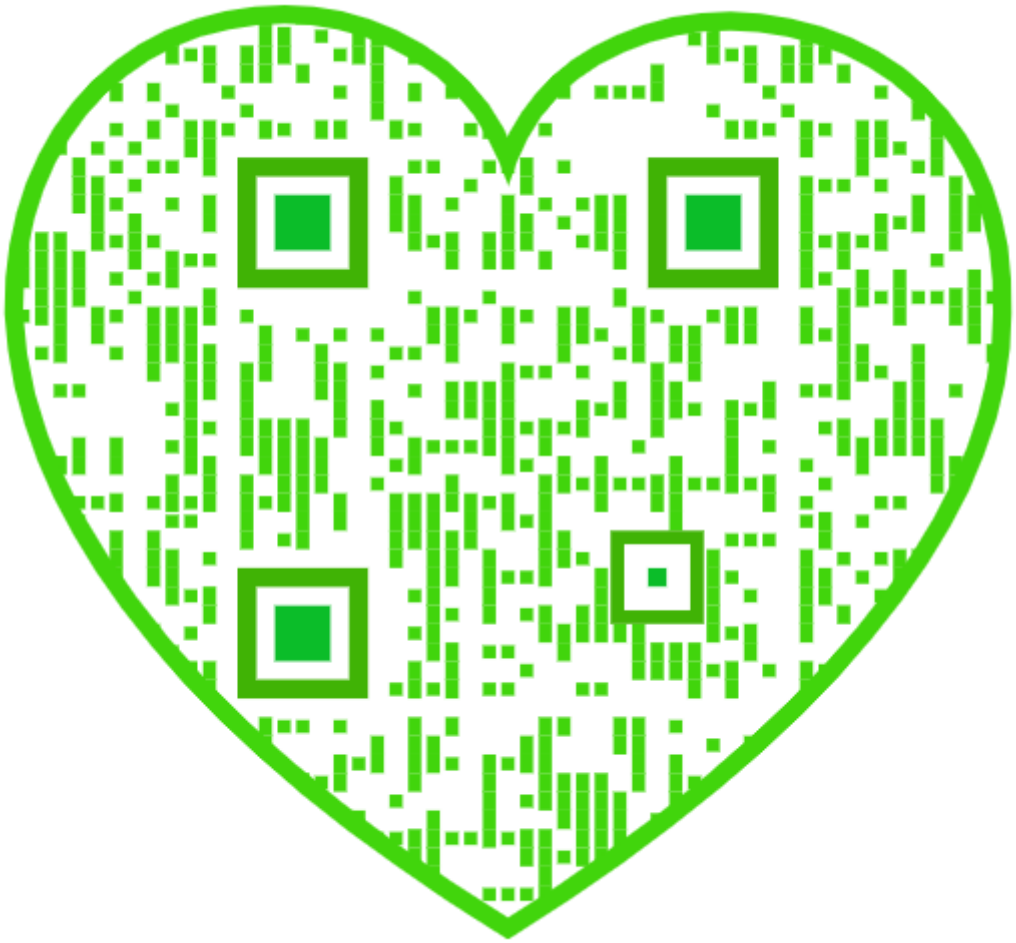
De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 20

bron
De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 20. Jan Boucherij, Antwerpen 1890

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla023189001_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

[Nummer 1]

Rome
Reisherinnering
door Gustaaf Segers

Het Colosseum

Twee uren 's nachts. Het vroolijke beiaardspel, dat wij gewoon zijn in Vlaanderen te hooren, vernemen wij hier niet; gedurende geruimen tijd komen de heldere slagen in alle tonen, van de ontelbare torenklokken van Rome aan ons oor uitsterven.

Wij zitten, mijn broeder en ik, op eenen zandigen, kringvormigen wal; daarachter, in eene aanzienlijke diepte, kronkelt een steenweg vóor ons heen. Aan de andere zijde wordt deze insgelijks door eenen wal ingesloten, waarboven het Colosseum oprijst.

Geen levend wezen bevindt zich in onze nabijheid. De volle maan drijft aan het hemelgewelf; ons schijnt zij zoo laag, dat het gansche verschijnsel ons als zinsbedrog voorkomt. Het hemelruim, waarin een blauwe, fluweelen gloed is verspreid, is met sterk gekruide, bedwelmende geuren doortrokken. Stroomen licht vallen op het reuzengevaarte, dat ons schijnt te verpletteren. De oude Romeinsche wereld: het Forum, de puinen der tempels van Saturnus en Kastor; de triomfbogen van Constantijn den Groote, van Titus en Septimus-Severus pralen voor ons oog in wonderen luister.

Geen onzer spreekt een woord. Beurtelings dwalen onze blikken van het Flaviaansche amphiteater naar het Forum; het plein is opgesloten tusschen verbrokkelde muren, en opgevuld met verbrijzelde voetstukken, zuilen en kapiteelen, ontzaglijke marmerblokken zijn er als opgestapeld; alles

vertoont zich zoo klaar, dat wij de minste bijzonderheden kunnen waarnemen.

Doch, het Colosseum, trekt weldra onze onverdeelde aandacht tot zich, uren lang staren wij sprakeloos dit gebouw aan, en wij begrijpen de stoute verzen des Engelschen dichters:

> Staat het Colosseum, zoo zal Rome staan,
> Valt het Colosseum, zoo zal Rome vallen,
> En valt Rome, zoo valt de wereld.

Wij laten ons van de hoogte glijden, bestijgen den tegen overgestelden wal, en bevinden ons in den schouwburg.

Reeds dikwijls heeft men daar de beschrijving van gelezen: de verhoudingen zijn echter zoo ongewoon, dat men er, zonder hem te zien, zich nooit een duidelijk denkbeeld van zou kunnen vormen. Daarbij, moet men ter plaatse zelve wezen, men moet hem zien, gelijk wij, met zijne heerlijke omgeving, tijdens dezen verrukkelijken zomernacht, om den overweldigenden indruk te gevoelen, dien hij alsdan uitoefent.

Het Colosseum is het beste bewaarde overblijfsel der Romeinsche Oudheid. Het werd in de tweede helft van de eerste eeuw onzer tijdrekening, door Vespasianus begonnen, door Titus voortgezet en door Domitianus geeindigd, en diende tot schouwplaats der gladiatorenkampen.

Hij heeft den vorm eener ellipse. De ringmuur heeft drie rijen rondbogige vensters; daarboven verheft zich een groote wand, met kleine vierkante ruitjes doorboord. Hij is gansch in reusachtige, roodgeele tufsteenen opgetrokken.

Door tachtig bogen heeft men toegang tot het gebouw. Men heeft drie galerijen, welke concentrisch de renbaan omringen. Zij zijn acht schreden breed, en worden door zware, vierkante zuilen geschoord. Van de arena kunnen wij het binnenste des schouwburgs gansch overzien. Zachtjes stijgen de zitplaatsen tot den nok van den ringmuur: hunne oppervlakte is verbazend, men is volkomen overtuigd, dat zeven en tachtig duizend toeschouwers er zonder hinder konden plaats vinden. De zijwanden der loges zijn uit gewonen kareelsteen, en grootendeels in puin gevallen. Welig woekert er het klimop tusschen de gapende openingen. Overgroote stukken marmer liggen op de renbaan; gedurende eeuwen nemen de touristen er hunnen buit van mede; drie der grootste en schoonste paleizen van Rome zijn uit de puinen van het

Colosseum gebouwd, doch de marmerschat schijnt niet te verminderen.

Geven wij eenige afmetingen van dezen schouwburg:

Lengte van den ringmuur	524	meters
Omvang der renbaan	238	meters
Lengte der groote as van gansch het gebouw	187,77	meters
Lengte der kleine as	155,638	meters
Groote as der renbaan	87,756	meters
Kleine as der renbaan	53,624	meters
Hoogte van den buitenmuur	48,5	meters
Breedte der uitgangsbogen	4	meters
Hoogte der uitgangsbogen	7	meters
Breedte der hoofdpoort	4,6	meters

Wil men een weinig over deze afmetingen nadenken, zoo zal men zich eenigszins een denkbeeld van het weergaloos gebouw kunnen vormen; vooral de oppervlakte der beschikbare plaats moet elkeen met verbazing vervullen.

..... Uren reeds bevinden wij ons in het Colosseum. De maan neigt naar het westen; het gebouw krijgt al langer hoe meer eenen fantastischen aanblik. Hevig teekenen de slagschaduwen der pijlers en schoorzuilen zich op de renbaan af, terwijl, op de ontzaglijke muren, het blauwe licht onbeweeglijk rust. Hoog, tegen den nok, bemerk ik mijnen broeder. Hij klautert en springt van den eenen puinmuur op den anderen; van tijd tot tijd hoor ik zijnen blijden kreet door het reusachtig amphiteater galmen, wanneer hij, tusschen de slingerplanten, nieuwe of zeldzame soorten heeft ontdekt.

Eindelijk hoor ik hem niet meer; daarboven, op den nok des ringmuurs zit hij, met het aangezicht naar de Eeuwige stad gericht, op welker koepels en paleizen het maanlicht bij stroomen schijnt neer te storten. Ik heb mij op een omgeworpen kapiteel, in de renbaan neergezet. O, kunt ge het gelooven? Wij, nederige Kempenaars, echte zonen der hei, in dien onvergetelijken Augustusnacht, in het Romeinsche Colosseum gezeten, zonder dat een mensch ter wereld daar onze tegenwoordigheid bespeurt of vermoedt.

Doch, op eens zijn de puinen voor mijn oog verdwenen. Weer praalt het Flavische amphiteater, gelijk het uit de hand des bouwmeesters kwam. Weer verheffen zich, in de tachtig bogen der tweede verdieping, evenveel standbeelden in brons en marmer.

Vóor eenige uren had ik slechts vòor den hoofdingang het

voetstuk van Nero's reuzenbeeld gezien; thans is het er weer opgeplaatst. Het heeft eene hoogte van veertig meters, en is het meesterstuk van Zenodorus. Vroeger had het het hoofd van Nero, later dat van Titus. Het stelde te zelfden tijd de zon voor, en was met stralen van zeven meters lengte omgeven. Thans verbeeldt het den man, die waarlijk zijn standbeeld voór dezen schouwburg verdient: den herculischen Commodus, die zevenhonderd vijf en dertig malen als gladiator optrad, en met de linkerhand twaalfduizend kampvechters doodde.

Het is in den namiddag. Nog zijn de benedenplaatsen van het Colosseum ledig. Boven ziet men de matrozen der keizerlijke zeemacht; zij spannen overgroote zeilen over het gebouw, ten einde de toeschouwers, die aldra met duizenden gaan binnenstroomen, tegen de verzengende zonnestralen te bevrijden.

Het intreden gebeurt ongewoon snel, en veroorzaakt niet de minste wanorde. De gangen zijn zeer breed, van daar begeeft elke groep zich naar de aangeduide plaats. Daarbij vergete men niet, dat tachtig breede bogen ingang tot het gebouw verleenen[(1)]. Weldra is het reusachtig gebouw gansch opgevuld. Op den eersten rang tel ik twintig marmeren zitrijen, op den tweeden zestien en op den derden tien. Een weinig beneden den eersten rang bemerk ik enkele elpenbeenen zetels; de consuls en praetors, de leden der hoogste geestelijke en wereldlijke aristocratie hebben de plaats op genomen. Allen dragen de witte toga met purpere, ingelegde strepen, en zijn gelauwerd. Boven de eerste rangen, waarin de voornaamste inwoners der stad, de hoogere beambten zich vast onbeweeglijk houden, verheffen zich tien houten zitrijen - dit zijn de plaatsen der aanzienlijke Romeinsche vrouwen - geene enkele dame wordt op de eerebanken geduld, slechts de Vestalinnen bevinden zich op eene der benijdbaarste plaatsen van den schouwburg. Hoog tot tegen den ringmuur strekt zich een terras uit; daar bemerk ik de Romeinsche proletariers, in staande houding; allen dragen donkere kleederen.

De ingangen aan de uiteinden der assen van het gebouw zijn breeder dan de andere; zij zijn ook schooner. Zij geven

(1) Deze waren genummerd; de getallen van XXXIII tot LIV zijn thans nog te lezen. Het nummer der ingangspoort bevond zich op het theaterbriefje.

rechtstreeks toegang tot de eereplaatsen. Deze zijn vier in getal, en bevatten het puik der bevolking van Rome. Wij zien de Vestalinnen, en rechtover hen de hooge aristocratie van het wereldrijk; aan het eene uiteinde der kleine as, de keizerlijke familie met haar hof en eeredamen. Tegenover deze neemt de Imperator met zijn gevolg plaats. Reeds vòor zijne intrede trof de kalmte van dezen reusachtigen menschendrom; thans is de stilte huiveringwekkend. Ernstig, angstig blikken, zoowel senatoren als plebeërs, naar den wereldgebieder, die niemand of niets zijner aandacht waardig schijnt te keuren. Bruin is het aangezicht en zwart is het oog van die talrijke waardigheidsbekleeders; sprekend, scherp geteekend zijn hunne trekken, trotsch, verwaand is hunne uitdrukking; zij alleen ter wereld kunnen schouwspelen inrichten, gelijk zij er een gaan te zien krijgen.

Doch, niet slechts Romeinen hebben op de banken van het Colosseum plaats genomen. Rome is eene wereldstad, de eenige wereldstad. In haren schoot bevat zij duizenden vreemdelingen. Sommigen zijn er voor hunne zaken heengereisd; anderen komen de kunstgewrochten bewonderen, welker roem tot aan de uiterste grenzen der aarde is doorgedrongen; weer anderen zijn er door het verhaal der bras- en zwelgpartijen heengelokt: allen zijn in den schouwburg vertegenwoordigd. Ettelijke vorsten, onder het Romeinsche juk gebogen, hebben de wouden van Germanje, de woestijnen van Afrika, de boorden van den Ebro of van de Dardanellen verlaten: de Romeinen hebben hunnen hoogmoed gestreeld, want, tusschen de eerwaardige Senatoren zie ik de rijzige gestalten der Germanen: terwijl de aangezichten der eersten gansch baardeloos zijn, en hunne hoofdharen kort geschoren, zijn de lippen der anderen door lange knevels overschaduwd, en golven hun de blonde lokken tot op de schouderen neer. Met hun blauw oog blikken zij eerbiedvol den Imperator aan, die een marmeren beeld gelijk, zich recht vòor hen bevindt; de Moorsche koningen, die naast hen zijn gezeten, schijnen als onbezielde wezens, als opgesierde afgoden te pralen. Slechts nu en dan gunt een Romein, uit hunne onmiddellijke nabijheid dezen vreemden gasten eenen blik; het is om hen te doen verstaan, dat zij, die dergelijke schouwspelen inrichten, ook de macht bezitten, elke poging tot opstand hunner onderworpen volken te dempen; duidelijk geven zij te kennen, dat die vreemde gasten niet alleen fier

mogen wezen, in hun midden te worden geduld, zij mogen zich zelfs gelukkig achten schatplichtigen van het eenige Rome te wezen. Daar geeft de keizer, werktuigelijk, een bijna onbemerkbaar teeken; in parademarsch treden de kampvechters ter renbaan; op het marmeren aangezicht des wereldbeheerschers, vertoont zich een licht trekje van tevredenheid,... een donder van toejuichingen breekt los.... doch, o wee, de stralen der maan zijn verbleekt, de nevelen gevlucht, de zon verguldt den koepel der Sint Pieterskerk, die tegen de zilveren lucht afsteekt. Mijn droom is verdwenen, de werkelijkheid, de haast onomvatbare puinen van het Colosseum bevinden zich vòor mij, Spierwitte duiven trippelen over den nok van den ringmuur, schetterend en kwetterend vliegen de steenzwaluwen in de nissen om hunne jongen te azen.

Wij wandelen huiswaarts; ik acht mij gelukkig, dat het terugkeeren tot de werkelijkheid mij belet heeft, al ware het slechts in eenen vluchtigen droom, het ijselijke schouwspel in het Colosseum bij te wonen, waar soms honderden menschen werden verminkt en vermoord: dit hadde mij gewis, voor den ganschen dag, de gelukkige stemming ontnomen, waarin men moet verkeeren, wil men Rome's kunstgewrochten met vrucht bestudeeren.

Hartevreters
door Reimond Stijns.

Hoeveel honderden en honderden boeken zijn er niet geschreven en zullen er nog geschreven worden, om te bewijzen hoe deze gelukkig, gene rampzalig werd.

Als de jonge soldaat weet, dat men bij het krieken van den dag voor de eerste maal slag levert, dan brengt deze gedachte wel een slapeloozen nacht mee, denk ik.

Als het kindje wegkwijnt, alle hoop op herstel langzamerhand henenvliegt, vervult doodende wanhoop dan het hart der moeder niet?

Als het verleid meisje, dat brave ouders bezit, weet, dat hare schande weldra openbaar zal zijn, dan vloeien er toch wel tranen van rouw en wanhoop over hare wangen?

Als een schrijver de beoordeelingen over zijn eerste werk leest, en denkt, dat men al te zeer zijne hooge verdiensten miskend heef, dan kijkt hij voorzeker meer dan eens zuur weg langs zijnen neus.

En met eenen doek om den kop loopen, om wille van die vervloekte tandpijn, is ook niet aangenaam. En naar de kermis gaan met te nauwe schoenen, die juist op eene eksteroog drukken, brengt ook weinig genoegen mee.

Als Jan met de kaart speelt en gedurig verliest, dan lacht hij om dat zot toeval; in hetzelfde geval blijft Ivo heel kalm; Petrus wordt bijzonder droef gestemd; Karel mort en grolt; Ko voelt zijn hart zich met gal opvullen.

Sommige lieden zijn dag en nacht in de weer om maar reden te vinden tot mistevredenheid, Ik geloof, dat ze zich maar gelukkig gevoelen bij de overtuiging diep rampzalig te zijn.

Smokkel was paardenknecht op het Musschenhof. Een vriendelijk karakter bezat hij niet, want hij wilde niemand tot gezel, een uiterst weerbarstige inborst echter had hij ook niet, want slechts in uitersten nood opende hij den mond, - 't zij om op zijne paarden te vloeken.

Smokkel was een magere, vijftigjarige kerel met opgestoken rug, een ingevallen aangezicht met een gebogen, scherpen neus, en oogen, die zelden naar iemand of iets schenen te zien. Nu, Smokkel had met niemand omgang, ging liever een eind wegs alom, dan eenen mensch te ontmoeten. Hij was in de wieg gelegd, om, waar hij ook verbleef, een Robinson te wezen.

Alhoewel onze paardenknecht zoo weinig mogelijk zijn aanzicht te aanschouwen gaf, was het voor niemand geen geheim meer, dat er sinds eenige dagen iets buitengewoons op zijn hart lag. De koejongen zei:

'Men kan de *colère* uit zijne oogen scheppen!'

Als iemand Smokkel ontmoette en goeden dag wenschte, beteekende het gegrol, dat als antwoord klonk, zooveel als: 'Loop naar den duivel!' Was onze kerel ergens in de stallen alléen, dan vierde hij den vollen teugel aan zijne woede, en vond altijd het een of ander om tegen den muur te slingeren. Werkte hij op het veld, dan klonken zijne 'perdjees' en 'saker nom de perdjees!' een kwartier ver.

De meesters van het Musschenhof waren twee bejaarde broeders; de jongste deed, - juist als eene vrouw, - de keuken. Kwam het werkvolk om acht uren ontbijten, dan had Joannes, - zoo heette hij, - de pap in de overgroote, aarden teilen op tafel gezet, en nevens eiken houten lepel twee dikke, roggen boterhammen gelegd. In den perentijd pronkten er twee gekookte peren nevens.

Nu is het in dien tijd.

Op den boomgaard staan vier oude steenperelaars beladen met groote, blozende vruchten. 's Morgens vroeg komt Joannes oprapen, wat afgevallen is, begeeft zich vervolgens in de keuken, waar over den haard de ketel met karnemelk hangt, werpt de peren er in, voegt er wat meel bij, en laat er eenige knuisten zwart brood bij zwemmen. Na het vuur aangestoken te hebben, begint hij met den houten pollepel, - waarvan de steel meer dan eenen meter lang is, - de pap te roeren.

't Is acht uren. Het ontbijt is gereed.

De werklieden zitten rond twee lange tafels: de mannen van de vrouwen gescheiden. Smokkel komt de laatste binnen. De koejongen groet doch bekomt geen antwoord. De paardenknecht houdt van al die razend vervelende *complimenten* niet; 't is al erg genoeg dat hij den goeden dag van sommigen met een gegrol moet beantwoorden.

Smokkel heeft zijne gewone plaats ingenomen, doch eerst eens naar Joannes geblikt en dan de tanden laten knarsen.

Joannes en Smokkel kunnen elkander niet lijden. Als men van den tweede spreekt in bijwezen van den eerste, mort deze: ‘Die dwazerik!’

Het is ook alles, wat Joannes ooit over zijn vijandschap verteld heeft.

Joannes is een zestigjarige, grijze kerel, - niet te lang, redelijk dik, - die nog rechtop gaat. Hij draagt altijd eene zwart lakenen muts met blinkende klep en ziet er steeds schrikkelijk droef uit: dat komt door de rimpels in het zeer bleek aangezicht; de al te waterachtig blauwe oogen; en den al te grooten mond, waarvan de al te dunne bovenlip omkrult; - de neus is steeds rood, als dien van een kind, dat zooëven uitgehuild heeft.

Als allen nu wel aan tafel gezeten zijn, en de houten lepels op- en neergaan, voelt Joannes de voldoening, welke volbrachte plicht schenkt. Hij blijft te midden der groote keuken staan en blikt van daar door het venster over het voorhof der hoeve. Hij brengt den rooden zakdoek te voorschijn en snuit zich met hol trompetgeschal....

Smokkel grolt.

Joannes verbergt den doek, houdt voort het droomend oog door het venster gericht, neemt eene houten snuifdoos, schudt ze met drie, vier kloppen eens ferm op, en daarna verdwijnt een deel van den inhoud met luid gesnork in Joannes' neus....

Smokkel schept woest en wild uit de teil.

Joannes slaat met den duim snel en herhaalde malen op zijnen snuifinnemer, als iemand, die op de tromp speelt.

Smokkel grolt luider, en een gedempte vloek ontvalt zijnen mond....

De koejongen lacht eens, maar de ouderen zijn aan zulke tooneeltjes gewoon en eten ongestoord voort: terwijl het schaap blaat verliest het eenen beet.

Den volgenden dag heeft hetzelfde tooneeltje plaats, doch eer Smokkel zijnen lepel grijpt aanziet hij starlings de twee gekookte peren er nevens; zijne oogen fonkelen van razernij, en eenen stond schudt zijn kop zenuwachtig, zelfs zijne hand, wanneer zij van de teil komt scheppen, beeft eene lange wijl.

En de volgende dagen gebeurt zulks immer weer, maar iedereen laat Smokkel aan zich zelven over.

De zuster van onzen paardenknecht werkt ook op het Musschenhof. Den Woensdag staat zij op van de tafel der vrouwen en legt hare eigene peren nevens die van haren broeder; wanneer de teilen weggenomen worden, ziet men dat Smokkel het geschenk onaangeroerd heeft laten liggen.

Iedereen weet nu, dat de peren, welke Smokkel dagelijks ontvangt, hem niet bevallen, doch die peren alleen wil hij opeten en geene andere, al moest hij er bij sterven.

Met den middag vertelt de koejongen, dat hij Smokkel in den paardenstal heeft afgeluisterd en duidelijk gehoord heeft: ‘Perdjee!... Saker nom de perdjee! 'k Zou mij nog liever ophangen!’

Den Donderdagmorgen is het werkvolk reeds vijf minuten aan tafel, eer Smokkel verschijnt; 't is of de man er voor terugdeinst binnen te treden. Zijne zuster ziet beangstigd naar hem op. Hij kijkt starlings Joannes aan, en eenen stond houden de twee mannen den blik op elkander gericht, doch er komt zulke helsche woede in Smokkels trekken, dat Joannes het gelaat afwendt en mompelt:

‘Die dwazerik!’

De knecht neemt zijne gewone plaats in, doch meer dan ooit schudt zijn kop, knarsen zijne tanden.

Ondertusschen is Joannes werktuigelijk midden den vloer gaan staan, heeft eens getrompet en steekt juist de vingers in de snuifdoos, wanneer deze uit zijne hand wordt geslingerd door eene brandend heete peer.

‘Die dwazerik!’ mompelt Joannes weer; met open mond kijkt hij naar Smokkel en krijgt vlak op zijnen neus eene tweede peer, die zich over zijn aangezicht uitbreidt.

De paardenknecht is uit de keuken gesneld, eer het arme slachtoffer nog van zijne ontsteltenis bekomen is.

Des anderen daags, met de eerste morgenklaarte, staat Smokkel met den stok ter hand en een pakje onder den arm, - al zijne bezittingen, - vóor het huisje zijner zuster, die hem smeekt toch niet henen te gaan.

Ho, niets kan hem weerhouden.

‘Saker nom de perdjee!’ vloekt hij. ‘Altijd de twee kleinste peren.... Ik ga weg, of ik zou hem vermoorden!’

De vrouw snikt en vraagt:

‘En waar zult gij werk vinden?’

Met den arm maakt hij eene beweging, of hij zeggen wou:

‘Het is mij om het even, als ik maar weg ben.’

Ze vraagt weer:

‘Wanneer zie ik u?’

Hij blijft eene wijl ten gronde staren, of hij een antwoord zoekt, werpt daarna eenen blik vol haat naar het Musschenhof, laat de tanden knarsen en trekt henen zonder nog eenen blik aan de weenende zuster te gunnen.

Jaren en jaren wachtte de vrouw op de terugkomst van haren broeder, doch niemand op het dorp zag ooit den paardenknecht weer.

Als de vrees voor den dood in het hart van den soldaat huist, wat helpt het, dat, gedurende den slapeloozen nacht, hij zich nu eens rechts, dan weer links keert!

De tranen der moeder kunnen het doode kindje niet levend maken.

Het diepste berouw kan aan het gevallen meisje hare eer niet ongeschonden teruggeven.

Al bewijst de schrijver, dat de kritiek doorslecht is, dit verbetert toch zijn eigen werk niet.

Een doek om den kop verlost ons van den zieken tand niet; snel voortstappen doet de eksteroog niet verdwijnen.

Er zijn betere geneesmiddels voor al die kwalen. En al verliet Smokkel het dorp, hij droeg den vijand van zijn eigen geluk in zijn eigen binnenste mee. Gemord en gegrold zal hij hebben, tot de dood zijnen mond scheef trok. Er leven veel Smokkels op de wereld, men noemt ze

HARTEVRETERS!

Poezie

I.
Nieuwjaarslied.

Vandaag als het kind bij het dageraadsblozen,
Zijn kijkertjes opent met molligen lach,
Zijn moederken wenkend tot kussen en koozen,
En vraagt: ‘is het waarlijk thans nieuwejaarsdag?’
Als vader en moeder, bij 't wiegje gekomen,
Met dankenden harte om het zalig gestreel,
Meer overgelukkig dan liefde mag droomen,...
Wien zwelt niet de boezem bij zulk een taafreel?

Vandaag als de bloedjes bij vrienden en magen,
Voor elk die van verre of nabij hun zijn lief,
Hun eigen geschrijf, voor het eerst mogen wagen
In 't keurige rijmpje of in nieuwejaarsbrief...
Wie voelt niet de ziel van aandoening ontbranden,
Wanneer zoo een bengel u stotterend groet,
Wie heeft geen geschenken in beide de handen,
Wie voelt niet een ril door 't getroffen gemoed?

Vandaag waar gelieven elkander ontmoeten
Herwisslend in kussen den trouwvollen eed;
Dan wordt er gevraagd bij het nieuwejaargroeten
Of dra niet de keten toevast word' gesmeed?
De toekomst, met al haar belovend getoover,
Wordt tegengeblikt door het nauwe verschiet...
Wie heeft, o gelieven, zijn wenschen niet over
Voor u, die slechts rozen op 't levenspad ziet?

Vandaag waar, 't gezin aan de tafel gezeten,
Den beker elkandren ‘ten heil!’ wordt gebracht,
En vader en moeder de tijdsruimte meten,
Waar lang reeds de liefde zoo heilig door lacht...
Dan wordt ook een traan uit de wimpers gewreven,
Een traan door herinnerd genoegen verwekt:
‘O kon, zegt de man, ik 't nog meermaals beleven...’
Terwijl hij hen allen in de arremen trekt!

Vandaag als elk lid van ‘Voor Taal ende Vrijheid’
Kunstbroêrlijk de handen eens medelids drukt,
Gedenkend hoe zeventien jaren vol blijheid
't Gezelsckap de gunsten van 't volk heeft geplukt;
Hier hoort men de wenschen van 't zoete vertrouwen:
‘Dat 't licht van de kunst ons steeds hooger omstraal',
Dat rots zij de leus waar wij immer op bouwen:
Vooruitgang, Beschaving, door Vrijheid en Taal!’

VICTORIEN VAN DE WEGHE.

Laeken, 1 *Januari* 1890.

II.
Verdrukking en wraak der Vlamingen.[1]

(1302)

Als Vlaanderen zoo, door zijne macht
En zijne fierheid en zijn pracht,
In roem ten toppunt was gestegen,
Er loerde een nijdig oog uit 't Zuid,
Als op een aan te grijpen buit,
Hem loos en sluw en hunkrend tegen.

Op Frankrijks troon zat dan een vorst,
Die Vlaandrens val beramen dorst,
Het hart vol list, de ziel vol snoodheid...
Het was een perel voor zijn kroon!...
Het glansend goud scheen hem zoo schoon,
En 't moest gedaan zijn met onz' grootheid!

Hij wist wel Vlaandrens vrijheidszin;
Doch vond er geen bezwaren in
Zijn macht en grootheid af te breken!...
Men zou wel kruipen voor zijn voet,
Hem geven al het geld en goed
Met d'eigendom der schoone streken!...

Zelf zou hij geenen omweg doen:
Hij bood den graaf den Judaszoen,
En sloeg hem met Flippine in boeien!...
Alzoo dacht hij, vol overmoed,
Te dooven Vlaandrens vrijheidsgloed,
En zijne fierheid uit te roeien!...

(1) Uit een zang: *De Vlaamsche Gemeenten.*

De Châtillon, den snooden Waal,
Zond hij alhier, vol macht en praal
Met 't hoog bevel ons te verdrukken;
Al 't gift, dat hij in 't harte sloot,
Gebruikte hij zoo valsch en snood,
Om Vlaandrens macht uiteen te rukken!...

Maar dan ontstond een naar gebrom:
De Vlaamsche Leeuw lag nog niet stom
In Fransche kluisters vastgeklonken!...
Hij schudde vreeselik den kop
En brieschte... 't Vlaamsche volk stond op
Van razernij en wraaklust dronken!

De nacht zonk neer, en 't Fransch gebroed,
Verzaad in Vlaandrens volkesbloed,
Lag snorkend nog van bloed te droomen!...
En zie!... de Klauwaarts komen aan!...
Zij zweren op hun volksbestaan,
Dat 't vuige, Fransche bloed zal stroomen!...

En wreed galmt 't ‘Vlaanderen den Leeuw!’
In een onzeglik wraakgeschreeuw,
Herhaald door Brugge's grijze wallen!...
De deuren storten op den grond,
De *Goedendags* slaan in het rond!...
Wie ‘*Schild en Vriend!*’ met Vlaamschen mond
Niet zegt, is ras, als lijk, gevallen!...

De wrake duurde gansch den nacht!...
En als de zon in glans en pracht
De Vlaamsche stede kwam bestralen,
Ter straten *steef* het Fransche bloed!...
Ons land was vrij van valsch gebroed,
En schriklik was ons zegepralen!...

P.P. De Nys.

Komen, *December* 1889.

III.
Aan Pol de Mont.

Van Beers zong nog zijn Vlaamsche lied,
Nog schiep Conscience meesterstukken,
Toen zich een zanger hooren liet
Met tonen, die de ziel verrukken.
Die zanger, dien ons Brabant zond,
Ging jong zijne eerste lauwren plukken.
Gegroet door allen, *Pol de Mont!*

Als troubadour, wiens harte brandt,
Zingt hij de schoonste minnezangen;
Of zendt, ter eer van Vlaanderland,
Gelijk een leeuwrik blijvend hangen,
Verheven, krachtge hymnen rond,
Of kweelt een liedje van verlangen.
Geniet hem allen: *Pol de Mont*!

Een Provençaalschen dichtergloed
Voelt gij uit zijne bundels stralen:
Een tuin, waar 't bloemken 't bijtje groet
En *fladderende vlinders* dwalen;
Vol goud, als bij den morgenstond,
Vol vuur, als bij het zonnedalen!
Bemint hem allen: *Pol de Mont*!

Hij zet het werk der Meesters voort:
Met 't volk de poëzij te leeren.
Hij, strijder van het frissche Noord,
Bekampt, wie onze taal kleineeren,
Met kloeke pen en stouten mond,
Wilt dus den lieven zanger eeren
En juichen: *Leve Pol de Mont!*

PROSPER LEFLOT,

Lier.

IV.
Twee gedichten van santa Teresa de Jesus

I.
Aan Christus, den gekruiste.

De hemel niet, dien Gij mij hebt beloofd,
o Heer, is 't die me dwingt U te beminnen,
noch vrees is 't van de hel die in mijn zinnen
der zonde stem verijdelt en verdooft;

Gij, Gij, mijn God, verlokt me! Uw bloedend hoofd
is 't, Martlaar, dat mijn liefde U moest gewinnen!
Uw stervend oog straalde in mijn herte binnen,
heeft aan mijzelf mijn volle ziel ontroofd.

'k Heb U zoo lief, dat - stond mij niets te wachten,
en waar' noch hel noch hemel, - evenzeer
als thans, mijn hert - ook hooploos - zoude smachten
naar U, Gekruiste! 'k vraag U niets, o Heer,
dan: giet op mij dien blik vol weemoed neer -
en laat mij, God, Uw stervend hoofd betrachten!

II.

Niets en ontruste u,
niets en verschrikke u;
alles vervliegt, maar
Eén - dat is God - blijft.
't Vaste betrouwen
alles vermag het;
hem die op God steunt,
niets en ontbreekt hem:
God is genoegzaam.

Dr E.v.O.

Uit het Spaansch.

V.
De bruiloft.

Zie, door 't kronkelig pad, in de geurige schaduw van 't rijshout,
Statig de feestelijke stoet tot het kerkje zich richten, dat mosgroen
Ginds aan den voet van den berg waakt over het rustige dorpje.
Zie in het fluisterend loover het zonlicht stoeien en 't windje,
Blijde, op hun vluchtigen tocht door 't aardrijk, heden toch eenmaal
Vreugdige harten te ontmoeten. Ter zijde des zaligen bruigoms
Gaat stilzwijgend de bruid met bewogenen boezem en 't aanzicht
Blozend van schuchter geluk. Hoog ernstig verwacht hen in Gods huis
De eerbiedweerdige herder met sneeuwige lokken om 't voorhoofd.
Velen ontvingen zijn zegen, bewustloos 't leven beginnend,
Die zijn bee vergezelde in het graf na jaren van rampspoed,
Schraal doorweven met dagen van vluchtig genot en van welvaart.
Zwijgend beschouwt hij het groepje, met kalm-medelijdenden oogslag,
Merkend dat één, slechts één van de vier in het ouderlijk voorrecht
Deelt, bij het zien van der kindren geluk als hun eigenen bloeitijd

Vreugdig nog eens te beleven. - Al mijmrend vervult hij hun hartwensch,
Steekt met zijn killige hand, half bevend, den guldenen trouwring,
't Duurzaam pand des verbonds, - vaak kluister in stede van kleinood -
Aan den gemolligen vinger, die willig de maged hem toereikt.
Dan, als ze stralend van vreugde de kerkdeur naadren bij 't uitgaan,
Wisselt hij traagzaam 't feestlijk gewaad met de sombere koorkap,
Die bij een lijkbaar past. Reeds zingen de klokken het doodslied;
Weenende naakt er een stoet, welke een dierbre verzelt tot de rustplaats,
Waar geen slapende ontwaakt... En intusschen is 't zalige bruidspaar
Verder gewandeld, tot waar, in het midden van 't hobbelig kerkhof,
Kronkelt een pad, langs terpen en kruis, in de schaduw des treurwilgs;
- Blijft daar stil in verrukking en viert de bekroning der liefde,
Wellustdronken op rozige lippen en schitterend voorhoofd
Print daar, brandend van liefde, de vurige jongeling zijn trouweed,
Drukt, zoo meent hij op 't doel van zijn wenschen het eeuwig bezitsmerk;
Wanend, dat thans hij de schim vat, die sinds dagen en maanden
Voor zijn verbeelding wiegelt: een heil, dat noch wolken noch eind kent.
Ook, aan het hart des beminden, vervoerd door innige zielsdrift,
Sluit zich al juichend de maagd, niet denkend aan 't zware van 't echtjuk,
Leunt zij betrouwend het hoofdje, tot nu toe zoo rustig en zorgvrij,
Duizelig thans in der driften orkaan, in den dwarlenden maalstroom.
Stil aanziet hen de vader, doch wendt plots, droevig het hoofd af...
Weemoed vult hem de ziel! Hoe heugt hem de zalige tijd nog,
Toen hij zijn trouwfeest vierde, zijn bruid aan 't jublend hart sloot...
Dan nog dit enkle jaar, zoo schoon, zoo kort en... de doodbaar

Nevens de wieg van het schreiende wicht! Daarginds is de grasterp...
Huiverig schokt hij en nokt: geen terp meer! ledig de grafkuil!...
Straks zal op de eigene plek al een andere rusten, en niets meer,
Niets zal blijven van haar!... Voor 't oog zijns geestes vertoont zich
't Beeldschoon lijk, nog bewaard in zijn hart als het was op den sterfdag.
Tranen ontglippen zijn wimpers; de borst vol grievende wanhoop,
Volgt hij sukklend zijn kind langs 't lommerig wegsken ten berg op,
Volgt hij de vluchtige schreden van die naar 't heden de toekomst
Schilderen, vergeten dat hij, zoo mat, zoo loomig een grijsaard,
Die niets hoopt of verwacht, dan hetgeen hem de knokklige dood brengt,
Ook dien heuvel beklom, in zijn boezem den blakenden vuurgloed
Voedende, liefde geheeten, en hoop, en vertrouwen, en geestdrift...
Alles in assche begraven! vergaan tot een smeulenden puinhoop!
Plotsling wekt uit zijn droom hem zijn kinds lieftalligen toeroep:
'Vader!' en voelt hij opeens heure armen zijn hals ommestrenglen,
Voelt haar lippen den stroom van zijn tranen met vurige kussen
Stelpen, terwijl het zachte verwijt tot het diepst van zijn hart dringt:
'Vader, wat weent gij en treurt? twee kinderen hebt ge van heden,
Twee, wiens heil ook het uwe is! Wat keert ge dan vreugde tot droefheid?'
Snel heeft een forsige hand, ter bevestiging, eene der zijne
Klemmend omvat en des jonkmans stem spreekt troostende: 'Vader!'
Tusschen hen beiden genaakt tot zijn woning de sukklende grijsaard,
Ziet daar 't feestelijk loof langs deuren en ramen gehangen,
Merkt hoe vrienden en magen, het aanzicht glanzend van blijdschap,
't Welkom uiten en 't paar met hun wenschen en giften beladen.

Dankbaar jubelt hij mede, begraaft, om der kinderen vreugde,
't Eigene leed in zijn hart. En hem wordt tot belooning zijn offer;
Want, als, des avonds, moede, hij zakt in zijn ruimigen leunstoel,
Waar hij zijn bee steeds doet, vouwt innig de handen hij samen,
Buigt 't ontroerde gelaat met een glimlach vredig beschenen,
Lispelend: ‘'k Dank u, Heer! voor 't goede den mijnen geschonken!
Liefdrijk, braaf is mijn kind, en ge loondet die liefde, die braafheid,
Schonkt haar heden 't geluk. Laat, laat haar 't lang nog genieten!’

HILDA RAM.

Antwerpen.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Zie vorige jaargang blz. **516.**

Alzoo (zegt de dichter) komen de vrouwen ter kerk en ter feest,

> ‘ghehorent ghelijc stomme beesten.’(1)

Een Fransche caricatuur-almanak gaf, eenigen tijd geleden, de voorstelling eener dame van onze dagen, die eene straat te Parijs gansch vervulde met haren sleep en daardoor wandelaars en politie, koetsiers en voerliên geheel van hun stuk bracht. Dit was nu om te lachen, maar de volgende brok uit *die Rose* zegt ons, dat de teekening niet gansch ongepast zou zijn geweest in de XIIIe of XIVe eeuw:

> ‘.... goede mantele sabelijn,
> Scarlaken cleder ocht camelijn,
> Die u sloien achter straten,
> So dat gi die liede gelaten
> Niet en cont neven u geliden,
> Voren, noch achter, no besiden,
> Ghine stuuft hem dogen al vul mouden.’(2)

De dichter *A B recht ende averecht* klaagt insgelijks over den sleep:

> ‘Aensiet dese vrouwen, hoe si gaen
> Besiet hoe haer tuten staen,
> Claer dat si hen blanketten.
> Di cleeder soe lanc dat si hem letten
> Ende naer sleypen hen nae al op die eerde’(3)

De sleep schijnt dan waarlijk grooter geweest te zijn dan heden: BOENDALE spreekt er van

(1) *Jans Teesteye*, vs. 30.
(2) *Mouden*, stof, zand. - Vl. 8575-8581.
(3) Hs. in de Burgondische bibliotheek, te Brussel, n^r^ 15651.

‘oft waer een steert twee ellen lanc.’[1]

Aan het haar, dat bij de kinderen Eva's altijd een der voornaamste opschiksmiddelen geweest is, werd alle mogelijke zorg besteed. Doch zij, die er maar karig door de natuur mee bedeeld waren - wat deden zij in dien tijd, waarop de chignon nog door den pruikmaker niet uitgevonden was?

De chignon niet uitgevonden? Zeker wel!

‘Sage si oec ontfallen hare haer,
datsi hadde blont ende goutvaer
ochte moeste afsniden van ongesonden,
ochte dat haer bi enegen stonden
bi bolgenscape gevallen ware,
datse hare ribaut metten hare
hadde genomen ende utegetogen[2]
ende soe gescoert, sine hadt moegen
ontwerren, wat hare mochte gescien,
dan salse na andre vlechten sien,
die gelu, blont sijn ende groet,
van enen wive, die es doet;
ochte blonde siden ende maken borele[3]
ende steken vol haren forele
ende maker ave horne groet.[4]

Wij kregen hooger het woord ‘blanketten’ te zien. Men was derhalve in de XIIIe en XIVe eeuw niet altijd zeker eene vrouw bij de hand te hebben, met vleesch als melk en bloed..

Het lelieblank van voorhoofd, hals en armen was dan ook zeer dikwijls niets dan eene laag tarwemeel en kwikzilver, paardenmelk met boonmeel; het rozerood der wangen was een bedrieglijk kunstmatig rood, gemengd met oud vet.

Een eigen vaderlandsch gebruik zal dit niet geweest zijn, maar nog eens: Fransche mode. Toch schijnt men er ten onzent eene ruime toepassing van gemaakt te hebben:

‘Die verewe, die hem beriet
Die nature van Godes halven’[5]

(1) *Der Leeken Spieghel*, I^{e} b., 45^{e} cap. - I^{e} deel, bl. 183.
(2) 't Uittrekken van het haar, bij krakeel en gevecht, was dus in dien tijd niet ongewoon?
(3) De Fransche tekst heeft:

‘ou de soie blonde borriaus,
et boute tout en ses forriaus.’

Borriaus, *bourrelets*, haarwrongen, die aan de *forriaus*, 't gevlochten haar, bevestigd werden, gelijk de chignons der hedendaagsche schoonen.
(4) *Die Rose*, vs. 12221-12235.
(5) *Jans Teesteye*, vs. 40-41

was den vrouwen niet goed of niet genoeg;

‘Maer si smeren ende salven
Haere aensichten, om dat si
Te scoenre scinen, ende bedi
Dat si te meer selen sijn besien
Beide van desen ende van dien.’(1)

Om zich een ander uitzicht te geven waren de vrouwen van dien tijd hoegenaamd niet in verlegenheid:

‘... heeft si bestrikens noet,
men vent van crude waters genoech
hare te bestrikene na hare gevoech.’(2)

Wanneer wij onze XIIIe en XIVe eeuwsche grootmoeders in verbeelding voor ons willen doen optreden, moeten wij niet altijd denken aan zedig getooide vrouwen, met beschaamde, kuische blikken en deftig stijve houding. Geheel anders toch worden zij ons door de schriften van dien tijd afgeschilderd, en zal dat ons verwonderen? Is de behaagzucht en ijdelheid bij het zwakke geslacht niet zoo oud als de vrouw zelve? Ziet hoe gedecolleteerd *die Rose* de vrouwen van fatsoen en rang doet optreden:

‘Heeft si hare kele wit ende ront,
Soe doe hare hoeftslope talre stont
Soe sere uutsniden ende soe wale,
dat men sien mach altemale
hare witte kele...
Eist datse heeft hare scoudren groet,
soe doe maken hare surcoet
ende al hare andre cledre met
van cleinen lakene, si saels, dat wet
gescepen wesen vele te bat,
waer si coemt in elke stat.’(3)

Een *Journal de Modes* bestond in de middeleeuwen, zelfs in 't modezieke Frankrijk, niet, maar zoo er behoefte aan was, wisten de dichters er wel in te voorzien. Zelfs de voeten en beenen vergaten zij niet:

‘... heeft si niet scone die voete,
so houtse gescoit, dat es die boete;
ende dunne cousen te groten beene...’(4)

(1) *Jans Teesteye*, vs. 42-46.
(2) *Die Rose*, vs. 12,236-42,238.
(3) Idem, vs. 12,243 en volg.
(4) Idem, vs. 12,269-12.271.

En men moet niet denken dat de schoonen zich enkel optooiden voor het feest of de wandeling: ook in Gods tempel, waar zij heengingen om te bidden.... of om bewonderd te worden, lieten zij hunne ijdelheid en lichtvaardigheid blijken; ook daar zag men ze ‘ghepooyt’

‘Ghelijc dat hem vrouwen poyen(1)
Met hoornen ende met sloyen,(2)
Haer hooftslop zo wide
Datmen in elke zide
Hare lijf scouwet an;
Dies si hem voor elken man
Sculdich te scamene waren
Die tonen si nu ende baren
Om datsi den volke willen behaghen
Daer si Gode mede verjaghen,
Ende die manne aen hem trecken,
Die te meer op hem mecken(3)
Om die chiercheyt, die si toghen
Met haren live voor die oghen.’

Hoe algemeen de weelde en pronkzucht in de XIVe eeuwsche maatschappij ook was, ontbrak het nochtans niet aan mannen, die eene redelijke dracht aanprezen en de wijze lieden hoeden wilden voor de gevolgen der modegekkernijen. Zulk eene welgemeende raadgeving komt voor in de *Oudvlaamsche gedichten*, door J^{r} BLOMMAERT uitgegeven(4); 't is namelijk de les van eenen vader omtrent de keus eener huisvrouw:

‘Hoet u ooc van hen allene
Die legghen haer goet ane diere stene,
Ane diere stricketten ende ane langen sloien,
Ende altoes staen ter poien,
Ende an andren diere saken,
Die de liede aerm maken.’

Eilaas, ja! Toen ook waren er, gelijk heden, lieden van allen stand, die een groot figuur in de wereld trachtten te maken, hoog vliegen wilden - maar diep neervielen; toen

(1) *Poyen*, versieren. Men bezigde ook het zelfstandig naamwoord *poye,* opschik.
(2) *Sloyen*, de slippen of strooken, die van achteren bij wijze van vleugels of waaiers uitstaken aan de hoornen en met deze het hoofddeksel der middeleeuwsche vrouwen uitmaakten.
(3) *Mecken*, mikken, tot een mikpunt maken.
(4) 1^{e} deel, bl. 483, bl. 731.

ook slenterde vergulde armoede langs de straten, met juweelen, edelgesteente en prachtige kleeren omhangen, waarvan niets betaald was, en floreerde zoo tot den dag, waarop de onbarmhartige schuldeischers aan de deur kwamen kloppen en al de fraaiïgheden of aangeslagen of bij den woekeraar te pand gesteld moesten worden. Maar toen ook was het uit met de lofspraak en de afgunst van buren en ‘vrienden’; toen vervolgde een schampere lach de ongelukkige, wie men smadelijk den rug toekeerde en van wie men - eenigen met medelijden, de meesten met kwalijk verdoken genoegen - elkaar in 't oor fluisterde:

‘... hare beste cledre staen
te persseme!’[1]

VII.
Huiselijke en openbare spelen en vermaken.

Hoe de edellieden en de mannen des volks, gedurende de XIIIe en XIVe eeuw, hunne uitspanning zochten, wordt ons weeral door de schriften der Vlaamsche dichters uit dat tijdvak kenbaar gemaakt.

Waarin bestonden toen de bijzondere en openbare vermaken?

Onder de spelen van den adel was, in de eerste plaats, het tournoi te noemen, hetwelk gewoonlijk op een groot veld in de nabijheid van het vorstelijk hof, of op een der stadspleinen gegeven werd. Hoewel een spel en oefening voor de edellieden, was het tournoi toch ook een volksfeest, waar alle standen belang in stelden, dat oud en jong, mannen en vrouwen behaagde en van wijd en zijd deed bijeenkomen. Het behoort niet tot ons bestek, eene beschrijving van dergelijk feest hier in te lasschen: romans en gedichten hebben die al lang breedvoerig doen kennen, en onze oude kroniekschrijvers deelden er gansche hoofdstukken over mede[2].

De jacht was uitsluitelijk een heerengenot en een heerenrecht, zorgvuldig omschreven in de verklaring van het recht

(1) Te persseme, bij den woekeraar. - *Die Rose,* vs. 12,645-12,646.

(2) Zie, o.a. het 14^{e} hoofdstuk der *Roos van Dekama*, door J. VAN LENNEP, waar men de schoone beschrijving aantreft van het steekspel, door Willem IV in 1345 te Haarlem gegeven. Vergelijk mede BEELOO'S *Instelling van de orde van St. Jacob.*

der heerlijkheid. Jagen en vliegen in bosch en veld, met honden en valken, deden de vorstinnen en adellijke jonkvrouwen al zoo gaarne als de graven, hertogen en landheeren. Zelfs priesters der XIIIe eeuw gaven zich (wat te veel voor de zedenmeesters dier dagen) over aan de jacht, 't geen hun evenwel reeds van Karlemanje's tijd af en door verscheidene conciles was verboden[1]. Dit belette evenwel niet, dat nog in de XIIIe eeuw verscheidene prelaten nu en dan op de jacht gingen. In VAN VELTHEM'S *Spieghel historiael* leest men:

> Van daer wildi ten Brule varen
> Daer des biscops beesten in waren,
> Daer wildi iagen met geninde
> Beide met brecken ende met winde.'[2]

Zwaardreien of zwaarddansen was eene oefening, aan bemiddelde en geringe lieden welgevallig. Meest deed men 't op den buiten en in de kleine steden, ofschoon niet meer, gelijk bij de oude Germanen, met het naakte lijf. Zóo populair was dit spel, dat het in de XVIe eeuw nog op vele plaatsen door daartoe ingerichte genootschappen beoefend, door de gemeentelijke wethouders aangemoedigd en door eenen stroom van volk bijgewoond werd.

Dobbelen was insgelijks een heeren- en een volksspel. Bij de eersten stond, voor en na den maaltijd, de werptafel of het tiktakberd altijd gereed, en de vrouwen schaamden zich niet mee te doen. VAN WYN verzekert dat Maria, gemalin van graaf Willem I, van Holland, op het spel zóo verslingerd was, dat zij nacht en dag dobbelde. De heeren verdobbelden hun goud, juweelen, land en zelfs heerlijkheden, en onder de volksmannen waren er, die tot hunnen laatsten duit op de tafel stelden. De geschiedenis leert ons, dat dit ongelukkig spel ook een drift geworden was van de Germanen, die tot zelfs hunne persoonlijke vrijheid in de balans wierpen. VAN WYN zegt nog, dat Libert de Warfusé, een Luiksch edelman der XIIe eeuw, zijne dochter eene uitstekende opvoeding willende geven, haar deed onderwijzen in 't borduren, 't lezen van een gebedenboek en van romans, en in 't schaak- of dobbelspel[3].

(1) Het capitularium van 789 behelst:
'Ut episcopi et abbates et abbitissae cuplas canum non habeant, nec falcones, nec accipitres.'
- Zie LE GRAND D'AUSSY, *Histoire de la vie privée des Français*, I. 394.

(2) 2e hoofdstuk, vs. 52-55. - Zie verder.

(3) *Historische Avondstonden*, I, 203 en 267.

Edeler vermaak was het schaakspel, dat vanouds aan de vorstenhoven zeer in gunst was.

Het kaartspel zegt men hier in gebruik te zijn gekomen omtrent het midden der XIVe eeuw, nadat het in Italië reeds eene halve eeuw te voren bekend was.

Kaatsen, kegelen en klotsen, waar de vrouwen ook in meededen, waren spelen voor rijken en armen, evenals zang, muziek en dans uitspanning en genot verschaften aan iedereen. Deze laatste plachten veelal gepaard te wezen met het gastmaal, dat ander tijdverdrijf, waar reeds onze Germaansche voorouders een bijzonder zwak voor hadden.

Aan of na het banket verschenen ook de zwervende dichters of menestreels, goochelaars en kunstjesmakers.

Na de opkomst der burgerij en de inrichting der wetsgemeente kreeg het volk in de XIVe eeuw lust voor de schuttersfeesten, die langzamerhand eenen ongemeenen glans en luister erlangden. Voor het overige had de staatsburger en buitenman genot van den baarloop[1], het ‘cruus ende munt’ werpen en het ‘effen ende oneffen,’ welke beide laatste spelen door menige keure verboden was.

Goed te kunnen spelen behoorde in die tijden tot de verzorgde opvoeding, en 't werd beschouwd als onbeleefd, zich in eenig gezelschap te laten plagen om mee te doen:

> ‘Condi maken enich spel,
> Dattet liden behaget wel,
> Alsment u bidt, so doet sciere,
> Ende en makes u niet te diere.’[2]

(*Wordt voortgezet*).

(1) Dit schijnt een loopspel geweest te zijn. - Bij LODEWIJK VAN VELTHEM, (bl. 192) leest men:

> ‘Deen taende den andren dare,
> Ghelijc dat men speelt ter bare.’

(2) *Die Rose*, vs. 2,137-2,140.

Uit het visschersleven.

- ‘Dag Roosje!’

Ze antwoordde niet. Ze keek zelfs van het zeil, dat ze aan 't verstellen was, niet eens op naar haren Loden, een kloeken visschersjongen, die, vóór in zee te steken, nog eventjes zijn liefje groeten en omhelzen kwam.

- ‘Dag Roosje!’ herhaalde hij nadrukkelijker en op haar toetredend, meenende dat het meisje niet gehoord had dat hij binnengekomen was en weeral van hem, haren beminde, zoet aan 't droomen zat.

Maar Roosje bleef op haar werk staren en hare blauwe kijkers zagen nog niet op naar den verbluften jongen.

Zelfs het sijsje zweeg en danste niet voort op de stokjes van zijn kooitje; het uurwerk tikte eentoniger en het rollen der golven klonk nog holler over de kruin der duinen, tot in 't woonkamertje der visschershut.

- ‘Wat is er dan, Roosje?’ vroeg half smeekend de onthutste jongeling.

- ‘Niets!’ siste 't na een zucht.

- ‘Toch wel; waarom ziet en spreekt ge mij niet aan? Waarom reikt ge mij geene hand als vroeger en komt ge mij niet te gemoet?’

Sterker hijgde 't onder den borstdoek der blonde meid, maar ze zag nog niet op: ‘Men heeft me verteld, zegde ze trillend, dat ge gisteren avond met Betje van den voerman den kermisdril uitgedaan hebt, nadat ik u verlaten had om met vader en moeder huiswaarts te keeren....

- ‘Is het maar dàt, mijn bloempje?’ riep de gerustgestelde minnaar.

- ‘Zou het niet genoeg zijn dan?’ klonk het bitsiger, terwijl de rozenlipjes van jaloerschheid beefden en de schoone oogen nijdig fonkelden. ‘Welhoe! wij vrijen samen en van 't oogenblik, dat ik niet bij u ben, zijt ge met eene andere op den gang! Moeder heeft het mij al honderd keeren gezegd, dat de jongmans gelijk de bieën van de eene bloem naar de andere vliegen, en nu ondervind ik het met u... En gij weet nochtans dat ik u gaarne zie, liever dan m'n eigen ouders!...’

En dikke tranen rolden nu als parels langs de roodgloeiende wangjes.

- ‘Och, mijn blondje, sprak de jongen eenigszins ontsteld door dit onverwacht beklag, terwijl hij zijne hand op haren ronden schouder legde, men heeft de zaken overdreven. Toen gij mij gisteren avond na de eerste regenvlaag verliet, werd ik in 't naar-huis-gaan door eene tweede verrast. 'k Liep door langs den grooten beuk, waaronder Betje eene schuilplaats gezocht had; en dewijl het meisje niet gaarne hare nieuwe muts bedorven had met door zulk een stortregen te loopen, heb ik haar een plaatsje onder mijnen regenscherm aangeboden, - 't geen ze gaarne aannam - en ik heb ze tot aan hare woning geleid. Daarin ligt er toch niets dat u achterdochtig kan maken en mij dunkt, dat ik, met dat meisje eenen dienst te bewijzen, slechts mijnen plicht heb gedaan!

Roosje zweeg en zag haren geliefde vlak in de oogen. Ze wist wel dat hij waarheid sprak; immers, hij loog nooit. Ze zag het op zijn open gelaat, waar zijne gevoelens voor haar als in een boek te lezen stonden. Ja, nu speet het haar dezen morgen Wanne Kwatonge, die de zaak op eene heele andere wijze verteld had, niet toegeroepen te hebben: Ge liegt; ge lastert! Mijn Loden ken ik best; 't is een eerlijke jongen!

- ‘Ik geloof u, zegde ze kalm en hem geruststellend. Ik heb te gauw naar kwaadsprekerij geluisterd. In den grond meende ik 't niet, maar ziet ge, Loden, de gedachte alleen maakte mij reeds ongelukkig!’

- ‘En daarom moest ge pruilemuilen en mij een smokje weigeren?’

- ‘Kom, mijn beste, daar hebt ge er al meer dan één; 't is al lang vergeven en vergeten.’

- ‘'k Moet voort, Roosje, want de vloed rijst en men wacht mij reeds aan de wadden.’ En na eenig dralen: Maar, kijk, dat 's voor u; 'k heb het gisteren van mijn spaargeld voor u gekocht, in de groote kraam die langs den kerkmuur staat. En nu weg....’

- ‘Maar loop toch zóó niet heen, riep ze hem na, zonder ik u voor dit mooie halssnoer eens goed bedankt hebbe!’

- ‘'k Heb geen tijd meer, m'n liefje. Morgen zooveel en zoolang ge wilt. Komt ge me niet te gemoet tot aan de ‘Hooge duin?’

- ‘Ja wel! Goede vangst, Loden!’

- ‘'k Dank je. 'n Avend, Roosje!...’

De rustelooze zee schijnt nog bedwelmd door den storm, die haar den vorigen dag tot in hare uiterste diepten geschokt heeft en rolt hare baren doelloos naar den oever, als ware ze onbewust der krachten, welke nog in haren schoot sluimeren; want alles voorspelt dat de storm nog niet uitgewoed is. De zon, als vreesde ze van een nieuw schrikwekkend tooneel getuige te wezen, heeft zich reeds achter de kim gedoken; terwijl ginds aan den gezichteinder, de zwarte stippen allengs tot onheilspellende wolken samenballen, omhoog voorwaarts schuiven en eindelijk het waterveld onder een donker zwerk in volslagene duisternis dompelen.

En in 't eenzaam avonduur kan de storm zoo naar en vreeselijk huilen, als hij de golven eensklaps tegen elkander smakt, dat ze stuiptrekkend en ontzenuwd nederslaan. De getergde zee schiet omhoog, woedend en bruisend, en hare wateren woelen gevaarlijke kolken. Heviger loeit de orkaan; hij bespringt verraderlijk zijne ontzaglijke tegenstreefster en geeselt ze onmeedoogend tot ze machteloos onder zijne laffe slagen wegkrimpt. Maar heure bedwelming duurt slechts eene poos: ze brult en dondert dat ze wraak nemen zal en hare macht, die de reus haar betwisten durft, ongeschonden zal bewaren. Ze raast en ziedt van toorn en slingert nu zelve hare baren knallend en verpletterend tegen elkaar. Ze klimt en daalt en keert, verheft zich weer en woelt, dat het dreunt en davert door 't ruim. Schuimend en brullend, steigerend en kantelend, graaft ze ontzettend diepe kuilen in haren schoot, of heft hare massa zuchtend omhoog. En nu moet ze zich ijselijk wreken op de broze vaartuigen, welke den storm niet ontvluchten konden. Ze werpt ze beurtelings als eene pluim op den rug harer golven of ploft ze plonzend in het waterdal. En onophoudelijk wervelend, grijpt ze schielijk de tengere sloep en springt er woest mede naar de branding, waar het oude zeil vaneen rijt, de mast met eenen schok in den afgrond stort en den rampzaligen visscher de laatste hoop ontvliedt nog ooit den wal te bereiken. Dol beukt ze het ranke vaartuig op het rif, en op hare vermoeide baren, die ze stenend ten oever stuwt, drijven een lijk en eenige splinters der verbrijzelde sloep.

* * *

En terwijl de natuurkrachten woedden en elkander bevochten, zat er in het huisje, aan den voet der duinen, eene ang-

stige maagd op hare sponde. In zoo'n akelig stormweer ontvlood haar de slaap met zijne gulden droomen en ze luisterde, den dood in 't harte, naar het toenemend loeien en bulderen des orkaans.

Och! Wanneer haar schat op de woelige golven zwalkte, om het karig stukje brood te winnen en aan duizend gevaren en rampen blootgesteld was, dan heeft zij dikwijls treurige stonden en bange uren doorleefd. 't Stormde haar ook in 't benauwde hart, waar hoop en vrees, angst en moed, wanhoop en vertrouwen tegen elkander worstelden en woedden, en meermalen heeft zij toen in vertwijfeling gedacht: ‘Men zegt dat Gij der zee en den winden beveelt; waarom laat gij dan toe dat onze vaders en geliefden in den storm vergaan? Zij die ons dierbaar zijn, drijven ginds op de onmetelijkheid, gedwongen door nood en plicht. Waarom?... Hoe hebben zij het verdiend, door U als verworpelingen der fortuin geschapen te worden en elken stond hun leven te moeten wagen, om ons tegen armoede en prangenden nood te beschermen? Is dat Rechtvaardigheid?... Men zegt dat Gij, als een bewijs uwer Almacht, de reuzenkrachten der natuur, als speelballen, tegen elkander opjaagt. Maar in dien strijd vergaat de mensch en laat de zijnen aan honger en ellende ter prooi! Waarom slaat Gij, o Vader, het eene kind en spaart Gij het andere? Zijt Gij wel goed, als Gij het smeeken van machtelooze vrouwen en onschuldige kleinen verstoot, wanneer ze U genade voor den echtgenoot of broeder vragen?... Waar is hij nu, mijn geliefde? Zie ik hem nog eenmaal weder?... Neen?... Maar dat ware ijselijk! Dat ware wreed van U! Spaar *hem*, ten minste, wijl *ik* er U om smeek! Een vader kan niet doof blijven voor de bede van zijn kind!...’

Maar terwijl het meisje zuchtte en bad, sloeg het dwaze Lot, ongevoelig aan haren noodkreet, blindelings den armen Loden. En als wou het nog wreeder spotten bij die gruwelijke ramp, Roosje zelve zal morgen het lijk van haren hartsvriend vinden liggen aan den voet van de ‘Hooge duin.’

MED. VERKEST.

Carmen Sylva
de koningin van Rumenië

Carmen Sylva - ge weet dat onder dien naam de Rumeensche vorstin zich in de letterkundige wereld naam maakte - is ongetwijfeld eene der meest belangwekkende vorstinnen van Europa, eene der merkweerdigste vrouwen van onzen tijd.

Wilt ge, met den adel van haar talent, de diepte kennen van haar echt vrouwelijk gevoel, lees de treffende strofen, die zij schreef om zich te troosten over den dood van haar kind, prinses Marie, die op den leeftijd van 5 jaren haar werd ontnomen.

Ik voor mij, zegt een bewonderaar, zal nooit het oogenblik vergeten, waarop ik haar voor het eerst zag in al den glans van hare vorstelijke schoonheid.

't Was in de *Witte Zaal* van het Oude Paleis te Berlijn, ter gelegenheid van den 90^{en} verjaardag van keizer Wilhelm in Meert 1887. Geen twijfel is mogelijk: zoodra men haar ziet, herkent men de hoogbegaafde vorstin onder allen die haar omringen. Van hooge gestalte, met den sterrendiadeem flonkerend in het met weinig zorg opgebonden hoofdhaar, maakte zij den indruk van een geestig, fijn, betooverend verstand, en deed zij denken aan het woord van den dichter: ‘een leest om wolken te betreden en kruid en bloemen, zonder dat zij plooien onder de aanraking van haar voet.’

Dichteres, moeder en koningin, draagt Carmen Sylva eene drievoudige kroon, en dat met eene gratie, eene bekoorlijkheid die menige dichter, menige moeder, menige koningin haar kan benijden.

Van haar tiende jaar af oefende prinses Elisabeth van Wied zich in de poëzie. Op 15jarigen leeftijd schreef zij hare eerste novelle. In haren aanleg voerde droefgeestigheid den boventoon, zonder dat men haar evenwel eene zekere onstuimigheid kan ontzeggen, die alleen door het meedeelen van hare denkbeelden zich tot kalmte liet brengen.

De prinses trouwde op het einde van 1869 prins Karel van Hohenzollern, die toen reeds drie jaren lang regeerend vorst was over Rumenië. Ofschoon het huwelijk aanvankelijk staatkundige beweegredenen tot grondslag had, mocht het

met volle recht een huwelijk heeten van wederzijdsche genegenheid. Op de eerste bladzijde van het album, dat prins Karel eenige dagen vóór zijne echtverbintenis aan zijne bruid aanbood, leest men van zijne hand de volgende treffende regelen:

'Weinsberg, 26 oct. 1869.

Liefde vraagt om liefde. Kom tot uw volk met liefde en vertrouwen, gelijk gij gekomen zijt tot mij. Een millioen harten zullen voor u kloppen vol toewijding en trouw. Want gij behoort niet aan mij alleen. Gansch een volk heeft recht op u. Geheel een volk houdt op u het oog gericht met geloof en vertrouwen; het zal u liefde voor liefde weergeven.'

Karel I vond zich niet teleurgesteld; Elisabeth schoot niet te kort in de taak, die haar bruidegom haar opdroeg. De Rumeensche minister te Parijs, Wasili Alecsandri, de dichter van Rumenië, bezong eens zijne vorstin met de woorden: 'Zij die den Rumeenen is, wat de Rumeenen zijn voor haar.'

Inderdaad, de diepe bewondering en de innige toewijding, die Elisabeth jegens haren echtgenoot aan den dag legde, wonnen haar weldra de harten van haar volk.

Tot haar 23^{e} jaar bewoonde Elisabeth van Wied op vaderlandschen bodem het slot *Mon Repos*, een der meest schilderachtige verblijven van den Rijn. In haar nieuw vaderland vertoeft de koningin bij voorkeur te Cotroceni, een minuut of tien van Bucharest gelegen. Dit verblijf is eigenlijk een oud klooster, omgeven door een park met hoog geboomte, en verheft zich op eene hoogte, van waar men een prachtig uitzicht heeft op de hoofdstad. De natuur is er verrukkelijk schoon en wel geschikt om eene dichteres te begeesteren als Carmen Sylva.

Aan den zoom van het park heeft Karel een jachthuis doen bouwen, waar de koningin haar bijzonder werkvertrek heeft op de bovenverdieping en slechts van geringe afmeting. Gekleurde vensters geven het uitzicht op eeuwenoude pijnbosschen. Van binnen vindt menniets anders dan een schrijftafel, twee stoelen, een tafel met boeken bedekt, een palet met penseelen. Hier schrijft, schildert, komponeert Carmen Sylva.

Het jachthuis overigens - bekend onder den naam van Sinaïa - wordt meermalen door het koninklijk echtpaar bewoond, dat daar weken lang geleerden, musici, schilders en andere kunstenaars tot gasten heeft. De koning, zoowel

als de koningin, zoekt zijne ontspanning vooral in den omgang met de uitstekende mannen op elk gebied. Beiden koesteren gelijke belangstelling voor allen geestesarbeid en diepen eerbied voor ieder, die zich op het gebied van kunst of wetenschap, een goeden naam mocht verwerven.

In de bijeenkomsten te Sinaïa heerscht een vroolijke en ongedwongen toon. De koningin leest (op eene wijze waarop alleen zij het kan) een of ander verhaal of dichtstuk, de komponisten brengen een of ander werk van hunne schepping ten gehoore, men houdt eene kunstbeschouwing en eindigt in den regel met een dansfeest voor de jongelieden, die van de partij zijn.

Want de koningin heeft eene groote voorliefde voor de jeugd, die ze geerne vroolijk om zich heen ziet. Bijna altijd heeft zij te Sinaïa een zwerm jonge meisjes van aanzienlijken huize bij zich, aan wie zijzelve haar eigen lust tot den arbeid poogt mede te deelen; want zij verfoeit de werkeloosheid, waartoe oostersche naturen zoo licht te brengen zijn.

Te Sinaïa maken de koningin en hare dames steeds gebruik van de nationaal Rumeensche kleederdracht. De vorstin heeft op die wijze de nationale nijverheid willen bevorren en tegelijk den goeden smaak dienen. Het Rumeensche kostuum bestaat uit een wijd kleed van schitterende kleuren met talrijke borduursels en goudpailletten belegd. Voeg daarbij het gouden hoofdtooisel en den langen lichten sluier, die hoofd en hals ten deele bedekt, en gij hebt eenigszins een denkbeeld van het oostersche toilet, dat aan de levendigheid der Rumeensche dames eene bekoorlijkheid te meer ontleent.

De dood van haar eenig kind was voor Carmen Sylva een wreede slag. Tenger van haar geboorte af, stierf de jeugdige prinses vòòrdat zij haar 6^{e} jaar bereikt had. De troostelooze moeder werd zelve zwaar ziek. In november 1875 verliet zij Sinaïa in eenen draagstoel; hare beide voeten weigerden haar allen dienst. Maandenlang moest zij in liggende houding blijven en had geen andere afleiding dan haren arbeid met de pen.

Hare genezing heeft zij aan de behandeling van Dr Mezger te danken; zij volgt dan ook getrouw diens voorschriften, en haar verblijf te Domburg is, naar ik vermeen, ook een bewijs welke weerde zij aan zijne bekwaamheden toekent.

In een verhaal, getiteld *Leiden's Erdengang*, door haar te Berlijn uitgegeven, zegt Carmen Sylva: ‘Arbeid, degelijke arbeid moet de troost zijn van den mensch in zijn lijden.’

Langen tijd wist men in Rumenië niet dat de vorstelijke vrouw dichteres was. De hierboven genoemde Wasili Alecsandri was de eerste, die er van hoorde. Hij zelf vertelde daaromtrent het volgende: Bij gelegenheid van een zijner bezoeken te Sinaïa sprak de koningin hem aan en zegde blozend: ‘Ik zou u wel eene bekentenis willen doen, maar ik heb geen moed er toe.’ - Op zijn verbaasden blik ging zij voort en fluisterde: ‘Ik maak *ook* verzen.’ Alecsandri verzocht haar, ze eens te mogen inzien; de koningin voldeed aan zijn verzoek en toonde hem eene Duitsche vertaling van Alecsandri's *Parelsnoeren*, een verzameling Rumeensche gedichten. De dichter van het oorspronkelijke stond verbaasd over het talent der vorstin en moedigde haar aan, om den arbeid voort te zetten.

Te Franzensbad, waar zij eens den zomer doorbracht, kwam Carmen Sylva in aanraking met Wilhelm von Kotzebue, die haar eveneens aanmoedigde en haar onderricht gaf in den versbouw, dien zij tot dusver slechts onvolkomen kende. Tegenwoordig dicht Carmen Sylva in 't Duitsch, in 't Rumeensch en in 't Fransch met hetzelfde gemak, en op al wat zij schrijft drukt zij den stempel van eene onderscheiding, die geene bekoorlijkheid uitsluit.

Na lange jaren haar kind beweend te hebben, schrijft Carmen Sylva onder andere regels als deze: Is 't niet opmerkelijk dat de Hemel mij met de eene hand ontneemt wat ik liefheb en met de andere de reinste en edelste vreugde over mij uitstort?... Hoe zou ik beter en vruchtbaarder mijne liefde aan mijn nieuw vaderland kunnen toonen dan door in zijne taal de letterkundige schatten van mijn dierbaar Duitschland over te brengen?... Ik geloof niet dat mijn gewond hart door alle geluk verlaten is....’

Neen ongetwijfeld, zij behoefde geen afstand te doen van alle geluk in haar leven. Eén voorrecht in het bijzonder heeft zij zich weten te verzekeren: de ongeveinsde en warme liefde van haar volk. In zijn beeldrijke taal zegt de Rumeniër van haar: ‘Zij is goed voor ons als de schoot onzer moeder.’ En dat spreekwoord geeft volkomen Carmen Sylva's verdiensten weer, die haar punt van uitgang en haar toppunt tevens in de moederliefde vinden.

En Wasili Alecsandri sprak waarheid, toen hij van de vorstin getuigde: ‘Zij is den Rumeenen wat de Rumeenen zijn voor haar.’

Boekbeoordeelingen

I.
Een winter in het zuiderland, door Virginie Loveling, met platen. - Gent, algemeene Boekhandel van Ad. Hoste, uitgever, Veldstraat, 49. 1890. Prijs: 6,00 fr.

In een prachtig boekdeel van ruim drijhonderd bladzijden, groot formaat, deelt Virginie Loveling (*alias Livie Lane)* ons hare reisindrukken mede over de zuiderlanden.

Geen letterkundig voortbrengsel doet de persoonlijkheid des schrijvers meer in het licht treden, dan wel reisverhalen:

De zoo gevierde *reis naar het zuiden* heeft reeds zoo menigen schrijver bekoord, en elk verhaal draagt in zich de eigenaardigheid, de eigendommelijkheid zijns ontwerpers. De lezing verraadt ons onmiddellijk den in begeestering dweependen kunstenaar, den droomenden dichter, den ernstigen, kouden wijsgeer, plannen smedende staatsman of immer rekenenden handelaar.

Zóó treedt ook Livie Lane op 1° als de *opmerkzame vrouw*, die de kleinigheden 't eerst ziet en soms niets anders dan kleinigheden bemerkt. Het is als een getrouw verslagboek, waar niets in achtergelaten werd: het zoeken naar huisvesting (voor Nizza worden hieraan tien volle bladzijden gewijd); onaangenaamheden met koetsiers; bijzonderheedjes over het personeel der hôtels (Livie kent de namen van garçons, kamer- en keukenmeisjes enz.), alle kleine omstandigheden aangaande kleedsel of voorkomen der personen, die zij ontmoet, worden heel ernstig meegedeeld. Voegen wij daarbij dat de schrijfster aanstonds het woord gevonden heeft om hare personen kenmerkend juist voor te stellen. Zoo gaan u opvolgentlijk voorbij: een muggejuffertje, een toren, een Pacha, een schaapskop, een schoon voorhoofd, een ijsberg, een paardekop, een rapengezicht, een vroolijke kin. Allen zeer interessante personnaadjes, stellig!

2° Als *de oude jonge dochter*, wier jeugdige meisjesdroomen, wier liefdesidealen door den tijd zijn vervlogen; wier warm gevoel is verkoeld, en, wen er nog een straaltje minnegloed zou opflikkeren; wen het hart nog eens even ontroerd zou worden, dan komt de kalme redeneering en.... Mister Fairban is nog enkel eene verre herinnering.

3° Als de *vrijdenkende, anti-katholieke vrouw*, die niet kan

gelooven in een beter ontwaken, in eene latere verrijzenis (213); die geërgerd is als men heur vraagt of ze 's zondags wel naar de mis gaat (89); die het beeld van Maria met het Kindje Jezus een beeld der dweepzucht noemt (216); die betreurt eene dochter te zijn van het '*vervallen Vlaanderen met zijne verachterde*, *bijgeloovige rampzalige bevolkingen*' (265) (272); die op bladzijde 311 eenen pastoor (sic) woorden in den mond legt, die aan het onzinnige grenzen, neen onzinnig zijn; vrijdenkster, die in haar vooroordeel besluiten daarstelt op bewijsgronden, die zij in geen ander geval zelve zou aannemen, als waar zij zich uitlaat, bl. 226: *Le Pape a perdu toute considération.* De Paus wordt niet bemind; want de oppergarçon 'Emiel, een Duitscher, die ook evengoed Fransch, Italiaansch en Engelsch spreekt' heeft het gezegd. En.... de Italiaansche tafeldienaar Angelo heeft het bevestigd. Dus.....

Als zoovelen trok Livie Lane naar het Zuiden, hart en hoofd vol begoochelingen van: 't land der eeuwige zonne, der zoele warmte, frisch-geurende bloemen, prachtige steden, enz. Doch, wat al schaduwen aan dat tooneeltje. Livie meldt ze nauwkeurig, ook in 't Zuiden blaast de mistral ijzig koud, heeft het landschap vaak een winterachtig voorkomen, zingen geen vogeltjes in de boomen. Dan: de 'Mont-Blanc', van Lyon gezien, is maar een broodsuiker-pyramide; dat zoo geroemde blauwe water is morsig en troebel; de Vesuvius schijnt stil ingedommeld; de toren van Pisa staat niet scheef genoeg en zal nog recht kruipen; het zoo verheerlijkte Napels is vuil en geene terugreis weerd; aanhoudende stortregens; stinkende catacomben; vuile paters en bedelaars en andere onaangenaamheden meer hebben Livie ook nog die begoochelingen van het immer schoone, immer lachende Zuiden ontnomen.

Het boek is eenvoudig, door en door eenvoudig geschreven, somtijds schijnen de bladen van het notitieboekje als 'copij' voor den zetter gediend te hebben. De zinnen hebben allen denzelfden bouw op zijn Fransch: onderwerp, gezegde enz. Dat maakt allengs eenen vervelenden indruk. Om den lezer een gedacht te geven zal ik hier op goed geluk eene bladzijde overschrijven. Ziehier:

> 'Het is avond, toen zij te Genua aankomen. Het is Kerstavond. De stad heeft een buitengewoon levendig uitzicht: het is alsof al de bewoners op de straat waren; dronkaards

ziet men niet. Levenslust en vroolijkheid heerschen overal; nergens twist, maar veel gelach en veel gebaren. Uitstallingen van allerlei koopwaren in de lange smalle straten, waar men bijna niet door kan van al het gewoel; kramen met groenten, gevogelte, fruit; een winkel, uitsluitend van macaroni en vermicelle. Groote luchters hangen buiten uit de huizen en verlichten de te koop gestelde voorwerpen. Mannen en kinderen loopen met bellen, sommige dezer zijn van aardewerk. De klokken luiden.
's Nachts was er gezang en gerucht van menschen en rijtuigen tot 's morgens toe.
Kerstdag, schoon weer en zeer veel volk in de stad. De kerk van l'Annunziata is met veertien witte marmeren trappen op; schilderingen op het plafond; rijke vergulde autaren langs den muur; al de kolommen zijn van gekleurd marmer met groote verscheidenheid. De zware pijlers ook zijn van rood en wit marmer. De voorgevel is een Griekschen tempel gelijk. Nu treft hen de rijkdom der kerk, later in Italië zullen zij zien dat het regel is.'

Geene enkele herinnering uit het verleden der oorden, die zij bezocht; weinig, heel weinig over dat onnoembaar aantal kunstschatten, die Italië aanbiedt; geene beschouwingen over aard en zeden des volks moet men in het boek gaan zoeken. Cosmopolitische typen en tooneeltjes uit hôtels zijn naar waarheid geschilderd.

E. VAN LANGENHOVEN.

II.
Eene bladzijde uit de geschiedenis der stad nieupoort, enz. door Edw. Vlietinck. Oostende, J. Vlietinck, uitgever. 1889.

Wij hebben met veel genoegen deze verhandeling gelezen, die het tijdperk van 1489 tot 1889 uit de geschiedenis van Nieupoort omvat. Het is eene belangrijke bijdrage, die vele wetensweerdigheden doet kennen over de oude zee stad, over hare instellingen, hare gebruiken en zeden, als ook over hare gebouwen, hare gilden en maatschappijen, hare ontwikkeling en bevolking en haar bestuur.

De haringvisscherij was de bron van Nieupoort's voorspoed en de schrijver wijdt er eenige merk meerdige bladzijden aan toe, evenals aan de betrekkingen, die tusschen deze haven en andere steden van Vlaanderen bestonden. Het magistraat

verzuimde dan ook geene pogingen om dien gewichtigen handels- en nijverheidstak te bevorderen; de opsomming van deze doelmatige middelen verschaft tevens over den handel uit die dagen uitmuntende inlichtingen, die de meeste aandacht verdienen. Nieupoort speelt eene groote rol tijdens de inwendige verdeeldheid van Vlaanderen onder de regeering van Maximiliaan, waarvan schrijver kortbondig de voornaamste gebeurtenissen schetst. Hij doet verder den invloed kennen dien zij uitoefenden, zoowel op staatkundig als op handelsgebied. Hij vermeldt belangrijke feiten uit de belegering van Nieupoort en de vrede die er op volgt en deelt vele bijzonderheden mede over de krijgskunst en de gebruiken van dien tijd. Het werk sluit met eene geschiedkundige schets over de St. Jansprocessie, hare instelling en hare voortplanting, en dit hoofdstuk bevat menig merkweerdig feit, niet alleen over de geschiedenis zelve, maar ook over onze oude rederijkers en hunne letterkunde, en verdient niet het minst in aanmerking genomen te worden.

Wij aarzelen niet te zeggen dat de Heer Edw. Vlietinck een degelijk geschiedkundig werk geleverd heeft, gesteund op ambtelijke oorkonden; wij hopen dat hij het bij deze hoogst verdienstelijke bijdrage niet laten, maar ons wel eens op eene volledige geschiedenis van de stad Nieupoort vergasten zal.

Het boek is in eenen behaaglijken stijl geschreven, vrij van de stijfheid en dorheid, die vaak gewrochten van dezen aard voor den lezer onmogelijk maken; ook de taal is goed verzorgd, ofschoon hier en daar ontsierd door eene gewestelijke uitdrukking die we - alhoewel ze niets ontneemt aan de weerde van het werk - in de toekomst liever vermeden zagen.

Antwerpen, December 1889.

J.V.H.

Kroniek.

Tooneel- en letterkunde.

- KONINKLIJKE VLAAMSCHE AKADEMIE. - Op 19 December hielden de leden van dit geleerd lichaam hunne maandelijksche vergadering.

Men ging erin over tot het benoemen der dubbele lijst kandidaten, welke den Minister zal aangeboden worden, en waarvan hij dan zelf, zeven leden benoemen zal, die de kommissie moeten uitmaken, gelast met het toekennen van den vijfjaarlijkschen prijs van Vlaamsche letterkunde.

Werden gekozen, de heeren P. Willems, Roersch, Stallaert, Alberdinck-Thym, Th. Coopman, Dr A. De Vos, Lod. Matthot, J. Micheels, Daems, Broeckaert, Van Droogenbroeck, J. Obrie, Van Even en P. Genard.

Daar de heer Dr A. De Vos verklaarde geen deel te kunnen maken van den jury, werd pastoor Dr H. Claeys in zijne plaats benoemd.

Daarna ging men over tot het benoemen van twee briefwisselende leden en een buitenlandsch eere-lid.

Werden gekozen: voor de eerste openstaande plaats van briefwisselend lid, de heer Dr Karel De Gheldere, geneesheer en letterkundige te Koekelaere.

Voor de tweede plaats, de heer V.A. Dela Montagne, letterkundige te Antwerpen.

Voor de plaats van buitenlandsch eere-lid, de heer Dr Fruin, letterkundige te Leiden.

Er werd ook verslag gedaan over de beantwoording der prijsvragen.

Slechts een prijs werd toegekend, namelijk aan den schrijver van het stuk in beantwoording op de vraag:

Schrijf de nauwkeurige en volledige studie over het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord *Du* en *Dijn*, bij de middelnederlandsche schrijvers.

De bekroonde is de heer Hippoliet Meert, leeraar aan het stedelijk kollegie te Ieperen.

De vragen: schrijf eene lofrede op Jan Frans Willems, en lever eene verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden, werden wel is waar, beantwoord, doch de ingezonden stukken werden door de leden der wederzijdsche jurys onwaardig geacht voor de bekroning.

De heer J. Obrie deelde ten slotte een schrijven mede van doktor De Vries, aan hem persoonlijk gericht, waarin hij officieus de leden der Koninklijke Vlaamsche Akademie bedankt over het vereerend adres dat hem door dit lichaam werd gezonden, ter gelegenheid van zijn jubelfeest, adres dat hem op dien dag, schrijft hij toch zoo aangenaam verraste.

Hij hoopt weldra dit blijk van achting, vriendschap en waardeering te kunnen beantwoorden.

- Vrijdag 20 December, om 2 ure, had de jaarlijksche, algemeene en openbare vergadering plaats der *Koninklijke Vlaamsche Akademie.*

Een honderdtal belangstellenden vervulden de zaal. Onder dezen bemerkten wij, de heeren R. de Kerckhove, Goeverneur van Oost-Vlaanderen, Libbrecht, voorzitter van den provincieraad van Oost-Vlaanderen, De Reu, Mussely, Eeman, Limpens, allen leden der bestendige afvaardiging van Oost-Vlaanderen, senator Lammens, De Maere-Limnander, voorzitter van de *Taal is gansch het Volk*, hoogleeraren Dr Boucqué

en De Ceuleneere, Vanderhaeghen, zoon, hoogleeraar, H. Plancquaert, ingenieur Fabri, voorzitter van den *Snellaertskring*; advokaat

Karel Van Acker, Alfons Siffer, Van Syngel, rustend hoofdonderwijzer der stad Gent; pater De Beck, Arthur Verhaeghe, Carlier, van Roeselare; eenige geestelijken, een zestal studenten van *'t Zal wel gaan*, twee damen van akademieleden, namelijk, mevrouwen: De Vos en Hansen en verders eenige studenten, bouwkundigen en Vlaamschgezinde advokaten.

Enkele akademiekers deden zich, uit hoofde van ongesteldheid, verontschuldigen.

Om half drie opende de heer Em. Hiel, in afwezigheid des heeren J. De Laet, de vergadering en bedankte in hartelijke woorden den heer gouverneur, die niet eene gelegenheid laat voorbijgaan zonder aan de leden der Vlaamsche Akademie zijne levendige belangstelling te betuigen. Hij herinnerde in korte doch gepaste woorden, dat de heer de Kerckhove, ter gelegenheid der stichting van de Akademie, dezes leden te zijnent zoo goed, zoo hartelijk, zoo echt Vlaamsch heeft ontvangen.

Hij bedankte ook den heer De Maere-Limnander, den talentvollen ontwerper van Brugge-zeehaven, die er aan houdt al de openbare bijeenkomsten der Akademie met zijne tegenwoordigheid op te luisteren.

Tot slot bedankte hij de aanwezigen voor hunne talrijke opkomst.

Daarna deelde de heer de Potter een schrijven mede van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, die, uit hoofde der huidige bespreking van het graduaat, in de Kamer, verhinderd is naar Gent te komen.

De heer doktor August Sniedêrs las de openingsrede voor van den heer J. De Laet, door ziekte verhinderd de zitting bij te wonen.

De heer Em. Hiel, die zijne spreekbeurt met die des heeren De Vos verwisseld had, kwam daarna aan het woord en droeg zijn lyrisch monodrama Agnes Bernauer, voor.

't Is een schoon onderwerp, welk de dichter stout heeft aangegrepen, waarin hij gansch zijne dichterlijke ziel heeft uitgestort en dat waarlijk prachtig geschilderde toestanden bevat.

Het groote aantrekkingspunt der vergadering, was echter de voordracht of causerie - redevoering is het niet, - over: *Veel schrijven in zake van fraaie letteren*, door d^{r} Amand De Vos, (Wazenaar.)

Toen de heer De Vos zijn stuk begon te lezen, keken de toehoorders elkaar verwonderd aan. Dit was geene stijve, zoogezegde deftige, pedante, akademische redevoering, 't was een ernstig, doortastend, op sommige plaatsen bijtend en tevens luimig tafereel van wat er zooal op letterkundig gebied wordt geknutseld en gekneuteld.

Hoe flink bracht hij, wel is waar in bedekte bewoordingen, maar toch duidelijk genoeg om den ingewijden de bedoelde personen te doen kennen, hulde aan den onvermoeibaren Westvlaamschen zanger, den letterkundigen opdelver Gezelle, aan pastoor Claeys, den geestdriftigen bewonderaar en ontleder van Vondel, aan kanunnik Daems, den pittigen monnik, dichter van Luit en Fluit, aan de oudheidsnavorschers De Pauw, Van der Haeghen, Gaillard, Mathot, De Potter en Broeckaert, aan den gazettiersbaas, Dr Aug. Snieders.

Hoe hel klonk zijne stem, toen hij den dichter van Makamen en Gazelen, Jan Ferguut en den taaien en onvermoeibaren opspoorder van den taalstrijd hier en elders, den heer Theophiel Coopman, in eenen en denzelfden bloemenkrans omsloot, ja dat alles was prachtig, overheerlijk, dichterlijk.

Maar, hoe bijtend klonk zijn afkeurend woord, toen hij honderden onbeduidende schrijvelaars, die toch nooit het middelmatige zullen te boven komen, aanraadde de pen neer te leggen en te werken voor hun brood.

Hoe juist schilderde hij sommige heeren gazetschrijvers af, in hunne vaak al te weinig belangstellende houding tegenover schrijvers van talent; en de uitgevers dan? die werden niet vergeten. Zij ook kregen hun deel en, laat het ons zeggen, het pluimke(!?) welk zij kregen, was even wel en veel verdiend, als dat welk de heeren krantenkrabbelaars bekwamen.

Zijn verwijt aan de verbasterde Vlamingen die, door moeder fortuin ruimschoots bedeeld zijn en al hunne centen verspillen aan uitheemsche vodderijen, die hier, bij karrevrachten, worden binnengesmokkeld, was ook maar al te wel verdiend.

En de oproep, of beter de vrome wensch, waarmede hij zijne puike voordracht besloot en waarin hij zelfs, voor enkele stonden, het letterkundig en kunstterrein verliet en den vasten voet waagde op maatschappelijk gebied, was echt goddelijke spraak.

Kortom, moge de wensch van D^{r} De Vos verwezenlijkt worden, dan zal België eens aan den spits der beschaafdste en ontwikkeldste volkeren van gansch den aardbodem fier en glansrijk prijken.

De bijval, welke den spreker te beurt viel, bewees overigens genoeg dat hij volkomen verstaan, begrepen en gewaardeerd werd en zijne zienswijze bij allen deelneming ontmoette.

De heer Meert, de bekroonde leeraar te Ieperen, was door ambtsbezigheden verhinderd, den palm zijner overwinning uit de handen des voorzitters te komen afhalen.

De heer H. Plancquaert die voor zijn drama *Karel de Goede* bekroond werd in den driejaarlijkschen wedstrijd voor Vlaamsche tooneelletterkunde, ontving zijne medalie en daarmeê was deze belangrijke, opwekkende en genoeglijke letterkundige bijeenkomst gesloten.

- TOONEELVERBOND. - Den 26 December ll. kwamen eenige tooneelletterkundigen te zamen met het doel eenen bond te stichten tot het behartigen van hunne te lang verwaarloosde belangen. Op 11 Januari werd eene tweede zitting gehouden, waarop tot de definitieve inrichting van den bond overgegaan werd.

- Tusschen de namen van de personen, die met het burgerkruis vereerd werden voor 35 jaren dienst, troffen wij in het *Staatsblad* van 31 December ll., onder meer, diegene aan der heeren J.A. Van Droogenbroeck en A.C. Van der Cruyssen, twee verdienstelijke onzer Zuid-Nederlandsche schrijvers.

- Van het *Elymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, door prof. Franck, is de zesde aflevering verschenen, gaande van *Mode* tot *Raket.*

- Van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* is van de 3^{e} reeks de 15^{e} aflevering verschenen, loopende van Gezond tot Gitzwart. Met deze aflevering is het vierde deel compleet; het begint met de letter G en is bewerkt door de heeren M. De Vries, E. Verwijs, P.J. Cosyn, A. Kluyver, A. Beets en J.W. Muller.

- Een Vlaamsche kring uit Antwerpen heeft een verzoekschrift gezonden naar het gemeentebestuur van Eekloo, opdat aldaar een standbeeld zou opgericht worden aan K.L. Ledeganck, den zanger van de *Drie Zustersteden.*

- De heeren Jan van Droogenbroeck, Pol de Mont en Dr Schaapman werden, in vervanging van wijlen Désiré Delcroix, Jan van Beers en Alberdingk Thijm, tot leden benoemd van de kommissie, aangesteld om de uitgave van het groot *Nederlandsch Woordenboek* te bespoedigen.

- Het treurspel in 3 bedrijven: *Eene Koningsdochter* van Alfons Dekkers, alsook het drama in 4 bedrijven *Haat en Liefde* van August Hendricx, zijn tot het genot der staatspremien toegelaten.

- Wij vernemen dat in éenen bundel al de redevoeringen van den heer EDW. COREMANS, door hem in de wetgevende Kamer sinds 1869 tot heden uitgesproken, kortelings het licht zullen zien, vertaald naar den oorspronkelijken tekst der *Annales parlementaires*, en met belangwekkende bijzonderheden en nota's toegelicht.

Beeldende kunsten.

- *Prijs des Konings.* - De prijs des konings, 25,000 fr., is nogmaals toegestaan, en wel aan de heeren De Taeye, vader en zoon, leeraars bij de Hoogere School voor Schoone Kunsten van Antwerpen.

Het werk der heeren De Taeye beslaat 500 blz., en is getiteld: '*Studie over de beeldende kunsten in België*, beschouwd in hunne grondbeginselen, hun onderwijs, hunne toepassing en hunnen vooruitgang in de toekomst.'

Het verslag van den wedstrijd, opgesteld door den heer Rousseau, spreekt met grooten lof over het werk der twee bekroonden.

- Bij den brand van 's Konings Paleis te Laken zijn verscheidene kunstwerken van groote waarde vernield of beschadigd geworden. De levensgroote portretten van den koning en de koningin, door Gallait, de schetsen der schilderijen van het Senaat, familieportretten van Wintesthal, enz., zijn vernield.

Er is ook eene schilderij van Hobbema totaal beschadigd, verbeeldende een landschap in Friesland; zij had eene waarde van 150,000 fr. Zijn nog vernield: een portret van Duquesnoy, door Van Dyck; een portret van den schilder De Vos, ook door Van Dyck; de instelling van het Gulden Vlies, door Leys; een portret van prinses Clementina, door Gallait; Homerus, door Ingres; de Kinderen en de Katten, van Frans Hals; en een beeld, van Godecharle.

- Onze Vlaamsche kunstenaar Theodoor Verstraeten, de gekende landschapschilder, is ridder der Leopoldsorde benoemd.

- Het prachtige tafereel *Monding der Schelde* van Alfred Verwee is voor 14000 fr. verkocht aan M. Dimenet, nijveraar.

- De jonge kunstschilder Frans Van Damme, heeft de gouden medalie bekomen op de tentoonstelling van Geneve.

Toonkunde.

- PETER BENOIT IN ENGELAND. - BENOIT TE LONDEN. - De *Lucifer* is te Londen in *Albert Hall* opgevoerd met nog veel grooter bijval dan de eerste maal verleden zomer. Zoo spreken de Engelsche bladen en slaan waarlijk eene geestdriftige noot aan. Allen betreuren slechts dat Blauwaert, die ongesteld was, den rol van *Lucifer* niet vertolkt hebbe, en de Antwerpsche tenor De Bom, in de rol van *Het Water*, ook door een Engelschman vervangen werd. Maar koren en orchest, zeggen zij, waren prachtig. Waarlijk, de *Lucifer* is in Engeland ingeburgerd, en met hem onze groote Benoit.

Geen werk kon beter gekozen zijn dan *Lucifer* om den Engelschman in te nemen met onze nationale kunst en met onzen genialen toondichter. *Lucifer* valt in den toon

van het grootsche godsdienstige oratorio, dat in Engeland, door Händel, eene soort van nationale instelling is geworden.

Ook moet het niemand verwonderen zoo dat prachtwerk eerlang de omreis der Britsche eilanden maakt en dan naar Amerika oversteekt en ook daar een triomf teweeg brenge voor zijnen schepper.

Ook is dit reeds bezig met gebeuren. Men zegt dat na Bradfort de beurt zal zijn aan Manchester, York, Liverpool, Dublin en later aan Amerika.

Ziedaar de voorspelling van Fetis volbracht: '*Lucifer* maakt de reis om de wereld.'

Maar wanneer zal dat alles, zal die zonneklare triomf onzer nationale Vlaamsche muziek ons Staatsbestuur eindelijk bewegen om aan de rechtsvordering

aller ware Vlamingen gevolg te geven met de stichting, te Antwerpen en onder Benoit, van een *Staats-Conservatorium voor de Vlaamsche Muziek*, ten behoeve van Vlaamsch België?

't Wordt tijd, als het hooger bestuur niet wil doen gelooven, dat het aan onze heerlijke kunstbeweging vijandig is en haren ondergang zou wenschen.

- TE BRADFORD. - In de tweede groote Engelsche stad, waar de *Lucifer* opgevoerd werd, heeft hij, zoo mogelijk, een nog grooteren bijval gehad dan te Londen.

Deze maal was Blauwaert hersteld en gaf aan den rol van *Lucifer* al zijn ingrijpend karakter.

De uitvoering is waarlijk grootsch geweest en de bijval een echte triomf.

Na Nieuwjaar zal nu nog eene derde uitvoering te Londen plaats grijpen en later nog in andere steden.

Benoit heeft Engeland muzikaal veroverd en hij is nu voornemens de heele jonge Vlaamsche muziekkunst door de bres te doen binnenstormen, die hij in de Engelsche harten heeft geslagen.

De *Bradford Observer* bevat eene geestdriftige beoordeeling van het werk van den Vlaamschen meester, die de uitvoering bijwoonde. Herhaaldelijk was Peter Benoit het voorwerp van zeer vleiende betoogingen.

'De heer Benoit, zegt de *Observer,* is nog niet lang in Engeland gekend, doch in zijn eigen land is hij de eerste tusschen de meesters in de muziek. Het is de heer Barnby, die de Stanley is geweest van den heer Benoit, 't is te zeggen die hem voor Engeland ontdekt heeft en zijn *Lucifer* voor de eerste maal te Londen in den *Albert Hall* ten gehoore bracht.

Het blad spreekt verder over de 'reusachtige lijnen van dit machtige gewrocht' en geeft eene beschrijving van het gedicht van Emmanuel Hiel. Ook maakt het eenen uitbundigen lof van den Vlaamschen zanger Blauwaert.

Sterfgevallen.

- Nederlands uitstekende dichter, Jan Jacob Lodewijk ten Kate is einde December te Amsterdam kalm en zacht ontslapen. Hij was geboren te 's Gravenhage, den 23^{n} December 1819. Een paar dagen voor zijn overlijden vierde hij zijn zeventigste verjaardag, en, dewijl hij sedert eenige weken lijdende was, ontving hij de feestkommissie, welke hem hulde kwam brengen, op zijne studeerkamer.

De eere-voorzitter, de burgemeester van Amsterdam, huldigde zijnen vriend als eene grootheid in stad en land; Dr Laurillard prees zijnen collega als een' tooveraar in lied en taal en zang; terwijl de heer Hasebroeck, emer. predikant, zijnen collega in eene dichterlijke ontboezeming toesprak.

Als blijvend huldeblijk van dezen dag overhandigde de commissie den jubilaris een prachtig Apollobeeld, waarbij een prachtig album was gevoegd, met de namen der schenkers. Aan het hoofd daarvan kwamen voor HH. MM. de Koning en de Koningin, en de Prinses.

Z.M. benoemde den heer ten Kate tot commandeur in de orde van de Eikenkroon, terwijl de koningin en de prinses den jubilaris met hare portretten vereerden.

Ten Kate antwoordde kort op de toespraken. Hij zegde daarbij onder andere, dat de wolk, die over zijn feest hing, met een' lichtstraal was omzoomd, geschoten uit het hart zijner vrienden.

Zoo plotseling, eilaas, is de feestvreugde in rouw verkeerd!

Telkens wanneer ten Kate frissche voortbrengselen van zijn veel omvatteden geest in de wereld zond, luisterde Nederland met belangstelling naar zijne

betooverende taal. Meer dan het Zuiden weet het Noorden verzen te waardeeren, beeldrijk en welluidend als die van ten Kate, die kracht, gevoel en verbeelding paarde aan rijkdom van gedacht en een ongeëvenaard meesterschap over den vorm Van een en ander geven in de eerste plaats blijk zijne twee groote gedichten *De Schepping* en *de Planeten*, die te recht als zijne meesterstukken worden beschouwd. Maar niet minder geven van het laatste zijne vertalingen van de meesterstukken der oudere en nieuwere letterkunde een treffend blijk! Wij hebben ze maar voor 't noemen: *Panpoëticon*, bloemlezing uit de werken der voornaamste Europeesche dichters (2 deelen); *Jeruzalem verlost*; Andersen's *Sprookjes;* La Fontaine's *Fabelen;* OEhlenschlager's *Correggio*; *de Hel* van Dante Alighierie; Goethe's *Faust;* Milton's *Paradijs verloren*; Victor Hugo's *Lyrische Poëzie....*

Zijn afsterven is een gevoelig verlies, en de kunst van Neerland zal nog lang den rouw dragen over eenen heurer hartstochtelijke beoefenaars.

De vijf regels, in het laatste nummer van *Eigen Haard* door hem geplaatst, zijn de laatste geweest, welke deze rijkbegaafde dichter, die het Hollandsch welluidend maakte als het Italiaansch, gedicht heeft.

Wij halen dit zijn aandoenlijk afscheid van het leven nog eens aan:

Hoe velen zijn weg, die ik teêr heb bemind!
'k Ben *eenzaam* - maar toch niet *alleen*,
Want daaglijks vertroost mij een blijvende Vrind:
'Geduld nog een weinig! Gij zijt toch God's kind,
Ik leidde u naar 't Vaderhuis heen!'

Hij heeft niet lang geduld noodig gehad.

- MERGAERT. - Uit Brugge wordt het overlijden gemeld van M. Mergaert, kunstschilder, geboren te Handzame. Hij deed zijne eerste studien in de teekenschool van Roeselare, onder de leiding van den heer Horrie Deckmyn. Later behaalde hij den prijs van Rome.

Na talrijke reizen te hebben gedaan, vestigde Mergaert zich te Brugge, en muntte als portretschilder uit. Zijne groote schilderij, voorstellende *de kristene martelaars in 't Elyseum van Rome*, die zooveel ophef maakte, en hem Gallait's gelukwenschen verwierf, hoort toe aan de kerk van zijn geboortedorp.

Nieuwe Uitgaven.

Nieuwe Novellen van Rosalie en Virginie Loveling. 2^{e} druk. Met platen van F. Van Kuyck. In-8°, 306 blz. Gent, Ad. Hoste.
Prijs fr. 2.50

- *Een Winter in het Zuiderland* door Virginie Loveling. Met platen. Groot 8°, 320 blz. Gent, Ad. Hoste, uitgever.
Prijs fr. 6.00
- *Gedichten* van Hilda Ram. In 8°, 316 blz. met 2 platen van H. Segers.
Prijs fr. 3.50
- *Vonken en Stralen*, gedichten van Dr Eugeen van Oye. (1870-76). In-8°, 224 blz.

Prijs fr. 3.00

- *Gedichten* door Frans de Potter. In-8°, 244 blz.
  Prijs fr. 3,00
- *Eene Koningsdochter*, treurspel in 3 bedrijven door Alfons Dekkers. In-8° 52 blz. Antwerpen, Jan Boucherij.
  Prijs fr. 1.25
- *De Duivel uit het Slangenbosch*, nagelaten dorpsverhaal door H. Conscience, voltooid door Mev. Antheunis-Conscience. In-8°, 296 blz.
  Prijs fr. 1.50
- *Handboek* voor het onderwijs der Nederduitsche taal. Opsteloefeningen verzameld en afgewerkt door J. Muyldermans. In-8°, 354 blz.
  Prijs fr. 3.50

[Nummer 2]

Rome reisherinnering
door Gustaaf Segers
(Zie vorige aflevering, blz. 5**).**

Het Forum romanum. Eene Trattoria. De Thermen van Caracalla.

Dezen morgen waren we vroeg te been. Wij slenterden door de straten, zonder eigenlijk te weten waar naartoe. De halve stad hebben we doorloopen, zoodat ik stellig geene volledige beschrijving kan geven van hetgeen we heden hebben gezien.

Het *Forum romanum*, zoo beroemd in de Romeinsche geschiedenis, bestaat slechts uit puinen.

Het plein is zeer uitgebreid, en heeft den vorm eener ruit. Het ligt zoowat drie meters dieper dan de omliggende straten en is langs alle zijden door eenen ringmuur ingesloten. De voetstukken der zitplaatsen zijn nog aanwezig. Verscheidene trappen ziet men, en enkele hooge zuilen; ook friezen met bas-reliefs. Niet min dan drie zegebogen bevinden zich hier. Links ziet men dien van *Septimus Severus.* Hij bestaat uit drie doorgangen, de bovenste is zeer hoog. Hij is, om zoo te zeggen, gansch met beeldwerk, in bas-relief, bekleed, en bevat een uitgebreid opschrift. Recht vóor mij, verheft zich de boog van *Constantijn den Groote*, naast het Colosseum. Deze, het best bewaarde der Romeinsche gedenkteekenen, van dien aard, is hoogst merkwaardig. Hij bestaat insgelijks uit drie afdeelingen, onder de middelste loopt de steenweg, onder de andere voetpaden door. De *Titusboog* is enkel. Van binnen is hij met bas-reliefs voorzien, episoden uit de verovering van Jeruzalem voorstellend. Men heeft er eene afdeeling soldaten in parademarsch afgebeeld. Ik verzeker u, dat de Romeinen, wat den zwier hunner houding, het krijgshaftige van hun voorkomen en de ongedwongenheid van hunnen stap betreft, voor de best geoefende krijgslieden van onzen tijd niet hoef-

den te wijken, indien deze beelden aan de werkelijkheid beantwoorden, iets wat niet te betwijfelen valt. De ontzaglijke muren der oude tempels en thermen, alle verbrokkeld of verbrijzeld, kunnen moeilijk een denkbeeld van dit wereldberoemd plein geven: wat mij best deed zien, hoe heerlijk hetzelve moet geweest zijn, is het gering overblijfsel van een gebouw, niet verre van den *Septimus-Severusboog*. Het zijn zeven ongemeen verheven dunne zuilen in marmer. Zij bevinden zich op hooge voetstukken, en schoren eenen smallen muurpand; dit weinige is voldoende om u te overtuigen, dat de tempel van eene verbazende pracht moet geweest zijn.

Niet verre van het *Forum*, in eene volksbuurt, zagen wij eene kleine '*trattoria*'. Een half dozijn karren, met muilezels bespannen, stonden voòr dezelve. Wij traden er binnen. Het vertrek was uitgebreid, doch zeer laag van verdiep; een vloer was er niet; hoopen aarde en diepe kuilen waren er in menigte voor handen. In het midden stond eene groote waschkuip op eenen driepikkel, en daarnevens drie manden met vuil lijnwaad gevuld.

Naast het venster zaten de voerlieden te eten. Het waren allen kloeke, struische kerels, fel door de zon verbrand, en, dit zag men, aan zwaren arbeid gewoon. Het zweet parelde overvloedig op hunne grove aangezichten. De Kempische boeren zien eten is mij immer een der liefste tafereeltjes geweest, waarmede ik mij kan vergasten; ik zag al gauw, dat de Italianen, gansch dezelfde voorschriften volgen, die te onzent maatgevend zijn, wat het 'diner' betreft. Allen zaten op stoelen zonder ruggen, en lieten hun lichaam in de wonderste houding, ineenzakken, allen hadden den linkerelleboog op de tafel; het hoofd rust te met de kin in den handpalm; allen hadden het vorket vast gelijk een schilder het penseel, en pikten zoo snel van de groote steenen schotel blinkende macaroni, alsof de lekkere spijs de boorden des monds niet eens raakte. Aan het andere eind van het vertrek zaten de huisgenooten, insgelijks om eene groote tafel geschaard. Zij waren zeer talrijk, en hielden niet op het woord tot de voerlieden te richten. Een dezer, werd zoowel door zijne makkers als door het vrouwvolk der andere tafel geplaagd; dat hij met eene der meiden kennis had was duidelijk te zien. Men riep, schaterde dat een aard had; zooveel nadruk legde men in de voordracht, zoo sprekend waren de lachende gezichten en de gebaren, dat ik in den waan verkeerde die

geestige, niet altijd kiesche kwinkslagen der Italianen te verstaan, hoewel hunne woorden als zaad uit den trijzelmolen kwamen.

't Ging er alweer toe als in onze Kempische boerderijen; iets echter gebeurde er aan die tafels, wat men te onzent niet kent. Ziehier. Tegen den grond lag een groot vat. Daaruit tapte de meid eene kruik witten wijn, en goot de glazen der voerlie vol. Men was er niet gierig op, want telkens de kruik ledig was, staken onze gasten ze in de hoogte, aanstonds was de meid daar om ze te vullen. Dit gebeurde verscheidene malen. Ook aan de huistafel dronk men zwak door.

De macaroni met olijfoliesaus zou wellicht mijne vrienden uit Hoogstraten, Meir, Castel en Wortel niet goed smaken, doch moest men onze landbouwers, hunne knechts en meiden zulken wijn inschenken, zij zouden stellig vingers en duimen lekken. Althans, wij deden ook een kruikje komen, doch hadden nooit iets geproefd, dat daar aan geleek. 't Was zoo lekker, en vooral zoo frisch, dat men iets dergelijks in België nergens kan hebben. De kruik, waarvan wij het derde deel niet konden ledigen, kostte twintig centen.

De *Thermen van Caracalla* behooren stellig tot de wonderste overblijfselen van het oude Rome. In alle reisgidsen kunt gij bijzonderheden over deze badplaatsen vinden; van de afmetingen kan men zich moeilijk een denkbeeld vormen. Zij zijn verbazend. De *Thermen* zijn op verre na zoo goed niet bewaard als het Colosseum, doch zij zijn er de ware tegenhangers van. Ja, het volk, dat zulke reusachtige schouwburgen had, eischte ook dergelijke badplaatsen. Men mag zelfs zeggen, dat de Thermen aan eene nog grootere behoefte van het Romeinsche leven voldeden, dan de circus en het schouwtooneel. Daar vergaderde men, gaf men zich aan turnoefeningen over; er werd gewandeld, gefeest, in eén woord, de Thermen waren, in Rome's bloeitijd, het middenpunt van het gezellig verkeer. De keizers vleiden dus hunne bevolking niet weinig met het aanleggen van dergelijke gebouwen; van daar dat Titus, Nero, Diocletianus en anderen geen beter middel vonden, om zich in de volksgunst te verheffen. Caracalla, stellig een der afgrijselijkste monsters, die ooit over het Romeinsche Rijk hebben geregeerd, overtrof al zijne voorgangers; de Thermen, door hem tot stand gebracht, en die thans nog naar hem worden genoemd, waren een wonder van uitgestrektheid, pracht en kunst. Zij waren

omringd door wandelperken en boomgaarden; hadden zalen en galerijen van beeldwerken, gelijk er thans wellicht geene meer te vinden zijn. *De Farnesische Stier*, dien men in het museum te Napels aantreft, versierde vroeger Caracallas thermen.

Men verzekert, dat deze niet minder dan zestien honderd bijzondere badplaatsen hadden. Eerst kwam men in eene zaal, waar men zich ontkleedde. Vervolgens werd het lichaam door eenen slaaf met olie gewreven, en nam men een lauw bad. Dan kwam men in eene kamer, waarde lucht zeer heet gestookt was, en daarna in eene andere, waar men met koel water werd gewasschen. Ten slotte begaf men zich naar het *frigidarium*, waar men zich door een koud bad verfrischte.

Dan was men vatbaar voor nieuw genot, men wandelde in de hovingen en parken, gaf zich aan lichaamsoefeningen over, trad in de kunstgalerijen, en onderhield zich over de zaken, die het bijzonder of openbaar belang betroffen.

Men kan zich gemakkelijk het drukke verkeer, den krioelenden menschendrom in deze Thermen voorstellen. Indien men daarbij aan de zedeloosheid denkt, waardoor de Romeinen zich tijdens het keizerrijk onderscheidden, zal men niet twijfelen of deze plaatsen waren getuigen van tooneelen van uitgelaten losbandigheid, van verfijnde wulpschheid, gelijk er alleen bij dit eens zoo machtig en zuiver volk konden plaats hebben.

De Thermen besloegen een vierkant van drie honderd zeven en dertig meters lang en drie honderd acht en twintig breed. Midden op deze verbazende oppervlakte verhief zich het eigenlijk badgebouw; het had eene lengte van twee honderd twintig en eene breedte van honderd veertien meters. Tusschen de twee omheiningsmuren had men de wandelplaatsen en boomgaarden. De muur verheft zich op sommige plaatsen nog tot eene wondere hoogte, op andere is hij bijna tot den grond neergestort. Het gewelfsel der zalen is bijna nergens meer voor handen. Wat men echter duidelijk ziet, is dat deze ongehoord hoog van verdiep, en de buiten- en binnenwanden ongewoon dik waren; vooral, denk ik, om de koelte en frischheid te bevorderen. De grond klinkt bijna overal hol; het is dan ook zeker, dat in de kelders, zich overgroote verwarmingstoestellen bevonden, van waar buizen tot in de bovenste plaatsen heete lucht en water aanvoerden.

De middelzaal of het zoogenaamde *Tepidarium* was de voornaamste van het gebouw. Het gewelfsel is gansch ingestort, deze was zes en vijftig meters lang en twee en twintig breed. Acht zuilen bevonden zich in dezelve. Van den vloer, die uit het kostbaarste marmer bestond, van de verwarmingsbuizen, ziet men overblijfsels; ook kapiteelen waarop o.a. gekranste kinderen gebeeldhouwd zijn, liggen op den grond. Schalen van Porfier versierden de nissen der wanden dezer zaal, welker pracht, wij ons thans nog moeilijk kunnen voorstellen.

Gelijk in al de puinen van oude gebouwen te Rome liggen hier honderden wagens marmerstukken verspreid.

Zonder overdrijving mag ik zeggen, dat men uit deze overblijfsels eene stad zou bouwen; het oude paleis der Cesars alleen zou eenen niet onaanzienlijken voorraad daartoe leveren, en wat meer is, men treft er de prachtigste, kostbaarste soorten aan, zelfs zijn er die nu niet meer te vinden zijn. Overal heb ik mijnen oogst opgedaan; in den begin ging ik een weinig in het genipt te werk, doch ik had dit niet te verbergen. De '*Custoden*' hielpen mij zelven de schoonste steenen uitzoeken, zoodat ik in het bezit ben van eene gansche kist vol marmerstukken, van de wonderste soorten en kleuren, in alle oude gebouwen en puinen van het oude Rome opgeraapt. Moeite zal het mij wellicht kosten ze te Antwerpen te krijgen, doch zij moeten er komen; ik ben zeker dat zij u zullen verbazen.

De Fontana di Trevi. Villa Borghese. Monte Pincio. San Pietro in Vaticano.

Iets, wat Rome vooral onderscheidt, is de pracht en de menigte der fonteinen, die men er aantreft. Haast kan men zich geen denkbeeld vormen van het overvloedige water, dat zij geven. Weinige straten kan men doorwandelen, of men vindt er; bijna de geheele stad door treft het nederstortende vocht het oor. Ik geloof dan ook, dat de oude Romeinen de waterleidingskunst tot eenen graad van volmaaktheid gebracht hadden, die thans nog niet wordt geëvenaard. Herinner u, dat haast elk bijzonder huis zijne fontein had, en dat de *Thermen*, waarover ik u reeds heb geschreven, eene waterinrichting hadden, die alle begrip te boven gaat.

Vooral de Pauzen hebben de ‘Eeuwige stad met prachtige fonteinen begiftigd. De voornaamste van Rome is de *Fontana di Trevi.* Zij bekleedt de gansche zuidzijde van een groot paleis, het *Palazza Poli*, en bestaat meestendeels uit opgehoopte rotsblokken. Korinthische zuilen versieren haar. In het midden verheft zich een reusachtige *Oceanus*, op eenen schelpwagen, door twee zeepaarden voortgetrokken. Deze worden door Tritonen gevoerd. Rechts staan de beelden der *Gezondheid* en des *Overvloeds*; daarboven, in relief, eene jonkvrouw, die aan de dorstige soldaten van *Agrippa* de bron toont, waaruit het water welt. Boven de zuilen heeft men de vier jaargetijden. Onder het gespan van Oceanus valt het water in ongehoorde massa op de rots; daar verdeelt het zich in verscheidene stralen, die nogmaals op eene soort van terras nederstorten, tot het water, beneden kalm in een bekken vloeit. Zoo groot is het gedruisch, dat men het verscheidene straten ver hoort; nochtans zitten vele duiven op de standbeelden en rotsen, en drinken behaaglijk aan de schuimende waterstralen. Wij ook lesschen onzen dorst met het koele, smakelijke vocht: het schijnt, dat dit voldoende is, om zich onweerstaanbaar naar de ‘Eeuwige Stad’ te voelen aangetrokken. Ik geloof het volkomen.

Door verscheidene smalle straten wandelen wij naar het oude Rome. Paleizen, met gebeeldhouwde gevels, meest door Pauzen opgericht, treffen wij in menigte aan. Daarnevens ook vele eentonige huizen. Op verscheidene plaatsen breekt men ze af: het stuift geweldig op onzen weg. Gelukkig is elke in opbouw zijnde woning door een rieten schutsel omringd. De *Corso Vittorio Emanuele* is de bedrijvigste straat der binnenstad. Zij loopt van de *Piazza del Populo* naar de *Piazza di Venezia.* Vooral heeft men er schoone mode- en goudwinkels. Het verkeer is er ongemeen druk. Niet verre van de *Volksplaats* ziet men de woning, welke *Goethe* tijdens zijn verblijf te Rome betrok; op last van het Gemeentebestuur is een steen in den voorgevel geplaatst, om dit te herinneren. *De Piazza del Populo* is een schoon plein. Het heeft den vorm eener ellipse. In het midden verheft zich een obelisk, van vier waterspuwende leeuwen omgeven. Vroeger stond hij vóor den zonnentempel van *Heliopolis* in Egypte; keizer Augustus liet hem in het jaar 30 vóor J.-C., na de verovering van dit land, in den *Cirkus Maximus* plaatsen. In 1589 werd hij, op bevel van Sixtus V, hier opgericht. De leeuwen heeft

men aan Leo XII te danken. Rechts en links van het plein heeft men nog heerlijke fonteinen, door Cypresboomen overschaduwd.

De Villa Borghese, rechts, is voor het publiek toegankelijk. Het paleis bezit, zegt men, eene kostelijke verzameling van beeldwerken. Ik heb ze niet gezien, om de goede reden, dat wilde men al de museums van Rome eenigszins aandachtig bezoeken, een jaar hiertoe stellig niet voldoende zoude wezen. Het park is zeer uitgestrekt. Misschien is het jaargetijde reeds te ver gevorderd, doch de graszoden komen mij doodsch, de planten stofferig voor; en overigens de houtsoorten bevallen mij minder dan die onzer streken. Ja, de buitenverblijven rond Antwerpen en Lier, met hunne eiken, beuken en wilgen, zijn anders frisch, anders bekoorlijk dan deze weidsche villa der trotsche Romeinsche familie. Iets echter ziet men in dit park dat grootelijks navolging zou verdienen in Vlaanderen: men heeft er de borstbeelden van verscheidene beroemde mannen. Wij hebben deze overigens in de wandelplaatsen van verscheidene Italiaansche steden opgemerkt.

Vooral is dit het geval op den *Monte Pincio*. Hier zijn wij tegen den avond geweest. Vooreerst begeven de Romeinen zich dan bij voorkeur ter wandeling; daarbij geniet men op dit uur een allerprachtigst gezicht van het panorama der stad. De *Monte Pincio* is hoog; men klimt er in zig-zag op, overal treft men onderweg fonteinen aan. Bloemen van de prachtigste en zeldzaamste soort groeien er in overvloed; aan de overzijden der laantjes, door kaktussen, lauwerboomen en rhodondendrons ingesloten, verheffen zich de borstbeelden van de beroemde Italianen.

Van de terrasvlakte ziet men de groote stad diep aan zijne voeten liggen. Vooreerst wordt het oog getroffen door den reusachtigen koepel der Sint Pieterskerk, den paleizengroep van het Vatikaan, den Engelsburg, eene menigte tempels, paleizen, zuilen, puinen, terwijl de blauwe bergen met den gezichteinder samensmelten. Een purpere gloed ligt over het heerlijke stadsbeeld verspreid, en niettegenstaande de bonte, luidruchtige menigte, die rond u krioelt, ondanks het duizendvoudig gedommel, dat uit de diepte opstijgt, droomt men onwederstaanbaar van de haast bovennatuurlijke geschiedenis van Rome, hetwelk aan zijne voeten ligt, men voelt zich opgewekt, versterkt; er schijnt iets in de lucht te zweven, dat aan den grooten tijd der Romeinen denken doet, men beseft,

dat men op de beroemdste stad der wereld neerblikt, en dat de indruk, dien men thans gevoelt, door geenen tijd noch afstand zal uitgewischt worden.

In dien gemoedstoestand besloten wij den dom van Sint Pieters te bezoeken. Op onze wandeling bevinden wij ons onverwachts vóor de kerk van *Sancta Trinita de Monte.* Een prachtige, kronkelende trap, de zoogenaamde *Scala di Spagna* leidt van daar naar de *Piazza da Spagna*, die aldus veel lager ligt dan de kerk. Men heeft er de zuil van O.L.V. Onbevlekt Ontvangenis. Zij werd in 1857 opgericht, en is zeer hoog. Boven bevindt zich het Lieve Vrouwenbeeld van *Obici*, en aan den voet de reuzenbeelden van Mozes, David, Isaias en Ezechiel. Aan de zuidzijde van het plein verheft zich de *Propaganda*, een der grootste gebouwen van Rome. In het midden der Piazza, eene fontein, in den vorm van een schip.

Over het Sint Pietersplein, hetwelk zich vóor de grootste kerk der Christenheid uitstrekt, hoef ik niet te spreken. Men moet het in vollen dag zien, bij voorkeur 's middags. Op dit uur schijnt het nog grooter dan het in werkelijkheid is, hoewel de afmetingen verbazend zijn. Het baadt in vollen zonnegloed, de schaduwe van den obelisk komt voor als een onvatbaar strookje lands op die onmetelijke lichtzee. Geen mensch bevindt zich op het plein, niets onderbreekt de plechtige stilte dan het geruisch der fonteinen die hun overvloedig water in duizend sprankels in de hoogte schieten.

De *Piazza d. S. Petri* heeft den vorm eener ellipse, en is met eene vierdubbele galerij omgeven. De zuilen, in bruinen steen, zijn ongemeen dik en hoog. Op de kroonlijsten bevinden zich honderd twee en negentig standbeelden van meer dan levensgrootte. De frissche koelte, die men gewaar wordt, als men van dit zonnige plein onder de hooge gewelven treedt, is waarlijk weldadig.

De kerk zelve oefende, dien zondag 's middags, eenen geringen indruk op ons uit. Onder den koepel, aan het altaar, door een traliewerk afgesloten, had een goddelijke dienst plaats. Eenige personen volgden hem eerbiedig, doch op weinigen afstand zag men tafereeltjes, die in onze kerken ongekend zijn. In eene zijkapel maakten de bengels der Catechismusles ongewoon getier, terwijl op de trappen van het hooge koor vele toeristen behaaglijk uitgestrekt lagen, en er ongestoord hun praatje hielden; ja, wat niet weinig zal

verwonderen, zelfs verergeren, was, dat enkelen hun broodje met kaas in dien prachtigen tempel verorberden.

Thans, als de schemering neerdaalde, beseften wij al het grootsche van het praalgebouw. Gij verwacht zeker niet, dat ik u eene beschrijving van de Sint-Pieterskerk geve: enkele notas deel ik u slechts mede.

Bij het eerste zicht zou men zeggen, dat de muren gansch beschilderd zijn; dit is echter niet zoo; zij zijn met de kostelijkste marmersoorten bekleed. Het tonnengewelfsel is blauw en heeft gouden sterren. De middenbeuk is ongemeen breed (25 m.) en hoog (45 m.) De zuilen hebben niet minder dan 4 m. dikte, en zijn gansch met tropeeën, in relief, versierd. In de zijbeuken bevinden zich eene menigte kapellen. In de eerste, rechts, heeft men reeds een meesterstuk van beeldhouwkunde, de *Pieta* van Michel-Angelo. Zijn Mozes is beter gekend, doch niet meer beroemd. De meester vervaardigde dezen onvergelijkbaar schoonen groep op zijn vijf en twintigste jaar: onmogelijk de edelheid der vormen, de uitdrukking der moedersmart verder te drijven dan in deze wondere beelden; bijna den zelfden indruk brengen zij op den toeschouwer te weeg als de werken van onzen Antoon Van Dijck. Zij doen eenen oproep op het rechtvaardigheidsgevoel des aanschouwers: men is vermurwd, verontwaardigd om de snoode euveldaad, die de kunstenaar aanklaagt, terwijl stille droefheid en innig medelijden jegens de slachtoffers zich van ons meester maakt.

Het karakter van den somber gestemden Michel-Angelo, die haast in al zijne werken eene aanklacht tegen de menschheid richt, is in de verrukkelijke *Pieta* duidelijk zichtbaar.

Ontelbaar, men mag het wel zeggen, zijn de beeldwerken in de Sint-Pieterskerk. Door de schemering heen, die haar allengs hoe meer vervult, schijnt het reuzengeslacht, dat zij voorstellen, zich waarlijk te bezielen. Hier heeft men Sint-Andreas, van onzen Duquesnoy, *il Fiammingho*, boven de graftomben der pauzen rijzen; hunne figuren langs alle zijden op. Zij zijn veelal meer dan levensgroot. Sommige verheffen de hand zegenend, anderen dreigend; deze schijnt in de zoetste sluimering verzonken, gene knielt in de eerbiedigste houding neder. Leeuwen rusten en waken aan hunnen voet, de zinnebeelden der Eeuwigheid pralen boven hen. Onmogelijk is het den indruk te beschrijven, die deze beelden, welke u van alle kanten omringen, op u uitoefenen, men voelt zich vernederd, vernietigd door zooveel luister, door zooveel macht.

De koepel, gij weet het, is het wonderste der St-Pieterskerk. De eerste maal, dat men dit werk ziet, treft het niet zeer. Waarschijnlijk is de geest door de beelden en andere sieraden, door de verblindende pracht van al wat u omringt, zoozeer vermoeid, dat men er al het grootsche niet meer van opvatten kan. Thans kunnen wij, vooral tengevolge der schemering, de verbazende hoogte des koepels beseffen. Rondom ons, bijna tot aan het tonnengewelfsel, is de tempel bijna in volkomen duisternis gehuld, daarboven schijnen grijsgrauwe schaduwen te zweven, terwijl, in den koepel, de weerschijn der laatste zonnestralen de beelden der Apostelen verlicht. Thans zien wij dat de Onze-Lieve-Vrouwentoren in de kerk zou kunnen staan, waarin wij ons bevinden. 't Is waarlijk huiveringwekkend.

De oppervlakte der *basilika* bedraagt iets meer dan het dubbel van die der Antwerpsche hoofdkerk; ik herhaal nogmaals dat de beschrijving der meesterstukken van allen aard, die zij bevat, een gansch boekdeel zou vergen: alles wat ik er ooit over heb gelezen geeft slechts een flauw denkbeeld van dezen weidschen, wereldberoemden tempel.

Ons verblijf te Rome wordt van korten duur; binnen een paar dagen denken wij naar Pisa te vertrekken.

Het Graf der Scipios. Een erg Geval. De Catacomben.

Op een plein, voór de kerk van Sint Jan van Latranen, bemerkten wij een aantal koetsiers, die op den bok hunner rijtuigen zaten te dutten. Wij roepen er eenen. Na veel moeite gelukt hij er in ons te doen verstaan, dat hij ons voor tien frank naar de *Catacomben van Callistes* zal voeren. Wij nemen plaats in zijn oud schommelding, het paard, zoo mager, dat zijne knoken tot kapstok zouden kunnen dienen, loopt hompelend en strompelend, van de eene zijde der straat naar de andere, over den slecht onderhouden kassei voort. Welhaast hebben wij de *Via Appia* bereikt. De weg kronkelt fel, en ligt tamelijk diep tusschen akkerland, hetwelk ons schraal voorkomt. Op eens houdt de koetsier stil, opent de deur en roept: *Scipio!* Voór den ingang harer woning bevond zich een oud vrouwken, wij volgden haar door eenen

smallen gang tot in den hof, daar zagen wij eenen zandheuvel, met eene deur voorzien. Het vrouwken gaf ons ieder een oordjeskaarsje in de hand, dat wij aanstaken. De deur werd geopend, en wij daalden in eenen kelder. Rechtuitgezegd oefende dit bezoek, niettegenstaande de grootsche herinneringen, die aan de plaats verbonden waren, eenen geringen indruk op mij uit. Was het om het tooneeltje, waarmede het eindigde? 't Is niet onmogelijk. Althans, het was daarbinnen pikdonker, en zoo laag, dat wij ons gedurig moesten bukken, wilden wij het hoofd niet tegen het gewelf stooten. Voeg daarbij, dat wij nu eens op hoopen zand, dan weer in diepe slijkputten geraakten, en gij zult u een denkbeeld van onze wandeling in dat kleine kelderken kunnen vormen. Verscheidene zerken troffen wij aan, het moederken noemde ons de verschillende Scipios, die er onder begraven liggen. Ons bezoek had tien minuten geduurd. Bij het uitgaan, staken wij onze Cicerone een halffranksken in de hand, doch, zij richtte den gekromden rug op, en sprak stoutweg: *Venti lire! venti lire!* Dat verstonden we toch al van het Italiaansch. *Venti lire!* Twintig frank voor onze wandeling door dien vuilen poel! Dat zou zoo gemakkelijk niet gaan. Wij, die ons geld stuiver voor stuiver hadden moeten sparen om deze heerlijke reis te kunnen ondernemen, die nog drie weken zouden afwezig zijn, alvorens naar Vlaanderen terug te keeren, zouden ons door dat vuil mutsje zoo laten afstroopen? Dan zou de duivel er tusschen komen. Teekens deden we genoeg, aan gebaren waren we niet gierig. Nu is het, wel is waar niet zeer moeilijk, aldus te doen verstaan, dat men niet betalen wil, doch de reden hiervan verklaren is vast heksenwerk. *Niente! niente!* riepen wij gedurig: de koetsier, die met de oude stond te knipoogen, kwam er tusschen: yes, yes sir, twenti frank! Wij waren gered.

Jawel, behalve de twee woorden Engelsch, welke de koetsier ons gesproken had, verstond hij hoegenaamd niets van die taal. Ondertusschen kwam al langer hoe meer volk toegesneld, zoozeer waren wij door hen omringd, dat wij ons niet meer verroeren konden. Velen drongen op ons toe, weldra was ik zoover van mijnen broeder gescheiden, dat ik hem niet meer gewaar werd. Zie, vriend, wellicht glimlacht gij hartelijk om deze grap, doch ik lachte in het geheel niet, ik verzeker het u. Want, hoewel ik de zaak niet wil overdrijven, en wij nergens messen of dolken zagen, was het geval alles

behalve aangenaam. Er heerschte een getier, dat hooren en zien vergingen. Enkelen namen onze verdediging, doch verreweg de meesten scholden ons uit: wat mij echter gerust stelde, was dat de woede der twisters meer tegen elkander dan tegen mij was gericht. Hier zagen wij een paar oude wijven, met de vuisten in de zij, gelijk op de Vischmarkt te Antwerpen, elkaar hunne zaligheid zeggen, daar rolden er twee op den grond, tot de hoop plotseling uit elkander stoof. Een policiecommissaris, vergezeld van eenen agent kwam de straat opgestapt. Als reddende engelen zagen wij ze verschijnen. *Venti lire*, *Signor!* riep ik smeekend, op de oude vrouw en het Scipiohuis wijzend, doch ons geluk was nog grooter dan wij gedacht hadden: *Vor sechs und sechzig bin ich in Venedig im Oestreichisen Dienst gewesen*, sprak hij, een weinig moeilijk, *und verstehe Deutsch.* '*Herr Polizeikommissär*,' riep ik buiten mijzelven van vreugde, '*wir haben den Scipiokeller besucht*, *und man fragt uns zwanzig Frank dazu. Keine zehn Minuten sind wir da geblieben. Ist das nicht unwürdig.* - '*Zeigen sie ihre Reisepässe.*' Wij toonden onze kaart, door het Gemeentebestuur van Antwerpen wettig verklaard. Dan hadden wij al de genegenheid des policieoversten gewonnen. '*Denken sie nicht dass der Kutscher am Bubenstreich Teilnahm?* Wij zegden hem, dat dit voor ons geen twijfel leed; mijn broeder had zelfs kunnen verstaan, dat eene vrouw dit den man had verweten: op verzoek des Commissaris, had de man in tamelijke wijdloopige uitleggingen, die hij in zijn notaboekje aanteekende. De overste bezag den koetsier opmerkzaam, bekeek het nummer van zijn rijtuig en riep ons plotseling toe: '*Hatte es doch vom Anfang gedacht! Suche diesen Kerl schon lang!*' Op strengen toon sprak hij den koetsier in het Italiaansch aan; zijne woorden moeten zooveel beteekend hebben als: 'In naam der wet neem ik u gevangen!' De agent deed hem de handboeien aan; al de omstaanders weken eerbiedig achteruit; ik mag niet vergeten te zeggen, dat de policie, door haar verschijnen alleen, dit woelig volkje tot bedaren bracht, en dat sedert haar aanwezigheid geen enkel onbetamelijk woord meer werd gefluisterd.

Wat had de man op zijne leden, die ons tot hier had gevoerd? Ik weet het niet; doch zeker werd hij door de policieagenten van eene zware misdaad verdacht: de ernst hunner uitdrukking liet daarover niet den minsten twijfel.

Wij betaalden hem de tien frank, en wandelden te voet, gelijk, wij dit overigens gewoon waren, de *Via Apia* op.

Tusschen de grafmalen die zich van weerszijden bevonden treft vooral dat van *Cecilia Metella.* Het is een ronde bouw, van niet min dan 29 m. doormeter. Vandaar overziet men eene groote uitgestrektheid lands; de grond is er zoo vlak als in onze Kempen. Geen enkel huis noch boom is er te bemerken. Aan de andere zijde der straat bevinden zich de zoo vermaarde Catacomben. Wij bellen aan een klein poortje, een kloosterling opent, zonder te spreken voert hij ons door een hofje in eene cel, waar een open boek op de tatel lag. 'Wij vroegen hem in de Fransche taal de toelating om de Catacomben van Callistes te mogen zien. Tot alle antwoord reikte hij ons een register over; wij schreven er onzen naam, betrekking en woonplaats in. Hij bezag het, en sprak: 'Gij spreekt ook Vlaamsch?'

'Ja, pater, dit is onze moedertaal.'

'Zoo, zoo, ook de mijne! Het is jaren geleden, dat ik die niet meer gesproken heb.

'De kloosterling, die eene witte kleederdracht aanhad, was een lange, rijzige kerel. Zijn aangezicht was mager, hoekig. Straalden zijne oogen niet zoo hel, en waren zijne ledematen niet zoo gespierd, zoo zou ik hem voor eenen teringlijder hebben genomen. Zijne gelaatskleur was inderdaad uitermate bleek, en getuigde van felle ontberingen en rustelooze inspanningen, zijn uitdrukking verried ongemeene geest- en wilskracht, voortvarentdheid en karaktersterkte: Van nu af haast ik mij te zeggen, dat deze kloosterling een der aangenaamste en tevens der geleerdste menschen was, die ik in mijn leven heb ontmoet.'

Terwijl hij de weinige Vlaamsche woorden sprak, verspreidde zich een onverklaarbaar zoete uitdrukking over zijn krachtig besneden gelaat, en duidelijk zag ik eenen traan in dat stralend oog glimmen.

'Gij zijt van Antwerpen' zegde, hij, 'daar ben ik geweest. De Lieve Vrouwenkerk is zeer schoon, ik heb er in gepredikt, evenals in Sinter Goelen te Brussel. En, hoe vindt ge Rome?'

Wij spraken over de kunstschatten van het Vatikaan, het Capitool; hij onderbrak ons, en zegde: 'Te Antwerpen zijt gij niet geboren, gij zijt van de kanten van Turnhout.'

‘Inderdaad, pater, wij zijn van Hoogstraeten; doch gij zijt ook niet ver van onze geboortestreek afkomstig.

De geestelijke trok zijne kapoets dichter over zijn indrukwekkend voorhoofd, en sprak: ‘Mijnheer, ik behoor tot geen bijzonder land meer; ik heb te Parijs gepredikt en te Londen, te Bombay en te Calcutta, te Melbourne en te Sidney.’

‘En ge woont nu alleen in deze cel?’ ‘Neen. Ons klooster is te Rome. Wij wisselen elkander af, langer dan drie weken kunnen weinigen het hier uithouden, ter oorzake der gele koortsen, welke hier in de Campagna heerschen. Welaan, wij zullen de Catacomben gaan zien.’

Aan den wand hingen verscheidene lange dikke stokken; hij reikte er ons ieder eenen, en hield er eenen vóor zichzelven. Hij wond er eene lange wassen lont rond. ‘Zet uwen hoed op, en windt eenen zakdoek rond uwen hals,’ zegde hij, bij het uitgaan; want 't is onder nogal koud. Weer gingen wij over een klein slingerpaadje, en kwamen voor eenen zandberg, bijna gelijk de ijskelder te Hoogstraeten. Hij opende de deur, en stak de lonten aan. We daalden eenen steilen trap af, van nagenoeg dertig sporten. Rond ons was alles pikdonker. Wij volgden eenen kronkelweg, in den bruinen steen uitgehouwen, het gewelfsel raakte op sommige plaatsen onze hoofden, op andere was het wel twintig meters hoog. Aan beide zijden des wegs, zagen wij in de rots openingen als ovenmondingen uitgekapt, soms vier of vijf boven elkander, als de slaapsteden in een groot stoomschip. Het waren de begraafplaatsen der Christenen. Wij hieven onze lonten in de hoogte; op sommige steenen, waren figuren gehouwen, op andere bemerkte men opschriften, die onze pater wandelend verklaarde. Nog herinner ik mij, dat ik een weinig achtergebleven was, ten einde den gang zag ik die twee lichtjes flikkeren nu eens omhoog, dan weer omlaag; nu eens rechts, dan eens links bewegen, 't was waarlijk tooverachtig.

Op sommige plaatsen bevond zich eene cirkelronde ruimte, door een koepelgewelf overdekt. Daar, verzekerde de pater, waren de graven der martelaars, en werden ook de goddelijke diensten verricht. Te midden der Catacomben daalden wij andermaal eenen trap af, deze tellen niet minder dan drie verdiepingen.

Zij zijn zeer uitgestrekt, uren hebben wij erin rondgewandeld. Het getal kronkelwegen is zoo groot, dat het den vreemdeling volstrekt onmogelijk is er den weg in te vinden. De

pater heeft ons gezegd hoeveel graven men er in aantreft; ik ben het vergeten, doch stellig verscheidene duizenden. Op vele liggen eenvoudige witte steenen, meest verbrijzeld. De kloosterling verhaalde ons het leven van verscheidene martelaars; gelijk hij ons de geschiedenis der heilige Cecilia vertelde, vergeet ik hem nooit. Verbeeld u ons beiden, op eenen rotssteen, in die onderaardsche begraafplaats, aan beide zijden van den pater gezeten. De lichten onzer lonten wierpen een flauw schijnsel op den bruinen grond; buiten dit was alles zwart als de nacht; geen enkelen trek van elkanders aangezicht konden wij ontwaren. Hoewel, ik onmiddellijk na mijne tehuiskomst, geheel het verhaal, bijna letterlijk opgeschreven heb, wil ik het u niet meedeelen; het is te lang. De kloosterling trad in vele bijzonderheden, en vertelde met zulk een diep gevoel, met zulke ware ontroering, dat ik zijns gelijke nog zoek. Zijne welluidende stem, die de minste schakeering des gevoels zoo ongemeen juist wist weer te geven, trof mij zoo diep, dat ik haar altijd nog hoor: 'Ik ga u toch enkele staaltjes van zijnen verhaaltrant mededeelen:

"Cecilia was eene jonkvrouw, die van God buitengewone genaden had ontvangen. Zij had het Christengeloof aangenomen, als hare ouders nog ter eere van Jupiter offerden. In de hoogste mate was haar muzikaal gevoel ontwikkeld. Men beweert, dat zij het orgel uitvond. Zoo schoon speelde zij daarop, dat de engelen toe luisterden, een serafijn daalde neer uit het Paradijs, en versmaadde de heerlijkheden van het hemelsch verblijf om bij de bezielde toonkunstenaresse te verwijlen. Händel, de grootste toondichter der wereld, naar mijne opvatting, brengt dit te pas in zijne verheven Ode op St-Ceciliensdag." De marteling van haren echtgenoot en dezes broeders Triburtius, de dood der reine heilige zelve werden bijzonder aangrijpend verteld. "Alvorens te sterven plaatste de heilige Cecilia zich aan het orgel, en verkondigde nog eenmaal in ongeëvenaarde melodieën den lof des Heeren, daarna verbrijzelde zij het muziekinstrument en maakte zich bereid." Daarop volgde de dood, de begrafenis door den heiligen Urbanus, het wedervinden van het graf door Paschalis, en het overvoeren van haar lijk naar het hoofdaltaar van Trastevere; (op aanraden des paters zijn wij daar denzelfden dag nog naartoe gegaan). Onder hetzelve rust de heilige Cecilia: eene nis bevat een halfverheven beeldwerk: ziehier de notas, die ik voor hetzelve genomen heb: De hei-

lige slaapt, ze ligt op de rechterzijde. Haar achterhoofd ongemeen prachtig. Het aangezicht, is ongehavend, en gedeeltelijk in eenen sluier gehuld, doch de engelachtige schoonheid der trekken treffen tot in de ziel. De kniëen, zijn een weinig ingetrokken, en de armen naast het lichaam uitgestrekt: de maagdelijke angst van Cecilia is op de meest kiesche wijze uitgedrukt. Zij heeft een vlammend hart. Op het kapiteel der nis heeft men twee engelen, die een driedubbele kroon vasthouden. Naast hen eene vaas met leliën.'

Ge kunt u niet verbeelden hoe wonder het ons voorkwam, na drie volle uren in die duistere begraafplaats te hebben verbleven, weer die blakende zon te zien schijnen. Hartelijk dankten wij onzen waardigen geleider: gedurende den ruimen tijd had hij niet opgehonden ons de belangrijkste zaken mede te deelen, doch wilde hoegenaamd niets aannemen. Ik wenschte wel, dat het mij vergund ware dien edelen man nog eenmaal te ontmoeten. Stellig was hij niet verre van ons dorp geboren; bij velen heb ik inlichtingen genomen, doch niemand heeft mij tot hiertoe terecht kunnen wijzen. Kende hij ons? Ik geloof het niet.

Tegen mijne gewoonte ben ik den avond van dien dag te huis gebleven. In de leeskamer van het hotel kreeg ik *Kleinpauls Rom in Wort und Bild* ter hand. De geschiedenis der heilige Cecilia had zulken diepen indruk op mij gemaakt, dat ik haar in dit prachtwerk weder herlas. Het verhaal des Duitschers heeft dezelfde innigheid als dat des Kempischen monniks: 'Der Prefech Almachius befahl, man solle sie im ihrem eigenem Hause. im Badezimmer ersticken oder verbrennen. Den nächsten Tag fand man sie gesund wieder. Man gabe sie dem Scharfrichter über. Er gelang nicht. Drei Tage später verliess das Leben freiwillig die geknickte Blume, und zerfloss klingend in die ewige Harmonie. In goldgesticktem Kleide, bedeckt mit einem seidenen Schleier das blutgetränkte Linnen zu Füssen, wurde sie in einem Sarg von Cypressenholz in einem Marmorsarcophag getragen.'

Waarlijk: de '*Marmorblasse Maid*', de '*im Felsen gebantte Melodie*,' is eene der schoonste figuren der Geschiedenis.

Poezie

I.
Aan jonkvrouwe S...,

Bij hare vijf en twintigste verjaring als opvoedster der jeugd.

Zoo vijf en twintig jaar,
Vol heilig vuur, met frisschen moed,
Bij 't lachen van de zon, of 't woeden van de baar,
Te zwoegen voor het hoogste goed!
Voorwaar,
Een zware taak, door velen niet bevroed.

Zoo vijf en twintig jaar,
Gelijk de wiedster, zonder waan,
In stillen eenvoud, bij de lieve kinderschaar,
Het onkruid scheiden van het graan!
Voorwaar,
Nooit werd er eedler, grootscher werk gedaan.

Zoo vijf en twintig jaar,
Ontelbre gronden, bar en koud,
Ontginnen; voet voor voet het rijk veroveren, waar
Onwetenheid den schepter houdt!
Voorwaar,
Een reuzenkamp, die u werd toevertrouwd.

Zoo vijf en twintig jaar,
Te waken op het burgerwicht;
Zijn hoofd te voên met al wat goed is, schoon en waar;
Zijn hart te vormen tot den plicht!
Voorwaar,
Zoo zwicht de kille nacht voor 't koestrend licht.

Gij, die uw beste krachten wijdt
Aan 't onderwijs der jeugd, uw leven is een strijd,
Een heilge strijd; een streven nooit volprezen
En nimmer hoog genoeg geschat!
Een zending uitgelezen,
Die gansch het heil des volks bevat:
Die harten richt,
Die vrede sticht;
Die kunst en handel bloeien doet;
Die klaarheid brengt den geest en waarheid in 't gemoed.

En zoo verstaan het allen,
Die u bij honderdtallen
Vandaag hun hulde en dank bewijzen,
Ja, zoo verstaan 't de vrienden van het licht,
Die ongeveinsd uw moedig pogen prijzen,
En wenschen u nog lange, lange jaren,
In welstand te bewaren,
Tot heil der jeugd, tot groei en bloei van uw gesticht!

JACOB STINISSEN.

II.
Droomerij.

Lijk 't bloemken dat opent zijn kelkjen aan 't licht,
Zoo opent het de oogskens 't ontwakende wicht
En lachelt aan 't engelken teeder,
Dat tuimlend in 't gordijntje hangt...
En 't kraaiend kind de vuistjes prangt
En schommelt zich henen en weder.

Lijk leliënkelken als 't zonneken daagt,
Zoo opent zij de oogen de ontwakende maagd
En groet het geborene heden...
Zij denkt aan vreugde en liefde rein,
Aan huwelijk en kindjes klein,
En knielende suist zij gebeden...

Lijk 't vogelken dat op het nesteken ligt,
Zoo opent zij de oogen de moeder aan 't licht
En blijft op het kindeken staren...
Haar harte klopt, haar boezem zwelt,
De traan langs hare wangen snelt,
En droomen die komen gevaren.

O kindeken zoet, dat uw moederken vraagt;
Van liefde en van kindekens droomende maagd;
O moeder, gij beeld onzer zielen,
Gij zijt aanbiddelijk en schoon,
Zoo edel als een leliekroon
Waar zilveren stralen op vielen...

PIET VAN ASSCHE.

Antwerpen.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

***Zie vorige aflevering blz.* 30.**

De jacht geschiedde met eenen talrijken en schitterenden stoet van edellieden; wij hebben maar de beschrijvingen te lezen in de oude kronieken om te zien welke een overgroot belang daarin gesteld werd. De heeren hielden er een groot getal honden op na, die zij tot het geliefkoosde jachtvermaak deden africhten, gelijk JAN VAN HEELU zegt van eenen Brabantschen hertog, die wilde

> ..... ‘met feesten
> Jaghen met bracken ende met winden.[1]

Bij denzelfden dichter vindt men gewag gemaakt van tafelrond te rijden, wat een ridderlijk wapenspel schijnt geweest te zijn:

> ‘Een tafelronde van ridderen ende cnapen
> Dat wie so wille mochten der wapen
> dragen, ende joesteren mede.’[2]

Zwaardreien of zwaarddansen was eene oefening, aan bemiddelde en geringe lieden welgevallig. Meest deed men 't op den buiten en in de kleine steden, ofschoon niet meer, gelijk bij de oude Germanen, met het naakte lijf. Zóó populair was dit spel, dat het in de XVIe eeuw nog op vele plaatsen door daartoe ingerichte genootschappen beoefend, door de gemeentelijke wethouders aangemoedigd en door eenen stroom van volk bijgewoond werd.

Dobbelen was insgelijks een heeren- en een volksspel. Bij de eersten stond, voor en na den maaltijd, de werptafel of het tiktakberd altijd gereed, en de vrouwen schaamden zich niet

(1) vs. 538-539. *Winden*, windhonden.
(2) VAN VELTHEM, vs. 98-100.

mee te doen. VAN WYN verzekert dat Maria, gemalin van graaf Willem I, van Holland, op het spel zóó verslingerd was, dat zij nacht en dag dobbelde. De heeren verdobbelden hun goud, juweelen, land en zelfs heerlijkheden, en onder de volksmannen waren er, die tot hunnen laatsten duit op de tafel stelden. De geschiedenis leert ons, dat dit ongelukkig spel ook een drift was van de Germanen, die tot zelfs hunne persoonlijke vrijheid in de balans wierpen. Nog zegt VAN WYN, dat Libert de Warfusé, een Luiksch edelman der XIIe eeuw, zijne dochter eene uitstekende opvoeding willende geven, haar deed onderwijzen in 't borduren, 't lezen van een gebedenboeken van romans, alsmede in 't schaak- en dobbelspel[(1)].

Edeler vermaak was het schaakspel, dat vanouds aan de vorstenhoven zeer in gunst was.

Het kaartspel zegt men hier in gebruik te zijn gekomen omtrent het midden der XIVe eeuw, nadat het in Italië reeds eene halve eeuw te voren bekend was.

Kaatsen, kegelen en klotsen, waar de vrouwen ook in meededen, waren spelen voor rijken en armen, evenals zang, muziek en dans genot verschaften aan iedereen.

Waren deze laatste uitspanningen de natuurlijke uitdrukking der vreugd bij de jonkheid, ook meerbejaarden en stemmiger lieden namen daar somtijds deel aan. Dat men bij 't dansen zong, vooral bij 't planten van den Meiboom, lijdt geen twijfel, immers daarvan getuigt het in gansch Nederland gekende danslied: ‘Er ging een pater langs den kant.’ JACOB VAN LENNEP beschouwt dit als ‘de liefste dans, die ooit is uitgevonden: zeker de oudste en meest nationale’. Wij treden dit oordeel gaarne bij; nog heden gaat het patersliedje in alle kindergroepen op, en zelfs onder groote menschen, die, gezellig vereenigd, hunne hoogste lust en vreugd veelal door niets beters weten uit te drukken.

De dans had gemeenlijk den zondag plaats, vermoedelijk des avonds, na 't sluiten der kerk. Ook dan schijnt men een balkostuum gehad te hebben; althans men leest in *die Rose:*

> ‘die cleder, die gi in sondage
> daedt ane, doe gi ten danse ginct’[(2)]

(1) *Historische Avondstonden*, I, 203 en 267.
(2) vs. 8,786-8,787.

Muziek was daar natuurlijk niet te kort:

> ‘men danste den hofdans bi manieren
> met trompen ende met scalmeien.’(1)

Toch ging het niet altijd in volle gemanierdheid: men sprong en kronkelde door elkaar in drift, wat JAN PRAET in zijn *Spieghel der Wijsheit* herinnert:

> ‘joncvrouwen vermoyen,
> wempelen, ployen....’(2)

Een ander tijdverdrijf, waar reeds onze Germaansche voorouders een bijzonder zwak voor hadden, was het gastmaal.

De weelde en pracht der middeleeuwsche gastmalen is gekend. De tafel werd gedekt met goud en zilver, hetgeen door de klimmende welvaart zoo gemeen werd, dat Philip de Schoone in 1294, hij wet, verbood te eten of te drinken uit vaten van gezegd metaal, tenzij men bewijzen kon een inkomen te hebben van 6,000 pond.

Hoewel het bier een bij uitstek vaderlandsche drank was, wordt er bij de banketten der grooten schier nooit melding van gemaakt; dáár werd uitsluitelijk wijn geschonken en eenige andere dranken van prijs. De meeste waren Fransche, Moezel- en Rijnwijnen. Malvezij, Romanij, hypocras, garnaat en mee kwamen op elke goede tafel.

De vleeschspijzen waren dezelfde als heden; visch werd er natuurlijk veel geëten, dewijl deze hier zoo gemakkelijk en overvloedig te krijgen was. Enkele vischsoorten werden toebereid met wijn; immers MAERLANT schrijft in *der Naturen Bloeme:*

> ‘Daer mag wel vrese of gescien
> Lampriden tetene, eer si sijn
> Ghesoden lange, in goeden wijn,
> Met specie en met pipre wel...’

Lampriden of lampreien, benevens paling (*paeldinc*), kabeljauw en grundelen werden veel opgedischt.

Bij het nagerecht verschenen de menestreels en goochelaars, die men wel duizendkunstenaars mocht noemen. Een Fransch dichter der XIIIe eeuw legt eenen van hen de

(1) *Reinaert de Vos*, vs. 3,494-3,495.
(2) vs. 3,287-3,288.

volgende woorden in den mond, welke ons gezegde mogen staven:

‘Si sai maint geu de table,
Et d'entregiet et d'artumaire;
Bien sai un enchantement faire....
Ce sai joer des baasteax,
Et si sai joer des costeax,
Et de la corde et de la fonde,
Et de toz les beax giez du monde...
Je sui juglières...’[1]

Hetgeen, bij vertaling, luidt:

Ik ken menig schoon tafelspel
En menigen toer van behendigheid
En goochelkunst: de betoovering
Behoort tot mijn gebied.
Ik kan spelen met de stokken,
Met de messen, de koord en den slinger;
Ik ben goochelaar...

ZEGER DIEREGODGAF rept insgelijks van dit gebruik in '*t Priëel van Troye:*

‘Doen men ghedweghen hadde na deten,
Toenden die werde menestrele,
Dier daer waren herde vele,
Voer den princen groet haer spel.
Elc was sijns spels meester wel,
Ende van toenne herde milde;
Elc hoerde daer dat hi wilde,
Avontueren groet ende langhe,
Nuwe liede met sueten sanghe,
Vedelen, herpen ende andere spele...’

Waar geene kans was de gasten te onthalen op het spel en den zang der menestreels, zocht het gezelschap zelf in 't gebrek te voorzien. Wie eene fraaie, heldere stem bezat en die goed te leiden wist, zong een oud of nieuw lied, waar nooit gebrek aan was. Te kunnen zingen, spelen en dansen was in dien tijd eene aanbeveling bij de lieden, die zich gaarne vermaakten:

‘Hebdi die stemme goot ende claer
So seldi singen sonder vaer
Die noten scone ende faitise,
Want het bringet in groten prise.

(1) *Lex deus Bordéors ribaus.*

Oec steet wel elken jongen man
Dat hi op snaerspel spelen can
Ende oec op die timbre mede,
Ende reyen ende dansen, alst heeft stede'(1)

De concerten, wel te verstaan de kamer- of tafelconcerten, waren toen niet zeldzaam. Daarvoor had men allerlei speeltuigen, zelfs meer dan er tegenwoordig binnen huize beoefend worden, als bazuinen, bongen, bommen, cimbalen, hakborden, linen, vedels en vlogels. Dit waren de gedruischmakende. Als snaarspeeltuigen had men harpen en vedelen van verschilligen vorm. MAERLANT zegt ergens:

'Selc hoort gherne melodien
van orghelen, van fluten, van souterien,
in herpen, in vedelen, in rebebien,
in acaren, in luten ende in ghiternen.'

In den *Troyaanschen oorlog* leest men van

'ghighen, herpen, simphonien,
pleien, vedelen, armonien,
salterien, sunbees, tympanon,
monocorden, chore, licion,
twaelf instrumente van musike....'(2)

Dus genoeg om een goedbezet orkest te vormen, waarbij men zingen en dansen kon zonder in gevaar te zijn het spel te overschreeuwen.

In *Floris ende Blancefloer* vindt men vierderhande snaarinstrumenten genoemd:

'daer waren speelmannen vergadert vele
met menegher manieren van snaerspele:
vedelen, ghighen, herpen, roten
met soeten gheclanke ende met soeten noten.'(3)

Eindelijk in den *Spieghel historiael* van LODEWIJK VAN VELTHEM leest men:

'alle daghe, neghen daghe uut,
was in die stat tmeeste gheluut
van trompen, vedelen ende tambusen
sitolen, herpen; in allen husen
van der stat was sonderlinghe spel.'(4)

(1) *Die Rose*, vs. 2,153-2,160.
(2) *Nieuwe Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.* I. bl. 239.
(3) vs. 3,869-3,872.
(4) Gemeld boek, bl. 98. - Zie, omtrent de middeleeuwsche speeltuigen HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Horae belgicae*, VI, 196-200.

Die gewoonte - eene schoone gewoonte, vermits de kunst en de goede smaak er door gebaat werden - hield nog aan in de XVIe eeuw, gelijk wij zien bij WILLEM VAN HILLEGAERSBERCH, in zijn gedicht *Van der heligher kerken*:

> ‘Te diere feesten was ghenoech
> Van dieren gherechten ende vele,
> Elc mochter hoeren sijn ghevoech
> Van sanghe ende van vedelspele.’(1)

Geen banket van eenig belang, of er was zang, muziek en dans; men praatte toen aan tafel zooveel niet als heden over politiek. Te luisteren naar 't gespeel van vedel of fluit, of mee te zingen met den hoop, was toch beter dan Jan en Alleman op de tong te doen rijden of avonturen te vertellen van eenig lid van 't St.-Arnoutsgilde en dezes beminnelijke wederhelft....

Na de opkomst der burgerij en de inrichting der wetsgemeente kreeg het volk in de XIVe eeuw lust voor de schuttersfeesten, die langzamerhand eenen ongemeenen glans en luister erlangden. Voor het overige zocht de stadsburger en buitenman genot in den baarloop(2), in het ‘cruus ende munt’ werpen en in het ‘effen ende oneffen,’ welke beide laatste spelen door menige keure verboden waren.

Goed te kunnen spelen behoorde in die tijden tot de verzorgde opvoeding, en 't werd beschouwd als onbeleefd, zich in eenig gezelschap te laten plagen om mee te doen:

> ‘Condi maken enich spel,
> Dattet liden behaget wel,
> Alsment u bidt, so doet sciere,
> Ende en makes u niet te diere.’(3)

Dit geldt niet alleen het kamer- of tafelspel, maar elke uitspanning, ook degene, welke de behendigheid, vlugheid en sterkte der mannen konden doen uitschijnen:

> ‘Ende sidie dapper ende oec snel,
> Ende licht op dors(4) ende ridet wel,

(1) vs. 65-68.
(2) Dit schijnt een loopspel geweest te zijn. - Bij LODEWIJK VAN VELTHEM, (bl. 192) leest men:

> ‘Deen taende den andren dare,
> Ghelijc dat men speelt ter bare.’

(3) *Die Rose*, vs. 2,137-2,140.
(4) *Licht op dors* (den ors), licht te paard.

So seldi riden op entale[1]
Die orse al springende dat, sit wale;
Want die orse wel doen springen
Dats behagelheit van jongelingen.
Condi oec wel breken speren,
Dat seldi altoes begeren,
Ochte van wapenen dat bestaet
Want u prijs daer verre mede gaet.'[2]

Kaatsen (zeggen wij hooger) was een spel voor iedereen, zelfs voor de vorsten. Volgens de *Brabantsche Yeesten* placht hertog Wenceslaus in 't midden der XIVe eeuw daar een liefhebber van te zijn:

'Dus was die hertoge uutvercoren....
Hi caetste gerne: dat cost hi wel.'[3]

Men hield in de XIIe en XIIIe eeuw veel van het bad, en wel in het openbaar badhuis of, gelijk men 't noemde, de *stove.* MICHELET heeft de ouden verweten zich nooit gereinigd te hebben en schrijft daaraan de groote kwaal toe der middeleeuwen, de melaatschheid: '*pas un bain durant mille ans!*' roept hij uit. De waarheid is, dat de stoven veelvuldig, misschien al te veelvuldig waren, uit hoofde van 't ergerende misbruik, welk er van gemaakt werd. BOUDEWIJN VAN DER LOREN zegt in zijn *Achte persone wenschen* (een lied vol waarheid, waarin enkel sprake is van vleeschelijken wellust en goede sier):

'Baden en stoven
altoes, ende bancketteren,
springhen, dansen, hoven,
dobbelen, goet verteren....'[4]

Ja, de stove was op vele plaatsen eene bijeenkomst van doorbrengers en ontuchtigaards, waar de eene lichamelijke afmatting op de andere volgde en met nog andere buitensporigheden gepaard ging:

'Alsi sijn moede, gaen si met staeden
te gadre in die stove baden,
die sie daer hebben al bereet,
want elc daer sine camere weet
in die herberge...'[5]

(1) De variante op dit vers luidt:

'Ende ridet up ende te dale.'

(2) *Die Rose,* vs. 2,143-2,152.
(3) vs 7,465-7,466.
(4) vs. 117-120.
(5) *Die Rose*, 9,485-,9489.

Hoe vele ongelukkigen het middeleeuwsche badhuis heeft gemaakt, zeggen noch kronieken noch dichters, maar men kan 't zich voorstellen naar hetgeen in die plaatsen placht te geschieden. De waarden waren schaamtelooze stroopers, en zekerlijk niet minder de vrouwen, welke plachten naar de stove te gaan. Geld, gezondheid en eer waren er lichtelijk te verliezen. Men

> ... 'rekent van herbergien
> ende die morsele van leekernien,
> ende hen vercoept alsoe diere
> hare feeste ende hare beleciere,
> dat si vercopen al hare lant
> ende hen no blijft no gelt noch pant'(1)

Wij zegden nog niets van de kinderen; wij mogen ze nochtans niet vergeten, want het is meest bij de kleinen dat spel en vermaak in eere worden gehouden. Kinderspelen waren er in de middeleeuwen evenmin te kort als heden, en sommige schrijvers zoeken er eenen eerbiedwaardigen oorsprong voor. Baron SLOET TOT OLDHUIS twijfelt er niet aan of 'de kinderspelen zijn nog de min of meer getrouwe nabootsingen van sommige bedrijven, plechtigheden en vermakelijkheden onzer voorouders in de wouden van Germanië.'(2) In de eerste plaats (voegt TERGOUW er bij) zijn de steen- en vele bolspelen wel van zoo ouden oorsprong(3). Onze XIIIe en XIVe eeuwsche poëten hebben zich met de kinderen en de kindergenoegens weinig bezig gehouden, maar hetgeen zij er van zeggen doet ons tot het besluit komen dat vele spelen onzer kleine jongens en meisjes heden nog zijn wat zij waren over vijf, zes eeuwen. Bij JAN VAN HEELU leest men van

> 'bal ende.... dop
> daer met die kinder, alsi op
> wassen, hare spel driven.'(4)

(*Wordt voortgezet*).

(1) *Die Rose*, vs. 9,494-9,499.
(2) *Overijselsche Almanak*, 1841, bl. 245.
(3) *De Volksvermaken*, bl. 286.
(4) vs. 657-659.

De landverhuizer

Er bestond vroeger te Antwerpen geen levendiger kwartier dan de Sint Andrieswijk. Talrijke, bochtige straten en straatjes, waarin eene menigte gangen uitkwamen welke tot achterbuurten leidden, doorkruisten haar. Eene nijvere, werkzame massa volks was er gehuisvest. Geheel den dag door heerschte er eene ontzaglijke beweging van voetgangers en rijtuigen van alle slach en een onophoudend gerucht dat de meest verschillende oorzaken had: van het geschok der zware brouwerskar tot het gepiep van de drooge wielen der kruiwagentjes, het geklets van zweepen, het geraas en getier der voerlieden als de rijweg was versperd - wat gewoonlijk het geval was - het geroep der leurders, dat allerlei tonen aansloeg, het geklop van allerhande stielwerkers, het gedreun van de smidshamers, het gezang, gefluit en gekijf dat uit de huizen klonk, het geschreeuw en gejoel van kinderen dat ten allen kant opsteeg, het alles van tijd tot tijd overheerscht door het gebrom van stoomtuigen in stokerijen, suikerfabrieken en rijstmolens. Herbergen, kroegen, orgel- en zanghuizen, danszalen waren ontelbaar en boden op zon- en feestdagen de koddigste tooneelen van vreugd, twisten en slemperijen. Buitendien was elk benedenhuis een winkel en elk verdiep - waar 's avonds vast geen venster duister bleef - de verblijfplaats van een of meer werkmansgezinnen. Over dag vertoonde de straat, op elken stoep, eene onafzienbare rei van kraampjes met de meest verschillende en verrassende uitstallingen, als kleêrgoed, schoenen, ijzerwerk, groenten, suiker, fruit, snoeperij, houtwerk, boeken, meubelen, visch, kaas, oud naast nieuw, stuiver artikelen naast goederen van waarde, oudheden, soms kunststukken naast vodden en prullen. Aan elk kraam zat vast een vrouw of man in 't hardst van den winter, zoowel als in 't heetst van den zomer, om de waren te bewaken, koopers aan te lokken en toe te spreken:

- Zie-de nor iet vriend? Kom-d-is binnen, koept is wa?

De eigenaardigste van alle waren voorzeker de Voddenstraat en de Boeksteeg, de laatste gemeenlijk '*luizenmarkt*' genoemd. Smal en lang en nooit rein waren beide. Er tus-

schen lag de IJzeren Waag en, dewijl de eerste in de Steenhouwersvest uitgaf, leidde de laatste naar de toenmalige Kasteelplein - thans Zuidkwartier - alwaar aan de eene zijde de gazfabriek, aan de andere het gesticht voor zinneloozen - of '*zothuis*' zooals het algemeen geheeten werd - hare uiteinden vormden. Gezond was het er voorzeker niet, en, mag men soms de eigenaardig- en schilderachtigheid, door de afbraak te niet gebracht, betreuren, men moet dit verlies tevens eene groote weldaad noemen voor gansch Antwerpen. De Voddenstraat is thans in de Drukkerijstraat herschapen, de IJzeren Waag is de van Rijswijckplaats geworden, alwààr den volksdichter bij uitstek, Theodoor, - welke daaromtrent het licht zag - een standbeeld toegedacht werd, en de Boeksteeg heet thans Nationalestraat.

Boven den ingang van eene achterbuurt der toenmalige Voddenstraat kon men, in dien tijd, in kleine witte letters, het volgende lezen: *Donckers, meubelmaker*, en, een weinig hooger, in den hoek der deur: *Hier naeit men met het naeimachien*, dewijl boven de deur, op een zwart plankje, een dampende koffiepot met eene tas ernaast, geschilderd stond.

Ging men den gang door, dan kwam men op eene kleine plaats wààr, langs weêrzijden, twee huisjes stonden elk met een verdiep. Een grasperkje in het midden diende om witgoed op te bleeken en gaf een vroolijk uitzicht aan de plaats.

Het venster van het eerste huisje links, vertoonde weder de twee eerste opschriften van boven den ingang, in grove inktletters, achter elke der onderste ruiten.

Het was zaterdag namiddag en het vroor sterk. Ook waren de deuren dicht. Er klonk gehamer binnen de woning van den meubelmaker. Van tijd tot tijd hield dit op en dan hoorde men duidelijk van den overkant het zachte geklop van eenen schoenmakershamer, begeleid met de tonen eener heldere mannenstem:

> en achter het klimmende lover
> ontwaar ik den vriendelijk knikkenden kop
> der liefelijke meid van hierover.

Maar weldra werd dit gezang weder overheerscht door de bonzende slagen van den meubelmaker.

De avond begon te vallen. De deur draaide open en een man zette een meubel buiten tegen den muur; terwijl hij dit deed verscheen eene vrouw op den drempel en sprak smeekend:

- Och! lot me meê goan, Bart!

- Neeje neeje! antwoordde hij barsch, ik zal et wel alleen doen.

Beiden gingen terug binnen om weldra weder te verschijnen, hij met een tweede meubel, dat hij boven het eerste plaatste.

- 't Is 'n schoon keukekas, zei ze, hoeveul goa-d-er vor vroage?

- Wa goa-d-auw dat oàn? snauwde hij, let er mor 'n bitjen oep, ik goan e woageltjen hoale.

Ze rilde van koude, meer nog van angst dewijl ze nadacht dat hij weêr op zwier gaan zou met het geld van zijnen arbeid. Sedert twee weken was dit het eerste meubel dat hij vervaardigd had.

- Mor ik zal meê goan! besloot ze, ik moet geld hebbe!

- Moe! moe? schreeuwde eene kinderstem binnen, 't is zoe donker en zoe koud!

- Joa, boaske! riep de vrouw binnenloopend, seffes goat de deur toe. Moeder moet is uitgoan zulle! Ik kom derekt trug. Past mor goed oep Roosken en Mellenieken, zulle manneke.

Intusschen pookte ze in de kachel en hing zich een neusdoek over de schouders. Bart haalde de onderkast weg. Toen hij het bovendeel op den schouder nam wilde zij hem volgen. Hij keerde zich om:

- Wa goa-de doen?

- Ik goan meê.

- Woroem?

Een gevoel van schaamte weêrhield haar. Ze durfde niet ronduit verklaren dat ze hem mistrouwde.

- Oemda z'anders wer zullen afbieje, ge geft veul te gauw toe.

- Flauwe kul, ge denkt zeker dat ze bang zen van auw? Ge bleft thuis.

- Neeje, 'k goan meê.

- Hed-de-t g'hoord? vroeg hij met gramschap.

Zij antwoordde niet maar deed ook eenen stap om hem te volgen. Hij zette het meubel neder, greep haar bij den arm en duwde haar met geweld binnen.

- Ik wil da ge t'huis bleft, morde hij met eenen vloek.

En hij stiet haar in het donker tegen eenen stoel zoodat deze omviel en de kleinen van schrik begonnen te krijten.

Zij kroop recht, sprakeloos, bevend van verontwaardiging. En ze ontstak eene kleine lamp.

Het scheen dat deze vrouw met eene groote zelfbeheersching moest begaafd zijn, want zich tot den boek begevend waar hare kinders schreiden, troostte zij hen met streelende stem:

- Grijs ni, boaske, moeder zal ni weg goan.

Zij sneed ben een stuk brood voor, zonder boter, en stak ieder een deel er van in de handjes. Weldra was het kinderverdriet gestild en zelfs schaterden de zilveren stemmetjes door de huiskamer.

Middelerwijl zat de vrouw met het hoofd in de handen, de ellebogen op de knieën, achter de stoof, den strakken blik naar de deur gericht, in bittere gepeinzen verzonken.

O! wat was er verandering in haar lot gekomen sedert vier jaren dat het huwelijk haar en Bart tot man en vrouw maakte! In hun huisje, dat zijne ouders gedurende meer dan vijf en twintig jaren bewoond hadden, ja, wààr de brave oudjes genoeg gelds hadden verdiend om, op hunnen ouden dag, wel is waar niet breed maar zonder kommer te kunnen leven, in dit huisje werden zij ingesteld en Bart mocht, als baas, de bloeiende zaak welke zijn vader had weten op te richten, voor eigene rekening voortzetten. Hoe vroolijk klonk er het gehamer van Bart en zijne twee gasten! En wat prachtig werk werd er afgeleverd! En hoe liepen de meubelkoopers hunne deur af om Bart's voortbrengsels te verkrijgen, want afgewerkt, dat waren ze, van beste hout, verzorgd, voltooid. Geen nood dat men er zou op afdingen! Hij kon de bestellingen niet volvoeren, zoo talrijk waren ze!

Zij, werkzaam als ze was vóór haar huwelijk, hield hare klanten. Hare naaimachine snorde den ganschen dag dóór. Een lust was het, haar, tusschen haren arbeid, te hooren zingen. Een lust was het hem, van tijd tot tijd, uit zijn werkhuis te zien komen, hoe hij haar lachend, vol geluk in de schoone zwarte oogen keek, hoe hij haar alsdan omhelsde en hoe, van zaligheid overstroomend zij hem wederzoende als eene vurige minnares!

Zonderling echter! na de geboorte van het eerste kind wààr, hij vooral, zoozeer om getracht had, keerde de kaart. Hij bezocht de kroeg, kreeg vrienden, verafschuwde den huiskring. Wellicht was het de oude natuur die de bovenhand

kreeg, want vóór zijn huwelijk had hij nogal geofferd aan de liederlijkheid. Tusschen hoop en vrees geslingerd durfde zij vooreerst niets zeggen, vergevensgezind als ze was, lijdzaam en geduldig. Maar het kwaad nam toe, hij dronk en bleef weldra halve nachten uit. Het werk leed er door; de gasten, van de waakzaamheid des meesters ontheven, deden veelal hun eigen wil. Menig stuk werd afgekeurd door de koopers. Bracht zij hem het gevaarvolle van zijn gedrag onder het oog, dan antwoordde hij barsch dat hij de baas was, dat zij hem zijn pleizier benijdde, of hij beloofde beterschap, en zag haar zoo vrank in de oogen dat zij zich overwonnen gevoelde. Voor zijnen doordringenden oogslag viel hare verontwaardiging altoos, onfeilbaar. Te vergeefs worstelde zij daartegen; zij stond onder zijnen invloed omdat zij hem zoo diep beminde; borrelde haar angstig gemoed met geweld omhoog om zich in verwijten te luchten, dan vatte hij soms hare beide handen, plofte als het ware, zijnen scherpen blik in hare oogen en zei:

- Lot me grust meê oew gezoag, of zie-de me ni meer geere?

Telkens moest ze 't gelaat afwenden, bedwongen, beheerscht, vernietigd door zijnen oogslag. Ah! kon ze dien blik trotseeren, meester worden, hem vrank tegen zien; maar hij was sterker dan hare wilskracht. Weldra ontbrak het werk: een gast werd afgedankt. Bart braste en tuischte. Eerst werkte hij niet halve dagen lang, weldra dagen, halve weken, en meer dan eens gebeurde het dat hij op eene gansche week niet in zijn werkhuis verscheen.

Een tweede kind werd geboren, een dochtertje. Dit scheen Bart tot inkeer te doen komen en weder stelde hij zich ijverig aan het werk. Hij overzag meteen hoe zeer zijne eens zoo goede zaak verloopen was. En hij scheen te zullen volharden. Eene gansche maand reeds was hij onvermoeid aan den arbeid. De hoop en de moed daalden reeds in Melanie's hart, de toekomst scheen haar min duister.

Dan, eensklaps kreeg de baas een krakeel met den gast, ter gelegenheid dat deze laatste eene plank verkeerd had behandeld. Bart borst in hevige woede los:

- Ge doe-g-et ekspress! brulde hij.
- Mor boas!
- Ge doe-g-et ekspress! zeg ik, gij leeleken dagdief! riep Bart.
- Wat, dagdief, dagdief! morde de gast, da zij-de zelf!

- Wat darf-de zegge! snauwde Bart buiten zichzelven.

- Ik zeg da-ge zelf nen dagdief zed, antwoordde de andere met klimmende gramschap.

Bart greep hem verwoed aan. Maar de gast was geen bloodaard en worstelde dapper tegen. De eens zoo sterke Bart moest het onderspit delven. Op het gerucht dat de vechtenden maakten kwam Melanie toegeschoten.

- Och God, wa gebeurt er hier, kreet ze. Lot los, Sus, lot den boas oepstoan zeg ik!

En zij wilde hem van Bart afrukken, maar de gast verwijderde haar met eenen arm, terwijl hij Bart onder zijne knie had liggen en hem met de andere hand bij den strot hield.

- Ge denkt zeker dat ge meê oew wijf te doen het, hé, schreeuwde de gast. Di kun-de sloage zoeveul as ge wilt, mor van mij lijf blef-d-af!

- Och Sus! lot hem oepstoan! kermde Melanie.

Bart vloekte en tierde.

- Ik weet niet wat er me tegen houdt da'k hem zoe is 'n goei smeering geef! voer de gast voort. Da zit verdoemd heelder doagen in d'harbarg te zuipen en da noemt 'n ander dagdief! Allee! geft m'n preê da 'k er van deur trek!

Bart kroop razend recht.

- Wacht ik zal oe!...

Melanie sprong tusschen beiden en weende.

- Och Bart geft hem z'n preê, en scheedt er toch uit.

- Hij krijgt ze ni! bulderde Bart hijgend, sidderend van ontsteltenis.

Doch de gast scharde heel bedaard zijn gereedschap bijeen, bond het in zijn schort te samen en trok zijnen jas aan; dan, op kalmen toon:

- Ik moet vier doagen hebbe, en gauw zulle!

- Ge krijgt ginne knop! schreeuwde Bart.

- Da zulle we zien! gromde de andere en, met eenen vloek op de lippen, sloeg hij de deur van het werkhuis met geweld achter zich toe.

De zaak werd vereffend door tusschenkomst der politie. Melanie betaalde de vier dagen in afwezigheid van haren echtgenoot die voor twee dagen op zwier bleef.

Het oude leven herbegon en tevens Melanies lijden. De gast werd niet vervangen, Bart werkte bijna niet. De werk-

gevers, ontevreden over zijnen arbeid, bestelden elders. Dan maakte Bart meubelen op goed valle het uit en trachtte ze aan den man te brengen. Zoo leverde hij zich in de handen van tweede en derde klas koopers, die tot den laatsten duit op zijn werk afdongen. Hij, gedwongen door den nood, moest telkens zwichten. Hij werd somber, laf, onmachtig tegen den aanwassenden ondergang. Het huishouden sprong natuurlijk op krukken; dringende benoodigdheden waren te kort. Sedert Melanie hare zorgen onafgebroken aan de kinderen moest wijden, vooral aan het tweede dat een zwak schepseltje was, deed de naaimachine geenen dienst meer: ze verkocht het voor eenen spotprijs om levensmiddelen te koopen. Opvolgenlijk verkocht of verpandde zij alles wat waarde bezat, haar goud, waar ze zooveel van hield toen ze jonge dochter was, hare kleederen, de beste meubelen. Hoeveel schande, hoeveel ellende had zij hij dit alles verduurd? Maar één gevoel bezielde haar en hield haar hart hoog in het bitterste van den strijd: de liefde voor hare kinderen. Als het orkaan woei - en dit woei telkens haar echtgenoot eene zee van drank in de maag had - moest zij de grofste scheldwoorden, de hardste verwijtingen hooren; hij beweerde tusschenbeide dat zij de schuld was van zijnen ondergang! Aan slagen was ze lang gewoon.

O! dit alles ware niets geweest indien ze maar eenen uitweg hadde gekend. Eenen uitweg wist ze, maar ze schrikte er van af.

Toen men hem berichtte dat Melanie in de kraam kwam van haar derde kind, weêr een dochtertje, gaf Bart zich niet eens de moeite het kaartspel te staken dat hem met eenige andere schuimers in eene kroeg sedert den morgen bezig hield.

- Dor trakteer ik oep meê 'n rondeke! riep hij. Schuppen Boer! Baas, vier borrels!

Hij wierp schoppen Boer met eenen torschen slag en eenen zegepralenden glimlach ter tafel en vroeg zijnen makkers om bescheid.

- Oep de gezondhad van m'n dochter! manne!

De glazen rinkelden tegen elkander.

- Proficiat! riepen de mannen. Bravo! vor z'n dochter. Wa gelukkigen tap; hij wint weèral.

Bart won het kaartspel inderdaad.

- As ge zoo voort goat meê kindere koope, zulde gauw nor de kommetee kunne, merkte een der vrienden aan.

- Nor de kommetee! brulde Bart, ik goan nog liever nor Amerika!

Bart betaalde 't gelag en ging met de vrienden de kroegen afloopen op het welzijn zijner dochter! Laat in den nacht kwam hij, van dronkenheid zwijmelend, te huis en daar hem de kracht ontbrak om op den trap te klimmen liet hij zich in zijn werkhuis op eenen hoop houtskrullen neêrvallen en sliep.

In de kraamkamer lag zijne vrouw den dood nabij.

De nood steeg ten top. De houtleveraars weigerden nog hout te brengen. Verscheidene rekeningen waren onbetaald. De huishuur was vele weken achterstallig. Melanie was geld schuldig aan tal van menschen in de buurt; kleine sommen, wel is waar, maar zij klommen gedurig, en wilde het geluk dat haar man soms eenig geld te huis bracht en dat zij hier een gat stoppen kon, weldra ontstond er dàár een grooter, dewijl Bart dit telkens te baat nam om meer rust te nemen zooals hij 't hiet.

Haar huisje, vroeger zoo rein en gezellig, wat zag het er onzindelijk uit! Hier en daar keken de roode steenen door het bezetsel van den muur, de meubels waren beschadigd, de stoelen gebroken, de vensters onbehangen, de huisraad schaarsch.

En zij, de vroeger zoo netjes gekleede Melanie, hoe slordig en vuil waren hare kleederen? Een versleten jak, geen voorschoot, een bevlekte rok, afgeloopen holleblokken! Hij was niet minder ellendig. Maar de kindertjes hield ze zoo rein, zoo warm als ze maar kon. Voor hen en met hare middelen deed ze wonderen. Daaraan besteedde ze al de zorg die haar diepgekwetst moederhart uitvinden kon; daaruit putte zij den moed om haar juk te torschen. Een ding maar griefde haar en kon haar buiten zichzelve brengen:

Als Bart te huis kwam, in kwade luim, of als er - wat dikwijls gebeurde - geen eten was, dan viel hij uit als een bezetene. Zij, gewoon aan zijne ruwheid, hield zich kalm en gaf taal noch teeken. Maar dan deed hij het kleine Bartje tot hem komen en het was hartverscheurend voor de moeder te zien, hoe vreesachtig het kind tot hem ging en hoe hij het in de leden kneep en sloeg, dat het krijtte.

Meer dan eens was ze verwilderd opgesprongen, had zich vóór hem geplaatst en hem toegevoegd:

- Schoellie! sloagt mij zooveul as ge wilt, mor me joenk!...

Telkens keek hij haar starlings in de oogen en spotte:

- Bezie m' is goed! Da zen mijn joeng en ik sloag z'as ek goesting heb!

Zijn blik doorboorde haar, zij vreesde hem en, in hare onmacht, wendde zij zelve het bleeke aangezicht af, nam den kleine streelend van den grond en kuste hem te zwijgen.

Dan verhaalde hij 't op haar, schold haar voor het laagste, wierp de stoelen dooreen, sloeg het keukengerief aan scherven en liep met eene verwensching het huis uit.

Eene gedachte hield Bart steeds bezig; opgeraapt in de kroeg, herdacht, gekoesterd, gekneed, was zij hem allengs een ideaal geworden, eene behoefte.

- Nor Amerika goan!

Hij wilde het land uit. Hij had gehoord dat er in de Nieuwe Wereld grond voor niet te krijgen was; dat de Staat zelfs den inwijkelingen de eerste benoodigdheden bezorgde, dat er geld te verdienen was zonder moeite en hij droomde zich een pachter, op eene groote hoef, met onmetelijke velden, eenen rijken oogst. Hij zag zijne dienstboden met de zeis in de handen, maaiend, wat verder eenen hooiopper, dewijl bezijden den akker twee forsche paarden al hunne krachten inspanden aan eene zware kar, hoog met busselen korenaren opgestapeld....

Hij had er Melanie over gesproken en was heel verwonderd dat zijn ontwerp haar niet in geestdrift ontstak.

- Si Melleni, had hij gezegd, in Amerika, dor zulle we wat anders zen as hier. Mee meubelmoaken is hier toch niks te verdiene. Mor ginder! boer weurre, da's 't manneke. De boere zen heere ginder.

Melanie had geschokschouderd. Ze dacht er aan dat juist al wat hun overbleef aangeslagen was geworden door den houtleveraar. Diezelfde week moest de verkoop op de Vrijdagschemarkt plaats hebben. Zijne werkbank, zijn gereedschap eenige afgekeurde meubelen, eenig slecht hout en voorts hun huisraad! Zij zouden niets behouden dan wat hoogst onmisbaar was; en de huisbazin had gedreigd haar op de straat te zetten!

Nog zat de arme vrouw daar onbeweeglijk dit bittere verleden te herdenken. Zij herleed al de smarten welke sedert haar huwelijk, de levensbeker haar onverbiddelijk had voorgehouden.

En zij ook, zij overwoog een ontwerp!

Het keukenkastje dat hij nu aan den man was gaan brengen, waarschijnlijk voor eenen appel en een ei, had hij met geleend gereedschap, van slecht hout, op den grond aaneengeflanst zoo goed en zoo slecht het kon. Ware hij gekomen, hadde hij haar het geld van zijnen arbeid gegeven, hoe weinig dan ook, zij hadde haar ontwerp met geluk laten varen en nogmaals geduld genomen, nogmaals gehoopt, maar hij keerde niet terug!

Een gekreun deed haar uit hare gepeinzen opspringen. Zij nam haar jongste kind op den schoot en zoogde het. Maar de anderen schreiden van honger en koude. Ach hoe dikwijls reeds had zij de bloode schaapjes hongerig te bed gelegd!

Zij nam haar ander dochtertje op en verwarmde het insgelijks op hare knieën, terwijl ze 't kleine Bartje met zoete woorden trachtte te paaien.

Reeds lang had ze voor acht uren hooren luiden op St-Andriestoren, toen eene jonge vrouw in de deur verscheen:

- Melleni, maske, 'k heb oe van den heelen dag ni gezien. Ge zed toch ni ziek zeker. Och wat is 't koud! Mor oe stoof is uit, kind!

- Och joa! Liesbeth, 'k was ook zoe on 't denke. Wor zen toch m'n zinne!

Ze stond op, lei haren zuigeling in zijn wiegje en droeg haar ander dochtertje te bed. Dan, terug nedergedaald zijnde, sprak ze smeekend:

- Liesbeth, zou-de me nog is vor ééne keer willen helpe? Bart is al van veur den doenkere weg met 'n keukekas en 'k verwacht hem nimmer vandoag. Ik heb gin ete en gin rooi duit in huis. Ik zou het on niemand anders darve zegge, mor ge zed altijd zoe goe gewest vor mij....

Zij barstte los in tranen; de eerste sedert haar jongste kraambed.

Liesbeth hield de oogen medelijdend op hare medespreekster gevestigd.

- Vor mij is 't ni, Liesbeth, ik ben alles deur. Mor vor m'n arrem schopkes. Hier blijve kan ek ni meer, nog vor al het geld van de wereld ni.

- Melleni, Melleni, ik weet wat da-ge afziet. 't Is wel ongelukkeg! wie had da van ze leeve van Bart gedocht.

- Zwijgt Liesbeth, 't is 'n straf. 't Is m'n straf omda 'k hem oe heb afgepakt as ge er meê vreê. Ik zauw, ik wauw en ik moest Bart hebbe! Awel, ik heb hem mor 'k heb hem zuur betoald.

- Och kom, Melleni, troostte Liesbeth, ik ben d'er toch nooit kwoad vor geweest. Het verschil is da gij ongelukkig zed in mijn pleuts. Kom, kom, ge wet da ge oep mij meugt rekene. Loat is hoore, wat zed-de van zin?

- Och Liesbeth, ik darf et ni zegge.

- Allo, allo, ge moet ni beschoamd zen.

- Ik.... ik.... och Liesbeth doe-ge 't me ni zegge. As ge mor zoe goe wauw zen van me nog wa geld te leene. Ik zal het oe eerlak truggeve al moest ek de noagels van m'n vingere warke.

- Awel, komt strak mor t'huis, Melleni. Mor mokt toch 'n bitje vuur want et is zoo koud!

- Och hoe bedank ek oe Liesbeth; zonder auw was ik al lank dood!

Melanie staarde hare vriendin, met eenen dankbaren, droefgeestigen blik in het donker na en zuchtte, terwijl ze de deur sloot:

- In God's noam dan!...

Nieve joarke.... zoete!...
't Varken hee.... vier voete!
Vier voeten en ginne steert:
't Varken is gin deutje weerd!...

Zoo zong eene heesche, verzopene stem in 't holst van den maandag nacht door de doodstille straat. De meeste gazlichten waren uitgedoofd, de bijtende kou had den sneeuw doen stollen. Bart keerde huiswaarts: het loon van zijnen arbeid was verteerd.

Hij strompelde voort over den bevroren sneeuw, zijn lied hervattend:

Nieve joarke.... zoete....
't Varken hee.... vier voete!...

- Zeg is, moan! woroem zie-de me zoe starlings oan? riep hij eensklaps, dewijl hij, zooveel hij kon, de toevallende oogen op de volle schijf van het hemellicht trachtte te richten. De moan, sjouwelde hij verder, is m'n beste vriendin,

wor ek goan ofte niet, ze goa meê; en ze lacht altijd en ze zeê noot niks.... of ze mokt noot ruze. Da's 'n ander leeve dan meê Melleni. Wèt-e wie Melleni is?... Me wijf - me gekijf! zegge de vriende...,

Uit den O.L.V. toren zond het klokkenspel zijne vroolijke tonen door het luchtruim en de dronkaard danste op de maat. Toen het ophield luisterde hij:

't Sloeg drie heldere slagen.

- Drij ure, brabbelde hij, dat is vruug.... Wa kan ek zoe vruug nor huis goan doen? En zegge dat er gin enkel harbarg meer open is!....

En met die laatste opmerking, de opperste uiting van zijn denkvermogen, op de lippen, trad hij schuddebollend en raaskallend verder. Zoo geraakte hij eindelijk in de Voddenstraat, aan den ingang zijner woning alwaar hij tegen den deurpost geleund bleef. Nogmaals liet hij den onvasten blik ronddwalen, zoekend of er toch nergens geen lichtstraal aan de huizen meer blonk. Maar niets, geen schijn was te bespeuren.

Mismoedig, met toegesloten oogen, snorkend onder het ademhalen, gaf hij zich gedurende eenige oogenblikken aan de bedwelming der dronkenheid over. Dan, eensklaps door eene koude rilling tot het bewustzijn teruggevoerd, wankelde hij door den gang.

Bij den eersten stoot viel de deur zijner woning langzaam open. Het maanlicht liet de huiskamer maar in halve duisternis. Verrast bleef hij staan, zag rond zich en doddelde:

- Wa beteekent da? Melleni!

Maar alles bleef stil. Niets toonde aan dat zijn gerucht was gehoord geworden. De koude drong hem meer op het lijf; ook de vermoeienis, de onweerstaanbare bedwelming won veld op hem.

- Melleni! Melleni! riep hij nogmaals.

Alleen zijne stem weêrgalmde in het ledige huis.

- 'k Geloof bij God da z'er is uitgetrokke! morde hij.

Hij duwde de deur van het werkhuis open en eenen hoop houtskrullen bemerkend, die hem reeds lang tot leger diende:

- Dan zal ek er ook mor uittrekke! Nor Amerika! Nor Amerika!

Hij viel en sliep.

Melanie's verblijf was niet lang een geheim voor haren echtgenoot. Heel de buurt kende het. Ook vernam hij het in den morgen in de kroeg, alwaar de baas hem weigerde te schenken zonder betalen.

- Hoor-d-is Bart, joenge, ge meug et ni kwoalek neme; mor ge stoa vor seevetig borreltjes in 't krijt; en ik zien er misschien noot gin duit van, nauw dat oew wijf van oe af is. Ik poef ni meer.

- Goed, morde Bart, heel goed. Gee krediet meer! 'k Zal 't oemthouwe man! Adjuu!

Melanie was met hare kindertjes en eenig huisgerief op eene kleine kamer gevlucht, in een zijstraatje. Bart trok er heen. Een hevig tooneel greep plaats.

- Zeg is, schreeuwde hij haar toe, terwijl hij de deur open smeet, helsche slang, woroem zed-er uitgetrokke thuis?

De arme vrouw was op zijne komst bereid, lei bedaard haren zuigeling in de wieg, knoopte haar jak dicht en antwoordde:

- Oemdat et meê ons ni meer kan blijve dure.

- Ni blijve dure, en woroem ni? vroeg hij met verkropte woede.

- Oemdat de moat vol is. 't Is gedoan vriend.

- En ik wil hebbe da ge nor huis komt.

- En ik kom ni.

Hij versmoorde eenen vloek op zijne lippen, klampte hare armen vast en staarde haar in de oogen:

- Goa de nor huis kommen of ik doen e malheur!

Maar ze rukte zich los en sprak sidderend:

- Noot!

- Da zullen we zien!... Hier Bartje!...

Hij stiet haar van zich en stak reeds de handen uit om zijn zoontje te vatten. Maar alsof eensklaps deze poging haar eene kracht verleende welke haar tot dan vreemd was geweest, sprong zij vóór hem, greep een broodmes van de tafel, zag met vlammenden blik vlak in zijne oogen en terwijl al de wezels van haar lichaam trilden en in opstand kwamen, gilde zij, schuimbekkend, tot razernij vervoerd:

- Achteruit zeg ik, achteruit! Gij of ik. Een van de twee!...

Krampachtig wrong ze 't wapen in de vuist welke ze dreigend omhoog hield.

Hij deinsde verschrikt achterwaarts, vermand ditmaal door haren vlijmenden oogslag die hem in de merg der beenderen drong. Hij steunde als gebroken tegen den wand, stotterend:

- Melleni! Melleni!... wa goa-de doen!

- Wa da'k goan doen. Ik zal vor de kindere zeurge; meê naaie, wasse, strijke, warke zal ek wel on de kost kome. En gij, voort! zeg ek. Weg! ik joag oe weg!

Met het broodmes in de vuist, den linkerarm opgeheven, doodsbleek, fier, groot, ontzagwekkend trad ze nader en wees hem de deur. Hij, verwonnen, getemd, geknakt, deinsde bevend terug, krachteloos, laf, verpletterd door den brandenden blik harer groote zwarte oogen, en wankelde sprakeloos den trap af.

Haar strijd was gestreden; haar juk gevallen.

Den daaropvolgenden Zaterdag vertrok eene stoomboot naar New-York. Eene drukke beweging heerschte zoowel op de kade als op het vaartuig. Dikke, zwarte rookwolken stegen uit de breede schouw.

Drie werklieden stapten langzaam naar de brug welke tot het dek leidde. Een hunner was Bart Donckers. Maar dezelfde niet van vroeger; thans was hij haveloos, vermagerd, bleek, kommervol keek hij ten gronde. Hij had niet het minste gepak bij zich en scheen tusschen al die arme landverhuizers welke rondom hem krielden wel de meest verarmoeide. Aan den voet der brug nam hij afscheid.

- Allo mannen! adjuu! zuchtte hij heesch.

- Koereuge Bart, zei de eene, ge zul et ginder veul beter hebbe-n-as hier. Schrijft mor is hoe dat et er is, dan kom ek misschien ook. Goei reis!

Beide vrienden schuddeden zijne handen. Toen zij hem wilden loslaten, hield hij hen terug en fluisterde:

- En zeg-d-ou Melleni da'k toch zoe ongelukkig ben!

Dan rukte hij zich los, vaagde eenen traan weg en klom op het dek alwaar hij zich tusschen de landverhuizers mengde.

De stoomfluit kondigde het vertrek aan. De boot stak van wal en weldra was een breede plas tusschen haar en de kade.

Bart, over de leuning gebogen, wuifde nog eens met zijne klak en zuchtte:

- Nor Amerika! Nor Amerika!...

December 1889.

JAN C. WAEGENER.

Aan Karel Bogaerd,
in antwoord op een' verontweerdigden zegezang ‘*aan Virginie Loveling*,’ *verschenen in het Volksbelang van* 1 *Februari* 1890.

Met een bewonderend gevoel lees ik altijd die oude sagen, waarin romantieke ridders ten kamp tiegen om *de zwakke onschuld* of de *liefste hunner droomen* tegen de aanrandingen der boosheid te verdedigen.

Edele harten, heldenfiguren uit het grijs verleden, - te midden van het prozaïek gewoel der negentiende eeuw zend ik u mijn huldegroet.

Hoe deed het me dan ook deugd aan 't harte, toen ik dezer dagen bestatigen mocht, dat ook nog op onzen tijd zulke verheven ridderlijke karakters gevonden worden!

Ziehier hoe:

Van mijne hand (E. Van Langenhoven) verscheen in de Vlaamsche Kunstbode eene *echt christelijke* dus waarheidsvolle beoordeeling van Virginie Loveling's: *Een Winter in het Zuiderland.* En Karel Bogaerd, de forsche dichter, las die. En bij 't lezen kleurde zijn gelaat van edele verontwaardiging, zijn oog schoot vlammen. Hij sprong op, greep naar.... de pen en, stortte zijn overkropt gemoed uit in den volgenden zang:

Aan Virginie Loveling,

in antwoord op eene ‘*echt christelijke*’ *beoordeeling van haar laatste werk:* ‘*Een Winter in het Zuiderland*’, *in de* ‘*Vlaamsche Kunstbode*’ *van Antwerpen.*

Waarom toch hebt ge uw prachtig werk
niet in een andren geest geschreven?
bij voorbeeld in den geest der ‘Kerk’
of in Loyola's geest, hoe sterk
dat vloeken mocht met heel uw leven?
O, droeg uw boek hun geestlijk merk,
dan had hun lof noch paal, noch perk;
dan stondt ge op eens ten top verheven
van kunst en roem.... en heiligheid;
dan ware een toekomst U bereid
met geestelijk gebloemt' doorweven
en.... pausenzegen overspreid.

Maar, hemel lief! dat gij, een' vrouw,
het wagen zoudt één' steen te slopen
van 't eeuwenoude ‘Kerkgebouw!’
Dat heeft geen naam zelfs om te doopen.
Gelukkig dat het zuivrend vuur
voor ketters niet meer brandt dit uur;
gij zoudt het anders fel bekoopen.
'k Zie, in verbeelding, U daar staan,
met ketens aan een paal gebonden.
Een pater steekt de vlammen aan;
een andre komt aan 't volk verkonden
al' wat gij schuldig hebt misdaan
en leest de lijst af uwer.... zonden;
dan gaan zij rond met kruis en vaan,
tot rook en vlammen zijn verzwonden
en ‘'t zuiveringswerk’ is afgedaan.
Dan strooien zij nog langs de baan
uwe asch in alle vier de winden;
dit laatste doen zij licht, omdat,
in 't wonderdal van Josafat,
God-zelf u niet terug zou vinden.

Schijnt u de schets wat sterk gekleurd? -
Wel, dat is duizendmaal gebeurd
en zou wel ras opnieuw beginnen,
moest ooit de ‘heilige Kerke’ weer,
die ‘goede moeder!’ lief en teer,
haar oud gezag en macht herwinnen.

KAREL BOGAERD.

Laken, 20 Januari 1890.

Wat heerlijke poëzie in goddelijke vormen gebeiteld! Was het ook Juvenalis niet die zegde: ‘De verontwaardiging maakte mij dichter’. Zoo ook Karel Bogaerd. In ieder vers trilt ze. Haar brandende adem doorgloeit het gansche stukje; haar vlammengloed ontsteekt brandstapels, waaraan die ongelukkige Van Langenhoven, ei! zoo na, zijne misdadige handen verzengde. Wat een boos mensch is toch die Van Langenhoven met al zijne in Christus geloovende broeders! 't Is echt waar, ze droomen van niets anders dan van *Auto-da-fé* te houden ten koste der vrijdenkende Livie Lane en stellig nu moet er haar ridderlijke kamper: Karel Bogaerd, ook aan: samen den brandstapel op in apotheose met verblindend elektriek licht en stikkende rozengloed van Bengaalsch vuur! O mijn harte zwelt van wonne!

Karel, mijn goede ouwe jongen, gij hebt ongetwijfeld ook wel eens de zoo glorievolle geschiedenis gelezen van ‘Don

Quichotte de la manche' ge weet wel, de held, die overal onrecht zag, seffens het zwaard gereed had en zelfs tegen de windmolens instormde. Maak den man niet jaloersch tot in zijn graf, vriend!

Was er in heel mijne beoordeeling een enkel woordje dat van vooringenomenheid getuigde? Droeg ze zelfs niet het spoor, dat de verslaggever het werk met aandacht had gelezen? - En zie, ik wed u voor 'nen lekkeren faro of geuze-lambik naar believen, dat gij - verontwaardigde dichter - het niet gelezen hadt, toen ge uwe dwaze rijmen schreeft. Zoudt ge gewenscht hebben, dat ik verzwegen hadde, dat er in dien '*Winter*' van vrijdenkerij of zoo iets spraak was? Is het de plicht van den beoordeelaar niet kenbaar te maken in wat geest het werk, waarover hij schrijft, werd opgesteld?

'Een prachtig werk' zingt ge. Dat heb ik ook gezegd: prachtig, van buiten, wel te verstaan. - Doch het innerlijke? Wat zegde het '*Algemeen Handelsblad van Amsterdam*[1]', wat schreef: 'de Revue bibliographique' over het bedoelde werk? Waren die kritieken zoo christelijk niet als die van 'Van Langenhoven'? Smijt ze dan ook uwe bliksems naar 't hoofd! - Zoudt ge soms ook niet kunnen zeggen, waarom de erkende kunstrechter Max Rooses tot heden nog enkel een paar woordjes aankondiging over 'Een Winter' stelde, bekennende, dat hij toen 't werk nog niet gelezen had? - Ik ben benieuwd te weten, wat *hij* zeggen zal.

Indien ooit, Karel Bogaerd, hebt ge eene schoone gelegenheid om te zwijgen laten voorbijgaan. Bewaar uwe satirieke dichtergaven voor betere gelegenheden: dat wenscht u van harte, wen hij u rechtzinnig groet,

E. VAN LANGENHOVEN.

(1) "Wie van het natuurschoon der Rivier en der golf van Napels, van de kunst van Florence, Rome en Venetië niets anders te vertellen weet dan Virginie Loveling doet in haar boek over het Zuiderland, die zwijge. Het is heiligschennis een dik boek over Italië met zulke alledaagsche praatjes te vullen.

.....

Heeft schrijfster ooit kennis genomen van hetgeen door Busken Huet; Vosmaer en Max Rooses - om slechts een drietal te noemen - over Italië geschreven is? Men moet dit wel aannemen, anders zou zij den moed niet gehad hebben met zulk eene reisbeschrijving voor den dag te komen."

ALG. HANDELSBLAD VAN AMSTERDAM.

Boekbeoordeeling

Verhalen en novellen, door Al. Van Neste. Ieperen. Drukkerij Karel De Weerdt, Rijselstraat, 59. - 1889.

Als eerste proeve van zijn talent schenkt ous de heer Van Neste eenen bundel novellen en verhalen; terwijl reeds een tweede werk: '*Kinderlooze Moeder*' wordt aangekondigd.

Het boek, dat wij thans te bespreken hebben, bevat vier verhalen: De Brand op 't Hooghgoed. - Op Grootmoeders Hoeve. - Eene Misgreep. - Eerste Harteklop.

Laat ons er maar aanstonds bijvoegen, dat naar onze meening de twee eerstgenoemde verreweg de beste zijn.

In '*de Brand op 't Hooghgoed*' stelt ons de schrijver den edelen jonker voor, - gelijk er, spijtig genoeg, wel eens gevonden worden - die, onwaardig van de voordeelen hem zoo ruim geschonken - vreemd blijft aan al wat nuttig, edel is en schoon, zijn leven in eene nietswaardige en vervelende luiheid slijt; slechts behagen vindt in honden, paarden, jachtpartijen, koersen en.... vrouwen en wel eens ramp en schande rond zich zaait. Zulke type is de baron van Akel. Hij is naar waarheid, doch wellicht nog met geene sombere kleuren genoeg geschilderd. Het innemende beeld der schoone, getrouwe en liefdevolle bazin Nieuwmans treedt daarneven heerlijk op den voorgrond en wekt innig medegevoel op. Minder gelukkig vinden wij Nieuwmans zelf. Hij was, zegt schrijver, een man uit één stuk, streng en eerlijk; ernstig en goed, minnende echtgenoot; doch wraakzuchtig jegens zijne vijanden. - Een manslag, eene aftakeling, den baron van Akel toegediend, zouden wij van hem verstaan hebben: eene brandstichting minder. Brandstichten is het werk van een lafaard. En dan, de verdenking op anderen laten rusten, anderen laten gevangen nemen is dubbel laf. Dat hadden wij van Nieuwmans - zooals wij eerst met hem kennis maakten, niet verwacht. Overigens zijn alle bijkomende personen en omstandigheden goed getroffen. De beschrijving van den brand; de voorstelling der boeren, sommige binnenhuisjes verraden talent. Kortom 't is een verhaal dat de belangstelling gaande houdt.

Op Grootmoeders Hoeve, is een echt gemoedelijk stukje, waarin ons de oude, goede grootmoeder bijzonder bevallen heeft.

Eene *Misgreep* deed ons - 't is waar, eens lachen - doch 't is al te karikatuurachtig. Voor een klod in een blijspel kon het er door: niet in eene novelle.

Een *eerste Harteklop* zou ons aan heel iets anders doen denken. Verbeeld u dat Christina's hartje voor d'eerste maal klopt voor eenen man, die zijne vrouw eene rammeling had gegeven, haar en zijne kinderen verlaten had, onder eenen valschen naam leefde en eindelijk met de kas van zijnen nieuwen meester over de grenzen trok. Dat meisje was inderdaad wel slecht *geinspireerd!*

Wij willen evenzeer ongepast vleierij als al te groote strengheid vermijden, waarschuwen den schrijver tegen veelschrijverij, raden hem aan te trachten wat meer vuur in de ontwikkeling der feiten te brengen, bondig en zwierig te zijn in taal en stijl en vooral... zinnen te vermijden gelijk er b.v.b. staan op blz. 95 en 153. De taalfouten zullen wij maar op rekening van den zetter laten.

E. VAN LANGENHOVEN.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- PRIJSKAMPEN. - Het *Staatsblad* van 16 Januari bevatte de lijst der werken, door het Hoogere Bestuur onderworpen aan de jury gelast met de toewijzing van den vijfjaarlijkschen prijs der Nederlandsche Letterkunde voor het achtste tijdvak. Die lijst behelst niet min dan 104 namen van schrijvers en 159 titels van werken.

Tot leden van den jury voor den vijfjaarlijkschen prijs werden benoemd: Th. Coopman, Kanunnik S. Daems, Lod. Mathot, Jul, Obrie, Roersch, hoogleeraar te Luik, J. van Droogenbroeck, en P. Willems, hoogleeraar te Leuven, allen leden der Vlaamsche Akademie

- Bij den uitgever Hugo Suringar te Leeuwarden zal binnen kort eene geschiedenis onzer taal door Prof. Verdam worden uitgegeven.

- Kort voor zijnen dood had Neerlands uitnemende zanger, Jan Jakob Lodewijk Ten Kate, al zijne gedichten opnieuw herzien voor eene nieuwe uitgave bij den heer A.W. Sijthoff.

Op dit oogenblik is de eerste aflevering daarvan reeds verschenen, versierd met het welgelijkend portret van den grooten dichter. Voor 3 vellen druks betaalt men slechts 10 cents. De volledige uitgave wordt geraamd op plus minus 50 afleveringen, waarvan er maandelijks minstens 3 zullen verschijnen.

Eene uitmuntende gelegenheid voor wie schoonen zang met vromen zin op hoogen prijs weet te stellen.

- De *Société des gens de lettres* schrijft eenen prijskamp uit ter gelegenheid der 100e verjaring van Amerika's ontdekking door Christoffel Columbus. Hertog van Veragua, afstammeling van den ontdekker, schrijft eenen prijs van 30,000 fr.

uit voor de beste levensgeschiedenis van den grooten zeevaarder. De Akademie van Madrid is met het beoordeelen van dezen prijskamp gelast; de handschriften mogen in alle talen opgesteld worden.

- GEDENKTEEKEN KAREL MIRY. - De maand Januari heeft voor het gedenkteeken Miry de som van 1493 fr. opgebracht, zoodat men voor het oogenblik reeds 3337 fr. 18 cent. heeft bijeengezameld.

Vlaamsche belangen.

- ALGEMEENE VLAAMSCHE LANDDAG TE BRUSSEL.

Vlamingen!

Het is juist een jaar geleden dat wij te Antwerpen na onze schitterende zegepraal feest vierden en de namen toejuichten van EDWARD COREMANS en JULIUS DEVIGNE, de vaders der wet op het gebruik der talen in strafzaken.

Sinsdien wat is er gebeurd?

Te gelijk met de wet verscheen er een koninklijk besluit, waarbij 29 Vlaamsche gemeenten, waaronder Brussel, met ruim 400.000 inwoners, VAN HET VLAAMSCHE LAND WERDEN GESCHEIDEN EN AAN HET WALENDOM OVERGELEVERD.

Wat de wet zelve betreft, vernam men spoedig van alle kanten dat de magistratuur dezelve noch eerlijk noch stiptelijk toepaste. Door de rechtbanken van Dendermonde (13 Juli), van Veurne (23 September), van Oudenaarde (23 November), van Kortrijk (21 Januari ll.) en door het Hof van Verbreking (6 Januari ll.) werden vonnissen geveld, die met de FEITELIJKE WEGCIJFERING van eenige der voornaamste bepalingen der wet gelijk staan.

Te Brussel gaat het nog erger. Dààr worden bij voortduring Vlaamsche betichten alle dagen uitsluitend IN HET FRANSCH vervolgd, ondervraagd, beschuldigd en gevonnisd, VOLSTREKT ALSOF ER GEEN ART. 13 DER TAALWET BESTOND. En de Regeering doet NIETS om aan die wraakroepende misbruiken paal en perk te stellen!

Zullen wij dat nog lang dulden?

En bij de herziening der wet over het hooger onderwijs, dat nu door en door Fransch is, wat wordt er gedaan om onze grieven te herstellen?

De zoo gematigde voorstellen COREMANS, die niets anders waren dan de practische bekrachtiging der wet van 15 Juni 1883 over het middelbaar onderwijs, werden, niettegenstaande het kloekmoedig optreden der Heeren BULS en JANSON, door de Kamer van de hand gewezen.

De voorstellen HELLEPUTTE, LIPPENS, COLAERT, die in de toekomst, van notarissen en magistraten in Vlaamsch-België de kennis der landstaal vergen, werden ja gestemd, maar ditmaal ook heeft men de hoofdstad uitgesloten: het schijnt dat men het nutteloos vindt te Brussel Vlaamschsprekende notarissen en rechters te hebben!

Wij vragen het nog eens: zullen wij dat dulden?

Het wordt tijd dat het Vlaamsche volk zijne machtige stem late hooren en aan zijne vertegenwoordigers herinnere dat zij naar de Kamers werden gezonden om den wil van hunne lastgevers te doen eerbiedigen.

Naar den LANDDAG dus, die te Brussel DEN 23 FEBRUARI wordt gehouden!

Naar den LANDDAG! Dat de betooging grootsch, indrukwekkend, onweerstaanbaar zij!

Vlamingen! komt op in uwe duizenden; KOMT ALLEN OP, LIBERALEN ZOOWEL ALS KATHOLIEKEN, want het geldt hier geen partijbelang: het geldt onze nationale zaak, de gansche toekomst van ons land, DE VRAAG OF HET VLAAMSCHE VOLK ZAL ZIJN OF NIET ZIJN!

Brussel, den 9 Februari 1890.

Namens het Hoofdbestuur der Vlaamsche Landdagen: J.I. DE BEUCKER

(Antwerpen), E. DE VISSCHERE, adv. (Brugge), Dr. A. GOFFIN (Brussel), FLOR. HEUVELMANS, adv. (Antwerpen), A. PRAYON-VAN ZUYLEN, adv. (Gent), FRANS REINHARD (Brussel), E. VAN DER MENSCHBRUGGHE, adv. (Gent), Dr. E. VAN STEENKISTE (Brugge).

Maatregelen van orde: De Landdag zal den 23 Februari in de SCALA, Augustijnenstraat (Groote post, begin der Anspachlaan), om 3 ure stipt worden gehouden.

De punten aan de dagorde zijn: 1° De lijst der Vlaamsche gemeenten; 2° De toepassing der taalwet van 3 Mei 1889, te Brussel en elders; 3° De wet over het hooger onderwijs.

Gezien het gebrek aan tijd en de groote belangrijkheid van die punten, zullen er geene anderen mogen worden behandeld.

Aanvallen togen onze Waalsche landgenooten of tegen andersdenkenden op politiek gebied worden ten strengste verboden.

Geen spreker zal gedurende meer dan 10 minuten het woord mogen houden.

Bijtredingen en mededeelingen van allen aard gelieven men ten spoedigste te zenden aan den Heer Dr. GOFFIN te Brussel.

Beeldende kunsten.

- PRIJSKAMPEN. - *Wedstrijd uitgeschreven door den Provincieraad van Antwerpen.* - *Prijs van* 1000 *frank.* - De kommissie ter bevordering van kunstnijverheid, aangesteld door de bestendige deputatie, ingevolge der beslissing door den provincieraad genomen den 9 Juli 1889, heeft de volgende prijsvraag uitgeschreven:

'Een werk opstellen handelende over de volgende stof: 1° de kunstnijverheid, korte verhandelingen over haren toestand in de vroegere eeuwen en nu; 2° op afdoende wijze de volstrekte noodzakelijkheid bewijzen van het teekenen voor alwie in zijn ambacht wil uitmunten; 3° grondbeginsels der bouwkunst; 4° grondbeginsels der versiering; 5° beknopte en toch zoo volledige uitweiding als mogelijk, over de algemeene toepassing der reeds aangewezen stof op de verschillige stielen: schrijnwerkerij, meubelmakerij, smederij, potbakkerij, steenhouwerij, goud- en zilversmederij, enz.

Voorwaarden. - De mededingende stukken zullen in 't Nederlandsch moeten opgestetd zijn en vòor 1 December 1890, vrachtvrij toegezonden worden aan den sekretaris der kommissie, den heer H. Jacobs, bureeloverste bij het provinciaal bestuur, alwaar de schrijvers inzage kunnen nemen van het program, de voorwaarden behelzende door de kommissie vastgesteld.

Samenstelling. - Het boek is van 8° formaat, telt minstens 350 bladzijden en behelst ongeveer 200 teekeningen, tot verklaring van den tekst en als toepassing.

Het zal in Vlaamsche taal opgesteld zijn.

De onderwerpen der teekeningen moeten bij voorkeur gezocht worden in typen van echt Vlaamsche kunst voor de XVe en opvolgende eeuwen. De vergelijking met de eigenaardige kunstvormen der andere volkeren is daarom niet uitgesloten. In het

kort, het werk moet voor doel hebben de Vlaamsche kunst te doen herbloeien, door haren geest voor de werklieden opmerkelijk en vatbaar te maken.

Voor werkvolk opgesteld, moet het in eene zuivere en eenvoudige Vlaamsche taal worden geschreven en alles vermijden wat de taalkennis van weinig ontwikkelde verstanden zou te boven gaan, afschrikken of ontmoedigen.

Er mag bijzonderlijk niet uit het oog worden verloren, dat het in de bedoeling ligt van dezen eersten prijskamp, de samenstelling uit te lokken van een *leer*boek waaraan de werkman putten kan, voor de ontwikkeling van zijnen kunstsmaak,

en dat het er geenszins op aankomt in dit werk hem wenken te geven voor wat aangaat de mekanische zijde van zijn bedrijf. Dit zou kunnen geschieden in de volgende werken, waar elke stiel afzonderlijk wordt beschouwd.

De schrijver van het bekroonde werk ontvangt, als vergelding voor zijnen arbeid de som van 1000 frank; hij schenkt zijnen naam aan het werk, dat zijn eigendom blijft.

Alhoewel hij eigenaar blijft, verbindt de schrijver zich het werk bij eenen Belgischen uitgever voor 1 Oktober 1891 te doen verschijnen.

Het uitbetalen der premie geschiedt in twee maal: 500 fr. met de bekroning en 500 fr. na de uitgaaf, in geval zij de goedkeuring van de kommissie erlangt.

De verkoopprijs van het boek zal de 5 fr. niet mogen overschrijden.

Zonder van den uitgever eene prachtuitgaaf te eischen, roepen wij er nochtans de aandacht op dat voor de stoffelijke uitvoering, teekeningen, druk, papier, enz. behoorlijk dient bezorgd.

De deelnemers aan den prijskamp zullen hun werk ten laatste den 1 December moeten inleveren.

De beslissing van den keurraad is onwederroepelijk.

De schrijvers mogen zich op geene wijze doen kennen; zij zullen hun werk voorzien van eene kenspreuk, die zij herhalen zullen op een verzegeld briefken, inhoudende melding van hunnen naam en hunne woonplaats. Bij gebreke daaraan, kan de uitgeloofde prijs niet toegewezen worden.

Het briefken dat bij het bekroonde werk gevoegd zal zijn, wordt door den voorzitter opengebroken. De andere brief kens kunnen slechts geopend worden op aanvraag des schrijvers, die alsdan hunnen naam als mededingers zullen moeten doen kennen.

Bij eene rijpe overweging zullen de uitgevers zich uit eigen beweging aanbieden en het als eene gunst mogen beschouwen met de stoffelijke uitvoering van de uitgaaf te worden gelast, overtuigd als zij zijn zullen dat er voor het werk een ruime aftrek is verzekerd; het boek zal voorzeker zijne plaats vinden in de openbare boekenverzamelingen, in die der Nijverheids- en teekenscholen en wel geschikt zijn om als prijs in voormelde gestichten en in adultenscholen te worden uitgereikt.

Daar het werk van alle politieke strekking vrij blijft en alleenlijk een studie, boek is, zijn alle huizen en alle kringen voor hetzelve toegankelijk.

Daarbij, de uitgaaf onder de bescherming der provincie is voor den uitgever eene waarborg van ondersteuning van wege deze laatste, den Staat, de andere Vlaamsche provincien en dezer gemeenten.

De kommissie door de bestendige deputatie van Antwerpen benoemd en gelast met het uitschrijven van voorgemelden Prijskamp.

Van der Beken-Pasteel, *voorzitter;* H. Jacobs, *secretaris*; F. van Kuyck, Lamb. Van Rijswijck, Ern. Dieltiens, L. Bogaerts, Arg. Stalins, H. Verbuecken, *leden.*

Toonkunde.

- *Hulde aan Nicolaï.* - Indien als regel waar is, dat ‘geen Sant zich verheft in zijn eigen land’, dan zal deze pessimistische spreuk den 21 Februari eerstkomende te onzer eere toch wederom beschaamd worden. Alsdan wordt te 's Gravenhage door

heel de Noord- en Zuid-Nederlandsche toonkundige wereld een feest gevierd, waarvan oorzaak en held samen is: de heer Willem-Frederik-Gerard NICOLAI.

Op dezen dag zal hij namelijk gedurende het kwaart eener eeuw - en welker eeuw! - het gewichtige ambt van bestuurder der koninklijke Muziekschool van 's Gravenhage met onderscheiden talent waargenomen hebben.

Voor ons, Zuid-Nederlanders, is Nicolaï een der sympathiekste figuren. Niet alleen, omdat hij, een der eersten afbrekend met den ouden, verderfelijken en onvaderlandschen slenter, in Noord-Nederland, ook in de eigen taal en niet op Hoogduitschen tekst of op karamellen-Fransch heeft gecomponeerd (oratorio: *Bonifacius*, tekst van Lina Scheider; de *Zweedsche Nachtegaal*, gedicht van Julius de Geyter, ter eere van Jenny Lind; liederen door het *Willems-Fonds* uitgegeven, enz., enz.). Maar, voor ons althans, indien wij ons niet aan een schandigen ondank willen plichtig maken, moet, naast die ongemeene verdiensten, een gewichtige dienst aangeteekend worden, door den Noord-Nederlandschen broeder bewezen aan een man, een meester dien wij vereeren en liefhebben, aan PETER BENOIT.

Toen Benoit's naam nog niet omgloord was met dat Olympische aureool van een roem, die hem naderhand de wereld door befaamd maakte, werden zijne eerste groote werken door Nicolaï terstond gewaardeerd, en had deze begrepen, wat daar eenmaal uit dien zoon van Vlaanderen worden zou. Hij was het die van toen af en onafgebroken ijverde, niet enkel om Benoit's werken in 't Noorden te doen kennen en dus: beminnen; maar hij, de redacteur van het tijdschrift *Cecilia*, was tevens een vurig aanklever van het streven des Vlaamschen meesters, die eene Nationale Toonkunde wilde daarstellen, zooals wij eene Nederlandsche Schilderkunsten eene Nederlandsche Letterkunde bezitten.

De propaganda van Nicolaï oefende den grootsten invloed uit op de muzikale ontwikkeling der Hollandsche kunstenaars; en, schoon nog niet de geest van nationalisme, door Benoit aangepredikt en door Nicolaï in zijn land warm verdedigd, zich aldaar met onbetwiste heerschappij gevestigd hebbe, toch mag men hopen, dat die eens met luister in heel het Nederlandsche vaderland tronen zal.

Sterfgevallen.

- Men meldt ons uit Schaarbeek het overlijden van den aldaar verblijvenden gunstig gekenden bloemschilder, den heer Jan Capeinick.

De heer Capeinick was een Gentenaar van geboorte, die eerst over enkele jaren zijne vaderstad verliet om zich te Brussel te gaan vestigen.

Als bloemschilder verwierf hij eene wel verdiende faam en zijne werken, waarmede hij meer dan eens in de kunsttentoonstellingen het gulden eeremetaal verwierf, en die thans in de muzeums en in de salons der bekendste kunstliefhebbers prijken, werden te recht zeer opgemerkt, en doorgaans heel gunstig besproken door de kunstkritici.

- Te Dusseldorp is overleden professor dr. Eduard Bendemann, vroeger directeur der kunst-akademie. Hij was in 1811 te Berlijn geboren, en toonde reeds vroeg aanleg voor de schilderkunst. Zijn eerste werk, dat hij te Dusseldorp onder leiding van Schadow maakte, was een lyrisch romantische voorstelling van de bijbelsche idylle Boas en Ruth. Later in 1832 schilderde hij de Joden voor Babel, welke schilderij groot opzien verwerkte. In 1858 werd hij benoemd tot opvolger van Schadow, als directeur der kunstakademie te Dusseldorp, welke betrekking hij in 1868 neerlegde. Bij zijn graf waren velen zijner leerlingen tegenwoordig.

Nieuwe Uitgaven.

Het Bargoensch van Roeselare. Een bijvoegsel aan Is. Teirlinck's Woordenboek van Bargoensch door H. De Seyn-Verhougstraete. Roeselare, De Seyn-Verhougstraete. Op Hollandsch papier, in-8°, 20 blz.
Prijs fr. 0.75

- Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal- en Letterkunde. October, November en December 1889. Van blz. 255 tot 424. Gent, A. Siffer.

Aangekondigd.

Jaarboek der letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems te Antwerpen. Een boekdeel van rond de 300 bladz.

[Nummer 3]

Mops
blijspel in een bedrijf
door René Vermandere.

Personen

MIJNHEER CHARGÉ, gepensionneerde kapitein.
LENA, zijne dochter.
ROOS, zijne meid.
FRIK, zijnen knecht, man van ROOS.
WILLEM FRANK, beminde van Lena.
KOZIJN PAUWELS.

De handeling valt voor ten huize van Chargé, in Antwerpen, ten jare 1860. Het tooneel verbeeldt eene woonkamer.

Tooneel I.

(LENA is een briefje aan 't lezen als haar vader onverwacht binnenkomt. Zij steekt het weg.)

KAPITEIN.
Wat leest gij daar Lena?

LENA.
Ik? niets vader...

KAPIT.
Niets?...

LENA.
De... de rekening der waschvrouw vader...

KAPIT.
Zoo?... boezemt dat u zooveel belang in? laat ze mij ook eens zien.

LENA.
Maar vader toch! Wilt gij u nu met de waschtob inlaten?...

KAPIT.
Toch niet, toch niet... laat ze mij eens zien?

LENA.
Welnu als gij het volstrekt wilt

(zij heeft zijnen bril van de tafel genomen).

KAPIT.

En mijn bril... Ik meende dat ik hem bij mij had...

LENA.

Misschien in de keuken vader... wil ik het u voorlezen?

KAPIT.

Ja... voorlezen is ook goed

(geeft den brief terug)

.

LENA

(legend).

Debet Mijnheer Chargé gepensionneerde kapitein te Antwerpen, aan vrouw Carels, over wasschen en strijken van 't geen volgt 1860 Januari 14. 12 paar beddelakens aan 12½ centen, 24 vrouwhemdens aan 8 centen.

KAPIT.

't Is goed, 't is goed...

LENA.
10 blauwe voorschooten aan 6 centen, 6 manshemden aan 12½ centen...

KAPIT.
't Is goed, 't is wel...

LENA.
Twee mutsen voor Roos met vleugels.

KAPIT.
Zoo? kan deze *engel* hare vleugels niet te huis wasschen?

LENA.
Neen vader, daarvoor is het mensch te oud, maar als gij het zoo verkiest, zal ik de wasch doen.

KAPIT.
Wel verdoemd neen...

LENA.
Uust...

KAPIT.
Heb ik gezegd verdoemd? 'k wilde zeggen verdraaid... Dat zal niet zulle Lena... moet uw grootvader daarvoor majoor Chargé geheeten hebben, om zijne dochter te zien aan de waschkuip staan?

LENA.
O grootvader zou daar niets tegen hebben.

KAPIT.
Neen kind, daarvoor is hij te lang dood. 't Was een man uw grootvader kind, 't was een man, en 't waren al mannen in zijnen tijd. La grande armée... Napoleon! Wij hebben meer dan 50% verloren, het tegenwoordig geslacht bij 't vorige. Men had moeite om eenen te vinden die geene zes voeten was, en nu... wat deugt er nog?... Ik zeg niet dat wij van de apen afstammen, maar zeker gaan wij naar de mossels toe!

LENA.
Maar vader toch...

KAPIT.
Heb ik alweer gezegd verdoemd, 'k wilde zeggen verdraaid. Bezie ons leger... zij doen nu forten bouwen om er hun in te stoppen als de vijand komt... vroeger vocht men met bloote borst; stel onze soldaten tegenover een regiment van de grande armée... wat deugt er nu nog in ons leger!

LENA.
Het pensioen, vader...

KAPIT.

(verslagen).

Ja... dat zal nog iets van 't beste zijn... maar 't gaat eigentlijk ook meer 't hospitaal dan 't leger aan.

(zet zich)

. Zijn er vandaag nog honden gekomen?

LENA.
Sedert acht dagen niet meer vader

(zij reikt hem de pijp over die hij stopt)

.

KAPIT.
Vuur!

(hij tast over tafel en werpt zijnen bril af)

Wat werp ik daar af?

LENA.
Uw bril vader.

KAPIT.
Ha en straks kon ik hem niet vinden... uw vader wordt oud, kind.

LENA.
Toch niet vader.

KAPIT.
Ik voel het best, kind... ik voel het best... het is van

langs om langer geleden dat ik 25 jaar was!

(zij geeft hem een steksken dat zij aanstak)

25 jaar, dan zag ik Moskou branden, dan stond ik te Borodino waar er 70 000 vielen, dan was ik te Smolensk en dan de Beresina!...

LENA.
En uwe vogels vader, vergeet gij hun zaad niet.

KAPIT.
Wij speelden met de Russen zoolang de winter hun niet ter hulp kwam met zijne 40 graden, en dan die verdoemde rotte brug, zij wiegde en beefde alsof zij op veeren gebouwd wierd; en dan die drang! Alles wat er van de 800.000 overbleef, wilde er in eens over. En dan die verdoemde kozakken! Zij hadden hunnen moed terug gekregen bij het zicht onzer ruggen. En dan dezen schrikkelijken roep als de brug begaf! Dezen die achter hen dorsten zien werden zinneloos van schrik... en mijn vader, en zoovele anderen!.. dood, dood, dat waren mannen!

LENA.
God schenkt u thans de vrede in plaats van den roem en gunt Hij u weldaden volgens uwe jaren.

KAPIT.
Ik heb mij over Hem niet te beklagen; ontnam hij mij veel, hij schonk mij nog meer en liet mij veel, zeer veel overhouden

(kust haar voorhoofd en houdt hare hand in de zijne)

. Weet gij wat ik dacht, als ik u daar straks aan 't lezen vond, dat het een briefje was van den een of anderen kwajongen.

LENA.
Maar vader!

(zij verschrikt en steekt zijnen bril weer weg)

.

KAPIT.
Als men oud wordt, is men weer kind, men wordt bang voor de eenzaamheid en het duister, blijft nog wat bij mij, wie weet hoelang het nog duren zal!

LENA.
Foei vader!..

KAPIT.
Heb ik weer al gezegd verdoemd? Ik doe dat zonder weten, kind.

LENA.
Neen, vader, maar waarom doet gij uw best om mij te bedroeven?

KAPIT.
Ik Lena?

LENA.
Waarom altijd van zaken spreken die nog heel verre af zijn?

KAPIT.
Aan 72 kind!

LENA.
Neen, gij zijt zoo oud niet. Waarom u altijd verouderen, gij zijt maar pas een en zeventig.

KAPIT.
't Is waar, ik ben maar pas... elf maanden 71... hij is toch niet uitgekomen, niet waar?

LENA.
Mops?

KAPIT.
Nog een van de ‘grande armée’ van vader tot zoon ons overgebleven.

LENA.
Hij kan nog uitkomen, vader...

KAPIT.
Neen hij deserteert... de mannen van 't leger worden te oud naar zijn zin. 't Is hier ‘la grande armée’ der gepensionneerden... de meid, de knecht, de meester, al gepensionneerd buiten u... gij ook zult het hier den een of anderen dag te stil vinden en gaan waar er meer beweging en leven is.

LENA.
Maar vader toch...

KAPIT.
En gij zult gelijk hebben. Waarom wachten dat het gesneeuwd heeft op 't hoofd om de lente in 't hert te dragen?

(neemt hare hand)

Is er daar niemand, niemand, onder de bezetting die uw hertje sneller doet kloppen als hij voorbij komt? Wees eens rechtzinnig

(Lena schudt neen)

gij moogt dat op de letter niet nemen 'tgeen ik zegde nopens het Belgisch leger... het heeft ook zijne gaven... het is het... netste leger der wereld. Och als men oud wordt vindt men alles slecht en slechter, en 't zijn wij zelfs die van langs om min deugen... neen? niet een enkele? allons 't is geloofd... gij zoudt uwen ouden vader niets willen verzwijgen, niet waar?

LENA

(schudt het hoofd, aangedaan).

Vader het was de rekening der waschvrouw niet...

KAPIT.
Wat belieft er u kind?

(Zij reikt hem brief en bril. Hij leest. Zijn aangezicht drukt ontsteltenis uit)

. Is het een officier?

LENA.
Een Brusselsch advokaat vader...

KAPIT.
En... bemindt gij hem?

(Lena knikt)

G'hebt ongelijk

(staat stil)

En waarom geen officier?

(Lena weent)

Kom kom... zoo zoo... hm... allons... allons...

(hij neemt hare hand)

. Is het omdat ik gezegd heb verdoemd?

(Lena schudt)

waarom wilt gij mij nu verlaten? een advokaat kind, maar men legt er de straat mede... wat moet die hier doen een advokaat, want ik blijf bij u inwonen... ten minste als ik mag, en hoe is dat begonnen?

LENA.
Op het bal vader..

KAPIT.
Natuurlijk daar begint het altijd...

(poos, wandelt)

Zij zouden best doen die massepijnsche officieren, hunne deuren beter te bewaken, dat de schooljongens er buiten blijven...

LENA.
Maar vader toch...

KAPIT.
Nu, gij hebt gelijk... 't is uwe zaak, wat heb ik mij daarmede in te laten? Aan mijne jaren zijn alle vooruitzichten

dwaasheid... een advokaat, zoo een soort van bleekmuil zeker? Wel! wel! o ik wist dat er iets was!

(Lena snikt, hij staakt zijne wandeling)

Gij moet daarom niet weenen... heb ik misschien?...

(laat zijne armen langs het lijf vallen en gaat heen)

.

Tooneel II.

Lena, Roos.

ROOS

(inkomend).

Waarom weent gij?

LENA.
O... 't is niets.

ROOS.
Zeg het maar...

LENA.
't Is vader die wilt dat ik een officier trouwe...

ROOS.
Wel Ons Lieven Heer toch! een officier! en welk een officier is dat kind?

LENA.
Ik weet het niet...

ROOS.
Wel O.L. Heer toch! een mensch die gij nooit gezien hebt, wat denkt uw vader wel? Gij moet niet meer weenen, 'k zal ik hem dat eens uiteendoen.

LENA.
Neen, neen, dat wil ik niet Roos...

ROOS.
Wees maar gerust, ik zal het doen met manieren. Ik heb iets beters voor u. Zij hebben in 't winkelken weer eenen brief ontvangen

(geeft een brief)

. Voorzichtig dat vader het niet merke.

LENA.
Hij weet het al Roos.

ROOS.
Weet hij het al.

LENA.
Ik heb hem den brief van eergisteren gegeven.

ROOS.
Maar kind toch!

LENA.
Hij scheen weer zoo droef en sprak van scheiden en sterven... gij weet, veinzen kan ik niet, rechtzinnigheid is toch nog best.

ROOS.
Ja... rechtzinnigheid is best... als gij niet verder kunt... en tot belooning is hij dan met zijnen officier afgekomen?

(Zij geeft het briefken. Lena leest)

.

LENA.
Ach God! Roos...

ROOS.
Wat is 't.

LENA.
Hij komt!...

ROOS.
Wie? de officier!

LENA.
Neen Godefried!

ROOS.
Hier, komt hij hier...

LENA.
Zie, hij schrijft het mij.

(lezend)

Heden ben ik in Antwerpen en kom u bezoeken, verleen mij een oogenblik.

Wees gerust ik heb mijne voorzorgen genomen.

(sprekend)

Ach God! als vader hem maar niet erkent!

ROOS.
Maar hij heeft hem nooit gezien!

LENA.
Zie... 't is waar ook, maar toch, ik ben zoo ongerust, zoo ongerust!

ROOS.
Ta, ta, een advokaat heeft toch wel verstand genoeg om te weten wat hem te doen staat, als ik uw vader zie, zal ik hem mijn gedacht zeggen!

LENA.
Ja, met manieren, Roos...

ROOS.
Natuurlijk... ik zal hem vragen, of hij van al zijne zinnen beroofd is...

LENA.
Neen, neen Roos, dat niet..

ROOS.
'k Zal vragen of hij denkt u naar 't klooster te jagen.

LENA.
Neen, zwijg dan liever, Roos

ROOS.
Of hij u levend in de eerd steken wil...

LENA.
Maar Roos toch!

ROOS.
Of moet ik u misschien laten wegvoeren door den een of anderen weerwolf van een officier met grijze knevels die op jacht is naar een bruidje met geld... en wat zou uwe moeder zeggen hierboven?... ja de officieren... ik ken ze genoeg... eene oude marketenster van 't leger! Viel uw grootvader in de Beresina, mijn vader viel er ook, was uw grootvader majoor, mijn vader was er nog tamboer bij, en als ik hier maar potten mag wasschen en kiekens braden, ga ik liever mijn pensioen in eenzaamheid opeten.

LENA.
Neen Roos, dat niet... maar vader is toch vader, Roos.

ROOS.

Laat gij ons maar doen kind... indien wij niet wat luider spraken dan andere menschen, waaraan zou men zien dat wij militairen zijn?

Tooneel III.

Vorigen, Frik.

FRIK.
Roos!... ha Mejuffrouw Lena, 'k meende daar dat ik Mops zag!

LENA.
Zoo?

FRIK.
Zelfde haar... zelfde lange ooren!...

ROOS.
Ja... gelijk de uwe zoo?...

FRIK.
Neen... zoo waren zij juist niet. In een woord, geheel Mops.

LENA.
En.. 't is hem niet?

FRIK.
In 't welnemen van U, Mejuffvrouw. Mops had geen steert en deze daar iets van *comme ça.*

(toont zijnen vinger)

.

LENA.
Dat is jammer... ik geloof dat wij er van nu voort een kruisken op mogen maken. Hoelang is hij weg? Omtrent drie maanden?

FRIK.
Sedert eergisteren al drie maanden Mejuffrouw Lena..., Mijnheer weet het op een uur, want hij hield zeer veel van zijnen Mops.

LENA.
Arme vader!...

FRIK.
Ja, ja, Mejuffrouw, ik kan bedrogen zijn, maar ik geloof dat er vrouwen zijn die min aan hunnen man houden dan Mijnheer aan zijnen Mops!

ROOS.
Wat belieft u?

FRIK.
Ja maar, ik zeg dat niet op ons. Het was een jonge heer die er mede voor de deur wandelde.

LENA.
Een jonge heer? Wanneer dat?

FRIK.
Nu daar zoo even, als ik de stoep ging doen.

LENA.
En hoe zag die heer er uit... een schoon jong mensch?

FRIK.
Ja... neen, zoo wat bleek..

ROOS.
Om schoon te zijn voor hem moet men eene geneverneus dragen en 't kleur hebben van een kalkoenhals.

FRIK.
Hij stond daar met zijnen hond aan eene koord, dat hij scheen iemand af te wachten, en hij knaagde er gedurig aan, zijn hond aan zijne koord...

LENA.

En had hij blauwe oogen?

FRIK.
'k Geloof ja... neen bruine.

LENA.
En zwart van haar?

FRIK.
Ja, gelijk Mops.

LENA.
En... wat was zijne gestalte?

FRIK.
Wat belieft u?

LENA.
Hoe groot was hij wel?

FRIK.
Wel zoo groot als Mops.

ROOS.
Maar Mejuffvrouw spreekt van dien heer.

FRIK.
Ha dien heer... ik heb meer den hond bezien, Mejuffrouw Lena.

LENA.
Ja, ja, 't zal wel zoo zijn... 't zal...

(zegt stil iets aan Roos)

.

FRIK.
't Heeft nogtans aan geene aankondigingen ontbroken, dat hij niet uitgekomen is. Plakbrieven op al de muren.. goede belooning beloofd, er kwamen hier honden genoeg, zwarte, bruine, hazewinden en jachthonden, die niet

meer aan Mops geleken dan een grenadier aan een pannekoek... Mijnheer zei altijd: zij zullen op 't laatst nog met katten komen!

Tooneel IV.

Vorigen, Kapitein.

FRIK.
Ik zeg daar dat ik meende Mops te zien Kapitein.

KAPIT.
Zoo?

FRIK.
Zelfde zwart haar, zelfde lange ooren, geheel Mops op den steert na.

KAPIT.
Zoo? Mops had er in 't geheel geen.

FRIK.
Daarin bestaat juist 't verschil, deze had er een.

KAPIT.
't Is een deserteur... hij verdiend tegen den muur gesteld te worden.

(Lena staat recht)

Waar gaat gij kind?

LENA.
Naar mijne kamer vader.

KAPIT.
Goed. Als gij wilt uitgaan zult gij het mij vragen... 'k wil zeggen gij zult mij verwittigen.

LENA.
Goed, vader

(af)

.

Tooneel V.

Vorigen, min Lena.

KAPIT.
Gij Roos blijft...

ROOS.
Gij ziet wel dat ik niet weg ga...

KAPIT.
Ik moet u spreken.

ROOS.
Ik ook.

KAPIT.
Ik heb daar zeker briefje ontdekt...

(zet zich en haalt het briefjen uit. Hij doet zijn bril aan)

.

ROOS

(tot Frik).

Loop maar heen gij!

KAPIT.
Hij mag hier blijven tusschen man en vrouw moeten er geene geheimen bestaan!... Ik zeg dus om voort van dat briefjen te spreken... dat ik het ontdekt heb.

ROOS.
Ik weet het... Gij zoudt gij liever een officier hebben hé?

KAPIT.
Ik verzoek u de beleefdheid wat meer in acht te nemen als gij tot uwen meester spreekt!

ROOS.
Voor wat beleefdheid aangaat kapitein, mijn pensionnaat was de kazerne, de beleefde menschen zijn daar witte raven... g'hebt er gij ook geweest...

KAPIT.
Frank stuk!

ROOS.
En voor wat dat briefjen aangaat kapitein dat zijn uwe dochters zaken. Ik zou mijne eigene kinders vrijlaten,

laat staan iemands anders kinderen, iemand aanprijzen of afkeuren...

KAPIT.

(gram)

Hoor eens hier kwa Bet!...

ROOS.
'k Ben ik voor de vrijheid, elk heeft daarin zijne goesting. Ik laat ik de officieren gelijk zij zijn, maar kinderen dwingen is eene wraakroepende zonde...

KAPIT.
Wat gaat u dat aan...

ROOS.
'k Heb ze gevoed en gelaafd en hare moeder geweest als eene moeder haar meest te pas kwam.

KAPIT.
Wie spreekt daar nu van?

ROOS.
Ha 't gaat mij niet aan. Als de dienst bewezen is, schaft men de dankbaarheid af!

KAPIT.
Gij zoudt beter een voorbeeld aan uwen man nemen, die is ten minste eerbiedig.

ROOS.
Laat hem buiten kapitein. Deze mensch is te braaf en te onnoozel om hier voorgebracht te worden. En die officier... wie is die officier?

KAPIT.
Wat gij durft mij ondervragen?

ROOS.
Ha ik mag u niet vragen met alle beleefdheid wie hij is? Dat huwelijk moet in den donkeren gebeuren... goed 't is eerlijk... is hij oud, leelijk, slecht van karakter, heeft hij alle fouten, hij is toch officier. Men zoekt den dag van vandaag geen echtgenoot meer voor zijne dochter, maar eene dubbele rij knoppen met kruissen ertusschen!

KAPIT.
Gij zult zwijgen. Ik zeg u dat gij zwijgen zult.

ROOS.
Zoo gaat het den dag van vandaag. De vader is trouwknecht en gaat een schoonzoon uitkiezen die hem past, zonder eens te denken dat hij zijne dochter eerst en vooral bevallen moet.

KAPIT.
Verdoemde heks!

ROOS.

Juist leg er maar een tusschen niemand hoort u toch.

KAPIT.

(woedend)

Zie... gelukkig dat uw vader met mijn vader in de Beresina gebleven is, anders...

ROOS

(hare handen in de heupen).

Anders wat?

KAPIT.

'k zal maar zwijgen...

ROOS.

Anders... kwamen zij eruit... de Beresina nog al eene zaak waarin de officieren gemengeld waren... Al die duizende en duizende menschen en mijn vader en uw vader daarin verdronken, en dan nog in den winter... en die bloode jongens die weenden om te mogen bij moeder blijven, meegerukt en hun poer doen drinken dat zij riepen viva den empereur, en dat zij hun lieten doodschieten of doodslaan of in stukken

kappen voor iemand die zij nog nooit gezien hadden, dat zijn officiersstreken dat.

KAPIT.
En het is eene marketenster van 't leger die zoo spreekt?

ROOS.
Moet gij 't mij kwalijk nemen dat ik alleen er mijn gezond oordeel niet gelaten heb?

KAPIT.
Zoo? *Ik* heb er 't *mijne* gelaten?

ROOS.
Het waren mijne zaken niet naar 't uwe om te zien. Ik was al te gelukkig bij moeder te mogen terugkeeren, eene wandeling van 400 uren door ijs en sneeuw!... aan 18 jaar! 't is eene schande officiersstreken zeg ik... roem, glorie, al woorden, laat de dooden eens spreken... en de moeders?

FRIK.
Maar Roos toch...

KAPIT.
Zwijgen zult ge, frank stuk...

ROOS.
Zwijg gij zelf... gij zijt puitonnoozel van 't leger gekomen...

KAPIT.
Wat zegt gij daar? Canaille!!

ROOS.
Ik spreek tot mijnen man... een stuk officier doet u op de knieën vallen, en buiten de gesneuvelden zijn er geene die deugen.

KAPIT.
Wat?!

ROOS.
Ik spreek aan mijnen man. Het is al wijd gekomen als men zelfs zijnen man niet meer aanspreken mag...

KAPIT.
Kort en goed... gij hebt uwe 14 dagen...

FRIK.
Maar Mijnheer toch...

ROOS.
Ik ging ze u juist geven!... al helden die bloedhonden van den verdoken tijd, die in ons land vielen, 't land mijner moeder, en onze kroonen stolen, en onze kiekens de pooten afkapten, alsof wij hier in Vlaanderen onze kiekens zelf niet opeten konden... en dan mijne moeder die zooveel geluk gehad heeft met mijn vader, zoo goed als

gestorven van gebrek... dat komt van menschen van zes voet te trouwen... en dan Napoleon...

KAPIT.
Van die zult gij afblijven

(ontdekt zich)

...

ROOS.
.... die wel ingedoffeld over Wilna, Warschau, Dresden en Maintz naar Parijs toog zonder eens achter hem om te zien wat daar zoo vreeslijk kraakte...

KAPIT.
't Was een man, 't was een man zeg ik u, en gij zijt eene heks...

ROOS.
Natuurlijk was 't een man, zulke booze wijven vindt men niet...

KAPIT.
Eerbied voor den keizer...

ROOS.

Voor welk een?... er is alle 14 dagen een andere in Frankrijk... Leve Vlaanderen 't land mijner moeder, 'k was achttien jaar als ik de roemplaag had. O.L. Heer moge 't mij vergeven! 't Ging er mij zoo goed, dat ik tot grootmoeders in drie jaar mijn fransch verleerde... wie wist er nog wie leefde in dezen droeven tijd... ik ging door als gekwetst, wie was er al niet gekwetst in dat seizoen van afgeschoten arms en beenen...

KAPIT.

Maar uw pensioen, dat hield gij toch...

ROOS.

Ik had het genoeg verdiend... Wat eet gij dezen noen?

KAPIT.

(woedend).

Is 't bombardement uit, is uw poer verbrand en denkt gij nu zonder schade achteruit te trekken?... uwe zaken zijn uwe zaken verstaat gij dat? maar mijne zaken zijn mijne zaken, hebt gij 't begrepen, en wat wij gaan eten gaat u in 't geheel niet aan... Wij gaan naar de kiekenmarkt Frik...

(Hij doet zijn frak en handschoenen aan, de knecht geeft hem zijn stok. Terwijl hij immer vlammende blikken op Roos werpt)

. Schapenbout!

ROOS

(barsch).

Rapen?

KAPIT.

(kort).

Boonen!

(af met Frik).

Tooneel VI.

ROOS

(alleen).

Boonen! weeral een officiersgerecht!... een goed oud mensch die krank van geest wordt als er van soldaten spraak is... en hier weeral een officier binnen brengen... 't is hier uitgemilitaird *ik* ben er tegen... De Beresina! op dezen dag heb ik meer vaderonzen gebeden dan sinds in mijn gansch leven!... 't is zoo lang geleden... als ge dat al overdenkt, en dan melkboerin geworden, en dan kennis gekregen met de kapiteinsoppasser... die is niet bloeddorstig op verre na niet, ik vrijdde met eenen Hollander en trouwde met eenen Belg... de goede bloed wist niet dat hij van vaderland veranderd was ondertusschen... en dan Mijnheer die geen ander dan Napoleon wilde dienen en daarvoor uit zijn land moest... eerst was hij Franschman en dan wierd hij Hollander, wat later was hij Belgen nu is hij... signoor... wat al vaderlanden, wat al vaderlanden toch... en onze kleine dan... als hare moeder naar den hemel was, deed ik mijn jongen uit en gaf haar mijne melk... mijn jongen stierf bij gebrek aan zorgen en... ik minde haar zooveel te meer... o zij moet gelukkig zijn...

Tooneel VII.

Roos, Lena.

LENA

(intredend).

Welnu, Roos?

ROOS.
'k Heb hem mijn gedacht gezegd over zijnen Napoleon en zijne Beresina...

LENA.
Och hebt gij weer daarover bezig geweest?

ROOS.
Wat wilt gij kind, dat is zoo een tijdverdrijf, een oud mensch redeneert zoo wat geerne over zijne jonge jaren.

LENA.
En... Godefried...

ROOS.
'k Heb hem gezegd wat ik meende over de officieren.

LENA.
En... mag Godefried nu?

ROOS.
'k Heb hem doen verstaan dat het hier uit was met de parade, dat onze vaders en mijne moeder de soldatenplaag duur genoeg betaald hadden.

LENA.
Maar Godefried...?

ROOS.
Ik heb den tijd niet gehad. Ik wilde er stillekens op neerkomen...

LENA.
Ha!... en gij zijt begonnen aan Napoleon!

ROOS.
Juist men mag nooit met de deur in huis vallen.

LENA.
Ha zoo komt het dat gij aan de deur zijt blijven staan?

ROOS.
Juist, eene volgende maal ga ik een stapken verder.

LENA.
Als gij maar kunt over Napoleon geraken... vader heeft zich toch niet kwaad gemaakt?

ROOS.
In 't geheel niet, 'k heb hem gevraagd, kapitein wat eet ge, schapenbout? Roosken heeft hij geantwoord. 'k Zeg met rapen kapitein, neen Roosken zegde hij, als 't u gelijk is 'k zou liever boonen hebben

(men belt)

.

LENA.
Och God Roos, 't is hij!...

ROOS.
'k Weet 's wonder

(af)

.

LENA.
Zou het? zou het!... Ja, ik hoor zijne stem, die stouterik toch!...

Tooneel VIII.

Lena, Roos, Godefried.

LENA.
Maar Godefried toch!...

GODEFRIED

(handdruk).

Ik heb mijn talisman mede, Lena, vreest niet

(toont zijn hond)

.

ROOS.
'k Heb daar nog een paar kiekenmagen voor hem in de keuken liggen.. hoe heet hij taalsman? kom hier taalsmanneken kom... omtrent een gelijk Mops, niet waar mejufvrouw?

GODEFRIED.
Omtrent? ik heb hem gister op de markt gekocht, men zegde mij daar dat het zeker mijnheer Chargé's hondje was.

LENA.
Toch niet, onze Mops had geen steert.

GODEFRIED.
Dan maak ik mij hier weg.

LENA.
En hoeveel geeft ge voor dat diertje?

GODEFRIED.
'k Geloof dat ik dezen mensch vijf frank in zijne hand geduwd heb.

LENA.
Vijf frank, maar Godefried toch!

GODEFRIED.
Och ik was zoo gelukkig mijnheer uw vader te kunnen dienst bewijzen!

LENA.
Ja men vindt zoo hier en daar een edelmoedig hart...

GODEFRIED.
Ik wilde mij doen opmerken en bleef aan de deur staan om door den knecht gezien te worden...

LENA.
Wij weten het al...

GODEFRIED.
Hij bleef hij maar altijd voortvagen, nadat hij eens al mijnen kant gekeken had... ik zeg deze jongen is misschien miop of hij ziet niet goed... het scheen zoo een eenvoudige sul te zijn...

ROOS.
Ja uitwendig maar inwendig is het zoo een verstandige kerel... 't is mijn man...

GODEFRIED.
Ha... ik geloof het maar 'k heb hem maar van buiten gezien...

LENA.
En wat gaat gij nu doen?

GODEFRIED.
Weerkeeren van waar ik gekomen ben. Zou mijnheer Chargé dat diertje van mij niet aannemen?

LENA.

Slimmerik!

GODEFRIED.
Kleine geschenken onderhouden de vriendschap, zij kunnen ze ook doen ontstaan.

LENA.
Godefried vader weet alles!

GODEFRIED.
Weet hij alles? Wat zegt ge?!

LENA.
Ik zou een slechte advokaat zijn Godefried

(schalksch)

ik kan niet genoeg liegen.

GODEFRIED.
En...?

LENA.
Vader was gestoord... 'k heb u altijd gezegd dat alleen een officier hier welkom zijn zou.

GODEFRIED.
Heeft hij zijn kandidaat?!

LENA.
Voor mijne hand? O wees gerust... Overigens wat zou die kandidaat zijn met mijne hand als ik reeds mijn hert heb weggegeven.

GODEFRIED.
Goed kind

(kust hare hand)

.

LENA.
Die zaak kan er maar eenigen tijd door verschoven

worden; daarbij vader is zoo goed, als ik hem zeg welke lieve jongen gij zijt...

ROOS.
Zie toch juffer hoe vriendelijk dat beestjen mij beziet?... indien het niet was van dien steert...

LENA.
Vader heeft zooveel verdriet gehad in zijnen Mops Godefried. Ik heb het u verteld; die Mops was ik weet niet de hoeveelste kleinzoon van den hond van Major grootvader.

GODEFRIED.
Die steert... die steert... willen wij hem afkappen?

LENA.
Hoor eens die verdediger van weduw en wees die een arme vondeling wil verminken!

GODEFRIED.
Konden wij hem voor Mops doen doorgaan dat ware een troef in onze kaart!

LENA.
Maar die steert?...

GODEFRIED.
Wij zeggen dat hij er ondertusschen aangegroeid is.

ROOS.
Waarom niet?

LENA.
Maar Roos toch!...

ROOS.
't Zou de kapitein zulk een genoegen geven en ik heb nooit twee honden gezien die beter aan elkander gelijken.

LENA.
Maar Mops was geleerd, verstandig voor het zedelijke verschillen zij oneindig.

GODEFRIED.
En mijn talent van advokaat Godelieve rekent gij dat voor niet?

ROOS.
Wij zullen helpen, 't zal wel gaan... Zie hier vindt ik Mijnheers bril ik stop hem weg

(doet het)

.

LENA.
Maar Frik...

ROOS.
Daar belast ik mij mede

(men beldt)

.

LENA.
Zij zijn het!... Ach God wat zal hier gebeuren?

GODEFRIED.
Wij zijn gescheept, wij moeten varen...

LENA.
In Gods naam dan

(Roos af)

.

GODEFRIED.
Als het lukt doen wij dezen hond opvullen voor zijne belooning.

LENA.
Ik hoor Frik...

(horkt)

GODEFRIED.
Demosthenes kom mij ter hulp!

Tooneel IX.

Vorigen, Roos, Frik *(met kiekens).*

ROOS.
Zie eens Frik wat een brave Mijnheer, hij brengt ons Mops weder.

GODEFRIED

(bied hem eene hand).

Hoe gaat het vriend, hoe gaat het.

FRIK

(aan kant).

Houd eens mijne kiekens Roos

(zij doet het, Godefried schudt zijne hand)

.

ROOS.
Bedankt toch Mijnheer.

FRIK

(aan kant).

't Is onze Mops niet zulle Roos

ROOS.
Bedankt Mijnheer.

FRIK.
Dankbaar Mijnheer, dankbaar...

ROOS.
Hoe dat een hond in drie maanden kan veranderen, hé Friksken?

FRIK.
Maar Roos!...

ROOS.
Wat belieft er u Frieksken?

FRIK

(aan kant).

Die heeft een steert Roos...

ROOS.
Ja maar in drie maanden kan een steert wel gegroeid zijn.

GODEFRIED.
Och in drie maanden verandert een dier totaal is 't niet waar? Wat draagt gij daar in uwe hand?

FRIK.
Kiekens Mijnheer, die de kapitein op de markt gekocht heeft, hij heeft mij voorgezonden... wij doen de keuken zelf Mijnheer...

GODEFRIED.

Goed. Wat waren die kiekens over drie maanden?

FRIK.
Die kiekens? Eiers Mijnheer.

GODEFRIED.
Ziet ge wel. In drie maanden welke groote verandering!

FRIK.
Jamaar Mijnheer dat is hetzelfde niet... een hond dat is niet uitgebroeid...

ROOS.
Gaat gij nu beginnen onnoozel doen?...

FRIK.
Jamaar ik kan mis zijn maar... Mops kende ons op een draad, en goed geleerd... als ik zegde ‘Mops de Russen zijn daar’ baste hij dat er 't huis van daverde, als ik zegde ‘dood’ roerde hij zich niet meer. Hij kon schildwacht staan, en gapen lijk de boeren.

ROOS.
Jamaar in dien tijd. Als de soldaten drie maanden weg zijn kennen zij geen Vlaamsch meer.

FRIK.
Jamaar de soldaten...

GODEFRIED.
Maar die kan ook schildwacht staan, zie liever

(hij heft den hond bij zijne koord dat hij op zijne achterste poot en staat)

.

FRIK.
Jamaar... Mops kon het zonder koord...

ROOS.
Maar 't is Mops... ik moet het best weten zeker? G'hebt gelijk *de aire* ons voor domhoofden te doen doorgaan...

FRIK.
Jamaar iedereen kan missen...

GODEFRIED.
Deze hond heeft drie maanden armoede gele-

den; hij is gestolen geweest door Bohemers en een gansch trimester heeft hij geen woord vlaamsch meer gehoord, en kreeg hij niets anders te eten dan afkappingen van peerdsvoeten.

ROOS.
Neem nu eens dat gij drie maanden lang niets anders hoort dan Bohemers en niets anders te eten krijgt dan afkappingen van peerdsvoeten.

GODEFRIED.
Zoudt gij blijven gelijk gij nu zijt?

FRIK.
Maar in 't geheel niet.

ROOS.
Welnu een verstandig mensch zou nog niet gelijk blijven en gij wilt dat een dier...

LENA.
Zie eens hoe slim hij u beziet?

FRIK.
Ja, ja, ik zeg niet... 't is toch wonder... Mops!... hij luistert toch... als het Mops is, in drie dagen is hij ons weer gewend als te voren.

GODEFRIED.
Deze hond moet gewasschen en geschoren worden, en zijn winterhaar afgesneden. Deze steert is zoolang niet. Wacht eens totdat Mops opgepoetst is, hij zal haast geen steert meer hebben.

FRIK.
Dat is zeker met gewasschen en gekuischt te zijn....

ROOS.
Dat schilt het al... De kapitein zal zoo blijde zijn.

FRIK.
Dat zal hij zeker...

ROOS.
O in 't eerst zal hij ook zeggen: ‘'t is Mops niet’ gelijk gij zegdet.

FRIK.
Inderdaad gij komt daar zooal met eens...

ROOS.
Maar ik zal hem zeggen: 't Is zeker Mops kapitein... och 't zal hem zulk een genoegen geven, niet waar Friksken?

FRIK.
Zeker, zeker...

ROOS.

Maar hij

(wijst Frik)

. Hij heeft mij zoo geerne wat te... o hij is een goed mensch maar... zie Mijnheer daar heb ik kruissen in, hij is zoo wat ik weet niet... als ik wit zeg, zegt hij zwart, en als ik appelen zeg, zegt hij peren.

FRIK.
Maar Roos!...

ROOS.
Och Frik ik doe u daar geen verwijt van manlief... overigens iedereen moet zijn kruis hebben

(zucht diep)

.

FRIK

(aangedaan).

Roos!

ROOS.
Als ik straks aan Mijnheer zeg hier is Mops, en dat zoo de kapitein zegt: Frik is dat Mops? om 't plezier te hebben van zijn Roosken te dwarsboomen zal hij zeggen, neen Mijnheer 't is Mops niet...

FRIK.
Wie zegt er dat

(men belt)

.

ROOS.
Wij zullen 't zien...

(af)

GODEFRIED.
Ik was min aangedaan als ik laatst voor dezen vadermoorder pleitte.

(Wordt voortgezet).

Poezie

I.
Sonnetten

I
Aan victor

't Zephierken streelt me zacht, als wou 't me heimlik lokken
Naar buiten... waar natuur haar weelde en pracht ontvouwt,
En waar een zacht getamp van verre kloosterklokken
Weerklingelt door de lucht, 'lijk de echo door het woud!

Waar 't donzig grasfluweel, bestrooid met bloesemvlokken,
Een eêlgesteent gelijkt, in 't vonklend zonnegoud...
En waar een zoele wind omvloeit zoo zacht de lokken,
Terwijl men onbezorgd een gulden toekomst bouwt...

Laat af, o lentezon! zink in het peilloos duister:
Ge erinnert mij te zeer mijns levens zonneluister;
Ik ben te diep gewond, en eisch geen prachttooneel!...

Voor mij zal nimmermeer een glans door 't rouwfloers schijnen,
En 'k zie voor 't smeekend oog slechts grauwe mistgordijnen...
't Is nacht in mijne ziel; - ik ween en lijd - zooveel!

II.

't Is al voor die eene, die brave,
En die brave die weet het wel!

Ik dwaalde gansch alleen, alleen in droeve droomen,
En 'k schreide, levensmoê, van wee mijne oogen rood;
Ik dacht aan 't zoete heil, me, eilaas! te vroeg ontnomen,
En 'k vroeg in mijnen strijd: ‘Waarom ben 'k nog niet dood?’

Doch plots kwam in mijn ziel een zaal'ge vreugde stroomen,
't Was 't balsemfloers der min, dat gansch mijn hart omsloot...
En in mijn lijdensnacht zag ik een reine komen,
Die mij haar liefde schonk, en gansch heur leven bood!...

En sinds die reine maagd mijn treurnis kwam verdringen
Voelde ik geen tranen meer mijn smeekend oog ontspringen,
En brak voor 't lijdend hart een ander leven aan!...

'k Zag in mijn' levenskamp eens zooveel grauwe schimmen;
O, liefdestar, ik smeek, blijf eeuwig voor mij glimmen!
Laat hoop en levenslust mijn ziel nooit meer ontgaan!...

ISIDOOR ALBERT.

De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.

Zie vorige aflevering blz. **74.**

En hoeveel ouder is het nog! Darius, willende spotten met Alexander den Groote, zond hem een

> .,.. 'bal datter speles daermede
> alst betaemt der kintschede.'(1)

Wien verwondert dat? Een bal of knikker was gemakkelijk te behandelen en geschikt voor alle klimaat; dat ging dus van het eene volk tot het andere over.

De kinderen speelden in de middeleeuwen niet alleen op straten en pleinen, maar ook op de kerkhoven, welke toen in de steden de parochie- en kloosterkerken omringden. Het spel op plaatsen, waar anderen kwamen bidden en rouwen, deed vele klachten ontstaan en gaf aanleiding tot beteugelende maatregelen. Het spel buiten huize had iets goeds: het mengde de kinderen van verscheiden rang en stand, deed voor hen het openbaar leven vroeg beginnen en gaf hun, toekomstige burgers, eene wakkerheid, een overleg, een beleid, gepaard met eenen langzaam zich ontwikkelenden zin van vaderlandsliefde, al hetgeen heilzaam moet gewerkt hebben op hunne latere handelingen.

Het spelen op de straat is al lang buiten de mode, ten minste voor kinderen van voorname familiën; geene fatsoenlijke ouders laten hun kroost thans buiten huize, met de kleinen der buurt, hun vermaak zoeken, en vooral niet met de kinderen van geringe lieden. Men sluit hen op in eene kamer, op het tweede of derde verdiep, met eene meid, buiten 't gezicht van vader of moeder, die heel wat anders meenen te moeten doen dan bij de uitspanning der kleinen

(1) MAERLANT, *Spieghel historiael*, 1^{e} deel, IVe boek, 17^{e} kap., 19^{e} vers.

tegenwoordig te zijn.... Ook onder dit opzicht is volle scheiding der standen, maar of dit een zegen is voor de samenleving en eene weldaad voor de kinderen, die van hunne jeugd af geen andere menschen leeren kennen dan hunne gelijken - ziedaar eene vraag, welke wij aarzelen in een bevestigenden zin op te lossen.

Wij kunnen hier eindigen.

De Lezer zal met ons de vrijmoedigheid der middelnederlandsche dichters hebben bewonderd, vooral in aanmerking genomen dat het bestuur toen uitsluitelijk in handen was van grooten en machtigen, en dat het gevaarlijk kon zijn de stem te verheffen tegen misbruiken en verkeerdheden, in hoogen stand gemeen. En toch - hunne stem was vrij; men weet geen voorbeeld aan te halen van wraakneming ten opzichte van eenen onzer vaderlandsche dichters, men eerbiedigde hunne lessen en vermaningen. Men wist dat zij geen ander doel voor oogen hadden dan de bestrijding van het vreemde, hetwelk al het inheemsche, eigenaardige, dreigde te overrompelen en voor goed neder te drukken; men was overtuigd dat hun strijd tegen de gebreken en buitensporigheden een kamp was voor het behoud der vaderlandsche zeden, der vaderlandsche eer en grootheid.

De banierdrager der didactische school, de wijze VAN MAERLANT, die in zijne jeugd het spoor volgde der zedelooze romandichters, weldra bevonden hebbende op den dwaalweg te wezen, zocht het volk te stichten en te verlichten door eene vrome, leerrijke taal. Na hem, verhief zich ook JAN BOENDALE tegen de nieuwe moraal, welke geene losbandigheid kende, terwijl in het noorden DIRK POTTER in *der Minnen loep* ijverde voor hetzelfde beginsel.

VAN MAERLANT'S scherpe blik had den afgrond ontdekt, welken de bezoldigde of liever bedelende dichters voor zijn land en volk hadden gegraven; hij begreep dat, moest hun invloed, die reeds groot was, nog meer veld winnen, Vlaanderen's nationaliteit, door de overstrooming van Fransche begrippen en zeden, welke allen schenen te koesteren, door de verbreiding der Fransche taal en letteren, die zij bij voorkeur beoefenden, groot gevaar zoude loopen. En als had de Voorzienigheid zijn edel streven begunstigd, de toenemende aanmatigingen van het Fransche hof, waartegen nog vóor het

einde der XIIIe eeuw eene zoo krachtige tegenwerking ontstond, maakten dat zijne scherpe berispingen en hekelingen, zijne wijze wenken en aanbevelingen dadelijk ingang vonden bij de menigte, die van geen fransquillonisme weten wilde. Van Maerlant's woorden tegen verdrukking en verbastering zullen in die dagen van opgewondenheid geklonken en weerklonken hebben als de vloek des profeets.

Zijne taal, ja, werd aanhoord en begrepen. Wie twijfelt er aan bij het overdenken der staatkundige gebeurtenissen van 't begin der XIVe eeuw? In den tijd toch van den wijsgeerdichter verwierf de burgerij, door hem voorgelicht, eenen grooten, duurzamen invloed in den Staat; de volkstaal, voor welke hij zijne beste lansen brak, won hare plaats in het stedelijk bestuur, het Latijn verdringende, dat er maar te lang op den troon had gezeten. Vlaanderen viert weldra zijne wedergeboorte, dank ja, gedeeltelijk, aan de goedendags en de bijlen van het heldhaftig heir, door Breidel en de Coninck aangevoerd, maar meer nog dank aan de edeler wapenen door VAN MAERLANT gebezigd: de Waarheid en de Wetenschap.

De kamp voor het behoud, voor de redding der vaderlandsche zeden en taal was een harde en moeilijke strijd. De vinders of menestreelen waren eene macht, beschermd door de vorsten, ondersteund door al de grooten, vooral door het zwakke geslacht, altijd zoo invloedrijk. Men weet hoe hoog hertog JAN VAN BRABANT met hen opliep; dat DIRK VAN ASSENEDE zijne plaats had in het hof van Margareta van Vlaanderen; dat THIBAUT VAN CHAMPAGNE, zelf dichter gelijk gemelde hertog JAN, open hof hield voor de menestreelen, en dat van de X^{e} tot de XVe eeuw geen ridderfeest mogelijk scheen zonder de aanwezigheid van eenen of meer vinders.

't Is waar, vóor VAN MAERLANT had reeds de Dietsche dichter van *Reinaert* zijn werk met echt Vlaamsche, nationale tint gekleurd, maar of die eerste poging dadelijk algemeen begrepen was geworden, is niet zeker; er behoefden, althans, minder vernuftige voorstellingen, duidelijker, scherper uitdrukkingen tegen de onrechtvaardige grooten, tegen de schaamtelooze zedebedervers, en daarvoor was VAN MAERLANT de rechte man.

Hoe noodzakelijk de tegenstand geworden was, weet men uit de geschiedenis en bewezen wij in de voorgaande bladzijden. Welke zedeleer spreekt uit hunne schriften! Er zijn

er onder hen, die het overspel verschoonen, zelfs aanbevelen, mits inachtneming van zekere vormen, alleenlijk strekkende om het geheim der schande niet te laten uitlekken:

> ‘Vonde een man oec elre minne
> dan sijn wijf ocht sine vriendinne,
> ende elders wrare ene andre kiesen,
> ende hise nochtanne nine woude verliesen,
> emmer sal hi vorhoeden dat,
> als hi mint tere ander stat,
> dat hi sire nuwer vriendinne
> en gene dinc en gheve, die dandre kinne,
> eist broke(1), borse ocht gordelkin,
> eist chapiel ocht vingerlijn;
> want het soude hare sere meshagen,
> alse sijt sage ere andre dragen’(2)

Dat, neen! waren geene vaderlandsche zeden, dat was het leven onzes volks niet geweest! Onze Germaansche voorouders werden geroemd om hunne openhartigheid, oprechtheid, goede trouw; bedrog was bij hen in afschuw; zij lachten noch met noch om de ondeugd. Zij beminden de kuischheid en stelden de huwelijkstrouw zoo hoog op prijs, dat de overspelige vrouw naakt, met afgesneden haar, uit den huize werd verjaagd. De eerste christene apostelen in onze gewesten en hunne opvolgers in den priesterlijken staat hadden ook andere lessen gepredikt dan degene, welke door verwijfde plicht- en eervergeten menestreels werden voorgehouden. Hoe zou dan de vrome ziel van den zanger uit Damme, van JAN BOENDALE en andere denkers onverschillig gebleven zijn bij het onteerend, ontbindend en bedervend gedoen van de naäpers der zuiderlingen? Hoe zouden zij 't stilzwijgen hebben kunnen bewaren, wanneer zij bemerkten welke verschrikkelijke verwoestingen de nieuwe moraal onder het volk aanrichtte, hoe, te gelijk met de godsdienstigheid, alle voortreffelijke eigenschappen van den Nederlander langzamerhand vergingen; hoe de verspreiding der vreemde taal en zeden de menigte rijp moest maken voor vreemde overheersching?

De didactische dichtschool der XIVe eeuw, met VAN MAERLANT aan het hoofd, heeft dus eenen onschatbaren dienst

(1) *Broken*, *broche*. 't Woord is gebleven in *breuck*, *breucken*, de eereschakel nog gedragen door de gildekoningen bij openbare plechtigheden.
(2) *Die Rose*, vn. 9,182-9,192.

bewezen aan ons volk, het voor dieperen val en grootere schande behoed.

Er blijft nochtans eene opmerking te maken.

Oppervlakkig beschouwd, kan men de XIIIe en XIVe eeuwsche samenleving in de schriften der eventijdige dichters niet bewonderen; daar bebben wij ze ondermijnd, verkankerd gezien door erge ongeregeldheden, zware misbruiken, wraakroepend onrecht, diep verval van eer en zedelijkheid. Men kent de van ontroering trillende klaag- of wraakstem der dichters, men deelt in hunne verontwaardiging; maar men vraagt zich bij de lezing weleens af: is het waarachtig dat ons vroom, edeldenkend, werkzaam, grootmoedig volk zoo langen tijd in het slijk der schande bleef omwroeten? Was het dietsche ras der XIIIe en XIVe eeuw inderdaad slechter dan vroeger?

Onze dichters zelven antwoorden: neen! of ten minste de toestand duurde niet lang. Hunne schilderingen betreffen voorzeker niet de algemeenheid, enkel een deel, maar ongelukkiglijk, meenen wij, juist dàt deel, hetwelk der menigte het voorbeeld moest geven: de richtende stand, de adel en de rijke poorterij. - Overigens, hoort wat *der Leeken Spieghel* hierover zegt:

> ‘Wat moghen wi claghen dan,
> daer men zo vele volc nu wint,
> datmer zomme quade onder vint?
> Daer omme hebbic dicke gheseit,
> dat tfolk, na tine veelheit,
> also goet es, duncket mie,
> alst voormaels was ye.’(1)

Eene gelijke verzekering vinden wij in *Jans Teestye.* Wouter doet er dezelfde vraag aan zijnen gezel, waarop deze ten antwoord geeft:

> ‘Wouter, ghi bringt nu voert
> Een harde ghemeyn woert;
> Want vele lieden prisen mere
> Die liede van wilen ere,
> Die si noyt en saghen met oghen,
> Dan die si sien met haren oghen’(2).

En tot bewijs dat er nog edeldenkende, rechtgezinde men-

(1) 1^{e} Boek, 26^{e} kap. 31^{e} vers. I deel, bl. 99.
(2) Vn. 220-225.

schen werden gevonden, onbesmeurd door de zonden van den dag, laat hij er op volgen:

‘Men siet tfolc bat gaen ter kerken,
Ende te sermone daghelijx nu
Dant noyt dede, dat segghic u,
Ende ten aflaet wert lopen,
Ende oec missen horen met hopen
En bringhen haer offerande
Met devotien tspriesters hande
Dant hier voermaels ye ghedede.
Aelmoessen gheeft men oec mede
In allen steden wel ter core,
In kerken, ter straten ende ter dore
.....
Nuwe gasthuse ende capellen
Machmen in lanc so meer tellen
Beyde in dorpen ende in steden;
tFolc en was nie so wel beset
Beyde int ghelove ende in die wet
Alst heden es op desen dach,
Danc hebbe God diet al vermaach.’(1)

Het tafereel, dat de XIVe eeuwsche dichters ons ophangen van de samenleving huns tijds, verwondere niet te zeer. De familie in verval door de schuld van losbandige mannen en overspelige vrouwen; de justitie schandig vertrapt door al te begeerlijke landheeren en partijdige rechters; het bestuur in handen van lieden, die er de voetschabel van maakten van hunnen eigenen rijkdom en grootheid; ongelukkige geestelijken, die der wereld het walgverwekkende schouwspel gaven van hunne schande; het geld, de God van den dag - in één woord: de machthebbers overgegeven aan het booze, vele der onderzaten neergedrukt in den maalstroom der driften. Erg, inderdaad - maar is 't niet altijd zóó geweest? - en heerschen in onze dagen, altijd en overal, oprechte vroomheid, onbezwadderde eer, onomkoopbaar recht? Zouden de driften en hartstochten in de middeleeuwen geweldiger gewoed hebben dan in de barbaarsche oudheid, dan in onze, om hare verlichting en beschaafdheid zoo geprezene eeuw?

Wij gelooven het niet. De menschelijke zwakheid, meest geneigd tot het verbodene, blijft wel nagenoeg aan hetzelfde peil. Onrecht, nijd, wraaklust, ijdelheid, eigenbaat en zin-

(1) Vn. 471-493.

nelijkheid zijn in den sterveling moeilijk te dempen. Volmaaktheid behoort niet tot deze wereld.

Wanneer wij dan de middeleeuwsche dichters lezen, laten wij ons niet te diep ontstellen om het sombere tafereel, dat zij van hunnen tijd en van hunne tijdgenooten schilderen; vijf, zes honderd jaren hebben sedert den kring der eeuwen verlengd - en nog, ten spijte van al onzen vooruitgang in kennis en wetenschap, ten spijte eener ontzaglijke uitbreiding van het volksonderwijs, nog heerschen de oude gebreken, zwakheden en driften gelijk voorheen. Zij zullen slechts verdwijnen met den laatsten mensch.

Indien VAN MAERLANT, BOENDALE, DE WEERT en HILDEGAERSBERGH onder ons, kinderen eener meerdere beschaving, moesten verschijnen, zouden zij geene stoffe vinden tot berisping, tot spot, misschien tot vervloeking, wanneer zij scherp zouden toezien in de bestuur- en in de gerechtszaal? Het woord van den modernen Nederlandschen dichter is en blijft eene waarheid:

> ‘In 't verleden
> Ligt het heden,
> In het nu, wat worden zal.’

't Is een magere troost voor den denker, en voor allen die het goede betrachten door woord en daad, maar 't is een feit. Noch ervaring, noch opvoeding, noch geleerdheid verdringen geheel en al uit de ziel des menschen de kiem der driften en ondeugden, met welke hij op de wereld is gekomen; alleen de overtuiging van een ander leven dan het aardsche, met de eeuwige vergelding of de kastijding voor hetgeen eenieder hier heeft verdiend, is bij machte de ziel te louteren en te veredelen.

Vlaamsche Landdag te Brussel
23 februari 1890.

Deze vaderlandsche bijeenkomst wordt bijgewoond door minstens twee duizend Vlamingen, uit alle steden en gewesten van Vlaanderen toegestroomd, om de rechten der Vlamingen te handhaven en luid de helklinkende stem te verheffen tegen de miskenningen, die aan dit edele ras, dat de meerderheid der bevolking van België uitmaakt, dagelijks van alle zijden worden aangedaan.

De groote zaal der Scala is reeds proppensvol, rond 11 ure, en nog komen gestadig honderden Vlamingen aan, met vaandels en kartels, en begeven zich naar de bovengalerijen, die weldra ook stampvol zitten.

Op het verhoog, waar het bureel en de ingeschreven sprekers plaats hebben genomen, bevinden zich een veertigtal vaandels en kartels.

Maken deel van het bureel: de heeren J.I. De Beucker, Dr Goffin, Alfried De Smet, A. Prayon-Van Zuylen, Dr Van Steenkiste, E. De Visschere, E. Van der Mensbrugghe, Fl. Heuvelmans, Ed. Fabri, Juliaan De Vriendt, Lod. Van Haken, De Neve, Du Catillon, Ad. Pauwels, K. Verhagen, Verhees, Adelfons Hendrikx, H. Plancquaert en J. Buedts.

Het is kwaart na elf ure, als de heer Goffin de bel doet rinkelen en plechtig verklaart, dat de zesde algemeene Landdag geopend is.

De heer Goffin (Brussel) bedankt de Vlamingen die uit Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg en Brabant in dichte drommen zijn toegesneld, om den Landdag bij te wonen.

De tegenwoordigheid van zoovele mannen, zegt hij, toont aan dat de Vlamingen het groote belang beseffen, welk de Landdagen voor hunnen stam hebben.

Hij wijst op de voordeelen van de Landdagen: zij hebben, zegt hij, het werk voltooid, waaraan zoovele overtuigde mannen begonnen en hunne beste krachten hebben gewijd.

De Vlaamsche beweging was langen tijd eene letterkundige liefhebberij, sinds eenige jaren is daar verandering in gekomen, de zaken zijn gekeerd en 't zijn de Landdagen die daarin voorzien hebben.

Op de Landdagen worden de Vlamingen samengetrommeld, geharnast en gestaald, om storm te loopen tegen den gemeenzamen vijand, den franskiljon, den verbasterden Vlaming.

Wat echter het troostvolle is in deze zaak, is dat Vlamingen van alle gezindheden elkaar de hand hebben gegeven, dat zij gezamenlijk opgetreden zijn om den gemeenzamen vijand te lijve te gaan.

In de moeilijke omstandigheden waarin de Vlamingen zich thans bevinden, doet het goed aan het hart eene volmaakte verstandhouding te mogen aanstippen, tusschen alle mannen van goeden wil.

Die broederlijke verstandhouding moet ons doen zegepralen.

Wel zijn er nog die meenen dat de verstandhouding, de samenwerking onmogelijk is, zulks is eene dwaling. Niemand moet afstand doen van zijne staatkundige overtuiging; te zamen zijn wij Klauwaarts; wij, overtuigde liberalen, gij

trouwe en rechtzinnige katholieken, maken slechts een leger van manhaftige Vlamingen uit, tegenover de antinationale valsche broeders en verdrukkers, die onze rechten miskennen.

Het doel dier lage zielen is vernieling en verbastering van het volk, wij integendeel, betrachten verheffing en veredeling van dit koene volk, dat ons zoo nauw aan het hart ligt.

Dit mogen wij niet uit het oog verliezen, want, waar is het, dat een volk, dat niet krachtdadig genoeg is om zijne eigen taal te verdedigen, noodzakelijk uitsterven moet.

Dit moeten wij voorkomen, want Vlaandrens verleden is veel te groot en te roemvol, om ons zoo maar gedwee van de landkaart te laten schrabben.

Neen Vlaanderen, en nog min zijne taal, zal verdwijnen of uitsterven, daarvoor staan de duizenden blakende Vlamingen borg, die hier zoo geestdriftig zijn samengesneld. (*Langdurige toejuichingen*).

Tot slot wenscht hij nogmaals de talrijke aanwezingen geluk en welkom en verklaart den zesden algemeenen Landdag geopend. (*Geestdriftig handgeklap.*)

De heer PRAYON (Gent), verklaart dat het algemeen bestuur der Landdagen besloten heeft, het voorzitterschap van den huidigen Landdag, aan de twee onvermoeibare strijders Goffin en De Beucker op te dragen, (*Geroep*: *Leve De Beucker*, *leve Goffin*).

De heer DE SMET (Brussel) geeft lezing van de brieven en telegrammen van bijtreding, die aan het bureel des Landdags toegekomen zijn. De voornaamste zijn: de *Rodenbachsvrienden* van Gent, *Taal en recht* van Antwerpen, de *Bekwaamheidskiezers* van Antwerpen, de *Groeningergilde* van Kortrijk, het *Davidsfonds*, van St-Truiden, de *Vlaamsche wacht* van Brugge, *De Vlaamsche herten* van Robaais, de *Nederduitsche Bond* van Antwerpen, de *Vlaamsche Bond* van Oudenaarde, *Met tijd en vlijt* van Leuven, de *Vlaamsche broederbond* van Brugge, de *Snellaertskring* van Gent, het *Davidsfond* van Gent, de *Mariakring*, de *Vlaamsche kiezersbond* van Gent, *De Vlaamsche Bond* van Gent, de *Zanglust*, *Het Vlaamsche grievenkomiteit* van Gent, de *Sint-Donaasgilde* van Brugge, het *Davidsfonds* van Brugge, de *Gilde der ambachten* van Brugge, *De Oost- en Westvlaandersche Studenten-gouwgilde* van Leuven, *De Brabantsche, Antwerpsche en Limburgsche Studentengilde* van Leuven, de *Nederduitsche bond* van Leuven, de *Bekwaamheidskiezers* van Berchem-bij-Antwerpen, *Vlaamsch en liberaal* van Antwerpen, die zegt zich aan te sluiten bij den Landdag en verzet aan te teekenen tegen de handelwijs van het gouvernement, dat de gemeente Berchem bij de Franschsprekende, dus de Waalsche gemeenten heeft gerangschikt; het *Davidsfonds* van Sint-Truiden, teekent verzet om dezelfde reden; ook de *Coremansvrienden* van Waregem en de *Klauwaartszonen* van Gent sluiten zich aan bij den Landdag.

De heer DE MERODE, prins van Rubempré, volksvertegenwoordiger van Brussel, sluit zich per brief aan bij den Landdag en drukt zijn spijt uit, er niet te kunnen op tegenwoordig zijn. Al de namen dezer maatschappijen worden door een geestdriftig handgeklap begroet.

De heer GOFFIN staat recht en bedankt inzonderheid de *Vlaamsche herten* van Robaais, die zich geene moeite, geld noch lange reizen ontzien, om tegenwoordig te zijn op al onze Landdagen en Vlaamsche feesten.

Hulde en dank aan die moedige mannen, die ginds in het Noorden, hunne beste krachten ten offer brengen voor het behoud van den Vlaamschen aard, taal en zeden in Fransch Vlaanderen. (*Handgeklap en geroep, leve Robaais*).

1e Punt: de lijst der Vlaamsche gemeenten.

De heer PRAYON (Gent). - De regeering moet, volgens de wet, vaststellen welke gemeenten als Vlaamsche en welke als Waalsche moeten aanzien worden.

Volgens ieder redelijk mensch, bestaat eene Vlaamsche gemeente uit mannen waarvan de meerderheid Vlaamsch spreekt.

De regeering denkt er echter anders over; zij heeft ons eene poets gespeeld. Volgens haar moet en mag de meerderheid niets dan Vlaamsch spreken. Kent een Vlaming bij geval eene tweede of derde taal, hij houdt op Vlaming te zijn, hij wordt Waal! (*Hoe*, *hoe!*)

Conscience, Van Beers, Van Ryswyck, Van Duyse, Ledeganck, Snellaert en zooveel anderen, al mannen die, benevens het Vlaamsch, ook Fransch kenden, zijn dus altemaal Walen. Coremans, de vader van onze taalwetten is zelfs een Waal; hij kent immers Fransch!! (*Gelach*).

Hij hekelt vervolgens de opschrijving van Sint Truiden en van Berchem bij Antwerpen, onder de Waalsche gemeenten. Er zijn 29 Vlaamsche gemeenten die het ronde cijfer van 600,000 zielen tellen, welke door de bureaukraten, die in ons ministerie nestelen, als Walen worden aanschouwd.

Die toestand, roept hij uit, is onduldbaar!

Zijt gij van zin die gemeenten op te geven? (*Neen! Neen!)*

Ook Brussel, Elsene, St-Jans-Molenbeek en Schaarbeek worden door die heeren als Waalsche gemeenten aanzien! Zult gij Brussel en deze machtige voorsteden opofferen? (*Neen*! *Neen!*)

Brussel is eene Vlaamsche stad, wat men ook zegge; Brussel is aan ons; wij laten ons de hoofdstad niet ontrukken; wij willen Brussel behouden! (*Langdurig handgeklap en geroep: Ja! Ja!*)

Die gevolgen zullen in de toekomst nog erger worden want, door het onderwijs, zal het getal tweetaligen nog grooter worden en mogelijks worden door onze regeering, de steden Antwerpen en Gent ook als Waalsche opgeteekend, bij de toekomende volkstelling.

Dat men er zich echter eerst tweemaal op bedenke, want wij zullen ons niet deemoedig deze twee bij uitstek Vlaamsche steden laten ontnemen.

Wat slaat er ons te doen?

Wij moeten vragen, ja eischen, dat de lijst der Vlaamsche en Waalsche gemeenten herzien en verbeterd worden.

Eene taalgrens moet gemaakt worden die het land juist in twee verdeeld; er mogen geene enclaven in Vlaanderen zijn.

Men moet in het opmaken dier lijsten niet zien of de meerderheid eene, twee, drie, vier, vijf of meer talen spreekt, men moet zien of de meerderheid Vlaamsch kan. (*Toejuichingen*).

Onze Vlaamsche broeders die thans als Walen staan geboekt, mogen op ons rekenen, want zij worden erger behandeld dan vreemdelingen.

Laat ons dus, eindigt hij, de herziening der lijsten vragen en tevens met luider stem aan de regeering zeggen: Wij zijn en blijven Vlamingen, tot spijt van wie 't benijdt. (*Langdurig en luid handgeklap*).

De heer DE BEUCKER. - Men meldt ons dat de heer Maurits Josson, de moedige Brusselsche advokaat, hier in de zaal aanwezig is; wij verzoeken hem zoo goed te zijn hier plaats te komen nemen aan 't bureel.

De heer JOSSON verlaat het uiteinde der zaal en richt zich naar het verhoog, onder het luide geroep en gejubel der duizenden Vlamingen, die de zaal onder den kreet: leve Josson, doen dreunen.

Op het verhoog gekomen drukken de heeren Goffin en De Beucker hem de hand, terwijl laatstgenoemde tot de vergadering de volgende woorden zegt:

Ziehier Josson, die koene advokaat, die het voorbeeld is van moed en karakter! Gij juicht toe, Vlamingen, omdat gij genegenheid over hebt voor alwie een Vlaamsch hart bezit en moed weet te toonen in den strijd. (*Toejuichingen*).

De heer LOD. VAN ACKE (St-Truiden). - Evenals ten tijde van Filips den Schoone, zoo vangt hij aan, komen wij recht vragen op het leven. Wij willen Vlamingen zijn en blijven, maar geene Walen. Honderd vijftig Davidsfonders en niet min dan 180 leden van den Vlaamschen Kring, komen hier, bij monde van uwen dienaar, protest aanteekenen, dat men hunne stad bij de Waalsche steden heeft gerekend.

Wij willen niet verdrukt worden, zegt hij, want, bij de minste rechtsmiskenning toonen de St-Truidenaars dat zij Vlamingen zijn van den ouden stempel. (*Bravo)*.

Hij verhaalt een feit dat onlangs te St-Truiden gebeurde en veel opschudding in deze stad verwekte.

Een advokaat moest pleiten voor eenen beschuldigde die niets dan Vlaamsch kon en verstond; volgens de taalwet van 3 Mei, moest de verdediging en het overige van het geding in het Vlaamsch plaats hebben. Wat gebeurt er? De heer advokaat, zich steunende op de officiëele lijst, volgens welke St-Truiden eene Waalsche stad is, weigert in het Vlaamsch te pleiten! Is dat niet schandalig? (*Ja*, *ja*).

Wij palen wel is waar aan de Waalsche grenzen, doch dat is geene reden: St-Truiden is eene door en door Vlaamsche stad.

Eenige gemeenten rondom ons gelegen, worden ook aanzien en opgeschreven als Waalsche nesten; ik doe een beroep op de vaderlandsliefde der bewoners van die gemeenten, en vraag hun hier met ons bij het Staatsbestuur aan te dringen, dat het die heeren toch zou believen ons recht te laten wedervaren en ons op de lijst der Vlaamsche gemeenten te brengen. (*Toejuichingen)*.

De heer DU CATILLON (Waregem). - Vooraleer u te zeggen hetgeen waarvoor ik mij als spreker heb laten opschrijven, houd ik eraan hier openlijk te verklaren dat ik rechtzinnig katholiek ben, doch tevens een hardnekkige, maar verdraagzame, ja samenwerkendgezinde Vlaming, van de school van De Beucker.

Dit zeg ik als inleiding, omdat ik eraan houd hier vrij en onbewimpeld te spreken.

Ik kom hier in naam der Vlamingen, der Zuid-Vlamingen, openlijk eene welverdiende hulde brengen aan De Beucker, die zoo schandelijk is beleedigd geworden, bijzonderlijk, om niet te zeggen uttsluitelijk, door de Fransch katholieke drukpers, omdat hij het dorst bestaan op eene vergadering, gehouden in den *Nederduitschen Bond* te Antwerpen twee mannen die hoog staan aangeschreven in de politieke wereld, de heeren Woeste en Jacobs, aan den schandpaal te spijkeren en te laken. (*Luide bravos en oorverdoovend handgeklap*).

Spreker wijdt vervolgens nog al lang uit over het knoeiwerk waar de heer Lejeune, minister van justicie, een Waal, zich heeft aan overgeleverd, in het klasseeren der gemeenten van Zuid-Vlaanderen, waaronder Ronse en Moeskroen ook al als Waalsche gemeenten staan aangeschreven.

Deze laatste stad is als Waalsche gemeente aangeteekend, omdat zich in deze gemeente 48 Fransch kennende personen meer bevinden dan uitsluitend Vlaamsch kennende. Onnoodig te zeggen dat het getal Fransch sprekende Vlamingen, die als dusdanig zijn opgeschreven, alhoewel zij nog aan de zuigflesch liggen, veel

grooter is dan het berucht getal 48, dat deze twee Vlaamsche steden opeens in Waalsche gemeenten herbakt. Het lot van duizenden Vlamingen hangt dus af van de gekke grillen, of beter de waanzinnigheid der ouders van 48 onmondige kinderen. (*Hoe*! *hoe!*)

De gemeenten van het omliggende, die ook als Waalsch staan geboekt, zijn: Bossuyt, Helekin, Mes, Houthem, Maarke, Nieuwerkerke, Rekhem en Spiere. Ik voeg er niets bij, roept hij uit, ik laat u zelf oordeelen, omdat ik weet dat gij allen uitroepen zult: maar dat zijn al Vlaamsche gemeenten. (*Ja!*)

Ik sluit dus met de vraag: zult gij die tien gemeenten, die minstens 30000 zielen tellen, zult gij die 30000 broeders laten verdrukken? (*Neen! neen!*)

Ehwel, zendt dan vertoogschriften naar Koning en Kamer, richt betoogingen in en eischt recht voor de verdrukten, zij zullen uwe daad zegenen. (*Handgeklap*)

De heer dr. DE NEVE (Schaarbeek). - Spreker doet in luimige bewoordingen waarin hij op allergelukkigste manier het stelsel van Darwin weet te pas te brengen, en uitroept dat deze vermaarde en beruchte natuur- menschen- en geslachtkundige met zijne zonderlinge leerstelsels in de schaduw is gesteld door de bureelratten van ons Belgisch ministerie, hunne gekke handelwijs uitschijnen. Hij wil spreken van de rangschikking van Schaarbeek, bij Brussel, onder de Waalsche gemeenten.

Al de Schaarbeeksche maatschappijen hebben tegen die gedwongen rasverwisseling verzet aangeteekend; zij zullen het blijven doen tot wanneer zij in hun recht hersteld worden. (*Bravos*).

Spreker meent echter dat minister Lejeune niet kwalijk gezind is jegens de Vlamingen, en hij dit enkel gedaan heeft om ons eene poets te spelen, eene les te spellen. Waarom immers, willen wij schrijven op de briefjes der volkstelling dat wij het Fransch machtig zijn, waarom doen wij Vlamingen, die nuttelooze parade? 't Is daardoor dat wij ons gefopt hebben! (*Gelach en teekens van goedkeuring*).

Laat ons dan, mijne heeren, van heden af beginnen met altijd en overal te verklaren, dat wij Vlaamsch en niets dan Vlaamsch kennen, kunnen wij er nog andere talen bij, des te beter, dat is voor ons eigen, maar laat ons, om de liefde Gods, niet meer gaan pronken met een woordje Fransch; spreken wij altijd en overal, Vlaamsch, uitsluitelijk Vlaamsch en wij zullen winnen in macht, in invloed en in achting! (*Langdurig handgeklap*).

2e Punt. - de toepassing der taalwet van 3 mei 1889 te Brussel en elders.

De heer HEUVELMANS (Antwerpen). - Ik zal, zegt hij, spreken over de toepassing der wet van 3 Mei 1889, die door onzen moedigen Coremans in de wetgevende Kamer werd neergelegd, die er zoo erg verminkt werd en met drommels veel moeite werd gestemd.

Die wet wordt gedurig, ja alle dagen overtreden, dat mag niet!

Eene wet is de uitdrukking van den wil van een volk.

De afgevaardigden eerbiedigen niet altijd den wil van het volk, zij meenen dat zij dààr, niet door en voor ons op de kussens zitten, maar voor en door hun eigen zelven. (*Bravos*).

Zoo komt het dat wij met moeite eene Vlaamsche wet van hen kunnen bekomen, doch als wij er eene krijgen, al is het dan nog na eene homerische worsteling, dan moet zij geëerbiedigd, nageleefd en uitgevoerd worden door de bestuurlijke en gerechtelijke macht.

Hij wil voornamelijk den sluier oplichten, die de werkingen der gerechtelijke macht bedekt, zegt hij, omdat hij daarin te huis is.

De rechters hebben het recht niet de wet te oordeelen of te veroordeelen: zij mogen en moeten ze enkel toepassen. (*Bravos.*)

De rechters moeten het voorbeeld van de gehoorzaamheid zijn! Doen zij dit wel altijd; zij die pochen op den eerbied aan de wet verschuldigd, wat hebben zij gedaan?

Zij hebben de wet over het hoofd gezien!

Er zijn er, ja, die ze eerlijk toepassen, doch deze doen maar hunnen plicht, wij moeten er hun geenen dank om weten. Wij zijn te licht tevreden, wij hebben hun te veel gewoon gemaakt. Dat moet ophouden!

Van dezen zal ik dus niet spreken; ik wil enkel gewagen van de overtreders.

Het artikel der wet waar het meest tegen gezondigd wordt, door de korektioneele rechtbank en de rechtbank van enkele policie te Brussel, is artikel 13.

Spreker stelt vast dat de wet duidelijk bepaalt, wanneer een betichte niets dan Vlaamsch kent, moet het geding in het Vlaamsch plaats hebben.

Wat gebeurt er? Men laat den ongelukkige daar zitten gapen gelijk een uil op eenen kluit en alles wordt in 't Fransch afgehaspeld. Zoo gebeurde het dat te Brussel, binst 14 dagen, de wet 134 maal werd geschonden.

De substituten worden meermalen gemachtigd, tengevolge eener uitzonderigsbepaling, hun rekwisitorium in het Fransch voor te dragen, wanneer er in de voorhanden zijnde zaak rechtskwestiën voorkomen, maar, mijnheeren, dat is onzin; noemt mij eens eene zaak waarin geene rechtskwestien voorkomen!

Wat het ergste van al mag heeten, is dat er hier een minister gevonden wordt, die de uitvoering der wet onmogelijk maakt.

Minister Lejeune heeft gezegd dat er te Brussel rechters mogen zijn die geen Vlaamsch kennen! (*Hoe! hoe!*) Dat is wat al te sterk! Volgens den heer Lejeune zijn die rechters dan nog enkel goed om in burgerlijke zaken te zetelen, dat zijn bijgevolg maar halve rechters meer, die dan ook zouden verdienen maar half betaald te worden. (*Gelach*, *teekens van goedkeuring*).

Maar mijnheeren, wat zien wij hier al niet gebeuren, in ons kleine vaderland? Van den eenen kant, worden 500,000 Vlamingen, door éénen pennetrek, Walen, omdat men in het ministerie het stelsel aankleeft, dat een Engelschman die Fransch leert, zijne nationaliteit verliest en ophoudt Engelschman te zijn.

Van den anderen kant ziet men die mannen, die de wet moeten toepassen, haar schandalig verkrachten.

Tot dezen laatste zeg ik: Gij hebt recht op eerbied, omdat gij de macht hebt, maar wilt gij geëerbiedigd worden, begint dan met zelf achting en eerbied over te hebben voor datgene, waaruit gij uwe macht en uw gezag put. (*Toejuichingen*).

De heer advokaat MAURITS JOSSON (Brussel). (*Langdurig handgeklap en geroep*: *Leve Josson*!) - Spreker vraagt verschooning aan de vergadering, indien zijne taal soms wat onzuiver en gewrongen uit zijnen mond moest komen. Hij is een onvrijwillig slachtoffer der verfranschte opvoeding.

De heer DE BEUCKER. - Wij zijn vergevensgezind voor wie zijne gebreken erkent! (*Bravos.*)

De heer JOSSON doet op zijne beurt uitschijnen, dat het gebruik van het Vlaamsch voor de rechtbank, in Vlaanderen, wet is, en dat des niettegenstaande die wet dagelijks door de rechters wordt verkracht.

Op wat steunen die heeren rechters zich, om zoo te handelen?

Waar is de rechtswet, die zegt dat de beschuldigde de beschuldiging niet verstaan moet? Nergens.

Zoo laten de Vlamingen zich behandelen sedert 60 jaren.

Spreker haalt de woorden aan van den heer Lejeune, die zelfs bekend heeft dat het terugstootend is te moeten hooren, dat personen veroordeeld worden, zonder dat zij hun vonnis verstaan hebben.

De bladen hebben dien schandigen toestand aangeklaagd, de Vlamingen zonden duizenden vertoogschriften naar de Brusselsche balie, maar niets hielp, immers, meest al deze heeren zijn franskiljons; onder hen bevindt zich de heer Bara die gezegd heeft:

Wij hebben reeds het Vlaamsch te Brussel gedood, *hetzelfde lot wacht gansch de provincie.* (*Awoert*).

Hierna haalt spreker een aantal voorbeelden aan van lieden, die bekenden geen woord verstaan te hebben van gansch de zaak en die nochtans door de rechtbank veroordeeld werden.

Hij klaagt ook de rechters Robaeys en Behaghel aan.

Eerstgenoemde (*voorzitter*), sloeg onlangs met de vuisten op tafel, omdat een beschuldigde bekende geen Fransch te verstaan.

Laatstgenoemde (*ondervoorzitter*), spotte openlijk met de policiekommissaris van St Jans-Molenbeek, omdat deze een Vlaamsch proces-verbaal had opgemaakt.

Volgens nauwkeurige opgemaakte statistieken, zijn sedert 3 Mei ll., te Brussel niet min dan 3000 beschuldigden tegen de wet, in 't Fransch veroordeeld.

Hoe komt zulks? zal men vragen. Het antwoord is dit: omdat 6 ambtenaren en 5 rechters met onze penningen betaald, zich boven de wet stellen. Wat moet er gedaan worden?

Van het Belgisch bestuur zullen wij nooit voldoening krijgen, daarom moeten Wij aan het volk zijne rechten en plichten doen kennen en eens dat het volk volkomen ingelicht en zijnen toestand en eigenwaarde bewust zal wezen, zal het die plichtvergetende rechters wegschuppen. (*Langdurig en geestdriftig handgeklap en kreten*: *Leve Josson!*)

De heer DE BEUCKER geeft lezing van de volgende bijtredingen en ingekomen stukken:

'*t Land van Riem* van Aalst, de *Taalgilde* (*idem*,) de *Liersche taalgilde*, de *Studenten der vrije scholen van Antwerpen*, de *Leerlingen van het Antwerpsch Jezuïeten kollege,* de *Burgersgilde* van Boom, de *Vlaamsche kring van Meenen* en de heer Theelen treden allen den Landdag bij.

De heer DU CATILLON bekomt nog eens het woord, om twee zware overtredingen der Coremans-wet aan te klagen.

Te Oudenaarde verstaat een Waalsche substituut zich met de advokaten, om moedwillig rechtskwestiën op te werpen, ten einde het recht te hebben in 't Fransch te mogen rekwireeren.

Te Kortrijk mag de burgerlijke partij ook Fransch spreken en de rechters mogen daar Fransche dagvaardigingen opstellen.

Te Dendermonde, Ieperen, Oudenaerde, Veurne en Brussel worden gedurig de rechten der Vlamingen en de wetten des lands miskend.

Hij stelt voor dat de Vlamingen eenig geld zouden uitleggen om op de gerechtszalen van bovengemelde steden, in vette letteren te doen schilderen: *Hier kult men Frederik*! ('*t Is te zeggen de Vlamingen*). (*Gelach*).

3e Punt. - de wet over het hooger onderwijs.

De heer ALF. DESMET (Brussel), schrijver van den Landdag, schetst in duide-

lijke bewoordingen af, op welke manier men het heeft aan boord gelegd, sedert de laatste 60 jaar, om Vlaanderen te verfranschen tot in het merg der beenderen.

Belgie, zegt hij, telt 2,700,000 Walen, en 2,900,000 Vlamingen. Wij zijn dus de meerderheid. Daarbij moet er nog gezegd worden, dat er 400,000 Franschsprekende Vlamingen zijn.

Er zijn in Vlaanderen 225 broeinesten van verfransching deze zijn: de Athenea, kollegiën en seminariën. De hof- en landbouwscholen zijn ook niet genaakbaar voor onze Vlaamsche zonen.

Zij kunnen niet aanvaard worden zonder een Fransch exaam af te leggen.

In de hoogescholen gaat het er nog erger toe. Daàr worden op de 221 vakken, 219 in het Fransch gegeven.

Dat moet veranderen. Alles hangt af van ons. Er zijn in Belgie te veel Vlamingen, die den Franskiljon spelen. (*Ja! Ja!*)

Gij zijt bereid, roept hij uit, ik zie het, Vlaanderen zijne eereplaats terug te geven! Wij zijn niet tegen het aanleeren van het Fransch en de vreemde talen; hoegenaamd niet, maar wat wij niet kunnen aannemen, wat wij niet willen, dat is, dat de hoogere en middelbare standen, de schoone Nederlandsche taal niet kennen!

Laat ons werken, mannen, om dit doel te bereiken en den groven staatkundigen misslag te herstellen, welken onze vaderen in 1830 begaan hebben. (*Geestdriftige toejuichingen*).

De heer JULIAAN DE VRIENDT (kunstschilder te Brussel), wijst in eene dichterlijke en kloeke taal op de taalaristocratie, die zich, sedert meer dan 50 jaar van ons volk heeft meester gemaakt, tot onheil van den maatschappelijken toestand, want daardoor wordt de scheur die bestaat tusschen de richtende standen en het kleinere volk, grooter en grooter.

Wil de werker in de bevoorrechte standen opgenomen worden, dan moet hij aan zijne taal verzaken.

De maatschappelijke beschaving is en blijft voor hem gesloten.

Men denke er echter goed op na, - en dit woord richt spreker tot die personen van den hoogeren stand, die godsdienstige gevoelens bezitten - eene taal uitroeien, oen volk zijne vrijheid ontnemen, is de verkrachting van Gods wetten.

Is het niet pijnlijk om zien, dat personen, die anders met de beste gevoelens bezield zijn, niet begrijpen dat zij ons land verpesten door eene vreemde beschaving.

Wat brengen al die uitheemsche voortbrengselen hier mede? Zedebederf, ontwording en verbeesting, drie plagen die verwoesting van hart en geest te weeg brengen.

Ziet men dan niet, dat zij, die werken om ons tegen de verbastering te bevrijden, den goeden strijd strijden?

Wij willen elk overtuigen dat de sociale overeenkomst maar kan bestaan door de gelijkstelling van allen, bij middel van eene ééne en door allen gesproken taal.

Wij moeten vooruit op de baan van recht en rechtvaardigheid, onder de vleugelen der Grondwet en de inrichting van het hooger Vlaamsch onderwijs kost wat kost bekomen, omdat daardoor alleen, middel bestaat de kloof aan te vullen die tusschen de Vlamingen en de Walen is gegraven. (*Langdurig handgeklap*).

De heer advokaat VERHEES (Brussel), zegt dat de pas sedert 15 maanden

gestichte *Vlaamsche Bond* van Brussel, zich bijzonder heeft onledig gehouden met de kwestie van het hooger onderwijs. De jonge kring heeft zijne stem niet alleen bij vrienden en kennissen, maar zelfs tot bij den minister, doen gelden.

Hij doet uitschijnen dat het hooger onderwijs, dat nationaal zijn moet, allen, grooten en kleinen vereenigt, gelijk in Duitschland.

Gij, hoogere standen, roept hij uit, komt tot het volk, spreekt zijne taal gelijk de priester sinds eeuwen in den predikstoel doet.

Om daar toe te geraken moeten wij eene Vlaamsche hoogeschool slichten.

Het is eene sociale, nationale zaak, ja eene natuurwet boven de grondwet verheven, dat het hooger onderwijs in de moedertaal gegeven wordt.

Hij dringt ten slotte aan op de vervlaamsching van het hooger onderwijs der doktoors van het leger, van die der krankzinnigengestichten en der veeartsen en spreekt den wensch uit, dat, wanneer de kwestie van het hooger onderwijs in Kamer en Senaat wêer zal ten berde gebracht worden, al de Vlaamsche volksvertegenwoordigers en senators handelen zullen gelijk de Brusselsche. (*Langdurig handgeklap*).

De heer PAUWELS (Antwerpen). - De vervlaamsching van het onderwijs! bekomen wij dit niet, dan is alles nutteloos; al dat werk wordt dagelijks vernietigd. - Hij doet de uitzinnigheid uitschijnen van dit eeuwigdurend schermen met die zoogezegde vrijheid! Die lieden hebben twee malen en twee gewichten!

Wat is de vrijheid der Belgen?

Aan de Walen alle voorrechten in en door hunne eigene taal; de Vlaming kan niets met zijne eigene taal; wij moeten Fransch leeren, willen wij iets worden! Is dat vrijheid en gelijkheid?

Heer De Volder, hoe zullen de studenten eenen Vlaamschen leergang van strafrecht en strafrechtspleging kunnen volgen, wanneer zij, daar verbasterd in de middelbare scholen, het noodige Vlaamsch niet hebben aangeleerd; wij vragen het u?

Spreker drukt de hoop uit dat de Senaat wijzer zal handelen dan de Kamer.

Hij brengt ook de verheugende tijding aan, dat de heer Jacobs den Nederduitschen bond bijtreedt; hij is eerlijker en verstandiger dan de heer Woeste; hij zal zijnen invloed gebruiken om de voorstellen van Coremans te doen stemmen, niettegenstaande de aanvallen van den *Patriote,* die onzen leider, (J. De Beuker,) eenen *individu* genoemd heeft. (*Luide toejuichingen*).

Alwie geene volksvertegenwoordigers met der daad zijn, dat zij er van door trekken.

Wij willen niet meer stemmen voor mannen die ons program niet bijtreden; zweert dit mannen! (*Ja! ja!*)

De senators of de kamerleden die er tegen stemmen moeten weg!

Kunt gij zulks niet doen, roept ons ter hulp, wij zullen u bijstaan met raad en daad, om die meineedigen van hunne zetels te werpen. (*Toejuichingen*).

Spreker handelt ook nog over het voorstel Begerem en bespreekt het feit van den Gentschen student Willems. De jury verstond hem niet en hij mocht zijn exaam in het Vlaamsch niet afleggen.

Hij besluit met de twee volgende voorstellen, of beter, wenschen:

1° Dat voortaan alle juryleden der hoogere scholen voldoende Nederlandsch zullen moeten kennen.

2° Dat binnen kort de dag moge aanbreken, dat al onze afgevaardigden in de Kamer zich van de Vlaamsche taal bedienen. (*Langdurige toejuichingen*).

De heer K. VERHAEGHEN (Aarschoot), verklaart geene uitnoodiging tot den

Landdag te hebben ontvangen, en spreekt eene korte redevoering uit waarin hij wijst op de noodzakelijkheid alle franschgezinde volksvertegenwoordigers door de Vlaamsche mannen te vervangen.

De heer advokaat E. VANDER MENSBRUGGE (Gent) zegt maar eenige woorden over de vervlaamsching van het onderwijs. Gij allen, roept hij uit, die heethoofden zijt, volgt mij en vraagt met mij dat men onze kinderen ophoude te verbasteren.

Het officieele onderwijs en ook het vrij moet vervlaamscht worden.

De Franschen zelf moeten hunne spelling vereenvoudigen, zij moeten hunne taal gemakkelijker maken, omdat zij in den bol der Fransche kinderen niet meer wil, en hier is men dom genoeg het hoofd onzer Vlaamsche kinderen met die vreemde waar, die zelfs onnuttig en onbruikbaar in Frankrijk wordt geacht, vol te stoppen. (*Bravos*).

Ik ben geen aanhanger van de herziening der grondwet, doch als men ons opwerpt dat het inwilligen van de rechten der Vlamingen tegen de grondwet is, wel dat men ze dan maar verandere!

Voortaan moet gewerkt en hard gewerkt worden om onze grieven te doen verdwijnen, en het beste middel daartoe te gebruiken, in ons te verzekeren van de mannen welke wij naar de Kamers zenden: Onze stem niet meer geven aan die mannen die Woeste's woorden goedgekeurd en met hem gestemd hebben, ziedaar onze leus! (*Handgeklap*).

De heer H. PLANCQUAERT (Wortegem) meent dat men uit de laatste stemming der Kamer moet besluiten dat er maar vier echte Vlamingen in de Kamer zetelen.

Hoe komt zulks, omdat men niet meer luistert naar ons: men is gewoon ons te hooren klagen.

Staken wij dus dit uitzinnig werk. Geene woordenkramerij meer, men vraagt daden.

Wij moeten te allen koste den strijd aangaan tegen de bedorven aristocratie die zich te groot en te verheven acht om hare moedertaal te spreken.

Onze strijd is een politieke, sociale kamp.

Zonder Gent en Antwerpen kan het ministerie niet voort. Zetten wij den nijper op den neus van de volksvertegenwoordigers dier beide steden. Zeggen wij hun dat wij van hen de bekoming onzer rechten, de verdwijning onzer grieven eischen, zooniet dat hun rijk ten einde is.

Tot nog toe waren de flaminganten rechte goedzakken; onder hen treft men vele kinderen en ouderlingen aan; die mogen rusten, de beurt is aan de moedige jongelingen gekomen!

De groote arrondissementen moeten eerst vervlaamscht, de kleinen zullen volgen en het ook worden.

Kunnen wij, katholieken, een katholiek ministerie omverwerpen? zal men ons vragen.

Daarop antwoord ik. Ik ben katholiek, maandelijks ga ik te biechten en te communie, dagelijks woon ik de mis bij, ehwel, ik verklaar hier openlijk, dat ik moed genoeg heb om de hand te geven aan wie het ook zij, en ons te verzetten tegen eene schandige uitbuiterij van eerlooze politieke mannen, die, niet alleen op Vlaamsch gebied, maar zelfs onder godsdienstig oogpunt, maar al te dikwijls flauw vallen en in de kaart onzer vijanden spelen.

Dat duurt reeds 60 jaar; 't is te lang; die zulks onderstaat, is een lafhartige of een domkop.

Wij moeten feiten hebben. Wij moeten onze senators, volksvertegenwoordigers, provincie- en gemeenteraadsleden bestormen en aanvallen en zelfs onzen koning de waarheid zeggen, in den vooravond van zijn jubelfeest.

De *vrees* is dikwijls het begin der wijsheid! (*Langdurig handgeklap en herhaalde bravos*).

De heer VAN MECKEBEKE (Brussel) spreekt over de verfransching van Brussel en voorsteden, die samen nagenoeg 500,000 inwoners tellen.

De verfransching neemt toe, laat ons in krachten verdubbelen, zegt hij, en ons best doen om de Fransch-Belgische pers van de eerlijkheid onzer streving te overtuigen.

Hij somt een aantal grieven op, die zouden moeten verdwijnen. (*Handgeklap*).

De heer HENDRICKX (Leuven) toont de bron aan van al onze onheilen: 't is het onderwijs.

Da *Patriote*, die groote flamingant, was er ook bij om ons gelijk te geven, toen er spraak was van de theorie, maar, als men van de praktijk gewaagt, dan maakt de *Patriote* rechtsomkeer.

De heer Coremans heeft aan Bara beloofd dat de vrije gestichten ook zouden vervlaamscht worden. Die tijd is thans gekomen.

De heer Woeste, zegt hij, meent dat het tegen de Grondwet is en dat de vrijheid der Belgen wordt aangetast.

Maar, alle Belgen zitten in de Kamer niet en toch zijn zij allen gelijk voor de wet.

De heer Woeste heeft wel de werklieden beschermd tegen de bazen, was dat ook niet tegen de vrijheid der bazen handelen? (*Langdurig handgeklap*).

Hij sluit met aan te dringen op de stemming der voorstellen van den heer Coremans.

De heer DE VISSCHERE (Brugge) zegt ook eenige woorden over het Vlaamsch in het gerecht en stelt voor verzoekschriften aan minister Lejeune te sturen, waarbij gevraagd wordt dat de rechters die de wetten overtreden en weigeren ze na te leven, gestraft zouden worden, en spreekt ten slotte den wensch uit, dat, binnen kort, Vlaanderen moge begiftigd worden met eene staats- en vrije Vlaamsche hoogeschool.

De heer DE BEUCKER meldt nog dat de *Vlaamsche bond* van Brussel, *In Vlaanderen Vlaamsch* van Schaarbeek, *De Tieltsche Grievenbond* en de heer De Veen, van Antwerpen, allen den Landdag bijtreden.

Daarna leest hij de voorstellen en besluiten van den Landdag voor, die allen zonder onderscheid door de vergadering worden aangenomen.

Hij meldt ook dat de kosten van den Landdag gedragen worden door de verzekeringsmaatschappij *Neerlandia,* die 20 per honderd afstaat op hare winsten aan het bestuur der Landdagen. (*Toejuichingen*).

De heer PRAYON meldt dat de heer Reinhard, die sinds eenige weken ziek is, eenen brief heeft gezonden, waarbij hij zich aansluit bij de werkingen der Vlamingen.

De heer DE BEUCKER zegt eenige woorden vol bezieling en geestdrift, om de mannen aan te vuren in den strijd.

Men is, roept hij uit, altijd bereid de samenwerking van katholieken en liberalen, op Vlaamsch gebied, af te keuren, maar wat zien wij in de Kamer: goede katholieken geven daar wel de hand aan hevige liberalen om ons te bestrijden.

Waar katholieken en liberalen mogen samenwerken voor het kwade, dààr

mogen, ja moeten wij het ook doen voor het goede (*Langdurige en geestdriftige toejuichingen*).

De vergadering wordt geheven; 't is kwaart na drie ure. Men zingt den Vlaamschen Leeuw en zwaait met vaandels, hoeden, klakken en zakdoeken.

In Vlaanderen Vlaamsch.

Ziehier de besluiten, welke de Landdag genomen heeft en welke de heer De Beucker bij het einde der zitting ter goedkeuring aan de vergadering heeft onderworpen:

Overwegende dat de Vlaamsche taalgrieven behoorlijk kunnen hersteld worden, alleen door de volledige en eerlijke toepassing van *al* de hervormingen, besloten in de verklaring der rechten van den Vlaming, op den Landdag te Antwerpen, van 10 Februari 1889, afgekondigd;

Overwegende nochtans dat die hervormingen trapsgewijze en naar gelang der omstandigheden dienen ingevoerd te worden;

***De Landdag*,**

Bekrachtigt ten volle voormelde verklaring der rechten van den Vlaming;

Ja, als punten van onmiddellijke en dringende toepassing, vraagt:

A. Vlaamsche gemeenten.

1° Dat het koninklijk besluit van 3 Mei 1889 gewijzigd worde met inachtneming der volgende regels:

a) Benoorden de grenslijn tusschen het Walenland en de Vlaamsche gewesten zullen er geene Waalsche enclaven mogen zijn, geene gemeenten onder het Waalsch regiem gesteld.

b) Bij het afteekenen der grenslijn zal men als Vlaamsch de gemeenten beschouwen, waar minstens de helft der inwoners de Vlaamsche taal spreken, zonder te letten of er zich onder hen ook personen bevinden, die tevens het Fransch min of meer kennen.

2° Dat men de grenzen van zekere provinciën, arrondissementen en kantons wijzige, ten einde te beletten de Vlaamsche gemeenten van Waalsche hoven en rechtbanken zouden afhangen.

3° Dat de provincie Limburg bij het rechtsgebied van het beroepshof van Brussel worde gevoegd.

B. Rechtswezen.

1° Dat men art. 10, 3 en 7 der wet van 3 Mei 1889 over het gebruik der Vlaamsche taal in strafzaken afschaffe, aangezien het gebleken is dat verscheidene rechtbanken de haar toegekende macht, om in *buitengewone gevallen* het gebruik

van het Fransch toe te laten, misbruiken, ten einde de voorschriften der taalwet te ontwijken en te verdraaien.

2° Dat de minister van justicie aan zijne onderhoorigen de prokureurs-generaals, prokureur des konings en hunne substituten, op straf van onmiddellijke afstelling ten strengste bevele op de uitvoering der taalwet een wakend oog te houden, zich tegen de overtredingen ervan te verzetten, akte te eischen van hun verzet en indien dat verzet door den rechter van de hand wordt gewezen, beroep in te slaan of zich in verbreking te voorzien.

3° Dat te dien einde door den minister aan de leden der parketten een omzend-

brief worde gestuurd met omstandige onderrichtingen nopens alle gevallen, welke zich in de rechtspleging kunnen voordoen.

4º Dat er zonder verwijl doortastende maatregelen worden genomen om de schaamtelooze en stelselmatige verkrachting van art. 13 der taalwet door de strafkamers der rechtbank van Brussel te doen ophouden en desnoods om die magistraten in openlijken opstand tegen 's lands wetten naar verdienste te straffen.

5º Dat in het arrondissement Brussel, zoowel als in de overige Vlaamsche gewesten niemand meer, tot welke rechterlijke bediening ook, of tot het notarisambt worde toegelaten, indien de kandidaat op voorhand niet bewezen heeft dat hij eene grondige kennis der Vlaamsche taal bezit; dat dezelfde regel worde gevolgd voor het aanstellen der raadsheeren, die, in het hof van beroep te Brussel, de provinciën Antwerpen en Brabant vertegenwoordigen.

C. Onderwijs.

1º Dat zij die hunne studien in de Vlaamsche gewesten hebben gedaan, bij hunne intrede in de hoogeschool, het bewijs leveren dat zij in een gesticht hebben gestudeerd onder het beheer der taalwet van 1883 gesteld - of over minstens twee vakken een exaam in de vaderlandsche taal afleggen.

2º Dat, in afwachting dat er eene Vlaamsche veeartsenijschool worde ingericht, er in de school te Curegem een niet verplichtende leergang van Nederlandsche vakwoorden worde gegeven.

3º Dat er in de Vlaamsche gemeenten niemand meer tot rijksveearts zal mogen benoemd worden indien hij in 't Nederlandsch geen exaam heeft afgelegd over de vakwoorden, voor alles wat aan de veeartsenijschool wordt onderwezen.

4º Dat er in het Vlaamsche land, ten gerieve van de Vlaamschsprekende bevolking een volledig Vlaamsch land- en tuinbouwkundig onderwijs worde ingericht.

5º Dat het recht der Vlaamsche studenten om alle akademische examen in hunne moedertaal af te leggen, doelmatig worde erkend en gewaarborgd.

Gelast het uitvoeringskomiteit van het hoofdbestuur der Vlaamsche, landdagen de noodige maatregelen te nemen om de bovenstaande beslissingen ruchtbaar te maken en bepaaldelijk ter kennis te brengen van de staatsregeering en van de wetgevende Kamers.

Onderstaande besluiten door den heer Maurits Josson, advokaat, neergelegd, werden insgelijks aangenomen.

De algemeene Landdag te Brussel gehouden op den 23 Februari 1890 besluit:

1º De uitslagen vastgesteld door de statistieken, opgemaakt met het oog op de niet uitvoering der Vlaamsche strafrechten door de Brusselsche rechters, zullen bij middel van plakbrieven ter kennis der inwoners van het arrondissement Brussel gebracht worden.

2º In elke gemeente van het gezegd arrondissement zal ten minste een plakbrief aangeplakt worden.

KAREL LYBAERT.

De Loteling
Een schetsje

Zij hadden maar één kind, een zoon.

Sinds zijne kinderjaren, hadden zij zich alle ontberingen getroost, om hem eene goede opvoeding, eene goede geleerdheid te geven; hij had latijn geleerd, en zou priester worden. Reeds was hij in de hoogste klas en zou in October naar Mechelen gaan.

Korts na Allerheiligendag werd hij ziek; het was niets, slechts eene zware verkoudheid; hij merkte zelfs eens dat er bloed in zijn zakdoek was, maar dat zou uit de tanden of den neus gekomen zijn.

In December moest hij te bed blijven, het bloed kwam niet uit de tanden....

Hij moest loten in Februari. Daartegen zou hij wel te been zijn, hij zou zelf kunnen gaan loten; niet om dien dag op zwier te gaan, maar loten is iets dat men zelf moet doen.... hij zou toch vrij zijn, want vader had 200 franks opgestuurd....

* * *

Het is half negen 's morgens; koud, maar schoon weder; de zon schijnt reeds, en hindert hem zoodanig, dat moeder de venstergordijn heeft neergelaten.

- Dan zal ik maar voor u gaan trekken, jongen lief, lispelt vader.

En met kwijnende grafstem tusschen een glimlach:

- Op voorwaarde dat gij een goed nummer meebrenget, zegt half weemoedig de jongeling.

- Als 't God belieft.

- Dat zal wel, want ik zou er gaarne uit zijn; ga nu maar vader, en keer spoedig weer.

‘Spoedig’, denkt de vader, waarom spoedig? en een blik op 't aangezicht van zijn kind geeft hem het antwoord, waarom spoedig.

En moeder blijft met haar zoon alleen. Moest vader nu weggaan? Kon de burgemeester voor hem niet trekken?...

- Neen, moeder, vader zal dat beter doen....

* * *

Het duurt lang op 't stadhuis, het is reeds elf uren en nauwelijks begint men zijne letter.

Nog eenige oogenblikken....

Daar klinkt zijn naam; de vader treedt vooruit.

- Niets te reklameeren?

De ouderling slikt den krop in, die hem reeds gansch den morgend gedurig in de keel opwelde.

- Neen, mijnheer de commissaris, niets.... meer....

Negen honderd zestig.... een slecht nummer.... moest er dat nu nog bijkomen.... is die laatste troost aan zijn kind geweigerd?...

Zoo mijmert, droevig, de ouderling, terwijl hij de trappen van 't stadhuis afdaalt en de straten naar huis toe, doortrekt.

Is dan niets meer in staat hem in zijne laatste oogenblikken eenige verlichting te verschaffen?... is zijn lijden nog niet groot genoeg?... maar het is Gods wil....

Iedereen ziet hem na, waarom loopt hij zoo haastig met gebogen hoofd?... hij had gezegd: spoedig weer!... toch moet hij 't hoofd niet buigen; waarom?... hij richt het hoofd op, zijn blik ontmoet groote zware letters op een gevel: Drukkerij.

Reeds is hij twee huizen verder; hij komt terug en leest nogmaals: Drukkerij.

Waarom gaat hij daar zoo spoedig binnen? waarom haast hij zich niet naar zijn kind? - Hij durft niet.

Wat toeft hij lang in dat huis! reeds meer dan een kwartier. Ha, daar is hij.... hij lacht in zich zelven en staart op een briefje dat hij in de hand houdt: Een en twintig honderd en zestig.... nu zal hij tevreden zijn.... hij, ja hij zal tevreden zijn, maar zijne ouders.... zie, daar is die leelijke krop weer....

* * *

- Proficiat, jongen, ik heb er u uitgetrokken, een en twintig honderd en zestig....

- Spreek stil, vader, mompelt moeder.

De zieke richt zich op, hij steekt de hand uit, hij lacht, voorzeker hij lacht.

- Ziet ge wel moeder, dat vader het beter deed dan de burgemeester.... speld mijn nummer, hier, voor mij, aan de bedgordijn.... zoo, dat ik hem zie.... ik ben zoo tevreden, zoo gelukkig, dank God, ik zou nu wel wat slapen....

* * *

En moeder sloot hem de oogen, en beiden weenden op het lijk van den armen loteling.

FLOR. HEUVELMANS.

Antwerpen, *Februari 1890.*

W.F.G. Nicolaï

Willem Frederik Gerhard Nicolaï, den 20^{en} Nov. 1829 te Leiden geboren, verloor reeds vroeg zijn ouders en ontving zijn opvoeding in het Luthersche weeshuis, waar zijn bijzondere aanleg voor de muziek al spoedig de aandacht trok, zoodat men hem de lessen aan de muziekschool te Leiden liet bijwonen. Het was de warme lof, dien Henri Litolff den knaap toezwaaide, nadat hij hem zijn 'Concert National Hollandais' had hooren spelen, die een drietal invloedrijke mannen besluiten deed Nicolaï, tot voortzetting zijner muzikale studiën, naar het conservatorium te Leipzig te zenden. Een dier drie was de hoogleeraar Jakob Geel, de geleerde en schrandere auteur, die tot het laatst van zijn leven Nicolaï's vaderlijke vriend bleef.

Na een driejarig verblijf te Leipzig en te Dresden, waar hij het onderwijs van den beroemden orgelspeler Schneider genoot, keerde Nicolaï in 1852 naar Holland terug. Op Schneiders aanbeveling benoemde Thorbecke hem in 1853 tot leeraar in het orgelspel aan de Koninklijke Muziekschool in de residentie, waar hij sedert dien tijd gevestigd bleef. Nicolaï werd achtereenvolgens organist van de Fransche en van de Luthersche kerk, in 1854 onderdirecteur van de Haagsche Toonkunst-afdeeling en in 1860 directeur daarvan, welke functie hij negen jaren bekleedde, maar toen wegens ziekte neerlegde; van Sept. 1863 tot Mei 1865 was hij ook directeur

van de Rotterdamsche Toonkunst-afdeeling, bij welke hij Verhulst verving.

In 1865, na den dood van Lubeck, volgde hij dezen op als directeur der Koninklijke Muziekschool. Bij dezen gewichtigen werkkring kwam in 1868 de leiding der Toekomst-concerten en in 1870 die van het muziektijdschrift Caecilia. En behalve als paedagoog, schrijver en dirigent zat de componist Nicolaï niet stil, zooals aanstonds blijken zal.

Met buitengewonen ijver en talent vervulde Nicolaï zijn taak als directeur der Muziekschool. De door hem opgerichte orkestklasse heeft niet weinig tot de muzikale ontwikkeling der leerlingen en tot den bloei dier inrichting bijgedragen. Daardoor zijn spelers gevormd, die in de voornaamste orkesten van ons land een plaats vonden en den roem der school hielpen verbreiden. Een aantal leerlingen, die ook in het buitenland naam hebben gemaakt, getuigen van het voortreffelijk onderwijs aan de school genoten, en dat Nicolaï de ziel der school is, daarover is slechts éen roep.

Het spreekt van zelf, dat zijn werkzaamheid als Caecilia-redacteur niet op die algemeene waardeering rekenen kan. Iemand, die vaak critisch optreedt, kan het niet allen naar den zin maken en moet wel eens aanstoot geven. Men zal in Nicolaï's tijdschrift over het geheel, ook wanneer men het niet daarmee eens is, den beschaafden toon waardeeren en verder den liberalen geest, die daaruit spreekt.

Dit brengt mij van zeil tot den dirigent, die als directeur der Toekomst-concerten er veel, zeer veel toe heeft bijgedragen op zijn gebied vrijzinniger, ruimer begrippen te kweeken en een einde te maken aan een noodlottig exclusivisme.

Het ontbreekt mij aan den tijd om dit met de programma's in de hand uitvoerig toetelichten, maar de Hagenaars herinneren zich dankbaar, dat hij de eerste muziekdirecteur was, die Berlioz' Harold-Symphonie liet spelen (in 1874), in een tijd dus toen men om Berlioz lachte; dat hij lang vóor anderen met orkestwerken en fragmenten uit den lateren tijd van Wagner durfde voor den dag komen, toen de smaak daarvoor nog moest worden ontwikkeld; eindelijk dat hij het was, die Peter Benoit hier ingang vinden deed. Dit laatste hangt ten nauwste samen met het streven om het nationale element in onze toonkunst te versterken, waaraan men ook de stichting der Nederlandsche Toonkunstenaarsvereeniging

te danken heeft, waarvan Nicolaï van de oprichting af secretaris was en van 1882 af voorzitter is.

Er blijft mij nog over iets van den componist Nicolaï te zeggen. Hij heeft een aantal werken geschreven voor orkest, piano, cel en zang. In deze laatste, in zijn liederen en koorwerken, ligt het zwaartepunt van zijn arbeid als toondichter. Op het gebied van het lied staat Nicolaï in ons land bovenaan en zoowel zijn liederen met Duitschen tekst, als zijn Loverkens hebben hem in ons land een populariteit verschaft, zooals slechts aan zeer enkelen ten deel viel. Men mag er bijvoegen, dat zij zich ook naast zeer vele in Duitschland gecomponeerde liederen van geachte meesters eervol handhaven. In zijn Symphonie (de Ouvertures zijn mij onbekend gebleven, evenals de klavierstukken voor vier en twee handen) en ook in zijn Sonate voor piano en cel stond Nicolaï nog te veel onder den invloed der toenmaals oppermachtige Leipziger school. Den talentvollen orkestcomponist herkent men o.a. in de Feestcantate voor de onthulling van het gedenkteeken voor 1813, tekst van N. Beets, en in de Jenny Lindcantate, gecomponeerd voor het 25jarig bestaan van de Maatschappij De Toekomst. Hier is de instrumentatie werkelijk schoon, schitterend zonder overlading, het oor streelend zonder in zoete weekheid te vervallen. Wat Nicolaï als koorcomponist vermag heeft hij door zijn oratorium Bonifacius bewezen. Ik wil niets op de solo's afdingen, maar ik herinner mij dat de koren den meesten indruk op mij maakten, inzonderheid het dubbelkoor van heidenen en christenen. Een ander prachtig staal van Nicolaï's kunst op dit gebied is het voor Cecilia-concours van 1880 gecomponeerd mannenkoor à capella ‘Door het woud’, tekst van Heije, dat ik zonder aarzelen tot het beste reken van dien aard uit den lateren tijd. Wanneer ik nu nog ‘Hansken van Gelder’ noem, dat, door C. van der Linden te Dordrecht gemise-en-scèneerd, ook als opera met bijval is uitgevoerd, de Vondel-hymne (tekst van Schaepman) en de Thorbecke-cantate vermeld (gedicht van Schimmel), dan heb ik wel het voornaamste uit Nicolaï's werken aangestipt. Een zeer praktische Theorie der muziek (in 3 deelen verschenen) mag bij deze opgave niet ontbreken.

Men zal na het bovenstaande tot de slotsom komen, dat Nicolaï een werkzaam leven achter zich heeft. Gelukkig mag men, bij de goede gezondheid die hij thans geniet, verwachten

dat hij niet alleen als directeur der Muziekschool, maar ook op ander gebied nog lang met vrucht werkzaam blijven zal.

Het lot is hem gunstig geweest, want het schonk hem, behalve zijn gaven, een vrouw, zooals de kunstenaar zich die wenschen kan: eene, die ook in den hoogeren zin van het woord de deelgenoote van zijn leven is en hem zijn pad effen heeft helpen maken. Groote schokken hebben hem gelukkig niet beroerd en men behoeft den man slechts te zien en te spreken, om tot die overtuiging te geraken. Veel gereisd heeft hij niet; een pelgrimstocht naar Bayreuth maakte hij in 1884. Elk jaar gaat hij een poos in de vaderlandsche bosschen en duinen verfrissching zoeken voor lichaam en geest. Voor het overige is zijn leven geregeld als een uurwerk. Reeds vroeg is hij aan den arbeid en elken morgen kan men hem, met een vlugheid, die men bij deze gevulde gestalte nauwlijks zou verwachten, van de Veenkade naar de Muziekschool zien gaan, links en rechts groetend. Want iedereen kent natuurlijk den directeur der Koninklijke Muziekschool, den componist van de Loverkens en van Bonifacius.

(*De Portefeuille*).

Dr J. De Jong.

Kroniek.

Tooneel- en letterkunde.

- Prijskampen. - In den tooneelwedstrijd uitgeschreven door de vereeniging *Advendo* van Amsterdam werd de eerste prijs niet toegekend.

De tweede viel te beurt aan de *Morgenstar* van Brussel, de derde aan *Eendracht en Uitspanning* van Amsterdam.

Beste liefhebber: prijs van uitmuntendheid den heer K. Posch; eervolle melding den heer E. Grégoir, beide van de *Morgenstar* van Brussel.

Beste liefhebster: Mev. Bataille, ook van Brussel.

De prijzen bestonden uit vergulde zilveren eerepenningen met grootere of kleinere geldsommen.

De jury bestond uit de heeren Bouberg Wilson, Rössing en L. Simons.

- Prijskamp van tooneelletterkunde. - De jury gelast met het beoordeelen van den prijskamp van tooneelstukken, voor de *Laurentwerkersgenootschappen* van Belgie, heeft eene premie toegekend van 75 fr. aan het tooneelstuk *Huig Scott,* van den heer Isidoor Albert, en eene premie van 50 fr. aan het blijspel *Goede getuigschriften* van den heer Pol Anri, onzer stad.

Eene nieuwe prijskamp zal uitgeschreven worden voor 1890-91. De voorwaarden zullen later bekend gemaakt worden.

- Op Zondag 23 Februari had te Antwerpen eene eerste bijeenkomst van

tooneelschrijvers plaats, tot het stichten van eenen bond ter verdediging van de belangen der tooneelschrijvers, in den aard van diengene laatst te Brussel en te Gent tot stand gekomen.

De aanwezigen verklaarden zich bereid zich aan te sluiten bij de tooneelschrijvers van Brussel, Gent en elders, om eenen algemeenen tooneelschrijversbond over geheel Belgie te stichten, in den aard der *Association des Auteurs et Compositeurs dramatiques* van Parijs.

Door eenen der aanwezigen wordt er op gewezen, dat het ook noodig is de toonzetters, ten minste degenen die voor het tooneel schrijven, mede te verzoeken tot aansluiting bij den bond, dewijl hunne belangen rechtstreeks in verband staan met degene der woordenschrijvers van tooneelstukken. Dit voorstel werd gegrond erkend en aangenomen.

- In de maatschappij voor handswerklieden te Groningen behaalde Dr. Jan te Winkel dezer dagen veel sympathie en bijval met eene voordracht over *Frans De Cort.*

- In de reeks *Onze Nationale Letterkunde*, eene keuze uit de werken der beste Zuid- en Noord-Nederlandsche schrijvers, uitgegeven te Ninove, door de weduwe Jacobs en zonen, onder toezicht van Pol de Mont, is uitgegeven n^{r} 11: *De Beren* door Gustaaf Segers, die reeds zoo menig verdienstelijk kijkje leverde in het bestaan der Kempische boerkens, welke hij - zijne levensschets vooraan het werkje mag het wel zeggen - *de visu et auditu* kent. Het boekje vormt een deel van 36 bladzijden en kost slechts 25 centiemen. Onder opzicht van degelijkheid, goedkoop en zorg verdient deze uitgave ten warmste aanbevolen te worden.

- Bij de uitgevers H. en L. Kennis, van Antwerpen, ligt ter pers *Coremans in de Volkskamer*, bevattende de redevoeringen, aanklachten en wetbesprekingen van den heer Edward Coremans, die in de Kamer van volksvertegenwoordigers weerklonken, van 1869 tot heden, en vertaald en bijeengebracht werden volgens de *Annales parlementaires*.

Dit werk zal ook vergezeld gaan van den ambtelijken tekst onzer verschiilige taalwetten en van talrijke geschiedkundige bijzonderheden.

- Jhr. Mr. Nap. de Pauw heeft *Madelghijs kindsheid* uitgegeven, op last van de Kon. Vlaamsche Akademie.

- Bij den uitgever Sijthoff te Leiden verscheen dezer dagen het eerste deel eener goedkoope reeks van *Nederlandsche classieken* onder leiding van Prof. Jan ten Brink. Het bevat eenen roman van A. Loosjes, *Het leven van Maurits Lijnslager*, eene Hollandsche familiegeschiedenis uit de 17^{e} eeuw, verschenen in 1814.

Ieder deel zal 50 cents of 1.10 fr. kosten.

- De Maatschappij der Vlaamsche Bibliophilen van Gent heeft in hare laatste vergadering besloten de uiterst zeldzame *Sermoenen* (1520) van pater Nikolaas Peeters te herdrukken en het *Cartularium der Leughemeete* uit te geven, met gekleurde platen voorstellende de beroemde muurschilderingen der 14^{e} eeuw van de oude kapel op den Begijnengracht te Gent.

Prof. Acqoy van Leiden, die in vervanging van wijlen Chalon tot lid gekozen werd, zal de inleiding der *Sermoenen* schrijven en de heer Baron Jan Bethune bezorgt het *Cartularium der Leughemeete.*

Ook het tweede deel der onuitgegevene *Gedichten van Anna Bijns* is reeds in bewerking. De uitgever is Prof. van Helten van Groningen.

Verder zal Prof. Vercoullie van Gent de *Prozawerken van Zuster Hadewyck*

uitgegeven en de heer Bethune het *Cartularium van het Kinderen-Aleyns-Hospitaal* te Gent.

- KONINKLIJKE VLAAMSCHE AKADEMIE. - In eene der laatste zittingen werd besloten de uitgave te doen van eene Levensschets der in Belgie geboren Nederlandsche schrijvers. Met dit doel werd eene kommissie benoemd uit leden der Akademie, welke reeds eene voorloopige lijst van namen heeft opgemaakt.

Beeldende kunsten.

- Tot nu toe was er nog geene enkele schilderij gevonden van den Haarlemschen schilder Albert Van Ouwater, een tijdgenoot en misschien een leerling van Van Eyck. Hij was alleen bekend door het boek van Karel Van Mander, die twee stukken van hem beschrijft: het zoogenaamde *Romeinsche altaar* in de groote Kerk te Haarlem en eene *Opwekking van Lazarus.* Dit laatste werk, waarvan hij alleen de kopie kent, is, volgens Van Mander, na de inneming van Haarlem in 1573 door de Spanjaarden buit gemaakt.

Lazarus beschrijft hij als eene naakte figuur, van schoone en zuivere behandeling, omgeven door lieden uit het volk aan de eene en apostelen aan de andere zijde. De *Kunstkroniek* deelt nu mede dat Dr Schneibler kort geleden het origineel van dit stuk gevonden heeft in eene verzameling van eene familie te Genua, die het thans aan het kunstmuseum te Berlijn heeft afgestaan.

Ook de bestuurder van die inrichting, Dr Bode, is het met Dr Schneibler eens, dat deze schilderij de *Lazarus* van Van Ouwater is; waarschijnlijk is het stuk met den hertog van Alva naar Genua gekomen, daar deze na zijne terugroeping uit de Nederlanden daar een tijdlang vertoefde. De schilderij is nog in voortreffelijken toestand; haar zoo frisch koloriet en fijne teekening worden bijzonder geroemd.

- Op 31 December 1889 liep het tienjarig tijdperk ten einde, voor hetwelk de kommissie, ingesteld om de werken van Rubens in gravuur of in fotografie te verzamelen, benoemd werd. Gedurende dien tijd bracht zij 1505 stuks bijeen, waaronder 907 gravuren, en 598 fotografieën, die, gevoegd bij de verzameling, welke reeds aan de stad Antwerpen behoorde, deze tot de rijkste van haren aard maakt, welke ergens bestaat. Van de aangeworven fotografieën zijn er 233 op last en voor rekening der kommissie uitgevoerd naar schilderijen en teekeningen, waarvan nog geene afbeelding bestond. Ook heeft de kommissie een verzameling boeken en plaatwerken aangelegd, betrekking hebbende op Rubens' werken. Deze bevat 289 nummers. Het stadsbestuur heeft beslist de kommissie te laten voortbestaan om aan te vullen wat er nog ontbreken mocht aan de verzameling en wat er verder nog zal verschijnen. De schepene Van den Nest is tot voorzitter benoemd in vervanging van wijlen den schepene Allewaert.

- *Museum van Antwerpen.* De plechtige opening van het nieuw Paleis der Schoone Kunsten op de gronden van het Zuiden gebouwd, zal plaats hebben in de maand Augustus aanstaande, tijdens de gemeentefeesten.

Op aanvraag der bijzondere kommissie gelast met het tijdig overbrengen en het plaatsen der kunstwerken te bezorgen, heeft het college van burgemeester en schepenen beslist den dag der sluiting van het oude Museum op 15 Maart aanstaande te bepalen.

Deze maatregel wordt ten volle gebillijkt door de belangrijkheid der voorbereidende werkzaamheden, waarmede de commissie zich onverwijld moet kunnen bezig houden. Van den anderen kant, doet het bestuur de werken van bepaalde geschiktmaking en inwendige stoffeering van het nieuw Museum met de grootste bedrijvigheid uitvoeren.

Te dezer gelegenheid zal in de benedenzalen de verzameling der gravuren en fotografieën naar Rubens werken ten toon gesteld worden.

Toonkunde.

- De talentvolle Antwerpsche komponist Jan Blockx heeft dezer dagen te Brussel, in de zaal van den *Cercle Artistique*, op verzoek van het bestuur dezer maatschappij, een zang- en instrumentaal concert gegeven, uitsluitelijk samengesteld uit een aantal zijner gewrochten.

De zoo gewaardeerde toonkundige, wiens *Milenka* hem in de hoofdstad op den eersten rang heeft geplaatst, heeft met zijn concert den grootsten bijval verworven. 't Was voor hem een ware triomf, waarvan de waarde nog vergroot werd door de aanwezigheid van de Koningin en van de gravin van Vlaanderen, die meer dan eens het teeken van toejuiching gaven, door geestdriftig in de handen te klappen.

Al de bladen van de hoofdstad spreken met den meesten lof over de werken van den heer Blockx, wat des te meer beteekenis heeft, daar al de zangen in het Vlaamsch werden voorgedragen.

H.M. de Koningin en H.K.H. de gravin van Vlaanderen hebben den componist bij zich ontboden en hem in vleiende bewoordingen geluk gewenscht. Langen tijd spraken zij met hem... in het Fransch.

Eensklaps echter begon de Koningin in het Vlaamsch te spreken - in zuiver Vlaamsch - en zegde:

- Uw lied, *Ons Vaderland*, heeft grooten bijval verworven; 't is dan ook een uwer best gelukte stukken.

De gravin van Vlaanderen verklaarde echter *De Spinster* te verkiezen.

De heer Blockx antwoordde natuurlijk in het Vlaamsch, en zette het gesprek aldus voort tot het einde in dezelfde taal. Hij bedankte de Koningin en de gravin van Vlaanderen voor het belang dat zij in de Nationale Kunst stellen.

In den loop van het onderhoud sprak H.M. ook over het ballet *Milenka* en andere gewrochten, die, zegde zij, haar uiterst bevallen hadden.

Voegen wij erbij, dat het lied *Ons Vaderland* na elke stroof warm werd toegejuicht, en ten slotte door de gansche zaal gebisseerd. Maar het werd ook overheerlijk en met vuur voorgedragen door Blauwaert.

Ook de *Harpzang* werd gebisseerd.

Nogmaals dus eene overwinning door de Vlaamsche kunst behaald!

- De *Antwerpsche Muziekmaatschappij* heeft den *Requiem* van Mozart, Maandag 17 Maart in de groote zaal van den *Cercle Artistique* uitgevoerd.

Het is ons niet mogelijk, in uitvoerige kunstbeschouwingen te treden over dit beroemde werk, hetwelk dank vooral aan de welverzorgde uitvoering, onder de leiding van Peter Benoit, niet beneden de hooggespannen verwachting bleek te zijn, waarmede wij dit kunstfeest hadden afgewacht. Zekere bladzijden hebben ons vooral diep getroffen, en indien dit met andere gedeelten niet in dezelfde mate het geval was, dan meenen wij dit alleenlijk hieraan te moeten toeschrijven dat het uiterst moeilijk, zooniet onmogelijk is, na eene enkele uitvoering, een volledig en juist oordeel uit te spreken over een werk van dit gehalte.

Zonder dat wij in het werk van Mozart dat karakter van overweldigende grootschheid hebben teruggevonden, hetwelk aan de *Mattheuspassion* van Bach eigen is, die wij van dezelfde maatschappij, een paar jaren geleden, hebben gehoord, heeft de *Requiem* ons getroffen door de innigheid van den toon, en door die dramatische uitdrukking der gevoelens, waarin Mozart een meester is.

Het *Recordare*, het *Lacrymosa*, en den *Benedictus* rekenen wij tot de schoonste gedeelten dezer alleszins waardige partituur.

Koren en orkest hebben zich voortreffelijk gekweten van hunne moeielijke taak. De leiding van het werk deed beurtelings de voornaamste bijzonderheden

uitkomen, nu eens aan den zang en dan weer aan de orkestratie het overwicht gunnende, volgens de rol die zij in het geheel te vervullen hebben, maar zonder dat het eene element het andere ooit versmachten kon, zooals dit maar al te zeer het geval is bij minder grondige bestudeering der werken.

De eer van den avond komt in ruime mate toe aan de vier solisten, waarvan slechts ééne een onbekende was voor het Antwerpsch publiek. Mej. Wally Schauseil, van Dusseldorf, bezit eene krachtige en welluidende sopranostem, die veel genoegen heeft gedaan. Nevens haar traden op: Mevrouw M. Soetens-Flament (alt), en de hhn. Duzas (tenor) en H. Fontaine (bas). Het zou overbodig zijn, hier den lof dezer drij uitmuntende artisten te maken, die van al onze lezers zoo zeer gekend en zoo terecht gewaardeerd worden. Wij kunnen slechts met een enkel woord zeggen: Alle vier de solisten waren elkander volkomen waardig, en vormden het beste quatuor dat men maar wenschen kon.

Kortom de uitvoering van 10^{n} dezer, is voor de Antwerpsche Muziekmaatschappij een nieuwe triomf geweest, te voegen bij zoo menige genotvolle avonden, die wij haar reeds verschuldigd zijn.

Sterfgeval.

- De gekende tooneelschrijver, Felix Van de Sande, is Dinsdag, 11 Maart, te Koekelberg, bij Brussel, overleden. Hij werd den 9 November 1824 te Mechelen geboren. In 1853 trad hij op als tooneelspeler bij het Nederlandsch tooneel te Antwerpen en later werd hij te Brussel bestuurder van den Nederlandschen Schouwburg. Sedert tal van jaren was hij boekbewaarder bij het gerechtshof van Brussel, welk ambt hij zoo verdienstelijk vervulde, dat hij tot ridder dor Leopoldsorde werd benoemd.

Hij heeft eene menigte dramas, blijspelen, alleen- en tweespraken geschreven. Met zijn tooneelspel *Het vijfde Rad van den Wagen* werd hij destijds met den driejaarlijkschen prijs bekroond.

Ziehier de titels zijner bijzonderste werken:

Drama's: *Kermisklok*, *doodsklok*, in 4 bedrijven; *Willem Rijnvisch*, in 4 bedrijven; *Leid ons niet in bekoring*, in 5 bedrijven; *de Jenever*, in 9 tafereelen; *Geef ons heden ons dagelijksch brood*, in 5 bedrijven.

Tooneelspelen: *Als de kat van huis is*, in 1 bedrijf; *Veel geschreeuw en weinig wol*, in 1 bedrijf; *de Kap over de haag*, in 4 bedrijven; *het vijfde Rad van den Wagen*, in 3 bedrijven.

Blijspelen: *Hoe schoon is de natuur*, operette; *Schampavie,* zangspel; *de Markies op jacht,* id.; *Hij is niet jaloersch*; *de verwachte Schoonzoon,* enz., enz.

Nieuwe Uitgaven.

Onze nationale Letterkunde, onder toezicht van Pol de Mont. Afl XI. De Beren, novelle door Gustaaf Segers. Ninove, wed. Jacobs. In-8°, 36 blz.

0.25

- *Jaarboek van het Davidsfonds* voor 1890. In-8°, 216 blz. Leuven, drukkerij Karel Peeters.
- Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. 1890, Januari. In-8°, 68 blz. Gent, A. Siffer.
- *Eene Koningsdochter.* Treurspel in 3 bedrijven door Alfons Dekkers. Antwerpen, Jan Boucherij. In-8°, 52 blz.
  Prijs fr. 1.25
- *De zeden en gebruiken van ons volk* in de 13e en 14e eeuw, volgens de gedichten van dien tijd, door Frans De Potter. Antwerpen, Jan Boucherij. In-8°, 102 blz.

  Prijs fr. 2.-

[Nummer 4]

Mops
blijspel in een bedrijf
door René Vermandere.

(Zie vorige aflevering, blz. 113).

Tooneel X.

Vorigen, Chargé.

ROOS.
Zie kapitein, op 't onverwachts brengt men ons Mops weder.

KAPIT.
Mops?

ROOS.
Deze jonge heer heeft hem ontdekt, niet waar Frik?

FRIK.
Zeker Mijnheer...

KAPIT.
Mops is dat Mops.

ROOS.
Wij hebben hem allen terstond erkend...

KAPIT.
Maar...

ROOS.
Frik ook he Frik?... omdat hij zoo wat vervreemd is, wij twijfelden eenigszins, maar Frik heeft ons allen overtuigd. Hij moet het toch best weten niet waar kapitein.

KAPIT.
Zeker maar...

ROOS.
En 't is deze brave heer die hem ontdekt heeft. Ga er nu mede in de keuken Frik, en geeft hem deze kiekenmagen

(Frik en Roos af)

.

Tooneel XI.

Vorigen, min Frik en Roos.

KAPIT.
Dankbaar Mijnheer

(geeft hem eene hand)

maar ik twijfel nog... mijn hond was zoo geleerd, hij had maar de spraak te kort... en deze...

GODEFRIED.
Deze hond is ziek Mijnheer Chargé.

KAPIT.
Hij moet erg aangedaan zijn.

GODEFRIED.
Ik heb hem afgekocht van iemand die hem van een reizende troep bohemers had gekregen...

KAPIT.
Bohemers?!

GODEFRIED.
Dezelfde troep die over drie maanden uit de stad trok en er gister weerkeerde...

KAPIT.
Zoo?

GODEFRIED.
Hoe begaafder een hond is, hoe noodlottiger de afwezigheid zijns meesters op hem werkt... eerst worden de gezichtorganen aangetast... ik geloof dat zulks hier diet geval is en daaraan moet toegeschreven worden dat het dier zoo weinig vriendschap betuigd. Vervolgens kan eene slecht ingerichte spijzing zekere verslapping der gewrichten veroorzaken die op weinig uitzonderingen na zeer schadelijk op de hersens werkt.

KAPIT.
Ik hoor dat mijnheer met kennis van zaken spreekt.

GODEFRIED.
Gedurende mijn verblijf te Luik had ik menigmaal gelegenheid de lessen der geneeskunst te volgen.

KAPIT.
Zoo... ik moet u nogmaals bedanken Mijnheer voor de moeite die gij u gegeven hebt, want ik ben overtuigd dat het de aangekondigde belooning niet is die u handelen deed.

GODEFRIED.
De aangekondigde... toch niet heer kapitein.

KAPIT.
Ha gij kent mij?

GODEFRIED.
Ik beklaag dat ik u niet beter ken heer kapitein en wat ik insgelijks beklaag, 't is dat men mij vroeger in het uitkiezen eener loopbaan belemmerde, anders zou ik nu met kennis van zaken kunnen handelen hebben over een vraagpunt dat aan 't order van den dag is... ik bedoel de Antwerpsche versterkingen.

KAPIT.
Ha! Zet u Mijnheer, zet u...

GODEFRIED.
Ware ik meester geweest van mijne toekomst kapitein, ik droeg nu den degen, en telde onder de verdedigers des vaderlands.

KAPIT.
Uwe ouders hadden ongelijk Mijnheer, en nu bekleedt gij andere betrekkingen?... Mijne dochter...

GODEFRIED.
Ik heb reeds het genoegen gehad hare kennis te maken Mijnheer. Zoo verre waren wij reeds in onderhandeling getreden dat ik de vrijheid nam haar te berichten hoe ik welhaast in 't huwelijk denk te treden met eene juffrouw die zij zeer wel kent.

KAPIT.
Ha!... zet u Mijnheer gij zult een glas wijn drinken...

GODEFRIED.
Verschooning heer men verwacht mij... de dochter van een officier...

KAPIT.
Ha... en mag men weten?...

GODEFRIED.
Mejuffrouw Julia... ik geloof dat ik goed zeg...

LENA.
Lena Mijnheer...

GODEFRIED.
Mejufvrouw Lena zal u den naam mededeelen als zij het geradig vindt.

KAPIT.
Vergeef mij ik was onbescheiden...

GODEFRIED.
Toch niet heer kapitein Indien ik eenigszins aarzel u den naam bekend te maken is het alleenlijk omdat ik de zaak nog niet heel zeker ben... De vader komt er tegen...

KAPIT.
Zoo Mijnheer?...

GODEFRIED.
De vader komt er tegen omdat ik geen militair ben.

KAPIT.

(tot Lena)

Wat zegt ge nu?

(tot Godefried)

Zie Mijnheer gij *moet* u nu zetten 't is nu *Manu militari.*

(hij duwt hem op eenen stoel en zet zich met Lena. Godefried te midden.)

De zelfde zaak houdt ons hier bezig. Ik heb er nog over geredeneerd met mijne dochter. Denkt gij dat ik uw toekomstige schoonvader ongelijk geve?

GODEFRIED.
Gij denkt toch ook niet dat ik hem gelijk geve?

KAPIT.
Neen wij behouden daarover elk ons eigen oordeel. Laat ons de zaak een oogenblik beredeneren.

GODEFRIED.
't Zij zoo. Ik ben de beminde, voor de kwestie te vergemakkelijken, Mejuffrouw Julia...

LENA.
Lena Mijnheer...

GODEFRIED.
Mejuffrouw Lena is mijne toekomstige; gij zijt de koppige vader die geen grootvader worden wilt...

KAPIT.
Juist.

GODEFRIED.
Nu moet er nog gezegd worden dat ik juffer Julia...

LENA.
Lena Mijnheer...

GODEFRIED.
Juist ik misgrijp mij altijd...

KAPIT.
Ha ik versta... Julia is een naam die u nauw aan 't hert ligt.

GODEFRIED.
Ik ben geen diplomaat heer kapitein... ik zal hier al mijne geheimen laten. Mejuffer Lena bemint mij en ik bemin haar. Gij ook bemint haar, maar mij bemint gij in 't geheel niet. Nog iets ik ben advokaat.

KAPIT.
Nu zijn de rollen goed verdeeld. En gij trouwt mijne dochter.

GODEFRIED

(smeekend)

Als 't u belieft

(Lena geeft hem een stoot)

.

KAPIT.
Jamaar nog zoo gauw niet. Ik ben hier nog!

GODEFRIED.
Gij wilt er toch niet mede trouwen?

(Lena geeft hem een stoot)

.

KAPIT.
Neen maar beletten dat zij ongelukkig vaart... en ik met een... De genegenheid is gekomen op het bal.

GODEFRIED.
Juist, der officieren

(Lena geeft hem een stoot)

.

KAPIT.
Hé?!

GODEFRIED.
't Is eene veronderstelling.

KAPIT.
Daar hebt gij haar de ooren volgeblazen gelijk een advokaat dat kan: Hij verdedigt de weduw en de wees en als er duiten zijn trouwt hij er mede...

GODEFRIED.
Met eene van de twee wel te verstaan. Ga voort:

KAPIT.
Eens getrouwd dompelt hij zich in zijne wetboeken en de vrouw om zich te verzetten mag er 't stof van slaan. Haar levensroman wordt een *codex!*

GODEFRIED.
Gij blijft aan 't woord.

KAPIT.
En de arme vader, als hij eens met zijnen schoonzoon spreken wil, is gedwongen op zijnen ouden dag latijn te leeren!

GODEFRIED.
Ho! ho!

KAPIT.
Anders is het gesteld als zij een krijgsman trouwt...

GODEFRIED.
Verschooning. De officier heeft de man der wet uitgekleed, het is recht dat ik de soldaat afschildere. De officier is gansch onverschillig aan de bruidschat niet waar? 't Is 't geen men dagelijks ziet officieren die arme meisjes trouwen.

KAPIT.
Jamaar...

GODEFRIED.
Een oogenblik; eens getrouwd hebt gij voor te beginnen eene slechte daad op het geweten.

KAPIT.
Mijnheer!...

GODEFRIED.
Natuurlijk! Gij hebt haar gedwongen of ten minste aangespoord aan de neiging haars herten te verzaken; zij minde mij, gij hebt haar in de armen geworpen van iemand voor wie zij wellicht afkeer gevoeld, een soort van dolkslikker die in zijn leven misschien 10000 boerenjongens de koorts doen krijgen heeft van angst met zijne fransche vloeken en zijnen *garde a voooo.*

KAPITEIN.

Maar 't kan een lieve jongen zijn.

GODEFRIED.

Ja '*t kan*, zij moet het nog afwachten, maar van mij weet ze 't al dat ik een lieve jongen ben. En krijgt men oorlog, de man werpt zich in 't vuur, er komt een ongelukkige kogel en...

KAPIT.

Hij valt op 't veld van eer!

GODEFRIED.

't Akkoord, maar men trouwt geen man om 't genoegen te hebben hem te zien vallen op gelijk wat veld.

KAPIT.

Hoe gij hebt een soldatenhart, zegt ge, en de heldendood ontgaat aan uwe beschimpingen niet, vaderland en plicht zijn maar woorden, en indien gij geroepen waart om te sneuvelen?...

GODEFRIED.
Ik zeg niet... maar ik zou toch liefst eerst probeeren... de goesting zou misschien komen bij de oefening.

KAPIT.
Dat aanveerd ik onder geene voorwaarden, Mijnheer... de spot mag nooit zekere grenzen overschrijden.

(Lena geeft Godefried een stoot)

.

GODEFRIED.
Maar ik heb tegen mijn gedacht gesproken, ik ben integendeel een echte sabelslikker, en indien ik ooit beklaagd heb geen militair te zijn, is het op dezen oogenblik. Mijn droom ware dan haast eene waarheid...

KAPIT.
Gij zoudt het ver brengen...

GODEFRIED.
Ik denk het niet... want 's anderdags van 't huwelijk gaf ik mijn ontslag...

KAPIT.
Hoe?

GODEFRIED.
En denkt gij waarlijk, heer kapitein, dat ik mij nog om roem en grootheid en kruisen en linten bekommeren zou, met zulk een vogeltje in mijne kooi

(wijst Lena)

die voor mij alleen zingen zou, het gezellige lied van den huiselijken heerd van de echtelijke liefde en de genoegens van 't vaderschap.

KAPIT.
En de arme schoonvader waar blijft die ondertusschen?

GODEFRIED.
Ho, hij zou zijn deel hebben. Als men de wereld buiten laat is er plaats voor allen. De vrede van 't huisgezin zou u 't gewoel der wereld doen vergeten: had Napoleon kleinkinderen gehad, hij zou het opstellen zijner gedenkschriften onderbroken hebben om ze in slaap te wiegen.

KAPIT.
Juist zoo. *Dat* had Napoleon nog te kort: een ongespaande tweeling drie, vier, zijne ‘Memoires’ zouden er veel bij gewonnen hebben. En daarbij hebben de advokaten 't monopoleum van 't vaderschap?

GODEFRIED

(stil tot Lena).

't Is nu uw vader die gij stooten moet...

KAPIT.
'k Heb daar een klein fleschken... 1811... *lacrima christi...* delicieus.

GODEFRIED.
'k Mag niet!...

KAPIT.
Gij moet!...

GODEFRIED.
Nu? Neen. In een kwartier ja!

KAPIT.
'k Zal ze gereed ontkurken. En... hoewel gij een soort van advokaat schijnt, tracht van uw woord te zijn.

GODEFRIED.
Een zoo aangenaam gezelschap en lacrima christi van 't jaar 11. Ik zal zeker van mijn woord zijn Welke soldaat zou er ten dien prijze niet aan ontbreken?!...

(allen af)

.

Tooneel XII.

FRIK

(alleen, hij heeft Mops bij zijne koord).

Ik *heb* hem nu gewasschen en zijn steert is nogtans niet verkort. Bijlange niet... ik geloof dat hij eer verlengd is...

(op de knieën)

Mops! de Russen komen!... Russen aan mijn oor, zegt Mops... Is dat Mops?... Zijde gij Mops?... Zoude wel jongen... Gij zijt gij Mops noch van knieën noch van ellebogen... Als gij Mops zijt, dan is bakkerskat ook Mops, en deze twee kiekens zijn ook Mopsen. Gij gelijkt gij niet meer aan Mops dan een rolmops aan O.L. Vrouwentoren.

Tooneel XIII

Frik en Kapitein

KAPIT.

(met flesch).

Ha dien hond... wat is dat nu van dien hond... waar is mijn bril nu alweer... is dat Mops zegt ge?

FRIK

(immer op de knieën).

Zeker Mijnheer...

KAPIT.

Maar...

(overtast zich)

geef eens mijn bril.

FRIK.

Ik weet het niet, Mijnheer...

KAPIT.

En is dien hond blind?

FRIK.
Hij ziet als eene vink, Mijnheer...

KAPIT.
Zoo... waarom schijnt hij hier dan zoo vreemd?... ik heb hier nogtans mijn bril op tafel laten liggen...

FRIK.
Ja maar Mijnheer in drie maanden... bezie eens een kieken...

KAPIT.
Een kieken? waarom moet ik een kieken bezien?

FRIK.
Deze hond heeft in drie maanden geen woord vlaamsch gehoord...

KAPIT.
Zijt gij nu luid aan 't droomen?

FRIK.
En dan Mijnheer die afkappingen van peerdsvoeten...

(hij zit immer op de knieën)

.

KAPIT.
Maar zie hem daar nu eens zitten... wat raast gij daar nu allemaal?

FRIK

(opspringend).

't Is die Mijnheer, kapitein, die dat al gezegd heeft, als ik lieg, ik lieg na een ander...

KAPIT.
Ik begin te gelooven dat gij en die Mijnheer en geheel den hannekensnest mij voor den zot houdt... Is dat Mops of niet?

FRIK.
Zeker Mijnheer.

KAPIT.
Zoo dat is Mops, die leelijke, ongesnuisterden verbalemonden hond is Mops?!..

FRIK

(loopt de deur sluiten)

Toch niet, Mijnheer, toch niet...

KAPIT.

(woedend).

Waarom zegt gij dat het wel Mops is?

FRIK.

't Is Roos, kapitein, 't is Roos... als zij het nu volstrekt zoo begeert. Willen of niet, 't moest Mops zijn. 'k Heb het haar genoeg gezegd, o ik geneer er mij niet voor... als ik daar straks alleen was, 'k zeg: Gij zijt gij Mops noch van knieën noch van ellebogen.

KAPIT.

Jamaar wat is dat nu al? Knoop dat nu aan een... Zij komen hier met een monster van een hond binnen, uit wiens vel men al wel tien jaar handschoenen had moeten snijden, niemand kent deze die hem hier binnenbrengt, maar iedereen gelooft hem, hij zet zich hier op zijn gemak neer, werpt mij een half dozijn beleedigingen naar het hoofd, hij wil mij doen gelooven dat kiekens hooi eten en nog eenen heelen hoop andere vijven en zessen, en op den hoop wil hij nog mijnen ‘lacrima christi’ uitzuipen.

FRIK.

't Zag er mij zoo een tandentrekker uit...

KAPIT.

't Is een beurzesnijder, een ‘chevalier d'industrie,’ waar waren toch mijne gedachten.

FRIK.

Als hij maar 't zilverwerk niet gestolen heeft.

KAPIT.

(opschrikkend).

Hij heeft hem mede... ja, ja, daar is geen twijfel aan... hij heeft hem mee...

FRIK.

Wat kapitein?

KAPIT.

Mijn bril, mijn gouden bril... hij heeft hem mee, zeg ik u

(roepend)

Roos! Zie mij hier nu eens staan met mijnen lacrima christi... een bril van 150 frank.

(roepend)

Lena!

FRIK.
Wel wel, als gij dat nu gaat denken!

KAPIT.
't Is een jood... hebt gij dien neus niet bemerkt.

Tooneel XIV

Vorigen, Roos

KAPIT.
Mijn bril, weet gij van mijn bril?

ROOS.
Neen toch niet...

KAPIT.
Hij lag hier op de tafel...

ROOS.
Ja.

KAPIT.
Waar is Lena?

ROOS.
Boven.

KAPIT.
Roep ze eens...

Tooneel XV

Vorigen, Lena

LENA.
Welnu vader?

KAPIT.
Weet gij van mijn bril niet?

LENA.
Toch niet vader...

KAPIT.
't Is goed! 't is niets, kind. Ga maar kind.

LENA.
Welke glazen, vader?

KAPIT.
Ik zal ze zelf uitkiezen, kind, en u verwittigen.

LENA.
Goed vader.

(af)

Tooneel XVI

Vorigen min Lena

ROOS.
Ja maar kapitein, 't is hem zulle...

KAPIT.
Ja, ja, zeker is 't hem... Lena zal zoo spijtig zijn, een familiestuk...

ROOS.
Laat hem hier eens 14 dagen zijn...

KAPIT.
Wie, die hond!? 't Is van dien heer dat wij spreken. Als die hond nog een kwartier uit het water blijft, wil ik zelf verzopen worden. 't Is een dief, een pick-pocket, wat gedachten toch zoo een mensch hier bintelaten...

ROOS.

Maar kapitein toch!...

KAPIT.
Wij zullen hem niet meer zien, noch mijnen bril ook niet meer...

ROOS.
Maar kapitein toch...

KAPIT.
Er moet gehandeld worden. Frik moet naar de politie.

ROOS.
Och God den heer toch.

(aan kant)

Nu hebben wij iets uitgemeten!

KAPIT.
Loop jongen, beschrijf hem goed, hebt gij hem wel bekeken?...

FRIK.
Ja zeker, Mijnheer, met zijn bakkersaanzicht.

KAPIT.
En vooral dat Lena niets te weten kome.

FRIK.
En dien hond?

KAPIT.
Hang hem op of smijt hem in 't water... of neen, hij kan ons te pas komen, maak hem daar ieverst in de keuken vast..

FRIK.
In een oogenblik ben ik terug...

(af)

KAPIT.
Draag deze flesch in den kelder, Roos, wij zullen ze ledigen als de dief ontdekt is.

(Roos af, zet zich)

Tooneel XVII

Kapitein, Lena met Pauwels (inkomend)

LENA.
Zie eens vader, wien wij hier hebben...

KAPIT.

(opspringend).

Zoo... ha, 't is kozijn... 'k meende dat gij ons adres geheel en gansch vergeten hadt.

PAUWELS.
Om u dienst te doen, kozijn... toch niet, toch niet...

KAPIT.
Hoe gaat het al t' huis?

PAUWELS.
Goed, kozijn. De vrouw klaagt immer van tandpijn en ons Wiezeken heeft de groep. 'k Zei het gister nog: ons huis zal haast een hospitaal gaan worden. En wanneer komt gij ons nu bezoeken?...

KAPIT.
Met den zomer, kozen...

PAUWELS.
Ja maar, met *welk* eenen zomer? Als ik kwam zeggen dat mijne vrouw bevallen was van Julleken, beloofdet gij dat ook, en als ik u kwam zeggen dat Julleken ging zijne eerste communie doen, hebt gij het nogmaals beloofd, maar wij hebben nooit iemand gezien.

KAPIT.
Wat wilt gij daaraan doen... mijne jaren, mijne rhumatismen.

PAUWELS.
Ja kozijn, maar als gij 't uitstelt totdat gij jonger geworden zijt om mij een bezoek te brengen, zal ik nog lang moeten wachten

(lacht hard)

.

KAPIT.
Daarbij, 'k heb mijne bezigheden.

PAUWELS.
Dat zal niet erg zijn. Kom eens met de kermis met de gauwte, met nicht Lena, met het convooi, gij zijt er in een half uurken.

KAPIT.
Ja maar, kozijn, als ik *met* alle deze dingen komen moet, zullen zij in den wagen niet kunnen.

PAUWELS.
Och die kozijn toch!

(lacht hard)

Wij spreken zoo wat op ons boersch, maar toch 't is gemeend zulle...

FRIK

(zijn hoofd instekend).

Kapitein, a.u.b.

KAPIT.
Wacht ik kom.

(af)

Tooneel XVIII

Lena, Pauwels

PAUWELS.
Gij zoudt nooit raden, nicht, waarvoor ik hier kom... ik dorst er niet van spreken als kozijn hier was.

LENA.
Is het zoo erg, kozijn?

PAUWELS.
Hij zal kwaad zijn en nogtans als ik u zeg hoe

dat gekomen is. Zie... ik was uitgespannen ‘in de Wapens van Zeeland.’

LENA.
Ja maar, zeg eerst wat er van kwestie is,..

PAUWELS.
Ja... uw Mops is weg, hé?

LENA.
Ja! wat weet gij er van?

PAUWELS.
'k Heb ik hem...

LENA.
Gij? maar waar...

PAUWELS.
'k Heb hem medegebracht... hij is hier rechtover ‘in de Wapens,’ waar ik altijd uitspan.
'k Zal u zeggen...

LENA.
Neen, haal hem liever, haast u.

PAUWELS.
Maar kozijn!.,.

LENA.
'k Zal ik daar voor zorgen... dat is gewonnen.. maar aan niemand zeggen hoor...

PAUWELS.
Wees gerust... 'k Zal u zeggen hoe dat al gekomen is..

LENA.
Neen, neen, zeg niets, haal Mops...

Tooneel XIX

Vorigen, Roos

ROOS

(intredend).

Wij zijn nu goed geleverd, hé Lena?... Ha Pauwels?...

LENA.
Roos, kozijn heeft Mops mede...

ROOS.
Wat heeft hij?

LENA.
Mops mede... hij brengt hem weer... waar is vader?

ROOS.
Wel dat komt nu op zijnen tijd zulle... in de tuinkamer.. gij weet niet hé, hoe de zaken staan? 't Ziet er hier lief uit!

LENA.
Hoe dat?

ROOS.
Haast u Pauwels in eenen vloek moet gij hier terug zijn... waar is die hond?

PAUWELS.
Hier in de wapens, hier rechtover, 'k ben daar uitgespannen..,

ROOS.
Haast u, 'k heb ik iets voor u..

LENA.
En ik steek al de nichtjes en kozijntjes in 't nieuw...

PAUWELS.
Te veel goedheid, teveel goedheid... Ik was uitgespannen ‘in de wapens.’ 'k Span daar altijd uit ‘in de wapens.’

ROOS en LENA.
Straks, straks, vertel dat straks.

PAUWELS.
Ja maar, gij zoudt kunnen denken, hij heeft Mops gestolen... Ik was uitgespannen ‘in de wapens’

(zij

nemen hem vast en duwen hem de deur uit wijl hij vruchteloos uitleg poogt te geven).

Onvrijwillig, heel onvrijwillig... als 't u belieft... een woord.

(af)

Tooneel XX

Lena, Roos

ROOS.
Die bril moet nu in zijne handen vallen... waar leggen wij hem?... op de tafel mag hij niet... ha, hier in de schuif.

(legt hem in de tafellade)

LENA.
Als zij maar lang genoeg wegblijven... ik beef... nu kon hij reeds weerzijn.

ROOS.
G'hadt hier strak moeten zijn, ge zoudt dan redens tot beven gehad hebben... als ge ne keer denkt,

(luisterend)

hij is daar.

(af)

Tooneel XXI

Lena, Pauwels later Roos

PAUWELS.
Hier is de weglooper.

ROOS

(komt met den hond uit de keuken en duwt zijne koord in Pauwels hand).

Zie hier is 't geen ik u beloofd heb, en nu maak maar dat gij wegkomt... de kapitein weet alles...

PAUWELS.
Weet hij alles en wat zegde hij?

ROOS.
Niets, maar hij ging zijnen sabel slijpen, 't geen hij altijd doet als hij zeer kwaad is.

PAUWELS.
En wat moet ik met dezen hond doen?

ROOS.
Al wat gij wilt buiten hem hier laten.

LENA.
Maar Roos toch... zij kunnen alle oogenblikken inkomen...

(zij gaat Mops in de keuken binden)

.

ROOS.
De kapitein is een koleriek mensch, 'k heb hem zoo eens in ruzie geweten met de melkvrouw die hare volle maat niet gaf. Zij stond met de kan in hare handen en hij kapte haar van den eersten keer een oor af.

PAUWELS.
Van de vrouw?!

ROOS.
Neen van de kan.

(Lena komt weer op)

PAUWELS.
Maar als ik u nu zweer dat het onvrijwillig is. Zie ik was uitgespannen ‘in de wapens van Zeeland’ hier recht over.

LENA.
Ja gij hebt het al gezegd, kozijn. Breng toch in godsnaam dien hond weg!...

PAUWELS.
Gij weet de kinders van de wapens van Zeeland zijn allen bij ons gespaand geworden....

ROOS.
Zwijg... hij is daar!

PAUWELS.
Wie?

ROOS.
De kapitein... maak u in godsnaam toch weg...

PAUWELS.
Maar wat kan ik daar aan doen...

ROOS EN LENA

(duwen hem naar de deur)

Wel t'huis zulle kozijn... de coppelmenten aan nicht... en de nichtjes, en de pastoor.. en de garde-champetter, en de koster... en de burgemeester.

PAUWELS

(tusschen hunne aanbevelingen).

Adjus... goed... 'k zal niet mankeeren... en als gij komt, gij zult *ook* welgekomen zijn...

(allen af)

Tooneel XXII.

***Frik*, *Kapitein*.**

KAPIT.

(in de deur op den achtergrond).

Wat beteekent al dat gerucht... 'k meende dat de politie dien kerel al reeds bij zijne lepels had!

FRIK

(beiden komen voor).

Wees maar gerust zei de commissair, hij had hem ook zien lanterfanten in onze straat...

KAPIT.

De bril is in alle geval gaan vliegen, de dief kan nog uitkomen, de bril niet.

(men belt)

Loop eens openen.

(Frik af)

Tooneel XXIII.

Kapitein alleen

KAPIT.
Dat komt van oud te worden. De jaren nemen alles mee wat zij u vroeger aanbrachten.... Zij leenden het u maar! O dertig jaar geleden zou ik geen zakkenroller met een gentleman verward hebben... ik heb mijnen tijd gehad. Die hondsvod zit nu waarschijnlijk al op den een of anderen expres en vliegt naar Brussel of Parijs, terwijl de agenten hem gedurig hier in de straat zoeken... De vogel is gaan vliegen jongens...

(zet zich)

Tooneel XXIV.

Kapitein, Frik, Godefried.

GODEFRIED.
Ben ik te lang weggebleven?...

KAPIT.
Hé

(springt op)

wie zij gij Mijnheer? Frik sluit de deur!

(Frik doet het)

GODEFRIED.
Mijnheer!...

KAPIT.
Er is hier geene kwestie van Mijnheer, er is hier

kwestie van uwen naam. Meent gij waarachtig dat wij niet weten wat een field gij zijt

(kruist de armen)

.

GODEFRIED.
Maar Mijnheer wat wilt ge van mij?

KAPIT.
Mijnen bril, mijnen gouden bril... keer uwe zakken...!

GODEFRIED.
Mijne zakken?

KAPIT.
Keer uwe zakken om... allemaal uwe zakken...

GODEFRIED.
Neen!

KAPIT.
Neen?

GODEFRIED.
Waarom moet ik mijne zakken omkeeren?

KAPIT.
't Is juist gij hebt hem al lang weggemaakt, hij kan al gesmolten zijn....

GODEFRIED.
En verdenkt gij mij waarlijks?

KAPIT.
Ik verdenk u niet, ik ben er zeker, *zeker* van... hier lag hij Mijnheer, hier op tafel...

(wijst op de tafel)

tracht mij nu wijs te maken dat een bril kan vliegen Mijnheer!

GODEFRIED

(gaat in zijnen geldbeugel).

Zie Mijnheer Chargé, hier zijn twee banknoten van 100 fr.

KAPIT.
G'hebt ze zeker zelf gedrukt?!...

GODEFRIED.
Gij zijt onredelijk Mijnheer Chargé.

KAPIT.
Wel verdoemd... er gaat een licht voor mij op... wij hebben elkander voor 't assisenhof nog gezien.

GODEFRIED.
Nu zal het wel nutteloos zijn Mijnheer, langer mijn naam te verzwijgen!...

KAPIT.
Waart gij niet 't hoofd der bende?

GODEFRIED

(aan kant).

Gered!

KAPIT.
En nauw losgelaten begint gij weer uwe schoone daden... hier die briefjes

(neemt ze)

mijne armen zullen er goede dagen mede hebben en nu Mijnheer zijn wij kwijt!...

GODEFRIED.
Uw dienaar Mijnheer.

KAPIT.
En als gij nog ieverst in een huis wilt dringen leg het slimmer aan boord...

GODEFRIED,
Een enkel woord Mijnheer. Uwe handelwijze verwondert mij ten hoogste...

KAPIT.
Dat geloof ik, het was zoo goed begonnen, een gouden bril en eene flesch van 't jaar 11...

GODEFRIED.
De flesch daargelaten...

KAPIT.
O wees gerust...

GODEFRIED.
Ik ben hier ingekomen met 't gedacht u eenen dienst te bewijzen...

KAPIT.
Met dezen hond zeker? Dien blinden hond die van armoede eenen steert gekregen had...

GODEFRIED.
Mijnheer met u is alle redenering onmogelijk...

KAPIT.
Dat geloof ik verdoemd...

GODEFRIED.
Daarom verkies ik liever heentegaan...

KAPIT.
Bedank mij dat ik u de gelegenheid geef... Hoe vindt gij mijnen *lacrima*?

GODEFRIED.
Onbeleefd Mijnheer!...

KAPIT.
Zult gij nu niet bewijzen dat de ouders de huwelijks-grillen hunner dochters involgen moeten?

GODEFRIED.
Onnoodig dat is reeds gedaan...

KAPIT.
En die trouw daar met de dochter eens kapiteins?

GODEFRIED.
Die blijft nog altijd besloten.

KAPIT.
Ik wensch de schoonvader geluk. Gij zult hem zeker in 't rasphuis vieren? In alle geval Mijnheer reken op mij niet als getuige.

GODEFRIED.
Zeker niet, dat ware tegen de wet.

KAPIT.
Een goede raad maak u uit de stad, de policie is verwittigd... ik zeg u niet vaarwel, maar hangwel... daar is de deur...

GODEFRIED.
Tot wederziens Mijnheer.

(af)

Tooneel XXV.

Frik, Kapitein.

KAPIT.
Is een. En nu de andere...

FRIK.
De andere?

KAPIT.
Welja den hond... geef mij daar eens eene koord...

FRIK.
Eene koord?

KAPIT.
Ja en eene stoofbuis.

FRIK.
Ha ik heb het vast... 'k zal aan Roos vragen...

KAPIT.
Voorzichtig toch, Lena moet niets weten.

FRIK.
Zij weet het voorzeker al. Roos zal het haar gezegd hebben.

KAPIT.
Wacht maar, hij zal wel dien bril weerbrengen. Hij heeft zeker gedacht mij te doen omvallen met zijne twee honderd frank. Wacht eens... eene koord... Hier misschien... (*Frik af*, *hij zoekt*, *en vindt zijn bril)* Wat is dat? Ik voorzeker heb hem daar niet ingelegd.

Tooneel XXVI.

Vorigen, Roos.

KAPIT.
Is 't gij die mijn bril hier ingesteken hebt?

ROOS.
Ja 't is deftig, heel deftig... wij hebben 't genoeg gehoord boven... Lena zit te snikken dat er steenen herten zouden bij bezwijken.

KAPIT.
Maar wie zou anders denken... wie heeft er hem hier ingelegd?...

ROOS.
Hoor eens Kapitein, die bril wandelt zoo wat overal rond. 'k Heb hem laatst uit mijn schotelwater gehaald, en verleden zomer in den hof van tusschen de suikerboonen.

KAPIT.
Wij staan hier nu schoon hé? En weet het Lena?

ROOS.
Natuurlijk, zoo schreeuwen!

Tooneel XXVII.

Vorigen, Frik.

FRIK

(met eene stoofbuis).

Kapitein is deze goed?

KAPIT.

(zet zijnen bril op).

Ja, nu ga ik zijnen fameuzen hond halen

(af. In de schermen)

Verdoemd!

ROOS.
Wat gebeurt er nu?

KAPIT.

(uitkomend).

Mops! Mops! 't is Mops! 't was Mops gloeiende ezel!

(hij brengt Mops voor)

ROOS.
Zijt dan goedhertig en doet iemand dienst.

(Frik is verpletterd)

Gij krijgt eenen slechten naam tot belooning.

FRIK.
'k Weet ik niet, 'k geloof... als ik het versta, 'k mag gerokken worden kapitein...

KAPIT.
Maar zeg toch jongen... wie heeft er toch in uwen onnoozelen kop gesteken dat deze hond Mops niet was.

FRIK.
Maar... gij kapitein...

KAPIT.
Ik... verdoemd...

Tooneel XXVIII

Vorigen, Lena

LENA

(inkomend).

Uust vader!...

KAPIT.
Heb ik gezegd verdoemd? 'k Wilde zeggen verdraaid. Wat, wij hebben al gedaan wat wij konden om u te overtuigen. Die heer, ik, Lena, Roos.

ROOS.
O dat is leelijk zoo koppig zijn!...

FRIK.
Maar die steert?...

KAPIT.
Ik weet waarachtig niet waar gij dien steert zoudt gaan halen.

ROOS.
Hadt gij een glas te veel gedronken, zegt het recht uit...

FRIK.
Een gersten in 't ‘heilig huisken,’ Roos, maar 't is met die looden darms...

ROOS.
Ja 't is juist, de eerste pint dat zij vandaag getapt hebben!

FRIK.
't Zal nog lang duren eer zij mij in 't ‘heilig huisken’ zien...

KAPIT.
En dien bril... dat was zeker ook al uw werk?

FRIK.
Neen, neen, toch niet... nu 't kan zijn... 'k heb nog gevraagd tegen Stans of zij al getrokken had..

KAPIT.
En ik ben er de slechtste mede... ik durf op straat niet meer. Doe dien hond weg.

(Frik brengt hem weg)

.

Tooneel XXIX

Vorigen, Frik, twee agenten, Godefried

AGENT I.
Mijnheer, is dat de persoon niet die gij bedoeldet?

KAPIT.
Ja wel. Laat deze heer bij ons, gij moogt u verwijderen. Er is hier een beklagensweerdig misverstand gebeurd!

(hij wilt hun een geldstuk in de hand stoppen)

AGENT II.
Wij mogen niet, Mijnheer. Onze plicht!

(zij doen de handen op den rug en steken ze zoo uit. Mijnheer legt er een geldstuk in, zij bezien het en zijn weg al zeggende)

: De plicht, Mijnheer, wij kennen maar onzen plicht.

(af)

Tooneel XXX

Vorigen, min agenten

KAPIT.
Mijnheer, ik ben wel ongelukkig, en indien ik geen militair was, zou ik weenen om u mijn spijt te betuigen.

GODEFRIED.
Uw spijt, Mijnheer?

KAPIT.
Over mijne grofheid, mijne smadende verdenkingen en de beleedigingen die ik u deed onderstaan.

GODEFRIED.
Zoo Mijnheer 't valt hier immer tegenstrijdig uit aan de verwachting; daar zooeven hoopte ik lacrima christi en... 't was een andere soort van wijn. Nu wordt ik hier met geweld binnengebracht en... men biedt mij verontschuldigingen.

KAPIT.
Eerst en vooral hier zijn uwe 200 fr. wil ik er 500 bij doen?

GODEFRIED.
Mijnheer Chargé ik werd in mijn leven zoo weinig voor dief gescholden dat ik nog niet eens gedacht heb er eene broodwinning van te maken.

KAPIT.
Daar is 't ze! 'k vertel nu nog dwaasheden... Mijnheer ik ben in uwe handen. Al hetgeen gij vraagt wordt u op mijn eerlijk woord toegestaan.

GODEFRIED.
Daar neem ik nota van, heer kapitein. Vooreerst verzoek ik u te gelooven dat ik nooit anders dan als advokaat voor 't assisenhof verschenen ben.

KAPIT.
Maar, ja nu ben ik èr, waar waren mijne gedachten, waar waren mijne gedachten!!

GODEFRIED.
Ten tweeden *beveel* ik u deze flesch lacrima christi op te halen... belofte is schuld...

KAPIT.
Mijnheer gij zijt een engel!

GODEFRIED.
En ten derden...

KAPIT.
Zeg maar op....

GODEFRIED.
Vraag ik de hand uwer dochter!

KAPIT.

(Opent den mond en beziet beurtelings Lena en Godefried).

Is dat ernstig?

GODEFRIED.
Als ik eens ernstig was, is het op dezen oogenblik, nu ik op het punt ben een woord te vernemen dat mij overgelukkig maken moet.

KAPIT.
Maar gij trouwt eene jufvrouw die Lena heel wel kent...

GODEFRIED.
Juist...

KAPIT.
De dochter eens kapiteins...

LENA.
Welnu vader...

KAPIT.
Zoo dat maakt dat gij die Mijnheer Franck zijt wiens liefdescorrespondentie ik heden morgen in mijne handen kreeg?!...

GODEFRIED.
Dezelfde heer kapitein...

KAPIT.
Dat zijn zoo wat advokatenstreken Mijnheer.

LENA.
Vader, wij zien elkander zoo geerne!

KAPIT.
't Is goed, 'k zal er op denken!

GODEFRIED.
En uw woord Mijnheer?... dat zijn geene officiersstreken dat...

KAPIT.
Wie zijt gij?

GODEFRIED.
Mijn naam kent gij reeds, mijne fonctie ook, en wat ik weerd ben kunt gij best bij mijne confraters te weten komen...

KAPIT.
En indien ik er mij tegenstelde, gij zoudt toch trouwen?

LENA.
Vader!...

GODEFRIED.
Natuurlijk...

KAPIT.
Welnu trouw dan maar, al was 't van morgen!

LENA.
Dank vader dank... Godefried!

(omhelzing)

KAPIT.

(voor in den hoek).

Verdoemd!

LENA.
Vader!...

KAPIT.
Heb ik gezegd verdoemd?! 't is goed 'K WILDE zeggen verdoemd.

GORDIJN.

Borgerhout, *1890.*

Poezie

I.
Stemming door G.H. Priem.

Ik lach om mijn sombere zangen,
Als een nachtegaal lacht in de Mei
Om wat van den winter, den bangen,
Een piepende musch hem zei.

De lucht is zoo luid en zoo geurig,
Vol starretjes schittert de wei;
Wien klopt er het harte nog treurig
Als 't leven ontluikt in de Mei?

Als een wolk van rozig verlangen
Trilt in 't zonlicht de woudmuziek....
In een atmosfeer van gezangen
Drijft mijn ziel op loomen wiek.

II.
Orpheus door G.H. Priem.

Wie loom zijn leden strekken kon,
Bij 't stralen van de middagzon,
In schaduw bij de klare bron,
Hij hoorde 't allerzoetste lied,
Dat ooit van gouden snaren vliet,
Maar zag den zanger-zelven niet:
Waar 't mastbosch ruischt, vol kracht en zwier
Slaat Orpheus' hand de gouden lier,
Hij speelt en zingt voor mensch en dier.

Bij 't vallen van het nachtgordijn,
Als alle herders samen zijn,
En koozen in den maneschijn,
Wijl elk zijn lief in de armen sluit,
Dan klinkt en zingt er luid de fluit,
Maar boven alle zangen uit,
Waar 't mastbosch ruischt, vol kracht en zwier
Slaat Orpheus' hand de gouden lier,
Hij speelt en zingt voor mensch en dier.

Wie leeft en lieft in 't groene bosch,
En sluimert op het zachte mos,
Die raakt van de aardsche zorgen los;
Hem kroont der lente bloesemkrans,
Hij laaft zijn ziel met zonneglans,
Hij leeft bij zang en spel en dans:
Waar 't mastbosch ruischt, vol kracht en zwier
Slaat Orpheus' hand de gouden lier,
Hij speelt en zingt voor mensch en dier.

Gottlieb Gassen
Duitsch kunstschilder

Ehrenbreitstein is thans een stadje van 4000 inwoners, tegenover Koblenz op den rechteroever des Rijns gelegen, in eene laagte gevormd door de sterkten Asterstein en Ehrenbreitstein. 't Is hier dat Gottlieb Gassen het levenslicht aanschouwde op 2^{n} Augustus 1805.

Nadat de vader, Franz Anton Gassen, van de wet op den krijgsdienst ontslagen was, ging hij met zijne vrouw, Maria Anna Merker, naar Metz wonen, waar hij ongeveer twee jaar en half verbleef. Dan keerde hij naar Koblenz terug, om er later het ambt van opzichter der gevangenissen of arresthuizen waar te nemen.

De jonge Gottlieb, wiens zenuwachtig gestel algauw grooten aanleg voor de kunst verried, vertrok op zestienjarigen ouderdom naar Düsseldorf, waar de talentvolle Petrus Cornelius (1785-1867) zich, als bestuurder, aan de akademie van Beeldende Kunsten verdienstelijk maakte. Gelukkig de leerlingen, waaronder men weldra Gassen telde, die zulke degelijke opleiding mochten genieten!

Na vier jaren, in 1825, was Cornelius' discipel genoodzaakt naar 't vaderhuis terug te keeren, om aan zijnen dienstplicht in 't leger te voldoen. Intusschen zou hij gedurende zes weken in Koblenz verblijven, om er zijne krijgsopleiding te ontvangen, alvorens naar eene andere garnizoensplaats te vertrekken. Doch, toen hij op zekeren dag nevens zijne wapenmakkers in 't gelid stond, bij 't aanleeren eener exercitie op de *Paradeplatz*, - waar thans bevelhebber August von Goeben's (1816-1880) standbeeld zich verheft, - kwam generaal von Borstel bij den jeugdigen kunstenaar, en, hem vriendelijk op den schouder kloppend, vroeg hij:

- ‘Zijt gij schilder Gassen?’
- ‘Ja, Excellentie.’
- ‘Op hooger bevel zijt gij in bepaald verlof en zult niet meer verontrust worden!’

Terzelfder tijd werd hem een ruim vertrek, als werkplaats, gegeven, in het fraai en prachtig slot, door den laatsten

keurvorst van Trier, Clemens Wenceslaus (1739-1812), van 1778 tot 1786 opgericht. (Sedert 1845 was dit kasteel in vorstelijk verblijf herschapen, wijl de oude Duitsche keizerin Augusta (1811-1889) er elk jaar een deel des zomertijds ging doorbrengen).

Deze vrijstelling van dienst en het kosteloos verschaffen eener groote werkplaats, - twee maatregelen, in 't voordeel eens jeugdigen schilders genomen, - ontmoet men slechts bij een kunstlievend volk gelijk de Duitsche natie, die, ondanks het beginsel en de wet van algemeenen dienstplicht, liever den naam eens geleerden of kunstenaars in haar geschiedboek schrijft, dan eenen krijger te meer in hare legerrangen te tellen!

* * *

Intusschen was Cornelius bestuurder der schilderschool te München geworden. In 1828 of '29 vertrok Gassen naar deze stad, waar hij, evenals zooveel anderen, onder het oog des meesters medewerkte aan de versiering en de muurschilderingen der prachtige museums: de Glyptotheek en de Pinacotheek.

Deze fresco's, waaraan hij hielp, doch die hij meestal zelf uitvoerde, waren de eerste in Duitschland en verbeeldden trekken uit het leven van Aalbrecht Dürer, beroemden Duitschen schilder en graveerder (1471-1528). In het nieuw koninklijk paleis werd Gassen vooral de versiering der kamers van koningin Theresia van Saksen-Hildeburghausen opgedragen. Hier schilderde hij '*scenen*' uit het leven van Walter von der Vogelweide, welbekenden Duitschen lierdichter der middeleeuwen en vermoedelijk tusschen 1157 en 1167 geboren. Dezen zanger stelde de kunstenaar voor in de uitvoering van een minnelied, in eene ontmoeting met zijne geliefde die zich in 's dichters schild spiegelt, in het vaarwel aan zijne beminde en in zijn afsterven.

In den zuilengang des paleizes maalde Gassen episoden uit de bestorming van het slot van Godesberg, thans een dorpje (langs den Rijn niet wijd van Bonn), met prachtige kasteelpuinen. Die ruïnen, die in leven van wijlen Keizerin Augusta, het persoonlijk eigendom Harer Majesteit waren, behooren thans waarschijnlijk, als Staatseigendom, der Duitsche Kroon.

Hier gaf hij nogmaals blijk van rijken vindingsgeest en kloek talent, zoodat hij, met Kaulbach (1804-1874), als

lievelingsleerling en -kunstenaar van den grooten Cornelius geprezen werd.

Deze muurschilderingen getuigen van ‘groothartige en kunstrijke opvatting, volledige technieken fijnen kleursmaak,’ zoo getuigde een Koblenzer blad in het necrologisch artikel dat het den afgestorven ‘*Historienmaler*’ wijdde.

Gassen verbleef ongeveer vijftien jaar in de hoofdstad van Beieren, waar hij veel geld verdiende en steeds verkeerde in de wereld der kunstenaars en geleerden, die er uit gansch Duitschland toegestroomd waren. Daaronder noemen wij Görres, (redenaar en schrijver, 1776-1852), Phillips (rechtsgeleerde 1804-1872) en anderen, allen hevige kampioenen en dweepers met de ultramontaansche begrippen en eischen. Indien Gassen aldaar schatten kennissen inzamelde over algemeene Historie, Letterkunde en godsdienstige geschiedenis, die hem tot eenen begaafden kunstenaar ontwikkelden en volmaakten, onderging hij anderszijds den invloed zijner omgeving, zooals wij het verder zullen aantoonen.

Na het voltooien eener plafondversiering, waaraan hij, om zoo te zeggen, in liggende houding gedurende twee jaren gewerkt had, kwam hij ziekelijk, door eene aanhoudende hoofdpijn gekweld, naar Koblenz terug, waar hij zich in de Kasteelstraat, *(Schloss-strasse)* n^{r} 46, vestigde en er een stil en eenzaam leven leidde.

* * *

De kunstenaar kon zoo 40 jaren tellen, toen hij het penseel hervatte en men bij hem een ganschen ommekeer in de keus zijner onderwerpen bestatigde. Was het de ziekelijkheid die op zijn gemoed en verbeelding in werkte? Of was het een bijblijvende invloed der vroeger gekende Münchener wereld, waar de talrijke kloosters, het bevorderen van het ultramontanismus en het onrustig drijven der priesterpartij zoodanig bloeiden, dat ze naderhand de omwenteling van 1848, in Beieren, en den troonafstand des konings, Lodewijk I, zouden veroorzaken? Althans schilderde Gassen geen enkel wereldsch doek meer en behandelde slechts godsdienstige onderwerpen voor kerken en kloosters, voor welke hij bovendien onvergeld werkte.

Zijne kunstbroeders en vrienden zagen ongaarne dat hij, die voor groot ‘*historienmaler*’ scheen in de wieg gelegd, het ingeslagen pad verliet, om met Overbeck (1789-1869),

Veit (1793-1877), Führich (1800-1876) en Steinle (1810-....) eene richting in de kunst te nemen, die door de kritiek van destijds met den naam van '*Nazarenerthum*' bestempeld werd, en ook zoo ver van den algemeen gevolgden weg der Duitsche school afweek. Daarin moet, ons dunkens, ook wel de reden gezocht worden, waarom Gassen's naam in het protestantsche Duitschland niet overbekend geworden is.

Voegen wij er nochtans bij, dat de kunstenaar te nederig was om beroemdheid en lofspraak na te jagen; hij had zelfs ongraag dat men zijne voortbrengselen gedurende zijn leven prees. 'Na mijnen dood kunt ge over mij een oordeel strijken' sprak hij tot de kunstcritici. Tijdens een bezoek der koningin Augusta in het Koblenzer museum, vroeg zij naar den naam des kunstenaars die den *Schutsengel* - een fel in 't oog springend doek - geschilderd had. Gassen, die als bewaarder der kunstgalerij de koninklijke bezoekster vergezelde en aan wiens penseel men het stuk te danken had, vergenoegde zich ontwijkend te antwoorden om aan de gelukwenschen te ontsnappen.

Van dat tijdstip af schilderde hij dus uit vermaak en liefhebberij, verkocht geen enkel stuk maar gaf ze ten geschenke, bewerende dat de kunst niet met geld moet betaald worden.... Gelukkiglijk dat zijn vermogentje en zijne kleine behoeften hem toelieten dusdanig te handelen! Sommige onzer hedendaagsche schilders en *pseudo*-kunstenaars, die van hunne penseelen en palet moeten leven, houden meer aan betaalde bestellingen dan aan geschenken te doen!

Dat Gassen op die wijze bij de rijke katholieken van Koblenz in aanzien stond, kan men licht raden; ook hebben zij na zijnen dood schier al de schilderijen, welke hij nog persoonlijk bezat, in openbare veiling aangekocht, zoodat een groot aantal zijner werken in bijzondere galerijen of verzamelingen te vinden zijn.

* * *

Spreken wij thans over eenige van Gassen's werken:

Een paar uren van Koblenz ligt, op den linkeroever des Rijns, de aloude burg Weissenthurm, waar Lassaulx in 1836 een schoon kerkje bouwde. Gassen versierde het met veertien muurschilderingen, welke onder zijne meest gelukte mogen gerangschikt worden. Ook voor de nieuwe kerk, welke Lassaulx omstreeks 1839 in romaanschen stijl te Vallendor (op

den rechter Rijnoever, tegenover het eiland Niederwerth) bouwde, maakte hij twee '*Altarbilder.*'

Van de talrijke altaarstukken, die hij penseelde voor de kloosters der Franciskanen, Karthuizers, enz. in en rond Koblenz, zijn er maar weinig op hunne eerste plaats gebleven: ze zijn links en rechts verspreid, medegenomen bij de verhuizing van bovengemelde kloosterlingen, wien von Bismarck tijdens den '*Kulturkampf*'(1) het leven wat lastig maakte in het belang zijner staatkunde en des Duitschen Rijks.

Gelijk wij reeds weten was Gassen tot bewaarder van het Koblenzer museum (*Conservator der Gemälde-Gallerie*) benoemd geworden. Hij schonk aan deze kunstgalerij zijn eigen *Portret*, dat hij op 35-jarigen leeftijd in München gepenseeld had. Het museum bezit verder nog, van zijne hand, een aantal kartons der in Beieren uitgevoerde fresco's, een (hiervoren gemelden) *Schutsengel*, een *Athanasius* (kerkvader, bijgenaamd 'de vader der orthodoxie,' geboren te Alexandrië op het einde der IIIe of het begin der IVe eeuw en gestorven in 373) en eene zinnebeeldige voorstelling van den *Vader-Ons* en *Wees gegroet.*

Van hem bestaan nog eene *Sinte Cecilia* te Sassig, eene tempera-schildering *De geboorte Christi* verbeeldende, en een *St. Marcus*, patroon van Minkelfeld. Van de twee laatste werken kregen wij eene lichtteekening in mededeeling; terwijl wij zelf in 1886, tijdens een reisje langs den Rijn, in de St. Castorkerk te Koblenz zijne *Aanbidding van het kind Jesu* en zijn prachtig altaarblad *Het Hert Jesu* aantroffen. Dit doek - zijn laatste werk - is iets voortreffelijks en 'eene zijner schoonste scheppingen, diep en eenvoudig, zooals hij zelf was' zegt een Koblenzer '*zeitung.*'

* * *

Om een gedacht te geven over de eigenaardige wijze, waarop Gassen zijne onderwerpen behandelde, zal eene korte uitlegging over de zinnebeeldige voorstelling van den *Vader-Ons* niet te onstade komen. De heele schilderij bevat acht

(1) Aldus 'noemt men den strijd tusschen de R. Katholieke Kerk en den Staat in Pruisen sedert 1872. Dit woord is het eerst door Virchow gebezigd in den zin van *strijd voor de cultuur* (beschaving); doch later gaven de Ultramontanen daaraan de beteekenis van *bestrijding der cultuur,* namelijk de bestrijding van de R.K. Kerk, door den brutalen, overmachtigen Staat.'

(A. WINKLER PRINS).

kleinere tafereelen, die eene figuurlijke voorstelling van de voorrede en de zeven vragen dezes gebeds uitmaken. Wij schrijven de Duitsche onderschriften af, gelijk wij ze op de photografie der schilderij lezen, en geven de personen van elk paneeltje op:

Vater Unser der du bist in den Himmeln: Een grijsaard, God verbeeldend, boven de wolken gezeten, is omringd van lichtglans en negen neergeknielde engelen, die reukwerken vóór hem branden.

Geheiliget werde dein Name: Het woord *Jesu*, in het bovendeel des tafereeltjes, schiet in alle richtingen lichtstralen uit, waarvoor eenige zwevende engelen zich het aanzicht bedekken. Op en onder de aarde (Vagevuur misschien?) ontwaart men een achttal biddende of geknielde mannen en vrouwen.

Zukomme uns dein Reich: Jakob's droom; een slapende jongeling - nevens hem liggen zijn reisstok en kalebasschaal - rust aan den voet eens traps, langs welken eenige engelen nederdalen.

Dein Wille geschehe, *wie im Himmel also auch auf Erden.* Mozes daalt met de tafelen der wet den Sinaïberg af, terwijl de Israëlieten aan den voet geknield liggen - misschien nog voor donder en bliksem bevreesd.

Unser tägliches Brod gib ons heute: Mirakel van de vermenigvuldiging der brooden; in de verte ziet men eene menigte volks; op het voorplan zit Christus. Een discipel brengt vóór hem een knaapje, die vijf opeengestapelde brooden in de handen draagt.

Vergib uns unsere schuld, *wie auch wir vergeben unsern schuldigern:* Op eenen troon zit een vorst, - met kroon en schepter - die aan den vóór hem neergeknielden man, een half ontrold perkamet overreikt. De schilder zinspeelt hier op de parabel der tien duizend talenten.

Und Führe uns nicht in Versuchung: Christus en satan; eerste bekoring in de woestijn. De duivel toont eenen steen aan - eene allusië op de woorden: ‘Indien gij de zoon Gods zijt, zeg dan dat deze steenen brood worden.’

Sondern erlöse uns van den Uebel: Nederdaling van Christus, na zijne verrijzenis, in het voorgeborgte der hel. De aartsvaders strekken de armen tot den bezoeker uit.

De geheele schilderij, met hare afzonderlijke tafereeltjes, is, gelijk men ziet, een allegorisch of zinnebeeldig gewrocht, gesteund op inbeeldingen, legenden des bijbels of dogma's der

R. Kerk. Deze opmerking geldt ook voor de verbloemde voorstelling van het *ave Maria*, welke wij hier eventjes gaan ontleden. Het is zeker onnoodig den lezer te verklaren, dat steller dezes zich hierin bij eene bloote opsomming bepaalt?

Onderhavig werk bevat zeven mindere paneelen:

Gegrüsst seist du, *Maria*, *voll der Genaden*, *der Herr is mit dir:* Boodschap des engels; Maria, vóór een bidbankje geknield, aanhoort de woorden Gabriëls. Een duifje zweeft in 't bovendeel des tafereeltjes.

Du bist gebenedeit unter der Weibern: Bezoek van Maria aan hare nicht Elisabeth. Op het tweede plan een paar ouderlingen, waarschijnlijk Jozef en Zacharias.

Und gebenedeit is die Frucht deines Leibes, *Jesus*: Bethlehem's stal; zes geknielde engelen omringen Maria en haren zoon. (Deze voorstelling trekt veel op de reeds genoemde tempera-schildering *Geboorte Christi*; in verscheidene hunner deelen zijn beide tafereelen gelijk).

Heilige Maria, *Mutter Gottes*, *bitt für uns Sünder:* Maria zit, in den hemel, vóór haren zoon geknield en smeekt zeker voor de zondaars, verbeeld door eene rij personen, waarvan de drij of vier eerste eene slang rond den hals dragen.

Jetst: Groep arme lieden; ellende en smarten: geboeide en weenende man, smeekende vrouw, biddende moeder met rozenkrans in de hand, twee bedelende kinderen.

Und in der Stunde unseres Todes: Een bed met lijderes. De dood, in de gedaante van een geraamte, staat aan het hoofdeinde des beds. Rondom, schreiende of biddende bloedverwanten. In de hoogte verschijnt Maria door wolken omringd.

Amen: Kerkhof; een weenende grafmaker leunt op zijne spade. Een engel wijst den Hemel aan eene vrouw, die uit het graf oprijst.

Aan de schilderijen *Vader Ons* en *Wees Gegroet* is eene anekdoot verbonden:

Bij een bezoek in de kunstgalerij van Koblenz, was koningin Augusta met het eerste dier stukken fel ingenomen en vroeg naar den prijs...

- 'Acht honderd thalers[(1)], antwoordde Gassen, maar ik wil den *Vater Unser* van het *Ave Maria* niet scheiden!'

(1) Een thaler is een Duitsch muntstuk, ter waarde van 3 mark, zijnde 3,75 fr. van ons geld.

Men weet reeds dat Gassen slechts *onvergeld* voor kerken en kloosters maalde.

En daar de koningin tot het protestantismus behoorde, dat het *Ave Maria* niet erkent of aanvaardt, en er dus niet aan gelooft, wilde Hare Majesteit juist dit tweede doek niet bezitten. Derwijze zijn beide schilderijen in het Koblenzer muzeum gebleven.

* * *

Bij het overlijden van twee zijner broeders, had Gottlieb Gassen uit loutere goedhartigheid hunne Kinderen bij zich genomen. Alles was hem geen zonneschijn in 't leven. Daarom verloor hij toch zijn goed en zoetaardig karakter niet: ‘Een kunstenaar, was zijn lievelingswoord, moet de zon in zich dragen, om ze te doen schijnen wanneer hij wil.’

Hoe Gassen de kunst beminde, bewijzen zijne opofferingen. Gedurende langen tijd gaf hij kosteloos de leergangen van teekenkunde aan de jonge werklieden van Koblenz. Na zijnen dood werden die lessen door zijnen laatsten broeder, Karl, voortgezet. Deze was een voortreffelijk zanger en tevens een talentvol kunstenaar, een beeldhouwer, die zijne studiën in Parijs gedaan had. Hij stierf in 1883, na o.z.t.z. gedurende vijf jaren over Gottlieb's dood getreurd te hebben.

De Staat had het huis n^{r} 46 des *Schloss-strasse* aangekocht om er een *Militär-Casino* van te maken; maar het werd duidelijk te verstaan gegeven door den aankooper, dat Gassen er zijne werkplaats en slaapkamer behouden bleef. Ook ontving hij zijne maaltijden uit de keuken der officieren. De lezer vraagt hier misschien: Had Gassen geen eigen huishouden en was hij niet getrouwd? Neen, want hij zei gewoonlijk toen men hem aanraadde in 't huwelijksbootje te stappen: ‘Ik kan zulk geen schoone vrouw vinden, als ik ze zelf malen kan!’

‘Onze kunstenaar had dus twee werkplaatsen in Koblenz, want hij maakte nog altijd gebruik van zijn vorig ‘*atelier*’ in het koninklijk paleis, iedere maal hij een groot doek aanving. Zelfs wanneer het slot gedurende den zomer door de koningin bewoond was, behield Gassen er zijnen in- en uitgang.

Op 28^{n} Mei 1878 was hij in de St-Castorkerk tegenwoordig bij het plaatsen van zijn pas voltooid altaarstuk *Het Hert Jesu.* Hem was ook de tegenhanger *Het Hert Maria's* besteld; doch op eene vraag zijns broeders Carl: ‘Wanneer zult gij het tweede beeld voltooid hebben?’ antwoordde de

schilder, als met voorgevoel: ‘Ik geloof niet, dat ik dàt ooit malen zal!’

Inderdaad, eenige dagen later, op Maandag, 3n Juni 1878, overleed hij bijna schielijk te Koblenz, rond 9 ure 's morgens in den ouderdom van 73 jaren. Zijn lijkdienst had plaats, den 7n Juni daaropvolgende, in de St Castorkerk.

Op het Koblenzer doodenveld, dat zooveel prachtige zerken telt, ontwaart men ook een nederig omheind bloemenperkje, in drie afdeelingen gescheiden. Dáár is Gottlieb Gassen begraven, tusschen zijne broeders Franz en Karl.

* * *

In hetgeen voorafgaat vinden wij de elementen om over Gassen een persoonlijk oordeel te vellen. ‘Hij was, getuigde ons zijne zuster, de engel des huisgezins.’

Wij betreuren dat hij den eerst ingeslagen weg verlaten heeft, om daarna uitsluitend met het behandelen van godsdienstige onderwerpen te dwepen. Deze afkeuring betreft natuurlijk de kunstwaarde zijner werken niet, maar wel hunne strekking.

Doch hij had de Kunst hartstochtelijk lief en in zijnen eenvoud of nederigheid heeft hij nooit naar roem getracht. Hij werd stellig vóórgestreefd door kunstenaars, die voor geld arbeidden en voortbrachten, maar niemand was meer dan hij aan de Kunst verslaafd. Zij was voor hem alles, zijn leven. Hij huldigde ze tot zijnen jongsten dag. Ook is hij op 't eereveld gevallen.

* * *

Van de ongeveer vijftig doeken, welke Gottlieb Gassen borstelde, bevinden er zich enkel drij in België: *St-Sebastiaan*, een ongeteekend schilderijtje, het allereerste dat hij op doek bracht toen hij nog leerling was in Düsseldorf, *Eene bijeenkomst van Hero en Leander*, nadat deze de Hellespont doorgezwommen had, en het *Huisgezin Gassen-Merker*, waaraan hij twee, drie jaren (1825-28) werkte, te Koblenz. Op deze schilderij, negen voet lang en acht hoog, maalde hij de portretten zijner huisgenooten in eene soort van familiefeest vereenigd: vader, moeder, vijf broeders en drij zusters. Van de tien aldaar afgebeelde personen is nog alleen de jongste zuster, vrouwe L. Wijngaard-Gassen te Tongeren, tevens de gelukkige bezitster dezer drij familiestukken en herinneringen, in leven.

MEDARD VERKEST.

Wonder treffen
Een schetsje.

'*Over den Molen logeert men te peerd en te voet*' bij Frans Kegels.

Zoo luidde het uithangbord der herberg, waar ik afgestapt was om den nacht door te brengen.

Ik zou 's anderendaags in de vroegte met den poney van den slachter mijne reis voortzetten.

Zoo was ten minste mijn plan, en ik wil u hier verhalen, door welk zonderling toeval ik hiervan afzien moest.

De waardin, eene praatzieke doch anders menschlievende vrouw, had mij het avondmaal voorgezet, hetwelk ik met smaak nuttigde.

Daarna stak ik mijne pijp op, vroeg eene kanne bier en zette mij in de groote gelagkamer, bij het daar tegenwoordige gezelschap.

Tusschen twee haakjes gezegd, ik deed dit met genoegen.

Ik vond er zeker zooveel genot, ja meerder dan in onze groote koffijhuizen, waar alles pracht of dikwijls valsche weelde ten toon spreidt; men zoekt er het echte genoeglijke te vergeefs, dat men vindt in die eenvoudige en nette dorpsherberg, met blauwe en witte steentjes bemuurd. De hagelwit geschuurde tafels en stoelen zijn lomp en plomp gemaakt misschien, doch zij kunnen tegen de rijke meubels der steedsche koffijhuizen medekampen en wellicht winnen op het punt van gemak en sterkte.

Over den molen was de herberg, waar de voornamen der gemeente hun avondpartijtje kwamen spelen; ook zij die belust waren een lekker glas te drinken, kwamen voorzeker bij Frans Kegels, bij wien zij overtuigd konden zijn het bier klaar en perelend, in een woord uitmuntend te zullen vinden.

De brouwer, en dit is niet zonder belang, was daar gewoonlijk. Hij immers zoude het ten schande gerekend hebben, indien er klachten over zijn brouwsel moesten uitgebracht worden. En in der waarheid zijn bier was voor het lekkerste garsten bekend, dat men op tien uren in den omtrek vinden kon.

Ik zat aan de tafel waar men een kaart trok, kort bij de blozende kachel; en vond in mijne pijp evenveel smaak als welgevallen in het spel van den kuiper, of van den ontvanger,

die, begunstigd door de fortuin, zijne tegenpartij spel op spel deed verliezen en hem de eene kan na de andere aanzette.

Het werd reeds laat, en vermoeid als ik was na dien dag veel wegs te voet afgelegd te hebben, verzocht ik de waardin voor mij de kaarspan in orde te brengen. En juist wilde ik het gezelschap den goeden nacht wenschen, toen de voordeur opengedaan werd.

Een persoon van groote gestalte, in eenen mantel gewikkeld, trad binnen.

Hij groette het gezelschap, verzocht om eene kan bier en na eenen fermen teug gedronken te hebben, zette hij stilzwijgend de kan voor zich op den toog.

De waardin vroeg den onbekende of hij nog verder moest?

- Naar P. vijf boogscheuten van hier, luidde het antwoord.

- Zijt gij met den weg bekend? hernam de vrouw.

- Langs den Polder?

- Ik zou u aanraden den Hoogenweg te houden, 't is wel een kwaartuurs uit den weg, maar de hevige dooi, die op den laatst gevallen sneeuw volgde, heeft gansch den rijweg onder water gezet.

- Nu, dan heb ik den weg langs den molen over den kouter nog en die is dan toch korter?

- Denkt gij daar aan, op dit uur langs het binnenpad te gaan, vriend?

- En waarom niet, indien de weg goed is en gerichter loopt?

- Jamaar, antwoordde de waardin, en hier scheen het mij dat zij zich op de lippen beet, alsof zij spijt gevoelde, dat die opmerking haar ontsnapte.

- Welnu? vroeg de laatst ingekomene.

- Weet gij dan niet, voer de waardin zich herstellende voort, dat het daar niet pluis valt, en, voegde zij er bij, sedert het huwelijk van den gewezen molenaar spookt het bij en op den molen.

De vreemdeling schaterde het uit, zoo lachtte hij.

- En gij denkt dat ik een omweg maken zal voor zulke gekheid? vroeg hij.

De waardin, de zachtmoedigheid zelve in andere gevallen en waarschijnlijk nu gestoord, ziende dat hare opmerking, die zij ten beste aan den vreemdeling had gemaakt, zoo weinig in aanmerking werd genomen, richtte zich tot den brouwer, en vroeg hem als 't ware hare woorden te bevestigen.

- Op dit uur langs den molen, voor geene dertig kannen; ik schuw de plaatsen, waar de plagen vallen, bekrachtigde de brouwer.

De kuiper had, evenals de ontvanger, bij het binnentreden van den onbekende de kaarten neergelegd, om aldus den persoon die voor de toonbank in het halve duister stond, beter te kunnen opnemen.

- Ik ben niet benauwd eene dolle koe met de horens bij den slachter te brengen, als het zijn moet om verdere ongelukken mijnen evenmensch te besparen, sprak de kuiper, maar nu dien kant uit te gaan, neen, vriendje dat niet, voor het dubbel nog niet.

- Gij weet niet, sprak de waardin hierop voort, dat over eenige jaren de rijke molenaar op zijnen trouwdag zoo wonderlijk zijne jonge gade vermiste?

- Hoe zou ik dat! over omtrent zeven jaren verliet ik deze streek; ik bezocht Algiers, den Krim, de Oost-Indiën, om eerst nu het moederland terug te zien. Dus verhaal mij, verzocht de vreemdeling, het voorgevallene; het prikkelt ten uiterste mijne nieuwsgierigheid?

- Zooals ik zegde, sprak de waardin, was de bruiloft ten huize van den molenaar; zoo noemden wij nog steeds hem, die het maaldersvak vaarwel had gezegd om zijne uitgestrekte goederen zelve te bebouwen en te besturen.

Het feest was reeds lang aangevangen en de genoodigden hadden reeds menige flesch weggelegd, toen zij zich ten dans begaven. Doch nu dient gij te weten, dat de bruid, de schoonste pachteres van den ganschen omtrek, vroeger met een fermen kloeken jongen boer kennis had. Deze verdween zekeren dag en gaf later geen teeken van leven meer. Het meisje had op het aanhoudende en dringende verzoeken van den rijken maalder tot het huwelijk toegestemd en was de gevierde bruid van den voormaligen molenaar.

Na den dans, hadden het ‘Schoentjelap, Blinde moeiken en Ajonker of Blindeman’ elkander opgevolgd en afgewisseld. Het was bij het wegstoppersspel dat de schoone bruid ‘Ons Heere heeft hare lieve ziel’ voor het laatst gehoord en gezien is geweest.-

Hier eindigde de waardin, en ontroerd wischte zij zich een traan af.

- Wel, indien zij niet verongelukt is, sprak de onbekende, dan zal zij berouw gevoeld hebben haar woord ontrouw te zijn geweest, en zij heeft misschien het dorp ontvlucht.

- Uw gedacht komt wel overeen met degezegden van dien tijd, verklaarde de vrouw der herberg, maar dagen en weken

nadien, toen alle hagen en kanten afgeloopen, alle putten en beken doorzocht waren zonder hoegenaamd spoor of inlichting te vinden, dan kwam men tot de overtuiging, dat men het laatste spoor der vermiste aan den verlaten molen bijster liep.

Nu zijn er nog personen, die beweren 's nachts aldaar gekerm of gerucht gehoord te hebben; en dat de booze geest om de eene of de andere reden daar baas moet spelen, valt niet te ontkennen.

- Eene wondere geschiedenis is het, zegde de onbekende, die machtig veel wint door zekere bijgeloovige vrees, welke ik wil trachten weg te nemen.

- Wat zegt gij daar? vroegen de aanwezigen te gelijk.

- Ja, was het antwoord, en heden nog! Twaalf uren zal het welhaast zijn, zegde de onbekende, naar de groote klokziende welke naast de schouw prijkte in hare eiken kast. Voor geen dertig kan, heeft de brouwer gezegd, voor het dubbele nog niet, als ik de kuiper goed gehoord heb, dat maakt negentig kannen, die wil ik winnen of evenveel verliezen: ik ga het pad op en wil op den molen zijn als 't middernacht slaat, sprak onze onbekende man.

- Laat af, zegde de ontvanger, wil u niet blootstellen; en daarbij, waartoe zal het dienen?

Ik, die bijna de vermoeienis van den dag vergeten was door de aandacht, welke ik op dit gesprek gezet had, verklaarde dat het bijgeloof zeker veel hier in bij te brengen had. Dat bijzonderlijk de onverklaarbare verdwijning hier veel stof toe bezat, om eenvoudige personen lichtgeloovig te maken en diensvolgens op spookachtige wijze zulk geval uit te leggen, daar waar hun de natuurlijke loop der zaak ontgaan was; maar, besloot ik, gezien het gevorderde uur is het wenschelijker dat ieder zijne woning bereike en zich te rusten begeve.

Om mijne woorden meerder klem bij te zetten, wenschte ik den goeden nacht en ging met het kaarspanneken, dat ik gevat had in de naastbijgelegene kamer. Daar zocht ik de rust, die iemand na een vermoeienden dag eenigszins opkwikt en geheel verfrischt, en hem toelaat zijne gewone werkzaamheden met iever te hernemen.

Hoelang ik sliep, weet ik niet, doch eene ongewone drukte welke ik meende te vernemen, haalde mij den morgendslaap

van de oogleden af. Ik stond op en ging de reden van het ontijdige gaan en keeren hooren. Ik merkte ras, dat de kachel gloeiend rood stond, iets wat mij zoo vroeg verwonderde; de oliekan bewees mij dat de lichtgevende lamp hare tweede vulling gevergd had, en dat niettegenstaande de ijskoude lucht, die door den hevigen winterstorm naar binnen gezweept werd, de deur wagenwijd geopend stond. Geen levend mensch scheen hier in huis op mij acht te slaan, alhoewel ik tot mijne grootste verbazing de lieden, wien ik gisteren avond de beste rust toewenschte, zoo vroegtijdig daar weder aantrof.

Maar hemel wat verschil; de brouwer, anders een blozenden appel gelijk, had het uitzicht van een opgedrongen meelzak, zoo bleek zag de man; de kuiper, die nogal menige kan genut had volgens ik 's avonds te voren had kunnen bestatigen, scheen mij eerder aan geeuwhonger te lijden en den schijn te hebben in geen veertien dagen iets over de lippen gekregen te hebben, zoo nietig hing de man op zijne zitplaats.

De waard en de waardin, niettegenstaande de hevige sneeuwbui, stonden voor aan de deur en waren in druk gesprek met den koster; zij schenen elkander iets bijzonders mede te deelen. In een woord alles wat ik zag scheen geheimnisvol, daar het mij niet toeliet iets anders te bespeuren, waardoor ik het minste gedacht konde opvatten om eenige opheldering aan dien toestand te verschaffen.

Ja toch, daar op dien stoel, is dat geen mantel met kap zooals de ruiterij bezigt? Wat beteekenen die degen en die beide pistolen op het schab, waarboven gisteren de gekende print met het ‘Hier vloekt men niet,’ nog te zien was, en waar nu enkel een nagel de hangplaats van aanwijst?

Dit joeg mij het gebeurde van den avond te voren voor den geest, den in den mantel gewikkelden vreemdeling, de voorgenomene wedding, maar gaf toch geene oplossing aan het raadselachtige dat hier omging. Op eens bemerkte de waardin mij. Zij kwam naar mij toe, en met bevende stem zeide zij vol ontroering: dat de onbekende niet meer teruggekomen was.

Ik antwoordde haar, dat dit mij niet verwonderde, in de meening dat de vreemdeling, eens weggegaan zijnde, de rust in zijn eigen huis zoude gezocht hebben; maar de wapens daarbinnen, wat beduiden die, vroeg ik?

- Ach ja, was het antwoord, gij mijnheer weet niets, gij sliept terwijl de kuiper tegen den vreemdeling de wedding

hield. Bij hoog en bij laag wilde de vreemdeling den molen op, om tot onzer verbazing daar het bewijs van zijnen moed bij klaar lichten dage te doen bewonderen.

Zijn het dan zijne wapens?

De waardin beantwoordde bevestigend de gedane vraag en verklaarde mij opvolgens, dat de man die het waagstuk gedaan zou hebben de eerste minnaar van de vermiste molenaarsvrouw was. Hij heeft zich bekend gemaakt, toen wij vermeenden hem hier nog gezien te hebben.

- Die wapens zijn de zijne; hij wilde toonen, alhoewel ongewapend, geene bijgeloovige vrees te kennen.

- En wat is er van hem geworden?

- Hij heeft zijnen mantel den kuiper overgereikt, dezen dessel en voorschoot gevraagd, om met daarin zijnde nagelen het: 'Hier vloekt men niet' op den vloer van den molen vast te maken, waarop hij hier vertrokken is om het pad, dat daar ginds leidt, in te slaan. Met bevangen hart zagen wij hem in de duisternis den molentrap opklimmen en in den ouden molen verdwijnen.

- Welnu, ik zie hier nog niets bijzonders in?

- Neen! en tot op het huidige uur wachten wij hem te vergeefs terug. Zeker is het dat het spook, dat aan den molen baas speelt, den man verdorven zal hebben; ik had het hem nochtans zoo verwittigd, jammerde de vrouw.

- En heeft men hem opgezocht? Wie weet is het geene klucht, waarvan gij allen tot spel dient? Ook kan dien man iets overkomen zijn; kom en zoeken wij hem op.

- De Hemel beware mij er voor, gilde de waardin.

Ik vatte een paar stallantaarns, ontstak ze, en de wapens grijpende, riep ik den brouwer en den kuiper, die als uit de lucht gevallen schenen.

Deze, verbluft, niet wetende wat doen, den schrik niet kunnende bedwingen welken zij gevoelden, bleven gis het ware op hunne stoelen genageld en staarden mij ongeloovig aan.

Den waard en den ontvanger een lantaarn en een wapen overhandigend, begaf ik mij op weg; toen zij dit bemerkten, sprongen zij op en volgden stilzwijgend en met benepen hart hunnen voorganger.

Aan des molenaars woning gekomen zijnde, werd eensklaps de deur geopend en een van uitzicht reeds oude man vroeg ons de reden onzer komst aldaar.

Zoodra had ik hem het geval niet uitgelegd, of hij was de

eerste om ons voor te gaan, iets mompelende waaruit ik de woorden: ongelukkig vooroordeel; en dom bijgeloof opvatten kon.

Wij naderden den ouden met mos bedekten trap, en klommen daarop, doch niet zonder voorzichtig de ontbrekende treden te vermijden.

Met een beklemd gemoed trad ik, van den ouden molenaar vergezeld, den molen binnen en ziehier wat schouwspel wij voor ons hadden. De gestoorde kraaien, die daar lang nestelden vluchtten den ouden molen door alle windgaten en lichtvensters uit, onder een akelig en schrikverwekkend gekras.

Onze lantaars, met hun schijnlicht lieten in het eerst niet toe iets te bespeuren; doch toen onze oogen zich beter aan die duisternis hadden gewend, ontwaarden wij den onbekende beweegloos daar op de knieën zitten.

Er was in dat stille zitten waarlijk iets geheimzinnigs, en ik durf het u wel verklaren, er was iets dat mij de keel toevrong en mij een oogenblik sprakeloos maakte. Den man aanspreken, deed ik zoohaast het mij mogelijk was, doch vruchteloos, en toen de molenaar hem met mijne hulp wilde oprichten, dan voelden wij dat onze macht te kort schoot om dit te bewerkstelligen.

De andere boeren waren stilaan wat hooger en ook wat nader gekomen.

Zij vernamen welhaast, dat de onbekende gevonden was, maar dat het ons onmogelijk was hem daar van daan te krijgen.

Die eerste oogenblikken voorbij zijnde, riep ik dat toch de geneesheer in haast komen moest, want het scheen mij dat den man, zoo hij al niet dood was, toch iets bijzonders schelen moest.

Intusschentijd dat de doktor kwam bemerkten wij met verbazing de oorzaak, waardoor wij den onbekende niet optillen konden. Op zijne knieën zittend had de man de gekende herbergprint op den houten vloer des molens vastgenageld en vier ferme nagels hadden terzelfder tijd hem den voorschoot aan den grond vastgespijkerd.

De pastoor en de doktor waren intusschen toegesneld, maar te laat; zij konden eenvoudig bestatigen, dat de man aldaar door eene geraaktheid hem door bovenmatige angst aangedaan, getroffen was.

Dit geval maakte op de aanwezigen een zwaren indruk en

reeds sprak men van spoken, toen de doktor verklaarde, dat hier niets bovennatuurlijks had plaats gehad, dat tijdige geneeskundige hulp den man waarschijnlijk het leven hadde kunnen behouden, en dat het kinderachtige dralen de schuld was, dat het bijgeloof in een zijner bevechters een slachtoffer had gevonden.

Later, toen ik voor zaken de gemeente P... wederom bezocht en ik de herberg over den molen intrad, liet de waardin mij bijna den tijd niet iets te bestellen of reeds begon zij te vertellen.

- Nu hebben wij nieuws, ik wil het u verhalen. Zet u neer, hier is het gevraagde. En haast vergat zij mij het gebruikelijke ‘wel bekome het u’ te wenschen, toen ik hare gezondheid dronk.

- Wel mijnheer, het ongelukkig geval van den eersten minnaar der vermiste molenaarsvrouw heeft nog al veel hier en in den omtrek doen spreken.

Ja zoodanig, dat de gewezen molenaar, dit moede wordende, besloot den ouden molen af te breken.

De timmerlieden, hiermede bezig, hadden spoedig dak, as en wieken naar beneden gehaald. Toen men de wanden of houten beschotten afbrak en de groote kisten, die vroeger tot het bergen der molenzeilen gebezigd werden, van hunne aloude standplaats wegbrak, dan stond de werkman, die een deksel opgelicht had, als van de hand Gods geslagen, bij het ontdekken van den inhoud der in schijn ledige kist: het geraamte eener vrouw, gehuld in eenige lompen die later erkend werden, als hebbende toebehoord aan het tooisel eener jonge bruid. Het juweelen hart, voortkomende van de moeder der vermiste vrouw, den gouden trouwring met den rampzaligen datum, het huwelijk des molenaars vermeldende, alles hier sprak en getuigde dat men de ongelukkige, sinds jaren vermiste echtgenoote gevonden had.

Ik was sterk aangedaan bij het vernemen dier onverwachte oplossing, toen het geval wilde dat de dokter binnentrad.

Deze, over het hervinden der vrouw ondervraagd, antwoordde mij het volgende:

Bij het onderzoek door de wet ingespannen werd het hierbovengemelde in alles bevestigd. Het bestatigde te meer, bij het vinden van den sleutel binnen in de kist, dat door onvoorzichtigheid het slachtoffer zich zelf weggestopt had.

Bovendien het slot was afgesprongen en den molen niet meer gebruikt wordende, had de ongelukkige aldaar eene verschrikkelijke dood gevonden, welke zooveel stof tot bijgeloovige vertelsels had gegeven.

Hier eindig ik met te zeggen, dat het u nu niet verwonderen moet, in geval gij eens de gemeente P... bezoekt, het aloude uithangbord over den molen aan de gekende herberg te vinden. Daar nu rechtover staat een kleine doch liefelijke bidkapel door den molenaar opgericht; zij heeft de plaats van den ouden molen ingenomen.

Tot bevestiging van dit verhaal en tot bestrijding des bijgeloofs, staat het wonder treffen dezer droevige gebeurtenis in den blauwen steen gekapt, om den voorbijganger eene kleine bede te vragen tot zielerust dier twee ongelukkigen.

5 December 1878.

J.B. VAN DEN OEVER.

Angela
door Walter Schwarz.

Jongen schoon was zij! De graciën strooiden bloemen over hare wieg en de engelen hadden hare kinderziel dikwijls in slaap gezongen; daarom ook heette zij Angela, en geen naam kon beter voor haar passen. Alle harten vervulde zij met liefde; haar oogslag was als de zonneschijn, waarvoor zich de rozenknoppen ontsluiten. - Zij had eene zuster, de bruinlokkige, wilde Eva; deze reed op ongetemde peerden, zwierf door de velden, rijzig en buigzaam als de ree, wier spoor zij in het bosch volgde. Dikwijls heette het: Eva's ziel zou beter gepast hebben voor eenen knaap; hoe weinig gelijkt zij op de zachte, vrouwelijke Angela! Ach, mocht ze toch meer aan haar gelijk worden.

Dat is het onbarmhartige der menschen, dat zij altijd vergelijkingen zoeken; duizend bloemen bloeien in Gods lusthof; niet alle zijn rozen en toch zijn ze schoon.

Als haar vader op reis ging, vergezelde Eva hem. Zij was frisch en niet te vermoeien, vrij van verwensels, lustig trotseerde zij allerlei ontberingen.

Eens, toen zij met haren vader in de Alpen ronddoolde, en deze vermoeid van een heeten tocht in een berghut rustte, zat Eva bij de bruisende gletscherbeek. Rondom staken grijze rotsen in de hoogte, de gier beschreef kringen over de kleine wildernis; verkwikkelijke frischheid steeg op uit het water. Daar was het dat Eva de Alpenrozen, die zij onderweg had geplukt, tot een tuil samen bond; zij zong daarbij een lied en zag naar de trekkende wolken over de bergen.

Een wandelaar naderde haar en zong het lied verder; dan sprak hij vriendelijk tot haar; zij maakten spoedig kennis; de natuur was hun beiden één vaderland waarin zij zich weldra als kinderen van éénen geest hadden erkend. Toen later de vader kwam, vond hij Donat en Eva als oude vrienden bijeen.

Nu reisde Donat met vader en dochter, dagen, weken lang. Eva kreeg hem steeds liever. Stil en helder lag een onbezoedelde jongelingsziel in zijne goede trouwe oogen, zoo kalm en zoo bevredigend; hij had alles wat haar ontbrak, en haar bandelooze ziel werd helder en rustig wanneer zij stil een steun zocht bij de zijne.

Ook hij had haar lief, als een zuster, of juister als een broeder, want hare bekoorlijkheid was niet op vrouwelijk gebied gelegen. Zij was zijn liefste kameraad; wanneer zij den steilen weg opklom, even vlug en gemakkelijk als de gems hare rots, wanneer hij haar dan de wilde krullen van 't heete voorhoofd streek, en zij zijne hand met groene takken

versierde, - dan moest hij aan een beminden jongeren broeder denken, dien hij lang geleden had verloren.

De reis spoedde ten einde. Donat beloofde den vader, hem weldra op zijn kasteel een bezoek te brengen. De hoop en de gedachten van Eva streefden nu alle naar dien dag; tot zoolang was de tijd voor haar een ledig, onbeschreven blad, dat zij het liefst geheel zou hebben overgeslagen.

Zij verhaalde aan hare zuster van haren reisgenoot. Angela zag haar verwonderd aan.

- Hoe kondt gij met eenen man zoo vrij omgaan? vroeg zij bijna berispend.

- Daaraan heb ik niet gedacht, antwoordde Eva eerlijk. Ik zag in hem alleen den beminnelijksten mensch, dien ik ooit had ontmoet.

Angela glimlachte.

- Gij hadt toch een jongen moeten worden, Eva, sprak zij; het past niet voor een meisje om met alle reizigers vriendschap te sluiten.

Donat kwam eindelijk. Een schitterend feest zou hem begroeten. De ruime zalen van het kasteel waren prachtig versierd; muziek weêrklonk en volle bekers schuimden. Alles ademde lust en leven.

Eva had den frisschen krans van Alpenrozen diep in de donkere haren gedrukt, ter herinnering aan den dag, waarop zij den vriend hoog in de bergen voor het eerst had gezien. Hij merkte het op, en noemde haar zelve zijn wilde ‘Alpenroos.’ Steek mij vast op uwen hoed, wandelaar! riep zij overmoedig, aan zijnen arm hangende, zoo traden zij de balzaal binnen.

Evenals een schitterende ster helderder dan de andere sterren tegen den donkeren hemel afsteekt, overstraalde Angela's schoonheid op dien avond al wat haar omgaf. De leliën in haar lichtbruin haar waren niet zuiverder en onschuldiger dan haar stralend gelaat; half droomend, half peinzend zag zij over de woelende menigte, die haar vreemd scheen te zijn, gelijk den engel, die afdaalt van den hemel, het aardsche gewoel vreemd is.

Zij danste en was als een witte bloesem dien de avondwind op lichte vleugelen draagt. Zij danste met Donat. Eva stond alleen aan een venster en zag naar hen.

- Hoe schoon zijn ze beiden! dacht zij, en nog een andere gedachte doorvlijmde haar 't hart. Wat was het, dat hare oogen plotseling flikkerden als vlammen die een scherpe wind aanblaast? Waarom overviel haar op eens zulk eenen doodelijken angst, als ware een groot ongeluk nabij? Het menschelijk hart heeft zijne geheime openbaringen, wier oorsprong niemand weet te noemen.

Toen de dans was afgeloopen kwam Donat bij Eva. Brandend rood bedekte zijne wangen, in zijne oogen schitterde een onrustig vuur, zooals Eva nog nooit bij hem had opgemerkt.

Hij opende het venster en zag naar buiten in den kalmen half duisteren nacht. Eva ging stil op een taboeret aan zijne voeten zitten.

- Uwe zuster is schoon als de engelen, wier naam zij draagt; waarom hebt gij mij nooit van haar verteld? - en zijne stem beefde.

Beneden ruischte het park in den maneschijn, in den granaatboom zong de nachtegaal, maar het klonk treurig als brak haar hart.

Donat keerde zich naar Eva om, verwonderd dat zij niet sprak; twee ernstige oogen zagen stom tot hem op; er stonden tranen in, maar hij merkte het niet.

Eenige weken waren voorbijgegaan: Donat beminde Angela. Hare schoonheid had hem betooverd, haar zachte, teedere zin hem geroerd. Ook zij werd langzaam doorgloeid door de warme straal die haar had getroffen, en scheen dubbel liefelijk in dit zachte ontwaken. De liefde trad op haar toe en zij dulde het; 't was slechts een antwoord dat zij gaf, niet een woord uit eigen ziel geboren. En zoo behoort het immers ook te zijn, meende hare moeder, een meisje mag nooit 't eerst beminnen.

Eva wist het anders, maar zij zweeg; stom drukte zij de handen tegen haar brandend hart en niemand giste haar geheim. Zij zwierf evenals voorheen op wilde peerden door het bosch, maakte verre wandelingen op wegen die zij alleen betrad; dikwijls keerde zij eerst laat 's avonds naar huis, waar zij dan Donat en Angela in stil liefdesgeluk bijeen vond. Donat noemde haar nog menigmaal schertsend ‘Alpenroos’, of ‘den wilden jongen’, en dat klonk zoo koud, bijna spottend, dat hare trotschheid er tegen opkwam; dan wierp zij uitdagend het hoofd in den hals en riep ongeduldig:

- Ik heet Eva, noem mij bij mijnen naam!

Hoe hard en eigenzinnig is zij weêr! klaagde hare moeder; ach, zij zal nooit op mijne lieve Angela gelijken!

Voor het minnend paar was geen stil geluk weggelegd. Een ernstige strijd voor recht en vrijheid des vaderlands nam de krachten der jeugd in beslag; wie een zwaard kon voeren, streed meê voor de goede zaak: ook Donat zwoer trouw aan haar vaandel. Maar met zegevierende overmacht drong de vijand het land binnen, hij nam vestingen en burchten in bezit; te vergeefs was het bloed der opgewondene jeugd gevloeid; de trouwe strijders moesten vluchten, om aan gindsche zijde der zee bescherming in een nieuw vaderland te zoeken. Donat, zwaar aan den arm gewond, hield zich bij Angela's vader verscholen. Nauwelijks genezen moest hij aan zijne vlucht denken.

Het kasteel lag vlak bij de grens; een dicht bosch strekte zich uit tot aan de rivier, die haar aanwees. Aan gene zijde van het water had Donat een vriend, wiens huis den vluchtenden bescherming en middelen aanbood om zeker weg te komen.

Dààr was Donat vrij, maar rondom had de vijand de streek met verkenningstroepen bezet, die vooral den oever van den stroom streng bewaakten, welke reeds zoo dikwijls tot dorpel der vrijheid was geworden. Zoo bleef ook deze eenige uitweg nog zeer gevaarlijk.

Dikwijls had Angela aan Donat's ziekbed gezeten en weenend geklaagd:

- O, dat ik u nu moet verliezen!

- Waarom mij verliezen? vroeg Donat, volg mij! Ik zal voor u arbeiden, op mijne handen zal ik u dragen, als doornen in den weg staan; waar bloemen bloeien, zal ik uw hoofd bekransen. O Angela, kunt gij aan de gedachte vasthouden van mij gescheiden te zijn?

- Ik moet wel, Donat; hoe zou ik, arm zwak meisje, de gevaren doorstaan, die voor u, den man, bijna te zwaar zijn? Ik zou een last voor u worden. En mijne ouders, kan ik hen verlaten? Het ouderlijke huis - het vaderland, alles houdt mij terug. O Donat, is er grooter leed dan het mijne?

Eva stond stom en zonder tranen naast hare weenende zuster. Toen echter Donat de beminde nog eenmaal smeekte om hem te volgen, toen hij bad:

- Keer u niet van mij af, de wijde wereld zal mij zoo eenzaam zijn zonder u! - en toen Angela zich luid snikkend aan zijn hart wierp: Ach, het is immers onmogelijk, laat toch af daarvan! toen speelde een medelijdend trotsche glimlach om Eva's lippen, als wilde zij zeggen: Arme zuster, gij hebt nooit lief gehad!

De avond des afscheids kwam. Een najaarsstorm streek door de kronen der oude kastanjes op het slotplein, de somber betrokken nachtelijke hemel scheen gunstig voor de vlucht. Vader en moeder, Angela en Donat zaten bijeen in de hooge zaal; de lampen brandden donker; het sloeg elf uren. Ik moet afscheid nemen, zuchtte Donat diep en hij stond op. - Angela hing bleek en sidderend aan zijn arm.

- Dat wij u zoo moeten laten vertrekken! riep smartelijk bewogen de vader, zoo alleen en eenzaam in den nacht. Van mijne lieden is niemand te vertrouwen, wie zal u als schipper dienen bij de overvaart?

- Mijn vrienden ontvingen bericht, antwoordde Donat, misschien kunnen zij mij bij de vlucht behulpzaam zijn; als dit niet het geval is, vertrouw ik op de kracht mijner armen, ik ben een goed zwemmer.

- En de nauwelijks genezen wond, klaagde Angela, als uwe zwakke krachten u verlaten, als - het woord bestierf haar op de lippen.

- Heb geen zorg, hernam Donat somber, ik ga kalm mijn lot tegemoet, zooals God wil.

- O blijf bij mij, smeekte het meisje.

- Om morgen, wanneer de huzaren het kasteel doorzoeken, in smadelijke gevangenschap te vallen? riep Donat trotsch;

neen, Angela, laat mij mijn weg gaan, God zal u beschermen en mij niet verlaten! Waar is Eva, opdat ik ook van haar afscheid neme?

- Zij is vroeg uitgereden naar onze buren, antwoordde de moeder, en komt eerst morgen terug; zij bekommert er zich weinig om dat gij gaat.

- Zij bemint niet, snikte Angela, terwijl zij haren vriend nog eens vast in de armen klemde.

De tijd drong; hij kuste haar langer en smartelijk zonk zij bewusteloos in de armen harer moeder, en hij ging.

Middernacht was voorbij, toen hij den zoom van het bosch bereikte. Voorzichtig keek hij naar alle kanten, voor hij het waagde de beschermende schaduw der boomen te verlaten. Diepe stilte overal. Zacht en snel daalde hij nu af naar den oever. Maar daar deinsde hij verschrikt terug, want op een afstand van weinige stappen, aan den oever, zag hij eene boot; een knaap zat er in, met het hoofd in de hand als wachtte hij op iemand.

Voorzichtig dook Donat in de biezen. Daar begon de knaap zacht een lied te neuriën; Donat luisterde.

- Dien zonden de vrienden! - juichte hij, ik ken dit teeken!

Snel voorwaarts springend zong hij nu het lied ten einde, dat de knaap had begonnen.

- Wilt gij mij overvaren, kind? vroeg hij, en de knaap, zonder te antwoorden, greep de riemen; Donat sprong in de boot en voorwaarts ging het.

Vlijtig en stom roeide de knaap, het werd hoe langer hoe duisterder, zacht gleed het schuitje over het water.

In het midden van den stroom zijn twee smalle eilanden. De naaste weg naar den overkant is, als men het eene rechts het andere links laat liggen. Argeloos kiezen hem de vluchtenden; daar schitterd plotseling rechts op het eiland een lichtschijn, Donat onderscheidt een afdeeling huzaren, om hun wachtvuur geschaard. Ook hier had de vijand zijn voorposten uitgezet.

Het roode schijnsel van het vuur valt helder en zonder erbarmen op de voorbijvliegende boot.

- Werda? luidt het, draait bij of wij geven vuur.

- Wij zijn verloren, roept Donat.

De knaap blijft zwijgen, maar het gevaar schijnt zijne krachten te verdubbelen. De boot schiet als een pijl door het water. Ten tweede male wordt er van het eiland geroepen, - ten derde male, - nu leggen zij aan.

- Buk u, roept de knaap; hevig drukt hij Donat neêr en werpt zich zelven beschermend als een schild op hem. De kogel fluit, een lichte zucht ontsnapt aan de borst van den knaap.

- Om Godswil, zijt gij getroffen? vraagt Donat.

- Het is niets, antwoordt deze, terwijl hij opnieuw de

riemen aanpakt, ofschoon zijn stem een oogenblik beefde. ‘De kogel heeft mij nauwelijks geschrampt, nu maar snel voort, want nu zitten zij ons na!’

En inderdaad, ginds op het eiland hebben zij hun schuit losgemaakt en vervolgen de vluchtelingen krachtig doorroeiend; nog worden deze door den verren voorsprong beschermd. Moedig stuurt de knaap de boot rechts ter zijde en misleidt voor een oogenblik de vervolgers omtrent het spoor hunner prooi. De storm vormt wilde golven in het water en jaagt de wolken aan den hemel voort; 't is donker en koud. Sneller en altijd sneller gaat de vaart; de knaap schijnt bovenmenschelijke krachten te bezitten - de oever is bereikt - op een valsch spoor dwaalt ver van hen af de vijand.

- Ik ben vrij! juicht Donat, terwijl hij gered op het land springt. Weinige stappen van hier wachten mijne vrienden. Mijn kind, hoe beloon ik u voor hetgeen gij mij hebt bewezen?

- Gij zijt gered - ik heb mijn loon! antwoordde met brekende stem de knaap en tuimelde terug in de boot.

- Almachtige God! riep Donat, terwijl hij op hem toevloog. Toen hij hem wilde oprichten, voelde hij hoe warm bloed over zijn handen stroomde; de knaap bleef stom en onbeweeglijk.

Aan den oever stroomden menschen toe. Donat hield eene fakkel bij het gelaat van het kind, en toen hij de volle krullen van het voorhoofd streek, herkende hij Eva's bleeke trekken.

Doodelijk door een kogel getroffen, had zij bloedend nog de leste krachten haren vriend toegewijd. Geen adem des levens deed meer de trouwe borst zwellen, die heldhaftig haar liefsten schat had beschermd in de ure des gevaars. Hier was den dood zijn ernstig recht niet meer te betwisten.

- Hebt gij mij zóó bemind! riep Donat met een smartelijk late kennis, en stond lang als vernietigd bij het lijk; toen kuste hij vroom de stomme lippen, waaraan in het leven het woord der openbaring was niet vergund: eerst de dood maakte ze te welsprekend en zij verhaalde, hoe, warm, hoe trouw heur hart had lief gehad....

Boekbeoordeeling

Droeve dagen, volksverhaal door René Vermandere. Borgerhout. Drukkerij J. Leemans. 1890.

‘Het is een droevig, droevig lied’
‘En 'k weet wel niet of ik het zingen zoude.’

Zóó zong ergens dichter Antheunis, meen ik. Dienzelfden weemoedigen toon, datzelfde droevig, droevig lied, heeft ons René Vermandere, in proza laten hooren. Wij merkten reeds vroeger op dat schrijver eene voorliefde heeft voor het schetsen van die donkere lijdenstooneelen; waar de christene gelatenheid en onderwerping echter een bemoedigend lichtstraaltje doorheen flikkeren laat. Hoe roerend schoon is het beeld dier moeder weduwe, die na den dood haars echtgenoots trouw bleef aan de liefde, welke zij hem eens in heilvolle dagen voor het altaar zwoer, en wier liefde als in een brandpunt samenstraalt op het hoofd van haar Jantje, een aanminnig zoontje, dat later door de onmenschelijke kwaadaardigheid van den afgewezen minnaar blind wordt! O wat een lijdensweg betreedt die moeder! Wat vurige liefde wederzijds van moeder tot Jantje! Zie, er komen daar bladzijden in voor, die het hart innig treffen en het oog doen vochtig worden. - Meer wil ik er u niet van vertellen: men leze het werkje met aandacht, men bewondere de kracht en kleur waarmede de schrijver de natuur schildert; zoodat bij het afmalen van een winterlandschap men als de koude op het lijf voelt vallen. Vaak treffen u ook de rijke verbeelding en grillige fantazij des schrijvers. Het is kortom een goed volksboek; een boek voor de huiskamer; een boek voor moeders; een boek voor dochters! 't Is geschreven in dien toon, dien wij in vele oude volksliedjes aantreffen, een toon van stille weemoed, die eigentlijk een karaktertrek van ons onverbasterd Vlaamsche volk is. Wij danken den schrijver om 't genot dat hij ons schonk, en hopen dat zijn eenvoudig boekje in geene enkele bibliotheek ontbreken moge.

Laat ons eene enkele taalbemerking toe: het gebruik van *deze*, *dezen*, in de plaats van het verbogen persoonlijk vrnw. van den derden persoon, *hij*, is voor ons onuitstaanbaar.

E. VAN LANGENHOVEN.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- Onze trouwe medewerker, de heer Gustaaf Segers, leeraar aan de Normaalschool van den Staat te Lier, zal zijne *Studiën over Joost Van den Vondel* opnieuw uitgeven.

Het verslag der *Vondelfeesten*, hetwelk de heer Gustaaf Segers voor een paar jaren uitgaf mocht zich in eenen onverhoopten bijval verheugen. Men vond er de vrucht der studiën in, die de leeraar gedurende jaren aan de werken van den grooten dichter had gewijd.

Het nieuwe boek zal echter geen eenvoudige herdruk van het eerste wezen. De schrijver heeft het omgewerkt, verbeterd en volledigd; het zal thans omtrent vierhonderd bladzijden in groot 8° tellen. Ziehier overigens de studiën, die er in voorkomen:

Vondel als Humorist, Vondel als Kunstvereerder, Vondel en zijn Tijd, Vondels Spreukenschat, Vondel en Oldenbarnevelt, Vondel de Heldenzanger van Nederland, Vondel als Dichter en als Mensch, Het Karakter van Lucifer, Twee Karakters uit Vondel, Vondel en Milton, Vondel en Bilderdijk, Eenige Schoonheden uit Vondels Werken, De Vondelfeesten te Antwerpen.

Ten zeerste bevelen wij deze uitgave bij onze lezers aan.

- VLAAMSCHE AKADEMIE. - In zitting van 19^{en} Maart 1890, drukte de Vlaamsche Akademie, op verzoek van den heer bestuurder E. Hiel, den wensch uit dat, ter verheerlijking der Nederlandsche taal en der Vlaamsche kunst, de stedelijke muziekschool van Antwerpen tot Koninklijk Conservatorium zou verheven worden.

De kommissie van redactie voor de vak- en kunstwoorden werd bepaaldelijk samengesteld als volgt: de heeren Coopman, Dr. A. De Vos, Dr. Obrie, Michiels en Prayon-Van Zuylen. Die redactie mag zich zooveel leden uit Zuid- en Noordnederland toevoegen als zij noodig oordeelt.

Het verslag dat over de uitgaven van vak- en kunstwoorden werd opgesteld door den heer Coopman, zal, op last der Koninklijke Vlaamsche Akademie, in de a.s. aflevering der *Mededeelingen* worden gedrukt.

Eerlang zal een algemeen schrijven gericht worden tot allen, die zich met de studie bezig houden, ten einde hunne pogingen met die der Commissie van de Academie te willen vereenigen.

De commissie van geschiedenis bracht insgelijks verslag uit over hare eerste werkzaamheden; zij heeft aanvang gemaakt met het samenstellen der voorloopige lijst van de namen der schrijvers die beurtelings zullen besproken worden in het ontworpen *biographisch woordenboek.*

Op voorstel van den dichter Daams, zal de *commissie* voor nieuwere taal- en letterkunde onderzoeken op welke wijze de *Bloemlezing uit de XVII*^{e} *en XVIII*^{e} *eeuwsche schrijvers* moet uitgegeven worden. De Koninklijke Vlaamsche Akademie verlangt dat haar ten spoedigste een bepaald plan van uitgave wordt voorgelegd.

- In het museum van Aken bezit men in de verzameling dagbladen een exemplaar van de grootste gazet van de wereld, namelijk de in 1859 te New-York verschenen *Illuminated Quadruple Constellation.* Zij is zoo groot als een billard: 8 1/2 voet hoog

en 6 voet breed. De reuzengazet verscheen op den dag van het onafhankelijksfeest en bevat acht bladen van 13 kolommen.

Het papier van het blad, dat slechts alle honderd jaren eens verschijnt is

zeer sterk; het weegt per riem 3 centenaars (150 kil.) 14 personen hebben gedurende 8 weken gewerkt om dat eerste nummer klaar temaken.

Bij de uitgave kostte het nummer 50 cents (2 fr 50 c.) en het werd op 28,000 exemplaren gedrukt, waarvan er tegenwoordig denkelijk niet veel meer voorhanden zijn. De tekst van het blad, 't welk ook zeer schoone houtsneeplaten bevat, zou een groot kwartoboek uitmaken; zonderling genoeg, er staat geene enkele reklame in.

De kleinste gazet van de wereld is de *El Telegrama* verschijnende te Guadalajara, Mexico; zij is 200 maal kleiner dan de reuzengazet.

- De heer Smits Van Acker, beeldhouwer te Eecloo, heeft de koninklijke Vlaamsche Academie een door hem vervaardigd en, naar getuigenis van bejaarde Eecloonaren, zeer gelijkend borstbeeld van den dichter K.L. Ledeganck ten geschenke gestuurd.

- PRIJSKAMPEN. - De Koninklijke Vlaamsche Akademie heeft de volgende prijsvragen voor 1891 uitgeschreven: 1. Oud Germaansche letterkunde: de geschiedenis van den infinitivus in de oud-Germaansche dialecten. - 2. Middennederlandsche taal- en letterkunde; Welke is de rol. die in het middeleeuwsch drama werd toegewezen aan het booze beginsel, onder den naam van Lucifer, Sanatas, Sinnekens, enz.? Wat zijn daarvan de algemeene en in sommige werken de bijzondere karaktertrekken? - 3. Nieuwere taal- en letterkunde: Prudens van Duyse beoordeeld als taal- en letterkundige. - 4. Geschiedenis: de geschiedenis van het gebruik der Nederlandsche taal in het (lager, middelbaar en hooger) onderwijs in België van 1830 tot heden. De schrijver zal de officiëele oorkonden: wetten, koninklijke en ministeriëele besluiten, omzendbrieven, programma's, enz. bekend maken, ontleden en desnoods toelichten.

Ter gelegenheid van 's konings jubelfeest 25ste verjaring der troonbeklimming van Z.M. Leopold II), opent de Akademie eenen prijskamp voor een gedicht.

- Bij koninklijk besluit van 11 Maart is een prijskamp uitgeschreven voòr het opstellen van een handboek van gezondheidsleer, ten gebruike der openbare besturen. Het werk mag in 't Fransch of in 't Vlaamsch opgesteld zijn. Een prijs van 3000 frank is uitgeloofd. De werken van Belgische schrijvers alleen kunnen in den prijskamp mededingen en moeten in het ministerie van landbouw ingezonden worden voor 1 october 1891.

- De Klas der Schoone Kunsten van de Koninklijke Akademie van België heeft de volgende prijsvragen voor 1891 uitgeschreven:

Letterkundig gedeelte:

1e *vraag:* Maak de geschiedenis der Bouwkunst, die bloeide in Belgie gedurende de 15e en het begin der 16e eeuw, bouwkunst, die zooveel burgerlijke gebouwen deed ontslaan, zooals hallen, stadhuizen, belforten, gildehuizen, gerechtshoven, enz.
Beschrijf den aard en den oorsprong der Bouwkunst van dit tijdperk, met teekeningen en schetsen als bewijsstukken. Prijs: Gouden medalie van 1000 fr.

2e *vraag*: Beoordeel de rol der gravuur in de 19e eeuw. Bepaal, bijzonder voor de koperplaatsnede, de toekomst aan deze kunst voorbehouden onder de afbeeldingsmiddelen. Prijs: Gouden medalie van 600 fr.

3º *vraag:* Welke rol is aan de schilderkunst voorbehouden in hare samenwerking met de bouwkunst en de beeldhouwkunst als middelen tot versiering der gebouwen? Bepaal den invloed dezer samenwerking op de algemeene ontwikkeling der beeldende kunsten. Prijs: Gouden medalie van 800 fr.

4e *vraag:* Maak de geschiedenis der Muziek in het oude graafschap Vlaande-

ren tot aan het einde der 16e eeuw en voornamelijk die der godsdienstige en burgerlijke toonkundige instellingen. Bijzondere en vorstelijke kapellen en muzieken, koraalscholen, gilden, enz. Prijs: gouden medalie van 800 fr.

Antwoorden in het Nederlandsch, Fransch of Latijn in te zenden voor 1 Juni 1891 aan M. Liagre, bestendigen sekretaris der Akademie te Brussel.

TOEGEPASTE KUNST. *Muziek.* Men vraagt de samenstelling van eene symfonie met groot orkest. Belgen alleen worden toegelaten. Prijs: 1000 fr. In te zenden voor 1 September 1891.

Bouwkunst. Men vraagt een ontwerp van kolom of obelisk ter herdenking eener regeering van vrede.

Het gedenkteeken, op een belangrijk voetstuk geplaatst, zal te midden eener openbare plaats aan het uiteinde eener laan liggen en 50 meters hoog zijn.

Plan, doorsnede en opgang zullen op de schaal van 1 centimeter zijn. Belgen alleen worden toegelaten. Prijs: 600 fr. In te zenden voor 1 Oktober 1891.

Vlaamsche belangen.

- *Bezoek van het hoofdbestuur der Vlaamsche Landdagen aan Minister Beernaert.*
- Het hoofdbestuur der Vlaamsche Landdagen werd op Zaterdag, 5 April, in gehoor ontvangen door den heer Beernaert, Minister van Financien en hoofd van het kabinet. Waren tegenwoordig de heeren Dr. Goffin, De Beucker, Prayon-Van Zuylen, Heuvelmans en Van der Mensbrugghe. De heeren Reinhard, Van Steenkiste en de Visschere hebben zich laten verontschuldigen.

De afvaardiging heeft aan den heer minister de besluiten overhandigd van den Landdag te Brussel, den 23 Februari laatstleden gehouden.

Elk punt werd afzonderlijk en breedvoerig besproken.

Wat de Vlaamsche gemeenten betreft, heeft de heer Beernaert erkend dat de lijst moet herzien worden, bepaaldelijk met het oog op plaatsen, gelijk St-Truiden en Berchem-bij-Antwerpen.

De minister denkt nochtans dat het voorbarig ware, reeds nu Brussel als eene Vlaamsche gemeente te beschouwen.

Betrekkelijk het rechtswezen heeft de heer Beernaert de afgevaardigden verzocht hem kennis te geven van alle overtredingen der taalwet, welke hun ter oore zouden komen en heeft beloofd dat de regeering onmiddellijk maatregelen zou nemen om alle misbruiken te doen ophouden, die zouden kunnen spruiten uit de verkeerde opvatting van de bepaling der wet, aangaande het recht van de rechtbank om in buitengewone omstandigheden het gebruik der Fransche taal bij de pleidooien toe te laten.

De heer Beernaert voegt er bij dat, naar aanleiding van de klachten der Vlaamsche pers, de prokureur-generaal bij 't beroepshof van Brussel door den minister van Justicie werd ontboden, bij wien hij zich waarschijnlijk op dezen oogenblik bevond en bevel zou krijgen een streng onderzoek in te stellen nopens de aangeklaagde feiten.

Wat het onderwijs aangaat, is de minister van meening dat de nieuwe wet van aard is voortaan te beletten dat er in de Vlaamsche gewesten veeartsen zouden aangesteld worden die de Nederlandsche taal niet machtig zijn.

Overigens zullen de vakwoorden in de school te Kuregem in de twee talen worden onderwezen.

De minister heeft verder bevestigd dat er, behalve te Vilvoorde, ook te Gent eene Vlaamsche land- en tuinbouwschool zou worden ingericht en laten hopen dat er later nog dergelijke scholen zullen kunnen ontstaan.

Sprekende over het recht der Vlaamsche studenten, om hunne examen in

hunne moedertaal af te leggen, heeft de heer minister zich verbonden die vraag zeer ernstig te zullen onderzoeken.

Een theoretische en practische leergang van Vlaamsche rechtspleging zal eerlang te Gent worden geopend. De afgevaardigden hebben den wensch uitgedrukt dat die leergang door eenen alleszins bevoegden rechtsgeleerde zou worden gegeven en dat men hem den rang en den titel van hoogleeraar zou toekennen.

De heer Beernaert zal dat verzoek met de vereischte aandacht in overweging nemen en aan zijne kollegas mededeelen.

Daarop was het verhoor ten einde en de afgevaardigden vertrokken, nadat de heer minister nog eens zijne belangstelling in de Vlaamsche zaak had betuigd en zijn voornemen te kennen gegeven om al de Vlaamsche taalgrieven *trapsgewijze* te doen verdwijnen.

- Uitvoering der Taalwet van 3^{n} Mei 1889.

- Het hoofdbestuur van het *Verbond der Vlaamsche liberale vereenigingen* heeft besloten een onderzoek in te stellen naar de wijze, waarop, in de Vlaamsche arrondissementen, de laatste taalwet van 3 Mei 1889 op het gebruik der talen in strafzaken wordt toegepast.

Al de belangstellenden worden opgeroepen om aan den heer algemeenen secretaris Arthur Cornette (Delinstraat, 92, te Antwerpen) antwoorden in te zenden op de volgende vragenlijst:

1) Worden, in de gemeenten van uw arrondissement, de processen-verbaal, voorzien in artikel 1 der wet van 3 Mei 1889, in het Nederlandsch opgesteld?
   Worden die verklaringen opgenomen in de taal in welke zij afgelegd werden?
2) Wordt de verdediging van Vlaamsche betichten in het Fransch voorgedragen, zonder dat die betichten het uitdrukkelijk aan die rechtbank gevraagd hebben.
3) Wanneer een enkele betichte voor de rechtbank verschijnt en hij niets anders dan Nederlandsch verstaat, is het Openbaar Ministerie verplicht in het Nederlandsch te rekwireeren, zelfs wanneer de verdediging in het Fransch voorgedragen wordt.
   Wordt die regel nageleefd?
4) Wanneer de betichte Nederlandsch en Fransch verstaat, moet het Openbaar Ministerie in het Nederlandsch rekwireeren, indien de verdediging in die zelfde taal is gebeurd.
   Wordt die regel nageleefd?
5) Wanneer verschillige betichten samen in dezelfde zaak voor de rechtbank verschijnen, en zij allen de beide landstalen verstaan, is het Openbaar Ministerie verplicht het Nederlandsch te gebruiken, indien er van die taal gebruik is gemaakt geworden voor de verdediging van een of meer der betichten.
   Wordt die regel nageleefd?
6) Wanneer verschillige betichten samen vervolgd worden en zij dezelfde taal niet begrijpen (Vlamingen en Walen), moet het Openbaar Ministerie de taal van de meerderheid der betichten gebruiken. - Diensvolgens, indien de meerderheid uit Vlamingen bestaat, moet het Openbaar Ministerie het Nederlandsch

gebruiken, ten ware al de betichten, zonder uitzondering, zich in de Fransche taal deden verdedigen.
Wordt die regel nageleefd?

7) De Burgerlijke partij moet gebruik maken van dezelfde taal, die verplichtend is voor het Openbaar Ministerie.
Wordt die regel nageleefd?

Arondissement Brussel.

Worden de bepalingen van artikelen 13 en 14 der wet van 3 Mei 1889 nageleefd?
Zooniet in welke bijzonderheden worden zij miskend?

Toonkunde.

- *Onze Vlaamsche Muziekschool.* - De zaak van het verheffen der Vlaamsche muziekschool van Antwerpen tot koninklijk conservatorium is weeral voor de Kamer gekomen en is weeral van de hand gewezen.

De bespreking greep plaats in zitting van 31 Maart ll.

De heeren De Winter, Coremans, de Borchgrave en Helleputte hadden een amendement neergelegd, strekkende om Peter Benoit's heerlijke stichting eindelijk op denzelfden voet te behandelen als de muziekscholen van den staat te Brussel, Luik en Gent.

Opvolgend verdedigden de heeren De Winter en Coremans het voorstel, dat door Minister De Volder en M. Eeman van Gent bestreden werd.

Te Antwerpen nochtans bloeit eene eigenaardige nationale Vlaamsche kunstinrichting, die Peter Benoit er sedert 1867, *sedert bijna het vierde eener eeuw*, heeft doen geboren worden en die de roem van het Vlaamsche land is geworden.

Aan Antwerpen en aan Peter Benoit een koninklijk Vlaamsch Conservatorium weigeren en het te Gent onder de leiding van den heer Samuel tot stand willen brengen, is waarlijk niet ernstig.

Maar ziet! er zijn geene wapens te grof of te oneerlijk om aan Peter Benoit en aan de Vlaamsche muziekinrichting hare plaats onder de zon te ontzeggen.

Aanstonds greep de heer minister De Volder deze onzinnigheid bij de haren en verklaarde met een ernstig gelaat:

'Ik weiger niet de zaak te onderzoeken, maar toch houd ik er aan te doen uitschijnen, dat, daar wij te Gent een Conservatorium hebben, waar reeds verschillende leergangen in 't Vlaamsch worden gegeven, men dat Conservatorium *desnoods* (!) nog *een weinig* (!) zou kunnen wijzigen, om 't beoogde doel te bereiken.

Doch ik zie de noodzakelijkheid niet in om de school van Antwerpen te hervormen. *Wij zouden overigens twee Vlaamsche Conservatoriums hebben (!!!*) en dat zou overgroote sommen kosten.'

En welk oogenblik kiest de Minister uit om dergelijken onzin uit te kramen? De week zelve, waarin Peter Benoit te Londen in de *Philharmonie Society* eenen nieuwen triomf gevierd heeft, waarop het Engelsch publiek, anders zoo koel en terughoudend, hem onder daverend handgeklap verscheidene malen teruggeroepen heeft en eene kolossale ovatie heeft gebracht, die door eenen buitenlandschen componist zelden in Engeland werd behaald.

Het spreekwoord zegt te recht: *Geen sant in zijn eigen land.*

Welke toonzetter kan in ons land met Peter Benoit vergeleken worden?

Zijne eerste schepping *Lucifer* was een zoo kolossaal succes, dat de oude Fetis, alsdan bestuurder van het Brusselsch conservatorium en zoo weinig Vlaamschgezind als mogelijk, in bewondering uitriep: '*Ce chef-d'oeuvre fera le tour de l'Europe.*'

En die voorspelling werd reeds bewaarheid, niet alleen voer *Lucifer*, maar voor veel andere grootsche gewrochten van Peter Benoit.

De *Rubenskantate* werd in den Haag, te Rotterdam en te Arnhem uitgevoerd; de *Lucifer* te Amsterdam, te Parijs, te Londen en te Bradfort; de *Schelde* te Rotterdam; de *Kinderkantate* te Haarlem, te Dordrecht, te Rotterdam, te Amsterdam, te Leiden, te Arnhem en in verschillige kleinere Hollandsche plaatsen:

de *Oorlog* te Amsterdam; de *Rijn* in den Haag; verledene week een deel van *Charlotte Corday* te Londen, enz.

Wanneer de Vlamingen van geheel het land, met het Willems-Fonds aan hun hoofd, sedert lange jaren vragen, dat Peter Benoit's *Vlaamsche* muziekschool eindelijk tot den rang van koninklijk conservatorium zou verheven worden, weigert het Staatsbestuur hardnekkig.

Minister Rolin zegde, dat er geen geld was; Minister de Moreau gaf een ontwijkend antwoord; verleden jaar verklaarde Minister De Volder in den Senaat, dat eene Vlaamsche muziekschool geene leerlingen zou hebben (N.B. de Antwerpsche telt er 1138!) en nu verklaart hij, dat men *te Gent* '*des noods*' het Vlaamsch conservatorium zou kunnen inrichten met den Waal Samuel als bestuurder!

Is die algemeene schreeuwende ondankbaarheid jegens Peter Benoit niet walgelijk?

Hoelang nog zullen de Vlamingen hem ongestraft laten miskennen?

- PETER BENOIT TE LONDEN. - De *Guide Musical* kondigt aan, dat de *Philharmonic Society* van Londen, de oudste muzikale instelling in de Engelsche hoofdstad, die weleer eene reeks kunstwerken aan Beethoven bestelde, nu aan den Antwerpschen maëstro Peter Benoit het schrijven van een symfonisch stuk heeft opgedragen.

Peter Benoit beloofde met dit werk tegen het volgende seizoen gereed te zijn.

Op 't einde van Maart heeft de *Philharmonic Society* te zijner eere en onder zijn bestuur talrijke brokstukken uit zijne opera *Charlotte Corday* laten uitvoeren.

- Den Zondag van halfvasten werd te Antwerpen, in de groote zaal der Harmonie eene nieuwe kinderkantate: '*Het Weezenlied*' uitgevoerd door de jongens en meisjes der weezengestichten en het orkest van den Franschen Schouwburg. Dit werk, opzettelijk voor de weeskinderen vervaardigd door den Heer Jac. Stinissen voor de woorden en den Heer Alb. de Vleeshouwer voor de muziek, werd door ongeveer 200 uitvoerders onder de leiding van den toondichter ten gehoore gebracht en oogstte eenen geestdriftigen bijval in.

Aan beide schrijvers werd hulde gebracht door den Heer schepene Gits, die hun eenige woorden van welverdiende lof toesprak en hun elk een prachtigen palmtak, te midden der algemeene toejuichingen ter hand stelde.

Ook de Heer Burgemeester heeft, in naam der stad, al de artisten en de schrijvers der kantate hulde en dank gezegd voor hunne medewerking aan dit feest der weezen.

Beeldende kunsten.

- De Antwerpsche afdeeling van den Drukpersbond richt tegen half Juni een feest in ten voordeele der hulpkas van den Bond.

Onder kunstopzicht zal dit feest ook eene eigenaardigheid opleveren, daar men eene tentoonstelling van waterverfschilderingen zal inrichten, waaraan zoo niet alle, dan toch het meerendeel der Antwerpsche kunstschilders zullen deelnemen. Er zijn zelfs kunstenaars, die nooit akwarellen hebben gemaakt, die zulks voor de Pers zullen doen. Derhalve zal deze tentoonstelling zeer eigenaardig zijn. Dat zij ook belooft schitterend te zijn, kunnen wij opmaken uit de volgende schilders, die reeds hunne medewerking hebben toegezegd, namelijk de heeren:

Anthony, Anthonis, Baetens, Berckmans, Boland, Boom, Bource, Cap, Colsoulle, Coppens, Crabeels, De Brakeleer, Dejans, Delbeke, Delfose, Delathouwer, Delin, Desmet, Elsen, Farasyn, Godding, Hallez, Hanno, Hoeben, Joors, Lamorinière, Looymans, Luyten, Mortelmans, Montgomery, Muller, Ooms,

Ratinckx, Redig, Rosier, Rumfels, Seghers, Timmermans, Van Aken, Van den Bussche, Van der Ouderaa, Van Havermaet, Van Hove, Van Kuyck, Van Luppen, Verhaert, Fr. Vinck en G. Vinck.

Sterfgeval.

- M.F.A.G. Campbell is den 2 April in Den Haag overleden. Hij was een der beroemdste boekengeleerden in Europa, wiens naam in éénen adem werd uitgesproken met dien van wijlen Bradshaw van Cambridge, Leopold Delisle van Parijs, onzen Ferdinand Van der Haeghen en weinige andere.

Te Kampen den 15 October 1819 geboren was hij dus 71 jaar oud, maar nog in 't bezit van al zijne geestvermogens en met onverzwakte werkkracht begaafd.

In 1838 begon hij zijne wetenschappelijke loopbaan aan de Koninklijke Bibliotheek van 's Gravenhage, waar hij in 1868 zijnen schoonbroeder en leermeester Holtrop als hoofdbibliothecaris opvolgde.

Zijne minzaamheid en hulpvaardigheid werden in Holland en in het buitenland door du zenden geleerden te recht geroemd. In 1875 verhief hem de Hoogeschool van Leiden, tijdens haar groot eeuwfeest, tot docter *honoris causa.*

Hij schreef veel Nederlandsche verhandelingen en een standaardwerk in 't Fransch: *Annales de la typographie Nêerlandaise au quinziéme siécle* (1874), waarvan hij talrijke bijvoegsels uitgaf.

Van den *Nederlandschen Spectator* was hij met Vosmaer een der steunpilaren. Dankbaar herdenken wij hem ook als eenen goeden trouwen vriend der Vlamingen en der Vlaamsche Beweging in het Noorden.

Nieuwe Uitgaven.

De Belgische Conscrits in 1798 en 1799 door AUGUSTYN THYS. In 8°, 436 blz. Leuven, Karel Peeters.
Prijs: fr. 3.50

- *Jaarboek van het Taalverbond* Tweede jaargang 1890. In 8°, 208 blz. Gent, Jul. Vuylsteke.
  Prijs: ?
- *Kunstenaarszielen.* Drie novellen door FRANS VAN CUYCK. In 8°, 164 blz. Hasselt, W. Klock.
  Prijs: ?
- *Mops.* Blijspel in 1 bedrijf door RENÉ VERMANDERE. In 8°, 40 blz. Antwerpen, Jan Boucherij.
  Prijs: fr. 0.75

[Nummer 5]

De vlinder[1] zangspel in één bedrijf
door Isidoor Albert
Muziek van Jozef van der Meulen.

Personen:
EDGARD, student.
ALICE.
BRUNO, parkbewaker.

Het stuk speelt, ten huidigen dage, in een park nabij Brussel.

(Het tooneel verbeeldt een park. Links van den aanschouwer, in de lommer eener linde, eene bank. Bij het ophalen van het doek hoort men Edgard, achter de schermen zingen, terwijl Alice, die zich op het tooneel bevindt, met een boek en een zonnescherm in de hand, aandachtig luistert).

Eerste tooneel.

Alice, Edgard.

EDGARD

(achter de schermen)

Zang I.

In 't lommerrijke loover
Klinkt 't zilv'ren zanggetoover,
Der vooglen - door het woud!...
En 't menschdom - gansch tevreden, -
Bezingt hier 't godd'lijk Eden,
Wijl de uchtendpracht ontvouwt!...

ALICE

(op het tooneel)

Zang II.

Hij laaft zich aan de bronne,

(1) Voor de Fransche vertaling wende men zich tot den heer Camiel Verhé, letterkundige, Godshuizenstraat, 60, Gent.

Der warme liefdezonne...
Zijn hart blijft voor mij koud...
Wat geeft mij al dien luister?
Voor mij is alles duister, -
Zelfs 't prachtig zonnegoud!

(Begeeft zich naar het achterplan)

. Onwillekeurig kom ik hier altoos op deze plaats, en tot wat dient het?... Ja, ik bemin hem zoo vurig, doch eene andere heeft hij boven mij verkozen. O, de natuur! zonderling iets! Wat zal er van mijne liefde geworden? Ik ben zoo bang... ik lijd... Indien hij maar mijn hart kon doorgronden!..

(treedt naar het voorplan)

.

Zang III.

1.

Aan de duistre westerkimmen
Zie 'k een' zilvren starre glimmen,
Die mij heimlik tegenlacht...
Ende en verre
Praalt die sterre
Waarnaar ik zoo vurig tracht!...

2.

's Avonds, als de blanke mane,
Die beglanst mijn' droeve bane,
Schittert aan den hemeltrans;
Is haar luister
Flauw en duister,
Naast die ster - vol liefdeglans!...

Gisteren, op hetzelfde uur, was hij aan 't wandelen met haar, die zijn hart heeft veroverd... En ik, die dacht dat hij eens mijn echtgenoot zou worden! Neen, ik mag er niet aan denken.

(tuurt links)

Ik bedrieg mij niet, hij is het met den parkwachter. Zou ik hier blijven?... Neen, ik zal deze laan inslaan, en eene gelegenheid wachten den parkbewaker te ondervragen... Wie weet of mijne vermoedens niet gegrond zijn!

(Af)

.

Tweede tooneel.

Edgard, Bruno.

EDGARD

(met een vlindernetje in de hand).

Ik herhaal het u: als mijne droomen zich verwezenlijken, zult u van mij niet te klagen hebben.

BRUNO.

Mijnheer, wat moet ik doen? Spreek en ik volbreng uwe bevelen.

EDGARD.

Alles in het werk stellen, opdat ik die schoone in mijn net krijge!...

BRUNO.

Ja maar, mijnheer, dit netje is veel te klein; daar kan ze hoegenaamd niet in.

EDGARD.

Spotvogel, ge begrijpt wel wat ik bedoelen wil.

BRUNO.
Omdat gij haar dan later zoudt kunnen trouwen?...

EDGARD.
Welzeker!

BRUNO.
Trouwen is eene dwaasheid, eene onvergeefelijke dwaasheid, mijnheer!

EDGARD.
Maar ik ben dolzinnig verliefd, en...

BRUNO

(zonder te luisteren).

En ge zult het u later berouwen.

EDGARD.
Wat wilt ge zeggen, Bruno?

BRUNO.
Ja, ja, mijnheer, hadde ik het maar vroeger geweten, dan ware ik voorzeker nooit getrouwd.

EDGARD.
Ik herhaal het u: ik ben dolzinnig verliefd!

BRUNO.
Als men jong is, ziet ge? men is verliefd, honderd malen verliefd... Gekken zijn het, die aan trouwen denken. De vrouwen zijn vooreerst babbelachtig, weemoedig, teergevoelig... Overal willen zij de mannen vergezellen, zelfs tot naar den schouwburg. Ja, ja, mijnheer, een man moet filosoof zijn, of anders, eens getrouwd, zou men veertig jaren voor zijnen tijd sterven

EDGARD

(misnoegd).

Bruno, uw zedenprêek verveelt mij, weet ge?

BRUNO.
Later zal uwe vrouw u wel honderd duizendmaal meer vervelen.

EDGARD.

(vergramd).

Maar spreek mij liever van de schoone Alice!

BRUNO.

Alice! Ja, ja, mijnheer, mijne eerste beminde noemde zich ook zoo!

EDGARD

(verheugd).

Een deugdzaam meisje, niet waar?

BRUNO

(zonder te luisteren).

Eene feeks!

EDGARD

(vergramd).

Wat? ge durft beweren dat juffer Alice eene feeks is

(wil Bruno bij den kraag vatten)

.

BRUNO

(met koddige verwondering).

Maar ik spreek van *mijne* Alice, *mijne* eerste beminde.

EDGARD.

Loop naar den duivel, domkop! En laat mij met vrede!

BRUNO.

Merci, ik loop dadelijk naar de bengels, die daar bloemen plukken.

(Af)

.

Derde tooneel.

***Edgard** (alleen).*

Met dien man is niets uit te richten; en hoe zal ik er toe komen de schoone te kunnen zeggen, dat ik haar liefheb? Zoo lief, als de bloemen den dauw, - de vogelen de zon, de moe-

der haar kind. Ja, zij is de voedende kracht van hart en geest, de zon mijns levens! Ze is mijn droom, mijn ideaal!...

Zang IV.

1.

De reine zie 'k voor de oogen zweven,
Ik volg haar langs de stille dreven;
Ze is gansch mijn droom, ze is gansch mijn leven..
Zij is 't, die 't harte kloppen doet...
Ik voel mijn stem benauwd, bevangen;
Mijn zoetste en innigste verlangen
Is 't schuld'loos kind aan 't hart te prangen,
Dat ik bij wel en wee ontmoet!...

2.

Moog' 't vlekkloos kind mij toebehooren, -
Niets zou mijn' reine vreugd' nog storen...
O liefdezon, wil haar begloren!...
En breng haar, 'k smeek u, aan mijn voet!...
Bij haar zoek ik mijn heil, mijn Eden, -
Door mij wordt zij bemind, aanbeden;
Met bangheid volg ik hare schreden...
Zij is 't, die 't harte kloppen doet!...

Wat zie ik? Ja, 't is zij, die gindsch rondwandelt. Begeven we ons langs dáár, en zoo komen wij haar stellig te gemoet.

(Hij wil weg, doch bemerkt Bruno, ter zijde)

. Verduiveld, daar is hij weer, de predikant!

Vierde tooneel.

De Vorige, Bruno.

BRUNO

(1ste plan links).

Mr Edgard, ginds vliegt een gouden vlinder... Spoed u, ge kunt hem nog vangen!

EDGARD

(barsch).

't Is wel!

BRUNO.
Ja, ja, mijnheer, ik wed dat ge zulke vlinders nog niet in uwe verzameling bezit.

EDGARD.
Zoudt ge 't denken, oude?

BRUNO.
Ik ben er van overtuigd.

EDGARD.
't Is wel, 'k zal gaan zien!

(Edgard af)

Vijfde tooneel.

***Bruno** (alleen).*

Oude!... Zeg hem dan eens waar de gouden vlinders vliegen... Wel honderd duizend trommelstokken! Wat ziet hij er Pruisches uit! Bij mijn' naam van Bruno, gewezen *garde civiek*, hij 'lijkt volkomen zijnen vader... 't Is een ferme kerel,

die Mr Servais. Een meter vijf en tachtig hoog, vollen baard, bruine oogen, zwart haar; somtijds heel zachtmoedig, maar meermaals barsch en opvliegend. Op de meisjes is hij nog niet boos, ziet ge? Zijn zoon daarentegen is meer liefhebber van vlinders... 'k Wil nu ook niet beweren dat hij op de tweevoetige vlindertjes kwaad is, o neen! *Tiens*, daar is ze! Het tweevoetig vlindertje, wel te verstaan!.. Bij mijn' naam van Bruno, gewezen *garde civiek*, 'k zou ook zoo ‘eentje’ in mijne verzameling wenschen.

Zesde tooneel.

De Vorige, Alice.

ALICE.

(Ze zingt in den aanvang achter de schermen:)

Zang V.

De vooglen zingen lief en blij,
Natuur spreekt gansch van poëzij;
't Juicht al in velden, dalen...
Doch klinkt alom een vroolijk lied,
En roept ons alles toe: ‘geniet!’
'k Blijf hooploos, moedloos dwalen...
  Mijn levenslust,
  En zaalge rust
Zijn eeuwig heengevaren...
  In 't duister zonk
  Elk vreugdevonk;
Neen, niets kan ons nog paren!...

BRUNO

(terzijde, zonder bemerkt te worden).

Wie zou zoo een nachtegaaltje niet liefhebben?

ALICE.

Ik heb misschien ongelijk mij te verontrusten en hem te verdenken! Het kon evenwel zijne zuster geweest zijn.... Hoe zal ik het te weten komen?

(keert zich om) (verheugd)

Goddank! parkwachter, 't is u juist, dien ik zocht!

BRUNO

(komt vooruit en groet krijgsgewijze).

Mij, mejuffer? Aan uwe bevelen.

(ter zijde)

Ongetwijfeld, eene liefdekwestie.

ALICE

(verlegen).

Kunt ge niet zeggen....

BRUNO

(fier).

Ik kan alles zeggen, mejuffer!

ALICE

(verlegen).

'k Wil vragen: kent ge Mr Edgard?

BRUNO

(fier).

Of ik hem ken, mejuffer! Zijn vader was vroeger luitenant bij de *garde civiek*: derde regement, vijfde bataljon, achtste compagnie!!

ALICE.

Ik bedoel Mr Edgard!

BRUNO

(fier).

Eh wel, mejuffer, 't was de vader van Mr Edgard.... 't Is een ferme kerel.

ALICE.

Mr Edgard?

BRUNO.

Maar neen, zijn vader!... Een meter vijf en tachtig hoog, vollen baard.

ALICE

(ongeduldig).

Bruno, waar zijn uwe zinnen? Mr Edgard heeft geenen baard!

BRUNO.

Natuurlijk, hij is nog bitter jong!

ALICE.

Zijn vader?

BRUNO

(verward).

Maar, mejuffer, doe mij niet zeggen wat ik niet zeg. Ik sprak nog altoos van zijnen vader. Ge begrijpt, dat de vader er vroeger was dan de zoon!

ALICE.

Dus de vader is jong en de zoon ook!

BRUNO

(ongeduldig).

Hel en duivel! wie zegt dat?

ALICE.

Maar gij waart het, die het daareven zegdet!

BRUNO.

Komaan, laat mij uitspreken. Bruine oogen... 't Is nu wel van zijnen vader, dat ik spreek, ziet ge?... Zwart haar, somtijds zeer zachtmoedig, maar meermaals barsch en opschietend.

ALICE

(nieuwsgierig).

Heeft hij zusters?

BRUNO.

Ja... neen!... Ja toch!... Wie bedoelt ge nu, mejuffer?

ALICE.

Mr Edgard.

BRUNO.

Neen, mejuffer, hij is kind alleen.

ALICE

(pruilend, ter zijde).

Ik had het dus goed geraden: het was zijne minnares.

BRUNO.

Zijt gij bang dat ge met hem door de wereld niet zult geraken. Hoe is het mogelijk? Hij is rijk, schatrijk!...

ALICE

(pruilend).

Zulks weet ik wel, maar... ziet ge?

BRUNO.

Inderdaad, mejuffer, hij is student, student in geneeskunde, en moet nog een paar examens afleggen. 'k Begrijp, als men met latijn in het hoofd zit, dat men nog niet vlug aan trouwen mag denken...

ALICE.

't Is schande!...

BRUNO.

Dat men aan geen trouwen mag denken?

ALICE.

Maar neen!

BRUNO.

Hebt u misschien niet gaarne, dat hij vlinders vangt? Zeg eens, mejuffer, weet ge niet wat hij met die vlinders uitricht? Worden die ook gebruikt om menschen te genezen?

ALICE

(bedroefd).

Hoe zou ik dat weten! Wat meer is: zwijg mij van den meisjeszot, en verzoek hem mij niet meer te achtervolgen.

BRUNO.

Neen, mejuffer, zulke boodschappen neem ik niet op mij, ziet ge? Mr Edgard zou mij nogmaals bij den kraag

vatten, en ik ontvang niet gaarne handgeld.

(ter zijde)

Er is onweder op handen!

ALICE

(woedend).

Ge moest hem uit het park jagen, den vlinder.

BRUNO

(lachend).

Ha! ha! ha! Hij noemt zich Mr Servais. En zie, als ge van den duivel spreekt: daar is hij! Ik maak mij maar best uit de voeten.

ALICE

(verlegen).

Och God! kon ik hier maar weg zonder opgemerkt te worden... Wat moet ik aanvangen? wat moet ik beginnen?

(na een poosje)

Ja, bewonderen wij al zingende deze bloemen, zoo zal hij voorbijgaan, en mij geen woordje durven toesturen.

Zevende tooneel

Alice, Edgard.

ALICE

(zingt)

Zang VI.

De dauw beschreit de bloemenblâan,
Op ieder blaadje blinkt een traan;
De zon laat hare stralen
Op 't aardrijk nederdalen...
Terwijl elk bloemenkelkje ontsluit
Fladdert de vlinder tusschen 't kruid!
En de echo's die herhalen

Eenieders zanggeluid!

(keert zich om).

EDGARD.

Zing maar verder, mejuffer, geloof me, uw lied verrukt mij!...

ALICE

(beschaamd).

O, mijnheer!

EDGARD.

Vergeef mij deze stoutmoedigheid, mejuffer, maar wie zou bij 't hooren uwer lieve stem niet blijven stilstaan? Wie kan de gevoelens zijns harten onderdrukken? Reeds dikwerf, mejuffer, hadde ik met u alleen willen zijn!

ALICE.

Met mij, mijnheer?

(ter zijde)

Hij is waarlijk naief.

EDGARD.

Uwe stem streelt mij het hart... Ik vind nergens rust meer dan bij u.

ALICE.

Ik mag u niet aanhooren, Mijnheer.

(wil weg)

EDGARD.

O mejuffer, ik bid U, vertrek niet van hier... Zeg mij, dat gij aan mijne liefde niet onverschillig zijt.

ALICE.

En nochtans, ik moet!

EDGARD.

Zang VII.

O reine, wil van mij niet schrikken:
Lees trouwe liefde in mijne blikken,

En volg mij maar op 's levenspad....
Met u wil ik het leven dragen;
Zeg, kan mijn liefde uw hart behagen?
Schenk mij uw weermin... 't is me een schat!

SAMEN:

EDGARD.

Uw blik heeft gansch mijn ziel betooverd,
De liefde heeft mijn hart veroverd;
Schenk mij uw trouwe minne weer!..
Als 't bloempje mint de zonnestralen
Zoo min ik U, 'k zweer 't - zonder dralen...
Ge zijt de zon, ge zijt nog meer!...

ALICE.

Mijn blik heeft gansch zijn ziel betooverd,
De liefde heeft zijn hart veroverd...
Hij vraagt mij trouwe minne weer!..
Als 't bloempje mint de zonnestralen
Zoo mint hij mij, doch - zonder dralen -
'k Geloof aan zulke woorden meer!...

ALICE.

II

Ge zijt en vliegt zooals den vlinder,
Nu eens langs hier en dan langs ginder...
't Is u gelijk welk bloem ge streelt...
Ge zult mij - met uwe liefdezangen -
Zoo spoedig in uw net niet vangen...
Meen niet dat elk uw liefde deelt!..

SAMEN:

EDGARD.

Uw... enz.

ALICE.

Mijn... enz.

EDGARD.

Ge twijfelt dus aan mijne oprechtheid, mejuffer!

ALICE.

En wel met reden, mijnheer!

EDGARD.

Maar ik zweer u, mejuffer..

ALICE.
Zweer liever niet!

EDGARD.
Maar, mejuffer, men heeft u misleid.

ALICE.
Verschooning, mijnheer, mij kan men zoo gemakkelijk niet misleiden, en ik geef u daar straks het bewijs.

EDGARD.
Ge zoudt durven veronderstellen...?

ALICE.
Ik veronderstel nooit, mijnheer; ik ben zeker - of ik zwijg!...

EDGARD.
Maar...

ALICE

(wil weg).

Ondervraag mij niet verder, mijnheer!

EDGARD

(ter zijde).

Misschien die dwaze parkwachter.

(luid)

Mejuffer, ik smeek U, blijf nog eenige oogenblikken; neen, ge zult niet heengaan, niet waar?

ALICE.
Niets kan mij nog weerhouden!

(wil weg)

EDGARD.
Zeg mij toch de reden uwer handelwijze, mejuffer Alice.

ALICE.
Ik herhaal het: ik wil niet, Mr Edgard.

EDGARD

(verheugd).

Maar mijn naam is u ook niet onbekend?

ALICE

(spottend).

Wel neen, mijnheer, en nog min uwe handelwijze... Komaan, speel nu den onschuldige niet...

EDGARD.
Wat wilt ge zeggen?

ALICE

(een vlinder vliegt op het tooneel).

Ziet ge daar dien vlinder zweven.

EDGARD.
Ja, lieve, en verder...

ALICE.
Eh wel! zoo ook zijt gij!...

EDGARD.
Verklaar u toch, waarom gij zoo geheimzinnig zijt!

ALICE.
Nu ben ik in 't geheel niet meer geheimzinnig, mijnheer; en even als de vlinder vliegt van bloem tot bloem, zoo ook streelt ge de meisjes door uwe zoete, valsche woorden.

EDGARD

(verschrikt).

Noem hem, noem haar, die zoo iets durft beweren... Hoort ge? ik wil het, dat ik mij wreke!...

ALICE.
't Is eene vrouw!

EDGARD.
Noem die slang, dat ik ze verbrijzele!

ALICE.

Ge wilt het weten?

EDGARD

(vergramd).

Het moet!

ALICE.

Welnu, mijnheer, die slang... ben ik.

EDGARD

(verwonderd).

Gij?... Neen, neen, onmogelijk!

ALICE.

Welaan, mijnheer, verbrijzel nu de slang, die u de waarheid dorst bekennen.

EDGARD.

Ge zijt zinneloos!

ALICE

(spottend).

Natuurlijk, ik ben zinneloos, omdat ik aan uwe valsche liefde geen geloof hecht...
Schaam u, mijnheer?

EDGARD.

Mejuffer!

ALICE.

Genoeg, mijnheer! Ga, en vang vlinders.

EDGARD.

Mejuffer, uw toon is beleedigend, weet ge?

ALICE

(spottend).

Zoudt ge niet zeggen de onschuld in persoon?

EDGARD

(vol woede).

Ik verbied u verder te spreken...

ALICE

(lachend en spottend).

Ik spreek als *ik* wil, mijnheer, en herhaal het u: ge zijt een verleider!

EDGARD

(vol gramschap).

O, dat is te veel! dat is te veel!

(Edgard wil naar haar toe, doch Alice slaakt eenen kreet, waarop de parkwachter verschijnt).

Achtste tooneel

De Vorigen, Bruno.

BRUNO

(komt met spoed op).

Wel honderd duizend trommelstokken! wat is er hier gaande?

ALICE

(snelt naar den parkwachter).

Ik bid u, parkwachter, bescherm mij tegen de woede van dien man.

BRUNO.

Wees maar onbevreesd, mejuffer, hij is als zijn vader: barsch en opvliegend.

ALICE.

Hij wilde mij slagen.

EDGARD

(opgewonden).

O, 'k begrijp niet hoe ik mij langer kan bedwingen.

BRUNO.

Vergeet niet, mijnheer en mejuffer, dat dit park onder mijne bescherming staat, en een oude *garde civiek* mag zijn reglement niet te kort blijven.

ALICE.

Wat wilt ge bedoelen, parkwachter!

BRUNO.

Dat ge best zoudt doen het park te verlaten; daar hier hoegenaamd geen twist mag ontstaan!

ALICE.

Maar ik kan noch mag het park verlaten: mijne mama heeft gezegd mij hier te komen halen.

BRUNO.

Voor u onaangenaamheden te sparen zult ge dan best rondwandelen, mejuffer.

ALICE.

Maar hij zal mij nogmaals achtervolgen.

EDGARD

(ter zijde).

O, die vrouwen!...

BRUNO.

Ik neem u onder mijne bescherming.

ALICE.

Duizendmaal dank, wachter!

BRUNO.

Komaan, vooruit maar... Anders... ziet ge?...

ALICE.
Ik mag u verzekeren dat ik onschuldig ben.

BRUNO.
Kom maar, mejuffer!

(Bruno en Alice af)

.

Negende tooneel

***Edgard** (alleen).*

(Hij staart beiden achterna)

. Ik... die haar zoo goed, zoo braaf, zoo deugdzaam waande,

(zet zich op de rustbank, in de verte ratelt stil de donder)

Wat is dan toch het leven? dat men alles moet mistrouwen, zelfs het beeld, dat u volgt in uwe droomen... En nochtans, ik min haar zoo vurig... 't Is waar, ik hadde beter gezwegen, doch waarom moest ze mij beleedigen?... Neen, ze voelt geene liefde voor mij... Dwaze, ik die hoopte dat Alice de mijne zou geworden zijn... Hoe jammer toch dat het zich daarbij bepalen moet... En zeggen dat ik zulke lieve droomen had... Mijn levensdroom is verbrijzeld... wat kan het leven mij nog baten?

(staat op en begeeft zich naar den achtergrond)

. Ja, mijn leven is als het uitspansel, dat daareven nog blauw was, doch nu grauw en grauwer wordt.

(Het hemellicht en in de verte ratelt de don-

der)

Een onweder! Gansch de natuur wordt in rouw gedompeld

(de donder ratelt in de verte)

Het onweder komt nader... De lieve bloempjes nijgen hunne kelkjes ten gronde, en de gouden en blanke vlinders vliegen heen... Alles zwijgt en schijnt in diepen slaap gezonken... Nacht, overal nacht! zelfs tot in mijn minnend harte...

(Edgard plaatst zich weder in de lommer der linde en geeft zich aan zijne gedachten over)

Alles schijnt samen te spannen om mij het leven te vergallen.

Tiende tooneel

De Vorige, Alice, Bruno

ALICE.
Parkwachter, zoudt u mij niet tot aan mijne woonst kunnen vergezellen?

(het hemellicht en 't bliksemt meer en meer)

.

BRUNO.
Onmogelijk, mejuffer, ik mag mijn park niet verlaten.

ALICE.
O, ik ben zoo bevreesd!

BRUNO

(tuurt in de hoogte)

Inderdaad, het zal een hevig onweder zijn.

ALICE

(bevreesd).

O, ik ben zoo bang, wat zal er van mij geworden?

BRUNO.
Ik zou zeggen: plaatst u onder de linde tot het onweder overdrijft, doch de donder valt meestendeels in de kruinen der boomen.

EDGARD

(die reeds een oogenblik met aandacht luistert).

Zonder twijfel, 't was hare stem.

(Hij staat recht en wil zich naar den achtergrond begeven)

.

BRUNO

(verschrikt).

Mijnheer, wees meer voorzichtig!

EDGARD

(neerslachtig).

Ik begrijp u niet; wat wilt ge zeggen?

BRUNO.

Bij tempeest onder boomen schuilen is gevaalrijk.

(het hemellicht en het dondert steeds voort.)

EDGARD.

Wat geef ik om het leven! Dat de donder mij treffe... Men veracht, men bespot mij; ik ben levensmoê!...

(keert terug naar de rustbank.)

ALICE

(tot Bruno).

Parkwachter, zeg dat het park moet gesloten worden, dan zult ge eene zelfmoord vermijden.

BRUNO.

Het reglement... Ik ken maar dat, en ik mag u verzekeren dat het stipt, zeer stipt moet uitgevoerd worden.

ALICE.

Is er dan geen middel om hem van zijn dwaas denkbeeld te doen afzien?

BRUNO.

Misschien wel, mejuffer!

ALICE.
Welk middel?

BRUNO.
Schenk hem uwe liefde.

ALICE.
Mijne liefde?...

(Een hevige donderslag; Alice slaakt eenen kreet en snelt naar de rustbank, waar Edgard plaats vindt.)

Maar ik bid u, mijnheer!

EDGARD.
Bid mij liever niet... Gij hebt mij bewezen dat ge geen medelijden voor mij koestert, dus nog veel min liefde kunt gevoelen.

ALICE

(zuchtend)

't Is waar - maar uw leven stelt ge in gevaar!

BRUNO.
Ja, in groot gevaar, mijnheer!

EDGARD.
Waarom zou ik moeten blijven leven, om u de bruid van een anderen man te zien worden?

(Een donderslag)

ALICE

(beschaamd en bevreesd).

Bruno, ik smeek u, leid mij naar huis; mijne mama zal stellig niet komen, en hare angst moet op dit oogenblik onbeschrijfelijk zijn.

BRUNO.
Onmogelijk, mejuffer, maar indien mijnheer Edgard...

EDGARD

(ter zijde).

Geen slecht gedacht!

(luid)

Welzeker, mejuffer, vooraleer ik sterf wil ik u wel nog dezen dienst bewijzen.

ALICE

(beschaamd).

Ik vrees van uwe goedheid misbruik te maken, mijnheer!

EDGARD.
In 't geheel niet, mejuffer! Mag ik zoo vrij zijn u mijnen arm aan te bieden?

ALICE.
Zal die schoone van gisteren er niets tegen hebben?

EDGARD

(verwonderd).

Die schoone van gisteren?

ALICE.
Waarmede gij hier hebt rondgewandeld; 't was toch uwe zuster niet.

BRUNO

(ter zijde).

't Was daarom dat ze vroeg of hij zusters had... hadde ik het maar geweten!

EDGARD

(verheugd).

En ge dorst mij verdenken?

ALICE.
Wie zou het niet?

EDGARD.
Ik zweer het u: 't was eene nicht uit Engeland, die volgaarne eens het park wenschte te bezichtigen. Ik kon haar zulks toch niet weigeren, lieve!

ALICE

(naïef).

Mag ik u gelooven?

EDGARD.
Bruno kan het getuigen: hij kon haar in 't geheel niet verstaan!

BRUNO.
Inderdaad, mejuffer, ik versta geen Engelsch; maar wat ik versta en zie is, dat hier het onweder overdrijft en het ginder aangroeit. Tot ziens, mijnheer! tot ziens, mejuffer!

(Bruno af)

.

Elfde tooneel.

Alice, Edgard.

ALICE

(vliegt hem aan den hals).

Maar uw hart is dan nog vrij?

EDGARD.

Zoo vrij als de vlinder, die van bloem tot bloem fladdert, doch niet zoo lichtzinnig.
Ik min slechts eene bloem en die zijt gij!

ALICE.

Aan mijn hart, trouwe vlinder, dat ik u omhelze!

(omhelzing).

EDGARD.

Mijn lieveken, wat zullen wij een gelukkig paarken zijn.

(nog een kus).

Slotzang.

ALICE.
Ik min u en gij mint mij tevens...

EDGARD.
Gij zijt voor mij de bloem des levens...

ALICE.
O, niets breekt nog ons trouwe min!

EDGARD.
Stappen wij 't huwlijksbootjen in!

SAMEN.
Ons trouwe min zal niet verwelken,
Zooals de fulpen bloemenkelken...
Als trouwe liefde in 't harte stroomt,
En men bezit - waaraan men droomt, -
Dan gaat men fier door 's levens gaarde,
En heeft men 't schoonste pand der aarde...

(Onder 't zingen verwijderen Edgard en Alice zich langzaam, terwijl het onweder voort woedt en het doek langzaam valt.)

Poezie

Zes schoolliederen[1]
door E.J. Ossenblok.

I. Werken

Werken, makkers, dat is schoon,
Werken, jongens, dat is edel.
De arbeid vlecht ons eene kroon
Van verdiensten om den schedel.
Ziet de bietjes op de bloemen,
Ziet de mieren in het veld:
Overal hoort men ze roemen,
Wijl men luiaards nergens telt.

De arbeid geeft ons kracht en moed,
Schenkt bezieling, vuur en leven;
Zet ons hart in laaien gloed
Om ons hoogwit na te streven.
Wij zijn fier te mogen werken:
De arbeid past aan allen stand.
Metsers, smeden, boeren, klerken,
Allen staven de eer van 't land.

Werken, makkers, werken dan,
Daarin is het heil te smaken:
Wee hem, die niet werken kan,
Nooit zal hij tot iets geraken.
Op dan, jongens, niet geslapen,
Niet geaarzeld, voort! Kloek aan!
Bij het werk is vreugd te rapen...
Sa, vooruit dan: 't zal wel gaan!

(1) Overgedrukt uit het zoo even verschenen *Zevende Jaarboek der letterkundige Vereeniging* Jan Frans Willems te Antwerpen.

II. Winterlied

Brr! 't Is koud. De noorderwind
Heerscht als koning nu daar buiten.
Brr! 't is koud.... Hoort.... Hij begint
In den schoorsteen weer te fluiten.
Raas maar, blaas maar, norsche vent,
Ons toch kunt gij niet vervaren,
Norsche kerel, die ge bent:
W'hebben moed en bloed in de aren.

Brr! 't Is koud. De lucht is grauw.
Zie, daar valt de sneeuw bij vlokken;
Bosch en velden heeft hij gauw
Met een lijkkleed overtrokken;
Doch, dat gaat ons, jongens, eh!
In den sneeuw gaan liggen rollen,
Venten maken grof van sneê,
Werpen met die witte bollen!

Brr! 't Is koud. De vriezeman
Schildert bloemen op de ruiten,
Hij, die niet verdragen kan,
Dat er buiten bloemen spruiten.
IJs alom, op beek en vaart;
Baantje glijden, schaatsen rijden,
Jongens, eh! dat is ons aard:
Niemand zal daar kou bij lijden.

III. Wandellied

Ohla! Opsa! Flinke jongens,
Willen we eens uit wandlen gaan?
'k Weet daar buiten in de weiden
O, zoo'n schoone bloemen staan.
Plukken zullen wij die bloemen
Tot een ruiker, mooi en fijn,
Waar ons moeder zal op roemen,
Brave kindren, die wij zijn.

Komt dan, jongens, komt naar buiten
In het lommerrijke bosch,
W'hooren daar de vog'len fluiten,
Kunnen rollen in het mos.

Kunnen loopen, spelen, spartl'len
Lustig klinken doen ons lied;
't Doet ons goed ons moe te dart'len:
Spel en zang verjaagt 't verdriet.

Wen de zonne, langzaam dalend
Ginds in 't westen ondergaat,
't Veld met gouden glans bestralend, -
- Heerlijk schouwspel inderdaad! -
Keeren wij bij moeder weder
Blij en lustig van gemoed;
Wij omhelzen haar eens teeder,
Bidden braaf en slapen goed.

IV. Moed

Neen, laat toch het hoofd niet, neen
Moedeloos ter neder hangen;
Smelt niet weg in laf geween,
Komt u ramp of onheil prangen.
Moedig worstlen tegen 't lot,
Nooit in wanhoop diep vervallen,
Maar betrouwen op uw God,
Jongens, doet dat immer allen.

Wat kan klagen en gemor
Baten om uw leed te dragen?
Suft uw harten droog en dor,
Zijt de schrik van vriend en magen,
Barst in snikken en geween,
Klaagt uw leed langs markt en straten:
Zal 't u helpen? Immers neen,
Niemendalle zal 't u baten.

Schoon en edel, vrij en groot,
Hij die rampspoed weet te tarten!
Die den strijd nooit laf ontvlood,
Moed behield in wreede smarten!
In die kalmte ligt een kracht
Sterker dan des onheils slagen.
Daarom steeds ons plicht betracht.
Strijden, lijden, nooit versagen!

V. Vertellen

We zijn hier zoo rustig gezeten,
Zoo wijs en zoo blijde te moe.
Het lampeken brandt en het stoofken
Rood-gloeiend doet ronkend roe-roe.
Wat is het hier goed, wen daar buiten
De noordenwind vreeselijk raast,
Dat ieder, die bang is van koude,
Naar 't gloeiende vuurke zich haast.

Och, vader, vertel ons nu even
Een sprookje, zoo wonder en schoon;
Een kleint*j*e maar, vader, een kleintje,
Van *Duimken* ofwel *Antigoon;*
Van *Blauwbaard,* dat is om te droomen
Zoo ijselijk, bloedig en naar;
Van 't *Ezelken;* neen van het *Smidje.*
Och, ja, toe, vertel ons dat maar.

Och, vader, wil nu maar beginnen,
We luistren reeds allen zoo fijn.
We zullen niet weenden of woelen
Maar stil als de muizekens zijn.
Toe, vader, ons hartekens smachten
Naar wondere dingen zoo zeer,
Naar Roover- en Tooververhalen
Van Reuzen en Dwergen en meer.

VI. Jongens

Zijn dat jongens, zij die zeggen:
- ‘'t Is te moeilijk, 't wil niet gaan!’
Die de wapens nederleggen
Als zij voor den vijand staan?
Zijn dat jongens, in wier oogen
Blinkt geen enkel straaltje gloed;
Die daar zitten uit te drogen,
Zonder leven, zonder moed?

Neen, dat zijn geen flinke knapen,
Wien de minste poging schrikt;
Die maar goed zijn om te slapen,
Voor den arbeid ongeschikt;

Die een lui en vadsig leven
Zouden wenschen als een zwijn;
Liever dan zich moeite geven
Om een flinke knaap te zijn.

Makkers, vrienden, niet wanhopen
Als een eerste poging mist;
Nog beproefd den strop te ontknoopen
Langzaam.... zeker - Zie daar is 't.
Lichter is het nu daarboven,
't Harte zwelt van waar genot.
Arbeid, jongens, komt er boven;
Helpt u zelf, zoo helpt u God!

De wildstrooper
Novelle
door Aug. de Vreught.

I.

‘Van harte geluk, jachtwachter! Het schijnt, dat gij dezen nacht nog een wilddief betrapt hebt?’

‘Inderdaad, pachter Merens. Gij moet het al spoedig vernomen hebben, want Peters is een uwer werklieden.’

‘Natuurlijk! Voorbeelden trekken! Indien de meester den naam heeft, een onverbeterlijk strooper te zijn, waarom zou dan niet de knecht al eens eene strop zetten of een geweer uitsteken?’

‘Ik wil hopen, dat er weinig waarheid is in het geen men van den meester zegt. Het zou voor de jachtwachters in 't algemeen en voor mijn voorganger in 't bijzonder weinig vereerend zijn, indien men u, zooals men weleens beweert, gedurende dertig jaren had laten stroopen, zonder u eens te kunnen betrappen.’

‘Nieuwe bezems keren goed,’ hernam de forschgebouwde, vijftigjarige pachter op denzelfden spotzieken toon, welken hij van het begin af had aangeslagen. ‘Gij, een jonge, flinke kerel, die goede oogen schijnt te hebben, en nog al het heilige vuur van den beginneling bezit, gij moet trachten gelukkiger te zijn dan de anderen. Dat zou u op eens zeer hoog doen aanschrijven.’

‘Ik weet niet, of mijn plichtijver met de jaren zal afnemen,’ antwoordde de jonge, struische wachter met zijn eerlijk, open gelaat, ‘doch ik ben inderdaad voornemens, mij het vertrouwen, dat de heer Baron in mij stelde, waardig te toonen.’

‘In andere woorden, gij hoopt mij zoo spoedig mogelijk beet te hebben?’

‘Neen! Indien de noodzakelijkheid, waarop gij zinspeelt, zich voordeed, zou ik natuurlijk mijn plicht doen. Doch ik verzeker u, dat het niet met vreugde zou zijn. Ten andere,

ik kan mij niet voorstellen, wat u, een welstellend, algeme en geacht burger, die in den Raad der gemeente zetelt, zou kunnen aandrijven tot eene daad, die toch eigenlijk een diefstal is.'

Pachter Merens bleef staan bij dat woord, en zijne eenigszins gebogen gestalte richte zich in hare volle hoogte op. De spottende grijnslach was plotselings van zijne lippen geweken, en een ongewoon vuur vlamde in zijne oogen.

'Diefstal, jongeling! Ik heb u natuurlijk niet te biechten, of ik al of niet een wildstrooper ben. Maar het moest u genoeg zijn, te weten, dat ik nooit geaarzeld heb, mijne eerlijke hand in die eens wildstroopers te leggen, om dàt woord niet uit te spreken.'

'Nochtans....'

'Laat dat! Het is onnoodig, dat wij daarover redetwisten: wij zouden elkander toch geene schrede dichter komen. Doch uw vader was mij een vriend, en ik houd u voor eene eerlijke borst. Ik hecht prijs aan uwe achting, en daarom wil ik u zeggen, hoe ik over de zaak denk. De adellijke en niet adellijke landheeren beweren volle recht van eigendom te hebben op het wild, dat door de bosschen en de velden loopt. Ik ontken hun dat recht. Ik beweer, dat die dieren, welke in de vrije natuur ten koste van den armen landbouwer leven, aan niemand en bijgevolg aan allen toebehoeren. Ik beweer, dat het jachtvoorrecht eene verkrachting van alle recht is, een dier overblijfsels uit vroeger eeuwen, een hatelijke onzin in onze eeuw van vrijheid en gelijkheid. Welhoe! Dat hazenkroost, dat op den akker van den behoeftigen landbouwer geboren werd, dat er zich zijn leven lang met de vruchten van dien akker voedde, dat wild is een geheiligd iets voor den armen drommel! En indien de buks van den rijken ledigganger, die juist op die plaats jachtrecht heeft, dien schadelijken vijand niet treft, dan moet men hem weerloos de magere vrucht van het met zweet besproeide veld overlaten? En dát is recht? Dát heet men eigendom? Gave de hemel, dat al de boeren morgen in wildstroopers veranderden! Mochten de rechtbanken overstroomd worden door processen tegen zulke *dieven!* Hoe meer ongelukkigen men naar de gevangenis sleepte, hoe meer kogels er in de botsingen menschenbloed gingen vergieten, hoe spoediger een algemeene kreet van afgrijzen zou opstijgen tegen de scheeuwende onrechtvaardigheid, hoe spoediger men er een einde zou aan stellen!'

Hij zweeg. Zijn vlammende blik rustte nog altijd op den verbluften jachtwachter, die misschien nog nooit aan de mogelijkheid zulker redeneering gedacht had, en vruchteloos naar eene opwerping scheen te zoeken.

‘Gij overdrijft, pachter....’ sprak hij eindelijk.

‘Mogelijk, doch ik geloof het niet. In alle geval heb ik het voornemen niet, u mijne zienswijze te doen deelen. Ik wilde u enkel zeggen, hoe ik de zaak beschouw. Tot wederziens!’

En de krachtige man stapte eenen zijweg in naar de plaats, waar eenige zijner werklieden op het veld aan den arbeid waren, terwijl de jonge jachtwachter hem nog eene poos als onbeweeglijk bleef nastaren.

II.

Jan Sanders, zoo hiet de jonge jachtwachter, had reeds eene gansche wijl pachter Merens verlaten, en nog scheen hij onder den indruk van dezes woorden. Als treurig hing hem het hoofd op de borst, en zijn anders zou levensvolle blik bleef moedeloos ten gronde gericht. Waren het de woorden des pachters wel alleen, die hem zoo neerslachtig maakten? Waren het dezes brandersdenkbeelden, welke die pijnlijke uitdrukking aan de trekken des jongelings gaven? Waren zij het, die hem zoo hopeloos het hoofd deden schudden?

Of had dat alles eene andere oorzaak?

Daar greep de arme met krampachtige beweging naar zijn brandend voorhoofd, en met een diepen, bijna snikkenden zucht, kwam er een woord uit zijne borst, een naam:

‘Maria!.... Ach, Maria!’

En eene zachte stem antwoordde nevens hem op dien uitroep, die nochtans voor geen oor bestemd was:

‘Jan!’

Beurtelings bleek en rood wendde zich de jachtwachter om. Er lag meer angstig vragen dan vreugdige verrassing in den blik, die op het beeldschoone, kerngezonde meisje rustte, dat hem ongemerkt genaderd was. Ook haar was een vlammende blos op 't gelaat gestegen, en in de groote, donkere oogen, die hem eveneens ondervragend aanstaarden, meende de jongeling een vochtigen glans te bemerken.

‘Ik had u niet bemerkt....’ stamelde hij eindelijk verlegen.

‘En toch riept ge mij?’

Hij bloosde weer, doch antwoordde niet.

‘Of was het eene andere, die....’

Zij volledigde den zin niet. De blik die den haren ontmoette was zóo welsprekend en zóo vol schuchter verwijt, dat zij plotselings verstomde.

Er heerschten eenige oogenblikken zwijgens.

Eindelijk richtte de jonge man met beraden beweging het hoofd op: men zag, dat hij een besluit had gevat, en de ontroering met geweld nederdrukte, om het uit te voeren.

‘Maria,’ sprak hij, ‘het ongeluk heeft u een geheim doen verrassen, dat ik voor eeuwig in mijn hart meende te hebben begraven. Ja, ik min u, en ik weet zelf niet, sedert hoelang reeds de vriendschap onzer kinderjaren in liefde veranderd is. Het ware onmogelijk het te loochenen, en ik wil het ook niet. Doch ik bid u, wees edelmoedig! Laat ook de herinnering van dit oogenblik voor altijd begraven blijven...’

‘Waarom?....’ fluisterde zij, en haar blik zocht schuchter den zijnen te ontmoeten.

‘Waarom? Mijn God! Begrijpt gij dan niet, dat die zwakke balsem het eenige is, dat mij overblijft!’

‘Maar wie zegt u, dat ik ook....’

Zij sloeg den blik ten gronde, en sprak niet verder. Doch er was hem geen twijfelen mogelijk, omtrent hetgeen zij had willen zeggen.

Een oogenblik straalde er mateloos geluk in de oogen des jongelings; doch dan liep er eene huivering over gansch zijn lichaam, en er lag angst en smart tevens in zijne stem, toen hij smeekte:

‘Geen woord verder, Maria.... ik smeek er u om! Gij weet niet, wat gij doet! Waarom mij zóo martelen?... De eenige dochter van pachter Merens zal de vrouw van eenen rijken pachterszoon, en niet van eenen armen jachtwachter worden.’

Het was thans in hare oogen, dat plotselings een onwrikbaar besluit opvlamde.

‘Nooit!’ riep zij uit.

En op zachteren toon ging zij voort:

‘Gij hebt dit toeval een ongelukkig genoemd: misschien zal het eens blijken, dat gij gelijk hadt. Doch ik ben niet gewoon, den strijd op te geven, vooraleer hem te hebben beproefd. Ik ook, ik min u.... Ik weet niet of ik die stille, hopelooze liefde ooit had kunnen overwinnen, indien ik nooit

de uwe gekend had. Doch ik weet, dat mij zulks thans onmogelijk is geworden.'

'Maria!' onderbrak hij.

'Onderbreek mij niet,' glimlachte zij; 'want de omstandigheden dwingen mij, de taal te voeren, die eigenlijk den man past. Maak het mij niet moeielijker dan het reeds is. - Het geldt het geluk mijns levens - en, ik hoop het, ook het uwe,' sprak zij zachter. 'Het zou dwaasheid zijn, het mogelijke niet te beproeven, alvorens vaarwel te zeggen aan de zoetste hoop onzes levens. Herhaal mij slechts, wat gij daareven verzekerdet....'

Hij aarzelde een oogenblik, doch dan fluisterde hij, en gansch zijne ziel lag in die stem:

'Ik min u, Maria! o ik min u zoo innig!'

'Voor het leven?'

'Voor het leven!'

'Welnu, laat mij dan handelen. Ik kan niet leven zonder u, Jan! Waarom zou ik dan het mogelijke niet doen, om de uwe te worden?'

Zij stapten nevens elkander naar het dorp toe, en spraken nog lang, zeer lang. Hij had nog tal van tegenwerpingen, waarvan éene vooral hem zwaar op het hart scheen te drukken. Doch het meisje was moedig en haar besluit stond vast, - en van lieverlede drong haar vertrouwen ook in den boezem des jongelings. Wie zou de kracht hebben, het geluk hardnekkig van zich te blijven stooten, wanneer het hem zoo indringend en zoo bedwelmend te gemoet treedt?

Toen zij elkander nabij het dorp verlieten, hadden zij de belofte van eeuwige liefde en onverbreekbare trouw met eenen langen, vurigen zoen bezegeld.

III.

Het was een kalme nacht op het einde van Maart, en aan den reinen hemel hing de volle schijf der maan. De toppen der boomen, welke alom langs wegen en rondom huizen en akkers in thans onduidelijke groepjes verspreid stonden, staken scherp en somber op het lichtgetinte zwerk af. Hoe helder echter de maan daarboven scheen, beneden was toch alles voor ongeoefende oogen in dichte schaduwen weggezonken.

Niets onderbrak de plechtige stilte, dan de klok van den naasten kerktoren, die twaalfmaal haren tragen galm over

de rustende schepping liet glijden, - het geblaf van eenen hond in de verte, waarop soms op eenigen afstand een andere antwoordde, - en verder, veel verder, het doffe rollen van eenen nachttrein op de mijlen ver verwijderde spoorbaan.

Door de velden stapte Jan Sanders, het jachtgeweer op den schouder.

Wie zijn gelaat bij helder licht had kunnen zien, had er een zaligen glimlach op zien zweven, die nu en dan als voor een somber, met hardnekkigheid gedurig wederkeerend gepeins week, en voor eene bekommerde, half treurige uitdrukking plaats maakte. Soms, met bijna onhoorbaar gefluister, ontsnapte hem op verteederden toon de naam van het voorwerp zijner droomen:

'Maria!'

Hij stapte langs eene kleine rivier, die eenen boog beschreef, waarvan de opening naar den kant der hoeve van pachter Merens gericht was.

Op eens, op min dan honderd meters afstand van hem, ging een geweerschot af, dat gedurende eenige seconden door de breede stilte van den nacht weergalmde.

Aan de opening der bocht, niet verre van de plaats, waar de hoeve van pachter Merens zich thans als eene vormelooze massa verhief, verscheen een man van achter het struikgewas.

De jachtwachter bukte zich, en wilde hem ongemerkt naderen; doch hij gelukte er niet in, aan de waakzaamheid des wildstroopers te ontsnappen.

Deze vluchtte echter niet: een tweede schot weerklonk, en eene lading schroot siste boven het hoofd des jongelings.

Het was blijkbaar, dat de strooper, zelfs ten prijze van eene misdaad, het wilde beletten herkend te worden.

Wat doen?

De plaats ruimen was onmogelijk: de rivier was te diep en te breed. Ten andere, was het zijn plicht niet, den overtreder te naderen en bij het gerecht aan te klagen?

Nogmaals naderde de jachtwachter, en nogmaals vuurde de wildstrooper.

Sanders voelde, dat hem bloed langs het been vloeide. Plotselings werd het hem klaar, dat het hier een strijd gold op leven en dood: zijn tegenstrever was tot het uiterste besloten, en zou de vlucht niet nemen.

Daar werd aarzelen levensgevaar. Nog eene poging zou hij doen, om bloedvergieten te vermijden: hij richtte het geweer

naar het struikgewas nevens den tegenstrever, en vuurde, om dezen schrik aan te jagen.

Doch in de volgende seconde weergalmde een doffe kreet. De wildstrooper sprong ijlings naar de plaats, waar de jachtwachter zijn kogel had gestuurd, en weinige oogenblikken daarna nam hij zoo spoedig mogelijk de vlucht door de velden.

Jan Sanders ging hem nazetten, doch tusschen twee tegenstrijdige plichten behaalde de stem der menschelijkheid de overhand.

Hij liet den wildstrooper loopen, en snelde naar de plaats, waar hij den kreet had gehoord.

Een man lag beweegloos ten gronde.

Het was pachter Merens.

Met eenen gil van afgrijzen en wanhoop bedekte de jongeling zijn gelaat met beide handen. Zijne beenen weigerden hem hunnen steun, en geknield zonk hij neder nevens het roerlooze lichaam.

Na eene wijl stond hij op, en met onzekeren, zwijmelenden stap richtte hij zich naar de hoeve.

Hij klopte. Het duurde eene gansche wijl, eer daarboven een venster openging, en Maria vraagde:

‘Wie is daar?’

‘Spoedig, Maria, kom!...’

‘Gij, Jan! Wat is er?’

‘Uw vader.... Roep eenen knecht.... Kom haastig!’

‘Mijn vader?... Ha!...’

Het venster werd gesloten, en een oogenblik daarna was het jonge meisje beneden.

‘Alleen?’ vroeg hij.

‘Ja, alleen. Haast u, ik volg u.’

Zwijgend spoedden zij zich naar de plaats der ramp.

Men droeg den getroffene op zijn bed.

‘God dank! Hij leeft nog!’ gilde het meisje.

‘Mag ik naar den doktor?’ vroeg de jongeling.

‘Neen! Om geenen prijs! Ik zal den knecht te paard zenden. Men mag u hier niet zien.... Ten andere, het bloed zijpelt u ook uit het been!’

‘U thans alleen laten! Moet het, Maria?...’

Hare kracht brak bij dien smeekenden toon, en in tranen uitbarstend antwoordde zij:

‘Gij hebt gelijk gehad, Jan; het was een ongeluk. Bloed tusschen ons.... Om Godswil, ga heen, ga!’

En hij ging.

IV.

Den dag na de ramp was Sanders, zooals het zijn plicht was, tot zijn heer, den Baron, gegaan, en had hem het voorgevallene medegedeeld.

De Baron was een dier adellijke heeren, die, hoe edelmoedig en menschlievend zij anders ook mogen wezen, toch alle hooger gevoel vergeten, wanneer het geldt een voorrecht als dat der jacht te verdedigen.

‘Misschien hadt gij nog beter gedaan, den vluchtende na te zetten.’

‘Ik heb er een oogenblik aan gedacht, heer Baron; maar den gekwetste alleen laten was toch ook niet mogelijk.’

‘Nu is het ten minste zeker, dat die schaamtelooze wildstrooper, pachter Merens, eindelijk in de handen van het gerecht zal vallen.’

‘Wie weet, of hij op dit oogenblik nog leeft, heer Baron,’ sprak de jachtwachter ernstig.

Er vloog eene schaduwe over het gelaat van den edelen heer; doch, alsof hij die woorden niet gehoord had, sprak hij verder:

‘Maar ik denk er aan: hebt gij ten minste het geweer van Merens medegebracht?’

‘Ik heb er geen gevonden, heer Baron.’

De edele heer zag hem streng aan.

‘Geen gevonden? Hebt gij er ten minste naar gezocht?’

‘Ik ben naar de plaats der ramp teruggekeerd, na den pachter naar huis te hebben gebracht, en ik heb vergeefs gezocht. Ik verzeker u, dat het niet licht was, dien plicht te volbrengen, heer Baron.’

‘En zijt ge zeker dat hij geen geweer had?’

‘Tenzij de weggevluchte strooper het megenomen hebbe.’

‘Inderdaad, dat is mogelijk, waarschijnlijk zelfs.’

Hij zweeg eene poos.

‘Ik had reeds dikwijls vermoedens hooren uitspreken tegen pachter Merens, doch ik had steeds geweigerd hem voor een oneerlijk man te houden.’

Jan Sanders dacht aan de samenspraak, welke hij een paar dagen vroeger met Merens had gehad. Was het geene lafheid,

hem te laten beschuldigen van lage oneerlijkheid, wanneer hij overtuigd was, dat niemand die beschuldiging minder verdiende?

‘Het woord is misschien wel wat streng, heer Baron.’

De gestrenge heer zag hem met bevreemding aan.

‘Wat streng? En wien behoort dan het wild, waarop de wildstroopers jacht maken? Hoe noemt gij dan dengene, die zich meester maakt van hetgene een ander toebehoort?’

‘Verreweg het grootste deel der wildstroopers zijn zeker eenvoudig dieven; doch ik denk niet, dat de pachter tot dat getal behoort.’

‘En wat zou het dan? Tenzij hij uit enkele vijandschap jegens mij handelt.’

De jongeling aarzelde nog altijd, de ware reden van het gedrag des rijken wildstroopers te doen kennen. Doch eindelijk begreep hij, dat het zijn plicht was, dezes eer te verdedigen, en hij voelde ook, dat er daartoe geen ander middel was, dan hetgene de pachter zelf noodig had geoordeeld, aan te wenden.

Hij deelde dan den Baron het gesprek mede, dat hij daaromtrent met Merens had gehad.

‘Gij schijnt niet te vermoeden, dat het uw plicht was, mij zoo iets onmiddellijk te komen mededeelen?’

Sanders zag hem verbaasd aan.

‘Hij zegde het immers zelf: de ontboezeming gold den zoon van den voormaligen vriend, en niet den jachtwachter. Ik zou ze nooit aan iemand herhaald hebben, indien ik niet geoordeeld had, dat het hier noodig was anders te handelen, in het belang zelf zijner eer.’

‘Nog schooner! Gij begint met mij die zonderlinge denkbeelden te ontwikkelen met een vuur en eene bespraaktheid, waarin men zou meenen, den redeneerenden pachter zelven te hooren. Gij verbergt mij, altijd in 't belang van eenen wildstrooper, wat ik het hoogste belang heb te weten. En om openlijk de verdediging van dezen laatste te kunnen nemen, verdeelt gij uwen persoon in twee helften, die, schijnt het, niets met elkander gemeens hebben: de eene helft is mijn jachtwachter, en de andere is de vriend van de stroopers, welke het uw plicht is te vervolgen.’

De jonge man had met de dienstkleedij de slaafsche onderwerping niet aangenomen, welke de heeren gewoon zijn van hunne onderhoorigen te eischen. Het gevoel van eigenwaarde was altijd levendig gebleven in zijne borst. Hij bloedde onder

die hoonende taal, en wat hij tot zijne verdediging inbracht, scheen den Baron nog ongunstiger te stemmen.

‘Ik houd niet van zulke uitvluchtsels van wege mijne dienaren,’ riep hij uit. ‘Ik ben een goedhartig man, zoolang men mij niet te na komt. Doch ik zal pachter Merens leeren wat het is met de wildstroopers te heulen. Hij denkt mij te mogen bespotten, omdat hij eenige bunders grond bezit! Maar ik zal hem vergruizen, ik! In de volgende kiezing zal ik hem toonen wie ik ben, en wat ik kan! En *gij* zult mij daarbij een gedwee kiesdraver wezen, zonder een oordeel te vellen over de middelen, die ik zal noodig oordeelen aan te wenden. Dàt zult gij, jongeling!’

De jonge man was bleek geworden als een doek. Zijne tanden waren op elkander gesloten, doch hij richtte beraden en fier den blik op den edelen heer:

‘Dát zal ik niet, heer Baron!’

‘Wat? Dat zult gij niet? Dat zult gij niet?’

‘Neen, heer Baron! Ik ben maar een arme dienaar, doch ik heb jeugd en kracht genoeg, om elders te gaan zoeken, wat ik hier slechts ten prijze van eene laagheid zou kunnen behouden.’

De edele heer ging nogmaals uitvallen, doch hij begreep, dat zijne waardigheid zulks niet toeliet.

‘Gelijk gij wilt, jongeling,’ sprak hij koel. ‘Ik zal u laten betalen, tot het einde der toekomende maand.’

En met eenen lichten hoofdknik keerde hij zich om, en liet den jachtwachter alleen.

Toen de jongeling te huis kwam, stond zijn eenige zuster, met welke hij samenwoonde, van geluk stralend hem in de deur af te wachten.

‘Groot nieuws!’ riep zij.

‘Van pachter Merens? Is hij buiten gevaar?’

Zij bloosde, en zag hem verlegen aan.

‘Neen, dat is het niet,’ sprak zij.

‘Maar gij hebt toch gedaan, wat ik u zoo dringend heb gevraagd? Gij zijt toch naar het dorp gegaan, om te vernemen hoe het met den pachter is?’

‘Ja wel! De geneesheer, zegt men, heeft verklaard, dat alle hoop niet verloren is.’

‘Maar - dat is toch geene reden om er zoo gelukkig uit te zien!’

Zij zag, hoe bleek haar broeder was, wat smart in zijne trekken lag, en zij aarzelde een oogenblik.

‘'t Is maar, Jan’ sprak zij dan, en zij kon dep zaligen lach niet bedwingen, ‘dat.... dat ik trouw binnen zes weken!’

‘Zoo? Is uw verloofde dan toch boekhouder benoemd in de fabriek?’

‘Ja, gister avond heeft hij het nieuws ontvangen.’

Zij zag hem eene wijl aan, en greep hem dan diep ontroerd de hand.

‘Jan,’ zegde zij, ‘het is slecht, wat ik doe, ik voel het. Ik zou u moeten troosten, deel nemen in uwe smart om het ongeluk van dezen nacht; nu vooral, nu ik u ga alleen laten, om eenen andere te volgen. Vergeef het mij, Jan: ik kan niet; ik ben te gelukkig, ik kan niet!’

Hij begreep, dat het eene nuttelooze wreedheid zou zijn, in die jonge meisjesziel de zaligste ure des levens te vergallen.

‘o Bekommer u niet om mij,’ sprak hij. ‘Pachter Merens heeft een krachtig gestel, en zal het wel doorkomen. Wat mij betreft, ik blijf niet langer in den dienst van den Baron, en zal in de stad wel ergens eene broodwinning vinden.’

‘Dat had ik gedacht,’ antwoordde zij. ‘Zoo is het ook best.’

En zij vluchtte weg, om haar geluk te gaan verbergen, voor den treurigen blik des broeders. Dan, kon zij vermoeden, wat al smartelijke wonden er in zijn hart trilden? Zij, de gelukkige, zij wist niet, hoe onmeedoogend hem het noodlot alle hoop op levensgeluk had ontrukt, hoe hij wegkromp onder het knijpen der eigen smart, en toch voelde, dat hij meer nog leed om den doodsangst der beminde, der zoo hartstochtelijk en zoo wanhopig geliefde Maria.

V.

Weken waren verloopen.

De wonde van pachter Merens was langzamerhand geheeld, en reeds wandelde de man bij gunstig weder in de nabijheid der hoeve.

Wat de Baron vreesde, was geschied. Merens had verhaald, dat hij gerucht vernomen had nabij de hoeve, en daarom opgestaan was, en dat hij den wildstrooper genaderd was, om een ongeluk te verhoeden. Van den gevluchte had men natuurlijk geen spoor ontdekt.

Merens had bezoek gehad. Gedurende meer dan eene uur was de eerste schepene met hem in de zijkamer blijven pra-

ten, en van in de woonkamer had men geen woord van het gesprek vernomen. Het was blijkbaar, dat er van gewichtige zaken gefluisterd werd.

Toen de pachter van zijnen bezoeker had afscheid genomen, trad hij in de woonkamer met den hem eigen spotzieken glimlach op de lippen. Deze verzwond echter, toen zijn blik bij het binnentreden op zijne dochter viel.

Sedert het ongeluk was Maria van dag tot dag vervallen. Men had in den beginne gehoopt, dat zij zou herleven, zoodra haar vader buiten gevaar was. Doch die hoop had zich niet verwezenlijkt. De gekwetste was thans zoo goed als hersteld, en met elken dag scheen het meisje moedeloozer en neerslachtiger te worden. Als de sneeuw voor de zon zag de vader zijn kind wegkwijnen.

Thans stond zij aan het venster: hare oogen dwaalden als gedachteloos over de velden, en dikke tranen rolden onophoudend over hare wangen.

Zij had niet eens bemerkt, dat haar vader aan hare zijde getreden was.

Daar greep hij haar plotselings verteederd bij de hand en vroeg:

‘Maria, waarom hebt ge geen betrouwen in uwen vader?’

Zij zag hem verrast en vragend aan.

‘Denkt gij, dat ik niet zie, hoe gij lijdt onder het gewicht van iets, dat gij mij verbergt? Zeg, Maria, wilt gij oprecht zijn? Wilt ge mij zeggen, wat de oorzaak is uwer smart?’

Een blos kleurde de bleeke wangen van het meisje.

‘Liefdesmart, dus? Kom, lieve, zeg mij, wie is de gelukkige, die zonder het te weten, uw hartje veroverd heeft?’

‘Hij weet het, vader.’

‘En hij mint u niet?’

‘Hij mint mij, vader.’

‘Ha!... Een onmogelijk huwelijk dan? En gij zegt mij niet, wie het is?’

‘Het is wellicht beter, dat ik hem niet noem, vader.’

‘Waarom? Is hij niet vrij? - Toch! Onteerd? - Ook niet? Arm dan?’

‘Inderdaad, vader. Doch ik herhaal het, gij hebt ongelijk aan te dringen.’

‘Ik houd het echter voor beter, het geheim mede te kennen.’

Maria noemde Jan Sanders.

‘Ha!... Weet gij, dat de Baron hem uit zijnen dienst ontslagen heeft?’

‘De meid heeft het mij gezegd.’

‘En weet ge waarom?’

‘Neen.’

‘Welnu, *ik* weet het. Ik heb het daareven vernomen. Ha! De Baron denkt, dat alwie hem met een vriendelijk glimlachje nadert, voor zijne zaak gewonnen is! Hij denkt mijne vrienden bang te maken, met hun te verhalen, hoe hij “zijne tegenstrevers vergruist,” zooals hij zegt!’

Maria zag hem met smartelijke verbazing aan. Welhoe, zij ontsluierde hem eene geheime hartewonde, waaraan zij ten gronde ging; en hij, haar vader, dacht daarbij alleen aan ellendige dorpspolitiek! Of zocht hij enkel eene afleiding, om te verbergen, wat hij voelde bij die ontdekking.

Daar werd aan de deur geklopt, en een oogenblik later trad Jan Sanders binnen. Zijn oog viel op het bleeke meisje, wier groote oogen hem met half vreugdige, half angstige verrassing aanstaarden. Eene wijl bleef zijn blik als vastgehecht aan dat vermagerd, afgemat gelaat, en alleen de luide groet des pachters bracht hem tot bezinning weder.

‘Ik kom u aankondigen, pachter,’ zegde hij, ‘dat ik binnen kort het dorp verlaat. Indien gij er geene zwarigheid in ziet, zal ik het stuk land, dat ik van u huur, tot het einde van den termijn aan mijnen gebuur overlaten, die reeds de andere helft van uwen akker in huur heeft.’

‘En gij, wat zijt gij voornemens te doen?’

‘Ik ga naar de hoofdstad. Gij weet, dat ik ten gevolge van een geschil met den Baron mijne plaats van jachtwachter verloren heb. Mijne zuster verlaat mij binnen eenige dagen. Er blijft mij dus anders niets over.’

‘Tenzij eene vrouw te nemen, en landbouwer te worden, gelijk de anderen.’

De blikken der jongelieden ontmoetten elkander en in beider oogen lag dezelfde foltering te lezen. Maria wendde zich af, en borst plotselings in snikken los.

Daar trad de vader vooruit, en vatte de hand des jongelings. Het gelukte hem slechts ten halve de ontroering te verbergen, toen hij sprak:

‘Mijn vriend, ik weet van daareven, *waarom* de Baron u uit zijnen dienst heeft gejaagd, en *wat* wellicht in staat zou zijn, u op het dorp te houden. Ik laat u beiden alleen. Ik ben

bereid al uwe dankbaarheid te verdienen, op voorwaarde, dat ge samen het middel vindt, om den blos op de wangen mijner dochter terug te brengen.'

Hij liet de hand van den verbluften jongeling los, en richtte zich naar de deur. Doch eer hij ze bereikt had, hing Maria hem gloeiend aan de borst.

'Dank, vader!' stamelde zij.

Hij hield haar eene wijl aan zijn hart gedrukt, en snelde dan buiten, deels om de twee, die elkander zooveel te zeggen hadden, alleen te laten; deels om zijne eigene ontroering voor aller blikken te verbergen.

Andenne, *April 1890.*

Kops en Brants
(Fragment uit een onuitgegeven verhaal)
door Jan Boucherij

Onder de reizigers, die den 2 September 1865 het statiegebouw der lieve stad Weddingen verlieten, bevond zich een jonge man van zoo wat vijf en twintig jaar, die, na aandachtig de wachtende personen te hebben gade geslagen, zich met lichten tred stedewaarts spoedde. Een vreemdeling kon het stellig niet zijn, want, zonder vragen of zoeken ging hij de groote Statieplaats over, om weldra in eene der aanpalende straten te verdwijnen.

Met rasse schreden vervolgde hij zijnen weg, totdat hij voor den winkel van eenen beenhouwer staan bleef. Zonder aarzelen trad hij binnen, liep, na de vrouw des huizes gegroet te hebben, den trap op, en daar gekomen klopte hij twee, drij keeren met zijnen wandelstok op eene deur, waarop een kaartje vastgehecht was met den naam: Oswald Kops.

‘Wie is daar?’ riep eene stem binnen de kamer.

‘Durft gij 't vragen?’ klonk het antwoord van den bezoeker, die terzelfdertijd de deur opende.

‘Wel, Antoon, Antoon! Zijt gij het? Zoudt ge willen gelooven, dat ik u gansch vergeten had?’

‘'t Is wat moois van u!’ zeide de aangesprokene, ‘van eenen ouden vriend als gij, had ik dàt toch niet verwacht. Ik schrijf u, dat vandaag mijne vacantie begint, dat ik om vier uur aankoom, en in plaats van mij aan de statie te komen afhalen, houdt gij u hier op uwe kamer bezig met... ja, met wat...’

‘Met mij wat op te schikken! Maar luister, ge zijt onrechtvaardig, Antoon. Wanneer ik u de reden mijner schijnbare nalatigheid zal hebben bekend gemaakt, zult gij wel anders spreken... Maar steek dan toch een handje toe! ge ziet, dat ik het knopje van mijn hemd niet kan dicht krijgen, en ge zoudt mij niet eens uit die slavernij verlossen!’

‘Best, jongen, maak u nog wat lastig tegen mij; neem mij voor uwen knecht, beveel... Daar, is er nog iets van uwen dienst, mijnheer?...’

‘Kom, kom, ge moet dat immers zoo niet opnemen; ge weet wel, dat ik wat oploopend ben. Zie zoo, zet u hier in

mijnen zetel. Wat wilt gij gebruiken? Maar spoed u, want ik heb niet veel tijd.'

'En ik heb er ook niet veel, bijgevolg zal het best zijn uwe hospita niet lastig te vallen en maar te denken, dat wij iets gebruikt hebben. En nu, uwe verontschuldiging! Biecht op, wij zullen eens onderzoeken of zij geldig is!'

'Goed, mijnheer de inkwisiteur. Ge moogt echter van geluk spreken, dat ik vandaag in bijzonder goede luim ben, anders zoudt gij uwe ongeloovigheid duur kunnen bekoopen... Maar, waar heb ik nu mijnen zijden halsdoek gelaten? Als men alleen op een kwartier woont is het toch altijd wat. Zie, Antoon, zulk een leven begin ik moede te worden... Waar mag die halsdoek nu liggen? Maar blijf dan toch daar op uwe duizend gemakken niet zitten; zoek ook eens wat!'

'Zachtjes aan, vriendje, bedaar. Wel, hebt ge van uw leven! Waarachtig, gij begint uwe oogen te verliezen! De halsdoek ligt voor uwen neus op het bed. Jongens, jongens, er schort u iets! Ik geloof dat gij vandaag op ontdekkingen uitgaat. En pas eene maand geleden zwoert gij mij, eeuwig jongman te zullen blijven.'

'Heb ik dat gezegd?'

'Zoo, daar begint ge ook al het geheugen te verliezen? Nu twijfel ik niet meer, of de liefde heeft u in hare netten gevangen. En, wanneer het huwelijk? Ik hoop wel, dat uw oude vriend Antoon op het feest zijne beenen onder tafel zal mogen steken!'

'Wat praat ge daar allemaal? Straks zult ge nog gaan meenen, dat ik al getrouwd ben! Kom, laat die gekscheerderij varen; gij moet met zulke ernstige zaak den spot niet drijven.'

'Zoo dat het dan toch gemeend is? Als het zoo is, proficiat op voorhand!'

'Loop de zaken niet vooruit; wij zijn op verre na nog zoo wijd niet als gij denkt.'

'Maar, ge kent ze toch zeker reeds uwe toekomende? Welnu, maak mij eens haar portret, laat mij eens oordeelen of gij eene goede keus hebt gedaan. Is zij zwart of blond, klein of groot?'

'Voor mij is het een engel. Zij heeft weelderig, bruin haar, schoone, heldere oogen, eene slanke gestalte; kortom, 't is een fijn, poezelig ding! En wat meer is, er zijn centen bij!'

'En moet gij zoo alle dagen uw beste pak aantrekken om haar te gaan bezoeken?'

'Zijt gij gek? Het is vandaag den eersten keer, dat ik in haar huis ga. Maar ik ken haar toch al sedert langen tijd. Verleden winter heb ik ze meer dan eens met hare ouders in den Vlaamschen Schouwburg gezien en met haar gesproken. Haar vader is een bijzondere vriend van mij; schier elken avond speel ik met hem met de kaarten, en 't is hij, die mij

uitgenoodigd heeft op een familiefeest, dat vandaag ten zijnent gevierd wordt.'

'Haar vader is een vriend van u, zegt ge, maar zij?...'

'Wel, Antoon, wat zijt ge nog naïef. Gij verstaat toch wel, dat het overige van zelf komen zal, eens dat ik daar in huis ga. Ik ben immers zulk een leelijke jongen niet?'

'Dat is waar, doch in uwe plaats zou ik daar toch zoo zeker niet van zijn. God weet heeft het meisje wel ooit aan u gedacht! Misschien heeft ze reeds kennis aan eenen anderen.'

'Maar haar vader?' bracht Oswald in het midden.

'Haar vader, haar vader!' riep Antoon eenigszins driftig. 'Ge zijt toch niet van zin met haren vader te trouwen!... Nu, ik wil uwe gouden droomen niet vernietigen; ik wensch uit ganscher harte dat gij gelukken moget; en hoe is de naam van uwe engelin?'

'Ja, hoe heet ze nu weer?... Wacht eens.... Adela!'

'Adela? En ze woont?...'

'In de Wagenstraat!... De dochter van den kruidenier Lanckmans.'

'Adela Lanckmans, zegt ge? En 't is daar dat gij ter feest gaat? Wel, dan gaan we samen.'

'Hoe zoo, samen? Ge zijt toch niet uitgenoodigd?'

'En waarom zou ik het niet zijn? Dat huis en die menschen ken ik van toen ik nog een kleine jongen was; ik heb er duizenden keeren gespeeld, geëten en gedronken. August, de broeder van Adela, is mijn oudste en trouwste vriend, en bazin Lanckmans is voor mij altijd als eene tweede moeder geweest. Telkenmaal dat ik in vacantie kom, vind ik daar een tweede tehuis. Het zal u dus wel niet verwonderen, dat ik ook uitgenoodigd ben om het zilveren bruiloftsfeest van baas Lanckmans te vieren!'

'Gij kent dus Adela? Welnu, heb ik haar portret niet juist weergegeven? En hoe vindt ge mijne keuze?'

'Opperbest! Als die knappe meid ooit de uwe wordt, zult gij er eene flinke huisvrouw aan hebben, meen ik.'

'En om dit doel te bereiken, durf ik op uwe hulp rekenen.'

'Dat moogt gij; al wat in mijn vermogen is, zal ik doen!'

Het was langzamerhand tijd geworden om voort te gaan. Oswald Kops wierp nog eenen blik in den spiegel, om zich te overtuigen dat hij volkomen in regel was, en de beide vrienden begaven zich op weg naar de Wagenstraat.

Terwijl zij aan het wandelen en druk aan het praten zijn, zullen wij hen aan den lezer voorstellen.

Antoon Brants oefende het ambt van onderwijzer uit in de gemeente Meilegem, op vijf uur gaans van de stad Weddingen gelegen. Toen hij zestien jaar oud en op het punt was in de normaalschool te gaan, had hij zijnen vader, den laatsten steun zijner jeugd, verloren, en het was dank aan eene

oude tante, dat hij zijne studiën had kunnen voortzetten en voltrekken. Hij was dan ook eerst in Weddingen geplaatst geweest, alwaar hij algemeen geacht en bemind werd. Ook zou bij hem nooit het gedacht zijn opgekomen zijne geboortestad te verlaten, indien hij niet op zekeren dag in onmin ware geraakt met den schepene van onderwijs. Deze - een laatdunkend en verwaand man - verdacht Antoon mede te werken aan een hem vijandig weekblad der stad; hij deed hem bij zich komen; het eene woord bracht het andere mede; het onafhankelijk karakter en de vastberadenheid van den onderwijzer deed den schepene tot bedreigingen zijne toevlucht nemen, en Antoon, eene dergelijke behandeling niet kunnende verdragen, nam ten slotte de plaats van onderwijzer te Meilegem aan, welke hem werd aangeboden.

Maar zijn edel karakter en zijn hart van goud hadden hem in Weddingen, hoewel hij het reeds twee jaar verlaten had, de achting en de toegenegenheid van alle weldenkende lieden bewaard, in zooverre, dat hij bij zijne oude vrienden en bekenden altijd een welkome gast was.

Zijn vriend, Oswald Kops, kon zoo wat den ouderdom van zeven en twintig jaar bereikt hebben. Het was een levendig ventje, van middelbare gestalte, geboortig uit een naburig dorp, en die door zijne overdrevenheid in kleeding en gebaren, aan elkeen het gedacht wilde ontnemen, ‘dat hij van den boer kwam.’ Zooals hij daar ging geheel in zwart laken gedost, den zijden hoed op het hoofd en den *pince-nez* op den neus en zwierig het licht wandelstokje in de hand ronddraaiend, geleek hij aan eenen jonker, die het geld maar te rapen heeft. En echter, zijne betrekking van klerk op het stadhuis verschafte hem slechts een inkomen van 1500 frank 's jaars, zonder de profijten natuurlijk.

Maar daar zijn de twee vrienden de Wagenstraat ingestapt; nog eenige schreden en zij staan voor den winkel van baas Lanckmans. Antoon, die hier geen onbekende is, duwt de deur open en treedt binnen, gevolgd van Oswald, die in allerhaast zijnen halsdoek nog wat schikt en met zijn stokje stof uit zijne broek klopt. Veel tijd heeft hij daartoe echter niet, want nauwelijks heeft de bel boven de voordeur geklonken, of een levenslustig meisje van hoogstens drie en twintig jaar, met blozende wangen en heldere oogen, vertoont zich in den winkel en komt den onderwijzer tegengeloopen met de woorden:

‘Ach, ach! Antoon, gij hebt uwen ouden vriend dan toch niet vergeten? Dat is wel van u; vader en moeder zullen tevreden zijn u te zien!’

En meteen zich tot Oswald wendende, spreekt ze, lichtelijk buigende:

‘Mijnheer Kops, wees welkom hier.’

De aangesprokene wilde ook een woordje zeggen, doch Adela is reeds voort geloopen om de deur der groote achter-

kamer te openen, terwijl zij de twee genoodigden vriendelijk verzoekt binnen te treden.

‘Neemt het niet kwalijk, dat ik mij een oogenblik verwijder,’ laat zij er onmiddellijk opvolgen; ‘zit neer, mijnheer Kops; toe, Antoon, doe maar gelijk of ge te huis waart. August zal dadelijk hier zijn; ik ga hem van uwe komst verwittigen.’

De groote ouderwetsche kamer is in eene feestzaal herschapen. Vóor de ronde tafel staan twee zetels, met zilveren bloemen omhangen, en bestemd voor de twee jubilarissen. Daarachter is aan de muur een jaarschrift vastgehecht, in prachtige roode en zwarte letters gedrukt, en waaronder te lezen staat:

1840-1865.

Wat lager prijken twee geschilderde portretten in gouden lijsten gevat, door witte rozen omgeven, en welke baas Lanckmans en zijne vrouw voorstellen.

Alles ademt hier geluk en voorspoed; alles spreekt van orde en netheid. Voorwaar, men ziet wel dat baas Lanckmans er goed voor zit.

Nu treedt August binnen met de andere genoodigden - drij bejaarde mannen met hunne evenbejaarde wederhelften - en na Antoon hartelijk gegroet en Oswald de hand gedrukt te hebben, zegt hij:

‘Vrienden van den huize, het wordt tijd dat wij aan tafel gaan; ik heb elk zijne plaats aangeduid; wilt gij neerzitten, dan zullen Adela en ik onze ouders gaan halen.’

Eenige oogenblikken later treden de jubilarissen binnen; de genoodigden staan recht en klappen in de handen; allen hebben een woord van gelukwensching ten beste voor de echtelingen, die sinds vijf en twintig jaren den last van het leven samen getorscht en den lust er van samen gedeeld hebben.

De spijzen worden opgediend; men eet smakelijk; iedereen doet eer aan de gerechten; lekkere wijn - van achter de boterkuip, zegt August - fonkelt in de glazen, vloeit den genoodigden als honig naar binnen, en doet de levenslust en de vroolijkheid opborrelen. Herinneringen uit vervlogen jaren worden door de ouderen lachend medegedeeld, en door de jongeren met scherts en schaterlach beantwoord. Iedereen is gelukkig; de vreugde is algemeen.

Adela, tusschen Antoon en Oswald in gezeten, heeft het waarlijk al te druk. Haar rechterbuur, Kops, die natuurlijk ‘in hare gratie’ zoekt te komen, overlaadt haar met spijzen en dranken en met komplimenten op den koop toe, terwijl Antoon Brants enkel zijn geheugen moet raadplegen, om haar met de poetsen en snakerijen hunner jonge jaren hartelijk te doen lachen.

Maar stil, daar doet August de tafelbel klinken. Iedereen

zwijgt. De jongeling haalt een papier te voorschijn en leest ter eere zijner ouders een gedicht voor, door hem vervaardigd, en dat de tranen in de oogen der aanwezigen doet opwellen. Een versche beker wordt volgeschonken, en terwijl het gerinkel der glazen aankondigt dat iedereen den heilwensch van den zoon bijstemt, gaat Antoon naar de piano en krachtig doet hij het: 'Waar kan men beter zijn,' door de kamer dreunen. Allen, ouden en jongen zingen mede, rechtstaande, met het glas in de hoogte! Welk een prachtig tafereel van vriendschap en vreugde!

Waar men feest viert, daar moet gezongen worden; zingen is immers de lust van het leven?... Antoon laat andermaal zijne vingeren over de toetsen van het klavier glijden, en daar klinken de tonen van een oud lied, dat vrouw Lanckmans altijd zoo gaarne hoorde. Die tonen zijn eene zwijgende uitnoodiging aan Adela. Zij staat op en weldra klinkt hare heldere stem door de kamer, en haar zang ruischt den aanwezigen als hemelmuziek in het oor.

'Bravo!' galmt het uit aller mond, toen de laatste klanken verzwonden zijn; de feestvierders klappen in de handen en Oswald Kops niet het minste.

'Kom aan! Oswald,' klinkt het nu uit baas Lanckmans mond, 'gaan wij niets van u hooren? Gij die altijd zoo geestig zijt, ge zit daar alsof ge geene drij kost tellen; ge zijt toch niet verlegen, he? Komaan, laat ons uwe stem eens bewonderen!'

'Groote kunstenaars moeten altijd geplaagd worden, scherst Antoon op zijne beurt.' Kom maar gerust aan het klavier,' voegt hij er schalks bij, 'Adela zal u begeleiden.'

'Deugniet!' zegt Adela, nauw hoorbaar tot Antoon, 'waarom doet ge dat?'

'Dat is een gedacht,' roept nu baas Lanckmans, 'ja, ja, Oswald, mijne dochter zal spelen terwijl gij zingt.'

Kops laat het zich geenen tweeden keer zeggen, en begint, na twee, drie keeren gehoest te hebben, zijn lied.

'Wat is dat?' fluistert bazin Lanckmans haren man in het oor, 'ik versta er geen woord van!'

'Dat is, omdat gij geen Fransch kent; zwijg nu maar wat!' snauwt hij haar toe. En als het lied ten einde is, geeft de kruidenier het teeken tot het handgeklap, en wenscht den zanger met woorden en gebaren geluk.

'Hartelijk moet ik u danken, Mejuffer,' spreekt Kops met fleemende stem tot Adela, 'dat gij zoo goed zijt geweest mij op het klavier te begeleiden; wees zeker, dat ik mij zulks altijd herinneren zal.'

'Wel, mijnheer Kops, voor zoo eene kleinigheid moet ge mij waarlijk niet bedanken,' krijgt hij ten antwoord.

'Dat is te zeggen, Mejuffer, ofschoon men zulk een lied gemakkelijk alleen kan zingen, doet het toch altijd goed door eene uitmuntende pianiste, gelijk gij, begeleid te worden!'

‘Gij vleit mij, mijnheer; maar wees zeker, dat ik zoo iets voor elken vriend mijns vaders doen zou!’

Een blijde lach verheldert het gelaat van baas Lanckmans, nu hij zijne dochter in gesprek ziet met Oswald.

‘Vindt gij niet,’ fluistert hij zijne echtgenoote in het oor, ‘dat die twee goed bij elkander passen?’

‘Wat wilt gij daarmee zeggen?’ vraagt de vrouw, die echter heel wel begrijpt wat haar man in den zin heeft, - ‘ge denkt toch niet, dat....’

‘En waarom niet? Men moet het ijzer smeden terwijl het heet is!’

De bazin is van gevoelen dat het ijzer, waarvan haar echtgenoot spreekt, op verre na nog niet heet genoeg is, en breekt daarom het gesprek af met de woorden:

‘En waar blijft gij nu, Antoon? Gij zijt er zoo lui bij, vandaag. Komaan, zing ons eens het schoonste lied, dat gij kent. Adela, speel voor Antoon!’

Baas Lanckmans, die nu het gesprek zijner dochter met Oswald ziet afbreken, kan zich niet weerhouden het woord ‘dwaashoofd’ tusschen de tanden te mompelen.

Zijne vrouw hoort het evenwel niet, want op hetzelfde oogenblik weergalmen de tonen van het klavier door de kamer en de prachtige kloeke stem van den zanger dwingt eenieder tot stilte.

Wat helderheid in de stem, wat gevoel in de voordracht. Hoe duidelijk kan men elk woord van het aangrijpend lied verstaan. Ook is iedereen verrukt en aangedaan; maar kan het wel anders? Wat uit de ziel komt, moet onweerstaanbaar het hart van den toehoorder overmeesteren.

Nu is het bazin Lanckmans die het teeken geeft tot het handgeklap; iedereen volgt haar voorbeeld en zelfs de kruidenier, die anders ongaarne zijnen vriend Oswald in de schaduw ziet stellen, kan niet nalaten hem toe te juichen.

Intusschen is de tijd niet stil gebleven. Reeds zijn de lampen aangestoken en de oudjes, voor wie het een buitengewone dag is geweest, beginnen naar rust te verlangen. Een laatste teug wordt gedronken en elkeen verlaat in de vroolijkste stemming de woning van de echtelingen Lanckmans.

In het huis in de Wagenstraat liggen de bewoners weldra te bed; maar boven, in de kamer der jubilarissen, wordt nog geruimen tijd tusschen man en vrouw gepraat, en het is stellig niet in de beste verstandhouding dat de twee sprekers eindelijk in slaap vallen.

Boekbeoordeeling

Jaarboek van het taalverbond, tweede jaargang, 1890. Gent, J. Vuylsteke, Koestraat, 15. - 1890.

Het '*Taalverbond*' den 5 Juni 1887 te Antwerpen gesticht, omvat volgens zijn reglement eenen zeer uitgebreiden werkkring en is volgens het gedacht der ontwerpers bestemd om zich zoo in Noord- als in Zuid-Nederland voort te planten. - De werkzaamheden zullen verdeeld worden tusschen afdeelingen van Taalkunde, Fraaie Letteren, Kunstkritiek, Schoonheidsleer, Tooneel, Geschiedenis, Volkskunde en Onderwijs. Die afdeelingen schijnen echter slechts alleen op het papier te bestaan. De algemeene verslaggever drukt zich weinig bemoedigend daarover uit als volgt: 'Wij moeten tot onze spijt bestatigen, dat het *Taalverbond* niet beantwoord heeft aan de groote en gegronde verwachtingen, die wij allen koesterden. Geene enkele afdeeling, behalve die van *Onderwijs* en *Tooneel*, heeft eene enkele vergadering belegd ..... en op de algemeene vergadering dezer laatste afdeeling van 2 December te Antwerpen waren slechts VIER leden aanwezig.'

'Ontmoedigend' zegt die schrijver en ik met hem.

Andere verslagen getuigen van iets of wat meer levenskracht; belangrijke vraagpunten werden besproken, waarvan echter de oplossing nooit zal verkregen worden dan door de gezamentlijke werking van alle Vlaamsche 'lichamen' zonder onderscheid van politieke denkwijze.

Wat mij na het lezen van al die verslagen eenigszins duister bleef is - 't zij in volle rechtzinnigheid gezegd - de *noodzakelijkheid* van het *Taalverbond.* Omdat? Omdat zijne werking gansch overeenkomt met die van het Willemsfonds; omdat het zich beweegt in denzelfden kring en dat derhalve volgens mijn bescheiden gevoelen de eene maatschappij de andere in den weg loopt!...

Het letterkundig gedeelte van dit Jaarboek bevat dichterlijke bijdragen van *Is. Albert* - die in flinken verzenbouw uiterst droefgeestige gedachten uitboezemt - van *Antheunis* - immer de gemoedelijke dichter van het huiselijk leven -

van *Pol de Mont* - die in vier geharnaste rondeelkens de zoogenaamde Philistijnen hunne zaligheid zegt of liever hun met bloedige striemen zweept - van *Leefson* die twee fabeltjes geeft uit den koestal, waar hij ze best had laten liggen, - van *Stinissen*, die in bezieling over vrijheid dicht en met Victor Hugo dweept, - eindelijk van *Helena Swarth* die een dicht ten beste geeft met de volgende slotregels:

> Zoo fel brandt de hel niet als liefdepijn,
> Aan zijn hart zal de hel mij een hemel zijn!

Het proza gedeelte bevat: twee lieve legenden door Antheunis. '*t Vogeltje van Bethlehem* en '*t Vogeltje van den Golgotha* beide als kerstgeschenk aan zijne moeder opgedragen, en men voelt het met liefde geschreven; het volksvertelsel '*de Koningsdochter en de Schoenmaker*' door A. De Cock in de omstreken van Denderleeuw opgeteekend; de legende van den vliegenden Hollander met de geschiedenis in verband gebracht door *Joh. Kesler.* C. Bake's artikel over Gerrit van de Linde (alias de Schoolmeester) en zijne gedichten lazen wij met genoegen. Geen betere geneesheer in dagen van kwaden luim dan de gedichten van den schoolmeester. Zoo een koppel rijmen zijn vaak een heel epos waard.

Leerrijk is het kernachtig artikel over Rassenkampen door *Aug. De Vreught*, hoewel wij eenige voorbehouding maken aangaande sommige strekkingen, die hier en daar even doorstralen.

Londen, *de monsterstad*, door *Antoon Moortgat* bevat in een kort bestek talrijke, heel wetenswaardige bijzonderheden over die wereldstad, over wier afmetingen wij ons moeilijk een gedacht kunnen vormen.

Hierbij zullen wij tevens den Reisbrief van *Van Cuyck* vermelden, die ons zijne opmerkingen meedeelt over zijne reis in Duitschland. Gevoel voor 't schoone in natuur en kunst stralen in deze bladzijden door.

H. Peeters geeft een voorspel uit een drama Jan Yoens;

D'Hondt bedenkingen over *Critiek en Aanmoediging* die al duizend malen gemaakt zijn en nog evenveelmaal zullen gemaakt worden, eer er voor onze Vlaamsche letterkundigen betere dagen aanbreken zullen.

Em. Rosseels legt eenige spreekwoorden uit, Is. Teirlinck doet ons kennis maken met een Zeeuwsch kunstenaar en insecten liefhebber uit de 17^{e} eeuw, Johannes Goedaert, wiens

benamingen wezenlijk de aandacht verdienen. Vermelden wij nu nog eene studie van T'Sjoen over de prijskampen der middelbare scholen en de lezer zal zich min of meer een gedacht kunnen vormen over dit jaarboek van het Taalverbond.

Het is heel lezenswaardig; doch het bevreemdt ons dat de eigentlijke novelle niet vertegenwoordigd is; dat noch Sleeckx noch Rooses, noch Stijns, noch Gust. Segers, noch zoovele anderen geene enkele bijdrage plaatsten.

Dit weze ons voorbewaard tot naaste jaar.

E. VAN LANGENHOVEN.

De wonderlamp door P.K. Rosegger[1].

Ja, bij koopman Haselhofer in Sint Kathrijn hadden wij het goed. Het was geen groothandelaar, doch 'Millykerzen,' of, zooals wij op zijn Duitsch zeiden 'Milchkerzen' (Melkkaarsen) had hij te kust en te keur. Bij de boeren in de Hoog-Alpen moeten wij gedurende de lange winteravonden bij het licht van een kienspaan werken; dit was een vroolijk, bekoorlijk licht, dat tot zoo'n onnoozel kaarsvlammetje in dezelfde verhouding stond als een rondgekoonde boerendeern tot een bleeken, teringachtigen student.

Wanneer wij echter bij zoo'n talkstaartje, waarvan er twaalf in een pond gingen, den lieven langen winteravond naaien moesten, dan zeide mijn goedhartige meester dikwijls tot de huismoeder:

'Vrouw, wat een lichtje heb je daar! Geloof me, ik werk nog liever bij het altijddurende hanglampje in de Kathrijnerkerk, dan bij zulk een kaarslicht.'

Dan antwoordde de vrouw des huizes meestal:

'Mijn model is niet grooter;' want zij goot zelve hare kaarsen.

'Neem dan de pit wat grooter,' riep de meester haar dan; doch zij had te veel talk noodig, daar het spoediger zou verbranden.

(1) Rosegger was in zijne jongelingsjaren kleermakersleerling en leidde toen een zwervend leven. Met zijn patroon ging hij n.l. bij de boeren aan huis werken en had zoo de beste gelegenheid het volksleven van nabij te leeren kennen. Niet ten onrechte vergelijkt men hem met Cremer; ook uit deze schets zal blijken, dat beide schrijvers veel gemeen hebben.

Bij den koopman echter hadden wij kaarsen, waarvan er slechts acht of zelfs maar zes in een pond gingen. Die gaven dan ook een zeer voornaam licht, als zij ten minste geregeld gesnoten werden of wanneer er geen ‘roover’, zooals de neerhangende, glimmende pit heette, het vet wegat. Bij de ‘Millykerzen,’ die, zooals onze knecht Christiaan wist te vertellen, van olifantsmelk gemaakt werden, mochten wij dus gaarne werken. Desniettegenstaande deden wij alle fijnere werkzaamheden, zooals stikken, knoopsgaten maken, verstellen, enz. bij het lieve daglicht en verschoven de overige zaken op het kaarslicht van olifantsmelk.

Eens in den adventstijd toen wij bij den koopman werkten en de huisheer 's avonds laat van Graz thuis kwam en ons om het matte kaarslicht turend voorovergebogen zag, klopte hij de sneeuw van zijne schoenen, keek ons aan en zeide: ‘Zie zoo snijders! vandaag heb ik zeker goed opgepast.’

‘Zoo?’ - antwoordde mijn meester, - ‘hoe meent ge dat?’

‘Omdat ik voor jelui het gas heb meegebracht.’

‘Begint ge óok al, Karel?’ riep mijn meester verstoord uit. - ‘U had ik voor te verstandig gehouden, om met ons, eerzame handwerkslui, den spot te willen drijven.’

‘Ho, ho! meester, zoo is het niet bedoeld,’ suste Karel, ‘ik heb niet eene geit meegebracht, maar het gas, dat men branden kan, zoo als in de stad.[(1)]’

‘Zoo spreekt men nu het Duitsch!’ bromde mijn meester; ‘vooreerst zegt men niet “die Gas” maar “die Gais,” of wat nog beter is “die Ziege” en ten tweede noemen de stadslui hun brandend licht “*das* Gas.” Ge zijt vroeger nog wel schoolmeester geweest, Karel, en ge weet dàt nog niet eens?’

‘Brom maar, brom maar!’ riep de koopman vroolijk ‘als ik maar eerst het nieuwe licht heb aangestoken, zult ge wel anders spreken; dat wed ik!’

Toen nu de gekochte waren uitgepakt werden, kwam er een sierlijke olielamp voor den dag, met eene lange buis van glas er bij, een groen papieren scherm, en een smal reepje katoen en een vaatje met olie.

‘Wat hebt ge daar toch voor dingen?’ vraagde mijn meester.

‘Dat alles bij mekaar,’ antwoordde Karel, ‘behoort bij het nieuwe licht, dat uit Amerika gekomen is - de petroleum. Het brandt zoo helder als de dag; ge zult het straks zelf zien.’

‘Hij begon de lamp met olie uit het vaatje te vullen, en het smalle reepje door het eikelvormige vreemdsoortige huisje te trekken, dat als zuiver goud blonk. Toen zette hij de onderdeelen in elkaar, stak het uitstekende einde van de pit aan, zette er de buikvormige glazen buis over heen, zoodat

(1) Hier maakt Karel eene woordspeling op *Gais* (geit) en *Gas* (gas).

wij meenden dat het glas moest springen, - en nu zouden wij het wonder aanschouwen.

En wij zagen het! Het was een mat licht, dat met zijn zwarten, kwalijkriekenden rook terstond de geheele glazen buis zwart kleurde. Wij allen riepen eenstemmig ‘Bedrog! bedrog!’

Karel draaide met het schroefje de pit hooger op, maar toen kwam er nog meer rook; hij draaide ze weer wat lager, toen werd het duister. Als dolzinnigen barstten wij in schaterlachen uit, maar Karel bromde, terwijl hij met koortsachtige gejaagdheid alles beproefde om het nieuwe licht te krijgen; ‘Nu ik geloof, dat die verdraaide lampenkoopman mij leelijk heeft beet gehad. Maar ik heb toch gezien in de stad, dat daar zulke lampen daghelder brandden!’

‘Laten wij het nog eens probeeren, en het glazen buisje wegnemen,’ zeide mijn meester - maar hij trok zijne vingers met een hevigen kreet van pijn van den heeten cylinder terug. Het gelukte Karel met een dikke lap het glas van de lamp te krijgen; maar toen brandde de vlam nog veel donkerder en rookeriger; het kaarslicht daarnaast echter trilde niet zonder leedvermaak onophoudelijk heen en weer.

Toen wij met de nieuwe lamp nog alles beproefd hadden, en de kamer eindelijk met rook en stank gevuld was, riep Karel der helsche vlam eenige scheldwoorden toe en blies dan het licht uit.

De kaars brandde met stille waardigheid voort en mijn meester zeide: ‘Ja, ja, die ob-end'op verstandige lui van tegenwoordig laten zich soms nog deerlijk beetnemen.’

‘Wat is het toch voor eene olie, de petroleum?’ vraagde nu onze knecht Christiaan.

‘Die zou uit den grond komen,’ verklaarde Karel.

‘Daar heb je het!’ riep onze knecht, ‘dan is het geen wonder, dat ze niet deugt: het zal enkel water zijn.’

‘Houd je stil! ik wil er niets meer van hooren,’ zeide Karel, en zette de zoo deftige, maar toch onbruikbare lamp in een hoek.

Er verliepen een paar dagen. Toen kwam de St. Thomasdag, en Karel en mijn meester gingen 's morgens vroeg naar de kerk; Christiaan was reeds met het oog op de aanstaande feestdagen naar zijne ouders vertrokken. Zoo zat ik alleen bij de kaars te werken. Nu was er echter nog iemand in huis die de koeien in den stal melken moest en na gedanen arbeid ook bij mij aan tafel kwam zitten om aan haar zondagskleed een zijden strik te naaien. Zij was zeventien en ik negentien jaar oud, en op zulk een leeftijd is men wel eens wat overmoedig.

‘Wat zullen we eens doen, Hanna, nu we juist zoo alleen zijn?’

Dat was mijne eerste bescheiden vraag ter inleiding.

‘Ik weet wal,’ zei ze, ‘nu we alleen zijn en iedereen

naar de kerk is, moesten we de nieuwe lamp eens opsteken.'

Wij zetten het ding midden op de tafel, staken de pit aan, drukten het glas er over, maar het was nog altijd hetzelfde duistere, walmende licht van vroeger. Toch gaf het een rozerooden weerschijn, zoodat de lamp ons beter beviel dan het waterachtige kaarslicht, dat ik dan ook uitblies.

'Wat zijn we nu deftig, we hebben waarlijk een stadslicht,' bemerkte het meisje, ijverig naaiende.

'Ja,' antwoordde ik, 'wat maak je daar eigenlijk?' - En ik schoof wat dichter bij. 'Ik vind dat we de lamp wel wat lager konden draaien, om het walmen te verminderen.' Ik deed het; Hanna beurde met haar boezelaar het glas omhoog, snoot de pit en klaagde, dat zij bij haar werk niet goed kon zien.

'Schei er dan mee uit,' ried ik haar aan, 'je moet je niet de oogen bederven. Ik wil je iets vertellen, Hanna.'

'Als het dan maar iets verstandigs is.'

'Dom is het niet. Zie, meid, we hebben nu heerlijk den tijd om elkander een kus te geven.'

'Neen maar!' fluisterde zij en naaide verder zonder op te zien.

''t Is immers te donker,' zeide ik en dacht aan het naaien.

'Neen, het is te licht,' lispelde zij en dacht daarbij zeker aan het kussen.

'Dat is te verhelpen,' meende ik en draaide de lamp nog wat lager neer, zoodat de pit geheel in het eikelvormig hoedje verdween. Maar in plaats dat het donker werd, straalde uit de spleet eene breede, verblindend witte vlam zonder rook omhoog. Wij beiden schrikten voor het heldere licht, dat op tafel en muur en op onze gezichten blonk.

'Het licht!' riepen wij uit, 'het licht!' en van verwondering hebben wij al het andere vergeten.

Zoo zijn wij achter het geheim van de wonderlamp gekomen; men moest de pit niet in de vrije lucht laten staan, maar geheel in de spleet laten dalen om het eigenlijke licht te hebben.

Toen de oude lui uit de kerk thuis kwamen en in de kamer de verlichte heerlijkheid aanschouwden, riep Karel verheugd uit: 'Daar hebben wij het! daar hebben wij het! Wie heeft het gevonden?'

'Peter,' zeide Hanna.

'Het is volkomen waar,' merkte mijn meester op, en zag ons scherp aan, 'als men twee zulke jonge lui alleen laat, dan gaat er ons immers een licht op.'

Nog eenmaal werd de kaars naast de nieuwe lamp aangestoken: ach, hoe armzalig, hoe doodsbleek! 'Schaam je!' riep mijn meester en blies als een ondankbaar mensch haar uit.

Ik weet geene nieuwigheid, die bij het landvolk zulk een spoedigen opgang gemaakt heeft, als vóor twintig, dertig jaar

de petroleumlamp. Maar voor de boeren was het licht veel te helder - snel dus een dubbel belastingbiljet er over.

Zoo is het thans bij het belaste licht weer goed te minnekoozen; - maar Hanna, helaas! heeft reeds rimpels op haar gelaat.

T. PLUIM.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- KONINKLIJKE VLAAMSCHE AKADEMIE VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE.

Geachte Heer,

De Koninklijke Vlaamsche Akademie, willende voorzien in eene leemte, welke sedert jaren reeds door tal van letterkundige vereenigingen, door schrijvers, leeraren en uitgevers wordt betreurd, heeft voorgenomen de *Volledige Bibliographie*, of lijst der Vlaamsche boeken, in België sedert 1830 tot en met 1889 gedrukt, in het licht te geven.

Zal, evenwel, dit voor velen nuttige werk mogen aanspraak maken op nauwkeurigheid en volledigheid, dan is het noodig dat alle belangstellenden in de vaderlandsche letterkunde en in de wetenschap, volgens hun vermogen, medewerken om der Akademie datgene mede te deelen, hetwelk zij denken van weinige bekendheid te wezen, inzonderheid stukken van louter plaatselijk belang, die gewoonlijk de geringe perken niet overschrijden, binnen welk zij tot stand gekomen zijn.

De Akademie doet derhalve eenen oproep tot alle in België gevestigde Nederlandsche schrijvers, leeraren, boekdrukkers en -uitgevers, tot alle liefhebbers van letteren, kunst en wetenschap, om, zoo spoedig mogelijk, opgave te bekomen van *alle boeken en vlugschriften*, *dicht of proza*, *om het even over welk onderwerp*, sedert 1830 in België ter perse gelegd; van *alle tijdschriften*, *maand-, week- of dagbladen*, hetzij deze jare bestaans telden of slechts enkele nummers daarvan het licht zagen. De Akademie drukt daarbij het verlangen uit, dat, om de moeite en kosten van afschrijven der medegedeelde, door haar methodisch en alphabetisch te rangschikken notas, te sparen, elke titel van eenig boek of vluchtschrift, volgens onderstaand model n° 1, zou worden afgeschreven op een bulletin ongeveer ter grootte van het vierde dezes blads, met dien verstande, dat werken van gelijken aard, door éénen en zelfden schrijver geleverd, op één en hetzelfde bulletin mogen gesteld worden, dàn liefst met inachtneming van de chronologische orde. - De opgave zal behelzen:

1° den naam en voornaam van den schrijver;

2° den *nauwkeurigen* en *volledigen* titel van het drukwerk;

3° de plaats en het jaartal der uitgave;

4° den naam en voornaam des drukkers of uitgevers, gelijk de titel die vermeldt;

5° het formaat, het getal bladz. en dat der buiten den tekst gedrukte platen.

Voor de *zangstukken* geve men den titel, met de namen van dichter en componist, volgens orde als in model n° 2.

De Akademie durft de hoop koesteren dat hare poging door vele belangstellenden zal gesteund worden. De uitgave, immers, moet niet alleen strekken om een bewijs te leveren van den met onbezweken moed en volherding voortgezetten strijd des Vlaamschen volks voor eigen taal en beschaving, van den grooten

rijkdom onzer literatuur in elk vak, verworven niettegenstaande eene halve eeuw van strijd, minachting en allerlei hinderpalen, maar tevens om de gapingen te doen zien, welke nog bestaan in wetenschappelijke vakken - hoe zeer deze ook door de Zuid-Nederlanders meer beoefend werden dan de voorstanders der verfransching van ons volk weleens beweren.

In het betrouwen, geachte Heer, dat Gij ons Uwe zeer gewaardeerde medewerking tot bereiking van dat loffelijke doel niet zult weigeren, bieden wij U de verzekering aan onzer beste gevoelens.

De bestendige secretaris. Fr. de Potter.

MODEL N° 1. - *Conscience* (*Hendrik),* In 't Wonderjaar (1566) Historische tafereelen uit de XVIe eeuw. Antwerpen, Wed. Schoesetters, 1837, 8°, 191 blz. Met 10 platen buiten tekst.

- Tweede uitgave. Antw., L. de Cort, 1841, 8°, 180 bl.

- - Phantazij. Antwerpen, L. de Cort, 1837, 8°, 194 bl.

MODEL N° 2. *Kent gij wel?* Duetto. Gedicht van *Frans de Cort,* muziek van *J. Van den Plassche.* Gent, Ch. de Vylder, 1861.

P.S. - Men gelieve de mededeelingen te zenden aan den Bestendigen Secretaris der Akademie, Godshuizendreef, 29, Gent.

- PRIJSKAMPEN DER VLAAMSCHE AKADEMIE. - In onze voorgaande aflevering hebben wij die prijskampen medegedeeld. Wij laten hier nu de voorwaarden volgen:

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn.

De schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij met opgave van zijne naam en woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

Eene belooning van 600 franken, ofwel een gouden gedenkpenning van gelijke waarde, zal gegeven worden aan den schrijver van elk bekroond werk.

De mededingende handschriften over de vier eerste onderwerpen moeten ten huize van den bestendigen Sekretaris (de heer Fr. De Potter, Godshuizendreef, 29) vrachtvrij ingezonden vòor den 1 Augustus 1891. Het uiterst tijdstip voor het inzenden des gedichts is vastgesteld op 15 Juni 1890. De stukken, na de voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den prijskamp gesloten.

De Akademie eischt voor de prozawerken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde, dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijden der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. - Zij meent den mededingers te moeten berichten, dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze geheel of gedeeltelijk, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de mededingers, te hunnen koste, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den bestendigen Sekretaris.

- PRIJSKAMP. De *Belgische Bond der Genootschappen van werkmeisjes en werkjongens*, schrijft voor 1890 eenen nieuwen tooneelprijskamp uit, met eenen 1^{en}

prijs van 250 *fr.*; eenen 2^{en} *prijs* van 100 *fr.* en *eervolle meldingen* (diplomas) voor de beste, niet bekroonde stukken.

De handschriften moeten ingezonden worden *voor* 20^{n} *September,* aan den

heer K. Weyler, bestuurder der stadsschool, Van Maerlantstraat, te Antwerpen.

De schrijvers behouden den eigendom van hun werk. De Bond behoudt zich enkel het recht voor, de bekroonde stukken te doen drukken en ze te laten spelen door zijne verschillende genootschappen.

- Eenige vrienden van den overleden tooneelschrijver Felix Van de Sande, belegden op maandag laatst eene vergadering, waartoe de Vlaamsche maatschappijen van Brussel en voorsteden, alsook eenige letterkundigen en bijzonderen, uitgenoodigd waren.

Op deze vergadering werd het voorstel: 'Vereering der nagedachtenis van den hoogst verdienstelijken en betreurden tooneeldichter Felix Van de Sande' met algemeene stemmen aangenomen. Er werd besloten zijne nagedachtenis op zijne laatste rustplaats, maar vooral in den Vlaamschen Schouwburg van Brussel, te vereeuwigen.

- Het eerste deel van de *Brieven van Busken Huet,* uitgegeven door zijne vrouw en zijnen zoon, is dezer dagen verschenen. Het bevat brieven van 1847 tot 1876.

- De derde bundel van Pol de Mont's *Losse schetsen uit de letterkundige geschiedenis van onzen tijd* verschijnt kort na den tweeden bundel.

Men zal zich herinneren, dat de eerste bundel aan Duitsche schrijvers, en de tweede aan Fransche en Provençaalsche schrijvers gewijd waren, terwijl de derde uitsluitend Nederlandsche schrijvers en letterkundige vraagstukken behandelt.

- De naamlooze maatschappij, welke den Vlaamschen stadsschouwburg der hoofdstad in exploitatie had, heeft aan het gemeentebestuur van Brussel doen kennen dat zij van het verdrag afziet.

- In de *Portefeuille*, weekblad van Amsterdam, heeft de heer A.W. Stellwagen vier uitgebreide artikels gewijd aan de letterkundige werkzaamheid der Vlaamsche schrijfster Virginie Loveling.

Toonkunde.

- Bij de aanstaande uitvoering van *La damnation de Faust* van Berlioz, door de zangvereeniging *Excelsior* te Amsterdam, onder leiding van den heer Viotta zullen o.a. Ernest van Dijck en Emile Blauwaert als solisten medewerken.

Sterfgevallen.

- De Heer Michiels, leeraar van graveerkunst bij de Antwerpsche Akademie is den 9 April overleden in den ouderdom van 69 jaar.

Hij werd den 13 Juni 1821 geboren en was ridder der Leopoldsorde.

- De Belgische violist Henri Leonard is te Parijs overleden, in den ouderdom van 71 jaar.

Nieuwe Uitgaven.

Zuster Laura, dichterlijk verhaal door Victor Van de Walle. In-8°, 16 blz. Mechelen, E.J. Van Mol.
Prijs:?

- *Zevende Jaarboek* van de letterkundige Vereeniging Jan Frans Willems te Antwerpen. In-8°, XII en 296 blz. Antwerpen. Buerbaum-Van der Got en.
Prijs: 2 fr.

Aangekondigd.

Kinderlooze Moeder, door Alf. Van Neste. Prijs bij inschrijving, fr. 1.50.

[Nummer 6]

Voor rijke lieden
Een schetsje
door Victor de Veen.

I.

Mevrouw van 't kasteel is een engel: schoon, bevallig, minzaam, goedhartig, vriendelijk, beleefd; niet grootsch, niet trotsch, niet stuursch, in één woord, een engel van goedheid voor jong en oud, arm en rijk.

Haar man, de heer markies, heeft de hoedanigheden en de gebreken van meest alle rijke heeren; hij is beleefd, maar ernstig, goedhartig, maar vreesaanjagend, dienstvaardig, maar in schijn onverschillig aan andermans zaken; liefdadig, zeer liefdadig zelfs, ofschoon men hem dikwijls hoort uitvaren tegen luiaards en luiaardij, tegen gebrek aan orde, slemperij, verkwisting, enz. Doch mevrouw de markiezin, o! die is de goedheid zelf! Nooit een uitval tegen wie of wat het ook zij, altijd even vriendelijk en voorkomend.

Op 't kasteel heeft men een oude koetsier, oud en niet oud, een man van bij de vijftig jaar, struisch, kloek en gezond. Daar hij echter sedert ruim vijfentwintig jaar in dienst is bij den heer markies, na eerst drie jaar als soldaat den koning te hebben gediend, begint men hem den *oude koetsier* of kortaf den *oude* te noemen, in tegenstelling met de andere knechten uit de stallen, die werkelijk nog jong zijn.

Jaak, de koetsier, zou jongman blijven, zoo werd algemeen geloofd, zoo geloofde hij zelf lang, en zoo geloofde in 't bijzonder de bevallige kasteelvrouw.

Eens kwam Jaak in gesprek met een dertigjarig meisje en maakte er nadere kennis mede; de meid beviel hem zoozeer, dat hij ze ten huwelijk vroeg en bekwam. De bruid was deugdzaam en schoon, al te schoon misschien voor haar geluk en dat van haren braven echtgenoot. De markiezin kon de betrekkelijk jonge en schoone vrouw niet lijden; zij zegde dit niet, integendeel zij bekende dat vrouwe Jaak een pront vrouwmensch was; maar inwendig was ze afkeerig van haar,

wat voor gevolg had dat Jaak zooveel mogelijk van zijne vrouw moest verwijderd blijven, en dit op uitdrukkelijk bevel van den heer markies... door zijne door en door goedhartige markiezin opgestookt.

Alles ging stilletjes aan zijnen gang; vrouwe Jaak stelde een specerijwinkeltje op, beviel een jaar later van een kindje, een frisch jongentje, het beeld zijner moeder meer nog dan dat zijns vaders, en vader en moeder waren overgelukkig.

Er verliep wederom een jaar, en na dat drie, vier andere; nog had Jaaks vrouw der markiezins vriendschap niet gewonnen: Jaak hadde moeten jongman blijven!

Het misnoegen over Jaaks huwelijk groeide bij de markiezin hoe langer hoe meer aan, in zoo verre zelfs dat zij naar eene gelegenheid schijnt gezocht te hebben om Jaak door den markies uit zijnen dienst te doen ontslaan. Deze gelegenheid bood zich op 't onverwachts aan. Jaak was immer als een braaf man aanzien geworden, een man van vertrouwen wiens eerlijkheid door elkeen werd erkend, en toch was Jaak een bedrieger! Dit vond en ondervond de goedhartige kasteelvrouw.

Op de rekening van den zadelmaker, over leveringen aan 't kasteel gedaan, stonden vijf lederen riempjes en in de tuigkamer vond men er maar vier. Jaak werd hierover ondervraagd. ‘Is die vijfde band niet tot uw persoonlijk gebruik gemaakt geworden?’ vroeg de heer markies hem streng. - ‘Om de waarheid te zeggen, jawel, heer markies; juist niet tot mijn persoonlijk gebruik, maar tot dienst van mijn jongentje, die sedert eenige weken naar de school gaat. Ik vraag u vergeving over 't gebeurde, waarde meester, en zal u het bandje betalen. Tot mijne verontschuldiging zou ik kunnen bijbrengen, dat de zadelmaker uit zijn eigen, zonder dat ik er iets van wist, het dingentje op de rekening van den heer markies heeft gebracht; doch ik wil dit niet doen, ik had bemerkt dat het riempje erop stond en ik heb het er niet doen van verdwijnen. Ik heb ongelijk, groot ongelijk gehad; ik vraag mijnheer de markies daar vergiffenis over en zal nooit iets dergelijks meer begaan. 't Is mijn eerste ongetrouwheid, 't zal de laatste mijns levens zijn!

De markies geloofde zijn ouden dienaar en was gereed om hem vergeving te schenken, doch mevrouw de markiezin, die gedurende de ondervraging in de plaats was gekomen, sprak nu met eenen wat strengen glimlach op de lippen: ‘De waarde van dit bandje is zeer gering, en ik zelf zou op vergeving

aandringen, ware er hier geen misbruik van vertrouwen in het spel. Die 't kleine doet, kan licht tot het groote overgaan; ontrouwe dienaars maken mij behoedzaam en achterdochtig...' - 'Ach, goede mevrouw!' viel de ongelukkige Jaak haar in de reden, 'gij, de moeder der armen en ongelukkigen, wees ook bermhartig vóor mij! 'k Heb misdaan, grootelijks misdaan; kondet gij lezen in mijn hart, gij zoudt zien hoe leed het mij is!'

'Jaak, mijn vriend,' sprak de markies ik twijfel geenszins aan de rechtzinnigheid uwer woorden; maar kunnen wij uit bermhartigheid iemand in onzen dienst houden, die niet rechtvaardig is?' - 'Met het te doen zouden wij zelf plichtig worden,' voegde de markiezin erbij.

Twee dikke tranen vertoonden zich in Jaak's oogen. ''k Ben dan wel een groote ellendeling!' kreet de ongelukkige. 'Ware ik maar liever gestorven dan die daad te bedrijven!'

'Ontstel u niet te zeer, Jaak' hernam de heer markies, doch de markiezin liet hem niet uitspreken. 'Wij, mijn man en ik,' sprak ze, 'betreuren met u, en betreuren zeer wat er gebeurd is; voor veel zouden wij willen dat het niet hadde plaats gehad; maar 't is te laat, wat gedaan is, is gedaan, en niemand ter wereld kan dit wegnemen. Een ontrouw man kunnen noch mogen wij in onzen dienst houden, niet waar, *Germain?*' voleindigde ze haren zin, zich tot heuren echtgenoot wendende.

''t Is zoo,' antwoordde de markies.

'Wanneer zal Jaak vertrekken?' vroeg de kasteelvrouw.

'Wat dunkt u, toekomenden zaterdag?' opperde de markies.

'Gij hoort het Jaak, zaterdag avond,' zeide de markiezin. 'Nu moogt ge heengaan.'

Jaak stond als aan den grond genageld. Hij beet in zijnen neusdoek, maar weende niet; zijn blik was zoo strak als ginge hij 't verstand verliezen.

'Ga heen, Jaak,' gebood de markies.

Op 't hooren dezer stem scheen de plichtige tot bewustzijn weder te keeren. Hij verroerde zich, maar kon niet voort. 'Genadige meesters,' riep hij in de uiterste droefheid uit, 'hebt medelijden met eenen ongelukkige! Vergeeft, o vergeeft mij!'

'Dat is niet fraai, Jaak,' sprak de markiezin met gemaakte deelneming, 'ons die altijd goed voor u geweest zijn en het

zullen blijven, zulk leed aandoen. Wat ge vraagt, kunnen noch mogen wij toestaan; gij weet het reeds, de heer markies heeft het u gezegd.'

'Welaan,' zuchtte Jaak, ''t zij zoo....' en met loome schreden richtte hij zich naar de deur. Vooraleer de plaats te verlaten keerde hij zich halfom en mompelde: 'Dit zal mij 't leven kosten!'

's Anderendaags morgends verhief de zon zich glanzend boven den gezichteinder en zond hare koesterende stralen over veld en bosch; de vogelen zongen in de heesters en op de boomen, de paardengasten van het kasteel zongen in de stallen, de dienstmeiden in de keuken; allen waren opgeruimd; Jaak alleen, de ongelukkige Jaak, leed en nam geen deel aan 't genot van dezen heerlijken lentemorgen.

Zaterdag avond verscheen. Gedurende den dag hadden het volk uit de stallen Jaak pakken zien maken en bijeenbrengen, maar niemand had hem hieromtrent ondervraagd daar men bemerkt had dat de oude er treurig en afgetrokken uitzag.

't Avondeten werd opgediend. De opper-koetsier ging als naar gewoonte aan de dienstbodentafel zijne plaats innemen. Des heeren markiezes kamerknecht, die een lustige gast was, trachtte door kwinkslagen en koddige gezegden de gemoederen in eene vroolijke stemming te brengen; hij gelukte er echter maar half in; Jaak was bekommerd, Jaak, allemansvriend, leed, dit was zichtbaar en allen, tot de minst gevoeligen toe deelden in zijn lijden.

Bij 't einde van het maal, waarvan de afgestrafte koetsier weinig had genuttigd, stond de man recht en met eene van aandoening bevende stem, zegde hij 't volgende: 'Mijne vrienden, ik vertrek, ik moet vertrekken, omdat ik eene kleine ontrouwigheid heb begaan... Dit strekke u tot voorbeeld...' Meer kon de rampzalige niet uitbrengen.

'Jaak, wat is er gebeurd?' riepen allen als uit eenen mond. 'Dat gij oneerlijk geweest zijt, kunnen wij niet gelooven!'

'Ik was oneerlijk; de prijs van een gewast lederen bandje voor mijn zoontje bestemd, stond op de rekening van wege den zadelmaker, door mijne tusschenkomst, aan den heer markies overhandigd, en ik heb dezen post niet doen uitschrabben.'

Nu klom de verbaasdheid ten top. 'Hoe! Voor een lederen bandje, dat ten hoogste vijfenzeventig centiemen waard was,

zou een oude trouwe dienaar ongenadig weggezonden worden, zou men dien man schandvlekken, hem doen doorgaan als een bedrieger, als een dief! Neen, dat zou niet gebeuren!

Al de boden, zoo vrouwelijke als mannelijke, vlogen den keukentrap op en stonden eenen halven minuut later, vóór den markies en de markiezin, in eene prachtig gemeubelde zaal. Niemand wist wat zij gingen zeggen, noch wie het woord zou voeren.

De kamerknecht trad aarzelend vooruit en stotterde eerbiedig: ‘Genadige meesters, mijnheer de markies, mevrouw de markiezin, beneden bevindt zich onze trouwe vriend Jaak in de uiterste droefheid. Is het waar, dat hij moet vertrekken, omdat hij den prijs van een lederen bandje op de rekening van mijnheer den markies heeft laten staan? Indien Jaak hiervoor weggezonden wordt, dan vertrekken wij allen.’

‘Ja zeker, ja zeker!’ riepen de meesten in opgewondenheid.

De markies zweeg, maar was zienlijk getroffen.

‘Mijnheer de markies, luister naar uw goed hart,’ ging de kamerdienaar voort, ‘vergeef het klein ongelijk u aangedaan; wij allen vragen het u op de knieën!’ En inderdaad allen knielden op denzelfden stond. De vrouwen huilden van aandoening. Ook de markiezin kon hare tranen niet wederhouden. ‘Heer markies,’ kreet zij, ‘vergeef; hij heeft genoeg geboet!’

‘Staat recht, mijne kinderen,’ sprak de markies met tranen in de stem, ‘alles is vergeven!’

Jaak mocht blijven en Jaak bleef; doch drie maanden later droeg men hem naar 't kerkhof; de man had zijne oneer niet langer kunnen overleven.

II.

Goede ziekendiensters zijn dun gezaaid. Mevrouw van het kasteel weet kranken te troosten en te verzorgen als eene echte liefdezuster. Men heeft haar gezien bij het bed van eenen zieken ouderling, dezen al de diensten bewijzende welke zijnen droevigen toestand vergde; men heeft haar betrapt in de hut eener behoeftige lijderes, knielende op den killigen grond om des te gemakkelijker en des te beter de walgelijke wonden dezer beklagenswaardige vrouw te kunnen vermaken.

En wat de verdienste der daden van de edelmoedige vrouw nog verhoogt, is, dat zij bij het verrichten harer liefdewerken altijd een vriendelijk gezicht weet te zetten, gelijk ook niet dan hartelijke en opbeurende woorden over hare lippen komen. Dat bij haar alles immer met de grootste beleefdheid gebeurt, hoeft niet gezegd te worden.

Op het kasteel had men eenen ouden kok, een man bedreven in zijn vak en die nimmer de spaarzaamheid uit het oog verloor. Hij was eerlijk als goud en sloeg gewetensvol de belangen zijner meesters gade, wat voor gevolg had, dat met betrekkelijk weinig geld, goeden sier werd gemaakt.

Die man was getrouwd, maar had geene kinderen; zijne vrouw bekleedde de plaats van kamenier bij de genadige markiezin.

Eens, men heeft nooit geweten waarom noch waarvoor, vatte de markiezin tegen haren ouden trouwen kok misnoegdheid op. Zij verweet hem in tamelijk strenge woorden, dat hij geen voldoende toezicht hield op wat in de keuken gebeurde en verbruikt werd. Onder andere beweerde zij, dat er op de dienstbodentafel te veel vleesch en bier werd gebruikt; te veel vleesch, zoowel als te veel bier, meende zij, is hinderlijk voor 's menschen gezondheid. Zij, de markiezin zelve, zou voortaan de rekeningen van geleverd bier en vleesch nazien en betalen. Dit besluit trof de oude man als een donderslag, hem, de oude trouwe dienaar dierf men van ontrouw, allerminst van onachtzaamheid beschuldigen!

's Avonds vertelde de ongelukkige aan zijne geliefde echtgenoote wat hem binnen den dag was overkomen. De vrouw, met het inzicht om haren man te troosten, noemde het eene vrouwengril der markiezin, eene gril gelijk men bij haar sedert eenigen tijd nog andere had bespeurd.

De kok gebaarde zich met deze woorden te laten troosten, doch hij was diep in zijne eer gekrenkt en sloot geen oog gedurende den ganschen volgenden nacht. 's Anderdaags morgens stond hij op meer vermoeid dan toen hij zich den vorigen avond had te bed gelegd. Hij, de vroolijke man, de immer opgeruimde gast, verviel in treurige droomerij zoodra hij alleen was, of vergat zichzelven te bewaken. Aan niemand, buiten zijne vrouw, sprak hij van het kwaad vermoeden door de markiezin tegen hem opgevat. Slechts eene enkele maal met den eersten tafelgast, zijn bijzondere vriend, sprekende, bracht hij het onderhoud op spaarzaamheid in groote huizen

te berde, en eindigde zijne rede met de woorden: ‘Als ik er niet meer zal zijn, zal men ondervinden wat eene goede keuken doorgaans kost.’

De goede man had eenigen tijd de hoop gekoesterd en zijne vrouw had daarin gedeeld, dat mevrouw de markiezin, na alles goed te hebben overslagen, hem verschooning zou vragen, allerminst haar ongelijk zou bekennen; maar deze hoop bleef onvervuld, de markiezin was beleefd, zoo mogelijk beleefder dan naar gewoonte, maar tevens was ze koel, afgemeten, en niet meer hartelijk, gelijk zij vroeger doorgaans jegens den kok placht te zijn.

Met des koks vroolijkheid scheen ook zijn verstand af te nemen; niet iedereen bemerkte zulks; later verklaarden slechts enkele dienstboden het ondervonden te hebben.

De vrouw des ongelukkigen hield haren besten man gezelschap zooveel haren dienst het haar toeliet, en de kok scheen deze voorkomendheid op hoogen prijs te stellen en dagelijks betuigde hij er haar zijne dankbaarheid over. Ondertusschen werd de toestand zijner verstandvermogens niet beter, integendeel; eensdaags begon hij te spreken van policie, van gendarmen, van bedriegers en dergelijke dingen meer. De echtgenoote had hem goed te doen opmerken, dat hij van geene oneerlijkheid beschuldigd, zelfs er niet van verdacht was. - ‘En ben ik niet onbekwaam?’ gaf de ongelukkige haar dan ten antwoord. ‘Heb ik mijne taak niet slecht ververvuld? Is dat geene oneerlijkheid?’

De troostende en aanmoedigende woorden zijner gezellin brachten hem echter tot bedaren en deden het volle bewustzijn in zijne gekrenkte ziel wederkeeren.

Op eenen avond terwijl de vrouw des koks hare bediening als kamenier bij de markiezin uitoefende, trad hij eensklaps en ongeroepen in de kamer der meesteres, waar zijne vrouw hare bediening waarnam, en het woord tot deze richtende sprak hij: ‘Lieve, kom mij nog wat gezelschap houden; gij zult mij niet lang meer zien, want straks komen de gendarmen mij halen.’ - ‘En waarom zouden de gendarmen u komen halen, dwaze man?’ vroeg de markiezin. - ‘Omdat ik mijne plicht niet heb gekweten, edele vrouwe, omdat ik oneerlijk was!’ - ‘Gij oneerlijk!’ antwoordde de markiezin. ‘Wie heeft u dat ooit gezegd?’ - ‘Tegen u heb ik misdaan, edele vrouwe.’ - ‘Tegen mij hebt gij niet misdaan; en hadt gij iets misdaan, 't was u van herte vergeven.’ - ‘Gemeend?’

edele vrouwe. - ‘Ja gemeend; alles is vergeten en vergeven.’ De ijlhoofdige man wierp eenen treurigen blik op de beide vrouwen en verliet langzaam de kamer. In 't weggaan herhaalde hij half luid: ‘Vergeten en... vergeven!’

‘Uw man raaskalt,’ sprak de bekommerde markiezin tot hare kamenier; ‘hij moet bewaakt worden. Ga en doe wat ge noodig acht; ik zal mij zelven wel behelpen.’

Nauwelijks waren die woorden uitgesproken of een pistoolschot klonk door het kasteel; men liep naar de kamer van den kok en daar vond men den ongelukkige met een doorboorden schedel. De dood was plotselings geweest.

Het kasteel kwam in rep en roer; pastoor en dokter werden geroepen; men bekloeg den ouden braven man en zijne terneergeslagene echtgenoote; men zocht naar de oorzaak van het gebeurde ongeluk, doch niemand dierf het bestaan hierover iets luidop te zeggen.

De markiezin troostte de nieuwe weduwe op de liefderijkste wijze; voor eene zuster hadde zij niet beter kunnen zijn dan zij voor hare dienstvrouw was.

De ongelukkige kok werd plechtig begraven in bijwezen van heel de bevolking van het kasteel, niemand, zelfs niet de geringste daglooner uitgezonderd. Op zijn graf werd een steenen kruis geplaatst, door de markiezin bekostigd, waarop de naam des slachtoffers gebeiteld stond met de melding: ‘schielijk in den Heer ontslapen op 3 Mei 18.. Hij ruste in vrede.’

III.

Hartelijkere, vriendelijkere, meer medelijdende ziekenbezoekster dan de kasteelvrouw kent men niet. Immer weet zij iets aanmoedigends te zeggen. Verwijten doet ze nooit, al wist zij met zekerheid dat de kranke lijdt door zijne eigene schuld. Immer troosten, immer opbeuren door gezegden over dingen die onder 't oog vallen; spreuken en gebeurtenissen uit het H. Schrift haalt ze zelden aan; zij schijnt deze zelfs opzettelijk te verwaarloozen. Hierin zou ze zich mogelijk kunnen bedriegen; zeer verstandige menschen beweren dat de godsdienst, de geopenbaarde waarheden doorgaans de beste troostredens zijn bij terneergedrukte lieden.

De heer markies is een groote jager; wild heeft hij bijna zoo lief als de leden zijner familie. Het opspringen van een haas, het verschijnen van een reebok, de vlucht van patrijzen

of fezanten kan hem in verruking brengen, niet zoo zeer voor hem zelven, maar voor het genot dat hij zijnen vrienden ten tijde der jacht zal kunnen verschaffen.

En toch is er iemand die meer nog dan de edele kasteelheer konijntjes, hazen, fezanten, patrijzen en reebokken lief heeft, dit is zijne edele echtgenoote. Voor haar zijn er nooit hazen en konijnen genoeg; eene kudde van twaalf, vijftien reeën is eene onbeduidende zaak! Meer, veel meer zouden er moeten zijn; in sommige eigendommen, beweert de markiezin, treft men oneindig meer wild aan, en dit zou hier ook moeten wezen.

Men heeft haar schoon te doen opmerken, dat het wild leeft meer ten koste van den boer dan van het voedsel hem door den kasteelheer gegeven. Op dergelijke gezegden heeft de markiezin een vast antwoord, dat luidt: ‘Als iemand schade lijdt, die schade wordt hem betaald. Wat heeft hij verder te vragen? - Wie eigenlijk,’ voegt zij er somtijds bij, ‘klagen over schade door wild aangericht? Slechte, zorgelooze landbouwers; menschen die te lui zijn om hunnen akker behoorlijk te beploegen of te gierig om er eene voldoende hoeveelheid mest op te brengen; met één woord, domme, onwetende of vaddige pachters. Goede, verlichte pachters klagen nooit!’

Zekere geringe boer beploegde een stuk land dat dichtbij een bosch van den heer markies was gelegen. Alle jaren deed de man klachten over de verwoestingen door het wild aan de vruchten van zijnen akker toegebracht en reeds verschillige keeren had men hem hierover vergoeding moeten betalen. Dit misnoegde den kasteelheer zeer, en nog sterker zijne edele gemalin, mevrouw de markiezin. Daarbij kwam nog de bijzonderheid dat, naar men verzekerde, de pachter er geene zwarigheid in maakte, wanneer hij er de kans toe had, een haasje, een konijntje, of wat het dan ook wezen mocht, neêr te schieten. Den jachtwachter van den markies werd derhalve den last opgelegd den vermetelen boer heel bijzonder te bewaken en op heeterdaad van jachtovertreding trachten te betrappen.

Dit was echter geen gemakkelijk werk; de doorslepene loerjager kwam slechts als de opziener reeds vertrokken was, of wel was hij somtijds ook al met een stuk wild verdwenen vóór de aankomst van den wachter.

Dit stiet mijnheer de markies en mevrouw de markiezin hevig tegen den kop; hun bediende werd streng aangemeld dat, zoo hij binnen de veertien dagen den loerjager niet wist te betrappen, hij, de wachter, uit zijnen dienst zou ontslagen worden.

Thans diende de zaak heel ernstig opgenomen te worden en de wachter deed het; hij vroeg op zijne kosten een jachtopziener van een niet ver van daar gelegen heerengoed om hem in zijne moeielijke taak bij te staan. De medehulp werd beloofd en verleend. Beide ambtgenooten gingen verschillende avonden en morgenden op loer staan of liggen, maar zagen noch hoorden niets; het was alsof de wildstrooper door iemand werd verwittigd, wat ons ondertusschen niet onwaarschijnlijk voorkomt.

Nieuwe maatregels werden genomen; de beide wachters gingen van onder den noen, uur waarop zelden iemand in 't veld bevonden wordt, zich in een stuk graan stoppen op eene plaats waar veel wild was en waar de slimme wildstrooper, naar men verzekerde, menig haasje had overhoop geschoten. Tegen honger en dorst, zoowel als tegen de hitte der zon en de koude van den nacht, hadden de beiden mannen behoorlijke voorzorgen genomen.

Dit maal was de loerjager verschalkt; daar niemand de wachters naar hunnen post had zien trekken, zoo werd hij door niemand verwittigt en bij het vallen van den avond begaf hij zich juist naar de plaats waar de twee ieverige wachters zich schuil hielden. Niet lang was hij daar of een haas kwam toegeloopen; de loerjager legde aan, schoot en trof den hardlooper. Hij wilde hem oprapen toen, o wee! op eens twee mannengestalten dicht bij hem opdaagden. Op dit zicht loopt, ijlt, springt hij als een vervolgde reebok. De anderen zitten hem dapper op de hielen; hij is hun maar weinige schreden meer vooruit, dadelijk gaat hij gepakt worden! In dezen hachelijken stond wil hij eene uiterste poging wagen, het eenige middel om mogelijk aan zijne achtervolgers nog te kunnen ontsnappen. Daar hij juist boven eenen hoogen kant gekomen is springt hij eensklaps van boven naar beneden op het gevaar af zich hals en nek te breken. De achtervolgde verkeerde in de overtuiging dat de wachters zijnen roekeloozen sprong niet zouden nadoen en dat hij, terwijl zij eenen langen omweg zouden maken, den tijd zou hebben om te ontsnappen of zich ergens te stoppen.

De ongelukkige had echter zonder den waard gerekend: in zijnen sprong kwam hij op eenen harden weg te recht en brak zich arm en been.

Thans was hij onweerroepelijk verloren; zonder hulp was hij zelfs onbekwaam zich op te richten, en de triomfeerende jachtwachters ter plaatse gekomen zijnde, zagen zich uit menschlievendheid verplicht andere mannen te gaan roepen om gezamenlijk den armen gekwetsten huiswaarts te dragen.

Niettegenstaande de zorgen door eenen bekwamen geneesheer aangewend, kwam het vuur in den verbrijzelden arm en weinige dagen later bezweek de pensjager in de uiterste pijnen, eene vrouw en drie jonge kinderen achterlatende.

Op den dag der teraardebestelling torschten vier kloeke boeren de lijkbaar van hunnen ongelukkigen vriend op de schouders; de klokken luidden treurig; eene menigte volk, bestaande uit mannen, vrouwen en kinderen, volgden ingetogen den lijkstoet en verdween weldra in de poort van het ouderwetsch kerkje.

De nieuwe weduwe, eene vrouw vreemd aan de gemeente en wees sedert haar vijftiende jaar, bleef alleen in hare woning met de twee jongste harer kinderen; eene goedwillige geburedochter had het oudste bij de hand met zich kerkwaarts geleid. Niet lang echter vertoefde de vrouw alleen in deze nu treurige wooning, zij weende nog volop in de hevigste smart des harte toen, na een licht getik op de huisdeur, deze opengestooten werd en mevrouw de markiezin op den dorpel verscheen. De edele vrouw, een fraai korfje aan den arm dragende, trad binnen met een minnelijk aangezicht, dat van ware deelneming getuigde; zij wende zich tot de bedrukte vrouw en vatte met goedheid dezer van tranen natte handen. Dadelijk wist de markiezin tot moeder en kinderen iets troostends te zeggen; ditmaal sprak ze van den hemel van de vreugde die de goede menschen er genieten; van het geluk dat de overledene gehad had door het ontvangen der H. Sacramenten zich behoorlijk tot de dood te hebben kunnen voorbereiden, enz. Merkelijke andere redens van vertroosting wist zij bij te brengen, en zij trok haar bezoek zoo lang, zeide zooveel schoone dingen tot moeder en kinderen, dat de doodsklokken lang eene tweede en laatste maal hadden geluid en de rampzalige loerjager reeds was begraven eer de markiezin de schamele woon verliet. Het spreekt van zelfs dat de eenigszins getrooste weduwvrouw en hare telgen den inhoud van het korfje ten

geschenke hadden gekregen; de edele vrouwe voegde er de belofte bij, dat moeder en kinderen voor geene armoede hadden te vreezen zoolang de goede God haar leven en vermogen liet.

Zonderlinge doenwijze dezer zonderlinge vrouw! Sommige lieden noemen de markiezin een engel van liefde; anderen heeten haar eene moordenares.... Wij sluiten ons verhaaltje met de woorden: de zon is een weldadig iets, dat koestert en verwarmt... maar ook kan dooden. - Is dit om reden harer duistere vlekken?

Poezie

I.
Rouw.

(Villanella)

Ik had heur gansch mijn hart gegeven, -
Zooals men 't ééns in 't leven doet...
Ze was mijn al... ze was mijn leven!

Ik ging met haar langs stille dreven, -
Alleen met haar zijn was mij zoet...
Ik had heur gansch mijn hart gegeven...

Haar hand voelde ik in mijn hand beven,
Toen ik geknield lag aan haar voet;
Ze was mijn al... ze was mijn leven!...

'k Zei haar: ‘O, zie den vlinder zweven,
Thans 't zonlicht 't bloempjen opendoet...’
Ik had heur gansch mijn hart gegeven!

Ik zag geen vlekje op 't roosje kleven,
Zoo vlekk'loos waande ik haar gemoed!...
Ze was mijn al... ze was mijn leven!

Ze zwoer mij trouw, doch - om het even,
Verstiet ze mij - en ik... ik boet!
Ik had heur gansch mijn hart gegeven, -
Ze was mijn al... ze was mijn leven!...

ISIDOOR ALBERT.

II.
Natuur.

Verdwenen zijn de mistgordijnen, -
De zon verguldt de bloemenblaân;
Het landschap biedt zijn schatten aan...
Natuur herleeft... niets blijft nog kwijnen!

Wijl 't koeltje lispelt tusschen 't loover,
Het vogelijn zijn liedje kweelt,
De gouden vlinder 't bloempje streelt,
Waait ambergeur de schepping over!

De dauw beperelt 't gras der lanen,
Alom ontvouwt zich 't jeugdig groen;
Natuur verspreidt haar prachtfestoen...
Op 't water zwemmen blanke zwanen.

Geliefden dolen door landouwen,
De toekomst zien ze lachend in,
Hun herte zwelt van reine min;
Een zoen bezegelt 't zoet vertrouwen...

De Lente is weer in 't land gevaren;
De zon, de groene looverzee, -
't Brengt alles liefde en leven mee...
't Is of wij in een Eden waren!

ISIDOOR ALBERT.

Beirvelde, *den* 5 *Mei* 1890.

III.
Ramp en zelfopoffering.

Drie mannen verdwenen in den ruimput: de tweede om den eerste, de derde om de beide vorigen te redden. Allen bezweken, oogenblikkelijk verstikt....
(Ramp te Haaltert-bij-Aalst).

Nog immer vraagt het werk zijn drom van martelaren,
En laat bedrukten over bijwien 't gebrek vergroot;
't Zij in der vlammen gloed, 't zij in het diep der baren,
Hoe menig werker vindt niet bij zijn taak den dood!

Een man is in 't gevaar: daar snelt ter hulpe een broeder,
Voor wien 't gevaar vergoddelijkt zijn hart van mensch:
Wat gaz, vergif of vlam ook dreigen steeds verwoeder,
De redder aarzelt nooit; zijn moed is zonder grens.

Drie offers rusten ginds op 't doodenveld der braven,
Want braven zijn die vallen gehuld in 't werkmanskleed;
Thans blijft aan ons het troostend woord des plichts te staven:
Dat nooit liefdadigheid vergeefs haar oproep deed.

Drie offers rusten ginds. Dat elk van ons thans trekke
Uit zijn vermaak een stuiver of luttel 't zoo beperk',
Opdat ons liefdegift den moed ginds weder wekke
Der weduwen en weezen, der offers van het werk?

VICTORIEN VANDE WEGHE.

Laken bij Brussel.

Een hartelijke teug

Het was op eenen zondag na de vespers.

Vaders uurwerk ging niet meer, hoe goed het ook voor alle ongeval bewaard zat in eene groote, koperen overkas. Ik, kereltje van tien jaar, werd gelast het naar de stad te dragen.

Het moet niet weinig ophef gemaakt hebben, toen ik over de dorpsplaats trok: het hoofd achterover; vaders gaanstok ter hand; het horloge in den zak; de blinkende, zware ketting op de borst.

Het was heet weer; stralend hing de zon aan een diep blauwen hemel, roerloos stonden de boomen. Zoo ver de oogen droegen, ontrolde zich de eenzame weg met zijn heet gestoofd zand tusschen het geel geblakerde koren.

't Huis was het eten des middags wellicht te gezouten geweest, want ik leed weldra stikkenden dorst; te vergeefs keek ik rond om ergens een druppeltje water te ontdekken.

‘De vrouw van den uurwerkmaker is altijd zoo vriendelijk voor mij,’ dacht ik, ‘zij zal mij wel helpen.’

Afgemat, bestoven van het hoofd tot de voeten, met blakend, bezweet aangezicht kwam ik toe in de stad.

Vol smachtend verlangen trad ik den horlogewinkel binnen, trof er niemand aan dan eene oude gebuurvrouw, die, met hangende onderlip, op eenen stoel bij de deur zat en op den winkel paste. Zonder zelfs een woord te spreken, liet ze mij de boodschap afleggen, en ik mocht vertrekken zonder woord of teeken ontvangen te hebben.

Ware ik beter met de stad bekend geweest, voorzeker zou ik er water gevonden hebben; maar wie weet, of mijne te ver gaande schuchterheid mij niet hadde belet uit de eene of andere fontein te drinken. Ja, ik geloof, dat ik het niet zou gedurfd hebben.

't Was met tranen in de oogen, dat ik den terugtocht aanving.

Ik sloeg ditmaal den weg in, die mij langs de beek zou brengen, trok voort door het heete zand, onder de schroeiende zon. Ik leed al meer en meer van den dorst, mijne tong kleefde aan mijn verhemelte. Hoe gretig stelde ik mij eene sappige peer voor, een vleezige appel! Ik liep naar elke ietwat diepe gracht, maar, helaas, het had reeds lang niet meer geregend, en geen druppeltje vocht viel er ergens te ontdekken!

Ik stak klaverbloemen in den mond, maar 't was, of ze droog waren en met zand bestrooid.

Eindelijk bereikte ik de beek.

Eene vreeselijke teleurstelling wachtte mij.

De langdurige droogte had het allerlaatste water laten verdampen in het bed der beek. Ja, 't was er vochtig en koel onder de breede bladeren der elzenstruiken, maar in de diepte viel er niets te ontwaren dan zwarte modder.

Doodmoe liet ik mij op 't gras neerzinken, maar de dorst noopte mij weldra op te staan. Een half uur had ik nog af te leggen, eer ik de eerste huizen van ons dorpje zou bereiken.

Slechts éene woning moest ik voorbij; ze stond halverwege, als verloren, aan den zoom van een wilgenboschje.

Ik denk niet, dat eene oasis in de woestijn den verdwaalden reiziger lieflijker voorkomt, dan het kleine verblijf oprijst in mijne verbeelding. Het valt mij onmogelijk u af te schetsen, hoe ik in den gloeienden dag de schaduw tusschen het gebladerte zie hangen, zoo diep geheimzinnig en aanlokkend tevens. Wat zalige rust omgeeft alles door niets gestoord, wat van menschelijke ellende spreekt. Men leeft er vergeten van de wereld; de zon stijgt er op met nooit gezien ontgloeien en fonkelen, laat uit veld en bosch de begeestering opwalmen, giet gloed in het hart, doet het bloed in de handen tintelen van onweerstaanbaar verlangen naar 't werk. Lief als daar is elders geen groen, zóo blauw bloeit nergens het vlas, zoo machtig werpt nergens de grond zich op in stengel en blad, bij het avondwegsterven vloeien van het westen nooit vermoede tinten weg, en over alles fluistert eene stem: ‘Slaap zacht! Slaap zacht!’ In het kleine kamertje dommelt men in onder het gesuis der wemelende bladeren. Wat tooverachtig zilveren licht werpt de maan door het venster, en hoe vriendelijk pinken de starren.

Dikwijls, als kleingeestigheid of haat mij in den weg traden, heb ik mij ginds in verbeelding verplaatst, er mij neergevleid op het fluweelzachte gras, er mij laten doordringen van de streelende kalmte, die er den mensch van alle zijden tegenwaait...

Halverwege dus zou ik die voor mij dan schier nog onbekende woning bereiken. Hoe schuchter ik ook was, toch maakte ik het vast voornemen er binnen te treden om lafenis te zoeken voor mijnen dorst. Hoe begeerig stelde ik mij het genot voor van een langen teug helder, frisch water. Ik zag

mij over den boord van den diepen steenput gebogen, hoorde den houten emmer in het water plonsen en naar boven gehaald worden met een geplas en geklater, dat allengskens overging, - bij het gepiep der draaiende as onder de koorde, - in een trippelenden zang der dikke, neervallende druppels.

Ik bereikte de woning, en alles er om heen scheen zoo verlokkend, zoo vertrouwelijk, dat ik met waarlijk lichten stap den wegel insloeg tusschen oude vlierstruiken, - door hooge appelboomen overlommerd, - en langs den gevel, met wijngaardranken bekleed, op het voorhof kwam. Overal heerschte diepe zondagsrust. Ik ontwaarde twee oudjes, man en vrouw, die in de deur van den koestal stonden, en naar binnen blikten. De man met gebogen rug was in de hagelblanke hemdsmouwen, had de blauwe trosslaapmuts op de grijze haren; de vrouw, mager en klein, droeg eene sneeuwwitte pijpjeskap met blauwe lintjes, en over de gestreken, roode jak met zwarte bollekens, een bruin gebloemden, katoenen borstdoek. Hoe goed en eenvoudig kwamen ons tweetal mij voor.

Ik naderde, verklaarde in eenige woorden mijnen nood.

De ouderling, met het getaand, gerimpeld aangezicht, zag mij vriendelijk aan met de kleine oogjes en sprak:

‘Ik heb Napoleon gediend, mijn jongen, en weet wat dorst lijden is. Ga maar binnen: op de kannebank staat de karnemelk kuip met den schotel er in; schep maar op en vul uw buikje!’

En de vrouw, met bloedroode onderlip, zag mij deelnemend aan en vervolgde:

‘Ge zijt bezweet, vriendje; nu moogt gij geen koud water drinken, ge zoudt er heel zeker eene ziekte van opdoen... Onze karnemelk is zoo goed!’

En beiden keken weer den koestal in.

Het vertrouwen, dat ze in mij stelden, roerde mij diep; ik maakte het vast voornemen thuis nooit geen kattekwaad meer te verrichten, opdat de goede ouderlingen maar niet zouden vernomen hebben, dat ik soms een kleine, stoute jongen was.

Ik ging de arme woning binnen; de noteboomen, vóor het venster, wierpen hunne zware schaduw in de keuken; rood als bloed waren de tegels van de kannebank, en de ijzeren banden van de kuip blonken als glanzend zilver. De houten schotel, die op de melk dreef, was schier zoo wit als deze

zelve. Ja, een koning heeft ongetwijfeld soms buitengewoon lekkere flesschen op tafel, maar voorzeker kent hij het genot niet, dat ik smaakte, toen ik met eene goddelijke streeling in het gehemelte, den boordevollen schotel met de malsche karnemelk aan de bevende lippen had en den inhoud tot den laatsten druppel in lange teugen verzwolg.

Verzadigd, met licht gemoed, ging ik tot de twee oudjes in de staldeur en zei:

'Ik heb den schotel weer in de kuip gezet, en ge zijt heel wel bedankt.'

Niet eens vroegen ze mij, wie ik was, wenschten mij goede thuiskomst, en ik voelde, dat ik daar altijd een welkome gast zou zijn.

Ik dacht:

'Ze moeten zich toch wel gezegd hebben, dat ik er braaf uitzie, anders hadden ze mij zoo alléen in de keuken niet laten gaan.'

En meer dan eens heb ik mij voorgesteld, dat zij aan de deur van den stal wellicht naar hunne eenige koe keken, die ziek was; heb gewenscht, dat zij het voor hen zoo kostbare dier mochten behouden hebben.

Met innige dankbaarheid herinner ik mij nog steeds die twee ouderlingen en heb zoo dikwijls gedroomd, dat ik hun weldoener werd. Ik woonde op een schoon kasteel, onbekend van mijne bejaarde vrienden, die nu in nood waren, arm en ellendig; ik noodigde hen uit bij mij, voorzag in al hunne behoeften, en vertelde hun dan de geschiedenis van den zoo hartelijk geschonken teug karnemelk; ofwel, zij kwamen in nood bij mij, hunnen eigenaar, konden den pacht niet betalen, smeekten om uitstel; ik deed mij kennen, gaf hun de kleine woonst in eigendom...

O zoete, gulden droomen!

Helaas, toen ik in rijpe jaren, na lange afwezigheid, daar eens aankwam, was het bosch en de lieve woning verdwenen, stond er eene herberg in rooden steen opgebouwd, en niemand kende er nog den naam der twee oudjes. Spoorloos verdwenen van de aarde! Met vorschend oog ziet men rond naar de kwaden; aan de goeden gunt men zelden een welwillenden blik.

Uit het diepste mijns harten, o brave grijzen, al hebt gij het nooit geweten, heb ik u steeds alle heil toegewenscht.

(*Uit* '*Grootvaders Vertellingen*'.)

REIMOND STIJNS.

De kleine beambte

Het was in Augustus van het jaar 1871. Wij zaten voor een der grootste koffiehuizen van het *Boulevard des Italiens*(1) en lieten de bonte, golvende menigte nakijkend voorbijgaan. Mijn vriend was voor de eerste maal in Parijs. De puinen der Wereldstad hadden eenen zoo onweêrstaanbaren indruk op zijne verbeeldingskracht uitgeoefend, dat hij zich niet inhouden kon de geloofwaardigheid der teekenaars en reporters zijner vaderlandsche dagbladen over de wreedheden der ‘Commune’ te doen opmerken. Wij waren den ganschen dag rusteloos rondgeloopen en verheugden ons op dit oogenblik over onze ‘halve tas’ in de overtuiging die verkwikking redelijk verdiend te hebben.

Het sloeg negen. Immer meer gekleurd vormde zich de veelhoofdige beweging op het *Boulevard.* Er trad een oude, sidderende man tot onze tafel nader. Zijn gansch lichaam schokte hevig als dat van eenen zenuwzieke. Hij bad om eene aalmoes; mijn vriend reikte hem een geldstuk toe. Eene halve minuut later legde een jonge kerel ons een stuk papier nevens de tas. De vod was met eenige anekdoten bedrukt en droeg op de keerzijde dat opschrift: ‘Mijne heeren en damen, koopt, als 't belieft, dit werk aan uwen toegenegen dienaar, die doofstom is. Het kost maar twintig centiemen.’ Mijn vriend kocht er een. Onmiddellijk daarna verscheen eene havelooze vrouw, die een kind op den arm droeg en een tweede, ouder aan de hand sleurde. ‘Eene arme weduwe!’ murmelde zij op klagenden toon. ‘Heb medelijden, mijne heeren. Mijne kinderen hebben sedert twee dagen niets geëten!’ Daarbij wierp zij blikken ten hemel, die eene martelaarster geene oneer zouden gedaan hebben. Mijn vriend reikte ook haar eene kleinigheid toe en schudde dan nadenkend zijn met krullen omringd hoofd.

‘Er moet toch in deze reuzenstad eene verschrikkende ellende heerschen’ zuchtte hij na eene wijl. ‘De verstootelingen der maatschappij gaan ons hier ten minste met honderden voorbij...’

(1) Het ‘Boulevards des Italiens’ is eene der grootste wandelplaatsen van Parijs.

‘Zoo schijnt het, maar schijn bedriegt!’

‘Hoe dat?’

‘De ware armen en ellendigen moet gij hier in het licht der vonkelende lantaarns niet zoeken...’

‘Maar, ik bid u!’

‘Lieve vriend, ik ken Parijs zoo goed als mijne geldbeurs. Verlaat u daarop. Uwe milddadigheid van zooeven is in 't geheel niet op hare plaats.’

‘De arme, bevende grijze....’

‘Loopt den ganschen dag overal rond en zoo recht en krachtig als een grenadier. Ik ontmoet hem dikwijls, wanneer ik mijne morgenwandeling doe. Zijne behendigheid in het schudden brengt hem eene jaarlijksche rente op van vier tot zes duizend frank.’

‘Onmogelijk! Maar de doofstomme....’

‘Speelt meesterlijk zijne rol en is echter niettemin een schaamtelooze bedrieger. Hij behoort tot de gekendste figuren des *Boulevards.*’

‘En die ongelukkige weduwe?...’

‘Is zoo weinig weduwe als gij en ik. De twee kinderen heeft zij gehuurd. Zij “verdient” zelfs zooveel, dat zij den oudsten der beide wormen dagelijks vier franken huurprijs betalen kan. Neen, mijn beste, de ware ellende verbergt zich schuw en vreesachtig, alsof armoede eene misdaad ware.’

‘En waar zijn die echte noodlijdenden te vinden? Zijn het de arbeiders der voorsteden, de soldaten der “Commune”, de mannen der maatschappelijke omwenteling?’

‘De toestand der werkmansklas laat zeker veel te wenschen, maar op tien gevallen kan de arbeider het negenmaal zoover brengen, dat hij zich en de zijnen uit den slag kan trekken. Gezonde, vlijtige handen verdienen zelfs in de ongunstigste verhoudingen zooveel, dat van eenen eigenlijken nood geene spraak zijn kan. De Parijzer werkman zou zich zelfs eerlijk in de maatschappij kunnen stellen, indien hij geene grootere noodwendigheden had dan de Vlaamsche. Immers daar ligt juist de ondergang eener prachtstad: de overfijne levenswijze der rijken werkt verderflijk op de lagere standen en zoo komt het, dat bij den werkman een onverzoenlijk geschil gerezen is tusschen *willen* en *kunnen.* De Parijzer ambachtsman maakt bij iedere maaltijd aanspraak op zijn nagerecht, zoo goed als de “Petit-Crevé” des *Boulevards*; hij verschaft zich gaarne verkwistende minnarijen

gansch op de manier der groote heeren. In zulke omstandigheden moet hij zijn dagloon armoedig vinden. - De vlijtige, spaarzame familievader daarentegen kan een eerlijk bestaan hebben: als arbeider heeft hij niet noodig volk te ontvangen; zijne dagelijksche kleederdracht is de bovenmatig gesparige bleeke kiel; hij huisvest zich zonder aanzien voor 't is gelijk welken maatschappelijken omvang, waar en hoe het hem lust; zijne vrouw en zijne kinderen helpen met hem werken, want ook zij kunnen doen en laten wat hun behaagt. Kortom de werkman, ondanks alle ontoereikendheid van onzen socialen toestand en behalve zijne rechtvaardige aanspraak op verbetering, behoort geenszins tot de eigenlijke ongelukkigen. Neen, ik wil u van de ware verstootelingen van het hedendaagsche Parijs spreken: het zijn de ondergeschikte beambten. Van de ellende, welke deze ongelukkigen doormartelt en doorknaagt, maakt zich onze ijdele wereld, die slechts naar den schijn oordeelt, geen begrip.'

Mijn vriend drukte mij den wensch uit iets over de levenswijze der moderne parias te vernemen en zoo verhaalde ik hem wat ik ervan wist. En wellicht is het den weetgierigen lezer niet belangloos, dat ik hier het vluchtige beeld na teekene, dat ik vroeger ontwierp. Zoo niet, heeft hij het opperste recht deze sombere bladzijde over te slaan.

II.

Het is wel drie jaar geleden, dat ik op eenen schoonen morgen in den 'Omnibus-Impériale' van Batignolles-Clichy[1] naar de Wijnhallen wandelde. Mijn gebuur ter rechterzijde, een tamelijk gekleede man van midden de dertig, had een verstandig voorkomen. Zijn bleek gelaat was omlijst met eenen welbezorgden zwarten volbaard, die de vale kleur der wangen nog treffender maakte. Er lag iets als eene onuitspreekbare geestesdroefheid over het gansche gelaat; een adem van vreugdelooze zielsverbijstering vermengd met eene volkomene onderwerping aan het lot. De man boezemde mij belang in. Na weinige minuten had ik een gesprek met hem aangeknoopt. Hij was mededeelzaam zoo als ik verwacht had. Ik vernam, dat hij bediende was in het stadhuis; dat hij

(1) Batignolles-Clichy is eene volkrijke voorstad, vormende het 17e arrondissement van Parijs.

eerst over een half jaar zijne geboorteplaats - hij noemde een klein stedeken uit Normandië - verlaten had om naar Parijs over te komen. Zijne stem trof mij bijna nog meer als zijn uitwendige. In haren zeldzaam sidderenden klank lag zooveel geheim wee, zooveel onuitspreekbare kommer, dat ik weldra voor den ernstig bleeken man een rechtzinnig medelijden opvatte, zonder mij te kunnen uitleggen hoe hij eigenlijk tot dit gevoel recht had.

Na eene reis van omtrent twintig minuten groette hij mij op de beleefdste wijze en verdween in de nabijheid van St-Jacobstoren. Ongeveer vier weken later kwam ik hem tegen in den gang mijner woning. Ik herkende hem oogenblikkelijk.

‘Gij daar, Mijnheer’ zegde ik, ‘hoe gaat het?’

‘Ah! gij zijt het, mijnheer,’ antwoordde hij met drift. ‘Ik geloof, dat wij nu geburen zijn.’

‘Woont gij hier in dit huis?’

‘Ginder in den achterbouw, vijf verdiepingen hoog.’

‘O, dat Parijs! In eene echt Vlaamsche stad zou men zich sedert lang een bezoek gebracht hebben.’

Hij wierd rood.

‘Mijn toestand laat mij niet toe iemand te mijnent te ontvangen,’ stamelde hij met zichtbare verlegenheid, ‘anders zoude ik....’

‘Ei,’ onderbrak ik lachend, ‘ik kan wel denken, dat gij daarboven onder het dak geene vorstelijke salons ingericht hebt.... Wat doet het? Bij mij vindt gij ook geene overvloedige pracht.’

‘Ik ben gehuwd,’ voer hij voort, ‘en heb vijf kinderen. Mijne woning is zeer, zeer klein; ik kan werkelijk maar mijne allernaaste vrienden ontvangen.’

‘Welnu, wees zonder vrees, ik wil u niet eerder bezoeken, dan wanneer ge mij rechtstreeks uitnoodigt. Maar gij kunt mij ten minste die eere schenken. Wij hebben vroeger op den “Omnibus-Impériale” zoo aangenaam geredekaveld, dat het mij een gansch bijzonder genoegen zou geven u te mijnent te zien. Het bezoek verplicht u in geenen deele. Indien het u tusschen mijne vier muren niet behaagt, zoo zijt gij volstrekt gemachtigd....’

‘O! gij zijt te goed!... Dat is schoon gehandeld. Welhaast zal ik aan uwe deur kloppen.’

Beleefd groetend snelde hij mij voorbij. Ik echter dacht

den ganschen dag rond om mij in te beelden hoe het er daar boven op het vijfde wel uitzien mocht.... Ik moest het vroegtijdig genoeg vernemen.

Mijnheer Edouard, zoo was de naam des beambten, bezocht mij den volgenden zondag. Ik noodigde hem uit om met mij het avondmaal te nemen, wat hij ten stelligste weigerde. Voor het overige scheen hij zich zeer wel te mijnent te gevoelen. De genegenheid, welke ik voor hem opvatte, gaf aan mijn gedrag jegens hem iets bijzonders hartelijks en vertrouwelijks. Kortom wij wierden weldra goede vrienden en eer de tweede maand vervloog, had Edouard zijn in den beginne zoo terughoudend karakter ten volle veranderd. Hij maakte mij met zijne familie bekend, hij onthulde mij zijnen toestand met de openhartigheid eens kinds, aan wien het eene bevrediging geeft zijnen kommer ongedwongen te mogen uitstorten. En kommer was het in den volsten zin des woords, kommer, nood en ellende, welke deze ongelukkige familie bijna op ieder oogenblik het leven verbitterde en eindelijk haren ondergang aanbracht.

Edouard had twaalfhonderd frank jaarwedde; hij woonde zoo teruggetrokken mogelijk, maar toch was tweehonderd vijftig frank het minste, dat hij voor huispacht in afrekening te brengen had. Als bediende van het stadhuis moest hij steeds betamelijk gekleed zijn; ook zijne vrouw mocht in deze hoedanigheid niet geheel en gansch de vorderingen der betamelijkheid te buiten gaan. Ondanks alle vooruitzicht, ondanks alle berekening was het onmogelijk de uitgaaf voor de kleederen beneden de honderd tachtig frank te brengen. Maakte met de huishuur de som van vierhonderd dertig frank. Zetten wij nu, bij toenadering, zestig frank voor wasschen, tachtig voor de kleeding en het schoeisel der kinderen, veertig voor schoolgeld, tachtig voor verbranding, twintig voor licht en negentig voor onvoorziene en niet nader berekenbare uitgaven - voor alles bijna het onmogelijke minima - zoo bleven er voor het eigenlijke levensonderhoud van zeven menschen vierhonderd frank over! Men moet het voor volstrekt onuithoudbaar aanzien, dat eene familie met die armzalige som meer kan bestrijden dan de voedingskosten van eenen trimester. Edouard en de zijnen moesten met vierhonderd frank een vol jaar huishouden. Maar vraagt mij toch niet hoe! Het hart bloedde bij deze troostelooze, wraakroepende ellende.

III.

Een frank en tien centiemen daags in eene stad als Parijs! Dat was de langzame hongerdood in den allerbesten vorm. Inderdaad een der kinderen stierf in den zelfden herfst, - aan de slijmkoorts, zooals de moeder dacht - maar eigenlijk uit krachteloosheid. Ik moet het ten voordeele van Madame Edouard getuigen, dat zij het verhongeren van haar huisgezin meesterlijk wist te vertragen. Zij verstond er zich aan de hongerlijdende magen toch ten minste tweemaal per week te bevredigen. Doch zeker waren het zonderlinge maaltijden, die zij opdiende. Nu eens kookte zij twee pond tarwemeel met zout en water tot eene dikke brij, - eene lekkernij die reeds de drij vierden van haar dagelijksch budget opslorpte. Die brij wierd dan 's avonds tot de hoofdmaaltijd opgediend, nadat een deel voor het ontbijt van den volgenden morgen op zijde was gesteld geworden. Bij elk deel voegde de moeder een bijna onzichtbaar stukje brood, maar nimmer een druppel wijn, hoe onmisbaar die drank, zelfs voor den geringsten stand, in Parijs schijnen moge. Dan eens kocht zij in de markthalle bedorven visch en zocht die tegenwalgende spijs door eene bijtende ajuinsaus een weinig eetbaar te maken. Andere malen wierp zij wat kool in eenen grooten ketel en bereidde eene ‘soep’, 't is te zeggen, zij verzadigde hare familie met water, waarin eenige bladen rondzwommen. Kortom Madame Edouard gebruikte zinrijk bedrog en heden nog is het mij raadselachtig hoe het dien ongelukkigen slagen kon de verwoestende werkingen der verhongering zoo lang wederstand te bieden. Zonder twijfel zijn twee der kleinste kinderen van tijd tot tijd buiten wete der ouders gaan bedelen.... Parijs is groot en de honger doet wee.... Alle moederlijke moraal-voorschriften, alle grondregels van eergevoel smelten weg voor het kwellend gevoel van honger, dat voor het jonge organism, welk groeien moet, dubbel smartelijk valt.

In Vlaanderen zou Madame Edouard over een kostbaar hulpmiddel beschikt hebben, dat haar grensloos leed ten minste eenigszins verzachten kan - over den aardappel. In Parijs speelt dit bijzonderste voedmiddel van de Vlaamsche volksklas eene ondergeschikte rol, daar het te duur is. Ook het brood heeft niet dezelfde beteekenis als in Vlaanderen. In één woord de armen en de verstootelingen van Parijs zijn de ongelukkigste onder de zon.

De woning van Edouard's familie bestond uit twee plaatsen: eene kamer en eene keuken, die eerder een hok geleek. In deze plaats bevond zich eene meubeleering van de armste soort: drij bedden, eene tafel, zes stoelen en eene oude kast uit eikenhout; dat was alles. Hier zat Madame Edouard van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en naaide, breide, lapte, streek en borstelde zich schier het vel van de vingeren. Slechts zóo was het mogelijk de sleet van de kleêr kast der familie met de hooger aangeduide uitgaven te bestrijden. In deze omstandigheden kon dus van eene hulpwinning der vrouw geene spraak zijn.

Maar - zal men vragen - zou Mijnheer Edouard misschien in zijne rusturen geen?... Volledig niet, wreede lezer, Mijnheer Edouard was van zeven ure 's morgens tot twaalf ure 's middags en van één ure 's namiddags tot zes ure 's avonds aan het werk, om, na eenen genomen maaltijd, opnieuw onder zijn lastig juk gebogen te worden. Menigmaal kwam hij slechts om half elf van het bureel terug. Enkel des Zondags in den namiddag was hij vrij, maar zoo afgemat, dat hij deze uitspanning gansch aan zijne krachtherstelling moest wijden, wilde hij niet ziek worden.

Op zekeren dag kwam Edouard bij mij op de kamer en bad mij met sidderende stem hem eene kleine leening te willen doen. Zijne vrouw was sedert drij dagen bedlegerig.... Zij behoefde zorgen, geneesmiddelen en den bijstand des doktoors.... maar er waren geene honderd ‘sous’ meer in huis.

Nooit had zulkdanige bede mij meer getroffen als deze. Er lag zooveel bescheidenheid, zooveel fijn gevoel in het karakter en de manieren van den ongelukkigen man, dat ik in dit oogenblik gewenscht zou hebben over Rothschild's renten te beschikken, alleenlijk om een paar banknoten van duizend pond aan de voeten van den armen man te kunnen leggen. Ik wist wel, dat Edouard, die sinds lang met het te kort worstelde, voorzeker nooit in staat zou geweest zijn eene gedane leening terug te betalen; maar ik geloof, ware ik Harpagon[1] in persoon geweest, dat ik toch dit medelijdenswaardig slachtoffer der maatschappelijke ongelijkheid niet neen zou gezegd hebben. Een dringender beroep aan het menschelijke erbarmen dan Edouards droeven blik zou geen dichter gedroomd hebben.

(1) Harpagon d.w.z. de grootste gierigaard der wereld.

IV.

Dit gebeurde in Juni 1870. Twee dagen later ondernam ik eene reis in Zwitserland, waar ik, onvoorbereid als iedereen, door de geweldige politieke voorvallen tusschen Frankrijk en Duitschland verrast werd. Ik zou Edouard niet meer wederzien. Bij mijnen terugkeer naar Parijs vond ik zijne weduwe in den jammerlijksten toestand.... Het volgende was intusschen voorgevallen:

Gedurende de eerste maand des oorlogs ging de levenswijze der ongelukkige familie haren ouden, gewonen, droevigen gang. Ook de belegering van Parijs door de Duitsche troepen verslechtte niet merkelijk haren toestand. Sinds lang waren de lijders gewoon de ruwste ontberingen in stilte te verkroppen en nu leverde men hun kosteloos de noodige levensmiddelen, die zij zich uit eigen vermogen niet verschaffen konden. In Maart echter, toen de regeering van Versailles krachteloos terugweek voor de oproerlingen, die in den beginne nochtans licht te overweldigen zouden geweest zijn, en zij Parijs aan het gepeupel der Voorsteden prijs gaf, stortten zoovele gebeurtenissen over de Wereldstad, dat Edouard zijne bediening verloor en in den letterlijken zin des woords broodloos werd. De goedhartigheid der huisbewoners onttrok hem en de zijnen aan den uitersten nood en hij nam den hem aangeboden onderstand dankbaar aan, ofschoon hem het bewustzijn van de aalmoezen van anderen te moeten leven als lood op de ziel drukte.

De ‘Commune’[1] richtte zich in. Zij vroeg beambten. Men gaf Mijnheer Edouard de gelegenheid zich te melden. Hij aarzelde, maar de honger besliste. Met honderd vijftig frank maandelijksche bezoldiging trad hij in een stedelijk bureel. De familie herademde. Zoo schitterend was zij nog nooit in stand geweest.

De geluksdroom was echter maar van korten duur. Na wekenlange schermutselingen schenen de regelmatige troepen ernstig te zullen worden. De ‘Commune’, niet leefbaar uit oorzaak harer principepen, verzwakte zichtbaar van dag tot dag. De grollende donder van het geschut der regelmatige

(1) De ‘Commune’ was het revolutionnair bestuur van Parijs, dat zich in 't begin des jaars 1871 na het beleg van Parijs door de Duitsche troepen en in de afwezigheid van het gouvernement inrichtte en bestond uit socialisten en maatschappelijke omwentelaars. De ‘Commune’ duurde tot den 21^{n} Mei 1871.

troepen scheen de verblindende machthebbenden des stadhuizes een nakend, onvermijdelijk, schrikkelijk einde te voorspellen....

De meidagen gevoelden deze voorspelling op onvoorziene wijze. Moord en brand woedden beestachtig door de straten der reuzige Seinekoningin. De bataillons van Mac' Mahon[1], door den sterken wederstand der verbondene oproerlingen verbitterd, begingen wraakroepende gruwzaamheden. Weerlooze mannen en vrouwen wierden zonder vonnis noch recht bij duizenden doorschoten. Ook Edouard moest zijn 'hoogverraad' met het leven betalen. Een booze schurk kloeg hem aan als beambte en medeplichtige der heeren Pyat, Assy[2] en consoorten. Eene afdeeling beschonken muskettiers drong in zijne woning, rukte hem uit de armen zijner sidderende familie en sleepte hem tot aan den naasten hofmuur, waar hij, door vijf kogels getroffen, den politieken marteldood onderging.

Zijne misdaad bestond hierin, dat hij niet geleerd had van honger te sterven.

V.

Hoeveel gelijksoortige slachtoffers heeft de barbaarschheid der omwenteling neergeveld? En hoeveel ongelukkigen van Edouards soort gaan, zelfs zonder het doodend lood, in ellende en wanhoop langzaam ten gronde. Waarlijk, de arbeiders van eenen kwikzilverberg zijn in geene hoogere maat den knagenden wormen der lichamelijke en verstandelijke vernietiging prijs gegeven dan de Parijzer beambten van lageren graad! En Edouard behoorde nog tot degenen, die zich aan de vorderingen der uiterlijke vormen het meest onttrekken. Vele zijner ambtgenoten houden er nog aan eene ontvangstkamer te bezitten en verminderen op die wijze hunne voedingsinkomsten van zestig tot zeventig frank!

Zou men het voor mogelijk aanzien, dat er zich in zulke omstandigheden bij eene laatste openstaande plaats in een der stadhuisbureelen driehonderd negen en zeventig aanvragers,

(1) Te dien tijde was Mac' Mahon hoofd-bevelhebber van het regelmatig binnenlandsch leger. Hij overwon de oproerlingen der hoofdstad. Later werd hij Voorzitter der Republiek.

(2) Hoofden der 'Commune'.

waaronder negen en tachtig gehuwden, gemeld hebben? De opbrengst der aangekondigde plaats bedroeg negenhonderd vijftig frank 's jaars - en driehonderd negen en zeventig kandidaten. O, menschelijk jammer!

Kortrijk, Januari 1885.

AL. VANNESTE.

(Naar het Hoogduitsch).

Cornelia
Een schetsje
door P. van Delen.

De zomer van het jaar 1889 spoedde met reuzenschreden voorbij. Wel stond, bij helder weder, de middagzon nog glansvol aan den hemel, doch de velden, die zij bescheen, hadden al hunne jeugd en frischheid verloren. Dorre, gele bladeren hadden zich reeds van de boomen losgemaakt, om met den minsten wind neder te dwarrelen; en dan de avond, die elken dag vroeger inviel, dit alles duidde aan dat men het jaargetijde naderde, waarin zich eene algeheele verkwijning in de natuur zou doen gevoelen.

Op eene kamer der tweede verdieping van een huis, in de volkrijkste voorstad van Antwerpen gelegen, woonde een huisgezin, tijdelijk bestaande uit eene vrouw, drie minderjarige kinderen en eene dochter van iets meer dan zeventien jaren. Wij zeggen tijdelijk, want de man, welke eertijds in hoedanigheid van bureelbediende gebezigd was in een der voorname handelshuizen der stad, had zich, door den val in het ruim van een schip, erge breuken veroorzaakt en werd nu sedert zes maanden in het gasthuis van Stuyvenberg verzorgd. In den beginne hadden de stoffelijke aangelegenheden van het huisgezin er niet merkelijk door geleden; de koopman, in wiens dienst de vader zich 't ongeluk op den hals had gehaald, had hem edelmoedig zijn loon blijven betalen; maar één ongeluk komt zelden alleen; eene handelsramp was de beurs komen treffen, de groote koopman van voorheen was ten gronde gegaan en had, om achtereen volgende verwikkeligen te vermijden, geraadzaam gevonden de plaats te verlaten.

Jammer genoeg. Men zal beseffen dat deze nieuwe tegenspoed als geroepen scheen om het huisgezin van den werkman tot de ellende te doemen. Een weinig opmerkzame geest, die de nieuwe woning welke men onlangs betrokken had, zou zijn binnengetreden, moest spoedig bemerkt hebben, dat men er aan beter gewoon was geweest, en dat de eenigszins

zindelijke meubelen, welke nu tusschen alle soort van gewoon huisgerief gerangschikt stonden, wel zeker vroeger in een afzonderlijk vertrek hunne eereplaats hadden genoten. Waarom toch, terwijl er gebrek was, deze niet tot geld gemaakt? O, ordelijke werklieden houden zooveel aan voorwerpen, die zij ten koste van aanhoudende spaarzaamheid en God weet, dank aan welke ontberingen, verkregen hebben. En toch, er wordt immers zoo weinig betaald, als men door armoede gedwongen, verkoopen moet; en hadden zij geene hoop meer eenmaal uit hunnen benarden toestand te geraken? Laat ons het hun toewenschen, zij het echter dikwijls slechts een droom, zij is toch opbeurend en verkwikkend, de hoop!

Het was vroeg in den morgen; de moeder scheen het bijzonder druk te hebben, en dat zij zich dien dag geene begoocheling maakte, bleek wel, want zij was buitengewoon knorrig, en de kinderen die zij aankleeden moest om ter school te gaan, hadden veel te lijden van hare kwade luim. Het moest wel zijn dat deze hardheid het meisje mishaagde, dat aan het venster te werken zat, want bij elke berisping, wat vinnig toegediend, zag het verdrietig en verwijtend naar zijne moeder op. En inderdaad wat konden de kleinen het verhelpen, of ze dan stil of luidruchtig waren, het veranderde niets aan den toestand waarvan zij, gelukkig, het begrip niet hadden.

Wanneer de vrouw haar werk geëindigd had, nam zij de kinderen beurtelings bij de hand, en met de gemoedsbeweging eene moeder eigen, kuste zij hen vervolgens alsof zij hun wilde doen gevoelen, was ze dan al eens onredelijk, zij het toch zoo erg niet meende.

‘Nu, kinderen,’ zegde ze bedaard, ‘gaat, geeft uwe zuster nog een zoen en begeeft u dan wijs naar school, leert goed, weest gehoorzaam en oplettend.’

Toen de kinderen zich verwijderd hadden, schikte zij nog het een en ander op zijne plaats, en kwam vervolgens als om te rusten, zich vóor hare dochter nederzetten.

Wat beteekende de strakke blik dien zij eene lange wijl op het meisje gevestigd hield? Was zij wellicht in opgetogenheid bij het aanschouwen haars kinds? O! eene gelukkige moeder ware er zeker trotsch om geweest, maar zij was geene gelukkige moeder, want zij kon hare kinderen het noodige niet bezorgen. Wat gaf het haar, dat hare dochter bekoorlijk

schoon was? Dit is eene weelde voor rijke menschen, maar die voor haar geene bete broods in huis zou hebben gebracht; en wij zullen de vrouw de beleediging niet toebrengen dat zij, ondanks hare ellende, er den hemel niet innig voor dankte,

‘Cornelia’, zegde zij eindelijk, ‘zal uw werk heden nog kunnen afgeleverd worden? Van gisteren reeds is de kamerhuur vervallen; ik durf mij beneden niet laten zien.’

‘Ja, moeder, voor middag nog; het is met dit inzicht dat ik dezen morgen vroeger dan gewoonte begonnen ben.’

‘Hoeveel meent gij te zullen ontvangen?’

‘Ja moeder, het is mij bijzonder tegengevallen; ik had in twaalf zakdoeken twee letters te borduren; nu wil het juist, dat het de grootste letters van het A.B. zijn, en daar men voor alle het zelfde betaalt, was mij dit zeer schadelijk.’

‘Maar zeg, hoeveel zult gij ontvangen?’

‘Vier en twintig gothische letters aan vijftien centiemen, dit maakt drie franks en zestig.’

‘Drie franks zestig centiemen voor bijna eene week te werken, als men rekening van de buitenuren houdt; maar Cornelia, vroeger kondet gij toch meer verdienen.’

‘Wat kan ik het verhelpen, moeder, vroeger kwamen de doeken niet van de fabriek met de teekens naar verkiezen er in geborduurd en dit aan zeer lagen prijs, en als ik nu zooveel niet afdoe als over twee maanden, dit is omdat de zon later opkomt.’

‘Ik zeg niet dat gij lui zijt, maar waarom, wanneer uw stiel niets meer opbrengt, dan geenen anderen begonnen?’

‘Het is waar, moeder, ik had dit vroeger moeten beproeven, voor dat het ongeluk gebeurde, maar gij weet toch dat alle werk eenen leertijd vraagt; gij zult begrijpen, dat men het oogenblik niet slechter zou kunnen kiezen dan heden.’

‘Er zijn toch broodwinningen, waar men zelfs geen bepaald bedrijf voor kennen moet; in de bougiefabriek zijn er meisjes die het dubbel winnen van hetgeen gij met uw borduren verdienen kunt.’

‘Ja, moeder, ik versta u, gij wilt zeggen, dat ik ook in eene fabriek moet gaan werken; ik weet, ik ben er zoo min te goed voor als een ander, maar dan hadt gij er mij van mijne kindsheid moeten toe opleiden; gij weet dat vader er niet van hooren wilde, en kan ik het nu verhelpen dat mijn stiel ten gronde gaat?’

‘Ja, dit is een kostelijk gezegde: vader wilde niet, vader

wilde nooit wat hij wist dat gij niet geerne deedt; gij kendet ook zoo goed hem te fleemen.'

'Ik ben nooit eene fleemster geweest,' antwoordde het meisje driftig,' ik heb vader altijd lief gehad, gelijk ik u lief heb, en verdient hij het niet van zijne kinderen bemind te worden?

'Inderdaad,' bekende de vrouw, 'hij verdient het.'

'Jufvrouw Pauline, in de patronage, aan wie ik het verteld heb, heeft gezegd dat vader gelijk had, dat het veel wenschelijker is te huis bij zijne ouders den kost te verdienen.'

'Jufvrouw Pauline had goed zeggen; haar vader was bemiddeld; als men integendeel niets dan zijne handen heeft, moet men het werk zoeken waar het te vinden is. - Ik weet dat het vroeger beter ging,' hernam de vrouw, ziende dat hare dochter het onmiddellijk antwoord schuldig bleef; 'toen mijne moeder zaliger trouwde, had zij nog nooit eenen dag buiten huis gewerkt, maar toen ging het kantkussen goed en de meisjes konden eenen goeden penning, om zoo te zeggen aan den schoot harer moeder verdienen. Dit is nu veranderd, om er te komen willen of niet, men moet de wereld in.'

'In eene fabriek gaan werken,' weende het meisje, 'tusschen mannenvolk waar ik de zedelijkheid niet van ken, en meisjes die mij afkeerig zijn, omdat ik nooit met haar heb omgegaan, maar vader zal het zoo min gedoogen als vroeger.'

'Ja, vader, altijd vader, als vader geneest en hij weder het werk kan hernemen, dat hij dan doe wat hij wil, en verkiest hij eene juffer van u te maken, welnu, mij is het ook goed.'

Na deze harde woorden, keerde de vrouw tot hare bezigheden terug, en het meisje, door het gedurig afdrogen harer tranen, kon het niet verbergen, hoe het onderhoud, dat zij met hare moeder kwam te hebben, haar smartelijk had aangedaan. De vrouw had ook zooveel gezegd dat niet anders kon dan haar bedroeven.

Hoe moeielijk het werken haar nu ook ging, bracht zij hare taak toch ten einde, en zich gereed makende om te gaan afleveren, beloofde zij hare moeder spoedig terug te komen.

De bezinning had de vrouw intusschentijd tot bedaren gebracht, want wel zeker, zij was moeder en kon de tranen harer dochter niet zonder aandoening aanschouwen; zij berouwde zich hare taal van daareven, en om het goed te

maken zonder haar leedwezen te erkennen, zegde zij met gemeende gemoedelijkheid:

‘Ja, dit is goed, maar het is niet noodig dat gij u overhaast, het zal er op een uur niet aankomen; het is schoon weder vandaag, maak een omweg; de frissche lucht zal u goed doen, gij ziet bleek, dit komt van het teveel zitten.’ En het meisje, opgebeurd door de hartelijke woorden harer moeder, liep met de snelheid eener hinde naar beneden en verdween spoedig uit de straat.

Maakte Cornelia nu misbruik van de toegevendheid harer moeder, men zou het kunnen veronderstellen, want de kinderen waren intusschentijd uit de school gekomen en er weder henengegaan, zonder met Cornelia het schrale middagmaal te deelen dat zij toch, ondanks de omstandigheden, wist te verlevendigen. Ongerust over dit lang uitblijven, was de vrouw wel tweemaal aan het venster gegaan om de straat in te zien. Was er een ongeluk gebeurd? O! in gedurigen tegenspoed wordt men niet zelden fatalist en men dweept om in elke omstandigheid er het ergste van te verwachten. Eindelijk dien toestand van onzekerheid niet langer kunnende verduren, was zij besloten op inlichtingen uit te gaan, toen op eens hare dochter voor haar stond en het bedrag van het verdiende loon op de tafel legde.

‘Maar, Cornelia, hadt gij dan dezen morgen slecht gerekend, of hebt gij nu geld verloren, hier zijn twee en zeventig centiemen te kort?’

‘Ik heb noch misrekend noch geld verloren,’ sprak het meisje in opgewondene gemoedstemming; ‘madame heeft gezegd dat zij geen vijftien centiemen kan blijven betalen: voor nu heeft zij, bij uitzondering, er twaalf gegeven, maar in het vervolg slechts tien, zij kan het er voor gedaan krijgen.’

‘Tien centiemen, en hebt gij werk aan dien prijs aangenomen?’

‘Ik heb niets aangenomen, ik heb gezegd, dat ik aan zulk spotloon niet werken wil; Marie van den schoenmaker, die nu ook zonder werk is, is met mij op zoek gegaan en wij hebben reeds ander werk gevonden; van morgen vroeg win ik reeds geld.’

‘En waar hebt gij dit werk zoo spoedig gevonden?’

‘Aan de dokken, in de *Cartoucherie.*’

‘In de *Cartoucherie*?’

De vrouw was niet, gelijk men het zich wel zou hebben

kunnen voorstellen, eene hardvochtige moeder, het was de ellende die haar grimmig en knorrig had gemaakt; zij begreep, want zij had het gevoel om het te begrijpen, wat het aan hare dochter moest hebben gekost, tot het besluit te komen dat zij genomen had; zij, het kuische kind, altijd zoo oplettend om haar hart vlekkeloos te bewaren, ging zich in een midden begeven, waar de gesprekken niet zelden een gedurige aanstoot tegen de eerbaarheid zijn, en dit uit opoffering voor eene moeder die haar zoo menigmaal onbillijk bejegende! In geestdriftige opgewondenheid sloeg zij den linkerarm om den schouder harer dochter: 'Dat God u zegene, gelijk uwe moeder u zegent,' zegde zij, terwijl zij de twee vingeren der rechterhand op het voorhoofd van haar kind drukte, van daar op de borst en vervolgens van de linker naar de rechter zijde.

'Maar, moeder, gij zult het vader niet zeggen, niet waar?'

'Waarom mag vader niet weten dat gij een goed kind zijt?'

'O neen, nu niet, het zou hem bedroeven; later als het gedaan is.'

'Welnu dan, ja, als het gedaan is, want het zal toch niet lang meer duren; gij weet dat de docter in het gasthuis heeft gezegd, dat er sinds eenigen tijd eene merkelijke versterking in de ledematen van vader is ontstaan, en dat hij zelf het ook meent te gevoelen. Hewel, als God ons de gunst verleent zijne genezing te bekomen dan zullen wij wederom een huizeken huren, dat gij naar hartelust zullen mogen schikken en er zal dan geene spraak meer zijn, noch van fabriek noch van *Cartoucherie;* maar nu, gij weet het toch ook, wij staan voor eene onverbiddelijke noodzakelijkheid.'

Den anderen morgen zeer vroeg had het meisje hare rust, indien de slaap van dusdanigen nacht eene rust heeten mag, verlaten. Was het nu voorgevoel of eene verwittigende inspraak van hierboven, terwijl de moeder het ontbijt gereed maakte, was zij ter kerke gegaan en er tot de heilige tafel genaderd.

Te huis terug gekeerd, vooraleer naar het werk te gaan, kuste zij hartstochtelijk hare broederkens, die nog in hun beddeken lagen te slapen, en schijnbaar blijmoedig en opgebeurd, reikte zij hare moeder de hand en beiden wenschten elkander een gelukkig wederzien tot den avond.

Den 6 September 1889 was daar, een dag die eeuwig in de geschiedenis van Antwerpen zal voorkomen als ware hij er met tranen ingeschreven. Aan onze stad- en tijdgenooten zal ze nooit uit het geheugen gaan, de schrikkelijke ontploffing, die zich in den nanoen van gemelden dag deed gevoelen, en die al de huizen in hunne grondvesten schokte. Wie zal den angst en de verslagenheid vergeten, die ieder aangreep, toen hij zijne woning ontvluchtende, daar voor zich die ontzaglijke dampkolom ontwaarde, die weldra de gansche stad overschaduwde en er als een ontzettend natuurverschijnsel verscheidene minuten hangen bleef! Wat was er gebeurd! o, wel zeker, eene ontploffing heeft niet altijd de schrikkelijke gevolgen die men aanvankelijk er van vreest, maar de berichten die men daarna vernam, waren niet in staat eenige begoocheling over de min of meerdere uitgestrektheid van het ongeluk te laten. Weldra verspreidde zich de mare: Het kardoezenfabriek aan het Afrikadok is gesprongen; drie honderd dooden en gekwetsten. O ramp, o ramp!

Zullen wij nu zeggen: arm kind? O, wel zeker, zij heeft haren Calvarieberg gehad, maar in luttel tijds en vroom en moedig heeft zij denzelven beklommen; maar wij zullen zeggen, en dit in de volheid onzer meening: arme vader, diep ongelukkige moeder.

Boekbeoordeelingen

I.
Frans Van Cuyck. Kunstenaarszielen. Drie novellen. Hasselt, W. Klock, drukker van het provinciaal bestuur. 1890.

Bij het lezen dezer novellen, vragen wij ons met recht af welk het doel is dat de schrijver beoogt. En wij vinden er geen ander dan onze Vlaamsche deernen afkeerig maken voor de kunstenaars. Ook raden wij het beschikbaar schoone geslacht nadrukkelijk af het laatste werk des Heeren Van Cuyck te lezen, opdat het niet zou gelooven aan de harteloosheid, aan de onmenschheid onzer kunstenaars. Neen, de schrijver zelf is te goede jongen om in ernst zijne onhebbelijke zielen op te nemen: het zijn dwingelanden, menschen-haters, ikzuchtigen, en in naam der kunstenaars teekenen wij er verzet tegen aan.

Daar hebt ge in *zijne Vrouw* de hoofdpersoon van het verhaal - een onderwijzer nogal. - Is het wel mogelijk een onmogelijker figuur te vinden? Het is een verwaande gek, die uit hoogmoed zijne vrouw onbeschoft bejegent, zijne ouders de deur uitzet, zijn kind van zich afstoot, dat alles omdat hij een genie zich waant en alle andere stervelingen, domkoppen. Zijne oude moeder ligt doodelijk ziek en hij trekt alleen naar den Rijn, zijn eenig kind is stervend en hij bekommert zich er zoo weinig om als om zijne treurende vrouw. Hij loopt beiden voorbij en gaat bij zijne huurlingen den avond doorbrengen en hun kaarten overhandigen voor de vertooning van zijn drama dat - gelukkig voor zijn huisgezin - gefloten wordt. Wat belang mag de schrijver hebben in het scheppen van zulke karakters? Gelukkig voor de samenleving bestaan zulke hartvreters niet of maken ze ten hoogste de verbazend kleine uitzondering uit; ze zijn dus in alle geval der moeite niet weerd, dat men er de minste acht op sla.

Wie onschuldig is doet ons kennis maken met eenen schilder, met een burgermeisje gehuwd uit liefde - eene goede hoedanigheid - doch die alras vindt dat zijne vrouw hem niet past, daar zij bloost omdat haar man Zola leest, of in bezwijming valt bij het bestatigen dat eene naakte schoone voor hem poseert - wat straks al zoo erg is - of opmerkin-

gen maakt omdat het werkhuis niet al te zindelijk is. Om al deze beweegredenen, oordeelt hij dat ze beter de vrouw van eenen kruidenier zou geweest zijn. Daarom loopt hij al zijne genoegens en vrienden na als voor zijn huwelijk. Daarbij wordt zijne schilderij voor de driejaarlijksche tentoonstelling geweigerd als kwetsend voor de goede zeden, en daarom behandelt hij zijne vrouw juist alsof zij de oorzaak van zijnen tegenspoed ware. De mislukte onderhandeling omtrent den verkoop eener schilderij - een ongeluk komt nooit alleen - maakt hem nog al onvriendelijker. Zijn broeder - die vroeger ook een oogsken had geslagen op zijne tegenwoordige schoonzuster - wrijft hem al het verkeerde van zijn gedrag onder den neus, het eene woord brengt het ander bij, eene borrel te veel maakt hem opgewonden en daar pakt hij zijn geweer bij den loop - want hij is burgerwacht - en.... hij verbrijzelt bijna het hoofd van zijns broeders echtgenoote. Deze schittert voor de eerste maal in al haren luister vóor de oogen van haren man en - einde wel, alles wel - de vrede is geteekend. Proficiat!

In *Droevige dagen* treffen we eenen beeldhouwer aan, die droomt van roem en Leopoldsorde en gedurig op de vleugelen zijner gedachten in hoogere sferen zweeft, terwijl zijne vrouw, die hem waarschijnlijk niet begrijpt, er slechts aan denkt eene nieuwe visite van minstens tachtig franks te laten maken.

Hoe alledaagsch die kunstenaarsvrouwen zijn! Waarom niet mede in de wolken drijven! Zijne vrouw meent sedert twee jaren bespeurd te hebben dat haar man haar verwaarloost: hij is ook gedurig afwezig. Gelukkig - of ongelukkig - woonde, sedert twee jaren een schoone huurling bij hen in. En zij deed eene kleine onvoorzichtigheid: op het oogenblik dat zij eenen vurigen zoen op hare lippen ging ontvangen, stond de echtgenoot in de deuropening! Hij beziet dus zijne vrouw niet meer, zegt zijne kunst vaarwel en is reeds gestorven. Natuurlijk doet de verwaarloosde echtgenoote al wat mogelijk is om den stap te doen vergeten, dien zij op een zeer slibberig pad gewaagd had. Alles te vergeefs, zelfs de geurigste chocolade en eene groote amandeltaart - zijn lievelingsgerecht - waren niet in staat hem te vermurwen. Doch, gelukkig leest hij in een dagblad dat een kruidenier van Parijs zijne overspelige vrouw en haren minnaar doodschoot. Hij trekt naar huis, valt in de armen van zijne vrouw en alles is vergeten en vergeven.

Waarom zoekt nu juist schrijver die zonderlinge onderwerpen bij de kunstenaars? Indien zulke wonderlijke echtgenooten waarlijk bestaan, wel dan zullen ze in den handel, waar men het hoofd vol zaken en onaangenaamheden heeft, ook wel te vinden zijn; doch, we houden het er voor dat ze gelukkig slechts in de inbeelding van den schrijver leven, die een loopje heeft willen nemen met de kunstenaars. In alle geval, kunnen we hem geen geluk wenschen, dat hij zijne geoefende pen aan zulke onderwerpen verbeuzelt.

Wat de behandeling betreft, we bekennen volgaarne, dat we in de drie novellen menig tafereeltje aangetroffen hebben, dat eer doet aan de kundige hand des schrijvers, in keurige taal geschetst, maar het doet ons juist des te meer betreuren die pereltjes rond zulke onmogelijke menschen te moeten zien schitteren.

Wij zijn in rechte van den Heer Frans Van Cuyck beter te verwachten; wij hopen dat zijn bundel die ter pers gaat ons dit geven zal.

J. VENKEL.

II.
De Belgische conscrits in 1798 en 1799, door Augustin Thys naar onuitgegeven bescheeden. Leuven, drukkerij Karel Peeters. - 1890.

Het verdienstelijk werk van den Heer Augustin Thys is een der ernstigste en meest degelijke gewrochten, in de laatste jaren op geschiedkundig gebied verschenen. Schrijver is geen nieuweling in het vak en werden zijne *Straten van Antwerpen* met genoegen ontvangen, ieder, die prijs stelt op de beoefening der geschiedenis, heeft de uitgave van zijne *Conscrits Belges* in 1885 even gunstig onthaald. Thans is ook voor het volk de rijke bron opengesteld en voor alwie leest zal het werk een welkome gast heeten.

In vier zaakrijke hoofdstukken, schetst schrijver den heldenstrijd af dien onze voorouders tegen de Fransche overweldigers volhielden, die hier nieuwigheden, door geweld, wilden invoeren in strijd met den aard en het verleden van de Belgen. Zij namen de wapens op voor hun geloof, hunne taal, hunne zeden, hunne haardsteden, hun vrij en zelfstandig bestaan als volk. Het hart zwelt soms van hoogmoed bij het lezen der heldendaden onzer grootmoedige patriotten of

krimpt ineen bij het zien der ongehoorde euveldaden door hunne onmenschelijke beulen op dezen bodem gepleegd.

De wet op de krijgsopschrijving had, heel het Belgische vaderland door, eenen hevigen tegenstand ontmoet. Niet alleen was men er wars van den soldatendienst, maar het sprong tegen het eerlijk gemoed van het volk te moeten optrekken voor een bewind, dat alles vernietigde wat de Belgen heilig gebleven was en zij verzetten zich krachtdadig tegen hen, die hier den soldatendwang wilden invoeren. Schrijver volgt stap voor stap den heldenstrijd der verdrukten zoowel in het Vlaamsch als in het Waalsch gedeelte des lands. Vooral de Kempen en Klein-Brabant onderscheiden zich in de vaderlandsche beweging en vinden aan hun hoofd mannen van moed en volharding, wier namen door het volk verdienen gekend te worden: schrijver heeft ze aan de vergetelheid onttrokken en dat is niet het minst lofwaardig doel van zijn uitstekend werk.

De geestelijkheid, verdacht de ophitsingen en het verzet tegen de republiek en hare wetgeving aan te stoken, wordt natuurlijk door het Fransch schrikbewind niet gespaard. De vervoering van alle wederspannige priesters wordt geëischt en van dit oogenblik worden zij nagejaagd als wilde dieren. En toch, niettegenstaande de overmacht der legers, niettegenstaande de uiterste maatregelen van geweld, brengt Frankrijk onze kloeke patriotten niet tot zwijgen, maar bezwijkt zelve onder het gewicht van de schelmstukken, die zijne uitbuiters hadden opeengestapeld.

De Heer Augustin Thys heeft onze letterkunde met een werk verrijkt van de hoogste verdienste onder geschiedkundig oogpunt en wij zeggen hem er hartelijk dank voor. Het behelst een groot getal ambtelijke bescheiden, waarvan verscheiden onuitgegeven, van het hoogste belang voor de geschiedenis; onder dit opzicht zijn ook de bijvoegsels merkwaardig.

Wij wenschen het boek in iedere bibliotheek thuis en vooral in onze volksboekerijen; het zal niet alleen met vrucht geraadpleegd, maar door ieder met smaak gelezen worden.

Alleen hadden we de taal een weinig meer verzorgd willen zien: men wordt hier en daar te veel de vertaling gewaar.

H.

Vlaamsch aan 't Hof.
Naar aanleiding eener briefwisseling van '*Le Bien Public*'.

't Is lang geleden. Heel België had te Brussel den 25sten verjaardag gevierd der inhuldiging van onzen eersten koning, Leopold I, en weinige dagen daarna bracht de koninklijke familie een bezoek aan de stad Lier. De Normaalschool had al gedaan wat mogelijk was om de edele bezoekers op eene waardige wijze te ontvangen. De verdienstelijke muziekleeraar Tilborghs had een prachtig koor geschreven, waar Van Beers later de verzen onder dichtte; Minnaert had er een prachtig afschrift van gemaakt, dat den Vorst, die met de zijnen in de wijde studiezaal onder eenen troonhemel was neergezeten, overhandigd werd, toen het koor werd uitgevoerd. Weet gij 't nog, oude studiemakkers, die met mij die plechtigheid hebt bijgewoond, met wat belangstelling de geliefde Vorst de partitie volgde en zelfs nu en dan met den vinger de maat sloeg? Ja, hij voelde dat het ons ernst was toen wij uit volle borst hem toezongen:

'Hoerah! de Koning leef! aan hem ons hert en hand,
'Ons goed en bloed voor hem en 't heilig Vaderland!
'Heel 't land mocht alreeds tot hem komen,
'En zangen van liefde doen stroomen
  'Maar thans, o heil! o vreugd!
  'Hij zelf komt tot de jeugd!
'Nu mogen wij ook hem omringen
'En 't lied der erkentenis zingen,
  'Dat stroomt uit volle borst
  'Ter eere van den vorst:
'Hoerah! de Koning leef! aan hem ons hert en hand,
'Ons goed en bloed voor hem en 't heilig Vaderland!

En of hij ook het Vlaamsch verstond, toen Van Beers zelf met zijne schoone tenorstem den solo zong met begeleiding van bromstemmen:

'Wordt ons eens Belgisch kroost vertrouwd,
'In elk hart zij het steeds geprint:
'Kinderen, eert, mint uw Vorst altijd,
'Als ge uw vader eert en mint;

‘Want de Vorst is in 't Vaderland
‘Wat de vader is in 't huisgezin;
‘Dus wat ge ook worden moogt op aard,
‘Zingt steeds trouw rond hem geschaard:

en donderend viel het koor in:

‘Hoerah! de Koning leef! aan hem ons hart en hand,
Ons goed en bloed aan hem en 't heilig Vaderland!’

en heel het koninklijk gezelschap, door onze geestdrift meegesleept, klapte luidruchtig in de handen, ook Hare K. en K. Hoogheid de Hertogin van Brabant, thans onze gevierde Koningin, juichte mede, want van toen reeds, ofschoon nog maar drie jaren in België, verstond zij onze taal. Het zij me toegelaten dat te bewijzen.

Nadat de koninklijke bezoekers, door de nooit vergeten bestierder, Mr de Coster en de professoren begeleid, het gansche gesticht hadden afgezien, kwamen zij om de hoofdpoort te bereiken over de koer, waar de leerlingen in twee lange rijen geschaard hen nogmaals geestdriftig begroeteden. Indien M. nog leeft en dit artikel leest, hij zal het kunnen getuigen, dat hij, toen de aartshertogin hem voorbijging, en hij ze van dicht bij had mogen aanschouwen, wat al te luide dacht: ‘Bolot! da's e schoo' maske!’ en dat Hare K. en K. Hoogheid, gevoelig aan die zeker ongelikte maar toch welgemeende hulde, zich omkeerde en bij 't zien van haren bewonderaar in eenen hertelijken lach schoot.

Dat is drie en dertig jaar geleden! Sedertdien hebben er groote veranderingen in ons land plaats gehad! Sedertdien hebben wij Vlamingen veel gestreden om onze moedertaal in hare rechten te doen herstellen; met stukken en brokken hebben wij eenige dier rechten uit de knuisten der verblinde en hardnekkige bestierders losgekregen. Op het papier begint onze taal al voor iets te rekenen, zoo ik meen, en van den anderen kant zou ik gaan denken, dat het nog maar bitter weinig is, wanneer ik als eene wetenswaardige gebeurtenis kan aanhalen, dat onze koningin Vlaamsch heeft gesproken. Zij zelve zal over dergelijk eene verwondering verwonderd staan en denken: Die Vlamingen zijn toch gemakkelijk tevreden te stellen!

Maar wat nog meer te verwonderen is, dat is de wijze, waarop zij het naar 't schijnt heeft moeten aanleggen, om onze taal te leeren spreken: zij heeft een meisje uit de Kempen in dienst genomen!

Verre van mij die handelwijze te laken; doch in de noodzakelijkheid zelve, waarin onze koningin zich heeft bevonden, zie ik een bewijs te meer 1° dat onze vrouwenpensionaten van hoog tot laag onze dochteren verfranschen, 2° dat de grooten van ons land, op zeer weinige uitzonderingen na, voor onze taal niets over hebben dan schoone *woorden.* Anders zou onze vorstin onder de talrijke edelvrouwen van haar gevolg er wel ééne of meer gevonden hebben, in staat om Vlaamsch met haar te spreken, en niet verplicht zijn geweest tot een dienstmeisje af te dalen, om de rijke taal des vrijen Vlamings ‘onder alle opzichten uitmuntend’ te leeren spreken!

Koningsgezind tot den dood, maar geene vleierij!

Tot slot een paar gevolgtrekkingen:

Aan grooten en invloedhebbenden moeten wij onzen wil doen kennen, onzen vasten wil van onze moedertaal in hare rechten hersteld te zien.

De scholen van allen aard, zoo van meisjes als van jongens moeten wij verplichten aan onze kinderen, rijke als arme, een volledig onderricht in onze moedertaal te bezorgen.

Namen.

DÉSIRÉ CLAES.

Kroniek.

Betooging van 22 Juni. - 75n Verjaardag van den slag van Waterloo.

PROGRAMMA: Ten 9 1/2 ure voormiddag: Vergadering aan de Beurs te Brussel (kant der Zuidstraat). Vorming van den stoet.

10,30 vertrek langs de Zuidspoorhalle naar het slagveld van Waterloo.

12,30 aankomst aan den Leeuw. Redevoeringen.

7 ure 's avonds: Verbroederingsfeest te Brussel in den Vlaamschen Schouwburg, den deelnemers aangeboden.

AANMERKINGEN. - De maatschappijen worden dringend verzocht hunne vaandels mede te brengen, en aan de commissie te laten weten, hoeveel leden nagenoeg aan de betooging zullen deelnemen.

Alle vijandige houding of redevoering tegen wie het ook zij, en strijdig met het vaderlandsch en vredelievend doel der betooging, moeten volstrekt vermeden worden.

De commissie zal zetelen op 22 Juni, des morgends van 8 tot 10 ure, in de Vlaamsche Brouwerij, Aug. Ortsstraat (Beurs), en 's avonds van 5 ure af, in den Vlaamschen Schouwburg.

Adres voor briefwisseling: *M. Van Doorslaer*, *Paleizenstraat*, 102, *Brussels*

De Inrichtings-Commissie: M. JOSSON en EM. VERHEES, advokaten, voorzitters. AD. BUYL, leeraar, schrijver. G. VAN MELCKEBEKE, schatbewaarder. D. VAN DOORSLAER, A. SCHAMELHOUT, student, leden.

Tooneel- en letterkunde.

- PRIJSKAMPEN. - Het Verbond der Vlaamsche Grievenkomiteiten, waarvan de zetel te Brussel is, heeft eenen prijs-

kamp uitgeschreven voor het leveren eener studie over de huidige inrichting van het Belgisch militair Rechtswezen, en het opstellen van een voorontwerp van wet tot regeling van het gebruik der Nederlandsche taal voor het militair hof en de krijgsraden.

In de studie over de huidige inrichting zal vooral gewezen worden op de misbruiken welke er, in taalopzicht, de gevolgen van zijn voor de Vlaamsche soldaten. Bij het opstellen van het voor-ontwerp van wet dient hoofdzakelijk gelet te worden op de noodige verbeteringen toe te brengen aan de thans heerschende wijze van samenstelling van het militair hof en van de krijgsraden, ten einde op militair gebied, het grondbegin der wet van 3 Mei 1889 op het taalgebruik in strafzaken toepasselijk te maken, namelijk het verplicht bezigen, ten opzichte der Vlaamsche terechtstaanden, der Nederlandsche taal voor de gansche rechtspleging: dagvaarding, voorbereidend onderzoek, ondervraging ten verhoore, beschuldiging, vonnis en beteekening.

De jury, met de beoordeeling der gevraagde studiën gelast, is samengesteld als volgt: de heeren Prayon-van Zuylen, advocaat te Gent, voorzitter; A. Coppieters, advokaat te Brugge; K. De Poortere, id. id.; Julius Obrie, rechter bij de rechtbank te Dendermonde, en J. Van Biervliet, hoogleeraar te Leuven.

Aan de bestgekeurde studie zal een prijs van twee honderd frank toegekend worden.

- De maatschappij *De Goudbloem* van Molenbeek-Brussel schrijft, ter gelegenheid van het XXV jarig jubelfeest der troonsbeklimming van Z.M. koning Leopold II, eenen nationalen kampstrijd uit, op 10 en 24 Oogst, 7 en 21 Sept. aanstaande.

De uitgeloofde prijzen zijn: 1^{e} prijs: 300 fr. en een verguld-zilveren eeremetaal; 2^{e} prijs: 150 fr. en een zilveren eeremetaal; 3^{e} prijs: 75 fr. en een zilveren eeremetaal; prijs voor den besten speler: Een zilveren eeremetaal. Prijs voor de beste speelster: Een zilveren eeremetaal.

Aan den wedstrijd mogen deel nemen de tooneelgezelschappen van België, uitgezonderd die van Brussel en zijne voorsteden. Elke vereeniging voert een blijspel van één of twee bedrijven op.

De kennisgeving tot deelneming geschiedt voor einde Juni en wordt gezonden aan den heer B.L. Daenens, tooneelmeester der *Goudbloem*, Volksschouwburg, Gemeenteplaats, Molenbeek-Brussel. De jury doet uitspraak binnen de veertien dagen na de laatste voorstelling.

De mededingende maatschappijen zal men den dag harer optreding, met muziek stoetsgewijze naar het lokaal der *Goudbloem* geleiden, alwaar hun de eerewijn zal aangeboden worden.

Sterfgeval.

- Den 2 Mei overleed Dr. Georg Penon, leeraar aan de Hoogere Burgerschool van Groningen, die zich op het gebied van de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde zeer verdienstelijk gemaakt heeft.

Onder zijne talrijke schriften vermelden wij slechts *Historische en bibliografische beschouwing van Vondel's Hekeldichten* (1874), *Bijdragen tot de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* (2 deelen 1881) en *Nederlandsche Dicht- en Prozawerken,* bloemlezing uit de Nederlandsche letteren ten gebruike bij Jonckbloet's *Geschiedenis der Ned. letterkunde* (4 deelen, 1886-1889).

Dr. Penon werd in 1850 geboren. De dood van dien veertigjarigen geleerde, waarvan nog zooveel te verwachten was, is een zwaar verlies voor de wetenschap.

[Nummer 7]

De Rafels
Novelle.

In Gods namen, en wie weet voor de hoeveel duizendste maal zijns levens, ging vader Rafel zijnen dagelijkschen arbeid hervatten. Geene enkele zonne van den geheelen jaarkring, of zij had hem daar gevonden, zwoegend op den gewijden akker, en dikwijls werkte hij nog, als zij moe gewaakt slapen ging. Hij dolf putten voor anderen, en zonder er eens zelf in te vallen, was hij een zeventiger geworden: een van die kloeke Vlaamsche zeventigers, die met blooten kop, de borst nauw bedekt, door de koude maanden stappen, en maar niet gelooven kunnen, dat de winter van 't leven voor hen aangekomen is. Gansch zijn bestaan had hij voor de dooden geleefd. Zoo jong wees geworden, dat een vreemde zijn vaders graf had moeten delven, was de post twee jaar onbezet gebleven, vóór de stad er toe besloot, den zeventienjarigen zoon in vaders plaats te noemen.

Drie graven waren er, waarop hij soms bidden ging: zijn vaders, zijn moeders en dat zijner vrouw. Daar voelde hij zich best in betrek met het toekomstig leven, en scheen hem de tijd, dat hij van hen gescheiden werd, en nog zou blijven, min lang dan waar ook.

Sinds negentien jaar was hij alleen met zijne twee kinders, die bij der vrouws afsterven nog schamele knaapjes waren, van vier en zeven jaar.

Het eenige wat Stant van zijne moeder wist was, dat hij de diamanten bellen, die boven in dat kartonnen doosken lagen, nog aan hare ooren had zien schitteren, en zij zwart haar had als *laget.* Frederik, zijn broer, wist meer over haar, wijl hij moeder drie jaar langer had mogen bezitten. Hij wist zelfs wat hij met de oorringen zou gedaan hebben, had ze vader hem geschonken, en menigmaal reeds had hij gedroomd van iemand, die ze droeg en toch zijne moeder niet was.

Als het zwart op wit gold hieten de Rafels, Fleteren.

Van grootvaders en overgrootvaders tijd werd de familienaam uit de wandeling gebannen, en menige wykenaar was grijs geworden, voor hij te weten kwam dat hij zijn leven lang, het huisgezin des gravers met eenen lapnaam betiteld had.

Over honderd jaar reeds waren het Rafels, die trouw de afgestorvenen van stad eenen laatsten dienst bewezen; zulks bracht zijne belooning mede: zonder dat er overvloed was in hun huisken, min hoog dan menig graf, kon de vader rusten als hij wilde, waartoe hij echter niet besloot.

Hij deed voort, zonder de dagen te tellen die over zijn hoofd gevlogen waren, zijnen ouderdom rekenend op zijne krachten. De arbeid ontbrak nooit ongelukkiglijk; somtijds was er genoeg om drie paar armen werk te geven, en nimmer was de vader de eerste om het zweet van 't voorhoofd te vagen, of, den elleboog op de schup, de oogen en de gedachten te laten rusten voor eenen stond, op de menigvuldige graven, die men dees jaar reeds gesloten had.

Het waren stevige kerels de Rafels, grof van graat, en koopmans in gezondheid. Ware het verschil van jaren eenigszins minder geweest, men zou ze voor drie broers genomen hebben. De kinders hadden hun moeders haar en Rafels bruine oogen van vroeger. Noch baard noch knevel bij vader en jongsten zoon. Deze twee antwoordden het '*De Profundis*' en waren de kosters van de eenzame kapel, waar de overledenen belezen wierden, en, mag men zeggen, burgerrecht verkregen in deze stille stad der dood. De oudste die het, wonder genoeg, nooit kunnen leeren had, zonder halsbrekende Latijnsche ketterijen, droeg een rosse knevel en, in plaats van 't onderlijf met mouwen, de blauwe voorschoot des hoveniers. 't Was ook als de hovenier van Rafels, dat hij in de wandeling best gekend was. Hij zorgde dat de graven loegen, als de overgeblevenen er op weenen kwamen, plantte letters van mos, onderhield de bloemen, en als men niet al te moeielijk viel, had hij het wel durven aangaan de naam van den overledenen op een kruis te schilderen. En zoo kwam het dat 't grof werk meest aan vader bleef: Stant deed het huis, paste de koei op, en roerde de bel als er eene berechting in de buurt moest gedaan worden, en zelfs was de zachtmoedige ouderling eer gestoord dan blij gestemd, als men hem aanried het dagelijksch brood wat min te beslaven; dat aanzag hij als eene bemoeiing, in hetgene hij *zijne zaken* heette.

Waarop dacht hij, als hij dezen vroegen zomermorgen, na een kruis geslagen te hebben, in gepeinzen verslonden bleef?

De ontwakende dag boeide zijne zinnen niet. Zulks had hij zoo menigmaal gezien. De vogel was reeds zijn nest ontsnapt, en de bloemen dronken den dauwdrop. De treurwilgen zon-

gen hun lied van weedom, en het gras rilde onder den adem der morgendwinden. Waaraan dacht hij?

‘Dat hij kennis had, 'k wist het reeds.... 'k Heb het gezien van verleden kermis.... En dan nog met deze.... 't is waar, hij is de oudste der twee; maar toch....’

Hij begon den arbeid, om hem eenen stond later weer te onderbreken, om te herdenken wat hij reeds gedacht had, om hetzelfde binnen 's monds te murmelen, dat hij zoo even als alleenspraak uitgalmde.

Hij vond altijd dezelfde gevolgtrekking.

‘Dat kan niet zijn, hij mag hij vier maal de oudste zijn. Wil hij trouwen, goed, maar hem de plaats van graver laten 'n kan, noch 'n zal niet. Of ben ik zoowel geen vader van den eenen als van den anderen?’

Dezen morgen zal de zon verbaasd gekeken hebben: het was, buiten de Godgewijde dagen, de eerste maal dat zij hem aan den arbeid niet vond.

* * *

De onvrede was het huis binnengeslopen, en verdreef overeenkomst en vriendschap, die er altijd geheerscht hadden. De broeders vermeden elkander het woord te richten, en de vader zuchtte in stilte, meer verouderend in eene week dan vroeger in twee jaar, onder het lastig en vermoeiend zwoegen.

Wat verschil de vrouwen ten zijnen tijde bij nu!

Hij had er maar twee gekend, zijne moeder en deze zijner kinderen. Beiden waren de bewaarengels geweest der twee geslachten, die hier hun bestaan gesleten hadden! In zijne vrouw vond hij moeders deugden weder; bezorgd en minzaam, hadden beiden hem het zweet van 't voorhoofd gevaagd, en de klacht tegen den zuren arbeid op zijne lippen doen versterven.

En nu was het eene vrouw, die zijne rust bedreigde, of beter reeds vernietigd had.

Zij woonde wat verder ‘In den Molenwal’ en deed met hare zwarte oogen de herberg draaien, en het hoofd van al de groenseliers uit den omtrek. Daar aan hare deur, laadde men de karren met het groensel voor groote markten, en, eens het kleed over de gevulde wagens gespannen, teerlingde men in de gelagkamer, totdat de soep t'huis ijskoud geworden was. In de overdekte boltra, liet men ondanks de wet, hanen vechten in den namiddag der wintermisdagen, en zonder dat het

eenigszins kermis was, danste men er 's Zondags avonds op het boekorgel. De baas ‘fakteurde’ in hooi, strooi, bracht vette kalvers aan, en bezorgde de boeren poesters. Met zijden klak, blauwen kiel, en den onmisselijken mispelaar, liep hij de boerenhoeven af, maar meest nog de herbergen: het oog van den vader, hoe sluitingsbereid ook, kon maar schaden te zijnent. Immer den eetlust verjagend, door de borrels, die hij dronk om er zich te geven, duidden zijne gele, ingevallen kaken de verwoesting aan, die de uitvinding des duivels op zijn gestel had uitgeoefend.

O, het waren de vrouwen alleen niet die veranderd waren bij in Rafels tijd!

Daar, waar nu de herberg stond, had de graver eenen molen en molenwal geweten ‘in vleesch en beenen.’

Hij had hem zoo menigmaal zien stormen voor 't vaderland weg, als de een of andere windgeest, de holle bolle wangen in zijne zeilen plat blies; of eene andere maal traagzaam statig ronddraaiend, als vreesde hij met zijne machtige armen het spel der kinders uiteen te slaan, die in zijne schaduw dartelden.

Op de heiligdagen, was zijne onbeweeglijkheid als de afbeelding der Zondagrust. Ongevoelig waren dan zijne ingetrokken vleugelen voor het gezucht der winden en het brieschen des orkaans. Hij mocht den honderdjarigen doen kraken en beven, schaliën van het dak rukken, en den weerhaan doen rondschijveren van angst en benauwdheid, de molen rustte en bleef rusten ter eere Gods, totdat de zonne eenen nieuwen dageraad had geopend. Hoe menigmaal toch had kleine Rafel de ezels der Waalsche kooplie met een stok niet achtervolgd, als deze Vlaamsch rabrakende reizigers, den mulderin ‘roo bolie’ gingen verkoopen, om de zeilen te verven; zelfs had hij nog in eene der manden gezeten, die den langooren van weerszijden het lijf hingen, en zoo te midden eenen troep van een tiental ongebreidelde grazende ezels, den weg van 't kerkhof naar den molen afgelegd. Later was de mulder langs dezelfde straat, maar in tegenovergestelde richting, door de dienstveerdige hand van buur en vriend gedragen geworden. De molen treurde over 't vertrek van den meester; de opvolgende zoon deed slechte zaken, en hoezeer hij kermde op 't Hollandsch regiem, waren de tolbeambten van Willem, die den wind, welken God den

molen verleende, kwamen afmeten en belasten, de eenige oorzaak niet van den achteruitgang.

Welhaast verzwakte de beweging der zeilen, tot zij zekeren morgen stil vielen om nooit meer te draaien. De molen verkocht men voor de afbraak, maar de wal bleef jaren nog de speelhoek der kinders, en de vergaderplaats der wijkenaars, tot men hem afvoerde, en de grond waar hij gestaan had bebouwen werd.

Te dezer plaatse door den arbeid geheiligd, waar een talrijk huisgezin werd grootgebracht, het werk dagelijksch brood verschafte, en eenen betrekkelijken overvloed voor den ouden dag, stond nu een huis, wiens bewoners leefden op het zweet van anderen, waar een groot deel van den penning, gewonnen binst de week, des Zondags werd naar toe gedragen.

O die zwarte oogen!

Frederik ontsnapte aan hunnen invloed niet. Als hij laat te huis kwam, moest men nooit vragen waar hij geweest was. De eenzaamheid van 't vaderlijke dak woog zwaar op zijn gemoed.

Eerst was hij zwijgend geworden, maar in 't gezin des gravers muntte er niemand uit door babbelzucht, gansche dagen als zij waren in onderhandeling met zwijgenden. Als het eindelijk in de oogen sprong, kwamen vader en broeder te laat met hunne aanmerkingen. Het was de zelfde Free niet meer. Gestoord over zoogenoemde berispingen, waren er dagen of beter nachten, dat hij in bedronken toestand zijne woon bereikte.

Eens had Stant, bij zulkdanige tehuiskomst hem, wat bitsig misschien, het onverstandige zijns gedrags voor oogen gelegd. Een twist, een storm rees op tusschen de twee broeders. De verschrikte vader was de bedstede ontvlucht, en kwam juist in tijds om een gevecht, misschien eene broedermoord te beletten. Rafel trachtte het schrikkelijk schouwspel te vergeten, maar 's nachts sliep hij niet meer! Waar had hij toch verdiend zulke dagen te beleven en hoe veel gelukkiger dan hij waren de Rafels niet, die rustten aan gene zijde van den muur!

O die zwarte oogen!

* * *

Zij waren alle drie op 't kerkhof; de twee broeders werkten zoover mogelijk van elkander. Vader maakte een put. 't Was vooravond en de zomer ging op zijn einde. Hij had gelijk

spoedig heen te gaan, de droefste zomers zijns levens. Kleine kinders hoofdzeer, groote kinders hertzeer; deze spreuk denkend wenschte Rafel in de plaats te zijn van den overledene, wiens graf hij dolf. En hij stelde zich voor dat het inderdaad zoo was. Had hij nu niet lang genoeg geleefd?! De graver werkte met verdubbelde krachten, dacht op zijne ouders en zijne vrouw, en poogde de levenden te vergeten. Ja, ja, 't was wel zijn graf dat hij aan 't delven was. Uit goedhartigheid zou hij het misschien nog wel eenige malen afstaan, maar het zijne hoopte hij te vinden, voor dat de winter de laatste bloem had geknakt!

- Helpen vader?

Frederik stond aan den rand des puts, gereed om den sprong in de diepte te wagen.

- In Godsnaam neen.... help mij hieruitkomen.

De hand, die hij tot zijnen zoon uitstak, beefde, beefde.... arme duts; het was onnoozel daar zoo over te verschrikken: hoe kon zijn jongen weten wat hij aan 't denken was?

Hij had Free bij den arm genomen, en trok hem koortsig voort, bleef staan bij een houten kruis, en wenkte Stant die nieuwsgierig nader trad. 's Gravers lange magere vinger wees naar de aarde.

- Kinders, het is hier 't graf uwer moeder.... komt overeen, ik zeg het u komt overeen, of gij steekt mij levendig in den put. Wie had er dat kunnen peinzen, over jaar zoo gelukkig! Free, Free, gaat in uw herte, ik wil niet kijven, en kan niet weenen ook! Denkt op moeder, die ons nu zeker hoort, en zoo braaf was als een mensch op aarde kan zijn. 'k Heb haar moeten beloven te waken over u, heb ik het niet gedaan? en sedert een tijd beve ik als ik hier kome, uit vrees dat zij spreken zou! Wij 'n zijn van zulk geen volk, steekt dat ongelukkig mensch uit uw hoofd, 'k zal u alles geven wat ik mag, en zelve droog brood eten! Och toe, believe het u, laat mij rustig sterven gelijk mijn vader gestorven is!'

Stant keerde het hoofd af om zijne tranen te verbergen. Frederik was zoo bleek geworden als een doek; vruchteloos poogde hij te spreken.

- 'k Heb misdaan, 'k heb misdaan, 'k weet het, 'stiet hij eindelijk uit,' maar nu is het te laat; laat mij gaan! de duiven vinden hunnen kost op het land, ik zal wel ieverst een stuk brood vinden voor ons getwee. Stant mag hier blijven. 'k Heb

handen aan mijn lijf, en hoe verder zij wil medegaan, hoe verder wij van hier zullen leven.

- Wie jaagt er u weg, Free?

- Och! kan dat zoo blijven duren, vader. Gij veroudert bij der oogen!

- Hoor Free, sprak de broeder, gejaagd en ontroerd, geef mij de hand, gij zijt de oudste en met twee kan het hier niet zijn. 'k Wensche dat gij gelukkig waart in uw trouw; en 'k zal met vader elders gaan wonen, en anders aan den kost zien te komen.

- Och gij 'n kent dat vrouwmensch niet; - en snikkend perste de hovenier, met zijne groote hand de tranen uit zijne oogen.

- Wij 'n zijn van zulk geen volk, zeg ik u, Free. Zijt gij beter geworden sedert dat gij daar gaat? 'k Heb uwe moeder leeren kennen bij 't ziekbed van mijne moeder, en de oude vrouw heeft haar zelf gevraagd in ons huis te willen blijven. Zwijg, 'k 'n mag er niet op denken!... wat verschil bij u, Free!'

- De menschen klappen zoo licht vader. Wie weet er iets op haar te zeggen? Bij anderen lacht ze, maar bij mij weent ze, als zij weet dat niemand het zien zal. Had zij gewild, zij was al lang meesters geweest van een groot pachthof. Gij én kent ze niet vader, gij én kent ze niet.

- Gij én kent ze niet Free, jongen, viel Stant uit; als ze hare oogen sluit zijn alle hare deugden weg. Dat ze u de proost aanried, 'k wilde 't land uitloopen om in uwen weg niet te staan. Maar hij 'n zal het niet doen; 't 'n is voor mij niet dat ik spreke, 't is voor vader. 'k Heb ik ook handen, en de moed ontbreekt mij niet om te zoeken, tot dat ik mijn brood gevonden hebbe.

- Kinders verstaat u toch.

- Zij 'n trouwt u niet, Free, zij trouwt dezen post en vaders gespaarden penning; zij trouwt om van haren vader verlost te zijn, die zij in 't oudmanhuis wenscht....

- Zwijg, nu is 't genoeg, ik 'n ken ze niet, zegt ge, als 't zoo is, 'k wil ze leeren kennen. Hier komt ze nooit, en nimmer wil ik mijn deel vragen. Vader, mag ik trouwen?'

De avond was nu geheel gevallen en in de verte luidden de klokken van stad. Meer en meer sterren doorpeilden de lucht en zonden hunnen weemoedigen blik op de droeve aarde. Het

was dus beslist, er moest nog eens aan scheiden worden gedacht, scheiden dat, hoe ouder men wordt, hoe lastiger valt.

De oudste zoon hernam.

- Heb ik misdaan vader, met haar mijn hert te schenken, ik weet het niet! Vergeet 'tgeen op dezen avond gebeurd is Stant, 't was de drank... Bij mij is zij niet gelijk bij andere menschen, gij zult het zien vader, als ik haar zeg wat ik van zin ben, zal zij mijn gedacht goedkeuren.

- Zij 'n doet Free, en daarbij gij weet wel, dat ik niet willen zou.

- Hoort, kinders, gij moet een besluit nemen. Denkt er acht dagen op, en vraagt meer raad aan God dan aan de menschen. Hier zult gij mij te naaste week zeggen, wat gij onder u besloten hebt, en dat zal mij welgevallig zijn.

- Goed, vader, sprak Stant, als wij anderszins niet kunnen overeenkomen, zal het lot beslissen.

- 't Geen ik gezegd heb, blijft gezegd, klonk het uit den mond des oudsten zoons, en het drietal stapte zwijgend voort, zonder nog een enkel woord aan de samenspraak te voegen.

Hun gemoed was vol, en nog lang leekten er stille tranen; niemand dacht aan spijs, geen licht werd in de woning aangestoken, en niets stoorde de stilte; alleen het uurwerk leefde voort, bij de dienaars van dezen, voor wien het stil was gevallen.

* * *

De zomer eindigde in nattigheid. Zware onweerswolken braken over de streek los, en laafden overvloediglijk de uitgeblakerde aarde. De val der bladeren werd er door verhaast, en de teringlijders bezochten in den geest, de toekomende lente, die zij niet meer beleven zouden. De doodenakker zag vele nieuwe bewoners. Hoe lastiger het werk was, hoe meer en meer men er kreeg bij de Rafels. En toch was Frederik nooit te vermoeid deze week, om eens tot aan den molenwal te loopen, en daar, over den toog leunend, ingewikkelde samenspraken te houden met zijne verloofde.

Welk was hun besluit! Dezen avond zou de vader het weten, daar op dezelfde plaats, waar men acht dagen vroeger, deze eerste droeve bijeenkomst hield. Moeders graf was terecht het heiligdom van 't huis in vaders oogen. Daar gevoelde hij hare aanwezigheid, hij die haar altijd gemist had bij de minste wolk, die eenigszins schaduw op zijn hert wierp. De

avond kwam voor zijnen tijd, als had hij genoegen in den angst van den ouden duts. Het was dezelfde grijsaard niet meer. Ontroerd waren de trekken van zijn gelaat, en de blik rustte op de aarde. Zijn stap was onzeker, en ondanks de avondkoelte, vaagde hij het zweet van zijn voorhoofd. Och, hoe geerne had hij hier nog eenige jaren verbleven, hier, waar zoo velen maar met angst en tegenzin kwamen.

Hij vond zijne kinders op de aangeduidde plaats, en trachtte ondanks de toenemende duisternis, in hunne oogen, in hun hert te lezen.

Rafel ontblootte het eerbiedweerdig hoofd en vroeg ontroerd en ontsteld een gebed voor zijne overledene gade.

- Laat ons eerst voor moeder bidden, 't is de laatste maal dat wij het te zaam zullen doen.

Hij bad langst. Eindelijk zette hij de klak weer op en sprak zijn oudsten zoon aan.

- Zijt gij nu overeengekomen? Wat heeft deze dochter gezegd, Free?

't Was Stant die antwoordde.

- Wij zullen loten, vader.

- Is dat u wel, Free?

- Ja het, vader.

- In Godsnaam dan. Hij wilde weg, maar de jongste hield hem tegen.

- Nu seffens, als 't u belieft, vader. Gij moet er bij zijn. Trekt twee gerspijlen, Free.

En moeders graf verschafte het middel om de moeielijkheid te beslissen. Droeve akker, droeve oogst!

- Vader, wilt gij?

- Neen, neen, gij liever, haast u; en de jongste zoon zag met bezorgdheid den vader aan, die zijne kinderen beurtelings in de oogen keek, overlast van droefheid en angsten.

- Wat voor een trekt ge?

Free's hert klopte snel. O, nu had hij niet meer durven zeggen, dat zij haar niet kenden: zij kenden de meid veel beter dan hij zelf.

Als de pijlkens getrokken waren, mat men ze nevens een. Stant had het korste; hij zuchtte, ondanks allen goeden wil om zijne droefheid te verbergen.

- Nu weten we toch waaraan ons houden, Free heeft gewonnen, vader.

- In Godsnaam, zei de man nog eens, en dieper zonk hem

't hoofd op de borst, De oudste zoon was heengegaan. Wat moest hij hun ook zeggen. Zij waren gebleven, waarschijnlijk bad de vader weder. Stant schuurde zijne keel, die door het wee belemmerd was, om te kunnen zeggen:

- Gaan wij, vader?

- Wat zult gij nu doen, jongen?

Wel daarmede was hij niet verlegen, werken hier of daar. Dat zou zich wel schikken.

Zij stapten voort over den gewijden grond, elk aan zijne eigene gedachten.

- En wat zoudt gij zeggen, vader, indien ik arbeider wierd?

- Och, dat is zoo lastig kind....

- Men wint in evenredigheid, vader, en nonkel Docus is er toch 81 bij geworden....

- God zij geloofd, wij zijn toch zonder iets niet...

- Ja, maar ik 'n zal het toch nooit doen minderen. Dat is *uw* penning, g'hebt hem genoeg beslaafd.

De oude stond stil als hij aan de poort gekomen was, en keerde zich tot den donkeren doodenakker.

Hier en daar was de witten arduin eener tombe nog zichtbaar, en de populieren van den middenweg, fluisterden stil tegen elkander, ondanks hun verdund gebladerte.

- Als ik hier kwam om te spelen, sprak hij luidop denkend, was er nog niet een dezer schoone steenen te zien. 't Is zeer lang geleden, veel langer dunkt het mij dan dat ik oud ben. De wegen waren anders en 't is 't derde kruis dat ik hier wete staan. Indien al dezen, die ik hier ter ruste gelegd heb, weer opstonden, 't ware eene groote stad vol.... Er liggen er vier zonder hoofd, onder ander Maitel de vadermoorder daar....

De grijsaard wees eenen donkeren hoek van het gewijde veld en vervolgde:

- Daar vader.... daar moeder.... daar uwe moeder.... en zoo vele, vele anderen. 'k Zegge eene gansche stad vol.... God geve hunne zielen de eeuwige ruste.... Waar is Frederik?

- 'k Weet het niet, vader....

- Och gij moet hem vergeven Stant; deze jongen heeft op het doolkruid getrapt, als zijne oogen opengaan, zal hij zijn ongelijk bekennen.

- Wij hebben getrokken, vader....

- Nietwaar, zij wilt dezen post als bruidschat hebben? 't Was wel gelijk gij zegdet over acht dagen!

- Willen wij in huis gaan vader?

- En nu is hij haar het nieuws gaan melden zeker.... Er vallen regendruppels....

En toch zij gingen niet in huis, ondanks de regen en de duisternis. Moesten zij geen afscheid nemen van den akker, waar zij welhaast beiden vreemdeling zouden zijn? Stille tranen dropen langs des jongelings wangen; hij dorst ze niet afdrogen om zijne smert niet te verraan. Tegen de poort geleund, de handen in de zakken, keek hij besluiteloos de duisternissen in, die zwarter en zwarter wierden, en eenen sluier spanden over zijn verleden; hij bedekte de gelukkigste jaren van zijn leven, den aanvang merkend van eene onzekere toekomst. Later zou hij zich immer met genoegen de stonden herinneren, die hij hier genoot, voor dat deze dwaze liefde de vrede heenjoeg.

- Och 't is zijn tijd, hernam de oude weer, ware het al *zoo* niet gekomen, ik zou er niets tegen gehad hebben.

Nog lang stonden zij daar besluiteloos en stilzwijgend. De vader dacht inwendig het vervolg zijner opsomming van zoo even, als wilde hij zijn eigen getuigenis geven, dat hij hier immer trouwen dienst had gedaan, als moest hij een opvolger, die zijne gedachten lezen kon, op de hoogte van den toestand brengen, vóór hij hem de sleutels der poorten gaf. Graver en zoon kwamen bij den heerd als acht dagen vroeger: droef en moedeloos; en geen van beiden dacht er aan hem te doen opflikkeren.

Wat voordeel: Hij kon toch hunne herten niet verwarmen!

* * *

Zij woonden nog saam, maar zouden haast scheiden. Stant wilde weg zijn voor *zij* hier kwam; de dochter ‘uit den molenwal’ had het ook zoo liefst.

Ondertusschen was het jaar maanden ouder geworden en liep naar zijn einde.

Het houweel moest de hartgevrozen aarde dwingen haren schoot te openen, en het laatste pijlken gras was versteven onder den bijtenden adem des winds.

Stant was aanveerd onder de arbeiders en zou heden in bediening treden. Heden zou men hem de schoenen vagen bij den eersten zak, dien hij uit het schip naar boven bracht, of als hij de streng over den schouder geslagen had, om den zwaar geladen oliebroodwagen voort te trekken.

De vader had een huisken in 't zicht, een huisken met een hof, niet te duur van pacht, en niet te wijd afgelegen van de vergaarplaats des jongen arbeiders. Zelfs de toekomstige schoondochter had reeds hare toekomstige woon bezocht, en Rafel vond de meid beter dan hij zich had voorgesteld. Hij trachtte zich te overtuigen, dat men hare zwarte oogen gelasterd had, en ontving haar vriendelijk en gulhertig. Wat zij over hem dacht, misschien wel dat alle vaders, als hunne kinders groot zijn, even in den weg loopen. Zoo balsemt de tijd alle wonden, en geneest hij het pijnlijkste zielenleed. De man vroeg nu zich zelven af hoe het mogelijk was, de zaken niet met kalmer oog aanzien te hebben, en er kwamen stonden dat hij wenschte reeds in zijn huisken te zijn.

Hij zou den nieuwen graver bijspringen, als er veel werk was, ofwel zich in den hof bezig houden, en wie weet zouden zij met den tijd het groenselieren niet aangaan en eene koei koopen. De man legde vuur aan en zag verlangend naar het horlogie, hoeveel tijd er nog verloopen zou, eer Stant naar huis kwam.

Bij den ontstoken heerd zette hij zijne mijmeringen voort, overdacht zijn gansche leven, en bouwde in de toekomst nog wel dertig jaar vooruit. Hij zag stoeiende kinders die hem grootvader hieten, en met wien hij spelen mocht. In de gloeiende asch van den heerd vond hij de hoop en 't geluk weder, en de goede grijsaard die, overmand van droefheid, wenschte te sterven over eenige weken, vreesde nu, dat de dood, afgunstig over zijn geluk, hem treffen zou.

Zware stappen deden hem het hoofd oprichten, en als hij door 't venster keek, zag hij twee arbeiders bij den proost aanbellen. Zij gingen niet binnen, de zuster des geestelijken moest hun gezegd hebben dat ‘monfreer’ niet te huis was.

Nu kwamen zij naar zijnent toe. Hij kende deze lieden van aanzien. De graver is een dergenen die vele aangezichten kent. Hij moest ze niet uitnoodigen binnen te treden, zij deden het van zelfs. Nu slechts bemerkte hij hoe verslagen hunne trekken waren.

- Wij hadden liever den proost te huis gevonden, vader... Zij hebben ons gezonden te *regarde* van uwen zoon.

- Van Stant? Wat is er mede gebeurd?

- 't Zijn Ons Heerens werken, sprak nu de andere, en nam zijne zware feutere *savanje* van het hoofd.

- Zie vader, 'k was er niet verder af dan van hier tot daar, als het ongeluk plaats greep.

- ‘Och God, is er een ongeluk gebeurd met onzen jongen,’ jammerde Rafel. Hij nam de beide armen van den bode vast en keek hem angstig in de oogen.

- 't Kan alle stonden van den dag met ons ook voorvallen, vader....

- Och zeg toch, is hij dood?

De mannen zwegen en ontweken den blik des grijsaards.

- Och zeg, hij 'n is toch niet dood zeker?!

- Uw jongen is heel slecht man. Niemand wilde het u komen zeggen.... wij hebben er voor geteerlingd.... Van denzelfden zak, dien hij opnam als wij hem de schoenen vaagden.... 't Is tot Nevens gebeurd.... de grooten bloemmolen....

- Och God, och God Stant toch, jammert de oude man.... Free.... Free.... Stant is verongelukt, Free... och O.L. Vrouwe toch!

Hij liet zich vallen op den kapblok, en daar, het hoofd in de handen, zocht hij eenen enkelen traan, om zijn gemarteld gemoed te ontlasten, hij, die in vijftig jaar niet meer geweend had?

De jongste arbeider ging tot de deur, en fluisterde iets in 't oor van zijn maat.

- Gij moet niet verschieten, vader, sprak deze, ze brengen uwen zoon naar huis.

De vader wilde opstaan, maar hij kon niet. Stenend van zedelijk leed sloeg hij de handen aan het gezicht.

Buiten naderde eene droeve groep. De mandkoets door twee arbeiders gedragen, twee er nevens, en een vijftigtal kinders, - waar ontbreken zij? - die vooruitkwamen geloopen. Reeds hadden er drie aan 't venster post gevat. Zij keken tusschen de gordijnen, om te bespeuren hoe een huis er uitziet als de zoon dood is gevallen, en de grootste, die het best merken kon, vertolkte hetgeen hij zag:

- 't Is zijn vader.... Hij krijscht....

Een der arbeiders kwam buiten om de nieuwsgierige jongens van 't venster te houden, meest nog om van het droef vertoog daarbinnen verlost te zijn. Het was wreed om aanzien hoe de ouderling daar op dien blok zat te bidden, te klagen, te zuchten en te stenen. Het scheen den ruwen knaap geestiger bij het lijk!

Men bracht de koets binnen, en de man jammerde voort.

De verongelukte werd in de kamer gedragen, en vaders ledekant werd zijn doodbed.

Reeds was de droeve maar in 't omliggende verspreid. De geburen vervulden het huis, en in de eerste opwelling van medelijden, door de onverschilligheid eilaas zoo ligt gestremd, poogden zij den klagenden grijsaard te troosten wiens jammeren aanhield.

Frederik vermoedde geen ongeluk.

Hij ook maakte wellicht aangename plannen, op twee stappen van de plaats waar zijn broeder overmorgen zou begraven worden. Als zijn werk afgedaan was kwam hij langs achter in huis en hoorde dat er volk in de keuken was. Hij trok de deur open en zijn blik viel op de koets.

Hij wierd zoo bleek als de doode, en zijne opengespalkte oogen vroegen uitleg aan de twee kraankinders, die de berrie wegdroegen.

Zij stonden daar zoo ontsteld als hij zelf, vruchteloos het passend woord zoekend, om hem in te lichten over 't ongeluk.

Bevend van angst trad hij tot de kamer.

Het eerste dat zijn blik ontmoette was het lijk zijns broeders!

Er zonk een floers voor zijne oogen, het was alsof een zwaar gewicht hem op de borst werd geworpen, en had hij zich aan de schouw niet vastgegrepen, hij zou omgevallen zijn.

En terwijl hij voor eenen stond de hand aan de oogen bracht om het ijselijk verschijnsel af te weren, hoorde hij vader zinneloos van wanhoop, zijn gemarteld hert lucht geven, en God en de menschen klagen, welke diepe wonde hem op dezen dag geslagen werd.

- Free, Free, zie toch hoe ze onzen Stant naar huis hebben gebracht!...

* * *

Voortaan was de zonne uitgedoofd voor den ouden graver; alle gelukkige aardsche droomen waren verzwonden, en eindigden bij het doodsbed van zijn kind. Nog eenige uren en de aarde zou zijn lijk bedekken, het lijk van zijnen Stant, zijnen Benjamin. Dat dorst de wreede dood doen!

Hij zat nevens den verongelukte en liet het hoofd rusten op dezelfde peluw, die zijn zwaar gewond hoofd ondersteunde!

De eerste stap, dien de jongeling zette op zijne nieuwe loopbaan, had hem het leven gekost!

Nevens het bed stond een tafeltje met een wit kleed erover, de palmtak in 't gewijd water gedoopt, en tusschen twee brandende keersen, hetzelfde kruisbeeld dat reeds driemaal deze doodenkamer had versierd.

De oudere broeder, voortaan 's gravers eenig kind, onderhield een vuur in de keuken: Zijn verdoofd gesnik was het eenigste dat de stilte onderbrak, die rond het doodsbed heerschte. De gelaatsbleekheid van den overledene vermengde zich met de witheid der lijkwade, alleenlijk zijn zwarte haarbos stoorde de eenheid van tint. De dood had haren ernstigen stempel op dat wezen gedrukt: vrede en rust waren in zijne trekken zichtbaar, ondanks de schrikkelijke dood, die hij gestorven was.

Hij sliep!

Hij sliep aan drie en twintig jaar, zonder een oogenblik afscheid te nemen van 't leven.

Hij viel, bleef liggen waar hij gevallen was, en hoorde de dood toe. Gesloten was dat oog voor allen aardschen dageraad, en geen gerucht zou hem nog tot 't leven roepen.

Och, wat moet de dood spotten met al onze vooruitzichten! Op welke kranke middels steunt toch de mensch om zich leven toe te kennen: Jeugd, kracht, gezondheid, ontwijken hare slagen niet, tranen vermurwden nooit haar gemoed, en met voorliefde valt haar zeisen waar het meest verwoestingen aanricht.

Hij sliep, en zijn vader moest hem de oogen sluiten! Wie zou deze van den armen wroeter luiken, als allen heengingen voor hunnen tijd, ongevoelig aan de eenzaamheid van deze die te lang leefde!

Nauw was de kleine aan de wieg ontsnapt, of zijn vader moest ook zijne moeder zijn. Hij sprak het kind over de gestorvene, die hem het leven schonk, voor het wist wat sterven, wat eene moeder was.

Voor haar grepen 's mans verheelde, lam gewrochte vingeren de zijne vast, zoo klein dat hij lang werken moest, voor ze gekruist waren; en menigen avond bad men samen, en dikwijls zuchtte de man alleen, terwijl de knapen speelden op zijnen schoot, terwijl beiden, dank zijne zorgen, 't verlies hunner moeder haast niet hadden gevoeld.

En evenals zij zou gedaan hebben, dekte hij hun 's avonds toe, en gaf hun een kruisken voor moeder. Vergenoegd betrok hij zijn eenzaam leger, dankte God over 't vervlogen geluk, en de behoudenis harer kinders.

Het bleef alles het hare, het huis, de echtgenoot, de knapen, en hier waar geene enkele afbeelding der echtgenoote te merken was, sprak alles nog van haar, alsof zij slechts voor een enkelen dag was uitgegaan, en morgen haar huis weervinden moest, gelijk zij 't gelaten had.

Was haar zegen nu van deze woon geweken? Rustte moeders blik niet meer op hare sterfkamer? Sedert eenigen tijd was de eendracht hier geschonden, eene vreemdelinge zou haast de onbezette plaats innemen, en iedereen den armen ouderling iets willend ontrooven, nam de dood hem zijnen Stant, den eenigen, waarmede hij over haar nog spreken kon.

Stil was de nacht. Zelfs de wind eerbiedigde de wanhoop des vaders. Het gewijde licht vervolgde kwijnend zijn droef leven.

De man draaide het hoofd op zij, en de lippen tegen de wang van den doode, luisterde hij een stond, of Free reeds den heerd had verlaten.

Och waarom werd dezen geheimzinnigen stap door hun beiden niet gedaan? Zoo eenzaam kan het den overleden niet zijn in zijne enge kist, als het den vader geworden was, in deze groote wereld vol vreemdelingen.

- Och mijn arme Stant toch, mijn arme jongen!

Niets in de keuken beantwoordde zijn geklag. Frederik was in slaap gevallen of heengegaan. Hij was toch maar zijn broeder!

- Och mijn arme Stant toch, mijn arme jongen.

En eensklaps brak zijn hert. God gaf hem toch nog dezen troost: te mogen weenen; weenen bij 't lijk van zijn kind, gansch alleen, zonder dat iemand zijne snikken kon tellen, of hij door zijn verdriet iemand leed deed.

- Och gij waart toch zoo braaf, Stant, en nooit hebt gij mij een hard woord gegeven... Free ook wel niet, maar toch..., en gij bleeft bij mij omdat gij vader alleen niet wildet laten, omdat gij wist dat vader voor uws getwee ook alleen gebleven was... en als Lucie trouwde, wist ik waarom gij weendet, ik wist wie er Lucie geerne zag, wie haar voor mij van de hand had gewezen... Och mijn Stant, och mijn arme jongen.. En Free...

- Wat belieft er u, vader?

- Och niets, zijt gij daar in de keuken, 'k meende dat gij naar bed waart... kom eens hier,.. zie Stant daar toch liggen...

De zoon vervoegde den ouderling, en zocht met kinderlijken eenvoud zijn diepe smert te stillen.

- Ge moet niet meer weenen, vader,... als 't u belieft, ween toch zoo niet, ik ben hier nog vader.... ben ik ook uw kind niet.

En hij zelve borst in tranen los, en snikte en huilde zijne smart uit tegen den rand der deur.

- Kom Free, wij zullen eenen Onze Vader lezen.

- Vader, dat ge moest weten wat er mij op 't hert ligt!...

Geknield liet hij zich voor des grijsaards voeten vallen en bleef daar als een slachtoffer der wanhoop, zijne leden wringen van zielenleed. Rafel zocht hem te bedaren; hij had het weenen gestaakt en trachtte zijn zoon opterichten, zonder dat zulks hem gelukte.

- Vader mag ik het u zeggen?... ik moet het u zeggen of 'k liep naar de Leie en 'k versmoorde mij!

Hij stond op en keerde zich nu tot het lijk.

- 't Was zij, 't was zij.. och, gij kendet ze zoo goed! vergeef mij Stant... 'k heb gezeurd... *ik* moest daar nu op uwe plaats liggen, *ik* moest arbeider zijn... *ik* moest nu dood zijn!...

- Free, Free toch!...

- Hoort gij vader, ik was die *zeuraar*... ik moest nu daar liggen, en gij moest hier blijven met Stant die u maar alleen geerne zag... Och, waarom is het zoo niet vader... 'k heb... Stant, 'k heb... och nu weet hij het al vader... 'k heb met mijnen nagel het graspijleken afgesneden dat Stant trekken ging, dat pijlken van moeders graf,... *de andere* had het mij opgegeven... 't is een door slecht vrouwmensch... Vader, wat moet ik doen?

De man bleef sprakeloos.

- Vader, wat moet ik doen, ‘en weer wierp Free zich op de knieën voor den doode en bleef daar snikkend zijn vaders antwoord afwachten.

- Ge moet doen, zone, wat God u in 't herte steekt... 't Is Gods werk... Stant was misschien best gesteld om voor Hem te verschijnen!...

- Vader, 'k zal boeten, 'k zie nu hoe diep ik gevallen ben... 'k zal boeten, vader, 'k zal boeten, Stant!

En versterkt richtte hij zich op. De belijdenis had zijn hert verlicht; zijn besluit was genomen. Hij boog zich over den

doode, en terwijl zijne lippen dezes mond genaakten, fluisterde hij nogmaals als vertrouwde hij hem een geheim:

- 'k Zal boeten, Stant... 'k zal boeten.

* * *

Ondertusschen kwam het ontslag van den ouden, en de benoeming van den nieuwen graver. De put van zijn broeder was nochtans de eerste niet, dien Free in zijne nieuwe hoedanigheid maakte, noch de laatste, dien Rafel als bediende van stad dolf.

Sinds de droeve plechtigheid zag men den hovenier nimmer weder, en de oude Rafel bleef alleen in 't eenzame huis.

Als de buren nieuws over Frederik vroegen, vergenoegde de man zich te doen opmerken, dat hij wel was waar hij was.

Hetzelfde antwoordde hij den vader der zwarte oogen, die van hunnentwege ‘eens increteren kwam, hoe dat het nu al stond met Free’.

De droefheid bij de bewoners des Molenwals overschreed eigentlijk de palen niet van een beredeneerd gevoel, want denzelfden dag vernam Rafel de tonen des boekorgels, als hij tegen den avond van de goddelijke diensten huiswaarts keerde.

De meest onsamenhangende uitleggingen werden over Free's verdwijning gegeven. Zoo had hij tegelijk dienst genomen in 't Oost-Indisch leger, onder de zouaven van den paus, en de scherpschutters van Faid'herbe, en volgens anderen zelfs was hij missionnaris geworden.

De eenige die het weten kon zweeg over zijne bergplaats, en nooit kwam een enkel woord over zijne lippen nopens de redenen zijns vertreks.

Eene blijgeestige groep wijkenaren, die korts na deze gebeurtenissen een uitstap tot den Casselberg deed, bezocht tevens het klooster der Trappisten, en wilde den gewezen hovenier van Rafels in eenen der broeders herkennen, die stilzwijgend de koor der kerk aan 't uitvagen was.

De oude Rafel bleef nog verscheidene jaren in bediening. Hij bad voortaan op vier graven het gebed tot eeuwige rust, totdat zij aan hem zelf werd geschonken.

Dezen dag stierven de Rafels uit, na omtrent 150 jaar hunnen waren naam overleefd te hebben.

Kortrijk, 1889.

R. VERMANDERE.

Poezie

I.
Het geweten.(*)

Wanneer, met zijnen stam, gekleed in 't vel van beesten,
Met losse haren, bleek, te midden der tempeesten,
Caïn voor Jehovah de vlucht genomen had,
Terwijl nu de avond viel, de vluchtling, afgemat,
Kwam in eene groote vlakte aan eenen berg gelegen;
Zijn vrouw en kindren, die zich niet meer voorwaarts kregen,
Bezwijkend, zegden: ‘Rusten wij hier op den grond.’
Caïn in wanhoop dacht, wijl hij den slaap niet vond.
Hij wierp zijn blik omhoog; ginds in den sombren hemel,
Met zijn onmeetlijk zwart en zonder stargewemel,
Was er een oog vol vuur, dat starlings hem bezag.
‘Ik ben te dicht!’ sprak hij, en in zijn stemme lag
De schrik. Hij wekt de zijnen, die, vermoeid, daar rusten.
Rampzalig vlucht hij voort, nog voort, naar andre kusten.
Hij ging een gansche maand, hij ging en dag en nacht,
Nog bleeker dan de dood, stom, wanklend, zonder macht.
Een dief gelijk, vol angst en immer, immer droever,
Ja, zonder rust noch vaak, bereikte hij den oever
Der zee, ginds in het land, dat aan Assur behoort.
‘Die schuilplaats is hier veilig, gaan wij niet meer voort,’
Zoo sprak hij tot zijn volk, ‘wij zijn hier aan de palen
Der wereld.’ En hij liet zijn blik ten hemel dwalen.
Ginds op dezelfde plaats, diep in den horizont,
Was weer het vreeslijk oog, dat hem zijn stralen zond.
‘Verberg mij’ huilde hij en zijne bange zonen
Aanhoorden siddrend, spraakloos deze woeste tonen.
Caïn sprak tot Jabel, den vader van den stam,
Die stout den doortocht der woestijnen ondernam:
‘Gij zult langs daar de tentenhuiden openhangen.’
De ruime horizont werd door een muur vervangen,
En als met klompen lood hij vast stond in den wind,
‘Nu ziet gij zeker niets’ zei Tsilla, 't blonde kind,
De dochter zijner zoons, dan 't morgenlicht nog zachter,
En Caïn's antwoord was: ‘ik zie het oog daarachter.’
Jubal, het hoofd van allen, die hun tochten doen
Al slagende op de trom, al blazende in 't klaroen,

(*) Vrij naar Victor Hugo, uit: *La légende des Siècles.*

Beweerde: ‘Ik zal die huiden met een paal verruilen.’
Hij maakte een muur van brons om Caïn te verschuilen.
En Caïn sprak: ‘Dit oog beziet mij immer voort.’
En Hennoch op zijn beurt sprak tot de omstaanders: ‘Hoort,
Laat ons dan eene omheining, sterk, van ijzeren staken,
Met hooge torens, dik, zoo schrikverwekkend maken,
Dat niets haar nad'ren durft. Ja, bouwen wij een stad
Met haar kasteel en sluiten wij die toe.’ Hij had
Gezegd. Tubalcaïn, de vader van de smeden,
Vervaardigde eene stad, ontzettend, buiten reden.
Zij joegen 't kroost van Seth en Enos uit de streek
En staken de oogen uit van alwie hen bekeek.
En 's avonds ging men pijlen naar de starren schieten.
In plaats van stoffenmuren stelden zij graniet en
Verbonden elken blok met banden van hard staal.
De stad scheen hun een ondoordringbre hinderpaal;
Der torens schaduw wierp den nacht ver in de velden,
De dikte van de muren zal nooit iemand melden.
Men schreef er op de deur: ‘Hier buiten blijve God.’
Zij dachten, dat Hij zich zou schikken naar 't verbod,
En plaatsten Caïn in een hoop graniet en steenen;
En hij bleef somber, ruw. ‘Is 't oog nog niet verdwenen,
O, vader lief?’ vroeg Tsilla, siddrend, 't harte naar.
En Caïn zegde: ‘Neen, het is nog immer daar.’
Dan sprak hij voort: Ik wil diep onder de aarde wonen,
Daar, in een graf, alleen, gescheiden van mijn zonen;
Dat niets mij nog ontwaar', dat niets mij nog ontstel'.’
Men maakte een diepen kuil en Caïn sprak: ‘'t Is wel.’
Dan onder dit gewelf, zoo ak'lig somber, daalde
Hij gansch alleen. Wanneer zijn blik in 't ronde dwaalde
En op zijn hoofd de kuil voor goed gesloten lag,
Was daar ook 't gloeiend oog, dat Caïn strak bezag.

AL. VANNESTE.

Kortrijk, 24 *November* 1889.

II.
De engel en het kind.

Een glanzende Engel, licht, gezwind,
Boog over 't wiegje van een kind
En sloeg het gade stond na stond,
Alsof hij er zijn beeld in vond.

‘Bevallig kind, aan mij gelijk,
Sprak de Engel, laat ons henenvaren
Ver van 't onzuiver aardeslijk,
Dat u wellicht verdriet zal baren.

Hier is men nooit ten volle blij,
De ziele lijdt er in haar vreugde
En zelfs met wellust aan de zij
Vondt gij er niets, dat u verheugde!

De kommer is bij ieder feest.
Nooit hoeden stille, klare dagen
Den morgen voor verwoed tempeest
Noch voor de donkere onweersvlagen.

En wat!... De droeve alarmkreet
Zou in uw zuiver hart verschansen?
En door het zuchtend harteleed
Zou uw azuren blik ontglanzen!

Neen, neen! met mij door 't meetloos veld
Der ruimte zult gij henenvluchten.
De Godheid heeft een eind gesteld
Aan uwe pas begonnen zuchten.

Dat noch familie, noch gebuur
Zich met een rouwgewaad behange;
Dat men uw jongste levensuur
Als 't eerste met geluk ontvange.

Elks voorhoofd blijve zonder wolk.
Dat niemand op uw graf koom klagen;
Want, voor het reine kindervolk,
De laatste is een der schoonste dagen.'

En, wijl hij zijne wieken slaat,
Neemt de Engel zijne vlucht en gaat
Naar Godes eeuwige woon vol pracht,
Waar, arme moeder, 't kindje u wacht.

AL. VANNESTE.

Kortrijk, 3^{en} *Juli* 1882.

III.
Avondschemer.

Na de dagreis is de zonne
Traag en statig neergedaald
Aan het mijmerende Westen,
Waar een zee van goud nu straalt.

Gansch de ziele wordt bewogen.
Zooveel pracht en goud en gloed
In 't oneindig groot der ruimte
Geeft ontroering aan 't gemoed.
Vlakten, bergen, dalen, monsters,
Grootsch en lief van vorm en toon,
Eensklaps door de zon geschapen,
Schijnen haar eene avondkroon.

Doch het schouwspel blijft niet duren.
Weldra rolt de nachtgordijn
Over al de gouden bergen,
Die als rook verdwenen zijn.
't Windje, frisch als Godes adem,
Speelt in 't loof des booms en kust
Al de planten, al de bloemen,
Die het zacht in slape sust.
Alles zwijgt. De dartle vogel
Is naar 't sombre woud gevlucht
En, gewiegeld in zijn nestje,
Ligt hij vrij van smart en zucht.

Ook de herder is reeds binnen
Met zijn schapen en zijn hond;
Want misschien mocht een verdwalen,
Dat men niet meer wedervond.
Op de weide, waar de koeien
Graasden, loeiden gansch den dag,
Is het rustig, heimlijk treurig,
Alsof daar een rouwkleed lag.
En het klokje, dat zijn klanken
Trillend in de weide zendt,
Doet ons al den weemoed voelen,
Dien men op een rouwdag kent.

Avondschemer, indrukwekkend
Grootsch, breng vrede voor het kind,
Tal van sterren in den hemel,
Zaligheid aan hem, die mint.
O! ofschoon 'k reeds veel begooch'ling
Zag ontsnappen in 't verleên,
Dat op grenzelooze vleugels
Van het rustloos niet verdween,
Toch nog min ik u wel teeder,
Gulle vriend, zoo heimlijk zoet,
Omdat gij de ziele mijmeren,
In 't oneind'ge dwalen doet.

AL VANNESTE.

Kortrijk, 25 *Juni* 1890.

Kerstmorgen
Drama in één bedrijf.
door Victor de Veen.

Het tooneel verbeeldt eene armoedige kamer; schoorsteen met kachel in 't midden van den achterwand; rechts van den toeschouwer een bed waarin eene vrouw met haar dochterken; links eene schapraai en daarnaast eene deur. Crucifix boven het bed.

Eerste tooneel.

Geertruide, Gustaaf, Claratje.

GEERTRUIDE.
Man lief, geef een sneedje brood aan Claratje; 't kind heeft honger.

GUSTAAF.
En van de moeder zwijgt gij? Die heeft het meer noodig dan 't kind. Geertruide, gij krimpt ineen van koude en wordt daarbij verteerd door de koorts!

(Hij haalt een stuk brood uit de schapraai en snijdt er twee sneedjes van af.)

Daar, Geertruide, verzaad uwen honger zoolang onze voorraad strekt; wanneer het laatste brokje brood zal op zijn, zullen wij afdoende maatregels weten te nemen!

(Tot het kind, het sneedje brood overreikende.)

Claratje, eet dat langzaam op; gij zijt altijd te gretig.

GEERTRUIDE.
De groote honger, man; vroeger heb ik nooit bemerkt dat ons dochterken te gretig was. Doch gij, Gustaaf, waarom eet gij niet?

GUSTAAF.
Ik kan daar tegen, ik ben man. Daarbij in dezen oogenblik zou ik niet kunnen eten

(op zijn hart wijzende)

't is daar te vol!

CLARATJE.
Vaderken, als het u belieft, maak vuur aan; ik heb zoo'n kou en moederken ligt hier te beven.

GUSTAAF.
Zwijg, kleine, wij hebben geen kolen!

GEERTRUIDE.

Nu is het gedaan, Claratje, ik beef niet meer; 't was bij 't begin van 't eten dat ik lichtelijk sidderde.

CLARATJE.

Vader, krijg ik nog een stukje brood?

GEERTRUIDE.

Neen, kleine!

CLARATJE.

Och, 'k heb toch nog zoo'n honger!

GUSTAAF.

Doemnis!

('t Mes haastig in de hand nemende en met verwilderden blik naar de kleine ziende.)

Kind, zwijg! of hier gebeuren ongelukken!..... 't Leven is zoet, zegt men, de dood voor ons allen ware veel zoeter!..

GEERTRUIDE.

Gustaaf, mijn geliefde man, gij doet mij ijzen! Vergeet gij dat gij een christene mensch zijt?.. Gij lijdt, gij lijdt veel, mijn vriend; de goddelijke Zaligmaker leed meer dan wij...

GUSTAAF.

De goddelijke Zaligmaker! Spotternij!.. Is er een God? Neen, er is geen God, geen oneindig goed wezen!.. Als er een God ware, die zou rechtvaardig zijn, en dat is Hij niet, noch voor u noch voor mij, en vooral niet voor u! Wat hebt gij dien God gedaan, dat Hij u zoo onmeêdoogend doet lijden?..

GEERTRUIDE.

Zwijg, Gustaaf, zwijg mijn vriend! Gij lastert de Algoede; dat is eene schrikkelijke euveldaad! Vreest gij niet dat gij, dat wij nog strenger zullen beproefd worden dan wij het reeds zijn?

GUSTAAF.

Ik vrees niets, noch God, noch duivel, noch hel!.. Dat zijn al verzinsels, die nooit bestaan hebben. Eens dood, alles dood!.. In den dood vindt men rust; de dood is het einde van 's menschen folteringen!

GEERTRUIDE.

Man lief, beste Gustaaf, zwijg als ik u verzoeken mag! Gij raaskalt; de koorts verwint u meer dan mij; word weder kalm, mijn vriend; drink een glas water en geef er mij ook een, want ik heb dorst.

GUSTAAF.

(Hij wil een glas water schenken, maar 't water is in den pot bevrozen).

Hel en Duivel! Dat gaat te ver! Gij en ons kind zoudt hier bevriezen als redelooze dieren! Dát zal niet gebeuren!

(Hij houdt met beide handen den pot boven den kop en is bereid om hem op het hoofd zijner vrouw te verbrijzelen. Vrouw en kind slaken eenen ijselijken gil; de man verzint zich, zet langzaam den pot op den grond, breekt het ijs en geeft zijne vrouw eenen teug water).

GEERTRUIDE

(na gedronken te hebben)

Dank u, Gustaaf, dat verkwikt mij.

(Men hoort eene klok luiden).

Hoor, daar luidt eene bedeklok. 't Is Kersmis, 't feest der verlossing. Wie weet, misschien heden nog daagt troost en heul voor ons op. Iets in mij doet me 't hopen; de bange nood bereikt eenmaal zijn uiterste palen. Jezus is goed, Hij is der menschen beste vriend. Als wij door iedereen zijn verlaten, dan nog moeten wij betrouwend de oogen hemelwaarts richten.

(Hare oogen wendende naar het Christusbeeld dat boven de bedstede hangt)

. Het beeld onzes geliefden Zaligmakers stort mij moed in 't harte en belet mij te wanhopen. Bid, Gustaaf, bid, laat ons beiden bidden.

(Gedurende de laatste toespraak zat Geertruide overeind; thans slaat ze de handen te zamen en valt afgemat achterover op haar hoofdkussen)

.

GUSTAAF.

Bidden, lieve, ik kan en wil niet bidden! Ik ben verbitterd op God en wil Hem niets vragen! Eerder zou ik Hem vervl!.....

GEERTRUIDE.

Niet verder, Gustaaf, geen woord meer!...

Tweede tooneel.

Gustaaf, Geertruide, Claratje, Emil.

(Er wordt op de deur geklopt; Gustaaf doet teeken aan zijne vrouw dat ze moet zwijgen. Volledige stilte. Er wordt eene tweede maal geklopt.... en heel bescheiden, eene derde maal. Gustaaf ontsluit de deur; een jonge heer biedt zich aan).

GUSTAAF.

Wie zijt gij en wat wilt gij?

EMIL

(half bestaan).

Mijnheer,... ik ben een vriend....

GUSTAAF.

In deze arme woon komen geen vrienden; alleen een onmeêdoogende huisbaas en later misschien, gevoellooze lijkbidders! Komt gij wegens den huisbaas?

EMIL.

Neen, mijnheer, ik ken hem niet. Ik wilde u een bezoek brengen....

GUSTAAF.

Mij een bezoek brengen?

EMIL.

Men heeft mij gezegd....

GUSTAAF.

Ah! men heeft u gezegd?...

EMIL.

Dat mijnheer voor 't oogenblik in bedenkelijke omstandigheden verkeert....

GUSTAAF.

Zijt gij een armmeester?

EMIL.

Een armmeester juist niet, maar toch een vriend van noodlijdende personen.

GEERTRUIDE.

Kom binnen, mijnheer!

EMIL

(binnen, zich meest tot Gustaaf wendende).

Indien het waar is, mijnheer, dat gij u in bekrompen toestand bevindt, zoudt ge mij genoegen doen met, al ware het slechts ter leen, van mij eene kleinigheid te aanvaarden. Ja, mijnheer, gij zoudt mij groot genoegen doen.

(Hij reikt Gustaaf

een in papier gewikkeld muntstuk over. Gustaaf aanvaardt zonder het gegevene te bezien)

.

GUSTAAF.
Dank, heer, ter wille mijner vrouw en van mijn kind aanvaard ik uw geld ter leen.

EMIL.
Is uwe vrouw ziek, mijnheer? O, zij ziet er tamelijk bleek en afgemat uit.

GUSTAAF.
Ja, zij is ziek, mijnheer, erg ziek!

EMIL.
En door wie wordt ze verpleegd, als ik u vragen mag?

GUSTAAF.
Ik verzorg ze, mijnheer; ik heb er den tijd toe, aangezien ik geen andere bezigheid heb noch vinden kan.

(Zij gaan zitten).

EMIL.
Welke bezigheid zoekt mijnheer?

GUSTAAF.
Vroeger was ik bureelbediende; ik ben kashouder geweest; doch heden wil mij niemand meer, omdat ik eene veroordeeling heb onderstaan.

EMIL.
Eene zware veroordeeling, mijnheer?

GUSTAAF.
Tamelijk zwaar; drie maanden gevang!

GEERTRUIDE.
Voor niets oneerlijks, mijnheer! Mijn man is de eerlijkste mensch der wereld! Hij werd verleid, mijnheer, opgeruid door slechte gezellen, zoo gezegde vrienden, welke hem deden gelooven dat alles in de wereld en in 's lands bestuur oneerlijk toegaat; en hem aldus overhaalden om in eene slechte gazet een artikel te laten drukken, dat hij onderteekende en waarvoor hij achtervolgd en veroordeeld werd.

GUSTAAF.
Mijnheer, nu kent gij mijne geschiedenis en mijne euveldaad! Omdat ik misschien onbezonne dingen schreef, werd ik van mijne vrouw en van mijn kind gerukt en als een gemeen misdadiger in de gevangenis geworpen, waar ik drie lange maanden overbracht. De menschen zijn wreed en onrechtvaardig mijnheer!

EMIL.

De mensch blijft altijd mensch, mijnheer, bekwaam tot misslagen, en missende bijna elken dag. Daarbij, ofschoon ik aanneem dat gij een slachtoffer van 't gerecht zijt, toch schijnt het mij onbetwistbaar dat de rechters in ons land, waar de drukpers zulke groote vrijheid geniet, het beteugelen der misdrijven door de pers begaan, niet mogen verwaarloozen. Doch laten wij het hierbij blijven; kan ik u of uwe achtbare vrouwe geenen enkelen dienst bewijzen. Met de hulp des Heeren hoop ik voor u, mijnheer, eene of andere betrekking te zullen vinden; maar dit kan nog eenigen tijd aanloopen. Zou ik u ondertusschen, zou ik u heden nog

eene jongvrouw, een engel van liefde mogen zenden, die uwe zeer beproefde vrouw en uw lief dochterken diensten zou bewijzen welke wij, mannen, niet bewijzen kunnen?

GUSTAAF.

Eene liefdezuster, mijnheer?

EMIL.

Eene eigenlijke liefdezuster is het niet, maar eene jufvrouw die onder hare wereldlijke kleederen het werk eener wezenlijke zuster van liefde verricht.

GUSTAAF.

Zoo is het goed, mijnheer; ik aanvaard uw aanbod, dat schijnt uit een goed hart te komen. Non noch priester zou ik in mijne woning dulden; vroeger had ik eerbied voor die lieden; thans veracht en verfoei ik ze. Zij hebben den naam ongelukkigen bij te staan, en doen niets dan hun eigen geluk najagen.

EMIL.

Mijnheer, gij zijt wel streng voor de priesters en de nonnen; u hebben zij niet geholpen, omdat zij waarschijnlijk niet wisten dat het ongeluk aan uwen haard had postgevat. Later spreken wij daarover wel eens verder mijnheer; nu spoed ik mij weg, en groet u

(hem de hand reikende)

en uwe zeer achtbare vrouwe met de beste gevoelens. Uwe beproevingen treffen mij zeer; laat ons hopen dat ze weldra een einde zullen nemen, en dat er voor u en voor mij niets anders zal van overblijven dan tusschen ons eene reine vriendschap die verder nimmer zal worden gestoord. Tot weêrziens, mevrouw, mijnheer, tot weêrziens!

(af).

Derde tooneel.

Gustaaf, Geertruide, Claratje.

GEERTRUIDE.

Lieve man, 't is heden Kersmis; de Heiland verlaat zijne kinderen niet! Wat heb ik u gezegd?

GUSTAAF

(zijne vrouw omhelzende).

Gij zijt een engel, en ik ben uwer niet waardig!

GEERTRUIDE.

Ik ben eene gelukkige vrouw, dat ben ik! - Gustaaf, wat heb ik u lief!

GUSTAAF

(zijne vrouw loslatende en zich verwijderende).

Geertje, nu hebben wij geld; 'k ga u wat lekkers halen!

CLARATJE.

Vader, krijg ik nu nog een stukje brood?

GUSTAAF.

Ja, kind,

(een sneedje afsnijdende)

ziedaar; straks krijgt gij wat beter

(Tot zijne vrouw)

Tot binnen drie minuutjes, vrouwtje! De hemel zij geloofd! God is bermhartig!

(Af).

Vierde tooneel.

Geertruide, Claratje.

GEERTRUIDE.

Geloofd zij Jezus-Christus! Hij is niet bedrogen, die op God betrouwt!

(Haar kind tegen den boezem drukkende)

Smaakt het, lief Claratje?

CLARA.

Ach ja, moeder, 't is zoo goed!

GEERTRUIDE.

Straks, lieveke, moet gij uw gebedeken zeggen.

CLARATJE.

Van 't ‘Godelijk Kindje, Jezus zoet?’

GEERTRUIDE.

Juist, vriendje.

CLARATJE.

(Zich naast moeder op de knietjes zettende).

Wees gegroet
Godlijk Kindje, Jezus zoet!

1.

Aanbidt den Heer der Heeren
Met Joseph en de Maagd
O Gij die 't Kindje draagt,
Blijft altijd Hem vereeren!

2.

Komt, kinderkens, komt mede,
Komt met den herdersstoet,
En vallen wij te voet
Met hen den Vorst van vrede!

3.

Komt 't Kindje Jezus kronen
Knielt met de Vorsten neêr
En laat uw Opperheer
Steeds in uw hartje wonen!

Vijfde tooneel.

Geertruide, Claratje, Angelina.

(Er wordt geklopt; de deur gaat open; eene jufvrouw treedt binnen. Zij zet haren korf op den grond en loopt vriendelijk tot het bed).

ANGELINA.

Dag, goede moeder, dag mijn lief kindje!

(Tot

de kleine)

Waart gij het die ik daar zoo schoon hoorde bidden?

CLARATJE.
Ja, Jufvrouw; 't gebedeken is niet uit!

('t Kind gaat voort).

4.

Laat uwe zangen galmen
Voor 't Kind van Bethlehem!
Verheft uw blijde stem
Zingt heden vreugdepsalmen!

Wees gegroet!
Godlijk Kindje, Jezus zoet![1]

ANGELINA.
Braaf, braaf! Gij zijt een wijs dochterken en zult straks van mij wat krijgen. Eerst moet ik vuur aanmaken.

(Zij haalt hout en kolen uit haren korf en steekt den kachel aan).

GEERTRUIDE.
Lieve, jufvrouw, wat zijt gij goed! God zegene u en al de uwen, en vergelde u honderdvoudig de liefdediensten, welke gij ons, arme schapen, bewijst!

ANGELINA.
God is goed, lieve dame, die mij de vreugde jonde u heden aangenaam te mogen zijn.

CLARATJE.
Die warmte doet deugd! Moeder, 'k zou willen rijk zijn om altijd warm te hebben.

GEERTRUIDE.
In den hemel zullen wij altijd warm hebben, kindje!

CLARATJE.
En daar zijn alle menschen rijk, niet waar, moeder!

Zesde tooneel.

Geertruide, Claratje, Angelina, Gustaaf.

(1) *Godsdienstige*, *zedelijke en vermakelijke gezangen.* Antwerpen, Jos. Kockx Everdijstraat, 38.

GUSTAAF

(van buiten, zingende:)

Moeder, zet de pap op 't vier, de pap op 't vier
De reus is hier....

(binnenkomende, verrast, Angelina groetende:)

Mejufvrouw,... mag ik weten?..

ANGELINA

(insgelijks groetende).

O, mijnheer, eene eenvoudige jonge dochter, eene gezette jonge dochter, die bij hare

ouders woont en nu en dan ouderlingen of beproefde menschen bezoekt.

(Nogmaals groetende)

Uwe dienares, mijnheer!... Ik heb mij verstout vuur aan te maken, mijnheer; 't is niet warm in deze plaats, en warmte zal uwe goede vrouw en uw dochterken verkwikken. Ah ja! 'k Heb aan de laatste iets beloofd, omdat ze zoo braaf is en haar gebedeken van ‘Wees gegroet! Godlijk kindje, Jezus zoet’ zoo helder en met zooveel gevoel heeft opgezegd.

(Zij geeft de kleine wat lekkers, en ook aan de moeder. Gustaaf verbaasd, zet een pak, dat hij aan de hand droeg, neder en nu bemerkt men dat daar ook hout, kolen en proviand in zijn. Angelina spreekt stil met Geertruide, terwijl ze met de hand Claratje streelt)

.

GUSTAAF.

Mejufvrouw uwe goedheid verbluft mij. Nog eens, neem niet kwalijk, mag ik weten wie gij zijt? Zijt gij de zuster of echtgenoote van den braven jongen heer, die ons zoo edelmoedig is komen opzoeken en ons misschien van den hongerdood heeft gered?

ANGELINA.

Noch de zuster noch de echtgenoote, mijnheer; daarbij ik ben te oud, veel te oud om zijne vrouw te zijn. Die heer is tien jaar jonger dan ik, hij is een rijk man en daarbij een zeer geachte rechter. Als tweede en onbezoldigd ambt, neemt hij het bezoeken en troosten van noodlijdende waar, en verteert als liefdebode wat hij wint als rechter. 't Is een zeer deftig man, mijnheer, die de achting geniet van al wie hem kent, en deze ruimschoots verdient.

GUSTAAF.

En gij, mejuffer, wat zijt gij?

ANGELINA.

O mijnheer!

GUSTAAF.

Van u zelven, van uwe werken spreekt gij niet uit al te groote nederigheid. IK zal uwen lof maken, ofschoon ik in de oogen der menschen een ellendeling ben....

GEERTRUIDE.

Ach Gustaaf, mijn beste vriend, kom door uwe ontijdige bekentenissen geene koelte werpen op al het lieve dat u omringt. Uwe inzichten zijn goed, mijn vriend, maar gij hebt veel, TE VEEL geleden en het lijden heeft in uwen geest droeve sporen achtergelaten.

GUSTAAF.

't Zij zoo, mijne lieve, ik beken 't, 'k heb ongelijk. Welnu, 'k wil uwe vreugde en 't genoegen dezer achtbare dame niet meer stooren; geen enkel onaangenaam woord zal heden nog over mijne lippen komen.

GEERTRUIDE.

Best, mijn goede Gustaaf!

ANGELINA.
Best, mijn brave heer! 't Verledene dient niet altijd herinnerd te worden.

GUSTAAF.
'k Ben geen ellendeling, gelijk velen het meenen, 'k ben nog immer een eerlijk man! Eens was ik een vrome christene; dat wil ik op nieuw worden!

(Angelina helpt Geertruide aankleeden)

. Toen ik acht, negen, tien jaar oud was, vierde ik met mijne zuster 't Kersfeest, in ons oudershuis te Brugge; ja, nog na mijne eerste communie, werkte ik buiten schooltijd eene week lang aan 't vervaardigen van een stalletje van Bethlehem, en aan 't knutselen van een kribbeken....

ANGELINA.
En ik, Gustaaf, leidde er het kindeken Jezus in, dat ik u en uwe zuster ten geschenke gaf.

GUSTAAF

(uiterst verbaasd).

Mejufvrouw, gij heet mij Gustaaf, kortaf Gustaaf?...

ANGELINA.
En gij Gustaaf, noem mij gerust ANGELINA, gelijk gij deedt in den tijd waar wij van spreken.

GUSTAAF.
Angelina?...

ANGELINA.
Angelina Bets, de dochter van den rijksontvanger.

GUSTAAF.
Duizendmaal verschooning, beste Angelina! Hoe is 't mogelijk dat ik u niet herkende!

(Hare hand vattende, die hij zoenend drukt)

. Engel van liefde, komt gij ons troosten en opbeuren! Hoe is 't mogelijk dat ik u niet heb herkend?

ANGELINA.
't Werk van den tijd, beste vriend! Een meisje blijft niet lang jong; en daarbij gij hebt mij als jonge dochter niet gekend; eer ik een groot meisje was, verlieten mijne ouders Brugge: mijn vader werd naar Brussel geroepen en sedert zagen wij, Gustaaf, elkander nooit weder.

(Geertruide, die ondertusschen behoorlijk aangekleed is, treedt van 't bed en Gustaaf's linke hand vattende:)

GEERTRUIDE

(schertsend).

Gustaaf, ik vat uwe andere hand; die flemende jufvrouw maakt mij jaloersch!

ANGELINA.

(schertsend).

Gij de hand des harte, dat is recht, dat komt u toe.

GUSTAAF.

Mijn hart aan beide!

(Tot Angelina, verlangende haar te omhelzen)

, Mejufvrouw, is 't mij geoorloofd?...

(Bestaan en moedeloos).

Doch ja, wie ben ik?

ANGELINA.

Gustaaf, gij vergeet uwe belofte van daar straks. Zeidet gij niet ‘Geen enkel onaangenaam woord zal heden nog over mijne lippen komen.’ Doe uwe gelofte gestand

en... omhels mij en hierna, of beter, omhels eerst uwe beste vrouw en hierna....

GEERTRUIDE.

Neen, niet hierna! Gustaaf, zoen uwe vriendin uit de kinderjaren op beide wangen of ik zoen ze eerst!

(Zij voegt de daad bij het woord. Algemeene omhelzing. Het dochterken klapt in de handen. Er wordt geklopt. Emil stapt binnen)

.

Zevende tooneel.

Gustaaf, Geertruide, Claratje, Angelina, Emil.

EMIL.

Wat is dat hier?... Algemeene kusserij! Dat zou me waarachtig lust geven....

ANGELINA.

Och ja, mijn goede heer Emil, wij zijn hier allen zoo gelukkig....

EMIL.

Dat gij het met geene woorden kunt uitdrukken, en daarom doet gij het met zoenen. Ik kan zulks goed lijden, te meer dat ik ook gelukkig ben, want ik breng u eene goede tijding!

GUSTAAF, GEERTRUIDE EN ANGELINA

(te gelijk).

Een goede tijding!

EMIL.

Bestaande hierin, dat onze nieuwe vriend.... hoe zal ik hem noemen?...

GEERTRUIDE.

Gustaaf.

EMIL.

Dat onze vriend Gustaaf heel waarschijnlijk binnen weinige dagen eene zeer goede betrekking zal hebben.

DE DRIËN

(te gelijk).

Eene goede betrekking!

EMIL.

Een mijner oude vrienden, een porseleinfabrikant, heeft een kashouder noodig. 'k Heb mij ten zijnent begeven, maar ongelukkiglijk hij was niet te huis.

DE DRIËN.

Niet te huis!

EMIL.

Anders hadde ik u misschien nu reeds de aanvaarding van Gustaaf kunnen melden. Mijn vriend de porseleinfabrikant is naar Doornik, zijn ouden vader een zalig Kerstfeest gaan wenschen. Morgen komt hij terug....

GEERTRUIDE

(beangst).

Als hij op zijne reis maar niemand aantreft die hem bevalt en aanbevolen is als kashouder!

EMIL.

De vrouw van mijn vriend en ik hebben deze mogelijkheid voorzien, en een middel gebruikt om ze te voorkomen.

ANGELINA.

Welk middel, heer Emil?

EMIL.

Wij zonden, of juister de dame zond een draadbericht

aan haren man hem vragende of hij al een bediende had gevonden en, in 't tegenovergestelde geval, hem aanzetten niemand te nemen dan bij zijne terugkomst in Brussel....

GEERTRUIDE.

Als het maar niet te laat was!

EMIL.

't Was niet te laat, want eenige minuten nadien ontving de dame een antwoord dat luidde: ‘Heb geenen gevonden. Zal wachten.’

GEERTRUIDE.

't Is een pak van mijn hart!

ANGELINA.

Gustaaf zal benoemd worden, daar valt niet aan te twijfelen!

GEERTRUIDE.

Wees duizendmaal bedankt, goede beste heer! Mijn man, ons dochterken en ik zullen u en ook (*Angelina nogmaals de hand drukkende*) die dierbare jufvrouw ons levenlang prijzen en dankbaar wezen!

CLARATJE

(knielende op haar bed).

Wij zullen voor u veel bidden.

GUSTAAF.

Ja zeker, dat zullen wij! Gods beste zegen over u, uitgelezen zielen! Gij beiden trokt ons uit de ellende en herschiept mij tot een discipel van Jezus. Geloofd zij Jezus-Christus in alle eeuwigheid!

EINDE.

Boekbeoordeelingen

I.
Melati van Java. - Het Land van Walter Scott. *Herinneringen*, *Schetsen en Legenden uit Schotland.* - Schiedam, H.A.M. Roelants. - 1887.

Geen titel was ooit beter gekozen, dan die welke de begaafde schrijfster van zoo menig boeiend verhaal die zich onder den pseudoniem *Melati van Java* verschuilt, boven haar reisherinneringen uit Schotland schreef. Het Land van Walter Scott - alles inderdaad herinnert hier aan dien machtigen geest; menig landschap roept den reiziger eenig tooneel uit zijn werken in het geheugen. Hem dien het genoegen ontzegd was de streek zelf te bezoeken en te bewonderen, zal het onder de lezing van Scott's talrijke werken blijken hoezeer de vruchtbare schrijver zich met zijn land vereenzelvigd heeft; hoezeer hij zijn natuurschoon uit eigen aanschouwing kent, met zijn enge ongenaakbare dalen of glens en zijn poëtische bergmeren, met zijn rotsachtige inhammen of friths en zijn woeste eilanden. Het minste plekje is hem bekend, en hij heeft het met de hem eigen nauwkeurigheid - tot langdradigheid toe - in zijn romans ingelascht. En hij zag dit alles niet eenvoudig zooals het zich thans voordoet. Klaar en duidelijk stonden hem voor den geest de onderscheidene geslachten, die zich op dezen grond zijn opgevolgd. Hij voerde ze ten tooneele, met de hun eigen gedachten en voorstellingen; met hun zeden en levenswijze, getrouw zooals zijn grondige studie van de vervlogen eeuwen hem zijn landgenooten had leeren kennen. Geen man heeft ooit zijn land beter gekend, en meer bemind, dan Walter Scott. Zijn slot Abbotsford, tot welks stijl al de beroemde gebouwen van Schotland iets of wat geleverd hebben, met zijn oudheidkundig museum, waarin hij de gansche geschiedenis van zijn vaderland samenvatte, en waaruit hij van de andere zijde die nauwkeurigheid putte die het bijzonder kenmerk zijner werken uitmaakt, staat eenig in zijn soort, en zal steeds de verwezenlijking eener grootsche gedachte blijven.

Op de beroemde plaatsen van Schotland leidt Melati Van Java ons rond, als een toeriste der 19e eeuw, aangetrokken door het pittoresk dat Schotland in zoo hooge mate oplevert;

en terwijl wij wandelen bewonderen wij met haar die prachtige landschappen, die woeste valleien, die sombere *lochs*, en laten wij voor onzen geest de gestalten der geschiedenis en der legende voorbijgaan. Het is een genot zoo'n tochtje te doen, met een gids als Melati Van Java, die zoo goed thuis is in de geschiedenis van het land, zoo wel het eigenaardige van het volk begrijpt en doet uitkomen, en... zoo mooi weet te vertellen. Op geen geleerdheid wordt hier jacht gemaakt, en nochtans is het boek zoo leerrijk: zonder eenigen twijfel heeft het de schrijfster menig uurtje ernstige studie gekost.

Het zal bijna kleingeestig schijnen, zoo ik op kleine onnauwkeurigheden van den vorm wijs. En toch maakt het een onaangenamen indruk, wanneer men verwarring aantreft in de naamvallen; *hen* staat hier dikwijls voor *hun* en omgekeerd, of een accusatief voor een nominatief, en meer andere kleinigheden van denzelfden aard. Liever dan hierop aan te dringen zal ik wijzen op de fraaie platen, waarmede de uitgever dit boek verrijkt heeft. Het is overigens geheel en al in een prachtig kleed gestoken, een waardig kader voor den grooten schrijver en vaderlander, dien het onrechtstreeks huldigt.

AUG. GITTÉE.

II.
John Lubbock. De Genoegens des Levens, met een voorrede van Prof. J. Knappert, Utrecht, L. Beyers, 1890.

Het was een gelukkige gedachte van den uitgever, het werkje des Engelschen geleerden voor het Nederlandsch publiek toegankelijk te maken. Meermaals werd de beroemde wijsgeer uitgenoodigd, op prijsuitreikingen en andere school-plechtigheden voor de leerlingen het woord te voeren, en hij koos vooral tot onderwerp wijsgeerige punten, die de jongelingen gedachten konden toevoeren waarmede zij mensch worden konden, en waaruit zij een gedragslijn voor het ernstige leven konden afleiden. Zoo behandelt de schrijver opvolgentlijk de plicht, de genoegens van het lezen, de keus der boeken, de genoegens van het reizen en van den huiselijken haard, de wetenschap, de opvoeding onzer kinderen. Men late zich nu niet afschrikken door de schijnbare dorheid dezer onderwerpen. Alle afgetrokken zedepreekerij wordt hier uit-

gesloten; en de schrijver onderzoekt op praktischen weg de plaats die al deze punten in onze levensopvatting kunnen, ja, op onzen tijd, moeten bekleeden; want wij hebben verplichtingen omtrent ons zelven, onze medemenschen, en onze huisgenooten. Wie de principen door Lubbock hier uiteengezet, toepast, wordt een man van zijn tijd en, wat het hart verheft in deze eenvoudige beschouwingen, is het weldadig optimisme dat uit de gedachten van Lubbock spreekt. Het doet goed, eens een stem te hooren verkondigen, hoe men de zaken dezer wereld beschouwen moet om van de genoegens die het leven bieden kan, te genieten en geluk en tevredenheid te kennen. Lubbock doet zulks in verhevene en toch eenvoudige, voor ieder begrijpelijke taal, terwijl hij zijn eigen opvatting door citaten uit groote wijsgeeren staaft.

De vertaling is goed geslaagd, en de uitvoering keurig. Alleen de adaptatie op de Nederlandsche toestanden kon vollediger zijn; deze tekortkomingen springen vooral in het oog in het hoofdstuk dat over de keus der boeken handelt: in het Engelsche werk mocht de Engelsche lezer bedoeld zijn, in het Nederlandsche *moest* de Nederlander in aanmerking komen. Voor het overige zal ik het boek een goede aanwinst op intellectuëel gebied heeten.

AUG. GITTÉE.

III.
Zuster Laura, dichterlijk verhaal door Victor Van de Walle. Mechelen. - Drukkerij E.J. Van Mol, Bruul 112. - 1890.

Ridder Bruno bewoonde een burchtslot aan den oever der Schelde. Hij had twee aanvallige dochters, waarvan de oudste ten huwelijk gevraagd wordt door den jeugdigen Berthold, die aan de overzijde van den stroom verbleef. - De vader zal hem de hand zijner dochter schenken, zoohaast de aanvrager lauweren zal gewonnen hebben op het roemrijk veld der eer.

Pieter de Heremijt komt in Vlaanderen de ridders ter kruisvaart oproepen. Bruno en Berthold trekken samen ten strijde. Zij toonen zich dapper onder de dapperen, doch op eenen uittocht wordt Bruno echter gevangen genomen en Berthold, die hem ter hulp snelde, stierf daar den heldendood: *dat* kwamen pelgrims, uit Palestina weergekeerd, op het slot vertellen. Moeder en dochter begeven zich ter kerke en de eerste doet er de gelofte dat, zoo Bruno eens wederkeert, zij

hare dochter als bruid van Christus wil ten offer brengen. Bovengenoemd nieuws was echter valsch. Op zekeren dag komen de beide ridders kloek en gezond weder. Bruno heeft Berthold leeren hoogschatten en biedt hem de hand zijner lieve Elza. Deze meent echter door de belofte harer moeder gebonden te zijn en moet met den dood in 't hart weigeren. Men gaat eenen bisschop raadplegen: 't Baatte niets: de belofte diende gehouden. Alles wordt in de slotkapel voor de plechtigheid in gereedheid gebracht. De dag is daar: Berthold geleidt zijne.... neen Christus' bruid ter kerke tot voor het altaar. De bisschop in plechtgewaad spreekt hun toe: knielt neder, ik ga u vereenigen want ziet, Laura heeft zich voor hare zuster opgeofferd.... En zoo keerde vreugde, blijdschap en huwelijksheil en liefde in het adellijke slot weerom.

Ziedaar wat '*Zuster Laura*' behelst. Het onderwerp, gegrepen in het dichterlijk verleden der middeleeuwen, bood den dichter eene ruime stof van schilderachtige en roerende tooneelen aan. Er was daar in ontwerp een van die prachtige balladen, gelijk Bilderdijk, Ledeganck en anderen ons uit datzelfde tijdstip hebben voortgebracht. Bij den dichter van *Zuster Laura* heeft echter de dichterlijke bezieling ontbroken, die vurigen gloed in de verzen stort en de harten schokken, en treuren doet. Het was vast eene muze op krukken die den ziener *inspireeren* kwam. Hinkend en strompelend, hortend en stootend, zonder eenige verheffing, noch aan verzen noch aan berijmd proza gelijkend, volgen de strofen op elkander. 't Is koud, ijskoud!

Bijvoorbeeld: Toen de moeder met de oudste dochter, let wel op: de jongste was op jacht, (sic) de jobstijdingen vernamen der teruggekeerde pelgrims, gaan zij samen naar de kerk bidden. 't Is vast wel een roerend oogenblik. Luister hoe de dichter dat beschrijft:

.....
Gelijk godvruchtige liên
Zonken op hun kniên.

'Maria' zoo bad de moeder
o Gij die niemand verstoot
We smeeken om uw voorspraak
Verlos mijn echtgenoot
Uit handen der ongeloovigen
Hij zwaaide voor Christus 't zweerd
Geleid hem ongedeerd.'

Indien ge verhoort mijn bede
Hem weerbrengt zonder leed
o Heilige Maagd Maria
Ik zweer het met plechtigen eed
Dan wijd ik U ten offer
Mijn dochter zoo jong, zoo schoon
Als bruid van Uwen zoon.'

Nu begint het meisje te snikken en vraagt: O moeder wat hebt ge beloofd? En deze in eene *verhevene opwelling van moederlijk gevoel* en *echtelijke liefde; in eene hartstochtelijke uitboezeming van haar geschokt gemoed* antwoordt in echte godentaal:

Niet veel kind, want van trouwen
En hebt ge zeker geen nood
Uw bruidegom is dood. (zonder uitroepteeken)

Wat zou er toch wel gebeurd zijn als de jongste dochter nu niet op jacht ware geweest!

Ik gaf mij ook de moeite eene dier strofen in prozavorm aaneen te schrijven en bekwam het volgende woord voor woord, en alle teekens eerbiedigende:

'Maar op een verren uittocht werd Bruno plots belaagd omsingeld en gevangen en Berthold, die onversaagd in 't midden van den vijand zijn vriend ter hulpe schoot, hij stierf den heldendood.'

Zoo teekende ik mede nog een aantal kreupele en hinkende verzen aan; doch ik heb mij reeds te lang met dit werkje beziggehouden. Laat mij nog enkel wijzen op het onwaarschijnlijke, het onmogelijke der voorgedragene feiten aangaande de moederlijke gelofte; laat ons herinneren dat Laura in 't begin als een *sceptiek* en ongodsdienstig meisje wordt geteekend en later op eenen oogwenk tot zulke verhevene zelfopoffering in staat is. Was het sceptieke vooral onder het vrouwelijk geslacht wel in de eeuw der kruistochten te vinden? Mogelijk dat Laura er het eenigste exemplaar van geweest is; doch ge ziet, ze heeft haren rol niet tot het einde kunnen spelen. - Ten slotte kunnen wij den dichter geen geluk wenschen met de uitgave van *Zuster Laura*: wij hebben beters van hem gelezen. Intusschen geven wij hem in bedenking of 'zoo Vondel zijn Alexander ten vure heeft gedoemd, hij ten minste *Zuster Laura* niet in de scheurmand had kunnen werpen.'

E. VAN LANGENHOVEN.

De wereldwonderen.

‘Doorluchte stichteren van 's werelds achtste wonder,
Van zooveel steens omhoog en zooveel houts van onder’, enz.

Aldus zong de dichter Huyghens bij de voltooiing van het Stadhuis, der Amsterdamsche regeering toe.

‘'s Werelds achtste wonder’ is misschien vaak gelezen en herlezen zonder dat men zich afvroeg, waarin de zeven andere wonderen bestaan hebben.

De naam van wonderen is aan gedenkstukken van kunst toegekend, die uit de oudheid tot ons zijn gekomen. Eene korte beschrijving van de zeven wonderwerken der oudheid moge hier een plaats vinden.

I.
De Colossus van Rhodus.

Een der grootste en schoonste eilanden in de Middellandsche zee is Rhodus. Jarenlang was het een der machtigste gemeenebesten van Griekenland, en in later tijd door de Malthezer ridders beroemd geworden.

Tot de monumenten behoorde de wereldberoemde Colossus, een metalen beeld, dat zich aan den ingang der haven op rotsblokken verhief. Waarschijnlijk was dit aan den Griekschen God Apollo gewijd. De duimen of liever de vingers waren zoo groot als gewone monumenten. Zestig jaren heeft het gestaan, maar door eene aardbeving is het verbrijzeld. De stukken bleven ruim 800 jaren liggen, tot zij door de Arabieren - waarschijnlijk circa 672 onzer jaartelling - werden weggevoerd. De meeste schrijvers stemmen overeen in het verhaal, dat 900 kameelen noodig waren om de stukken weg te voeren. Op het eiland Rhodus hebben verscheidene monumenten gestaan, die gewoonlijk colossen genoemd werden. Vandaar dat in de geschiedenis de bewoners wel eens onder den naam van Colossiërs voorkomen.

II.
Diana's Tempel te Ephese.

Waar heden het dorpje Aja Saloek in Klein-Azië zich verheft, daar stond vroeger het rijke Ephese, de hoofdstad van

Ionië. Nu geen rijkdom en pracht meer, alleen ruïnen zijn er overgebleven van de eenmaal zoo schitterende stad. De tempel van Diana is niet meer te vinden, geen spoor is meer te erkennen van het pronkstuk dat eenmaal zich hier verhief. Alle volkeren van Klein-Azië hadden geld bij elkander gebracht om den bouw van dezen tempel te bekostigen, en twee eeuwen zijn noodig geweest tot zijne voltooiing. Het gebouw had eene lengte van 425, en eene breedte van 200 voet; rustte op 127 marmeren, 70 voet hooge zuilen, waarvan 29 met beeldhouwwerk versierd, en de andere glad waren. Er bevond zich een altaar in, dat alles in schoonheid overtrof, en den maker Praxiteles hooger roem bezorgde. In 365 werd Ephese een prooi der vlammen. Erostatus stak de stad in brand, omdat hij zich een naam wenschte te verwerven. Alexander van Macedonië wilde den tempel later doen herbouwen, maar de bevolking wees dit voorstel van de hand, en bracht het geld onderling bij elkander voor den opbouw, die dan ook spoedig plaats had.

De tempel die nu verscheen, is door Paulus nog gezien toen hij, volgens de Handelingen der Apostelen, hoofdstuk 19, te Ephese vertoefde.

III.
Het Moeris-Meer.

Het tegenwoordig met den naam van Kervens zee bekende water is een der voornaamste meren van Egypte, en droeg vroeger den naam van meer Moeris. Een zekere Moeris of Myris, Egyptisch koning, heeft het laten graven om het overtollige water van den Nyl af te leiden en met dit meer de landen bij voortdurende droogte te kunnen besproeien. De omtrek van het meer bedroeg honderd uren, en op sommige plaatsen had het een diepte van 600 voet. Om er luister aan bij te zetten, plaatste men midden in het meer twee piramiden, van eene hoogte van 300 voet, ieder met een Kolossusbeeld op den top. Talrijk waren de kanalen en sluizen, die het water naar den Nyl voerden. Voor een deel is dit meer nog aanwezig, en de kanalen die zoo door alle eeuwen bewonderd zijn geworden, bestaan nog, en zijn zelfs onder de regeering van den Koning Mehemed Ali, in deze eeuw, verbeterd. Naar de overleveringen luisterende, zou men deze wonderwerken te danken hebben aan den Oud-Testamentischen Jozef van Egypte.

IV.
Arthemisia's Mausoleum.

De naam mausoleum dankt zijn oorsprong aan den Koning van Carië, in Klein-Azië, Mausoleus, die circa 350 vóór Christus overleed. In het oude Halicarnassus, thans Boedroem, richtte zijne weduwe ter zijner gedachtenis een gedenkteeken op, dat de bewondering wegdroeg van allen, die het aanschouwden.

Het gebouw had een omtrek van 411 voet, rustte op 46 marmeren pilaren, terwijl op den top, die 130 voet hoog was, door den voortreffelijksten beeldhouwer van die dagen een zegewagen, door een viertal paarden getrokken, werd geplaatst. Arthemisia mocht echter de voltooiing niet beleven. Weinig is er overgebleven van deze pracht. Eenige beeldhouwwerken zijn gespaard en het Mausoleum is ten tijde der Kruistochten door de moedige St.-Jansridders in bezit genomen, en in een kasteel herschapen. Men heeft hieraan den naam van Petrus gegeven, die langzamerhand in dien van Boedroem is veranderd.

V.
Jupiter's Beeldzuil.

Onder de vele kunstgewrochten van den Griekschen beeldhouwer Phidias muntte vooral uit zijne afbeelding van Jupiter in den tempel van de stad Elis.

Zóo groot was de ingenomenheid met dit beeld, dat zoowel de Grieken als Romeinen het als een ramp beschouwden, wanneer zij moesten sterven, zonder het te hebben gezien. Het beeld was zestig voet hoog en de bestanddeelen waaruit het voornamelijk was samengesteld, waren goud en ivoor. Het stelde een God voor, op een troon gezeten, het hoofd omwonden door een lauwertak. In de rechterhand hield hij het beeld der overwinning, mede met ivoor en met een lauwerkrans mede met goud in de hand en eene kroon op het hoofd. In de linkerhand droeg hij een scepter, schitterende van verschillende metalen. De voetzolen en de mantel van het beeldwaren van goud en met rozen en figuren beschilderd De troon was door goud, edelgesteenten, ivoor en ebbenhout een kunststuk, en droeg tot het geheel niet weinig bij, om een machtigen indruk teweeg te brengen.

VI.
De Pyramiden van Egypte

hebben van alle overblijfselen der oudheid den tand des tijds kunnen doorstaan, en van vele dezer merkwaardige gedenkstukken worden nog heden door Egypte overblijfselen aangetroffen. De voornaamste kan men vinden aan de westzijden van den Nijl, bij Jizat of Gizé, dat in de nabijheid van het aloude Memphis ligt.

Daar treft men er een twintigtal aan, waaronder drie die zeer nabij elkander staan en die meer dan de andere de voorwerpen van onderzoek zijn geweest. Onzeker is het, wanneer zij gebouwd zijn, maar naar het algemeen gevoelen moeten meer dan 3000 jaren sedert hare stichting verloopen zijn. De hoogste pyramide verheft zich 456 voet boven den grond; waarschijnschijnlijk is zij vroeger hooger geweest, toen het zand zich nog niet aan den voet had opgehoopt. De grootste pyramide heeft een grondvlak van 716 voet naar iedere zijde. Langs een soort van trap, uit vier voet hooge en even breede treden, die onderaan 30 voeten lang zijn, maar boven te niet loopen, bereikt men den top; maar het beklimmen van dit gevaarte is zeer moeielijk door de hooge treden, en het gevaar wordt, wanneer men boven is, nog grooter indien men weer wil dalen.

Aan de noordzijde van de pyramide, op eene hoogte van 9 voet van den grond, is eene zeer nauwe opening, die men slechts gebogen kan binnengaan. Dit gat voert tot een lange smalle gang, die weêr op andere gangen uitloopt. Eindelijk bereikt men een gewelfd vertrek, dat waarschijnlijk gediend heeft voor begraafplaats. Er zijn voorts nog een menigte gangen, galerijen en vertrekken, deels met marmer, deels met steenen bekleed, soms met beeldhouw- en snijwerk voorzien.

De oorzaak van het stichten dezer gevaarten moet ongetwijfeld gezocht worden in den tijd toen men begraafplaatsen aanlegde. De godsdienst der oude Egyptenaren wordt door eene zielsverhuizing beheerscht; zij hielden voor waarheid dat hun ziel na het sterven in een of ander dier overging, maar deze overgang kon dan alleen plaats hebben als het lichaam geheel vergaan was. Met dit geloof geheel bezield, moesten zij immers wel de meeste zorg besteden aan hunne dooden. Sla slechts de verhalen uit het bijbelboek op, en gij kunt u overtuigen, hoeveel moeite zij besteedden om de lijken te balsemen.

Wanneer dan die lijken gebalsemd waren, werden zij, tot beveiliging tegen de vijandelijke benden, op zeer moeielijk te naderen plaatsen gebracht. Die plaatsen zijn de pyramiden.

VII.
Babylon's hangende Tuinen.

Aan den Eufraat nabij Hillah zijn uitgestrekte ruïnen, overblijfselen van Babylon. Waarschijnlijk is Babylon onder koning Ninus en zijne weduwe Semiramis tot een hoogen trap van luister geklommen. Onder de gebouwen muntten vooral uit de hangende tuinen. In de nabijheid van de koninklijke verblijfplaats aangelegd, vormden zij een vierkant, waarvan de zijden 400 voet lang waren. Rustende op verwulfde bogen, verhieven zich terrassen als een amphitheater boven elkander, terwijl reusachtige trappen er den toegang verleenden. De vloer dezer terrassen bestond uit breede steenen, waarover leem, riet en matten waren aangebracht, die wederom een steenen metselwerk droegen. Alles was met lood overdekt, waarop een laag aarde, zoodat het zwaarste geboomte er wortel op kon schieten. Spoedig versierden de zeldzaamste en schoonste gewassen in rijken overvloed deze terrassen. Springfonteinen waren aangebracht, die het water, noodig ter bevochtiging der planten, verspreidden, terwijl men op ieder terras tuinhuizen en zalen had opgericht, die een prachtig uitzicht over de geheele stad aanboden en des nachts meestal verlicht waren.

Deze zeven kunstgewrochten der oudheid hebben onder den naam van wonderwerken van geslacht tot geslacht in herinnering voortgeleefd. Ook onze tijd kan op wonderwerken roemen, maar er is verschil tusschen die van toen en nu. Bij de oudheid waren het alleen prachtige monumenten, terwijl die van onze dagen bevorderlijk zijn aan de algemeene ontwikkeling.

De spoorwegen, telegrafen hebben niets anders ten doel dan de wereldmaatschappij tot één geheel te maken en de gedachten tot elkander te brengen. Hooger drijfveer hebben de wonderwerken van onzen tijd doen ontstaan, terwijl maar al te dikwerf hoogmoed en zelfzucht de beginselen waren, waaruit de groote werken der oudheid zijn voortgekomen.

C.J.B.v.d.D.

De Vlaamsche toondichter Peter Benoit.

In onze nationale, Vlaamsche, muziekale beweging, bekleedt ontegensprekelijk Peter Benoit eene eerste, schitterende plaats.

Weinige mannen wisten met zooveel overtuiging als hardnekkigheid, gelijk hij, het hoofd te bieden aan de machtelooze knutselaars, die in België alles op een vreemden voet willen inrichten.

Manmoedig bood onze Benoit het hoofd aan de afbrekers van Vlaanderens verhevene kunst, aan de verguizers van eigen scheppen, aan de bewierookers van het verwijfde Frankrijk.

* * *

Peter Benoit werd geboren in de aloude stad der Forestiers, te Harelbeke in West-Vlaanderen, den 17 Oogst 1834 en is dus 56 jaar oud.

Zijne eerste leermeesters waren zijn vader Peter Jacob Benoit, Jan Van de Wiele, kapelmeester der O.-L.-V. kerk te Kortrijk, en Peter Carlier, orgelist der kerk van Desselghem, een lief dorpje op een uur afstand van zijne geboortestad.

In 1851 werd hij door toedoen van M.F.J. Fétis, die zijn reeds ontluikend talent waardeerde, in het Brusselsch Conservatorium aangenomen. Hij voltooide aldaar zijne studiën en legde zich vooral toe op het contrapunt, de fuga en de compositie met Fétis, op de harmonie met Charles Bosselet.

Later oefende hij zich in de instrumentatie en het orkest-besturen met den knappen Karel Lodewijk Hanssens, orkestmeester in den Muntschouwburg.

In 1853 verwierf Benoit reeds de twee eerste prijzen van harmonie en fugue en in 1857 den tweejaarlijkschen prijs van compositie, ingericht door den Staat.

Van 1854 tot 1857 was hij werkzaam als orkestmeester van het Nederlandsch tooneel in den Parkschouwburg te Brussel, die toen bestuurd werd door Jacob Kats en alwaar Felix Van den Sande als tooneelmeester optrad.

Hij schreef dan de muziek van een tal dramas en blijspelen, van een gelegenheidstuk de *Belgische Natie* en zijn eerste zangspel *Het dorp in 't gebergte*, in drie bedrijven, een stuk dat herhaalde malen met grooten bijval werd opgevoerd.

Het behalen van den tweejaarlijkschen prijs in het Conservatorium, gaf hem het recht op eene kunstreis, die hij benuttigde om zijne veelvuldigde kennissen uit te breiden.

Te Brussel teruggekomen, sloot hij vriendschappelijke Vlaamsche kunstbetrekkingen aan met dichter Emmanuel Hiel. Dit feit moest op de toekomst van den Vlaamschen meester doorslaanden invloed uitoefenen, zooals het ons later maar al te wel bewezen werd.

De samenwerking dier twee overtuigde Vlaamsche dichters, deed het eerste Vlaamsch groot oratorio *Lucifer* geboren worden, dat met weergaloozen bijval werd uitgevoerd.

Wij herinneren ons nog, hoe het gansche land die twee Vlaamsche mannen, in het Hertogelijk Paleis met geestdrift toejuichte.

In 1867 trad Peter Benoit op als bestuurder der Antwerpsche muziekschool, die hij in eene nationale Vlaamsche school herschiep, welke thans tot roem van Vlaanderen strekt.

In sommige Franskiljonsbladen poogde men den grooten meester te dwarsboomen en af te breken, doch de reus Benoit weerstond aan dat uitheemsch geblaf en dreef zijne nationale, Vlaamsche grondbeginselen door, ondanks Fransch onweêr en storm!

Sedert bijna een kwartaal eeuws, heeft Benoit zijn kunststrijd verdeeld in het besturen der muziekschool, in het geven van kunstvoordrachten, het schrijven van letterkundige werken over de vaderlandsche muziek en haar grondbegin.

In talrijke boeken, brochuren en tijdschriften, wist hij meesterlijk zijne vijanden op Vlaamsch kunstgebied uit den zadel te lichten, omdat hij eene ware, niet te wederleggen kunst verdedigde, op nationaal gebied.

Ontzaglijk groot is het getal artikels over de vaderlandsche muziek, die door hem werden geleverd en meer dan dertig bijdragen verschenen daarover destijds in de *Zweep*.

Ook in de *Vlaamsche Kunstbode* was hij een bestendig medewerker. Onze vriend Benoit, ware hij niet een beroemd toondichter, zou voorzeker ook een niet min gewaardeerd letterkundige moge genoemd worden.

Benoit leidde en bestuurde met honderden groote muziekale uitvoeringen.

Dit alles belette den dichter niet groote en wereldberoemde werken voort te brengen, die in de voornaamste hoofdsteden van Europa, met weergaloozen bijval, werden uitgevoerd.

Lucifer (gedicht van Hiel) zag het licht in 1865; *De Schelde* (Hiel) in 1868; *Drama Christi* in 1871; *De Leie* (Verriest) 1872; *De Oorlog* (Van Beers) 1873; *Charlotte Corday* (Van der Ven) in 1876; *Willem de Zwijger* (drama Van Goethem) 1876; *Rubens-Cantate* (De Geyter) 1877; *De Wereld in* (idem) 1878; *Joncfrou Kathelyne* (idem) 1879; *Dichters-Heil* (Hiel); *Genius des Vaderlands* (De Geyter) in 1880; *Muze der geschiedenis*, *Hucbald* 1880; *Hymne aan de Schoonheid* 1882; *Juicht met ons!* (Hiel); *Feestzang* (Van Beers); *Dichters Hulde* (De Geyter) 1886; *Elegisch gezang* (Dela Montagne) 1887; *De Rijn* (De Geyter) 1884; enz., enz., enz.

Moesten wij al de liederen, koren, enz. opnoemen, die nog door hem werden geschreven, dan ware ons bestek veel te klein.

Benoit's kunstscheppingen zullen als een blijvend muziekaal monument, de eeuwen door, voortstralen.

Sedert 1830 heeft geen enkele toondichter zoo'n grootsche, als merkwaardige en eigenaardige werken voortgebracht.

Zij zijn Vlaamsch van ziel en lichaam; Vlaamsch tot in het merg der beenderen! 't Zij op Vlaanderens openbare markten en forums van het voorvaderlijk geslacht; 't zij in onze muziekhallen, kerken of schouwburgen, overal weergalmden in mannelijke klanken, in medeslepende koren, in hemelsche zangen, in forschige tonen, het lijden en strijden van ons Vlaanderen ras!

Hier, gewapend met den goedendag; daar lievend en kozend aan de boorden der Schelde; gindsch het dankgebed stortende aan den Allerhoogste en in den schouwburg de gemoederen opwekkende, voor den reuzenstrijd der XVIe eeuw.

Zulke genieën worden in ons land niet alle eeuwen geboren, en het Vlaamsche volk heeft hem zoo lief als toondichter, als zijn Conscience als romandichter.

Wij hebben met Benoit gedurende 25 jaar voor Vlaanderens kunstherleving gestreden en altijd vonden wij dien muziekalen leeuw aan het hoofd der strijders.

Met pen en woord, met geest en lichaam werkte hij dag en nacht voor zijnen Vlaamschen volksstam.

'Die kerel is van ijzer en staal - zegde mij destijds Conscience - of anders ware hij reeds lang onder zijne reuzentaak bezweken'.

Onze betreurde boezemvriend Conscience sprak waarheid, want zoo'n strijdend en lijdend leven als Benoit doorworstelde, zijn weinige mannen bestand.

Benoit vormde ook een gansch leger Vlaamsche kunststrijders, die thans den meester tot eere strekken.

* * *

Wanneer ons de goede tijding uit de Scheldestad, het bij uitstek kunstminnende Vlaamsche Antwerpen zal komen, dat Benoit, reeds 25 jaar zijne muziekschool bestuurde, dan zal gansch Vlaanderen, dan zullen al de Vlaamsche strijders naar de Conscience-stad stroomen om er den jubilaris plechtig te vieren.

Mannen als Benoit, met hunne rotsvaste grondbeginselen, met hunne geniale scheppingskracht zijn in onze eeuw te zeldzaam, opdat we ze niet luisterrijk zouden vieren.

Dien dag zullen de Scheldezonen hunnen meester in triomf dragen.

JULIUS HOSTE.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- Het Gemeentebestuur van Brussel heeft de heeren Edm. Hendrickx en Rans, voor negen jaren als bestuurders van den *Vlaamschen Schouwburg* benoemd.

- Aan den heer Isidoor Teirlinck, den bekwamen taal- en letterkundige, werd, in zitting der *Maatschappij ter bescherming van dieren* een zilveren eerepenning toegekend voor zijnen bundel novellen *Molleken*, waarin schrijver de vooroordeelen, tegenover zekere dieren bestaande, op doeltreffende wijze hekelt. Onze lezers zullen zich herinneren, dat de novelle *Molleke* vroeger in den *Kunstbode* verschenen is.

- In de bekende Fransche stuivers-editie *Nouvelle bibliothéque populaire* (Parijs, uitgave van Henri Gautier), welke uittreksels van de letterkundige meesterstukken aller natiën bevat, voorzien van eene korte litterarische historische inleiding door den heer Charles Simond, is dezer dagen als de 178e aflevering verschenen *Camera obscura*, *suivie de poésies diverses, traduction inédite du Néerlandais*, *avec étude sur la vie et l'oeuvre de Beets.*

De *poésies diverses* zijn *Au berceau d'un enfant* (Bij een kind *Wat slaapt het zacht op 't blauwsatijnen kussen*) en *Hollande* (*Zoet Holland* enz.). Uit de Camera geeft de heer Simond ons verkort *Een concert* en *Het hofje* (L'hôpital des pauvres), een paar bladzijden van *Jongens* (Le jeune Hollandais) en *Teun de jager* in zijn geheel, *Tony le chasseur.*

In den loop van dit jaar zal nog verschijnen: Bilderdijk, *Poèmes Néerlandais.* Ook zullen van Lennep en Keller eene plaats in deze volksuitgaaf innemen. Vroeger zagen reeds het licht: J.J. Cremer. *Intérieurs Hollandais - Nouvelles villageoises* (N° 62); Alberdingk Thijm, *Les Chroniques de la Néerlande* (N° 103); en Vondel, *Lucifer* (N° 126).

- Het gemeentebestuur van Antwerpen heeft aan het algemeen bestuur van *het Taalverbond* in antwoord op een verzoekschrift, gemeld, dat het reeds 1000 frank beschikbaar heeft voor eenen driejaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde, indien de gemeenteraden van Brussel en Gent insgelijks geneigd zijn, daarvoor 500 frank te stemmen.

Eerlang zullen daaromtrent bij die gemeenteraden voetstappen worden aangewend, en wij hopen, in het belang der nationale tooneelletterkunde, dat deze tot een goeden uitslag zullen leiden.

- TOONEELSCHRIJVERSBOND. - Op de algemeene vergadering, op 22 Juni te Gent gehouden, is de *Tooneelschrijversbond*, die ten doel heeft de belangen en van de tooneelschrijvers en van het tooneel te behartigen, difinitief gesticht. Gent is aangewezen als zetel van het hoofdbestuur, waarvan de heeren P. Geiregat en Is. Albert voorzitter en secretaris zijn; de heer Ach. Gillet-Miry werd algemeene agent benoemd.

Eerlang zal een omzendbrief gestuurd worden aan de tooneelmaatschappijen, voor wie het de betalen schijversrecht bijzonder laag is gesteld. Ook zullen krachtige pogingen worden aangewend om het thans bestaande premiestelsel zoo gunstig mogelijk te wijzigen.

De tooneelschrijvers worden verzocht de lijst hunner werken aan het secretariaat te sturen.

- De klas der letteren van de Koninklijke Academie van Brussel heeft Dr. Jan te Winkel van Groningen tot buitenlandsch lid benoemd.

- Dé Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden heeft tot buitenlandsche eereleden benoemd: De heeren Flor. Van Duyse, te Gent, en Guido Gezelle, te Kortrijk.

- *Aanmoediging der Letterkunde.* - Onlangs is te Antwerpen eene maatschappij gesticht tot bevordering der Nederlandsche letterkunde, eigenlijk in *het Taalverbond* onstaan.

Het doel der Maatschappij is: de schrijvers, leden van *het Taalverbond*, aan te moedigen, de uitgevers te steunen, en de verspreiding hunner werken en uitgaven te bevorderen. Jaarlijks worden de leden verzocht, uit de lijst van de werken der leden van *het Taalverbond* te kiezen ten bijdrage hunner inschrijving. Aan hen, die zulke keuze niet doen wordt door het bestuur, altijd ten bijdrage hunner inschrijving, een aantal boeken gezonden, gekozen onder de werken in het loopende jaar verschenen. Eereleden betalen minstens, in eens, 100 frank, beschermende leden minstens 10 fr., stichtende leden ten minste 5 fr., gewone leden 3 fr. 's jaars. De maatschappij is voornemens tooneelvertooningen te doen geven ten bate der kas, en jaarlijks een letterkundig, muziekaal en wetenschappelijk feest met boekentombola in te richten. Van de opbrengst dezer feesten zal een reservefonds gevormd worden, bestemd tot het uitschrijven van letterkundige prijskampen.

Zooals men ziet hebben de stichters van een dergelijken kring, met den heer Em. Rosseels aan het hoofd, een zeer goed en steunenswaardig werk tot stand gebracht: eene maatschappij die voor de letterkunde zijn zal, wat andere zijn voor de schoone kunsten, en aldus op de meest practische wijze een vraagstuk opgelost, dat met recht eene levensquaestie voor onze letterkunde mag genoemd worden. Immers, wil onze litteratuur zich aan zekere benauwende overleveringen ontwringen, wil men dat zij in haren bloei en hare vervorming niet gestuit worde, dan is daartoe noodig, dat het beoefenen der letteren in ons land niet steeds gepaard ga met opoffering van tijd en geld van wege de schrijvers. De bestaande toestand is niet houdbaar, en de middelen, die ernstig bijdragen kunnen om hen te verbeteren, dienen niet verwaarloosd te worden.

Wij hopen dan ook dat deze nieuwe maatschappij meer dan de platonische goedkeuring zal wegdragen, en dat ze zich weldra, zoowel in het belang der leden als der letterkundigen, in een blijvenden bloei zal mogen verheugen.

Men zende zijne toetreding aan den dd. penvoerder, den heer Em. K. de Bom, Olijftakstraat, 20, te Antwerpen.

Beeldende kunsten.

- De heer A Verhelle, van Brugge, leerling der Academie van Brussel, heeft aldaar den eersten prijs weggedragen in den grooten prijskamp van bouwkunde te Brussel. Sedert 1878 is het den vijfden keer dat de prijs van Rome door eenen Bruggeling wordt behaald. Er zullen den jongen laureaat in zijne moederstad feesten aangeboden worden.

- Een belangrijke verzameling oude schilderijen is door den Parijschen kunstkooper Durand Rueil aan het Museum te Chicago verkocht. Onder de stukken dier collectie zijn er van Rembrandt, Van Dijck, Jan Steen, Ruysdael, Teniers, Van de Velde, Van Cappelle, Terburg, en ook de vermaarde schilderij van Ostade (Gouden Bruiloft), welke vorst Demidow indertijd niet voor 300,000 fr. wilde afstaan.

Sterfgeval.

- Een onzer medewerkers, de dichter Karel Delmotte, is op 11 Juli te Gent overleden. Het was een eenvoudig, braaf man en een overtuigde Vlaming. Hij leverde bijdragen in *De Eendracht* en het *Letterkundig Jaarboekje* van Frans Rens, in *De Vlaumsche School*, *De Vlaamsche Wacht* en in *De Vlaamsche Kunstbode.* Afzonderlijk liet hij verschijnen: *Halfontloken*, dichtbundel (1876, en *Dichtproeven*, een lijvig boekdeel (1881).

Hij werd te Gent den 18 Juni 1838 geboren.

[Nummer 8]

De firma
Strobbe & Hoed.

Waar men in kennis geraakt met twee brave Lieden en eenen Deugeniet.

Doorgaans droeg Strobbe de klak, zelfs des Zondags; maar nu stapte hij tot de kerk met eenen hoed op.

't Was een hoed vol jaren en ondervinding. Bijkans al dezen van zijnen ouderdom waren sinds lang aan de opkoopers afgestaan, en hadden hun karakter geplooid naar de mode van den dag, ten welken prijze zij sedertdien eenige malen wederom nieuwe hoeden geworden waren; anderen ontsnapten maar aan hunnen beul den koopman om als slaven de vernederendste bedrijven uit te oefenen; er waren er potten geworden, kattenkraambedden, vogelschuwen, koolpanders, enz... Wat wordt een hoed al niet, als hij geen bezitter heeft gelijk Strobbe, die nog zijne gaven weet te wardeeren, als zij voor anderen reeds lang versleten zijn!

Zij waren beiden ‘van de Zielkens’ - eene confrerie die de dooden van den armen draagt aan vijftig centiemen met, en vijf en twintig centiemen zonder hoed. En weer was eene begrafenis de oorzaak, dat de man zijne schreden tot de kerk richtte, gezamentlijk met de schreden der zeven andere dragers, hetgeen voorviel telkenmale een arme gebuur niet meer zelf schrijden kon.

Zulke begravingen dorst Mane, de roste stoeldraaier, werken van barmhartigheid heeten aan een half franksken! Daarom vermeed Strobbe het gezelschap van den oneerbiedigen gebuur, en zou liever nooit geene jaskaart meer bezien hebben, dan vierde man te zijn aan eene tafel waarbij de stoeldraaier reeds gezeten was. Want vredelievend was Strobbe, vredelievend Ufra zijn wettelijke huisvrouw, en kan het niet geloochend zijn dat hij geheele dagen sloeg, er moet van eenen anderen kant ingezien worden, dat het maar op de wol van matrassen was. Zij woonden in 't klein hoekhuisken nummer 21, want het telde mede in de straat, hoewel het maar eenen blinden

gevel tot hare versiering bood. Daar verbleven zijn nu al een en veertig jaar, sinds zij getrouwd waren, alsof zij voorzien hadden nooit geene kinderen te zullen hebben. Geen hond, geene kat; maar met aandoening vertelde Ufra van ‘Ciesken’ eene poes: het eenige wezen dat hun ooit geboren werd, en zestien jaar lang het kind was geweest der echtelingen Strobbe.

Zoo daalden zij den berg van 't leven af, en hadden zij bij 't opklimmen geene bloemen mogen garen, de goede God weerde nu de keien uit hunnen weg: De vrede en de overeenkomst woonden in hun huisken, de eenige gasten die de beperktheid van nummer 21 toeliet.

Gansche dagen sloeg de man door den dag dien God geschapen had, en oefende neerstiglijk zijn ambacht uit dat, om 't hooren het geestigste der wereld schijnt. Gewetensvol at hij gedurende het leven ruim zijnen ‘avot stof’ die gevergd wordt volgens 't spreekwoord, om in den hemel te geraken, en aan ‘dagen maken’ of enkele uren verletten, was hij zoo vreemd als aan de sterrekunde.

Maar de Zondag was de zijne of beter de hunne.

Men zag dan de echtelingen te zaam in de kerk voor- en namiddag, te zaam op wandeling in den achternoen, en 's avonds dronken zij uit den zelfden liter, en jasten aan de zelfde tafel bij Henri Snoeck, de baas uit ‘De Overeenkomst.’

En in de geburen telden zij niets dan vrienden, als men de rosse stoeldraaier als uitzondering aanveerdt, van dezen algemeenen regel.

Voor deze was er niets gepast: hetgeen hij aan den man te kort vond, vond hij aan de vrouw te lang, alsof het Strobbe helpen kon, dertig centimeters eerder dan zijne vrouw, het groeien gestaakt te hebben. Hij bespotte haar eenigszins lang aangezicht, hare dito oorslingers, en haren zwaren gendarmstap. Hij beweerde dat de wolslager maar een millimeter over had om ‘zielken’ te kunnen zijn, en daarop doelend zekeren dag, had hij geweigerd de kaart op te rapen aan hunne tafel, omdat er ‘ongelijke personen’ aanzaten, een gezelschap, zegde hij, dat men volgens den catechismus vluchten moest.

Niets was voor hem geheiligd, noch de hoed der groote plechtigheden, noch de jaren der echtelingen, noch zelfs kozijn Everling niet, die muziekmeester was van 't elfde,

en die zij eens bezocht hadden tot Gent, en waar zij zoo wel zouden gekomen geweest zijn, had hij juist ten dien tijde in 't kamp niet gelegen. Gelukkig was Strobbe niet haatdragend, en ware het in zijne macht geweest den stoeldraaier denzelfden dienst te bewijzen die hij nu eenen anderen gebuur bewees, hij zou geenen stond geaarzeld hebben, de stokken te laten rusten, en naar den hoed te grijpen, die alleen bij dergelijke gelegenheden uit de doos werd gehaald, en een geheel droef gedacht over de wereld moet gehad hebben.

Een ongewoon Verschijnsel.

Dat deed aardig: Een briefdrager die tot Strobbens inging. Hij had twee brieven aan Ufra afgegeven, en zoo beteuterd was de vrouw door deze ontvangst, dat zij nog ontsteld in hare zakken achter drinkgeld zocht, als de bode reeds vier huizen ver was. Twee brieven! Eenen zwarten en eenen rooden! De rouwboord van den eenen, en de zegel van den anderen, waren het eenigste wat er de vrouw van lezen kon.

Twee, drie gebuurvrouwen waren aan hunne deur verschenen, en hielden een praatje over hetgeen de bode wel kon bericht hebben bij Strobbe.

Het was geen zoon, verdediger van 't vaderland, die den staat zijner gezondheid weten liet, van UE. het zelfde verwachtte, een weinig geld verzocht, en uitscheidde met de pen, niet met het hert. Het was geene geboorte-, dood- of huwelijksaankondiging van kinders of nare familie. Zij werden er niet wijs uit, niet wijzer dan Ufra zelf, die nog altijd met de brieven in de hand stond, een oogenblik gedacht had haren mantel om te slaan, en Strobbe op zijn werk te gaan vinden, en nu meende, dat zij best zou gedaan hebben, had zij den bode verzocht haar de brieven voor te lezen. Eindelijk besloot zij maar 's mans terugkomst af te wachten, legde de brieven in de schuif der schapraai, en het speldewerkkussen op de knieën, onderhield zij zich met de dansende blokken, over de geheimzinnige ontvangst.

Eerlijke behulpzame blokken van dien tijd.

Uw eentonig getrommel, maar afgebroken door het steken der speld, vlocht den tooi van het bruidskleed, het

sieraad van 't altaar, en den kant der rijke wieg. Door u verschafte de overtolligheid van den rijke, brood aan den min bedeelde. In iedere werkmanswoning rateldet gij rusteloos, bij het gezang van liederen uit twee en dertig klauzen, bij het bidden van rozenkransen, bij ouderlijke vermaningen door het geheele huisgezin aanhoord. De heerd was het fabriek, en de monsterhooge schouwen hadden de gouden hanen der kerktorens nog niet beleedigd. Zij spogen nog geene verpesting op de stille stad, zij hadden den familiegeest nog niet gedood en 't gezamentlijke leven. De nijverheid was nog zedelijk en zulks had Vlaanderen u te danken, o eerlijke behulpzame blokken van dien tijd!

En uw geweefsel prijkte aan alle hoven, en droeg den naam van 't kunst- nijverige vaderland over de zee: Millioenen en milloenen vingers vlochten aan het tooverachtige net, dat Vlaanderen omspande met den tooi van schuchtere zedelijkheid. Gij waart de orde en de netheid der woningen, de gezelligheid van 't gemoed, de vrede van 't huisgezin. Gij deedt bloemen aan de vensters lachen, en maaktet de werksters onverschillig voor 't gedruisch der straat. Iedere volksbuurt was een huisgezin, dat te saam aan 't zelfde kleed werkte, en de pracht nog niet had leeren vloeken, die elk brood gaf. Door u beweende de werkman nog de geboorte niet van zijn kroost, door u hielp een twaalfjarig kind 't bestaan winnen voor 't jonge gezin, door u rustte de vader uit aan behoorlijken leeftijd, en waren de gestichten voor ouderlingen haast overbodig in ons geliefd Vlaanderen.

O eerlijke behulpzame blokken van dien tijd!

Het Geheim wordt opgelost.

Het onderhoud duurde voort tusschen Ufra en de stokjes, met fijn sneeuwwit garen vastgebonden aan de dagelijksche taak. Wat zij haar al trachtten wijs te maken over de ontvangen brieven! Over haar boog zich het lang aangezicht der werkster, en de bellen die aan hare ooren hingen, rekten zich tot het kussen uit en horkten als zij. Onbekende oomen en neven uit Amerika doemden in hare verbeelding op, en brachten overzeesche maren. De aannemelijke uitleggingen werden ter zij gelaten, en even als

aan de kalkoenen en buffels, deed het rood van den zegel de vrouw het hoofd verliezen.

- Dag Ufra.

- Dag Strobbe.

Zulks was de hertelijke welkom- of afscheidsgroet, die dagelijks viermaal gewisseld werd, en nu weer in 21 weerklonk.

- De stoof brandt nog niet Ufra?

- Wel zwijg Strobbe, 'k heb twee brieven ontvangen!

- Twee brieven?!

- Ja. De briefdrager heeft ze hier gebracht over een koppel uren.'

- Dat is een doodsbrief 'deed de man opmerken, en scheurde den band af, die de zwarte nieuwstijding besloten hield.

Het papieren zakje met zijnen geheimzinnigen inhoud werd twintigmaal rondgedraaid, vóór de man er toe besloot het te openen.

Strobbe vervolgde zijne opsporingen met de beperkte middels, die hem eene volstrekte ongeleerdheid toeliet.

- Dat is gedrukt, en dat is geschreven.

De vrouw knikte. Tot daar waren zij volkomen 't akkoord.

- Indien wij iemand hadden die kan lezen?

- Marietje van Snoecks!

- Zulk een kind zeker?

- Wil ik om Lampe gaan of den brief mededragen?

- En als 't Fransch is?

- Ho kijkt ja, als 't Fransch is!

Een stond overweging.

De man had het eindelijk gevonden. Hij zette de klak, die hij zoo even aflegde, weer op 't hoofd, stak de brieven in zijn vestzak, en zijne vrouw in de oogen ziende voegde hij haar toe:

- Ik ga naar den onderpastoor Ufra.

- 't Zal nog 't beste zijn, Strobbe man, en brengt *uwen* haring mêe van Ursula's, 'k zal terwijl patatten braân.

Hoe meer de ontknooping naderde, hoe meer de vrouw op distels stond.

Zij strooidde zand in plaats van zout op de schijf der stoof, en was al te weeg de in schellen gesneden aardap-

pels er op te leggen, toen zij uit hare overweging schietend, bemerkte dat het vuur nog niet ontsteken was.

Voor dat Strobbe bij den onderpastoor had aangebeld, ging zij met de telloor in de hand aan de deur zien of hij nog niet terugkeerde, en nu het avondmaal behoorlijk in bereiding was, vergat zij het licht aan te steken, hoewel men daar boven de *beste lamp* reeds had uitgeblazen.

Het deed er maar weinig aan dat de aardappels dezen avond verbrandden, en Strobbe *zijnen* haring vergeten had: Hij bracht nieuws mede, dat aan beiden den eetlust benam.

- Ehwel Strobbe? had zij haren man toegeroepen, voor hij den dorpel betreden had?

- Kom in huis vrouw ‘en als de deur gesloten was.’ 't Is van kozijn Everling deze doodsbrief.’

- Is hij dood?

- En wij moeten naar Gent Ufra, wij gaan erven. Deze andere brief is van den notaris!

- O.L. Heere toch. Maar hij had eenen zoon!

- Mijnheer de onderpastoor zegt van neen. Hij'n staat toch op den doodsbrief niet.

- Wel Lieven Heer Strobbe toch!

Hare hand beefde als zij het glas op de petrollamp plaatste. Ook Strobbe was verslagen, dat zag men wel aan zijn bleek wezen.

- Hoe dat die mensch nog op ons gepeisd heeft Strobbe?!.... En moeten wij nu morgen daar naar toe?

- Hij wordt morgen begraven in de kerk waar wij daar in geweest zijn met al die trappen..... heb ik een half hemdeken?

- Ja zeker..... wel Strobbe toch..... en waarvan is die mensch dood?

- Dat 'n heeft de onderpastoor mij niet gezegd vrouw.

- En waar moeten wij morgen gaan?

- Dat 'n heb ik niet gevraagd.....

- Maar Strobbe toch!?

- Wij zullen maar naar de kerk gaan, en kunnen daar wat vroeger zijn om den dienst niet te missen, wij gaan dan naar den notaris.....

- En waar woont die notaris?

- Dat heb ik vergeten te vragen..... 'k zei, Ufra zal ver-

langen..... en 'k ben dan zoo goed als naar hier komen geloopen.

- Nu wij zullen onzen brief mededragen.....
- Ja..... en heb ik een half hemdeken?
- Ja zeker. En hoeveel zullen wij wel erven?
- Daarop 'n heb ik niet gepeisd om te vragen..... uwe patatten branden aan Ufra.
- Och ja ze..... en wat zullen wij morgen mede dragen? Harde eiers?
- Ja..... en ons trouwboeksken, zei Mijnheer de onderpastoor.
- 't Ligt in de kas boven, Strobbe..... en uwen haring?
- Och 'k 'n heb gelijk geen honger.
- Noch ik.... Weet ge wat Strobbe, haalt een literken naar Snoecks. Wij zullen eenen paternoster lezen, en dan spoedig naar bed gaan, om morgen te kunnen op zijn voor den eersten trein.

Zij dronken hun literken, baden hunnen rozenkrans, en bleven langer op dan gewoonte. Zelfs werd het onderhoud door het naar bed gaan niet onderbroken. Eindelijk zwegen beiden voor elkander, beiden denkend dat de andere sliep.

Slaapt gij, met zulk eene nieuwstijding op het geweten!

Ware de zon in Ufra's dienst geweest, het zou eensklaps nacht geworden zijn bij de Yankees, en hier klare dag, tot groot genoegen der nachtwakers van Europa.

De man werd gekwollen door een knagend gedacht, dat hem op de maag rustte als een onverteerd avondmaal.

- Heb ik wel zeker een half hemdeken, Ufra?

Iemands Dood is iemands Brood.

Zij waren eindelijk in deze groote kerk met al die trappen, waar de lijkdienst plaats grijpen zou. De hoed der groote plechtigheden was mede gekomen: kozijn Everling stierf toch alle dagen niet. Op Ufra's hoofd prijkte de muts met purperen linten, en een zwart laken mantel, waaronder zij gemakkelijk Strobbe had kunnen bergen..... op den hoed na...., bedekte het overige van haren persoon.

De reis had het vrouwken wat ontroerd, en gelijk zij daar op haren stoel knielde, dacht zij nog altijd dat men voortging.

De officiers die bij de plechtigheid de hoeken van 't baarkleed moesten vasthouden, ronkten waarschijnelijk nog, als de Strobbens reeds meer gebeden hadden voor kozijn, dan eene gansche kerk vol soldaten het straks doen zou.

De echtgenooten kwamen nu en dan een luchtje scheppen, en hadden zelfs gewaagd eenen teerling rond te gaan, maar zoo beangst keerden zij tot den tempel weder, als vreesden zij dat men hunne kerk ondertusschen zou weggenomen hebben.

Eindelijk weerklonk eene treurmarsch, de doodenwagen loste zijne vracht aan de kerkpoort af, en te midden eenen toeloop van witte pluimen, zilveren kruisen, roode galonnen, officiersknevels, blinkende knoopen krakende schoenen, keuvelende samenspraken, bracht men den doode binnen.

Het orgel ving zijn droef lied aan en vroeg vergiffenis aan den Heer. De priester aan 't altaar vroeg gemeenzaamheid van gebeden en sprak van het gruwzame graf.

Eilaas, iedereen was min met den doode dan met zijnen opvolger bekommerd. Weinig genieten zal het arm zielken van den gewezen muzikant, door de aanwezigheid dezer gedegende vrienden gehad hebben. Maar daar in eenen hoek geborgen, haast beschaamd over hunne tegenwoordigheid, te midden dezer opeenstapeling van schittering en gekletter, baden twee eenvoudige zielen om rust voor hunnen verren bloedverwant. Daar vergaten zij dat hij hun geheel zijn leven had vergeten, en zou beschaamd geweest zijn, over zijn verwantschap met dien hoed, waarover deze goede lieden zoo trotsch waren. Zij vergaten daar dat zij gekomen waren om te erven en zouden vergenoegd ijlhands naar huis zijn teruggekeerd, hadden zij Everling het leven kunnen weerschenken. En als de dienst geëindigd was volgden zij te voet den somberen doodenwagen en deze reek van rijtuigen met vreemdelingen gevuld. Maar de peerden versnelden hunnen stap en de voetgangers waren bejaard. Welhaast volgden hunne oogen alleen, den optocht naar 't graf, tot dat de draaiende straat het laatste rijtuig aan hunne blikken had onttrokken.

Ufra maakte een kruis tot dan haar gebed geduurd.

Daar ze, zei Strobbe, en alzoo eindigt het al.

Later zouden zij in hunne eenzame avonden spreken over al 't geen zij in deze gedenkweerdige begraving ge-

hoord en gezien hadden: Over dat schieten al de soldaten te gelijk, over deze schoone doodkoets, over de zwarte pluimen die de peerden op hunnen kop deden waaien, over de zilveren nagels der doodkist, over deze commando's, en het vallen der geweren op den marmeren kerkvloer, de stilte verschuwend in 't huis van den God des vredes. Nu was hun geest ontroerd en geschommeld gelijk den inhoud van eene keurflesch, sinds jaren rustend op een bed van spinnewebben, en eensklaps door eene onbedrevene ruwe hand ter tafel gebracht. Zij vervolgden stil hunnen weg in de hoop dat zij het huis des notaris naderden.

- Wel Heere toch, wat al haringen Ufra!

't Was een magazijn van verschen en gerookten visch, wiens koopwaar Strobbe dezen uitroep afdwong.

Geheel de plaats die tot winkel diende was met *boesteringen* bezet; hier en daar had men het deksel eener mand genomen, en lagen de vroegere bewoners van 't groot pekelvat in hunne blinkende frakken, veel gezonder zou men geneigd zijn te denken als in de Noordzee zelf.

Zonder het eens in Strobbe's gedacht kwam daar bespiegelingen over te maken, had hij misschien haast zoo eenen geheelen winkel haringen opgeëten. De doorleek van koffij of gezegende melk liet hij 's avonds aan de vrouw.

Hij at *zijnen* haring. Het is zoo gemakkelijk, 't vraagt geen vuur, geen zout, geene telloor, en 't is al goed, op steert, vel en kop na: den kop, waarin twee matgeweende oogen, de verslinding van hunnen vroegeren persoon bestatigen.

De eerste maal dat men hem bij 't begin van 't seizoen zijne geliefkoosde spijs voorzette, vroeg de man doorgaans: Zijn er al de? En den eersten keer dat de boestering door iets vervangen was: Zijn er geene meer de? en zelf als hij ziek was at hij pekelharing om te kunnen water drinken.

Wel wel, wat braaf volk in Gent! Ufra 'n zou het van haar leven niet vergeten. Zij hadden hunnen brief getoond aan eenen jongen geestelijke met een fijn brilleken op. De heer bestadigde dat zij tot hier toe een kwartier uit hunnen weg geloopen hadden, en betuigde zijn spijt den noonigen tijd niet te vinden om hen te vergezellen. Zij konden met hem medegaan tot het einde der straat, en de riggels van den tram volgen, tot waar zij twee wegen maakten,

daar zouden zij het nog eens vragen. Zij volgden den geestelijke, dan de riggels, vroegen het nu aan eenen straatvager en twee minuten later stonden zij aan notaris huis, omtrent een uur te vroeg.

De dichtste herberg mogelijk werd nu gekozen om te noenmalen, en terwijl de gekookte eiers en drooggeworden boterhammen verorberd wierden, vertelde de wolslager zijne gelegenheid aan de vrouw des huizes, die tot zijne uiterste verwondering niet wist, dat muziekmeester Everling gestorven was, of zelfs ooit bestaan had.

- ‘Was 't geen met een baard’ vroeg de vrouw, die zich eensklaps herinnerde dat zij laatst een gebaarden muziekoverste tegenkwam en deze ontmoeting nu wilde in verband brengen met den overledene.

- De man keek haar dwaas aan, verlegen het zelf niet te weten.

Ondanks de eenvoudigheid dezer brave lieden scheen de bazin haast te betwijfelen, of men haar geene blauwe bloemkens op de mauw speten wilde.

- Is 't al lang dat gij hem niet bezocht hebt?

- Och gij verstaat, bazinneken, liet Ufra, die haren mond nu juist vrij had, opmerken, ‘als men zoo tot eene hooge plaats komt.... maar toch hij hield veel van ons, niet waar Strobbe?

Waar de goede sukkel deze vertroostende overtuiging had opgedaan bleef een geheim.

- Deze bazin ziet er een goed mensch uit vond Ufra, als de echtelingen weer in opene lucht kwamen.

't Was overigens de opmerking die de vrouw gewoonlijk maakte, over de onbekenden met wien zij in gemeenschap kwam. Voor hun beide bestond de wereld uit goede menschen, met hier en daar een ‘Roste Mane’ die er tusschen liep. Even goed was de notaris, zijn klerk, en al de medeërfgenamen, die langzamerhand de kamer vervulden, waar de echtelingen een kwartier voor den gestelden tijd binnen gelaten werden.

Er kwamen juffrouwen wier verschijning het kantoor deed rieken als een bloemtuil; een oude heer die dikke glazen in zijnen bril droeg, en spoedig kennis met Strobbe maakte, om hem te kunnen vertellen dat zijne oogen gepeld waren geweest; een officier van zaliger Everlings regi-

ment, die welhaast met bovengenoemde dames in druk gesprek was gewikkeld.

Er heerschte eene plechtige stilte, als de notaris eenen Franschen brief aflas, waarin Strobbe twee drie maal zijnen naam hoorde melden.

De man der wet wendde zich vervolgens tot den wolleslager.

- Mijnheer Strobbe, verstaat gij of uwe vrouw Fransch?

'Ik Mijnheer? zei de man. Neen ik, noch Ufra ook niet.

- 'In onzen tijd de menschen 'n waren zoo geleerd niet Mijnheer de Notaris' voegde er zijne echtgenoote bij.

- Goed. Ziehier de klauze van het testament dat u betreft, kunt gij lezen?

- Och lees gij dat maar voor ons, Mijnheer den Notaris, gij 'n zult gij ons niet bedriegen, niet waar Strobbe?

- We zijn zoo wat van den ouden tijd, Mijnheer den Notaris.

- 't Was de beste, 't was de beste, zei de heer met de dikke brilglazen. Hij knikte Strobbe herhaaldelijk tegen, en als om zijne woorden te bekrachtigen, snoof hij eene once snuif, en stak eenen luiden horen op in zijnen rooden neusdoek.

Dat scheen eene uitdaging. Er kwam gisting in de gelederen van't jong geslacht. De juffrouwen onderdrukten eenen glimlach, en de officier bracht zijne knevels op oorlogsvoet.

Strobbe alleen was aan Everling verwant, van al dezen die in 't kantoor waren. Misschien vonden sommige persoonen op dezen oogenblik slechts, dat Everling te vroeg gestorven was. Waarom kon hij, terwijl hij in leven was, deze twee oudjes niet in de kuip leggen? De hoed kweekte hier weer al vijanden.

Men zou eerst met Strobbe afrekenen. De Notaris bracht ter kennis, dat hem 3000 fr. toekwam, en nadat Strobbe een kruisken nevens notaris handteeken gezet had, werden hem drie noten van duizend frank in de hand gestopt.

Drie duizend frank!

Men zag wel dat de echtelingen zulke noten niet dagelijks kraakten.

- Zoo dat ik dat mag oprapen, Mijnheer de Notaris?

- Zeker, brave man.

- En..... hoeveel is de schuld?

- Daarvoor heeft de overledene gezorgd, Mijnheer Strobbe.
- Ja? Alla..... Ufra.
- Pakt gij het maar Strobbe 't is van 't uwe man.....
- Dat is nog een appelken tegen den dorst, zei de heer met zijne gepelde oogen.
- Hij nam des mans hand en die zijner vrouw; ook de notaris gaf hun een handdruk. Hun weg naar de spoorhal was recht uit, zij konden niet missen.

Elk nen goeden dag, neigde de wolslager, en met zijnen hoed in de eene en zijne erfenis in de andere hand kwam hij uit het bureel.

De deur was op hunne hielen toegevallen en de braafheid van de menschen daar binnen besprekend, vervolgden de goede lieden hunnen weg statiewaarts.

Zij bleven haast stilzwijgend en schenen haast benauwd de kwestie van het geld aan te raken, en hadden zij het gestolen, het zou hun nietzwaarder op het gemoed gewogen hebben.

't Was de man die eerst sprak:

- Wat gaan we daar nu mede doen vrouw?
- Drie duizend frank Strobbe!
- 't Had ons beter te pas gekomen over 25 jaar.
- Hebben wij te kort gehad Strobbe?
- God zij geloofd, Ufra.

De wolslager sprak niet verder; ook de vrouw zweeg. Hij perstte haar de banknoten in de hand en zij liet hem begaan om de aandoening niet te verraden die hare keel toeneep.

Zonder elkander af te spreken, richtten zij hunne gezamentlijke schreden door 't hofken van Sint Anna kerk, en daar, in dezen ijdelen tempel, waar het oneerbiedige lied der schilders weerklonk, beweenden deze twee ouderlingen voor de eerste maal huns levens, geene kinderen te hebben.

Onder Mercurius schepter.

De echtelingen hadden zich 's anderendaags niet te herinneren gisteren gedeeld te hebben. Gansch den nacht hadden hunne droomen in betrek gestaan met deze gebeurtenis, en meer ondervonden zij haren invloed dan

dezen van den slaap zelve. Ufra was nieuwsgierig of Strobbe nog zou werken gaan. Menschen die gedeeld hebben werken immers niet meer. Van eenen anderen kant scheen drie duizend frank haar eene ontoereikende som, om daarvan zonder bijwinst te leven.

- Hebt ge er nog eens zooveel bijeen gezien Ufra?

Zij was aan 't koffij opgieten, als de man beneden komend haar aldus aansprak. In afwachting der nieuwe wet, had zij het maar gewaagd boterhammen te snijden en de moor te bereiden voor de brouwte van straks. Menschen die gedeeld hebben eten toch nog, *dat* wist ze zeker.

- Wat bijeengezien Strobbe?
- Haringen.
- 't Is ongelooflijk en al zulke schoone Strobbe.
- 'k Weet ik wel wat ik zou doen.

De vrouw wachtte eenen stond vooraleer te gieten, hoewel zij den moor reeds opgeheven hield.

- En wat zoudt gij doen Strobbe?
- Commercie zou 'k doen, commerce!

De knieën onder de stoofbuis, leunden zijne armen op die der kachel, en voor zooveel zijne korte nagelen het toelieten, trommelde hij eenen marsch op de verwarmde plaat. Zijn blik keek strak in de oogen zijner egade en beduidde klaar: Vooruit als gij durft met uwe bewijsredens tegen mijne commercie.

Zij echter, de oogen op de kan, vervorderde statig hare dagelijksche taak, en goot met kokende water de gemalen koffie af, die aan den koperen ring was blijven hangen.

- En in wat Strobbe?
- In alles. In haringen, oranjen, citroenen, kaas. Ziet eens Polke Keu, en Mele Lava, met haar acht kinders, zij leven als ne visch in 't water, en Polke houdt een peerd.

De man stak de handen in de broekzakken keek naar de zoldering, wipte zijn hoofd op als eene vink haren steert, en zat daar in de houding van iemand die gister het laatste kapittel van een boek over dat onderwerp schreef.

- Maar Strobbe toch..... en zoudt gij ook een peerd houden?
- En waarom niet?
- Maar Strobbe toch, in Godsnamen.... en waar zouden wij dat peerd hier zetten?

En angstig keek zij naar de deur, gereed om den ingebeelden bezoeker toetevoegen.

- Als 't met een peerd is, ga hier nevens.

- Wij 'n hebben daarvoor van in 't begin geen peerd noodig.

Deze toegevendheid had Ufra nog niet geheel gerust gesteld.

- Och Strobbe aan onze jaren!

- Aan ons jaren, aan ons jaren, 't 'n is niet van aan ons jaren..... moeten wij ons geld opeten zonder iets te doen? Voor mij is 't al wel, maar wij 'n zullen daarom niet laten van verouderen.

- In den bank, par exempel, Strobbe.

- En als hij springt?

De vrouw stond paf! Wat er te doen viel om eenen gesprongen bank te lesschen, tot daar gingen hare kennissen niet.

- Bij goede menschen.....

- Waar zijn er nu nog goede menschen?

- 't Is 't uwe Strobbe, 't is 't uwe man.

Voor de laatste maal goot zij koffij of beter water op, en haar aangezicht gaf te kennen: Al kocht gij met uw geld Turksche loten, ik zou u nog laten begaan.

Dezen morgen ging hij uit met zijne beste kleeren, op den hoed na, en kwam binnen als het eten reeds eene uur aan 't uitdrogen was.

Ufra bemerkte wel dat hij een strooiken in zijn oog had, niet alleen aan zijne buitengewone manieren, maar meest nog aan het vreemd gezelschap dat met hem binnenkwam.

Roste Mane!

Roste Mane, goede Hemel, hun erfvijand, de eenige wolk aan hunnen helderen hemel. De zelfde Roste Mane, die zij beiden in 't gedacht hadden, als zij des avonds hun gebed sloten met een ‘onze vader’ voor *onze vijanden.*

- Vrouw, geef eens de sleutels, wij zullen zien of dat het *klaps* is.

- Ja, gebuurvrouw, volledigde Mane, hij moet eens zijne centen toonen: Boter bij den visch.

En als de man langs den trap verdwenen was.

- Ge moet niet verlegen zijn zulle..... uust..... en hij neep een oog toe, stak zijn rechter hand beschermend vooruit als wilde hij zeggen ‘rekent op mijne eerlijkheid.’

- ‘Er is kwestie van eene lachpartij’ deed hij nog, de rug van zijne hand aan den mond.

De matrassenslager was beneden gekomen met een bloedrood gezicht, door den drank verhit.

- Is 't nu klaps, riep hij zegevierend en wuifde met de banknoten..... 'k heb daar twee schilderijen gekocht aan de verkooping Ufra..... 't is antiek.

- En schoone stukken zulle, meisken... kom eens mede tot aan Snoecks, voegde er Mane bij, die begeerige oogen op de briefkens wierp en de vrouws arm wilde nemen.

- Dank u, dank u Mane.... 'k moet op mijn eten passen.

- Hoor..... gij 'n deelt alle dagen niet.....

- Neen we..... maar al gelijk, dank u.... gemeend dank u..... Neemt gij dat geld mee, Strobbe?

- Voor een momentje Ufra.....

Zij waren weg sedert een kwartier, en nog was de vrouw niet bekomen van hare ontsteltenis.

Tienmaal meer dan het noodig was roerde zij de uitgedroogde spijs, ging aan de deur staan, kwam weer binnen, begon te speldewerken, om een oogenblik later weer buiten te komen.

In haar hoofd woelde een leger van gedachten, die zij opvolgentlijk bestreed of goedkeurde door hoofdknikken of schudden met genoemd lichaamsdeel.

Nu eenen stond beweegloos door 't venster getuurd te hebben, sloeg zij eensklaps hare handen saam en gaf haar hert lucht, in eenen uitroep van angst en verlegenheid:

- O.L. Heer en ik die zoo bang ben van peerden!

Als Strobbe te huis kwam, had hij zijnen eetlust verdruppeld en zij den haren verzucht. Het ‘antiek’ kwam met hem mede: twee landschappen in chromo die hij vijf frank 't stuk had betaald en er wel een halven weerd waren.

Zijne oogen stonden hem waterachtig in het hoofd; zoo onbepaald in de ruimte starend als wisten zij niet, of het de verledene week of de toekomende was die zij moesten aanzien. Het geld had hij nog bij zich, 't speet Ufra haast.

Zij had zoo dikwijls hooren zeggen dat rijke menschen ook hunne kruisen hadden, en nu ondervond zij het reeds!

Mane moest den wolslager, die grootelijks zijn bed verlangde, naar boven doen, en nauw was hij alleen met zijne echtgenoote, of eene doodsche bleekheid vertoonde zich op zijn gelaat.

Gelukkig was de kwaal van voorbijtrekkenden aard.

Er onstond eenen hevigen strijd tusschen de opgeslopte borreltjes en mans maag.

Deze laatste beweerde: het was voorzeker bij misgreep dat eene zoo groote hoeveelheid sterke dranken hier was bingekomen, en de halfkens waarschijnlijk gemist waren van deur.

De borreltjes beriepen zich op de geestdrift, waarmede zij binnengezonden werden, op de gelukkige gebeurtenis die deze uitzondering verklaarde, en op den man zelf.

Deze echter scheen vast besloten zich met de twisters niet intelaten. Zweet perelde op zijn voorhoofd, snel klopte zijn hert, en nu was het hem eensklaps duidelijk gebleken dat de wereld draait. Maar snel zulle! Och al te snel..... Als hij Ufra bezag was zij ook al aan 't draaien, en gansch de kamer, en hij zelf!

- Water Ufra toch!
- Hier zie man:
- Och Heere Ufra..... 'k ben zoo ziek!
- 't 'n Zal niets zijn man..... dat ge kost.....

Het pleit was beslist; van woorden was men tot daden gekomen binnen in Strobbe, en weer was mans maag meester ten harent.

- Och God mijn schoone lakens..... Dat 'n is niets..... 't zal u deugd doen man.

Een weinig later sliep hij gerust, ververscht en dubbel *verschoond* door zijne zorgvuldige echtgenoote.

't Was Mane, 't was Snoeck, 't was iedereen, buiten de wolslager.

De vrouw was haast blijde over deze gebeurtenis, nu zij bestadigde hoe goedkoop zij afliep. Nu toch zou Strobbe wel genezen zijn, van zijne commercie en zijne peerden. Zij wilde hem alles met zoo veel gezond verstand onder de oogen brengen, dat hij niet meer twijfelen kon over de nadeeligheid van den weg, dien hij voornemens was geweest in te slaan.

Als de zieke geheel hersteld de oogen opentrok, was het schemeravond. Met eenige moeite herinnerde hij zich wat gebeurd was, en keek verlegen en beschaamd zijne Ufra aan.

R. VERMANDERE.

(Wordt Voortgezet.)

Poëzie

I.
Heen en weer.

Ik zou het haar wel kunnen zeggen hebben,
Hoe lief - als om te stellen - ik ze vond;
En hoe ik haar eens hartelijk beminde:
Maar nimmer wou het woord mij uit den mond.

Of zij wel eens mijn schuchterheid vermoedde,
Ik weet het niet - wij waren beî zoo jong;
Van ‘weêr en wind’ was 't ingetogen praatje:
Een stille groet, die als een hartlied zong.

Stilzwijgend konden wij soms uren wandelen
Door 't groen der korenzee of door het bosch;
En iedren avond zwoer ik bij mijzelven:
‘Ja, morgen ga ik er voorgoed op los!’

Maar telkens bleef ik in mijn rede steken,
Beteuterd door haar knappen oogopslag;
Armzalige aarzeling, was dat wel liefde,
Die als een pak mij op het harte lag?

Eens ging ik 't wagen, en met deze woorden;
‘O liefste, zie hoe mooi het maantje lacht!’
'k Was uitgepraat, en stond weer onbezonnen,
Het vlotte niet..... 'k kon 't verder niet gebracht.

'k Ging henen waar begoocheling het hart lokt....
Doch 'k weet, terwijl ik zwierf van stad tot stad,
Dat ze om mijn heil een beêvaart deed, en vaak ook
Om mijne wederkomst den hemel bad.

De tijd, die alles slijt et doet versterven,
Verdreef die kalverliefde uit het gemoed:
Geen enkele brief werd onder ons gewisseld;
Vergeten werd tot zelfs den afscheidsgroet.

Ik zag haar weer na dertig booze jaren,
Eerst gistren nu - nog vrijster als voorheen;
Ons oud roman kwam mij voor 't oog gerezen,
Die snel geboren, even snel verdween.

Zou ik haar nu dit stom geheim mijns levens,
Met koener zin verklaren, waarom niet?
Maar zie, 'k was meer bedeesd dan toen ik jong was:
Ik sprak geen woord, en sidderde als een riet....

VICTORIEN VANDE WEGHE.

Laeken 1890.

II.
Droge bloeme.

Verborgen in mijn lievlingsboek
Ligt eene kleine bloem.
Ik plukte ze in het needrig gras,
En dor is thans haar kroon.

Doch wen ik 't nietig bloempje zie,
Doorschijnend en geplet,
Dan rijst een beeld vóor mijne ziel
Van langvervlogen heil. -

Wij dwaalden samen door het veld,
Zij was zoo jong, zóo schoon!
Zij wist hoezeer ik haar aanbad,
En was soms grillig wreed.

Ik weet niet meer, waarom het was:
Zij had mijn arm gelost;
En lang reeds stapten wij aldus,
Stilzwijgend naast elkaar.

Dat deed ze in meisjesovermoed,
In grilgen kinderluim,
En wist niet, hoe daarbij mijn hart
Van smarte samenkromp.

Zoo kwamen we in een eenzaam pad,
Verborgen onder 't groen,
Diepliggend in den heuvelgrond,
En waar geen oog ons zag.

Ik zocht haar blik met stil verwijt,
en ook - met stille beê.
En plots - eer ik het hopen kon,
Lag ze aan mijn borst gekneld.

Nog zie 'k haar stralend oog voor mij,
Waarin een trane blonk;
Ik voel haar brandend' adem nog,
Dien 'k tot bedwelming dronk.

Ik voel den storm der kussen nog,
Die mij de lippen sloot,
En die geen woord mij zeggen liet,
Dan enkel: ‘ik Min u, kind!’ -

De tijd is heen - voor eeuwig heen...
Niets blijft er mij van haar.
Doch later heb 'k op die plaats
Een kleine bloem geplukt.

En in het boek, waarmede ik eens
Als jongeling heb gedweept,
En dat ik nog als man geniet,
Heb ik die neêrgelegd.

De stormen van de jeugd zijn lang
Reeds in mijn hart bedaard,
Doch vaak stemt mij de droge bloem,
Tot stillen weemoed nog.

AUG. DE VREUGHT.

Andenne, Juli 1890.

III.
Serenade.

Als de nacht het veld omsluiert
En de boeren slapen zijn,
Gaat de langgehaarde dichter
Droomen in den maneschijn.

Langs de bloemenpaden zweven
Elven in den lentenacht;
Op de slanke waterleliën
Wiegen nixen, lokkend zacht.

Onder 't raam der uitverkoorne
Stemt de zanger zijne luit,
En het loover zucht weemoedig
Bij zijn treurig snaargeluid.

Maar niets rept zich in het hutje;
Alles sluimert, alles zwijgt;
En geen maagd, die 't blonde kopken
Achter 't blank gordijntje nijgt.

Slechts de wachthond naast den koestal
Ketenrammlend, blaft verwoed.....
Onder 't raam der uitverkoorne
Zwijgt des dichters avondgroet.

Kevers ronken, vledermuizen
Fladdren in den lentenacht;
Op de slanke waterlelie
Kwaakt de kikvorsch in de gracht.

WERNER.

Gutenberg
en de Uitvinding der Boekdrukkunst.

I.

Indien er ééne kunst is, die aan de menschheid groote diensten heeft bewezen - en ook veel slechte -; die het voornaamste voertuig is geweest van al wat 's menschen geest heeft voortgebracht; die gelijken treed heeft gehouden met vooruitgang en beschaving en nog altijd een helder licht over de geheele wereld doet uitstralen, dan is het wel de boekdrukkunst.

‘Op geene uitvinding mogen wij, Duitschers, zoo fier zijn als op die der boekdrukkunst, die ons tot verspreiders der leeringen van het christendom en van alle goddelijke en aardsche wetenschappen gemaakt en tot weldoeners van het geheele menschdom verheven heeft.’

Zoo sprak, in 1507, Jacob Wimpfeling in zijn werk *De arte impressoria*, en alle Duitschers sluiten thans zich bij die loftuiging aan, nu er 450 jaar geleden zijn dat deze kunst is uitgevonden.

De zonen van Gutenberg, de boekdrukkers en letterzetters, die onder oogpunt van verstand, geestontwikkeling en belezenheid, altijd eene eereplaats hebben bekleed in de arbeidekswereld, hebben dezer dagen, vooral in Duitschland, dezen heugelijken verjaardag luisterrijk gevierd.

Te dezer gelegenheid is door Jacob Schnorrenberg, in Duitschland, eene studie geschreven, over het ontstaan der boekdrukkunst, over hare eerste levensjaren en over de snelle uitbreiding, welke zij genomen heeft.

Wij denken alle vrienden der boekdrukkunst genoegen te doen met hun eenige inlichtingen uit dit belangwekkende werk mede te deelen; wij zelf zijn te nauw aan deze kunst verbonden, op dat wij niet met voorliefde dat onderwerp zouden behandelen.

***

De oude Grieken zegden van iets, dat geenen lof noodig

had, dat het uilen naar Athene dragen was, wanneer men het ophemelde; en dit zou ook het geval zijn met de boekdrukkunst, die sedert de veertiende eeuw door millioenen monden werd bewierrookt.

Het zou ook overbodig wezen, het twistgeschil te heropenen over de vraag, wie de eigenlijke uitvinder was der boekdrukkunst. Wij, Belgen, dweepten een tijd lang met Dierik Martens, wiens standbeeld thans te Aalst oprijst en die in alle geval de verspreider is van deze kunst in ons land. De Nederlanders hebben steeds den naam van Laurens Coster vooruitgezet en hier over ontstonden tusschen de nederlandsche en duitsche geschiedenisvorschers en geleerden vinnige pennetwisten.

Wij achten dit vraagpunt niet opgelost; wat men er ook van zegge, de rechten van Laurens Coster zijn zoo gering niet als men wel denkt. Voor heden willen wij echter den duitschen schrijver volgen in diens onderhandelingen over Gutenberg.

In Duitschland heerscht algemeen de overtuiging, en een Nederlander, Antoon Van der Linden, tegenwoordig opperbibliothecaris te Wiesbaden, deelt haar volkomen, dat men wel inderdaad aan Johan Gutenberg, den burger van Mainz, de uitvinding der goddelijke kunst heeft te danken.

Dat komt dan ook overeen met de woorden, die men aantreft in den *Catholicon* van Joannes de Balbis, in 1460 door Gutenberg gedrukt en luidende ‘dat het Godes goedheid heeft behaagd, de duitsche natie door eene zoo verhevene geestverlichting en zulk een vrij genadegeschenk vóór de overige volkeren der aarde te bevoordeelen en te verheerlijken.’ (*Nationem inclitam germanicam Dei clementia tam alto ingenii lumine donoque gratuito ceteris terrarum nationibus proferre illustraaque dignatus est.*)

Hier weze bijgevoegd, dat over het algemeen de Fransche vakgeleerden het houden voor Gutenberg, terwijl de Engelsche meê de partij kiezen der Nederlanders en Belgen voer Laurens Coster.

***

Men kan nu bijna zonder vrees van tegenspraak zeggen, dat het jaar 1440 de boekdrukkunst zag geboren wor-

den: wegens de duisternis, welke deze geboorte omhult, maar die immer meer en meer wordt verlicht, laat zich echter het jaar, waarin Gutenberg zijne uitvinding zou gedaan hebben, niet met zekerheid bepalen.

Het ging met Gutenberg zooals het gaat met allen die eene ontdekking doen; lang zweeft hun, in onduidelijke vormen, het beeld der uitvinding voor oogen, tot dat het plotseling eenen vorm neemt en de uitvinder het beeld zijner gedachten in werkelijkheid ziet verrijzen.

Twee processen, waarvan de acten gedeeltelijk nog bestaan, moeten hier aangehaald worden, aangezien zij voor de tijdsaanduiding der uitvinding van het grootste gewicht zijn. Wij bedoelen eerstens het rechtsgeding, welk Gutenberg in 1439 te Straatburg voerde tegen Georg en Claus Dritzehn.

Gutenberg had zich tijdens zijn verblijft in Straatsburg - waar er in de oorkonden der stad voor de eerste maal in 1434 van hem spraak is - met zekeren Hans Riffe verbonden, tot het uitoefenen van eenen handel, waarvan met het oog op de groote Heiligdomsvaart naar Aken, in 1439, het grootste nut te gemoet werd gezien. In het bondgenootschap trad verder Andreas Dritzehn en later nog Andreas Halmann.

Nu bemerkten de deelgenoten in de zaak op een gegeven oogenblik dat Gutenberg zich, buiten hunnen handel, ook met andere dingen bezig hield en zij verlangden van hem dringend ook hun deel te hebben in de kunsten die hij beoefende.

Bij den dood van Andreas Dritzehn, traden zijne broeders Georg en Claus in de zaak en deze, niet tevreden met Gutenberg te verzoeken hun in zijne zaken toe te laten, deden hem een proces aan.

Welnu, in dit rechtsgeding komen woorden voor, welke doen veronderstellen dat Gutenberg zich toen reeds met opzoekingen onledig hield; herhaaldelijk treft men, in de verklaringen der getuigen, woorden aan die ons op een belangrijk spoor zetten. Men hoort daar spreken van lood, van vormen, van eene pers en van wervels, waarmeê de stukken, die zich in de pers bevinden, worden vastgemaakt. Veel meer komt men niet te weten, daar Gutenberg natuurlijk zooveel mogelijk het stilzwijgen bewaarde over zijne proefnemingen.

Het gebruik van beweegbare typen door Gutenberg, te Straatburg, kan dus niet stellig bevestigd worden; doch alle waarschijnlijkheid ligt voor deze veronderstelling voorhanden en zoo kan men ongeveer het tijdstip aanduiden rond hetwelk de uitvinding - altijd volgens de Duitschers - zou plaats gehad hebben.

II.

Laat ons thans een oogslag werpen op het tweede proces, dat Johan Fust te Mainz in 1455 inspande tegen Gutenberg.

Van dit rechtsgeding is nog voorhanden een notarieel protocol, het zoogenaamde Helmaspergersche notariaatsinstrument over de eedaflegging, welke gedaan werd door Johan Fust, zaakgenoot van Gutenberg, in het proces dat hij dezen laatste aandeed, over de terugbetaling van een geleend kapitaal met den intrest ervan.

Het zou ons te wijd voeren dit proces in zijn geheel uit te leggen; dit ééne punt weze echter aangehaald: ongeveer sedert de helft der verleden eeuw was de oorkonde zelf verdwenen, wat natuurlijk aan de bestrijders van Gutenberg aanleiding gaf hare echtheid, ja, haar bestaan in twijfel te trekken.

Zij is nu echter over drie à vier jaar teruggevonden door den opper-bibliothecaris der Göttinger hoogeschoolsbibliotheek, professor Dr. Dziatzko, die dezer dagen den Antwerpschen Boekwezendag met zijne tegenwoordigheid vereerde.

Dat is des te verblijdender, daar deze oorkonde behoort tot de gewichtigste, welke betrekking hebben op de uitvinding der boekdrukkunst.

Uit dit notariaatsinstrument blijkt nu klaar en duidelijk zooals Dziatzko beweert in zijne *Sammlung bibliotek-wissenschaftlicher Arbeiten* (Berlijn 1889) dat het contract tusschen Gutenberg en Fust, welk in 1455 werd verbroken, *de herstelling van gedrukte boeken gold*; dat verder, wat hier van het grootste belang is, reeds in 't begin der vereeniging, dat is in 1450, **voor Gutenberg het wezen en het doel der boekdrukkunst vaststond,** daar Fust anders niet zulke belangrijke sommen in de onderneming zou hebben gestoken, hadde Gutenberg hem niet het stoffelijke bewijs zijner uitvinding voorgelegd.

Houdt nu de gegevens der twee processen voor oogen, namelijk dat er in beide spraak is van het drukken van boeken, zoo heeft men twee zekere jaartallen vóór en na de uitvinding; het eerste in 1434, waarin Gutenberg voor de eerste maal in de oorkonden van Straatsburg wordt genoemd en het tweede in 1450, het jaar waarop hij met Fust in zaken trad

In deze tijdsruimte is nu het jaar der uitvinding vast te stellen en dat komt dan ook overeen met de oude overleveringen, welke in 1440 de boekdrukkunst willen uitgevonden zien.

Hartmann Schedel, doctor in Neurenberg (1440-1519), geeft de eerste, en wel namelijk in zijn *Liber chronicarum* (gedrukt 1493 te Neurenberg), 1440 op als uitvindingsjaar: *hanc apud Moguntiam Rheni urbem solerti ingenio librorum imprimendorum rationem* 1440 *inventam fuisse aiunt.*

Het zijn bijzonderlijk ook de Straatsburger kronijkschrijvers die 1440 aanduiden.

Van belang is hier de getuigenis van de zoogenaamde *Koelhoffsche Cronijk* var 1499 (*Die chronica van der hilliger Stat van Coellen*), volgens welke Ulrich Zell, naar bekend is Keulen's eerste drukker, ook 1440 aanwijst als het uitvindindingsjaar: *Ind dat* (namelijk *die hochwyrdige boychdruckerkunst*) *is geschiet by den jairen uns heren anno domini* 1440.

Zell had te Mainz zelf de kunst geleerd en wist dus heel goed wat men daar over het boekdrukken kende en zegde, en 't is niet aan te nemen dat hij de kronijk valsche beweeringen zou laten maken hebben.

Alles schijnt dus te bewijzen dat de duitsche drukkersgezellen met recht 1440 als het jaar der ontdekking aanzien en zij met reden dit jaar het 450 jarig bestaan hunner kunst met vollen luister vieren.

***

In de laatste tijden heeft nu nog een bewijsstuk het licht gezien, waarin 1440 eveneens wordt aangewezen en dat des te meer weerde heeft, daar in de besproken oorkonden de boekdrukkunst veel nauwkeuriger wordt aangeduid, als in de hooger aangehaalde processtukken.

De hier bedoelde brochuur draagt den titel *l'Impri-*

merie à Avignon en 1444, par l'Abbé Requim. Paris 1890.

Er worden hierin vijf aanteekeningen uit notariaats boeken aangehaald, volgens dewelke stellig blijkt, dat in de jaren 1444 à 1446 te Avignon de kunst, om met beweegbare letters te drukken, 'kunstig te schrijven' zegde men, beproefd en uitgevoerd werd.

Zekere Procopius Waldfoghel bestuurde deze zaak en leerde de kunst, tegen billijke bezoldiging, aan anderen.

Dat de stad Avignon aanspraak zou maken op de eer dat binnen hare muren de 'goddelijke kunst' tot stand kwam, houdt geen steek, want nergens wordt in het boek van den abbé Requim beweerd, dat Waldfoghel zelf haar zou hebben uitgevonden.

De eerw. h. Requim knoopt echter de werkzaamheden te Avignon aaneen met het optreden van Gutenberg te Straatsburg. Er hoeft dus enkel nog gezocht te worden of Waldfoghel niet misschien een leerling was van Gutenberg en de overgangsbrug tusschen Straatsburg en Avignon is gelegd.

In alle geval, middellijk of onmiddellijk, moet er tusschen beide mannen eenige gemeenschap bestaan hebben.

Voor het overige is de brochuur van den abbé Requim, voornamelijk onder het oogpunt van de techniek der boekdrukkunst, zeer gewichtig, des te meer daar de inlichtingen, welke men daaroover bezit en die korts na de uitvinding werden gedrukt, zoo beperkt zijn, dat wij ons over de toenmalige manier van te werk gaan slechts een onbepaald gedacht kunnen vormen.

Het zij hier nog bemerkt, dat Waldfoghel zich ook hebreewsche letters verveerdigde; deze werden echter voor de eerste maal gebruikt in 1475, in een boek, gedrukt bij Konrad Fyner, te Essling.

***

Uit het hooger aangehaalde blijkt dus, bewijst Jacob Schnorrenderg in de studie die wij raadpleegden, dat in 1440 te Straatsburg de boekdrukkunst werd geboren en dat Gutenberg te Mainz haar opleidde, verbeterde en in de wereld bracht.

Van de *Aurea Moguntia* uit, strekte het nieuw geplante boompje, weldra tot eenen krachtigen eik gewassen, zijne

wortels uit, niet alleen in't geheele duitsche rijk, maar overal waar leven en geestbeweging bestond.

'Wat een ander leven ontstaat er nu in de klassen der samenleving' roept den Elzasser kronijkschrijver Jacob Wimpfeling uit (1507 *De arte impressoria*); 'zooals eenmaals de verspreiders des christendoms uitrukten, zoo gaan thans de Jünger der heilige kunst uit Duitschland naar alle landen en hunne gedrukte worden de herauten van het Evangelie, de predikers van waarheid en wetenschap.'

De eerste steden van Duitschland, waar de boekdrtkkunst werd uitgevoerd, waren Bamberg, Straatsburg, Keulen, Basel, Zürich, Augsburg, Ulm, Neurenberg,; in het buitenland waren het bijzonder Subiaco, Rome, Venetië en Milaan, in Italië; Parijs, Lyon, Rouaan en Tours, in Frankrijk; Leuven enz.

Bijna overal bereikte de kunst in weinig tijd eene aanzienlijke hoogte en van alle kanten werd haren lof uitgebazuind.

De meeste werken, die in dit tijdstip 1450-1500 werden gedrukt, behooren tot de gods- en rechtsgeleerde letterkunde; daarnevens werden ook de oude classiekers, Grieken en Romeinen, in het nieuwe kleed gestoken.

De bijbel, het boek der boeken, is in de 15^{e} eeuw bijna 150 maal gedrukt, wat ook het geval is voor de boeken, die door de geestelijkheid in de uitoefening harer zending werden gebruikt.

Met verbazing zien wij thans neer op die eerste producten der boekdrukkunst, groote folianten die men voor de eeuwigheid denkt gedrukt te zijn, wanneer men een oogslag werpt op den band of op de perkamenten bladen.

III.

Eene belangrijke getuigenis over het gemiddelde getal exemplaren, waarop in de eerste tijden der boekdrukkunst de verschenen werken werden getrokken, vinden wij in een schrijven, in dato 20 Meert 1472 geschreven door den bisschop van Aleria aan Paus Sixtus V, en waarin deze prelaat den Paus aanraadt, eene behulpzame hand te reiken aan de in Rome verwijlende duitsche drukkers Pannhartz en Sweinheim, die door hunne kunst zeer groote

verdiensten hadden verworven, maar in zeer moeilijke omstandigheden waren geraakt.

In dezen brief worden de werken aangeduid, door deze drukkers uitgegeven, met het cijfer hunner oplaag.

Als gemiddeld getal dezer laatste is 275 aan te nemen en zoo moet het ook bij de overige drukkers in den tijd der geboorte hunner kunst zijn gegaan, ofschoon tot in het midden der zestiende eeuw niet veel zekers te bepalen is, gezien het gebrek aan nauwkeurige inlichtingen.

In het begin was echter nergens de oplaag aanzienlijk en het is eerst in den loop der zestiende eeuw, wanneer zich meer uitwegen voordeden, dat een grooter aantal producten van de pers kwamen

Johan Amerbach, te Basel, gaf in 1502 van de werken van den H. Augustinus eene uitgave in het licht, die op 2200 exemplaren werd gedrukt.

Te Venetië drukte Aldus zijne boeken op circa 1000 exemplaren.

***

Keulen behoort, zooals reeds hooger gezegd is, tot de eerste steden waar de boekdrukkunst werd uitgevoerd.

Ulrich Zell, van Hanau, de eerste drukker van Keulen, bracht haar meê van Mainz, zooals hij zelf verhaalt in de reeds aangehaalde Koelhoffsche Chronijk.

Hij noemt Gutenberg den uitvinder der kunst, ofschoon hij nooit persoonlijk met hem in betrekking was en de door hem (Zell) gebruikte typen, duidelijk het merk dragen van het huis Fust-Schoffer alwaar hij ongetwijfeld de boekdrukkunst heeft geleerd.

Keulen was, als geene tweede stad in Duitschland, in staat de nieuwe kunst glansrijk in de wereld te brengen. De rijkdom en de beduidende handel dezer stad, zoowel als de ongeëvenaarde bloei barer universiteit - die reeds in de vijftiende eeuw 4000 studenten telde - en het aantal harer stichten en kloosters, waren voor de boekdrukkers een waarborg voor rijke winsten en een goeden afzet.

En zoo vinden wij te Keulen, in de laatste helft der vijftiende eeuw, reeds niet minder dan twintig drukkerijen, waarvan enkele eenen grooten trap van voorspoed en beteekenis bereikten; ook werden door de drukkers van

Keulen verschillige verbeteringen in hunne kunst aangebracht.

De talrijke kleine uitgaven van Ulrich Zell voor de studenten der hoogeschool ter zijde gelaten, treffen wij bij Arnold ter Hörnen voor het eerst folioteering, 't is te zeggen cijfermatige aanduiding der bladzijden aan, en dit nog al in araabsche getallen, die men hier ook voor de eerste maal in druk vinden.

Johann Koelhoff, van Lubeck, een der vruchbaarste en meest ondernemende Keulener drukkers, vereenvoudigde veel de wijze van drukken en maakte door zijn streven den arbeid der boekbinders gemakkelijk.

Hoogergenoemde drukkers waren sterren van eerste grootte, achter welke zich nog eene geheele rij mannen van minderen glans aansluit, waarvan echter verschillige het zeer ver brachten.

Bemerkensweerdig is nog, dat in eenen latijnschen bijbel, in 1476 bij Konrad Winter, van Homberg, gedrukt, wij voor de eerste maal de getuigenis der geestelijke goedkeuring aantreffen, en dit met de woorden: *admissum et approbatum ab alma universitate Coloniensi.*

Konrad Winter moet in nauwe betrekking tot de hoogeschool hebben gestaan, want in al zijne boeken zien wij voormelde goedkeuring herhaald.

Van belang nog is ook de mededeeling, dat de drukkerij, te Keulen in 1516 gesticht door Johann Gymnicus, nog ten huidigen dage bestaat in het zelfde huis, *Unter fetten hennen*, 13; de naam der straat zelf komt voort van het uithangbord der drukkerij: *in pingua gallina*, in de vette hen.

***

In de studie van Jacob Schnorrenberg vinden wij ook eene opgave van versdhillige prijzen, die in de laatste tijden werden betaald voor waardevolle exemplaren uit de eerste jaren van de boekdrukkunst.

De producten van de Mainzer pers, die bijgevolg uit de drukkerijen van Gutenberg en Fust-Schöffer voortkomen, worden thans hun gewicht in goud betaald.

Zoo bereikte, in eene veiling, verleden jaar in Engeland gehouden, een exemplaar van den door Gutenberg ge-

drukten 42-regeligen bijbel - en nog wel een onvoltooid exemplaar - de som van 2000 pond, zegge 50,000 fr. Bij vroegere verkoopingen werden niet zelden prijzen van 2600 pond, ja, 4900 pond, bij de 100,000 fr. bereikt.

Als de gekende bibliotheek van Heinrich Klemm, te Dresden, onder den hamer kwam, bereikte een blad van den 42-regeligen bijbel van Gutenberg den prijs van 100 fr en een blad van den in 1457 bij Fust-Schöffer gedrukten *Pefalterium* 270 fr. Het perkament-exemplaar van den 42-regeligen bijbel dezer verzameling had 99,000 mark gekost.

Een exemplaar van het *Recuyel of the historyes of troy*- in 1471 bij William Caxton gedrukt, werd in 1826 verkocht aan 22,600 mark; de eerste uitgave van den *Virgilius* bereikte 11,800 mark.

Betreffende den verkoopprijs, in de eerste dagen van het bestaan der boekdrukkunst, zijn in enkele handschiften eenige inlichtingen voor handen.

Madden, een engelsche bibliograaf, voert aan, dat een exemplaar van den op perkament gedrukten 42-regeligen bijbel in dien tijd ongeveer 2500 fr. werd verkocht.

In een exemplaar van den eersten duitschen bijbel, gedrukt bij Mentelin, te Keulen en thans berustende in de Munchener bibliotheek, staat bij den naam des koopers ook de prijs geschreven, 12 gulden voor een ongebonden, exemplaar, eene nog al belangrijke som voor dien tijd.

Deze bijbel werd in de veiling-Klemm voor 1300 mark verkocht, terwijl voor den tweeden duitschen bijbel, gedrukt bij Eggestein, in Straatsburg, 2010 mark werd betaald.

IV.

Wij hebben tot hiertoe lijdelijk den Duitscher gevolgd in zijn betoog ten gunste van Gutenberg.

Van af net begin dezer studie wezen wij er op, dat het ons geenzins te doen was het recht op de uitvinding der goddelijke kunst aan den Mainzer burger te betwisten, noch zijne verdediging op ons te nemen. Onze taak was hier enkel de ontleding van een werk, dat voor allen, die belang stellen in de boekdrukkunst, gewichtig is.

Ook hielden wij er aan op voorhand te verklaren, dat,

voor ons, 't pleit nog niet is uitgemaakt en wij de rechten van Laurens Koster zoo gering niet schatten, als de Duitschers, stelselmatig, dit doen. Het was alsof de *Standard* slechts op deze bekentenis had gewacht, want op donderdag 26 Juni lazen wij met voldoening in het groote conservative blad der *City* een artikel, waarvan de schrijver volkomen met onze meening instemt.

***

De stad Mainz, schrijft het Londener dagblad, viert luisterrijke feesten ter eere van de grootste uitvinding, waaraan haar naam verbonden is, en ter eere van den beroemdsten burger, die binnen hare wallen werd geboren. Want dit jaar is het 450 jaar geleden dat Henne anders gezegd Hans of Johann Gansfleisch, beter gekend als Gutenberg, naar zijne medeburgers gelooven, de edele kunst van het drukken met beweegbare letters zou uitgevonden hebben.

Wij zeggen ‘naar zijne medeburgers gelooven’ want indien er omtrent de rechten van Gutenberg in het brein der goede inwoners van de *Aurea Moguntia* niet de minste twijfel kan bestaan, voor den onpartijdigen historicus is het echter een stellig feit, dat Laurens Koster, de hospes van Haarlem, in het geheel geen onbeduidende mededinger is voor deze eer.

Inderdaad, ondanks de karrevrachten literatuur over het ontwerp, ondanks de dikke nederlandsche boeken en de nog dikkere duitsche, ondanks het betwiste werk van Hessels en de dogmatische levensbeschrijving van Dr. Van der Linden, ondanks de schatten, die zich bevinden in het museum van Mainz en de documenten, welke men opgehoopt vindt te Haarlem, zal de onpartijdige rechter het moeilijk vinden den palm toe te kennen aan een der beide mededingers.

Doch dat men aan een hunner, of wellicht aan beiden te gelijk, de eer moet toekennen van een wezen te hebben gegeven aan een gedacht, dat vormeloos in den geest der denkers van den tijd omwoelde, is een onbetwistbaar feit.

Al de andere pretendenten worden door hun in de schaduw gesteld; Pamfilo Castaladi, van Feltra; Johann Mentelin, van Straatsburg en Jenson zijn nu buiten rekening

gesteld, als hebbende niet het minste recht op den titel van uitvinder.

***

Wanneer wij nu het betoog ontleden, op het welke men zich steunt om te bewijzen, dat Laurens Koster, Janszoon, reeds van in 1420 of 1426 het geheim bezat, en dat Gutenberg reeds van in 1438 op gelijken voet werkzaam was, moeten wij rechtuit bekennen dat het aantal documenten niet aanzienlijk en de overtuigende kracht, die zij zouden moeten bezitten ver van doorslaande is.

De rechten van den Nederlander zijn voornamelijk gesteund op eene verklaring van den geschiedschrijver Junius, luidende dat ‘meer dan honderd acht en twintig jaar geleden, Laurens, zoon van Jan, bijgenaamd Koster,’ beweegbare letters uitvond.

Het boek, waarin deze verklaring voorkomt werd gedrukt in 1588, doch was in 1568 geschreven, wat 1440 zou aanduiden als uitvindingsjaar; doch als men uitgaat van het jaar, waarin beide voorwoorden werden geschreven, namelijk 1575, dan zou 1446 of 1447 het jaar zijn waarin Laurens Koster zijn geniaal gedacht ten uitvoer legde.

Doch, ongelukkiglijk, bestaan er twee Haarlemmer burgers van dien naam, die men meer dan eens met elkander heeft verward en ook bestaat er niet de minste proef van boekdrukkunst, die aanspraak maken kan op den ouderdom, noodig om haar aan Koster te kunnen toeschrijven.

Van eene andere zijde is er geen de minste grond voor Junius' bewering, als zouden de letters van Koster gestolen zijn door eenen zijner bedienden, die er meê naar Mainz vluchtte en daar eene drukkerij stichtte.

Wat de legende aangaat, als zou het Haarlemmer hout, waarin Koster zijne letters sneed, vernield zijn geworden tijdens de belegering van 1426, de lichtgeloovige geschiedschrijvers die haar in hunne kronijken opnamen, zagen zich eveneens verplicht, zulke romatische uitlegging spoedig te laten wegvallen.

V.

Indien men zich steunt op de getuigenissen van tijdgenooten of van hen, welke bijna op dezen titel mogen aan-

spraak maken, en wanneer men de rechten der twee pretendenten in de weegschaal legt, dan is het niet van de zijde van den Duitscher, maar wel van die van den Hollander dat zij overhelt.

Want zonder de diepte te willen pijlen van die zee van aanhalingen en tegenhalingen, van bevestigingen en ontkenningen, zien wij niet de minste reden, waarom wij twijfelen zouden over hetgene Hessels heeft aangenomen, namelijk de verklaringen van Zell, in zijne keulsche kronijk van 1499, luidende dat de *Donatuses*, in Holland gedrukt, de models of 'beginsels' waren van de Mainzer boekdrukkunst.

De Duitschers houden staande, en hunne laatste feesten zijn er eene bewering te meer van, dat Gutenberg reeds in 1438 aan 't werk was. Maar de jongste onderzoekingen ofschoon zij tegen hem geen bewijzen van den letterdiefstal leveren, doen aannemen dat hij in 1438 nog als eenvoudig werkman te Mainz arbeidde.

Voor zeker kan alleen bepaald worden, dat hij tusschen 1450 à 1455 er in gelukte een bijbel te drukken, met letters die, zooals de eerste drukwerken, nagemaakt waren van geschrift, in quarto formaat, de initialen der hoofdstukken uitgevoerd zijnde met de pen in kleuren.

De kans is dus meer dat beiden, Koster en Gutenberg, te gelijkertijd aan de uitvinding werkten.

***

Geboren van edele, 't is te zeggen van 'niet schatplichtige' ouders werd Gutenberg met al zijne naastbestaande en bloedverwanten uit Mainz verdreven, toen de burgers aldaar, in eene opwelling van democratie, weigerden binnen hunne wallen patriciërs te zien leven, al waren zij ook zoo nederig als Frielo zum Gänsfleisch en zijne vrouw Else zu Gudenberg.

Straatsburg was daarom de plaats, waar de toekomstige drukker het eerst op het tooneel trad en waar wij hem zich met Andreas Dritzehn zien verbinden.

De *Standard* is het eens met Schnorrenberg, dat toen reeds Gutenberg van zijne kunst droomde; maar dat die droomen geen wezenlijkheid werden en zij hem geen geld in den zak brachten, blijkt uit de bijzonderheid, dat wij

hem in 1441 zijn huis zien hypothekeeren en in 1442 zien geld leenen aan Martin Brether.

Nog historischer waar is het - want de archieven van Straatsburg zijn daar - dat Gutenberg in de vier volgende jaren zoo dicht bij het bankroet was, dat zijne vrouw lasten betaalde in zijnen naam en dat, bij zijnen terugkeer naar Mainz, hij honderd gulden leende van Arnold Gelthus, zijn bloedverwant, en acht honderd gulden - in gedeelten - van Johann Fust, den arglistigen goudsmid.

Het eerstgekende specimen van Gutenberg's drukkerij is de Indulgentie van 1454; doch zoo weinig bijval had de nieuwe kunst, dat deze zaak zou in het water gevallen zijn, indien niet Fust met acht honderd nieuwe gulden ware ter hulp gesneld.

Aan Gutenberg moet, indien men de palm der uitvinding niet kan toereiken, in alle geval de eer worden toegekend, van de boekdrukkunst eene handelszaak te hebben gemaakt.

Doch zooals zooveel uitvinders, haalde Gutenberg niet het minste profijt bij zijne ontdekking. Want op tijd en stond was Johann Fust daar, die letters en toestellen opkochten, met behulp van Peter Schöffer, de zaak voortzette en boeken drukte, tot de stad Mainz in 1462 verwoest werd door Adolf II.

Zelf toen Gutenberg opnieuw teeken van leven gaf en met de hulp van Dr. Humery, van Mainz, terug handel drijven kon, bleef de fortuin hem ongunstig; en op zoo bitter weinig vooruitgang kon hij roemen, dat er tot hiertoe nog twijfel bestaat of hij zijne drukkerij niet oprichtte in de naburige kleine stad Eltville, dan wel te Mainz, waar hij thans zoo gehuldigd wordt.

In alle geval hij, gaf den moed op, liet zijne drukkerij over de Broeders Rechtermunze en stierf in 1468 arm, zonder kinderen, zonder vrienden en genietende van een pensioen, hem geschonken door aartbisschop Adolf.

Zoo weinig werd de beroemde man geschat, dat men niet eens weet of er van hem een portret werd uitgevoerd; want al diegene welke men thans ziet op penningen en gravuren, alsook de standbeelden die voor hem zijn opgericht, zijn louter voortbrengselen der verbeelding,

Hij stierf alvorens zijne ontdekking naar waarde werd

geschat en alvorens zij den ouden slenter had weten te overmeesteren.

Aan hem is, wat er ook van zij, de eerste plaats toe te kennen, tusschen de drukkers met beweegbare letters.

***

Met deze beoordeeling sluiten wij deze studie over Gutenberg.

Het is een onbetwistbaar feit dat het nageslacht een grooten tol van dankbaarheid te betalen heeft aan den drukker van Mainz, hij weze dan al of niet de eerste uitvinder zijner kunst.

De tegenspoed dien hij ontmoette, het onheil waartegen hij te kampen had en de grootsche onderneming, waaraan hij geheel zijn leven toewijdde, geven hem het recht op onze erkentelijkheid en op al onze bewondering.

Laat ons daarom onze juichtonen mengen met die der Duitschers en instemmen met het loflied ter eere van een der eerste verspreiders van het menschelijk gedacht, JOHANN GUTENBERG.

Antwerpen.

JAN VAN MENTEN.

Pieter de Ryckere,[1] Volksdichter en Gildebroeder der Rhetorika, te Rousselare.

In mijne '*Schets eener geschiedenis der Rederijkkamer Sinte Barbara*, *gezeid de Zeegbare Herten*, *te Rousselare*,'[2] heb ik een woord gerept over Pieter De Ryckere, den bard van dit Gilde in de 18e eeuw; thans ga ik over dezen verdienstelijken man wat breedvoeriger spreken.

Pieter De Ryckere werd geboren te Iseghem ten jare 1734; zijne geboorteakte staat er in de parochiale registers geboekt als volgt:

> *Martinus 1734.*
> *16o baptisatus est Petrus Josephus De Ryckere fs Rogerii Francisci et Annae Mariae Buyse*, *Conjug. suscept. Judocus Buyse et Magdalena Kimpe*, *natus hodie hora 8o ante merid.*

Zijne ouders waren nederige maar eerlijke werklieden, te weinig bemiddeld om hunnen zoon naar de school te laten gaan.

Nooyt gaf een schrand're school den luyster aen zyn jeugd[3] zingt een dichter op het afsterven van onzen rederijker en hij voegt er bij:

'*Hij was van 't vroegst der jeugd aan handwerk vast verslaefd.*'

En inderdaad, van zijne prilste jeugd af, werd hij bij eenen pottenbakker op stiel geplaatst, ten einde dit ambacht aan te leeren. Begaafd met eenen vluggen geest, ernstig van karakter en daarbij zeer werkzaam, verkreeg hij weldra zooveel behendigheid en ervarenheid in zijn

(1) Zijne levensbijzonderheden, behalve deze waarvan ik de bron heb aangeduid, ben ik verschuldig aan ouderlingen der stad, wier vaders of voorvaders tijdgenooten waren van Pieter De Ryckere en evenals hij deel maakten van het Rousselaarsche Rederijkersgilde 'De Zeegbare Herten.'

(2) Drukkerij Karel Deweerdt, Rijselstraat, 59, IJperen.

(3) Uit het 'Rouwdicht op het afsterven van Pieter De Ryckere, getiteld '*Lijk-Traenen*,' met kenspreuk '*Haet teelt kwaed.*'

vak, dat hij zich als pottenbakker te Rousselare kwam vestigen en er aan zijne nijverheid eene aanzienlijke uitbreiding wist te geven.

Nu hij de toekomst zonder al te groote vrees mocht te gemoet blikken, stapte hij het huwelijksbootje in met een deugdzaam meisje uit de burgerklas, Francisca Mahieu genaamd.(1)

Zijne zaken gingen goed vooruit, alles lachte hem toe. Maar helaas! zoo gaat het in deze wereld, het geluk is wankelbaar. Na weinige jaren liefde, voorspoed en huiselijken vrede, overleed zijne echtgenoote, den 1n September 1775.

Dit was voor hem een pijnlijke slag en lang bleef hij ontroostbaar. Dan, in 1778, huwde hij voor de tweede maal.(2) Zijne tweede echtgenoote moest hem insgelijks in het graf voorafgaan; zij verwisselde het tijdelijke met het eeuwige in 1798.

De Hemel had zijne beide huwelijken mild gezegend; vijf dochters en twee zonen sproten uit zijne echtvereenigingen. Zijne twee zonen *Pieter* en *Raymondus*(3) staan als Gildebroeders der Zeegbare Herten bekend op het Gildeboek nr 3, fol. 73 en 95 (21n September 1783 en 25n April 1803).

Pieter De Ryckere (vader) was insgelijks Gildebroeder van voormeld genootschap, zijne aanveerding, eigenhandig door hem op het Gildeboek geschreven, (nr III, fol 27), luidt als volgt:

Den 5 Maerte 1758 is Gildebroeder geworden Pieter De ‘Ryckere fs (*filius*) Rogier, onder de Gulde van de H. Maget en Martelaresse Barbara, hem submitterende onder Prince, Hooftman, Deken ende eedt, mitsgaders

(1) Ziehier de huwelijksakte: ‘*1763 Maius 3a contraxerunt matrimonium Petrus Josephus de Ryckere*, *ex Iseghem*, *et Maria Francisca Mahieu*; *conram me et testibus Philippo Jacobo Denys et Petro Josepho Mahieu.*
Get. *Ant. Xav. Debie*, *past. Roll.*’

(2) Tweede huwelijksakte: *1778 November 16a contraxerunt matrimonium Petrus Josephus De Ryckere. ex Iseghem*, *et Anna-Clara Doom. coram me pastore et testibus Petro Georgio Denys et Ruperto Valcke.*
Get. *Ant Xav. Debie*, *past. Roll.*’

(3) Pas dertig jaar geleden bestonden te Rousselare nog pottenbakkers, die den naam van De Ryckere voerden; het waren afstammelingen van onzen Pieter. Zij hebben later de stad verlaten, om zich te Kortrijk neder te zetten.

onder de konstitutiën van de selve Gulde, gemaeckt en de te maecken, belovende voor de doodtschult seven pondenparisis, date als boven.'

(*Get.*) 'Pieter De Ryckere. - J.B. Valcke, Prince. - Jacobus Caytan, Deken. - J. Haghedooren, besorger.'

Alles doet vermoeden dat De Ryckere als tooneelspeler wezenlijke verdiensten bezat, want in de vertooningen staat zijn naam menigmaal onder de spelende rollen en nog wel onder de hoofdrollen opgeteekend. Zoo zien wij dat hij in het treurspel *De Ruyne van Granaden* de twee hoofdpersonen, *Abimanath* en den *Koning van Spanje*, moest verbeelden(1), terwijl hij in de *Zeer schoone tragedie of te treurtooneelspel van dien vroomen Koninglijken Jongeling*, *den H. Donatus*, *martelaar*(2), de rol van *Marcus Aurelius*, *Roomschen Keyzer* vertolkte(3). Toen de Rousselaarsche Rederijkers den 16 *der Brakmaand* 1782, deel namen aan den prijskamp, uitgeschreven door de *Langhoirs Victorinnen*, van Poperinge, vervulde De Ryckere in het treurspel *Cleopatra* de rol van *Demetrius Koning van Syriën.*

Ondanks mijne opzoekingen, heb ik, aangaande zijne rolopvoering, geene nadere bijzonderheden kunnen inwinnen, ook is het mij onbekend gebleven of De Ryckere op de wedstrijden, waarin hij medekampte, prijzen behaalde. Vermoedelijk is dit echter zoo, vermits een zijner tijdgenooten, schrijver van het dichtstuk, *Weedom*, verklaart, dat De Ryckere:

> *Door uytmuntendheid in Dicht- en Redekund.*
> *Eer, prys en zegeprael alomme wierd vergund.*(4)

(1) Het treurspel *De Ruynen van Granade* was opgesteld door Jan De Gandt, prins van het Gilde ten jare 1687. Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van dit tooneelstuk, werd het in 1787, met luister door de *Zeegbare Herten* opgevoerd. Zie onze *Schets eener Geschiedenis* enz. bl. 83, 84, 85, 86, 87 en 88.

(2) In deze tragedie waren 15 sprekende personen en '*een manneken die den Engel speelde.*' Zij is gedrukt. '*Tot Gent bij Louis Lemaire*, *boekdrukker*, *op den Kouter.*'

(3) *De Keyzer was gekostumeerd in Romynsche kleederen met eenen sluyer*, *de keizerlijke kroon en eenen scepter.*'

(4) Uit de *Verzaemeling van Rouw-Dichten op het afsterven van Sieur Pieter De Ryckere*, enz. - *Te Rousselare*, *bij Beyaert-Feys*, *boekdrukker en verkooper*, *by de kerk.* 1810.

Men zou echter ook kunnen veronderstellen dat hier door *Redekund* niet *rederijkkunst*, maar wel *redenaarskunst*, de zoogezegde kunst van *uiterlijke welsprekendheid*, bedoeld wordt. Trouwens, dat De Ryckere als redenaar niet misdeeld was, getuigen de volgende regels, geknipt uit het gedicht, getiteld *Rouwklagt*, en tot kenspreuk dragende: *Mijne heete borst*, *heeft altijd dorst.*

Toen hij op 't schouwburg trad, hoe wierd elks hart verrukt,
Verovert en gestigt door zeldzaem uitdrukkingen!
Dat het natuurlijk schoon des drifts bewonderingen
Met trots en pragt en zwier, als uit vergode kragt,
D'aenschouwlingen tot vreugd of mededoogen bragt[1].

Alhoewel men onzen De Ryckere in dit stuk nog als spreker huldigt, hecht men er echter meer waarde aan zijne verdiensten als Dichter door wien '*Rousselaer een treflijke eer genoot*' en zelf '*tot bij den vreemdeling*, *geacht wierd en vermaerd.*'

Buiten twijfel valt het, dat De Ryckere door het verstand mild begaafd was. De poëzij scheen hem ingeboren en, reeds van zijne kinderjaren, voelde hij zich aangedreven zijne gevoelens in verzen lucht te geven. Op latere leeftijd bleef de dichtkunst hem steeds de zoetste uitspanning zijner snipperuren in zijn bedrijf als pottenbakker. Als schrijver toekende hij veelal: '*Niemand rycker dan De Ryckere*,' eene kenspreuk die, men zal het bekennen, nog al verwaand klonk, doch die denkelijk meer zinsspeelde op zijne gerustheid van gemoed dan op zijne geestesgaven.

De Ryckere begon zijne dichterlijke loopbaan met het maken van gelegenheidsversjes, een vak waarin hij niet zelden nog al wel slaagde. Getuigen hiervan de volgende regels uit een huwelijksdicht van 94 verzen en gevolgd door een gezang van 4 koepleten, welk hij op zijn vijf en zestigjarigen ouderdom opstelde. Zooals men bemerken zal is de verzenbouw van dit stuk ongedwongen, en weet onze dichter de *alliteratie*, dien eigenaardigen rijkdom onzer taal, gepast aan te wenden. Men gevoelt tevens dat hij kennis gemaakt heeft met de rampen en den tegenspoed, en het leven langs den ernstigen kant beschouwde.

(1) Uit de *Verzameling* enz. (zie bladz. 375.)

Deez dingen[1] hebben wis veel lieve aantrekkelykheden,
Van dwaezen dwaes betragt, van wyzen wys weerstreden;
Want of zy streelen ons gemoed en zinn'lijkheid
Zyn z'egter maer gegrond op tuim'lende ydelheid.
Gelukkig is hy dan, die op deez' brooze dingen,
Met schrander voorgezigt, maekt zyn bespiegelingen
En dus alleen de deugd voor baek of leidstar heeft,
Wanneer hy, naar zyn roep, een ampt of staet nastreeft.[2]

De eerste dichtproeven van De Ryckere zijn jammerlijk te zoek geraakt, zoodat wij over de trapswijze ontwikkeling van zijn talent niet kunnen oordeelen. Dan het is een voldongen feit dat hij, door volharding en aanhoudende studie, het eindelijk zoover bracht, op het einde der 18e eeuw, toen de Vlaamsche letterkunde in onze streek om zoo te zeggen nog in de windels lag, onder de gunstigst bekende volksdichters geteld te worden.

Onlangs werd ik in het bezit gesteld van eenige zijner handschriften, onder andere van de volgende: *a*) *de vrede-Maegd*, *blyjuygende voorgesteld binnen de stad Rousselare door de minnaers van Rhetorica*, *aan den voorzigtigen burgervoogd De Hulster*, *benevens aan alle bestuerders der gemelde stede; ter gelegenheid over het vieren van den algemeenen Landsvrede*, *wezende Als hEt lAnd In vrE wAs.* (10e jaar der Fransche Republiek dus 1801)[3], *b*) *Antwoord op het voorstel: Wat heil en nut dat er uit den vrede spruit voor den vorst*, *den staat en 't volk. Gegeven op de keyzerlyke en koninglyke academie binnen*

(1) In 't eerste deel van 't gedicht is gesproken van *rijkdom*, *roem* en *schoonheid*, waerop hier gedoeld wordt.

(2) Dit gedicht werd vervaardigd in 1799 ter gelegenheid van het huwelijk tusschen Desideer De Meulenaere en Magdalena De Wilde. De echtverbinding geschiedde te Rousselare den 17n Januari 1799 blijkens het volgende uittreksel der trouwakte: '*1799. Januaris Die decima sexta..... contraxerunt matrimonium Dominus Desiderius Maximilianus De Meulenaere*, *Rollariensis*, *hic habitans domicella Maria Magdalena Clara De Wilde*, *Yprensis*, *ibidem habitans....*'
Desideer De Meulenaere was zoon van Maximilaan De Meulenaere en Angela Walwein; de vader was raadsheer en secretaris der stad en schonk de klok, waarvan De Potter spreekt op blz. 206 van zijn reeds aangehaald werk.

(3) De dichter bedoelt hier wellicht het *Concordaat*, in 1801 tusschen Napoleon en den Paus Pius VII gesloten.

de stad Brugge op den 26 *December* 1791, *c*) *Pryskaert*, *uitgegeven door de Minnaers van Rhetorica*, *binnen de stede van Rousselare. Wie is den gevaerlyksten viand? Antwoord: Mars.*

Alhoewel de twee eerste dichtstukken niet zonder verdiensten zijn, kunnen wij ze echter, om hunne uitgebreidheid niet in hun geheel mededeelen. Wij geven dus enkel een koepleet van het gezang dat het eerste sluit, alsmede eenige versregels van het tweede; het laatste zullen wij gansch overnemen, te meer daar het een antwoord is op eene prijsvraag van onze aloude Rederijkkamer en dus voor ons een plaatselijk belang aanbiedt.

> Roept triumph! door land en stede,
> Maeckt thans blijdschap t' allen kant;
> Fama kondigt ons den vrede,
> Den godt Mars ligt in den band:
> Jamm'ren, kermen, klaegen, zugten,
> Schrik en vrees voor moord en brand
> Zijn verkeerd thans in genugten:
> Door den vrede bloeit het land.

Die taal, men zal het bekennen, is tamelijk zuiver, de stijl vloeiend, de verzen gemakkelijk en voor een' man, die nooit ter schole ging, alleszins opmerkenswaardig.

In het tweede stuk stelt de dichter den *Vrede* voor door eene Maagd in leliewit gewaad, die, door haren aanblik alleen, alom overvloed en rijkdom verspreidt. Ziehier eenige zinsneden uit dit opstel:

> Het geld, des weirelds ziel, krygt door haar reis en wandel
> En 't geen verborgen lag raekt weer in zwier en handel:
> Men wordt door winst gevleid, elk voelt zig vergenoegd,
> Den werkman slaeft en draeft, hij aerbydt, sweet en swoegt,
> De neiring, 't handwerk en 's lands nutte koopmanschappen
> Ziet men gewis in gang en zwang en kragt verslappen
> Daar zij haar witte vlag of stander niet en plant:
> In 't kort z'is d'hoop tot winst, den bloei, den duer en stand
> Van allen handeldryv' - Den zeeman klieft de baeren,
> Met zijn gelaeden kiel van dierbre koopmanswaeren;

Hij vreest nog storm, nog bui, nog steile of harde klip
En of hem 't ziltig nat langst baerd of kinne glip
Dit kreunt hem echter niet; door winzugt aangedreven,
Denkt hij op geen gevaer van goederen, kiel of leven.
Noyt roover tast hem aen, maer veilig en gerust,
Zeilt hij, dus rijk bevragt, naar zijn beschikte kust.

Wanneer de prijsvraag: '*Wie is den gevaerlyksten viand?*' door onze Rousselaarsche Rederijkers uitgeschreven wierd, kunnen wij niet bepaald zeggen; vermoedelijk echter was dit in het begin der jaren 1790. Trouwens, uit het antwoord van De Ryckere moet men opmaken, dat zulks plaats had tijdens de oorlogen der Fransche Republiek tegen Oostenrijk en andere keizerlijke en koninklijke Mogendheden. Ziehier het gewrocht van onzen dichter, dat getuigt van verhevene gedachten en van eene verontwaardigde welsprekendheid tegen den vervloekten oorlog, die, in vroege en helaas! in onze tegenwoordige tijden, den geest van vele mannen met verstand, heeft verbeest en steeds nog verbeest en verbeistert.

Hoe jamm'rig zugt Euroôp in deez' verwarde tijden!
't Wijl den verwoeden Mars, door zijn moordzugtig strijden,
Heel 't menschdom sidd'ren doet, die land en stad verdelgt
En 't dierbaar menschenbloed, verzaadloos slorpt en zwelgt
Die menig jeugdeling, nauw in zijn Lentetyden,
Den groenen levensdraed, genaedloos af doet snyden,
En, door zijn spitse stael, of hagelbui van loot
Gekapt, geflard, verscheurd, rukt uit zijn moeders schoot
Die d'occeaen en zee, bevragt met oorlogskielen,
Roodverwig maakt van bloed, door moorden en ontzielen;
Waardoor den koopman, in zijn handeldryv' ontrust,
Niet zeilen kan nae 't eind van zyn beschikte kust.
Die menig vrangen zugt doet uit den boezem prangen,
En 't ziltig traenenvocht, doet bigglen langst de wangen
Van eene moeder, die van al haar vreugd en troost
Ontbloot is, door 't verlies van haar geminde kroost....
Die, als een hongerig dier, vermagerd door het woeden
Met boer en burgerzweet doet zijnen krygslust voeden.

Jae, niet verzaed wanneer 's lands schat is uitgevraegd
Hy eind'ling, d'ydel kist en slot en sleutel knaegt....
Die autaar, kerk en staet en reine maegde sloten
Onteerd, ontroofd of houd voor vuile karker koten
En dus ons heilgeloof, door vrye geestery
Houd voor een guigelspel of dwaze gekkerny....
Die als hy 's lands bestuur wilt stigten of verschoppen
Stelt in de hand des beuls de moordbyl, galge en stroppen,
Tot wraek van al die naar zyn yz're wet niet leeft,
Schoon 's egter elks gewiss' of pligten tegenstreeft
Die (zegge ik) teugeloos, zodanig raekt in dolheid
Dat zyn vloekwaerden dwang krygt overmaat van volheid
Kortom, die, als verwoed, in zynen woesten loop,
Kerk, throon en zedeleer, schopt roekloos overhoop.
O Almagt! gij die heerscht op 't hoogst der hemelbogen
Aenziet ons, eindeling, met heilzaem mededoogen!
Gun het olyve groen[a] door uw almogend' hand
Aen d'Adelaer[b] en Brit[c] en 't strydbaar Gaulenland[d].

Niemant rycker als Ryckere.

Pieter De Ryckere beoefende insgelijks het volkslied, en wij kennen van hem twee refreinen die niet zonder eigenaardige poëtische verdiensten zijn, namelijk het *Lied van den Pottenbakker* en het *Lied van de Biën.* Dit laatste is gedrukt in een werkje van A. Angillus, waaruit ik het overneem.[1]

Lied van de Biën.[2]

1.

'k Kwam laetsmaal in een hof gegaen,
Daer zag ik vele korven staen

(a) Deze vrugt beteekent: vrede om haer vetheid.
(b) Het keizerlijk wapen.
(c) Engeland of groot Brittaniën.
(d) Oude naam der Franschen.
(1) *Geschiedenis der Rousselaersche Rederijkkamer De Zeegbare Herten, door A. Angillis. Thielt, Horta-De Laere.*
(2) Dit lied werd getoonzet door eenen vriend van De Ryckere. met name Pieter Caytan, die insgelijks gildebroeder was van *De Zeegbare Herten.* De muziek is overgedrukt in gemeld werkje van den Heer Angillis.

Met biekens zuiv'r en puer,
Van God, en de natuer
Wonderlijk gezegend.
Van dierkens die met bloemekens zich voên,
En honing zuigen, zonder schâe te doen;
Een allerdierbaerst stof,
Waer van men tot Gods lof,
Het licht brandt in zijn hof.

2.

't Was in het midden van den dag,
Wanneer ik al die bietjes zag,
Die 't saem, in vrede en min,
Vrij vlogen uit en in
Buit halend en brengend.
Ik nam intentie op hun neerstigheid;
Ik zag den koning die, met zorg en vlijt,
Bestierde gansch het werk,
Hetgeen hen maekte sterk,
En ik ging voord'r in 't perk.

3.

Ik zag daar al die korven rond,
Waerin dat ik een ledig vond
Geroofd en uitgejaegd;
Waerom ik heb gevraegd
Aen den biënhouder:
Welk d'oorzaak was van hun bederfenis?
Hij zeide; een korf die zonder koning is[1]
Om alles gae te slaen
Vergaet en moet vergaen,
Zoo als gij hier ziet staen.

(1) De biën hebben geenen koning; zij hebben eene koningin... Men ziet dat de dichter de biën aanschouwde, eerder langs de dichterlijke dan langs de prozaïsche zijde. Als menschelijke nijverheid werd de biënteelt in vele onzer Vlaamsche gewesten, op het einde der 19 eeuw verwaarloosd en miskend. De dichter gunne het ook; eene *koningin* kan eene menigte somtijds verstandiger bestieren dan een *koning*.

4.

Dan dacht ik met mijn klein verstand:
Dat gaet alzoo met rijk en land,
Daer prins noch koning is!
Het is maer al te wis
Dat het gauw zal vallen;
Want een stad of land van prins ontbloot,
Dat valt in onmacht en welhaest in nood,
Vol haet, nijd en verschil,
Den koophandel staet stil,
Elk volgt er zijnen wil.

5.

Een huis is haest geruïneerd,
Waar 't recht en het ontzag manqueert.
Zoo gaet het in een land.
't Ontzag en het verstand
Houden het in vrede.
Voorwaer! mij dunkt dat is een hemelsch straf
Als God een land neemt zijn regeerders af,
Het koomt ook tot ruïen
Zooals wij aen de biën
De klare preuve zien.

6.

En wil men zien gerusten tijd,
Laet ons bannen haet en nijd,
En ook gehoorzaem zijn
Aen Paus en Souverein,
En die ons regeren,
Opdat wij mogen zien ons vaderland,
Beklijven tot een' alderbesten stand,
Door Gods voorzienigheid,
En door het wijs beleid
Van Zijne majesteit.

7.

Hoe menigmael in dezen tijd
En wordt God niet vermaledijd?
o Droevig kristendom
Eertijds zoo vol rom
Hoe zijt gij verduisterd!

Niet van een Turk of Jode kwaed van faem,
Maer van die voeren eenen kristen naem;
Ja kristen in den schijn,
Maer die van binnen zijn,
Het herte vol venijn.

Hoe dikwijls De Ryckere in de prijskampen van dicht- en tooneelkunde bekroond werd, kunnen wij niet zeggen; doch, men mag met grond vermoeden dat hij een der gewone en een der meest bekwame mededingers was in de toenmalige letterkundige wedstrijden. En dat hij inderdaad menigmaal den zege behaalde, getuigt een zijner tijdgenooten als hij zegt:

Waer oyt een pryskamp was van Dichtkunstoefeningen Daer hy begunstigt wierd met 't glinstrend eermetael.(1)

Jammerlijk hebben wij aangaande zijne onderscheidingen geene andere bijzonderheden kunnen achterhalen, dan dat hem op eenen wedstrijd te Wacken, in 1787, twee prijzen te beurt vielen.(2)

Ook in den vreemde, was hij als dichter niet ongunstig gekend en in de prijskampen van andere landen, evenals in die zijner geboortestreek, werden zijne lettervruchten meermaals bekroond. Tot staving van dit gezegde, eene aanhaling betrekkelijk eenen wedstrijd gegeven in den Haag, omtrent 1790. De Ryckere dong daar ook mede en zond een *Gedicht*, dat wezenlijke verdiensten moest bezitten, want,

Men had, zoo in den Haag geen ongeval ontstond,
Van Themis milde hand zyn schedel zien vercieren,
Met louweren vers geplukt, op den Battaefschen grond.(3)

(1) Dat de schrijver van dit gedicht, dat voor kenspreuk draagt: *Liefde verwint de natuere* niet veel eeremetalen behaald zal hebben schijnt ons zeker. Trouwens, hij kent niets van de woordschikking onzer taal, en men moet West-Vlaming zijn om de aangehaalde regel te begrijpen. Hij wil zeggen: *Waer ooit een pryskamp was daar*: *wierd De Ryckere begunstigd* enz. Maar het staat er zoo niet!

(2) Verhandeling over de Vlaamsche Letterkunde in België sedert het begin der XIXe eeuw, door Frans De Potter, - Rousselare, bij Stock-Werbrouck en zoon. Wacken was de geboorte-en verblijfplaats van den dichter De Borchgrave, die in briefwisseling stond met de blinde en beroemde dichteres Petronnella Moens.

(3) Uit het gedicht: *Rouwklacht* met kenspreuk *Liefde verwint de natuere* in de *Verzaemeling van Rouwdichten* enz. hooger vermeld. Welk het *ongeval* was dat de bekroning van De Ryckere in den Haag verhinderde, hebben wij niet kunnen te weten komen.

Tot dus verre beschouwde ik Pieter De Ryckere als tooneelist, als redenaar en als volksdichter. Als gildebroeder onzer Rederijkkamer, bleek hij een der ieverigste der bekwaamste medewerkers, een der moedigste kampers, een der rechtzinnigste en der overtuigdste minnaars; hij was de *steunpilaar* der *Zeegbare Herten.*

Reeds zegde ik, dat hij als gildebroeder aanvaard werd in 1758. Van den beginne af, wist hij zich bemind en nuttig te maken en wijdde aan zijne geliefkoosde maatschappij al zijn talent en al zijnen iever. Geen wonder dus dat men allicht het oog op hem wierp voor het vervullen der eerambten. In 1791 koos men hem tot tweeden en het volgende jaar tot eersten bezorger (Gildeboek III. fol. 34 en 38). In 1771 wierd hij als dichtmeester(1) aangesteld; zes jaren later, verhief men hem tot de weerdigheid van prins en in 1779 tot die van deken (Gildeb. III, fof. 54, 60 67). Zijne laatste benoeming, die van dichtmeester dagteekent van 1781; deze bedieningen bleef hij behouden tot in 1797 (Gildeb. III, fol 91) en wel denkelijk tot aan zijnen dood in 1802.(2)

Gedurende bijna de helft eener eeuw, vervulde hij deze verschillige ambten met al de zelfopoffering van een kunstminnend en volkslievend hart en deed, door zijnen onvermoeibaren arbeid en belanglooze pogingen de Kamer eene nieuwen luister verspreiden. Zijne aftreding als prins werd dan ook rechtzinnig betreurd, zooals blijkt uit de volgende regels:

G' hebt lieve Maetschappij door hem een prins verloren
Die boven dat de konst, hem was als ingeboren,
Door zijn ervarentheyd in Redenrijke tael
Den steun en bloegsel was van uwe Redenzaal(3).

Het was echter hoofdzakelijk als dichtmeester, dat hij zich bij de *Zeegbare Herten* verdienstelijk maakte en dit wel

(1) De zending der *Dichtmeesters*, elders *Facteurs* genoemd, bestond hoodzafkelijk in het opstellen van gelegenheidsdichlen, in het onderzoeken en uitkiezen der op te voeren stukken, in het bewaken van het aanleeren der rollen, enz. Zie onze *Schets eener geschiedenis der Rederijkkamer*, enz. bl, 6.

(2) De hernieuwingen van Prins, Hoofdman, Deken en Eed staan niet geboekt voor de jaren 1799 en 1801. Wellicht werd dan tot de kiezing niet overgegaan uit hoofde; *van den oorloge en daer hij* '(de prins) *binst den troebelen tijd geene teekens van eer mochtet dragen*,' (Gildeb, III, fol. 238,

(3) Luidens het reglement der Rederijkkamer moesten de prinsen, na eene tweejarige bediening, aftreden en vervangen worden.

door het inrichten eener taal- en dichtlievende afdeeling die, onder zijne talentvolle en vaderlijke leiding, de beste vruchten afwierp.

De Zeegbare Herten Broers gewoon hun lier te stellen
Op maeteloozen zang. op kreup'le poezy,
Leerde hy, door zyn vernuft, de maet den toon verzellen
En bragt het regelrecht in hunne kunstenary.(1)

Hij '*deed 't jong Dichtrenkoor in 't waere dichtspoor stappen*'(1) en vormde eenige jonge liefhebbers, die vol iever en vol geestdrift in de prijskampen optraden. Zoo ziet men in een' dezer wedstrijden, die van Wacken namelijk in 1778, niet min dan 24 Rousselaarsche letterminnaars meestendeels Gildebroeders der Rhetorika, het opgegeven onderwerp in '*poëzie*' behandelen. Dat sommige dier dichtstukken niet veel in en om het lijf hadden, willen wij toegeven; dan, die uitslag bewijst ten minste dat De Ryckere het talent bezat de harten voor de kunst te doen ontgloeien.

De Fransche Omwenteling, met haren lagen sleep van strijd, van jammeren en onheilen, doofde het dichtervuur door De Ryckere ontstoken, en nauwelijks deed de aanstelling van Bonaparte, als Consul, kalmere dagen te gemoet zien of de ieverige man, die voor de Vlaamsche zaak nog zoo veel goeds had kunnen stichten en aan de *Zeegbare Herten* nog zooveel diensten had kunnen bewijzen, werd in 1802 door den dood weggerukt. Het was rond dien tijd dat Napoleon, keizer geworden, gansch Europa in vuur en vlam stelde, en tijdens den slag van Waterloo in 1815, het eindelijk heeft moeten laten liggen.

Eene aangename en duurbare plicht is het ons hulde te brengen aan den nederigen en verdienstvollen man, aan den minnaar van eigen taal en eigen kunst, aan den dichter, die, hadde hij het geluk gehad eene geleerder opvoeding te ontvangen en op een grooter tooneel werkzaam te zijn, wellicht aan den hemel onzer Vlaamsche letterkunde zou uitgeschenen, ja zelfs zou kunnen geschitterd hebben. Of wij, naar ons zwak vermogen, in die taak eenigszins gelukt hebben, laten wij den welwillenden lezer beoordeelen. Die doet wat hij kan, is eerlijk man.

Vanden Berghe-Loontjes.

(1) *Verzameling van Rouwdichten*, *enz.* hooger vermeld.

(1) *Verzameling van Rouwdichten*, *enz.* hooger vermeld.

Inhuldiging van het nieuw museum te Antwerpen.

Op Maandag, 11 Augusti, heeft om 11 ure 's morgens de officieele opening van het nieuw Museum, door het Stadsbestuur opgericht met de geldelijke medewerking van Staat en Provincie, plaats gehad.

Ten 9 ure vereenigden zich de artisten, schilders, beeldhouwers enz., van Antwerpen en andere steden, in de zalen van den *Cercle Artistique*, waar zij ontvangen werden door den hr. voorzitter Wouters, den hr. Frans Van Kuyck, voorzitter der afdeeling van Beeldende Kunsten, en de andere leden van het bestuur.

In eene korte, doch hartelijke redevoering wenschte de hr. Wouters de artisten welkom in den *Cercle*, welk hij noemde 'het huis der kunstenaren, niet alleen van Antwerpen, maar van gansch de wereld.'

Kort daarna verscheen generaal David met eenige officiers van zijnen staf en den hr. kapitein Jules Vrancken, bevelhebber der artillerie onzer burgerwacht, welk korps zich wel ten dienste van den *Cercle* wilde stellen, om met muziek aan het hoofd de artisten naar het Stadhuis te leiden.

Nadat de hr. Wouters den generaal David en kapitein Vrancken had bedankt, stelde de stoet zich in aantocht naar het Stadhuis. Aan het hoofd van den *Cercle* stapten de twee massiers in groot gewaad vóór het bestuur.

Langsheen den stoet vormden de artilleristen de haag.

Intusschen hadden zich, op de Groote Markt, al de maatschappijen vereenigd, die den oproep van het Gemeentebestuur hadden beantwoord. Er waren er meer dan 125, waartusschen verscheidene muziekkringen. Prachtig was het tooneel op de Groote Markt: 't was een echt bosch van vaandels, banieren en kartels, de eenen al prachtiger dan de anderen, een schouwspel welk alleen Antwerpen te zien kan geven.

Op het Stadhuis, in de Leys-Zaal werden de leden van den *Cercle* en de vreemde artisten ontvangen door heel het schepenencollege en verscheidene raadsleden. Zij

werden aan onze Magistraten voorgesteld door den hr. Wouters, die tevens hulde bracht aan het Stadsbestuur, welk in alle tijden zijne liefde en genegenheid voor de Schoone Kunsten heeft betoond en thans op zulke prachtige wijze die kunstliefde heeft bevestigd, door het oprichten van eenen kunsttempel, welke door iedereen te recht bewonderd wordt.

Na een hartelijk woord van welkom, uitgesproken door den hr. schepene Lefebvre, stelde de stoet zich weer op weg, ditmaal gevolgd door de ontelbare maatschappijen, naar het nieuw Museum, op de Volksplaats.

Daar werden de uitgenoodigden op de trappen van het Museum ontvangen door den hr. Burgemeester de Wael en terstond binnengelaten in de vestibule, waar eene tribune was opgericht.

Op deze tribune nam onmiddellijk de hr. Louis De Winter, schepene van Schoone Kunsten, plaats en las de volgende redevoering voor, die herhaalde malen door geestdriftige toejuichingen werd onderbroken:

Mijnheer de Gouverneur,
Mevrouwen, *Mijnheeren*,

Toen op zekeren avond der maand Augusti 1873 het gerucht zich verspreidde dat een brand ontstaan was in het schilderachtige gebouw, onder den naam van Oude Stadswaag bekend, beving eene bange vrees onze gansche bevolking, want op twee stappen afstand bevonden zich de schatten onzer schilderschool, rechtmatige trots der stad. Het oude magazijn met goederen volgestapeld, vlamde als een vreugdevuur. Gansch den nacht wedijverden moedige burgers om het Museumgebouw te vrijwaren voor den vonkenregen die alom nederviel. 's Anderendaags na dat het gevaar geweken was, vroeg de bevolking met aandrang het oprichten van een nieuw Museum, alleenstaande en voor brandrampen veilig.

Deze stem werd aanhoord. Het gemeentebestuur toog beraden aan het werk. Er dient echter gezegd, dat het College reeds in Mei onderhandelingen met het Ministerie had aangeknoopt. Op 6 September 1873 werd het oprichten van een Nieuw Museum door den gemeenteraad eenstemmig besloten. Doch de taak was aanzienlijk, en vorderde slechts stap voor stap. Ziehier de voornaamste datums.

In December 1875 koos de gemeenteraad dezen grond, met eene te bebouwen oppervlakte van 6780 meters vierk. In October 1876 beloofde het gouvernement zijne geldelijke

tusschenkomst voor één millioen, helft der beraamde uitgaaf. Het contract werd in Januari 1877 onderteekend. Middelerwijl waren de voorbereidende studiën reeds begonnen, en daags na de overeenkomst verleende de Stad hare goedkeuring op het programma van den wedstrijd, waarbij voor de uitstalling der schilderijen duizend loopende meters muur vereischt werden.

De jury, onder voorzitterschap van den heer schepen Cuylits, werd samengesteld uit de heeren Balet en Pauli, van de Koninklijke Academie, De Curte, van de Koninklijke Commissie voor monumenten, Laureys, leeraar aan de Academie voor Schoone Kunsten te Brussel, als afgevaardigden der regeering; en uit de heeren Nicaise De Keyser, weldra vervangen door den hr. Jos Geefs, en de hhn. bouwmeesters Bex, Dens en Servais, als vertegenwoordigers der Stad.

De ingezonden ontwerpen werden in November openbaar tentoongesteld, maar volgens uitspraak der jury in December gedaan, werd geen dier ontwerpen uitvoerbaar geacht voor den bepaalden prijs van twee millioen. Derhalve werd de prijskamp vernietigd en de vijf beste mededingers tot eenen nieuwen beperkten wedstrijd toegelaten. Deze tweede proef gelukte en de jury gelaste de makers der twee beste ontwerpen, de bouwmeesters Winders en Van Dyck, met het vervaardigen van een gemeenschappelijk plan. In 1883 ondernamen deze heeren vergezeld van wijlen onzen collega Evarist Allewaert, eene reis door Duitschland en Nederland ten einde er de Museums van Cassel, Frankfort, Dresden, Berlijn, Weenen, Munchen en Amsterdam te bestudeeren. De aldus verworven ervaring ten nutte makende, schiepen zij den grootschen bouw, dien wij aanstonds voor het publiek gaan openstellen en waarin zij alle verbeteringen aanbrachten, door de moderne bouwkunde uitgedacht voor het ten toon stellen en bewaren van de meesterstukken der oude kunst. Ziedaar in weinige woorden de wording van dit monument.

Doch veroorlooft mij, Mevrouwen en Mijnheeren, hooger op te klimmen dan de verloopen 17 jaren die, hoe gewichtig ook, slechts een stond zijn in de geschiedenis van het Antwerpsche Museum.

Weinige verzamelingen kunnen roemen op eenen zoo alouden en eerbied waardigen oorsprong als de onze. Als haren schepper mogen wij beschouwen Quinten Massijs zelf, den roemvollen stichter onzer school. Deze groote kunstenaar bood aan de St. Lucasgilde waarvan hij deel maakte, zijne beeltenis aan, door hem zelven geschilderd. Zij prijkte in de groote zaal van het gilde tot in 1794 toen zij ongelukkig verdween in de woelingen der omwentelingen van het tijdvak. Naar het voorbeeld van Massijs beijverden zich de meesters der Antwerpsche school de

kapel en de kamers van het gild met hunne gewrochten te versieren. Het waren vooreerst Frans Floris de Vriendt, Van Noort, Marten de Vos, Otto van Veen, Marten Peppijn. Rubens schonk een zijner meesterwerken, O.L. Vrouw met den Papegaai. Het waren naderhand Cornelis De Vos, Jacob Jordaens, Pieter Thijs, Arthur Quellin, Lodewijk Willemsens, en zooveel anderen, zonder Theodoor Boeyermans te vergeten, die in eene opwelling van dankbare bewondering voor zijne geboortestad, vruchtbare moeder der kunsten, op het werk dat hij haar vereerde en dat hier berust, dit opschrift stelde: Antverpiae pictorium mitinci, Aan Antwerpen, de voedster der schilders.

Aldus werd de kern onzer galerij gevormd. Maar vergeten wij het niet, voorheen was heel de stad een uitgestrekt Museum. Onze kerken, het stadhuis, de gildenhuizen waren opgepropt met schilder- en beeldhouwwerken, zoozeer dat de gekende gids van Geeraart Berbie, die talrijke herdrukken herleefde, volkomen geleek aan den catoloog van een Museum, met zooveel zalen als er kerken en kloosters waren.

De Fransche omwenteling verstrooide die schatten. Onze schoonste stukken werden saamgesmolten met de verzamelingen die de Fransche legers uit alle hoeken van Europa als zegeteekens mede voerden. Het is alsdan dat verlichte kunstvrienden, aan wier hoofd wij den schilder Willem Herreyns met eerbied begroeten, de verspreide schilderstukken, die de overwinnaar versmaad had, van rechts en links begonnen in te zamelen. Dank aan den steun van de municipaliteit en van den commissaris van het Uitvoerend Bewind, Dargonne, wiens kunstijver niet kan miskend worden, brachten zij in de Centrale School voor Schilder-, Beeldhouw- en Bouwkunde een aanzienlijk getal schilderijen bijeen, en daaronder, de beroemdste samenstelling der zestiende eeuw het onovertroffen drijluik of triptique van Quinten Massijs, waaraan in deze zalen eene eere-plaats is voorbehouden. Op hunne beurt ondersteunden de prefecten d'Herbouville en d'Argenson de pogingen van Herreyns en van het Municipaal Bestuur, en in 1804 werd de voormalige kerk der Minderbroeders bij keizerlijk decreet tot Museum ingericht.

Sommigen onzer herinneren het zich nog, dit eerste Antwerpsche Museum, in de moderne beteekenis van het woord. Beurtelings herbouwd en vergroot, hebben zijne lokalen gedurende verscheidene geslachten aan onzen kunstschat tot bewaarplaats verstrekt, tot hij eindelijk, op dezen dag overgebracht wordt naar een Museum zijner waardig, naar den echten tempel der kunst.

Staan wij nog een oogenblik stil bij de verzameling zelve. Na den val van Napoleon, werd een groot gedeelte der kunstgewrochten die den weg naar Frankrijk hadden

ingeslagen, op verlangen der verbondene vorsten aan het vaderland teruggegeven. Thans dat wij op het punt zijn deze zalen te openen, waar het roemrijk erfgoed onzer schilderschool met nieuwen luister prijken zal, laat ons, Mevrouwen en Mijnheeren, eene dankbare herinnering wijden aan hen die gestreefd hebben om het te heroveren; aan het toenmalige Municipaal Bestuur, aan de Koninklijke Maatschappij voor Schoone Kunsten, aan Willem I der Nederlanden, wiens rechtvaardig oordeel aan het Museum van Antwerpen 13 Rubensen, 5 Van Dycken, 2 Cornelissen De Vos, de rijkste juweelen onzer galerij, terugschonk.

Wanneer op 5 December 1815 de wagens die de kostbare vracht weerom brachten, de St-Jorispoort binnenreden, waarheen de stedelijke overheid, het leeraarskorps der Academie en de leden der Maatschappij voor Fraaie Kunsten zich begeven hadden, konden de leerlingen der Academie hunnen geestdrift niet langer bedwingen; zij spanden de paarden uit en trokken zelven den heroverden schat door de met vlaggen versierde straten, terwijl het gelui van alle de klokken den algemeenen jubel verkondigde. Weldra nadien verrijkte Willem I ons Museum met eenen overschoonen Titiaan, eenen David Teniers den Jonge, en met den Dood van Rubens door Van Bree. Het voorbeeld van den vorst vond talrijke navolging. Ridder Florent van Ertborn, burgemeester van Antwerpen, liet aan zijne geboortestad eene verzameling van 76 oude schilderijen na, een koninklijk geschenk even aanzienlijk door het getal als door de waarde der schilderijen, en dat men te recht heeft vergeleken bij een snoer van diamant.

Mevrouw de baronnes Van der Hecke-Baut de Rasmon schonk ons insgelijks per testament eene reeks van 46 heerlijke kunstgewrochten, een klein Museum in het Museum.

Vermelden wij nog de Maatschappij *Ortibus Patriae*, den heer baron de Pret van Terveken, den heer J. De Bom, Mijnheer en Mevrouw Felix Grisar-Govaerts, Mijnheer August Michiels, enz. Het beperkte bestek dezer redevoering dwingt mij, de namen van vele schenkers achterwege te laten. In het bijzonder moet ik echter de Bestiering onzer Burgerlijke Godshuizen noemen, die 19 van de kostbaarste haar toebehoorende schilderijen aan dit nieuwe Museum heeft toevertrouwd, en daartusschen het befaamde drijluik van Van Orley, dat als zijn meesterstuk wordt beschouwd.

Aan onze belangrijke verzamelingen ontbraken nog de voortbrengselen der moderne meesters. Z.M. Leopold I voorzag in deze leemte door het stichten van het Museum der Academiekers, dat hij op 5 September 1853 in hoogsteigen persoon kwam instellen. In 1874 vulde de Gemeen-

teraad de koninklijke stichting aan, door het inrichten van het hedendaagsch Museum, dat zich op weinige jaren aanzienlijk ontwikkelde.

Eindelijk bij gelegenheid der opening van dit nieuw Museum, heeft de stad er eene historische galerij ingericht uit werken, die wel niet alle door kunstwaarde uitblinken, maar die aan den geschiedkundige en oudheidskenner eenen belangrijken blik in ons verleden gunnen.

In deze historische galerij, Mevrouwen en Mijnheeren, zult gij 41 schilderijen terugvinden, die de stad van het stadhuis en elders herwaarts deed overbrengen, alsook 8 schilderijen, eigendom van het Oudheidskundig Genootschap, dat derzelver gebruik goedgunstig aan het Museum heeft afgestaan.

Er blijft mij een dringende plicht te vervullen en diepen dank te betuigen aan de Regeering van den Staat en aan het Provinciaal bestuur, wier geldelijke steun ons toeliet vooral in de laatste jaren, tal van gewrochten aan te werven en daaronder meesterwerken van Rubens, Rembrandt en Frans Hals, die den palm zijn komen betwisten aan degenen die wij reeds bezaten.

Sedert 1869 tijdstip waarop ons Museum eene regelmatige toelage verkreeg, beliepen de sommen aan die aankoopen besteed, op fr. 1,352,201,96. waarvan 1,073,916 voor het Museum van oude en moderne meesters en 278,285,96 voor het Museum der Academiekers.

Een woord over onze verzameling van beeldhouwwerken. In de laatste tijden vooral is men er op bedacht geweest, dezelve te verrijken. Stellig, zij is nog verre van te beantwoorden aan het gewicht van dezen kunstvorm, maar reeds zullen de werken die zij bevat, en die wij voortaan op regelmatige wijze hopen te zien aangroeien, de levendige belangstelling der bezoekers wekken.

Het is wellicht niet overbodig de trapsgewijze ontwikkeling onzer galerij in cijfers te verbeelden. Terwijl de cataloog van 1815 slechts 127 schilder- en beeldhouwwerken bedroeg, telde de cataloog van 1829 er reeds 224. Dit cijfer klom in 1849 tot 387: in 1857, tot 524; in 1874, tot 666. De cataloog van 1890, eindelijk, zal 999 schilderijen en beelden vermelden.

Vooraleer van dit historisch overzicht van ons Antwerpsch Museum af te stappen, veroorlooft mij, Mevrouwen en Mijnheeren, uwe aandacht te vestigen op de zoogenaamde tentoonstelling van het werk van Rubens, die eenen ganschen vleugel van de onderste verdieping dezer gebouwen vult.

Indien de stad Antwerpen zich met recht verhoovaardigt op Rubens, en zijn onsterfelijken roem, toch moet zij betreuren dat zoo weinig van zijn reuzenwerk in onze muren is gebleven. Ons Museum telt slecht 30 stukken van

zijne hand op ongeveer 1200 welken er bekend zijn.

Wel is waar veel daaronder behoort tot zijne schoonste scheppingen: wel is waar bezit onze stad de Kruisplanting en de Afdoening, alom erkend als zijne meesterwerken; maar ongelukkig, in de hoofdkerk waar zij geplaatst zijn, missen deze beiden heerlijke gewrochten, waar de meester heel zijn genie in legde, de noodige middelen van verlichting en behoud. O hadde men ze bij deze verzameling kunnen voegen! want hier is hunne echte plaats. Hopen wij dat een dag komen zal, dat de belanghebbende besturen elkander zullen verstaan met dit doel.

In dit paleis der kunst, waar alle gezindheden verbroederen, zal mijn wensch niemand kwetsen; allen zult gij met mij eens zijn, dat het genie niet beter kan vereerd worden dan in zijn eigen tempel.

Met die innigste gedachte werd dan ook de volledige verzameling van gravuren naar de werken van den meester aangelegd. Het voorstel ging uit, tijdens de Rubensteesten in 1887, van den hr. Rolin-Jacquemijns, toen eenvoudig lid van het kunstcongres in onze stad vergaderd maar weldra daarna minister van binnenlandsche zaken en schoone kunsten.

Eene Commisie werd benoemd, onder voorzitterschap van den hr, Allewaert, bij zijn overlijden vervangen door onze collega Arthur Vanden Nest. Staat en Stad bestemden voor de onderneming eene som van dertig duizend franks, betaalbaar in 10 jaren. Deze verzameling, eenig in haren aard, is thans gevormd. Zij bevat niet alleen al de plaatwerken door de tijdgenooten van den meester naar zijne schilderijen en teekeningen gesneden, door de Bolswerten, de Vorstermans, de Pontiussen, die naast hem arbeidden, onder zijnen bezielenden blik; maar ook nog die hunner opvolgers, zoo Vlamingen als vreemden (met inbegrip der weinigen die zich in onze tijden dorsten meten met 's meesters ontzagwekkend genie). Hetgeen de etsnaald of graveerstift niet vertolkt had, liet de commissie Europa door bij middel der photographie afbeelden.

Wij durven aan deze verzameling eenen ruinen bijval voorspellen.

Niemand zal deze zaal doorloopen, zonder diep aangegrepen te zijn door de Titanenkracht van dien onovertroffen hanteerder van het penseel, die even mild licht en leven over zijne doeken zaaide, als de zonnestralen ze over de aarde uitgieten; zonder mede te genieten van 's meesters vreugde in het scheppen van zijnen lust in de beweging, van zijne liefde voor de gezonde ziel in het gezonde lichaam zonder eindelijk de hoogachting voor de vaderlandsche kunst te voelen aangroeien, door de bewondering voor haren grootsten vertegenwoordiger.

Wij zijn onzen levenden dank verschuldigd aan den ge-

leerden bewaarder van ons Plantijn-Museum, aan den heer Max Rooses, die als secretaris der Rubenscommissie deze verzameling bijeenbracht en dezelve gecatologeerd heeft naar zijn uitstekend werk ‘L'OEvre de Rubens’ van 1885 tot 1890 met stedelijke ondersteunning door hem uitgegeven.

En thans, Mevrouwen en Mijnheeren, dat ik u in groote trekken de geschiedenis van het Antwerpsche Museum geschetst heb, laat mij in u allernaam de ontwerpers van dit niewe monument gelukwenschen. Mijnheeren Winders en Van Dyck, aan dit heerlijk gebouw zullen uwe namen gehecht blijven. Aan uw talent dankt de stad Antwerpen een Museum dat, door zijne kunstige opvatting, door de harmonie van alle zijne onderdeelen, door zijne overeenstemming met het gestelde doel, eene eervolle plaats bekleedt tusschen de fraaiste monumenten van gelijken aard. Het stadsbestuur is u diep erkentelijk.

Ook de aannemers van den bouw, de heeren gebroeders Joossens, hebben recht op een aandeel in dien lof, voor de onberispelijke en schrandere wijze, waarop zij hunne belangrijke onderneming hebben volvoerd. Ik bedank eveneens de andere nijveraars die tot dit werk hebben bijgedragen en inzonderheid onze stadgenooten, den heer Schaeffer, vervaardiger van het verwarmingstoestel en den heer decorateur Van Nuland, die zijne moeilijke taak in weinige maanden met een wezenlijk talent heeft volbracht.

Maar vooral betuig ik mijnen dank en mijne bewondering aan de kunstenaars, de heeren Fabri, Van Beurden, Ducaju, Deplyn en andere beeldhouwers, wier beelden den luister van dit gebouw zoo gelukkig zijn komen vermeerderen.

Bij het doorloopen dezer uitgestrekte zalen, Mevrouwen en Mijnheeren, zult gij Antwerpen's welgekende kunstverzameling terugvinden met nog verhoogden glans. Nog nimmer hebben onze schilderijen in een zoo heerlijk licht gepraald.

Dezen uitslag danken wij in de hoogste mate aan de werkzaamheden eener schaar verlichte kunstkenners en kunstenaars, die zich wel hebben willen gelasten met het vervoeren der schilderijen van het oude naar het nieuwe Museum, en met het rangschikken der schilderstukken volgens de dubbele vereischte van tijdsorde en onderlinge waarde. Nog eer ik het woord afsta, moet ik hier getuigenis afleggen, dat de hhr. Th. Smekens, Victor Lagye, baron Van Havre, Frans Lamorinière, Hendrik Schaefels en Nicolé zich als voorzitter en leden der plaatsingscommissie, jegens het Antwerpsch Museum eene duurzame verdienste verworven hebben. Namens het erkentelijk stadsbestuur verzoek ik hen ons tot geleiders te willen

verstrekken door deze galerijen, die zij met zooveel smaak en bevoegdheid hebben ingericht.

Op den drempel dezer zalen rijst de vraag, of het tegenwoordig geslacht wel waardig is gebleven van zijne roemrijke voorvaderen. Want het is niet voldoende de meesterstukken der ouden in een prachtig gebouw te bewaren, zooals brieven van adeldom in een kostbaar schrijn; zonder te beweren den ouden roem te evenaren, moeten wij er steeds haar streven. Ik gelast mij met deze geduchte vraag op te lossen, maar ik wensch te herinneren, Mevrouwen en Mijnheeren, dat de Antwerpsche School sedert Rubens, sedert Teniers, sombere dagen gekend heeft, en een tijdperk van verval heeft doorworsteld, waarin alle hoop op de toekomst verloren scheen. En toch heeft zij zich weer opgericht; de oude stam was niet dood; hij heeft op nieuw gegroend en krachtige takken geschoten. De namen der Wappers, der De Keyzers, der De Braeckeleeren hebben buiten onze grenzen herklonken als die van stoute hervormers: de heerlijke gewrochten van een Lies, van een Dijckmans zullen blijven: te recht heeft de stad Antwerpen een standbeeld opgericht aan Hendrik Leys. Ik zal niet spreken van de tijdgenooten die mij omringen en die den naam hunner geboortestad op waardige wijze staande houden: maar gij, de jongere die de kunstbaan binnentreedt, aan u is het dat ik op deze plechtige gelegenheid, die in onze jaarboeken tellen zal, mijne laatste woorden wil toesturen. Weest indachtig welke zware erfenis op uwe schouders rust. Ook op het gebied der kunst heeft onze eeuw nieuwe wegen gezocht en dikwijls gevonden. Edoch welke uwe strekking ook zij, hier bevinden zich uwe meesters. Keert dikwijls tot hen terug om uwen moed en uw vertrouwen te sterken.

Geen rijker kroon dan eigen schoon.

Namens het gemeentebestuur van Antwerpen, verklaar ik het nieuwe Museum geopend.

Toen de toejuichingen een einde hadden genomen, trad de hr. baron Osy, Gouverneur der provincie, voorzitter van den bestuurraad der Academie, vooruit en gaf lezing van de volgende redevoering, die ook dikwijls met toejuichingen werd bejegend.

Mijnheer de Schepene, *Dames en Heeren*,

Zooeven, M. de Schepene, hebt gij de geschiedenis aangehaald, van het monument, dat de stad Antwerpen heeft opgericht, om haren kunstroem te bevestigen, en dat zij heden met een gewettigden trots inhuldigt.

Gij hebt het te recht gezegd, Mijnheer de Schepene, er

was een tijd, wanneer, naar het voorbeeld van Quinten Matsijs, de meesters der Antwerpsche kunstschool het zich tot plicht rekenden, den kring, waarin zij leefden, met hunne gewrochten te verrijken. Zij versierden er de muren hunner gilde mede, alsook degenen der kapel. Laat mij echter toe, er bij te voegen, dat dit meerendeels enkel het bewijs was van hunne milddadigheid of van hunne godsvrucht.

Het behoorde der kunstmetropool, aan de Vlaamsche school eenen eeretempel te wijden, alwaar ons geslacht, herlevend als het ware, door een onafhankelijk bestaan van meer dan eene halve eeuw, bij onze oude meesters, de schatten van onze nationale kunstoverleveringen zou komen waardeeren.

Doch zij versierden ook met hunne meesterstukken, de prachtvolle woningen der rijke poorters van Antwerpen, die in den voorspoed welken de handel met al de deelen der wereld hun verschafte, de bron wisten te vinden van eene verlichte en edelmoedige voorliefde tot de Schoone Kunsten.

Het is een geschiedkundig feit, Mijnheeren, dat in ons oud Europa de vereering der beeldende kunsten steeds hare volmaaktste ontluiking heeft gevonden, in de meest bloeiende handelsteden.

Vormen wij heden den wensch, dat onze handelsmetropool, welke reeds eene zoo schoon standpunt heeft bereikt, en welke een nog meer schitterende toekomst te gemoet ziet, zich altoos waardig toone van den niet min benijdenwaardigen naam, van metropool der Schoone Kunsten, welke eeuwen van kunstroem haar hebben geschonken.

Doch, evenals in de vroegere eeuwen zal onze burgerij zich voor het behoud van dezen roem bekommerd toonen. Zonder twijfel behoort het den Staat, de kunst aan te moedigen en het is hem zelfs eenen plicht dit te doen; doch wat kan zijne tusschenkomst bewerken, indien de kunstmin niet in de ziel van het volk berust.

Het is die kunstmin, mijnheeren, welke het prachtvolle museum dat wij thans inhuldigen, dagelijks meer bij onze bevolking gaat ontwikkelen.

Gij hebt wel gelijk gehad, Mijnheeren, al uwe krachten in te spannen om aan onze nationale kunst eenen tempel, haar weerdig, op te richten.

Wij hebben er de innige overtuiging van: dit schoon museum zal voortaan een middenpunt van aantrekkelijkheid worden voor allen, maar bijzonder voor het aankomend geslacht, dat er zich zal komen inwijden in de vereering van het schoone, en dat, misschien zonder het te weten, er den smaak tot de kunst zal putten, of veeleer bij haar een gevoel ontwikkelen, dat bij onze bevolking als ingeboren mag worden aanschouwd.

En, te dier gelegenheid, Mijnheeren, kan ik niet nalaten, nu dat wij zoo luid spreken van ons nieuw museum en van zijne prachtvolle instelling, te herinneren dat wij kunstinrichtingen bezitten, welke ons toelaten van heden af te zeggen dat, zoo het museum der oude meesters voor ons geslacht gesloten is, het hedendaagsch museum wijd zijne deuren ontsluit voor nieuwe kunstberoemdheden.

Wij hebben eene bloeiende academie van schoone kunsten, een hooger instituut, wiens belangrijkheid dagelijks aangroeit, en deze twee instellingen zijn bekroond door een academisch korps, dat in zijn midden de grootste meesters der wereld telt, en dat altoos met eene naieverige zorg zal waken op den voorspoed en den roem der Antwerpsche school.

Er blijft mij nog, Mijnheeren, u dank te zeggen voor den lof, welken gij aan de regeering en aan de provincie hebt toegebracht, voor het aandeel dat zij hebben verschaft, 't zij in den opbouw van dit Museum, 't zij in de uitbreiding zijner kunstschatten.

Op mijne beurt wensch ik, als hoofd der provincie, en als voorzitter van den bestuurraad der academie, het gemeentebestuur van Antwerpen geluk, voor den iever waarvan het blijken heeft gegeven om het grootsche werk waarvan wij de voltooiing vieren, tot goed einde te brengen.

MM. Winders en Van Dijck, bouwmeesters van dit schoon monument, alsook al hunne meewerkers, wensch ik insgelijks geluk.

Maar, alvorens te eindigen, wil ik u nog zeggen, Mijnheer de Schepene, dat, in mijne innige overtuiging, de vooruitgang onzer Vlaamsche school besloten ligt in den terugkeer tot het verledene. Dit is geenszins eene paradoxale stelling; dit Museum is er het bewijs van.

Het is hier dat onze jonge kunstenaars hunne ingevingen zullen komen putten bij de overleveringen, die den grondslag zijn van onzen kunstroem.

En evenals zij hunne voorvaderen zullen hunne gewrochten over al de kringen verspreiden der maatschappelijke bedrijvigheid.

Eerst bij de bijzonderen, vervolgens in al onze openbare gebouwen, in onze wetgevende paleizen, in de gerechtshoven, in onze rechtbanken, in onze gemeentehuizen, in onze kerken.

Zij zullen slechts in onze museum komen om aldaar eene enkele eereplaats te bekleeden.

Ziedaar volgens mij de bestemming, welke wij voor hunnen roem moeten wenschen.

Veranderen wij dus niet hetgeen onze oude meesters gedaan hebben, en laten wij hunne gewrochten dáár, waar zij dezelve hebben geplaatst.

Op mijne beurt, Mijnheeren, verzoek ik de heeren leden der plaatsingscommissie, ons de eer te willen doen ons hun werk, met zooveel iever ondernomen en met standvastigheid voltooid, te laten bezichtigen en bewonderen.

Het banket.

De avonds had een groot banket plaats in de kunstzaal van den *Cercle Artistique*, die allerbest geschikt en ingericht is voor degelijke plechtigheden of feestmalen.

Reeds voor 6 uren vereenigden zich de deelnemers, inschrijvers en genoodigden, in de tentoonstellingzaal.

Een 200 tal gasten, meestendeels artisten, namen kwaart na 6 ure plaats aan de puik geschikte tafels; ieder hunner ontving eene schoone dischkaart, gedrukt in de werkhuizen der hhr. broeders Ratinckx. Als wij zeggen, dat deze kaart het werk is van den hr. Frans Van Kuyck, zal ieder terstond weten dat gedacht en teekening ervan keurig zijn.

De eeretafel werd voorgezeten door den hr. Victor Wouters, voorzitter van den *Cercle Artistique*, hebbende aan zijnen rechterkant de hhr. luitenant-generaal baron Jolly, Jos. Lefebvre, schepene, Smekens, voorzitter der Koninklijke maatschappij tot aanmoediging der Schoone Kunsten, Van den Nest, schepene, Geets, bestuurder der Academie van Schoone Kunsten, te Mechelen, Grandgaignage, bestuurder van het Hooger Handelsgesticht, Tschanggeny, Ferd. De Wael, kolonel Soyez, plaatscommandant, H. Thibaut.

Links van den voorzitter; MM. baron Osy van Zegwaart gouverneur der provincie, generaal David, Gits en De Winter, schepenen, Berré, procureur des Konings, Guffens Bosschaerts, algemeen secretaris van den *Cercle,* P. Dumont, Meyer, Frans Van Kuyck.

De hr. burgemeester de Wael en de heer schepene Van Rijswijck moesten ook plaats nemen aan de eeretafel, doch waren onvoorziens verhinderd geworden het feest bij te wonen.

Verders, aan de algemeene tafels, bemerkten wij de schilders Stallaerts, Lamorière, Juliaan en Albrecht De Vriendt, Jan Stobbaerts, De Taeye, den beeldhouwer Jef Lambeaux, de bouwkundigen Winders, Van Dyck en Schadde, den stedelijken ingenieur Royers, en Gemeente-

raadsleden en meest al de artisten van Antwerpen.

Toen het oogenblik der toasten gekomen was, stond de hr. voorzitter Wouters recht, om den eersten teug te drinken aan den Koning. Hij drukte zich als volgt uit:

Mijnheeren,

Ik heb de eer u, in naam van de *Cercle Artistique*, *Littéraire et Scientifique* van Antwerpen, een heildronk aan den Koning voor te stellen.

In ons vaderlandslievend België heeft dien heildronk aan den vorst, die geheel zijn leven toewijdde aan het geluk van zijn volk, altijd eenparige toejuichingen ontmoet.

Op 't oogenblik dat België de 60e verjaring zijner onafhankelijkheid gevierd heeft, samen met de 25^{e} verjaring der troonbestijging zijns welbeminden konings, trilt er in ons hart als een weergalm der natie, die met zes millioen stemmen de bewondering en de dankbaarheid des vaderlands uitroept.

De *Cercle* heeft niet tot heden gewacht, om den Koning ter gelegenheid van deze dubbele verjaring de eerbiedige hulde te brengen van zijne onvergankelijke verkleefdheid.

Hij had inderdaad niet kunnen vergeten dat, in 1852 gesticht, hij het geluk had geboren te worden onder de hooge bescherming van Z.K.H. Mgr. den hertog van Brabant, die van af dit tijdstip het eere-voorzitterschap aannam, dat reeds van het volgende jaar de doorluchtige prins, in tegenwoordigheid van de geheele koninklijke familie, den eersten steen kwam leggen van onze lokalen, dat nogmaals in 1873 Z.M. den *Cercle* met een bezoek wilde vereeren en de prachtige zaal inhuldigde, een waar nationaal museum, verschuldigd aan het talent en de belangloosheid onzer kunstenaars, en waardig om als bijvoegsel te dienen aan den prachtigen tempel door de stad Antwerpen aan de kunst thans opgericht!

Het feest dat wij hier vieren, bij deze groote kunstgeschiedenis, geeft den *Cercle* de gelukkige gelegenheid weêr, zijne verkleefdheid en innige erkentenis aan de koninklijke familie uit te drukken!

't Is onder den aandrang van dit gevoelen, Mijnheeren, dat ik u voorstel te drinken aan onzen welbeminden Koning, aan hem, dien Belgie met fierheid het waardigste, het doorluchtigste zijner kinderen noemt!

Aan den Koning, beschermer der kunsten, letteren en wetenschappen.

Aan den Koninklijken eere-president van onzen *Cercle.* Aan den Koning, die in zijne bezorgdheid voor zijn volk, er aan gehouden heeft de herinnering dezer jubelfeesten

te vereeuwigen, door eene waarlijk geniaal daad van menschlievendheid.

Aan den Koning, weldoener van het Vaderland, die ziende dat de grenzen van België te nauw zijn voor zijne overgroote werkzaamheid op gebied van handel en nijverheid, nieuwe uitvoerwegen opent, door zijn land, met hooge belangloosheid, een grondgebied te schenken honderdmaal uitgebreider dan dat van België zelf.

(Langdurige toejuigingen.)

Dat de vreemdelingen die mij aanhooren het weten, en in hun land vriend van het onze, verhalen, dat de Belgen aan hun koninklijk stamhuis met onbreekbare banden van genegenheid en dankbaarheid zijn vastgehecht; dat zij hunnen Koning niet alleen beminnen, maar hem ook vereeren, en zij in al de uitingen van hun openbaar leven, vol van die liefde, hunne vorsten toejuichen met den vaderlandschen kreet: *Leve de Koning! Leve de Koninklijke Familie!*

De gansche zaal, die deze rede verscheidene malen had toegejuicht, herhaalde dezen kreet.

Voor de tweede maal nam nu de hr. Wouters het woord.

Deze tweede heildronk luidde als volgt en werd insgelijks daverend toegejuicht:

Mijnheeren,

Laat mij toe nogmaals 't woord te nemen en, in naam van den *Cercle*, u voor te stellen een dronk van innige erkentelijkheid te brengen aan het Stadsbestuur van Antwerpen.

Toen in 1852 eenige mannen, vrienden der Kunsten en verkleefd aan het Vaderland, zich bezielende aan de overleveringen onzer aloude gilde, den *Cercle Artistique* van Antwerpen stichtten, gaven zij aan deze instelling haar karakter, met er als doel voor te stellen alles wat strekt tot ontwikkeling en den vooruitgang der kunsten, wetenschappen en letteren.

Steeds is de *Cercle* getrouw gebleven aan deze hooge zending.

Hem behoort het dus heden, in naam der Belgische en vreemde artisten, of liever in naam der hoogere belangen van de Kunst, de Stad Antwerpen geluk te wenschen en te bedanken voor den onschatbaren dienst, welken zij aan het Kunst-België heeft bewezen. *(Algemeene en geestdriftige toejuichingen.)*

Met dit prachtige paleis, welk wij dezen morgen ingehuldigd hebben, op te richten voor onze kunstschatten, heeft de Stad Adtwerpen te recht den dank des Vaderlands verdiend. (*Nieuwe toejuichingen.)*

Wanneer ik voor mij de beeltenis beschouw dier groote mannen, welke ons omringen en wier genie België heeft vereeuwigd, vraag ik mij inderdaad af, welk verhevener, grooter en nuttiger werk men zou kunnen oprichten, dan een tempel waardig de onsterfelijke gewrochten onzer meesters tot schuilplaats te dienen, en aldus aan het volk den roem van zijn verleden en zijne plichten voor de toekomst te herinneren?

Ik ben gelukkig en fier, in naam van den *Cercle Artistique*, hier bij deze gelegenheid aan het Gemeentebestuur van Antwerpen de eerbiedige hulde van onze diepe erkentelijkheid te mogen aanbieden. *(Toejuichingen.)*

Met geluk vereenig ik in deze hulde den naam van zijnen eersten magistraat, onzen geliefden burgemeester, M. Leopold de Wael (*Langdurige onderbreking van toejuichingen en kreten*: Leve de Wael!), dit toonbeeld van rechtschapenheid en loyauteit, welke de dankbare stad Antwerpen reeds heeft geplaatst op den rang zijner meest verkleefde zonen. *(Nieuwe uitbarsting van toejuichingen.)*

Ik zou niet rechtvaardig zijn, Mijnheeren, indien ik u niet vroeg insgelijks bij dezen toast van dankbaarheid aan te sluiten, de hoogere ambtenaren, die den *Cercle* wel de eer hebben willen aan doen zich bij hem te voegen, om met luister deze groote kunstgebeurtenis te vieren. Met de innigste voldoening richt ik in deze gelegenheid gansch onzen dank aan den achtbaren luitenant-generaal M. baron Jolly, den verhevensten vertegenwooordiger in ons midden van de krijsoverheid; ik vereenig met vreugde in deze dankbetuigingen den achtbaren gouverneur der provincie, den hr. baron Osy, wiens volmaakte vriendelijkheid en hoffelijkheid algemeene toegenegenheid verwekken; eindelijk, ik sluit daarbij aan den generaal David, den waardigen en verkleefden opperbevelhebber onzer burgerwacht. *(Toejuichingen.*)

Al deze geerbiedigde namen versmeltende in de uitdrukking onzer innige dankbaarheid, verzoek ik u, Mijnheeren, met mij te drinken aan onzen welgeliefden Burgemeester, M. Leopold de Wael, aan generaal baron Jolly, aan den achtbaren gouverneur, den hr. baron Osy, en aan generaal David!

Toen de bravos geëindigd waren nam de hr. schepene Jos. Lefebvre het woord en drukte zich volgenderwijze uit in naam van het Stadsbestuur:

Mijnheeren,

De achtbare voorzitter heeft wel aan het gemeentebestuur, dat ik hier vertegenwoordig, de uitdrukking der

dankbare gevoelens willen richten van de talrijke kunstenaars, wier tolk hij hier is.

Ik ken gelukkig hem te zeggen, aan u allen ook, Mijnheeren, dat het gemeentebestuur verheugd is over dit blijk van genegenheid. Het heeft slechts zijnen plicht gedaan door het oprichten van dit monument, waar de schoonste perels onzer kunstkroon kunnen bewaard blijven; een monument waar die perels kunnen schitteren in al hunnen glans voor onze bekoorde en verblinde oogen en waar zij op onze inbeelding en op ons hart, den machtigen invloed der waarlijk schoone dingen kunnen uitoefenen.

Uwe beroemde voorgangers en gij zelven, MM., hebt die juweelen vervaardigd. Wij kunnen niet beter doen dan het schrijn leveren, waarin zij bewaard moeten worden; dan een heiligdom te openen, waarin de talrijke bewonderaars der kunst, de leerzuchtigen gemakkelijk deze onnavolgbare meesterstukken kunnen bemonderen.

Eene dergelijke onderneming moest de eenparige toegenegenheid vinden, niet alleen bij de Antwerpsche bevolking, welke zoo veel prijs hecht aan al de uitdrukking der kunst en die op hare kinderen, welke haar beoefenen, zoo fier is; die te midden der staatkundige gebeurtenissen levendig en hoogmoedig hare oude meesterstukken bewaart - maar ook bij alle Belgen in 't algemeen; bij allen die, heel de wereld door, het schoonheidsgevoel bezitten.

De ondernomene taak was niet ondankbaar. De steun en de toegenegenheid ontbraken ons niet. De regeering kwam ons ter hulp met eene subside van een milloen, behalve eene tegemoetkoming voor het uitvoeren van beeldhouwwerk van de buitengevels.

Ik neem deze gelegenheid te baat om de regeering in naam van het bestuur, in naam van geheel de Antwerpsche bevolking, hierover de bedanken.

Overal ontmoetten wij enkel welwillendheid en aanmoedigingen. Men hielp ons met raadgevingen, men stelde zich met ware toewijding te onzer beschikking om alles te kunnen daarstellen in de orde welke gij kunt bewonderen.

Talrijk zijn de zelfopofferingen, die men ons betoonde en hoe zwaar de taak ook voorkwam, toch werd zij in dergelijke voorwaarden licht.

Maar al hebben wij enkel onzen plicht gedaan, al hebben wij zooveel anderen te bedanken die ons ter hulp kwamen, toch doen ons de woorden van erktelijkheid die wij gehoord hebben goed. Wij vinden daarin eene nieuwe getuigenis van toegenegenheid, de uitdrukking van een onuitwischbaar kunstgevoel, eene aanmoediging waaraan wij den hoogsten prijs hechten, omdat zij ons aantoont dat, wanneer het den kunstroem onzer stad geldt, alle harten gelijk kloppen.

Deze redevoering werd insgelijks warm toegejuicht, waarna de hr. Gouverneur nagenoeg alsvolgt hulde bracht aan de jongere kunstschool:

Mijnheeren,

De achtbare schepene M. Lefebvre, heeft wel het deel willen herinneren, dat de Regeering in het oprichten van het nieuw Museum genomen heeft.

Ik bedank hem er om, dit in zulke vleiende bewoordingen te hebben gedaan.

De Regeering zal altijd bereid zijn meê te helpen tot de ontwikkeling onzer Academie van Schoone Kunsten, een van de eeretitels der Rubensstad.

Ik kan u ook verzekeren dat de provincie, in de maat harer zwakke krachten, altijd ook dat voorbeeld zal volgen in het belang der schoone kunsten en ten voordeele van die schilderschool, waarop wij rechtmatig fier zijn.

Dezen morgen waren wij gelukkig die prachtige zalen te kunnen aanschouwen, dermate geschikt dat zij aller bewondering opwekken.

Er zijn echter nog vele plaatsen open en daar is het dat ik hoop, weldra de werken te kunnen bewonderen van onzen tijd, die al onze trots en onze fierheid zijn; de jongere school.

Als wij slechts de oogen slaan in de aanpalende zaal, is het ons gegeven, werken te bewonderen, perels zal ik zeggen, die wij hopen eens in onze museums te zien prijken.

Ik heb de vleiende woorden van M. den voorzitter niet verdiend, en ik heb dus eene schuld van dankbaarheid te betalen.

Ik wensch een heildronk uit te brengen aan de jongere school, die hier zoo luisterrijk is vertegenwoordigd.

Aan de jongere school, aan hare toekomst, aan haren roem.

Te recht werden deze woorden herhaalde malen door toejuigingen onderbroken.

De hr. Frans Van Kuyck, voorzitter der afdeeling van Beeldende Kunsten, dronk de gezondheid der vreemde artisten, die de opening van ons nieuw Museum waren komen bijwonen, zooals voorheen de artisten aan de feesten der Lucasgilde deel namen, doch vooral aan den grijzen hr. Portaals die door ziekte belet was geweest naar Antwerpen te komen, en aan den hr. Verlat, om dezelfde reden belet.

Aan de hhr. Victor Wouters, den waardigen voorzitter van den *Cercle*, en aan den hr. Smekens, voorzitter van de Maatschappij voor Schoone Kunsten, werd gedronken door generaal David, waarop de hr. Smekens antwoordde.

De hr. Stallaerts dronk aan Antwerpen, de stad van kunst, wier gastvrijheid over heel de wereld beroemd is.

Een heildronk, die vooral geestdriftig werd toegejuicht werd nog door den hr. Frans Van Kuyck gedaan aan de hhn. Jac. Winders en Van Dyck, de scheppers van het nieuw Museum.

De laatste toast werd gedaan aan de Drukpers door den hr. Frans Gittens, en dit in zeer geestige bewoordingen, die ieder tot lachen dwongen.

In den loop van den avond ontving de hr. Wouters het volgend telegram uit Oostende:

'De koning gelast mij den voorzitter van den *Cercle Artistique* van Antwerpen dank te zeggen voor den heildronk aan Z.M., zijne dankbaarheid te betuigen aan de burgerlijke en krijgsoverheden, aan de Belgische en vreemde artisten die de opening van het nieuw Museum vieren, voor het onthaal welk zij geschonken hebben aan den toast van den voorzitter en voor de gevoelens door U uitgedrukt in hunnen naam.'

De herinneringsmedalie der opening van het nieuw Museum is zeer schoon. Zij bevat langs voor den welgelukten voorgevel en in de verdieping een der zijgevels van het paleis der hhr. Winders en Van Dijck, met het opschrift *Museum van Schoone Kunsten* en van onder: *Plechtig geopend op 11 Oogst 1890:* aan de achterzijde het wapen van Antwerpen.

Deze medalie is vervaardigd door den hr. F. Baetes, onzer stad, die niet meer aan zijn proefstuk is, doch eens te meer lof verdient.

Het koren.
Zingdicht.

Geef ons heden ons dagelijksch brood.

I.

Recitatief.

De landman heeft plechtig het kruis
Geslagen ten hoeke van 't land;
Hij trekt nu vol hope naar huis,
De blinkende spade ter hand!
Hij zegt tot de zijnen zoo blij:
‘God geve, dat 't weeldrig gedij'’
   Het werk is gedaan:
   Het goudene graan:
Ligt warrem gedekt onder de aard;
Gezegend zij Hij, die alles bewaart!...

En nu de winter komt, die 't al in sluimer kust
   En noopt tot dood of rust!...
Doch 't koren, - 't koren in den grond
Ligt kiemensvaardig en gezond;
Het heft zijn steeltje stil omhoog
In levenbarend vreugdbetoog,
En wijst herleving na den dood,
De Lente na den winternood!...

Aardgeesten.

Een zacht gelispel
   Zweeft over de aard...
Een' levenstrilling
   Die vreugde baart!

De beekjes kabb'len,
   Van boeien vrij!
De bietjes gonzen:
   't Wordt lentgetij!

De bloempjes geuren
   In tuin en dal,
De vogels kweelen
   In vreugdgeschal!

De boomen ruischen
   Een wonderlied;
Gods stemme gallemt:
   Ontwaakt! geniet!...

De Zang der Natuur.

KOOR.
Hoezee! zo komt daar, de schoone,
Met blâren en bloemen gelaân;
Ze draagt de frischheid ter kone
En zaait blijheid op haar baan!
Ze trekt bevruchtend door de dalen,
Zweeft bloemen zaaiend door de wei,
Doet 't ruischend woud met lover pralen
En legt op aarde een bloemensprei.
En al wat aâmt of groent omneder,
Ontwaakt in liefde en levenslust,
En groet de Lente lief en teeder,
Die de aarde in leven heeft gekust!

ARIA.

De Zang der Menschheid.

HALFKOOR.

KINDEREN.
Wij groeten de Lente,
Het vroolik getij;
Wij juichen en zingen,
Het harteken blij!
Aan alles is leven
En blijheid hergeven!
Nu vlechten wij kransen,
En dansen we in 't rond;
Het dansen en spelen
Maakt frisch en gezond!

JONGE LIEDEN.
Gegroet zij de Lente
Met bloemen en blaân,
Die blijheid en wonne
Verwekt langs heur baan!
Nu mogen wij minnen
Uit ziel en uit zinnen,
Met kloppend gemoed,
Der Lente ten groet!..

MANNEN EN VROUWEN.
Gegroet zij de Lente
Van jong en van oud;
't Komt alles in 't leven
In veld en in woud!

't Is alles herboren:
Te velde staat 't koren
Vol jeugdige kracht,
Der aarde tot pracht!

Lied der Winden.

KOOR.
Op onzen tocht door 't hemelgebied,
Wij vangen en dragen het juichende lied
Van 't koren, het koren!
Van 't rijzende, wieglende koren,
Dat 't aardrijk doet hooren
Met hoopvol gemoed,
Zoo zacht en zoo zoet!

De scheppinge trilt van zalig genot:
Zij looft de macht en de goedheid van God,
Dit 't koren, het koren
Het droomende, wieglende koren
Doet bloeien ter voren,
De rijkdom der aard,
Die hope baart!

De boomen ruischen 't machtig akkoord:
Wij voeren 't over 't aardrijk voort:
Het koren, het koren!
Het goudene, 't wieglende koren
Wordt rijp in 't zonnegloren!
De Heer is wijs en goed,
Die 't menschdom voedt!

II.

Recitatief.

De zomer zendt heur gloênde stralen
Op wouden, velden, bergen, dalen;
In 't lommer van het frisch geblaart,
Ligt 't ooft te blozen in den gaard!...
De lieve vogels moê gezongen,
Verzorgen angstig hunne jongen,
Terwijl de vischjes, vreugde zat,
Blij spelen in het lauwe nat!
En daar, in 't blakend zonnegloren,
Staat droomend, 't golvend koren,
Terwijl Zefier met zacht geweld
Die zee doet wieglen over 't veld!...
De blauwe korenbloemen fonklen,
Door 't hallemgewemel, naar omhoog:

De bloedroô kollen, lijk karbonklen,
Vertoonen zich aan 't minnend oog!..
En fier en hopend, 't hoofd vol droomen
Men ziet den braven landman komen,
Terwijl de leeuwerik ten hemel rijst
En in zijn lied Gods goedheid prijst!..
Ja, heel de schepping trilt van weelde,
Van zoeten vreê, van werk en moed!..
De hoop, die 's werkers harte streelde,
Wordt waarheid nu, in overvloed!

ARIA.

Lied der Maaiers.

Sa! makkers, als moedige helden,
Het koren gemaaid in de velden!..
Het wakker haantje heeft gekraaid,
En de oosterkimme glanst en laait!..
Wijl blijde liederen klinken,
Dat onze zeisens blinken,
En dat ons vreugdgezang
Ten hooge stijge in dank!

Lied der Bindsters.

Sa, mannen, getoond uwe krachten:
Het koren gemaaid, want wij wachten!
Als zwaardenklank uw zeisens slaan:
Op 't veld geveld het gouden graan!
Wijl blijde liedren klinken,
Dat uwe zeisens blinken,
En dat ons vreugdgezang
Ten hooge stijge in dank!

MAAIERS EN BINDSTERS.
Sa, makkers, aan 't maaien
Met vlijt en met moed;
Het golvende koren
Gespreid voor uw voet!
Sa, mannen, aan 't maaien
Met vlijt en met moed!
Wij volgen uw sporen
In zwoegenden stoet!

EEN MAAIER EN EENE BINDSTER SAMEN.

De zeisens hergalmen,
't Zijn wapens van vrêe;
Druk vallen de halmen,
Bij 't juichend *hoezee!*

ALLEN.
Sa, makkers, enz.

Sa, mannen, enz.

EEN MAAIER.
Maar helaas! ziet aan 't Noord:
Er stijgen sombre wolken;
Ze rollen gruwzaam voort!
Helaas! helaas! men hoort,
Den donder grommen in de kolken!

ALLEN.
Helaas! helaas! het korengraan!
De storm zal het te gronde slaan!

III.

De Storm.

Recitatief.

Op aarde zinkt een schrikbre nacht!
De noordwind loeit met helsche macht:
Hij zweept en velden woud in 't ronde;
De regen plast in vloed te gronde;
De bliksem slingert slangen vuur,
De donder doet het aardrijk beven;
Het is een ijslijk, aaklig uur,
Waar 't hart verwart en dood en leven!

Tusschen dit hoor:

BEDE DER MAAIERS EN BINDSTERS.
O Heer der Heeren, spaar
Ons leven en ons koren;
't Is al in noodgevaar,
Wil onze beê aanhooren!
Geef rust aan de aarde weer;
Weerhoud, o goede Heer!
't Vernielend, vreeslijk wonder:
Verdrijf van ons den donder;
Wij smeeken u, o Heer!
Doe weer de zonne gloren:
Bewaar ons gouden koren!

De Storm.
(Voortzetting.)

En angst, vernieling, ramp en dood
Doorsiddren gansch de streek in nood;
En lijk een zee met woelge baren,
Verwringt zich 't veld met korenaren;
De hoop verdwijnt uit 's landsmans hart

Maakt plaats voor treurnis en smart.

Bede.
(*Voorzetting.*)

Wij smeeken u, o Heer,
Doe weer de zonne gloren:
Bewaar ons gouden koren!

De Storm.
(Voortzetting.)

Maar zie, de kim begint te klaren:
Het woelig tempeest gaat bedaren!
O heil! de hooge macht gebiedt;
De zon weer glinstert in 't verschiet;
De sombre wolken drijven onder.
Hij, die en werk beloont en moed,
Komt 's landsmans beê te aanhooren:
Der aarde liet hij overvloed
Van gouden koren!

Na den Storm.

Dank- en Vreugdelied.

EEN GROEP LANDSLIEDEN.
Gezegend zij de Heer!
Het onweer is, voorbij!
Blij glanst de zonne weer,
En ademt men nu vrij!

Gezegend zij de Heer!
Hij spaarde 't korenveld!
Het hart krijgt hope weer,
De vreugde zij hersteld!

ALLEN.

MAAIERS.
Sa, makkers, aan 't maaien
Met vlijt en met moed;
Het golvende koren
Gespreid voor uw voet!

De zeisens weêrgalmen!
't Zijn wapens van vreê! -
Bij 't vallen der halmen
En 't klinkend *hoezee!*

Dan maakt men van 't koren
't Gezegende brood,
Om 't menschdom te voeden
In vreugd en in nood!

BINDSTERS.
Sa, mannen, aan 't maaien
Met kracht en met moed;
Wij volgen uw sporen
In juichenden stoet!

Uw zeisens weêrgalmen,
- 't Zijn wapens van vreê!
Wij garen de halmen
Al zingend: *hoezee!*

Dan bakt men met 't koren
't Gezegende brood.
Om kloek ons te voeden
In vreugd en in nood!

IV.

EINDKOOR.

O! koren! zegen van den Heer!
Als de Aard', de moeder aller leven,
U de eerste kiemen voelde geven,
Dan joeg heur boezem goddlik teêr;
Want zij begreep in heure droomen,
Dat eens heur Zoon - de Mensch zou komen,
Die door zijn arm - en geesteskracht,
Hier heerschen zou met vorstenmacht!
In eedle fierheid dan ontgloeiend,
Ontwaarde zij in heuren schoot
De vruchtbaarheid zoo wondergroot,
Die altijd gevend, altijd groeiend,
De macht verwon van nood en dood!
Sinds eeuwen thans, voedt gij, ô koren!
Den vorst der aarde, machtig, groot;
Gij sterkt Hem op zijn zegesporen
Bij leder glimmend morgenrood!
Gij ligt in hutten en paleizen,
Gelijk, ter liefdetafel neer,
En als onz' beden opwaart rijzen,
Elk hart, o koren! smeekt den Heer,
Dat Gij ons daaglijks moget spijzen!

P.P. DE NYS.

Komen, 21 Juli, 1890.

Een Japansch Sprookje.
De goede zoons Mosa, Koewakkio en Oscha.

Er was eens eene arme vrouw, en die had drie zoons. Gansch alleen moest zij zich zelven en hare kinderen voeden, want zij had geen ouders, ook geen broeders of zusters of andere verwanten, die haar hadden kunnen bijstaan. Haar man was vroegtijdig gestorven, toen de kinderen nog klein waren, en zoo hadden de hulpelooze schepseltjes niemand meer dan hun moeder, die zelf nog jong en tenger, zwaar moest arbeiden, om hare plichten jegens de drie kinderen na te komen. Daar echter de kleine knapen gezond waren, en niettegenstaande het karig en slecht voedsel heerlijk opgroeiden, verloor de arme vrouw geen moed en werkte onverdroten voort van den vroegen morgen tot in den laten nacht.

Een jaar na het ander verging, en toen de zoons begrijpen konden, wat hun goede moeder al voor hen gedaan had, drong reeds vroeg de dankbaarheid in hunne kleine harten, en liefdevol omringden zij haar, wanneer zij 's avonds vermoeid te huis kwam; en toen zij nog wat grooter werden, vroegen zij zelfs, den lekkeren rijst, die nu en dan op feestdagen op de tafel der arme weduwe verscheen, niet meer alleen te moeten eten, doch hem met de lieve moeder te mogen deelen. Maar dat wilde zij niet toestaan. ‘Ik mag gierst evenzoo graag,’ sprak zij vriendelijk, ‘en laat u gaarne de rijst, want gij zijt nog niet volgroeid, en moet krachten krijgen.’ De onbaatzuchtige liefde, welke deze vier menschen immer vaster aan elkander verbond, maakte hun leven, hoe armoedig het ook was, toch tot een paradijs, en wanneer zij zich 's avonds te ruste legden, hadden zij geenen anderen wensch, dan gezond te zijn en bij elkander te kunnen blijven, en dat was het eenig en alleen, wat zij van den Hemel afsmeekten.

Menigmaal was het gebeurd, dat deze of gene kinderlooze rijke man, die de prachtige blozende knapen op straat zag, in de hut trad, en de moeder een mooie som+

+ (Uit *Japanische Marchen* von J.W. BRAUNS. Glogau, C. Flemming. 1890.)

gelds bood, als zij hem een van hen wilde overlaten. Maar daarvan wilde zij niet hooren! Konden anderen zulk een overeenkomst aangaan, zij was daartoe niet in staat, - haar hart kwam tegen zulk een daad op. Wel had zij het geld kunnen gebruiken, en een eter minder legde ook wat in de weegschaal; doch deze gedachten vielen de arme vrouw niet eens in, en wanneer dan de rijke heeren mismoedig en zelfs gramstorig de hut verlieten, troostte zij zich met het bezit der lieve jongens, die zich vol dankbaarheid om haar drongen, aan haren hals hingen en haar beloofden, haar nooit of nimmer te bedroeven.

Deze beloften hielden zij dan ook, en als zij volwassen waren, keerde zich de verhouding om, en nu voeden zij hunne moeder, die te huis bleef en voor het huishouden zorgde.

Mosa werd een visscher. Hij voer den grooten stroom, aan welks oever het dorpje lag, onverdroten op en af en wierp zijne netten uit; later, toen hij het noodige geld daartoe bijeengebracht had, nam hij zelfs een karpervijver in pacht en bracht de kostelijke visschen naar de nabijgelegen stad, waar zij door de rijken met voorliefde gegeten werden.

Kwakkio en Oscha werden hovenier en landbouwer, en wonnen hun levensonderhoud in het werk, dat zij op de velden en in de hoven der aanzienlijke grondbezitters vonden.

Nu was natuurlijk de bittere armoede uit de hut geweken; de zoons verdienden zooveel, dat geen van hen, en allerminst de moeder behoefde honger te lijden; ook hadden zij allen een fatsoenlijk kleed, en hadden zich voor de buren niet te schamen, wanneer zij over de straat gingen. De hut scheen niet meer zoo armoedig als voorheen, alles was goed in orde gebracht, de vensters waren steeds met goed, wit papier beplakt, alles zag er zindelijk uit, een cederboom en een roodbloeiende camelia prijkten voor de deur, zoodat het geheel een net uitzien had. Glasvensters had het huisje wel niet, gelijk wij ze hebben; doch in den tijd, waarin onze geschiedenis valt, was er in Japan nog volstrekt geen glas. Opdat het nu in de hutten niet stikdonker zou zijn, terwijl in den winter, wanneer de storm loeit, gansch open vensters ook geen dienst zouden doen, plakte men van oudsher papier in de plaats der

ruiten, zoodat de kamer een verzacht en aangenaam licht heeft. Deze papiervensters ziet men meest ook nog heden en een echt Japansch huis, volgens den ouden trant, heeft geen andere vensters. Of nu in een huis fatsoenlijke of onfatsoenlijke lieden wonen, kan men aanstonds aan de vensters zien; in een goed huishouden worden deze hersteld en met nieuw papier geplakt, wanneer zij schade hebben geleden. En dit was nu ook in het huisje der weduwe het geval; de zoons zorgden er steeds voor, dat 't er netjes uitzag. De weduwe mocht dus wel van het leven genieten; intusschen was toch, ofschoon de grenzelooze armoede van vroegere dagen geweken was, aan een wezenlijken welstand of aan een leven zonder zorgen niet te denken. Wanneer eenmaal de nood zoo geheerscht heeft als in de hut der weduwe, dan is het moeilijk, zich door den arbeid der handen een gemakkelijk bestaan te verschaffen, en hoe vlijtig Mosa, Koewakkio en Oscha ook waren, zoo konden zij toch immer slechts voor den nooddruft van den dag zorgen opdat nu de familie niet nog meer last zou te dragenhebben, besloten de oudste en de jongste der broeders, Mosa en Oscha, niet te trouwen. ‘Wat zou er dan van onze goede moeder worden?’ spraken zij. ‘De kleine kinderen zouden al de rijst alleen noodig hebben, en de oude moeder heeft het wel aan ons verdiend, goed verzorgd te worden!’

Bij deze rede liet Koewakkio het hoofd zinken, en toen zij aandrongen om hun te zeggen wat hem drukte, bekende hij openhartig, dat hij een goed, braaf meisje kende, dat hij graag huwen zou, als zijne moeder het toeliet en haren zegen tot de verbintenis schonk.

‘Goed’, zeiden Mosa en Oscha, ‘wat wij doen en als recht aanzien,’ hoeft gij niet op u toe te passen. Trouw maar; dan krijgt onze moeder hulp en wij willen graag voor uwe kinderen, indien deze u gegund worden, ook arbeiden.

Koewakkio dankte zijne broeders en verzekerde, dat zijne toekomende vrouw bescheiden en braaf was en voor hen allen goed zorgen zou, als voor hem zelven. En bewogen mengde zich de moeder in het gesprek, en verklaarde dat zij hare dankbaarheid niet beter bewijzen konden, dan indien een van hen trouwde, en zij het geluk mocht hebben, kleinkinderen te bezitten. Zoo werd de

zaak dan tot algemeene voldoening afgemaakt en Koewakkio wachtte niet, om oen vrouw in huis to brengen, welke inderdaad het geluk der familie in hooge mate vermeerderde. Na een jaar droeg Koewakkio een aardig, klein zoontje in den arm, dat allen, en niet het minst de goede moeder, de grootste vreugde verschafte.

Nu hadden zij wel recht gelukkig kunnen zijn, want de drie broeders waren immer even vlijtig, en Mosa en Oscha namelijk lieten geen oogenblik onbenuttigd voorbijgaan, en dachten nooit aan zich zelve, maar aan hun oude moeder, en de kleine familie des broeders. Daar werd plotseling de oude weduwe krank, en het scheen alsof de dood in de lieve, oude hut, zijnen intrek nemen wilde. Jammerend zaten de zoons aan het leger der kranke, naar wier zware ademhaling zij onophoudelijk luisterden, en voor wier genezing zij vurige gebeden ten hemel zonden. Op eens sloeg zij de oogen op en sprak met nauwelijks hoorbare stem: ‘Mosa, lieve zoon, ga tot uw karpervijver, en haal mij daaruit een dier schoone visschen, kook hem en breng hem mij; wanneer ik daarvan gegeten heb, zal het mij beter gaan.’ Alle hoorden deze woorden en waren zeer verschrikt; Mosa kreeg schier geen adem meer. Het was winter immers, de sneeuw lag voethoog, en de vijver was dik met ijs bedekt. Hoe zou hij aan een karper geraken? Doch om zijne moeder te gehoorzamen, stond hij aanstonds op, nam zijn bijl op den schouder en ging zonder dralen tot den karpervijver. De zon was reeds ondergegaan, toen hij aldaar aankwam; helder steeg de maan aan den klaren hemel; een ijzige wind waaide over de velden, en boog de struiken, die aan den oever des vijvers stonden, heen en weer. Mosa nam de aks van den schouder, en hakte duchtig in de dikke ijskorst, kon hij ze doorbreken en een groot gat maken, zoodat hij er met den arm doorkon, dan was er eenige hoop een karper te vangen. Deze hoop gaf hem moed; hij arbeidde uur en uur, doch zonder uitslag. Kleine brokjes van dik ijs vlogen rondom hem, doch aan een gat viel niet te denken; - het was alsof onzichtbare machten iedere kleine spleet die hij sloeg, weer lieten toevriezen. Opgewekt en zonder zich rust te gunnen, werkte hij den ganschen nacht en toen de dag aanbrak, legde hij uitgeput de aks neder. Zuchtend en moedeloos dacht hij aan

zijn goede, kranke moeder, en vol wanhoop wrong hij zich de handen. Dan, op eens voelde hij een wonderbare warmte door zijn lichaam stroomen, en een vredige gemoedstemming doordrong hem, gelijk hij nog nooit in zijn leven gevoeld had. Ras ontdeed hij zich van zijn kleederen en legde zich met zijn naakt lichaam op het ijs neder. En aanstonds begon het ijs rondom hem te smelten; hij zonk dieper en dieper, en toen hij het water om zijn ribben voelde spoelen, greep hij om zich heen, en had spoedig een schoonen, vetten karper in de hand. Hoe dankbaar de goede Mosa daarvoor was, laat zich niet beschrijven. Als een pijl vloog hij vooruit en trad bevend van vreugde in het huis. De karper werd toebereid, en als de kranke moeder daarvan gegeten had, verdween de koorts, zij kon weer met hare kinderen spreken en zag nu, het hart vol dankbaarheid, hare genezing te gemoet.

Doch zoo spoedig kwam deze niet, als zij allen hoopten; indien ook de zware ziekte geweken was, keerden toch hare krachten niet terug, en weken vergingen, zonder dat de arme vrouw van haar leger kon opstaan. Nu werden alle weer moedeloos en vreesden nogmaals, de geliefde moeder door den dood te verliezen. Doch terwijl zij nu op zekeren nacht weeklagend om haar bed vereenigd stonden, sprak zij tot Oscha: ‘Ga in het bamboesbosch, mijn lieve zoon, en haal mij bamboesscheutjes; zij alleen kunnen mij mijne krachten terugschenken.’ Ach, nog was de winter niet ten einde, sneeuw en ijs lagen nog immer op de aarde en daar de bamboescheutjes eerst door de warme lentezon uit den bodem gelokt worden, zoo was er geen hoop, dat Oscha den wensch zijner moeder zou kunnen vervullen. Niettemin stond hij aanstonds op, nam zijne spade ter hand, en trok naar buiten. Niet ver van daar bevond zich een dicht bamboesbosch, doch de sneeuw lag zwaar op de teedere takken, en boog twijgen en bladeren, zoo zeer op elkander dat men nauwelijks in de dichte massa dringen kon. Doch Oscha kende geen hinderpaal, wanneer er sprake was, een wensch zijner moeder te vervullen! Met een krachtigen arm scheidde hij de twijgen uit elkander, en ving aan met de spade in den hard gevroren bodem te graven. Zwaar was de arbeid, en trots de koude vloot hem het zweet van het voorhoofd. Een uitgestrekte plaats bevrijdde hij van de sneeuw, en als hij groef en groef, daar

- o wonder! - werd de aardbodem plotseling week, en de teederste bamboesscheutjes, die in Japan een geliefkoosde lentespijs zijn, bevonden zich voor hem. Zooveel hij van de kostelijke vrucht zamelen kon, pakte hij in een bundel samen en droeg ze van vreugde stralend naar huis aan zijn moeder; en als zij zich daaraan verkwikt had, stond zij gezond van haar leger op en verheugde zich weder over haar behouden leven.

Nu heerschte weer geluk in het schamele huisje, en vol vertrouwen zouden de dagen van kommer spoedig vergeten zijn geworden, had het ongeluk, dat somtijds den mensch vervolgt, ze niet nogmaals opgezocht. Een hongersnood overviel de gansche streek; rijst en gierst waren mislukt, suikeraardappelen en rapen waren slechts weinig in getal, zelfs boonen waren er niet; waarmede moesten de menschen nu het leven behouden? Jammerklachten weerklonken overal, de arme lieden leden honger, werden krank en stierven. Wie geld had, kon het ongeluk het hoofd bieden en zich voedsel uit andere streken laten komen; doch slechts weinigen waren in staat, aan dezen weldaad deel te nemen. Onze oude weduwe met hare zoons, hare schoondochter en haar kleinzoontje beleefden slechte dagen, want zij hadden, als vele andere geen geld, en behielden met moeite het leven. Mosa en Oscha namen afscheid; zij wilden weg trekken, omdat zij de voedingsmiddelen der overige niet nog geringer zouden maken, wilden zich verre van daar eene bezigheid zoeken, en wanneer de nood voorbij zou zijn, terugkeeren. Met treurnis in het hart scheidden zij van hun moeder en vertrouwde haar welzijn aan Koewakkio's handen. ‘Zorg daarvoor,’ spraken zij, dat zij behouden blijve. opdat wij op het einde onzes levens den hemel kunnen deelachtig worden. Koewakkio beloofde, met alle inspanning van krachten voor zijn moeder te zorgen, en blikte diep bedroefd zijn broeders na, die zich met snellen stap verwijderden.

Koewakkio was het ernst, plechtige ernst met de belofte geweest, welke hij zijn broeders gegeven had. Doch de nood groeide elken dag aan; met zijn vrouw leidde hij een ellendig bestaan en kon niet begrijpen, hoe het mogelijk was, dat zij beiden met de nietige hoeveelheid voedsel, die zij zich gunden, zich voorsleepten. Alles wat zij konden verschaffen, stonden zij af voor de oude moeder en het

kind, en gelijk het vaak in de wereld gaat, dat de menschelijke natuur zich naar de toestanden des oogenbliks niet schikken kan, zoo waren ook juist nu die beiden niet te verzadigen. Meer dan eens dacht Koewakkio, wanneer hij levensmiddelen naar huis bracht, waarvan hij en zijne vrouw niet het geringste deel voor zich zelven namen, dat zij wel voldoende moesten zijn, om den honger zijner moeder en van zijn kind te stillen; doch daarin bedroog hij zich; weeklagend verlangden beiden meer en meer, zoodat hij eindelijk geen raad meer wist.

En terwijl hij nu in den nacht, nadenkend over dit vreeselijk noodlot, op zijn bedstede zat en niet slapen kon, verscheen hem opeens de geest zijns vaders.' Gij hebt genoeg gedaan, 'sprak deze tot hem,' en moogt nu ook eens aan u zelf denken! Hoe lang zal ik nog op uw moeder moeten wachten? Zij is oud genoeg en mag sterven - keer dus uw hand van haar af! Hoeft gij niet meer voor haar te zorgen, zoo kunt gij er u met vrouw en kind doorhelpen. Drie vinden wel hun voedsel, de vierde is te veel.

Koewakkio's haren rezen te berge, wanneer de geest verdwenen was. Wat had hij moeten hooren! Hij zijn moeder dooden! Goede God, het was een nare droom, dien hij van zich moest schudden, wilde hij niet voor eeuwig zijn geluk verderven! Hij stond op en liep naar huis; hij trachtte vogelen te schieten, zamelde kruiden, bessen en wortelen en bracht alles bij om de moeder een maal te verschaffen. Doch nacht op nacht zocht het spook hem op en schudde zijn zwakke krachten, die meer en meer uitgeput werden. Altijd opnieuw weerklonken de woorden in zijn ooren: 'Drie vinden wel hun voedsel, de vierde is te veel!'

Had hij den hemel vertoornd, dat deze een offer van hem verlangde? Er was niet aan te twijfelen! Met holle, uitgehongerde wangen blikte zijn vrouw hem angstig aan, wanneer hij rusteloos rondliep, en toen hij haar vertelde wat hem drukte, toen hij luid jammerend uitriep: zullen wij den kleine opofferen? want indien de Hemel een offer, verlangt zoo is het beter, dat het kind sterft dan de moeder; toen weende de arme vrouw bitterlijk, drukte haar zoontje vast aan de borst, en zeide dan: 'Koewakkio, waarom kan ik het niet zijn?'

Koewakkio deed haar begrijpen, dat zij zoo goed als hij

geleerd had honger te lijden, en dat de Godheid klaarblijkelijk daarmede niet voldaan was, indien zij opgeofferd zou worden. ‘Neen,’ zei hij, ‘laat ons de Godheid verzoenen! Denk aan Mosa en Oscha, en laat ons den knaap opofferen, opofferen voor de moeder, wier dagen de Hemel tot het uiterste verlengen moge!’

Diep terneergebukt en door den onspoed overwonnen, begaf zich Koewakkio met zijne vrouw, die het kind op den arm droeg, den volgenden morgen naar het bamboesbosch. Koewakkio groef met de spade een diep gat, waarin zij den lieven kleinen begraven wilden; zijn hart sidderde en meermalen, wanneer een vogel in de twijgen schreeuwde hield hij op en blikte om zich heen, als of hij redding zocht te ontdekken. Zoo duurde het lang, voor de kuil gemaakt was, doch eindelijk kwam de arbeid zijn einde nabij - nog twee steken met de spade en hij was klaar. Doch wat was dat? Klonk daar niet iets in de aarde? Was het niet, alsof de spade op iets hards stootte? Met een sprong hurkte Koewakkio neer om de zaak te onderzoeken on wat haalde hij te voorschijn? Een groote, blinkende kist, en die was zoo zwaar, dat Koewakkio een dikken hefboom nabij moest, om ze aan het daglicht te brengen. En toen de schoone kist daar voor hen stond, en de verbaasde Koewakkio het deksel opende, was zij geheel met schitterende goudstukken gevuld!

Vol vreugde klapten de echtelingen in de handen en de kleine jubelde luid mede, als verstond hij, wat gebeurde! Nadat de schat geborgen was, kocht Koewakkio levensmiddelen, en zond boden naar zijn broeders uit, die dan ook naar huis terugkeerden en zich met Koewakkio over den wonderbaar verkregen rijkdom verheugden. Toen zij echter hoorden, hoe de zaak zich toegedragen had, waren zij overtuigd dat de Hemel Koewakkio, den trouwen zoon, had willen beloonen, en nu beminden zij elkander nog meer dan vroeger en verzorgden samen hun goede moeder tot aan het einde haars levens.

Charleroi.

AUG. GITTÉE.

Onze Vlaamsche Kringen.
Kunstgenootschap de Kerels, te Roeselare.

Den 10 Juli 1886 werd deze letterkundige kring gesticht, wiens doel en streven besloten ligt in den maatschappelijke naam DE KERELS, en de kenspreuk *Geene Taal*, *geen Volk.*

Een algemeen overzicht der werkzaamheden sedert het bestaan, zal toonen dat de kring uit ernstige elementen bestaat, die allen ter meest bewijzen geven van hunnen lever voor, en hunne gehechtheid aan onze geliefde moederspraak.

Leden. - DE KERELS werden door 14 leden ingericht. Alhoewel verscheidene dezer inrichters de stad moesten verlaten, toch hebben nieuwe bijtreders het getal deelnemers tot 23 doen stijgen.

Oefeningen. - Ten einde de beoefening der taal, zoowel gesprokene als geschrevene, te bevorderen, zijn de *voordrachten* en letterkundige *opstellen* verplichtend gemaakt voor al de leden.

Zoo zijn in de 109 zittingen, 63 *spraakoefeningen* gedaan, en 96 *werken van eigen vinding* ingediend geworden.

De voordrachten handelen over letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, natuurlijke wetenschappen, oudheidkunde, kunst en nijverheid. Wij mogen er met genoegen bijvoegen, dat verscheidene leden reeds vloeiend en met smaak een onderwerp mondeling behandelen.

Twee verbeterings-commissie's, ieder uit drie leden bestaande, beoordeelen beurtelings de schriftelijk ingediende werken,

Uitgaven. - Daarenboven hebben onze leden, in deze drie jaren, nog de volgende uitgaven in de kunstwereld gezonden:

EM. VAN DEN BERCHE-LOONTJENS. *Geschiedenis der Rederijkkamer S*^{te} *Barbara*, gezegd ‘de Zeegbare Herten.’ te Roeselare.

- *Wat geluk verliefd te zijn*, blijspel met zang in 2 bedrijven. P. DE CALUWE. *De Meststoffen.*

P.-P. DENYS. *Door de wereld*, gedichten.

- Eene gansche verzameling schoolboeken.

G. CALLEBERT-REYNAERT (met medewerking van ALF. LAGRAVIÈRE, JZ.) *Een Bloemenkrans*, dicht en proza uit de jongste schrijvers van Vlaamsch-België,

JULIUS RABAU. *Sergeant Bruno*, tooneelspel met zang in een bedrijf.

- *Vlaanderens opstanding*, aria voor barytonstem, woorden van P.P. DENYS, voorplaat door GASTON VALLAEYS.

- *De Jaargetijden*, kindertooneel op woorden van Prudens Van Duyse.

- *Het lied van de Kerels*, woorden van P.-J. MAAS.

- *Épithalame*, op woorden van Mev. CARLIER-VANBESIEN.

Feesten. - *Prijskamp.* Ondersteund door de Willemsfondsafdeeling onzer stad, schreven wij in den winter van 1886-87 eenen prijskamp uit van zang en tooneelkunde.

De optredingen geschiedden in de groote zaal der Harmonie, op 4 Zondagen.

Iedere maal werd er eene voordracht gegeven en het werkvolk werd op deze feesten uitgenoodigd.

De bekomen uitslag was overheerlijk. Telkens was de zaal te klein.

De sprekers, die wij hier openlijk onzen besten dank betuigen, om hunne talentvolle ondersteuning, waren de heeren DE GUCHTENAERE, leeraar aan de Nijverheidschool te Gent, VAN NESTE, oud burgemeester van Winkel-St-Elooi, J. MARÉCHAL, gewezen schoolbestuurder te Brugge en ROBBE (uit Brugge) die pas uit den Congo was teruggekeerd

Inhaling van den prijs van Rome.

De heer JULIUS LAGAE, een volkskind van Roeselare, behaalde in 1888 den grooten prijs van Rome in de beeldhouwkunst. DE KERELS sloten zich bij eenige zustermaatschappijen der stad aan, om den jeudigen kunstenaar eene prachtige lauwerkroón aan te bieden.

Rodenbachsfeesten. Het zelfde jaar, in September, werd de diepbetreurde ALBRECHT RODENBACH, stichter der Vlaamsche studentenbeweging herdacht. Ons lid, heer Julius Ronsse maakte deel van het inrichtend comiteit; de kring schaarde zich in den rouwstoet en doste met zijne zustermaatschappij de Rhetorika, een historischen groep uit van 106 mannen, waaronder een praalwagen, verbeeldende de verheerlijking van Breydel en De Coninck.

Boekerij. - Alhoewel wij pas ingericht zijn en slechts over een klein kapitaal beschikken, hebben wij toch eene boekerij weten te stichten, die reeds uit 183 werken bestaat. Dezen uitslag hebben wij grootelijks te danken aan de vrijgevigheid onzer leden; de hhn. Pol Loontjes, thans eerevoorzitter, en Luciaan Dorny-Degrendele.

Uit het voorgaande blijkt, dat het Kunstgenootschap DE KERELS eene nuttige instelling is, die reeds eenen zekeren en gunstigen uitslag heeft geleverd.

Voor de toekomst rekent de kring op de ondersteuning van allen, ten einde hem te doen gedijen, bloeien en vruchten dragen.

Een dringende oproep wordt gericht tot alwie de belangen en den vooruitgang onzer Vlaamsche Moederspraak behartigt. Dat men zich bij den kring aansluite: niemand zal om onze denkwijze afgewezen worden.

Zoo breke eens de dag aan, dat het genootschap DE KERELS, als eene glinsterende star aan Vlaanderen's kunsthemel zal prijken.

Wij laten hier ten slotte het *Lied van De Kerels* volgen, dat door den tegenwoordigen voorzitter, P.J. MAAS in 1886 gedicht werd.

Het Lied van de Kerels.

Al wie de Vlaamsche tale,
De Vlaamsche sprake mint,
Is welkom in ons midden
En wordt geteld als vrind.
Wie, wars van vreemde zeden,
Van laffe bastaardij,
Geen uitheemsch juk wil torsen,
Is welkom in onz' rij.

Refrein.

Want ja, hier wordt gestreden,
Voor de oude moederspraak,
Voor Vlaamsche taal en zeden,
Voor de eed'le Vlaamsche zaak.

Wie trotsch op vroegre grootheid.
Van eigen landaard houdt,
En vreemde grilligheden
Met vreemde klanken schouwt:
Wie, op der vaadren daden,
Met fierheid nederstaart,
En dan zijn borst voelt zwellen.
Wordt hier met vreugde aanvaard!

Wie trouw met ons wil kampen,
Waar 't Vlaandren's rechten geldt,
En ondanks schimpend spotten.
Nooit buigt voor vreemd geweld;
Wie Vlaandren's rijk verleden,
Zijn taal, zijn helden roemt,
Hem groeten wij als broeder,
Schoon bastaardij hem doemt.

Maar, hij die onbezonnen
Zijn eigen aard miskent,
En bedelende blikken
Naar 't wufte Zuiden wendt,
Hij blijve vrij hier buiten
Met zijn vernedering;
Neen, nooit klink' hier de stemme
Van eenen aterling!

Ja, 't bruist hier nog door de aadren,
Het vrije Keerlenbloed.
Dat vroeger steeds getuigde
Van deugd en heldenmoed!
En 't is nog niet verbasterd,
Dat fiere leeuwenbloed,
Maar zet hier nog de borsten.
In vaderlandschen gloed!

Boekbeoordeeling.

Kinderlooze moeder. Een Verhaal door Alph. Van Neste. Ieperen, drukkerij Karel De Weerdt, Rijselstraat, 59. 1890.

De vriendenkring was gevormd ten huize der gastvrije W^{e} Verstraeten. ‘Er heerschte echter dien avond, zegt de schrijver, een koele en koortsachtige geest over de vergadering.’ Dank aan een ongeval, door eene onhandige meid veroorzaakt, komt het gesprek van lieverlede op het hoofdstuk Dienstmeiden. ‘*Ten bewijze dat er ook goede dienstmeiden zijn, die hunne meesters dienen met zelfverloochening en innige verkleefdheid*, *dat er zelfs - en nog veel - gevonden worden*, *die het slachtoffer hunner meesters worden*’ vertelt een der aanwezigen de levensgeschiedenis van een arm buitenmeisje. Dat verhaal geeft den schrijver ons te lezen in ‘Kinderlooze Moeder.’

Ik wil rechtuit bekennen, dat ik bij de lezing heel weinig smaak vond in het inleidingshoofdstuk van het werk. Die gemaaktheid in de samenspraken, die bevende meid, die vallende koffiekopjes; die opstuivende mevrouw; die waggelende glazen (in vervanging van de gebroken kopjes) boezemden mij weinig belang in. Het werk ten einde gelezen, begreep ik maar niet, waarom de schrijver dat hoofdstuk er bijgevoegd had: daar het enkel bijdraagt om het verhaal onwaarschijnlijk, onwelvoegelijk te maken, en de zedelijke strekking, die er in besloten is, te verminderen.

Ik zegde *onwaarschijnlijk* omdat het niet aan te nemen is, dat een zoo uitgebreid verhaal als *Kinderlooze Moeder* op een enkel avondpartijtje verteld zou kunnen worden, in den vorm, dien de schrijver er aan gegeven heeft. *Onwaarschijnlijk*, omdat de schrijver zelf vergeten heeft, in welken aard hij ons den levensloop der ongelukkige Sophie opdisschen wilde. De verteller verdwijnt in sommige hoofdstukken, waar de schrijver zijne plaats bereidwillig inneemt. *Onwaarschijnlijk*, omdat, wanneer men aanneemt, dat zoo een verhaal in eenen vriendenkring wordt voorgedragen, er toch licht door een der aanwezigen al eens eene opmerking zou gemaakt worden, dat er toch wel ergens eene onderbreking zou hebben plaats gehad, die den geest wat ontspant, die eene kortstondige afleiding bezorgt en met des te meer nieuwsgierigheid naar 't vervolg reikhalzen doet.

Onwelvoeglijk; omdat het verhaal gedaan wordt in de tegenwoordigheid der twintigjarige, aanbiddelijke Leona, de dochter des huizes. Had de verteller dan geen begrip van het midden, waarin hij zich bevond? Was er dan nie-

mand onder de aanwezigen, die hem tot het gevoel der kieschheid kon terugroepen? Hoe moet Leona heel dat hoofdstuk, waar er spraak is van het '*Instituut van Doctor Hamerke*' aanhoord hebben? Neen! neen! neen! Hare waardigheid van eerbare dochter moet zich daartegen verzet hebben. Opbruischend is zij rechtgesprongen en heeft den onbeschaamden verteller den mond gestopt.....

O, thans begrijp ik waarom '*er een koele koortsachtige geest over de vergadering heerschte*' Een onbestemd voorgevoel, dat er iets akeligs op handen was, beving de aanwezigen. Dat voorgevoel had zich niet bedrogen.

Dank aan dat eerste hoofdstuk wordt het eenige doel van het verhaal te bewijzen, dat er goede dienstmeiden zijn, die wel eens het slachtoffer hunner meesters worden. - 't Is waarheid, maar niet hoog van vlucht. De schrijver schat zijn werk te gering. Er ligt drommels heel wat meer in zijn verhaal besloten.

Sophie, de heldinne, is een figuur, die de innigste belangstelling, het teederst medelijden inboezemt. Noem ze geen gevallen meisje. Noem niet - gelijk de schrijver - hem, die hare onschuld stool, haar *verleider.* Neen, spuw hem het woord, eerlooze doemniswaardige *verkrachter* in het laffe wezen! Ei! wat een akelig schepsel!

Ja, Lezer ook u zal verontwaardiging, 't voorhoofd doen kleuren; ook u zal het bloed onstuimig door de aderen vlieten, en als ge 't monster later onder den weekenden arm van Jan steendood ziet nederploffen, zal onwillekeurig 't gedacht bij u opwellen: vreeselijk! ijselijk! maar... verdiend.

Veel sombers biedt het werk u aan! Waarin onze toch Vlaamsche gewesten zijn *Instituten* als die van Doctor Hamerke mogelijk? Is het geen akelig voortbrengsel uit de Parijsche achterbuurten op onzen bodem overgeplant? O voor de eer van ons geliefd Vlaanderen late de schrijver ons de begoocheling, dat zulk instituut enkel in zijne verbeelding is ontkiemd na 't lezen van een monsterachtig Fransch drama!

Zou ook Zola zijnen invloed op onzen schrijver hebben uitgeoefend? Zou dan toch de toekonstige letterkunde niet langer de eeredienst zijn van het schoone? Zou men ze niet langer meer mogen verpersoonlijken in de reine maagd die onder den glans derzon in gulden luister straalt. Of zou men ze voortaan moeten afbeelden in vorm van een afzichtelijk zwijn, wroetend in modder en vuil!

Stellig 'Kinderlooze Moeder' is een werk dat denken doet.

Het legt getuigenis af van eene ernstige poging op letterkundig gebiedt. Kunnen wij den schrijver in den vorm, dien hij aan zijn werk gaf, niet goedkeuren; vinden wij sommige figuren te somber; sommige tooneelen te akelig:

wij brengen hulde aan het edelmoedig streven, dat zich in het werk veropenbaart. Hij, die niet ikzuchtig is, maar die de maatschappelijke kwalen rondom zich gadeslaat, zal '*Kinderlooze Moeder*' met vrudht lezen.

Taal en stijl zijn beter verzorgd dan in *Verhalen en Novellen* waarover wij voor eenige maanden spraken; ofschoon ons de eerste bladzijde van het werk nog een staaltje aanbiedt van die lange volzinnen, waar we toen ook een woord van repten.

Met voldoening zagen wij, dat de schijver in den heer Paul Gillon eenen aanmoediger gevonden heeft, die hem met raad en daad hulp verleent. De taak van Vlaamsche schrijver is zoo weinig opbeurend, zoo weinig bemoedigend, dat men het hart, den geest en de wilskracht van eenen apostel moet hebben, on niet onder de taak te bezwijken.

E. VAN LANGENHOVEN.

Jaarboek van het kunstgenootschap 'De Kerels' te Roeselare. 1890. Boekdrukkerij. J. Du Buisson-Clais.

Uit het algemeen verslag over de werkzaamheden der 'Kerels' dat wij in het jaarboek te lezen krijgen, blijkt: dat dit letterkundig genootschap uit 23 leden bestaat, die op 109 zittingen, 63 spraakoefeningen deden en die 96 werken van eigen vinding voordroegen - een tiental uitgaven in de wereld zonden - verscheidene leesten gaven, zelfs prijskampen van zang en tooneelkunde - die bij passende gelegenheden herinneringsdiploma's op perkament uitreikten - samen nuttige en aangename uitstapjes deden en zelfs eene boekerij wisten te stichten, die reeds 183 werken telt. Welgemeend is dan ook den lof, dien wij den wakkeren 'Kerels' om hunne vlijt toezwaaien in de hoop, dat zij daarin mogen volharden. Stellig kunnen zij aan vele letterkundige kringen tot voorbeeld gesteld worden.

In proza ontmoeten wij eerstens een tooneelspel *Sergeant Bruno*, door G. Callebert-Reynaert en Julius Rabau. Het is goed geschreven, bevat treffende toestanden en zal - ons dunkens - met bijval vertoond worden. De rol van Vitaal den boerenknecht, is echter wat met het haar getrokken.

2e Een heel merkweerdig artikel over de *Graveerkunst* en hare verschillende werkwijzen door G. Vallaeys.

3e Eene studie over het *vroegere Rechtswegen van Roeselare*, dat zeer leesweerdig is, door P.J. Maas.

4e Eene levensschets over Pieter de Ryckere (18e eeuw) volksdichter en Gildebroeder der Rhetorika te Roeselare door Van den Berghe Loontjens.

5e Een wetenschappelijk artikel over de *Boring* van eenen *Artesischen put* te Roeselare, door L. Coutrain.

Men ziet dat de Kerels zich vooral met de behandeling van ernstige onderwerpen onledig houden. Het verwonderde ons zeer in het jaarboek geene novelle of iets in dien aard aan te treffen.

De poëzie werd geleverd door P.J. Maas, Vermeulen, Denijs en Fernand Rodenbach, waarschijnlijk de broeder van den zoo betreurden Aalbrecht.

Maas gaf ons als oorspronkelijk het lied der Kerels en Nicolaas Zannekin, twee stukken, die van bezieling, van gloeiende liefde voor taal on land getuigen.

Hij vertaalde mede de heerlijke ballade van Schiller 'Der Taucher' en gelukte daarin op eene wijze die verdient geprezen te worden. - Zou het niet een onzer 'declamators' aandurven, dit prachtige dichtstuk op een der aanstaande winterfeesten voor te dragen?

Rodenbach behandelt weemoedige onderwerpen als 'het Kindeken op het graf' en de ballade: Dood... dood... dood...!

De versmaat, waarin dichter Vermeulen zijne 'Kerels' uitvoerde kwam ons minder gepast voor.

'De Kerels
Zijn perels
Van Vlaanderens kroon.
Gezellen
die snellen
Waar smaad geldt of hoon.'

Het herboren Vlaamsche volk van P.P. Denijs is een goed vaderlandsch dichtstuk, keurig van taal, verheven van opvatting en kloek van vorm.

Ziedaar de eerste lettervrucht der Kerels vol frisch levenssap. Geven zij er ons nog meerdere te genieten!

E. VAN LANGENHOVEN.

Boekwezendag te Antwerpen.

Van den 7 tot den 9 Augusti laatstleden heeft te Antwerpen ter gelegenheid van den 300e verjaardag van Plantyn's dood, een boekwezendag plaats gehad, waaraan de voornaamste boekenliefhebbers van de oude en de nieuwe wereld deegenomen of hunne bijtreding verleend hebben.

Deze vergadering stond onder het eerevoorzitterschap van Minister J. Van den Peereboom, den Gouverneur Baron Osy, den Burgemeester Leopold de Wael en den generaal baron Renette-Moretus.

De algemeene voorzitter was M.Ch. Ruelens, bewaarder bij de koninklijke bibliotheek te Brussel; de algemeene secretaris Max. Rooses, bewaarder bij het Plantyn-Museum, geholpen door Ch. Dumercy, boekliefhebber en Jan Boucherij, boekhandelaar.

De boek wezendag was in drij afdeelingen gesplitst: de eerste hield zich bezig met al wat op de boekdrukkunst betrekking heeft; de tweede met den eigenlijken boekhandel; de derde met de bibliotheken, de officieele uitwisseling van boeken, en de waarborg van den eigendom.

Des morgends werkte elke afdeeling afzonderlijk en des namiddags hadden de algemeene vergaderingen plaats.

De besprekingen en werkzaamheden werden goed gevolgd; verschillende belangrijke punten werden behandeld.

In de **Eerste Afdeeling**, voorgezeten door M. Busse, bestuurder der keizerlijke bibliotheek van Berlijn, bijgestaan door MM. Hayez, drukker te Brussel, en Jouaust drukker te Parijs, behandelde de heer Dauby, bestuurder van het staatsblad het punt: *Aanneming van een algemeen stelsel ter bepaling der formaten*, waarbij voorgeseld werd de benaming der formaten aan te duiden bij middel van het metriek stelsel. De bespreking van det vraagstuk was zeer levendig, en werd zelfs in de eerste algemeene vergadering voortgezet, alwaar M. Plon, uitgever te Parijs, het voorstel van M. Dauby bestreed. Eindelijk wordt aangenomen den wensch uit te drukken, dat de Bibliotheken, Vereenigingen of Syndikaten de papierfabri-

kanten zouden aanzetten voor hetzelfde formaat altijd dezelfde maat te gebruiken.

Verder wordt algemeen aangenomen den wensch uit te drukken, voor de wetgevende dokumenten en uitgaven in de verschillende landen een gelijkvormig formaat aan te nemen, bij voorbeeld datgene, wat België en Frankrijk tegenwoordig aangenomen hebben.

De bestuurder der school Etienne te Parijs, M. Magnuski, deelt eenige bijzonderheden mede over zijne school door den municipalen Raad van Parijs opgericht. De vergadering wenscht dat bij de verschillende staatsbesturen aangedrongen worde om eene dergelijke school tof stand te brengen.

De markies de Granges de Surgères (Nantes) spreekt over de plichten van den boekliefhebber in hunne bijzondere verzamelingen. Hij keurt de beschadiging af, welke sommige bibliofielen aan de boeken toebrengen door de bijzondere stempels of kenteekens, welke zij er op drukken. M. Buschmann (Antwerpen) behandelt het nut van eene algemeene geldige rangschikking der drukletters en geeft inlichtingen over de stelsels Didot en Fournier, M.F. Vander Borght (Brussel) volledigt het verslag van M. Buschmann.

M. Roger de Goey (Oostende) spreekt over het nut, dat eene goede alfabetische tafel bij een te raadplegen boek oplevert, en duidt middelen aan, om tot meer volmaaktheid te komen. Hetzelfde onderwerp wordt nog behandeld door Graaf J.J. de Daugnon (Milanen) die over de inhoudstafelen, alsmede over de registratie en de justificatie van het boek spreekt.

M. Aug. C. Aulit drukt den wensch uit scholen te zien oprichten voor het vervaardigen van kunstplaten, vooral met oog op de dagbladen. In de bespreking van dat punt wordt door enkelen het gevoelen geuit, dat dergelijke inrichting misschien meer kwaad dan goed zou doen.

Het vraagstuk der boekbinderij en de middelen tot volmaking dezer kunst trekt in het bijzonder de aandacht der boekliefhebbers. Verschillende denkwijzen worden hier geopend, maar iets, waarover het allen eens waren, was, het bindwerk prachtig en kunstig te maken.

De bijzonderste spreker over dit onderwerp was de Minister Van den Peereboom, die, zooals men weet een

hartstochtelijk boekliefhebber is, die zich geene kosten ontziet voor wat het binden zijner boeken betreft, Hij is van gevoelen, dat de boekbindkunst te weinig aangemoedigd wordt door de openbare besturen en door de bijzonderen, en haalt als voorbeeld de nationale bibliotheek en het Plantijn-museum aan, beide zoo rijk aan oude en zeldzame werken, maar zoo arm aan kunst- en prachtbanden.

De minister brengt hulde aan de gekende kunstboek binders Claessens en Schavye van Brussel, aan wie hij zonder vrees het verbinden van de kostelijkste boeken zijner rijke verzameling durft toevertrouwen.

Hij eindigt met den wensch uit te drukken dat het Staatsbestuur jaarlijks eenige duizende franks tot dit doel zou besteden.

De voorzitter Ch. Ruelens zegt dat hij goede aanteekening neemt van de belofte des ministers, en M. Max Rooses neemt de gelegenheid te baat om den minister te verzoeken, zijne prachtige verzameling gebonden werken te willen toevertrouwen aan de Tentoonstelling van het boek in het Nijverheidspaleis. M. Van den Peereboom neemt dit voorstel aan.

De **Tweede Afdeeling** had tot voozitter M. Armand Templier, voozitter van den ‘Cercle de la Librairie’ te Parijs, en tot ondervoorzitter M. Thim (Nijmegen), afgevaardigde van de Hollandsche Vereeniging tot bevordering des Boekhandels.

Hier worden zekere vraagpunten betreffende de vervoer- en tolrechten in behandeling gebracht. Het is vooral M.Ch. Dumercy, advocaat en boekliefhebber, die dit punt wijdloopig behandelt om tot de slotsom te komen, dat de boeken in alle landen zouden moeten binnengaan zonder tolrechten te betalen. De algemeene vergadering deelt het gevoelen van den spreker en drukt den wensch uit, dat het boek vrij gemaakt worde van al de tolrechten, welke het hedendaags nog bezwaren.

De **Derde Afdeeling** werd voorgezeten door M. Ferd. Van der Haegen, bibliothekaris der Gentsche hoogeschool; de ondervoorzitters waren M.M. Francis Jenkinsson van Cambridge en Dr. Th. Wynmalen, hoofdbibliothekaris te 's Hage.

M. Erm. Van de Velde (Brussel), sprak hier over het

nut om in de groote Rijksbibliotheken eenen katalogus ter beschikking van het publiek te stellen. De vergadering heeft den wensch uitgedrukt dat de staatsbesturen aan de bibliotheken de noodige middelen zouden verschaffen om dergelijke katalogen te maken. Tevens wordt door den boekwezendag gewenscht dat de staat rechtsstreeks op de openbare besturen en instellingen zou werken, ten einde algemeene katalogen en handschriftenlijsten te vervaardigen.

Aangaande het uitleenen van boeken en handschriften van vreemde bibliotheken heeft eene warme woordenwisseling plaats, waaraan verscheidene sprekers deelnamen en waarbij verschillende stelsels worden vooruit gezet. Ten slotte worden de twee volgende beslissingen aangenomen: 1^{e} dat in geen geval eene bibliotheek een handschrift aan eenen bijzondere mag in leening geven; 2^{e} dat onder zekere voorwaarden de staatsbibliotheken hunne boeken en handschriften kunnen uitleenen aan andere uitlandsche boekerijen, om aan de belanghebbende te worden medegedeeld onder het toezicht der boekbewaarders.

Met genoegen hebben wij bestatigd, dat een groot aantal boekhandelaars en uitgevers uit Noord Nederland de zittingen van den Boekwezendag hebben gevolgd.

Voor de mannen van het vak is deze eerste internationale conferencie zeer belangrijk geweest. Ook is er besloten dat men zal voortgaan alle jaren eene vergadering te houden.

M. Max Rooses, die de ziel van geheel de inrichting is geweest en aan wien men den welverdienden lof niet heeft gespaard, is bij toejuiching tot bestendigen sekretaris van den boekwezendag uitgeroepen geworden.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- De vijfjaarlijksche prijs van letterkunde voor het tijdvak 1885-1890 is met algemeene stemmen toegekend aan het boek *Gedichten* van Hilda Ram, onze medewerkster. Het boek bevat 67 kleinere en grootere gedichten, waaronder het uitgebreid stuk *Verhuizen*, dat vroeger afzonderlijk verscheen.

Tijdschriften.

- In onzen tijd dat de Vlaamsche tijdschriften veel moeite hebben om ‘door de wereld te geraken’ mag het voorzeker verwondering baren, dat nieuwe uitgaven in die soort het licht zien met een programma, dat de oprichters met het meeste gemak van de wereld in de reeds bestaande tijdschriften, althans gedeeltelijk, zouden kunnen verwezenlijken.

Onze twintigjarige *Kunstbode* heeft reeds veel dergelijke pogingen zien aanwenden, en meestendeels schipbreuk zien lijden. Het zal hem dan ook wel, als oudste letterkundig tijdschrift, toegelaten zijn den jongen schrijvers te herinneren, dat er nevens hem, *Vlaamsche Kunstbode* nog drij letterkundige maandschriften in ons land verschijnen, te weten: *Het Nederlandsch Museum*, *De Ned. Dicht- en Kunsthalle* en *Het Belfort*, waarin jonge talenten, van welke richting ook, hunne min of meer gelukte proeven kunnen gedrukt krijgen.

Dit gezegd zijnde mogen wij mededeelen, volgens verslagen in weekbladen gelezen - een nummer ontvingen wij natuurlijk niet, - dat te Antwerpen een nieuw tijdschrift verschenen is, getiteld *De Vrije Lucht*, orgaan der der jongeren, waarvan het abonnement 5 fr. 's jaars bedraagt; en dat een ander, *De Vrye Kunst,* aan 2,50 fr. per halfjaar, aangekondigd wordt, zich wendend tot ‘al de jonge talenten, welke richting zij ook inslaan, indien ze maar het nieuwe zoeken.’

De jonge apostelen van de *Vrije Kunst* hebben zelfs, vóor hun verschijnen, de ouderen reeds in den banvloek geslagen. Zij weten genoegzaam, zeggen zij, dat:

> ‘Die heeren van den ghestoelte,
> Met croegh ende hermelijn,
> Met lint en de eereteekenen,
> Die sullen van ons niet zijn!’

Daarom ook *rekenen zij op 't ondersteunen van al de vrije geesten*, *al degenen wien de Dietsche kunst dierbaar is.*

Zou men niet denken, dat zij alleen het monopolium van de liefde tot de kunst bezitten. Of is het misschien maar eene ‘dichterlijke vrijheid’ te voegen bij zooveel andere, welke zij zich veroorloven?

Willem Ogier.

- Op 14 September is het bronzen borstbeeld van Willem Ogier, op last van het gemeentebestuur van Antwerpen vervaardigd, geplaatst en ingehuldigt geworden.

Een Comiteit had zich gevormd ten einde bij deze gelegenheid eenige passende feestelijkheden in te richten ter verheerlijking van den man, die als dichter en tooneelschrijver, niet slechts te Antwerpen, maar in gansch Zuid- en Noord-Nederland ter wille zijner groote begaafdheid vermaard was en dit nog is, na een tijdverloop van ruim twee honderd jaren.

Op hooger gemelden datum hebben verschillende maatschappijen, met vaandel of kartel aan het hoofd, zich vereenigd in de Van Straelenstraat, en zich van daar naar de Ogierplaats, aan de Werf begeven

Na de onthulling begaf de stoet zich langs de Zilversmidstraat naar de Groote Markt, waar, op een daarvoor opgericht tooneel, het stuk *Belachelijk misverstand ofte*

de Boere geck, door W. Ogier, opgevoerd door de zorgen der tooneelmaatschappij *De Jonge Vlamingen.*

De maatschappijen, welke aan de huldebetooging deelnamen hebben een kostbaar eeremetaal ontvangen, waarop langs de eene zijde het borstbeeld van Willem Ogier zich bevindt, en langs de andere zijde het wapenschild van Antwerpen met toepasselijk opschift.

- Een onzer medewerkers, Arnold Sauwen, schrijver van eenen dichtbundel: *Langs de Maas*, heeft een nieuw boek *Gedichten* in het licht gegeven. Het net gedrukt werkje telt 144 blz. op Engelsch papier, kl. 8° en kost 2 franks. Men teekent in bij den schrijver Meirbrug, 8 Antwerpen. - Warm aanbevolen.

- Voor het borstbeeld, dat ter eere van den Vlaamschen tooneelschrijver en oud-bibliothekaris der advocaten, wijlen den betreurenden Felix Van de Sanden, zal opgericht worden, kunnen de Vlamingen hunne giften sturen aan den heer P. Gassée, gemeenteraadslid, Intendentstraat, Molenbeek.

Men meldt, dat het schepencollege van Brussel aan het Komiteit Van de Sande de toelating heeft verleend, om in den Vlaamschen schouwburg het borstbeeld te plaatsen van dezen knappen Vlaamschen tooneelschrijver.

- Van 4 tot 11 October a.s. zal te Londen worden gehouden het twaalfde kongres van de *Association Littéraire et Artistique Internationale*, opgericht door Victor Hugo na het eerste internationaal letterkundig kongres te Parijs in 1878.

De lord-mayor van Londen heeft Mansion-house afgestaan voor de kongresvergaderingen en zal den leden een feestmaaltijd aanbieden.

Belangstellenden kunnen nadere inlichtingen krijgen van den heer *Henri Levêque*, generaal-agent der vereeniging, 17, Rue du Faubourg Mantmarte, te Parijs.

- Het groot Nederlandsch woordenboek.

Van het groot *Woordenboek der Nederlandsche taal* van prof. de Vries van Leiden is dezer dagen eene nieuwe aflevering verschenen.

Zij is bewerkt door de heeren Dr. A. Beets en Dr. J.W. Muller en bevat de woorden van *Glaasje* tot *Gloed.* Met die aflevering begint het *vijfde* deel. Binnen kort zal het vierde *deel* (de letter O) met eene nieuwe aflevering besloten worden.

Sedert dat het Nederlandsch Congres van Amsterdam in 1887 zich de zaak van het groot *Woordenboek* aangetrokken heeft en een fonds bijeengebracht werd om de uitgave te bespoedigen en nieuwe medewerkers aan te werven, is de toekomst dier groote wetenschappelijke onderneming verzekerd.

Velen in Zuid-Nederland, die aan de mogelijkheid der voltooing begonnen te twijfelen, zullen nu, hopen wij,

inzien dat hunne vrees ongegrond was en op dit nationaaal gedenkteeken willen inschrijven.

- Op eenvoudige wijze werd het huldeblijk, gewijd aan de nagedachtenis van Carel Vosmaer, eene sierlijke drinkbron in de Scheveningsche Boschjes te 's Gravenhage voor het publiek opengesteld.

Onder hen, die de plechtigheid bijwoonden, behoorden de heeren Mesdag, Israëls, dr. Ten Brink, Gerard Keller, Smit Kleine, prof. Blok uit Groningen en vele vrienden van den overledene. Ook dr. Mouton, wethouder van 's Gravenhage, was aanwezig. Prof. A.G. van Hamel, hield eene gevoelvolle, zinrijke rede, waarna aan de weduwe en de kinderen van Vosmaer het eerst de drinkbeker werd aangeboden. Doctoor G.C.J. Vosmaer dankte allerhartelijkst namens de bettrekkingen voor de hulde aan de nagedachtenis van zijnen vader bewezen.

- De nieuwsbladen.

- Als men de lijst der nieuwsbladen en tijdschriften overloopt, die in gansch de wereld verschijnen, slaat men van verbazing de handen te samen, en roept men uit: Wel hemel! wie had ooit geloofd, dat er dagelijks zooveel gedacht, geschreven, gedrukt en gelezen wordt onder Gods lieve zon.

Verbeeld u dat er maar 35.000 nieuwsbladen en tijdscgriften het licht zien door gansch de wereld!

Europa staat aan het hoofd met 20,000 dergelijke bladen en schriften.

In Duitschland verschijnen 5,500, waarvan het oudste de *Postzeitung* is, in 1616 te Franfkort gesticht, en het meest verspreide, het *Berliner Tageblatt*, dat op 55,000 afdruksels getrokken wordt.

Dan komt Engeland met 4,000 bladen en schriften. De *Telegraph* wordt op 250,000 afdruksels getrokken; de *Standard* op 242,000; de *Daily News* op 160,000, en de *Times* op 100,000 ten minste.

In Frankrijk zijn er omtrent evenveel als in Engeland. En van dat getal verschijnen er rond de 1600 te Parijs alleen.

Italië komt op de vierde plaats met 1400 nieuwsbladen. Te Rome worden er 200 gedrukt.

In Oostenrijk-Hongarië verschijnen er 1,200 niewsbladen, waaronder er een is waarin er geleerden van alle landen der wereld schrijven. Het draagt eenen latijnschen naam: *Acta comparationis litterarum universarum.*

In Spanje worden 850 tijdschriften gedrukt, waarvan een derde nieuwsbladen. Zij hebben om zoo te zeggen geene inschrijvers, maar worden bij 't nummer verkocht.

In Rusland zijn en maar 800 nieuwsbladen, waarvan 9 Duitsche, 4 Fransche, 2 Latijnsche, 2 Hebreeuwsche, 1 Engelsch, 1 Poolsch, enz.

In Griekenland kan men de nieuwsbladen niet tellen;

daar worden er in elke gemeente gedrukt. Te Athene alleen verschijnen er dagelijks 54.

In Zwitserland zijn er 450. In Belgenland zijn er 500. In Holland zijn er rond de 300. In Turkije verschijnen er nog al veel, maar in verscheidene talen. In Zweden, Noorwegen en Portugal komen er maar weinig uit. In Azië wordt er maar weinig gedrukt. Japan is 't eenigste land waar er vele nieuwsbladen zijn (rond de 2000). Zij heeten *Shimboun*, en worden van onder bovenwaarts gelezen. In 't onmeetbaar keizerrijk China zijn er maar drij die gekend zijn. Amerika, daarentegen, heeft veel nieuwsbladen en tijdschriften. In de Vereenigde Staten telt men er rond de 13,000. In Oceanie zijn er maar weinig, en nog zijn zij meest opgesteld door Europeanen, die daar verblijven.

Wat de talen betreft: 16,500 bladen en schriften verschijnen in 't Engelsch, 7,900 in 't Duitsch, 5,850 in 't Fransch, 1,600 in 't Spaansch.

Beeldende kunsten.

- De drijjaarlijksche tentoonstelling zal dit jaar te Brussel plaats hebben en geopend worden den 15 September.

De afdeeling der vreemde kunstschilders zal minder talrijk zijn dan voor alle voorgaande tentoonstellingen. Ziehier eenige namen: Voor Holland: Willem Maris, Bachuysen, Wisselings, Bauffe, Herman, Balsch, Koning, Mesdag, Schermer, Henkes, Rochefs, de Lamar, Lange, Calsendorf, Melchers, Nuijs, Moulijn. Voor Frankrijk: Fantain-Latour, Roll, Chigot, De Coninck, Lefebvre, Pannemaecker, Aubert, Francin, Iwill, Weber, Fornier, Issel, Dupuy, Chêron, Huysmans, Valet, Velghc, Ermin de Preuscken, Mad. de Mertens. Verscheidene uitstekende Fransche schilders, nemen geen deel aan de tentoonstelling. Voor Engeland: Wishler, Millais, en Van Hier. Voor Zweden treft men enkel aan Carl Lirsson. De Duitsche school zal ook minder vertegenwoordigd zijn. Nochtans heeft de heer Decker, van Dusseldorf, verscheidene schilderijen gezonden. Wat de Belgische schilders betreft, hun getal is zeer aanzienlijk. Eenige der verdienstelijkste Brusselsche schilders nemen geen deel aan de tentoonstelling.

Toonkunde

- Onze Vlaamsche meester Peter Benoit werkt op dit oogenblik aan een nieuw lyrisch drama, getiteld *Gunthlauge.* Het onderwerp is ontleend aan eene Iersche legende en het stuk zal, rond de maand Januari, opgevoerd worden op het Nederlandsch Tooneel van Antwerpen.

- De Fransche regeering heeft bij gelegenheid van de jongste feesten (14 Juli 1890) ook den bestuurder der Koninklijke Muziekschool te 's Hage den heer W.F.G. Nicolaï benoemd tot ‘Officier d' Académie.’ Onze beste gelukwenschen.

[Nummer 9]

De firma
Strobbe & Hoed.

Zie vorige aflevering bladz. 352.

- Hoe laat is 't vrouw?
- Zeven omtrent man.
- Wel wel die verwenschte drank toch!.....
- Is 't nu geheel gedaan?
- Ja het. 'k Had ongelijk dat zoo hoog op te nemen.
- Wat op te nemen Strobbe?....
- Och de woorden dit wij gehad hebben..... 'k heb dat in mijn hoofd gesteken dat gij tegen de commerce zijt.

De vrouw zuchtte.

- Als er daarvoor moet gezucht worden 'k zal er liever over zwijgen, maar algelijk; vraagt het 'ne keer aan Snoeck: ge ziet die kerels *roleeren* gelijk Polke Keu en ze winnen stukken van menschen, den eenen helft achter den anderen....

Zoo was hij genezen van zijne koophandels koorts. - Och man die met peerden omgaat, gaat niet zijn meester om?

Dat was een van hare duizendponders die zij voor later had geschikt, maar door dezen onverwachten aanval onmiddellijk aanwende.

Hoe de fortuin toch iemand kan veranderen!

Strobbe, zoo bang voor peerden, dat hij haast geene *cervelas* aanraken dorst; het voetpad niet durvend verlaten, als geheel t'einde der lange straat, een doodgeslaafd mestpeerd, de tot boven geladen kar poogde mede te krijgen.

In hare verbeelding werd haar man een Loisset of zoo iets, die van 't hoogst van een forumwagen zijne zes vliegende peerden bedwong.

- Maar 't is in haringen dat ik wil commerce doen!
- Ja maar dat komt er al van!

Hij trachtte haar te overtuigen, en zette nu eens voor goed de peerden op stal. Strobbe wilde alleenlijk eens probeeren of het gaan kon. Wat waagden zij aan een enkel mandeken.

Hij zou dat huis wel vinden tot Gent daar, waar al die haringen lagen. Dat zagen er goede menschen uit, die menschen van dat huis. 't Docht hem dat hij met de oogen toe de woning dezer duizenden haringen zou ontdekt hebben. De vrouw gaf toe; ja zij deelde eenigszins de geestdrift die Strobbe gevoelde: Die niets riskeert heeft niets. Daarmede sloot zij de deur voor alle verdere onheilvoorspellende denkbeelden, en twee dagen later vergezelden de echtelingen den zielkenshoed, die voor de eerste maal zijns levens uitging waar het geene begraving gold.

Och waarom had hij geene vlerken gelijk het hoofddeksel der godin wier trouwe dienaar hij nu worden wilde, dan zou hij misschien de trein gepast hebben die hij nu miste. Bedrukt stond het drietal de gladde riggels aan te zien, waarop het vuurpeerd zooeven eene wijl vertoefd had.

- Waren wij vijf minuten eer geweest Ufra!

- De horlogie moet stil gevallen zijn Strobbe.

De hoed knikte ten teeken dat hij aan het gesprek deel nam, en bezag ook eens de riggels met Strobbens oogen.

- En wanneer kunnen wij nu weg?

Zij hadden drie uren te wachten. 't Was een onaangename tegenslag, en zoo bedrukt keken de reizigers in de oogen van den commissaris, die hun deze inlichting verschafte, dat zij eenen oogenblik goesting schenen te hebben, hem te vragen of hij er geen kwartierken kon afslaan.

Zij zouden naar *den maandag* gaan en daar bij een literken eene moord doen: 't is te zeggen de verveling dooden, die hen nu reeds besprong. Zoo vervolgden zij kruipend hunnen weg om zooveel mogelijk van de drie uren te verteeren voor zij aan ‘Den Maandag’ kwamen; menigeen zal gedacht hebben dat de zielkens in werkstaking waren, zoo ongemeen was 't verschijnen van dien hoed, op allen weg die de kerkweg niet was.

De tijd liep redelijk snel vooruit, bij 't bedenken en bespreken der plaatsen waar zij nu reeds zouden geweest zijn, waren zij met den gemisten vuurduivel vertrokken.

Beleefder dan 't *convoi* die hen geene minuut had willen verbeiden, vertoefden zij drie kwartier in en rond de statie, en keken reikhalzend het zuiden in om de dampluim te ontwaren van hunnen stoomsleper. Eindelijk kwam hij

aan met zulk een oorverdoovend geraas, en verslindende snelheid, dat hij goesting scheen te hebben voor hunnen neus voorbij te schieten.

In een hoeksken van het rijtuig bleven zij voort keuvelen over hunne onderneming. De voorbijrukkende wereld was hun geen kijkje door 't raam weerd. Daarbij Ufra's hoofd draaide ervan. De goede sukkel las een rozenkrans voor alle dagblad, terwijl Strobbe spaansche kasteelen op Hollandsche haringen grondveste.

De trein hield stil in Gents overdekte spoorhal. Gedruischmakend werden de portieren opengeworpen; geschuifel, geroep vermengden zich eenen stond met de verzuchtingen der rustende vuurmonsters, en de stoom die hier verpoozing zocht scheen de onmeetelijke halle zijne gejaagdheid te hebben medegedeeld.

Witte kielen boden hunne diensten aan en zochten slachtoffers; menschen die op eenen trein moesten, het westen bestemd, vernamen eensklaps dat zij onmiddellijk het Oosten zouden invliegen, en stoven angstig, de kop krijgt, tot hunne juiste bestemming. Nogmeer treinen kwamen aan en vergrootten de schijnbare verwarring. Geen enkel bevel werd nog verstaan, en de zwartgerookte roode en witte vlaggen moesten de ontoereikende stem ter hulp komen. Een gansch regiment bruin gebrande soldaten van Beverloo, stapte nu af, en meer en meer wierd de toestand Babelsch. Zoo was het er gelegen dezen vrijdag voornoen, op de bedrijvigste plaats der beide Vlaanderen, als de echtelingen Strobbe, eindelijk aan den drang ontsnapt, in de groote stad kwamen: hooiapper waaruit zij de naald halen moesten.

Na eenigen tijd rondgedraaid te hebben gelijk de reisduiven doen, in eene vreemde stad opgelaten, werd er besloten de opsporingen maar langs Sint Anna kerk te beginnen, van daar geraakten zij in Keizer Karel straat, en eenige oogenblikken later stonden zij voor 't huis van den notaris. Indien zij het daar eens vroegen? Reeds had de vrouw den belknop in de hand, waaraan Strobbe onmogelijk reiken kon, als de man deed opmerken dat het zoo aardig was deze menschen daarover lastig te vallen. Beter was het naar de herberg te gaan, waar zij laatst genoenmaald hadden, en de vrouw te verzoeken hun in de opzoekingen behulpzaam te zijn. Maar de gelagkamer

was bezet door een zingend en lachend gezelschap.

- Wel Strobbe daar 'n ga ik niet in, laat het ons liever elders vragen.

Men trok verder; de eene straat uit de andere in. Zij liepen reeds eene halve stad door, dacht Ufra die geweldige vermoeidheid in de beenen gevoelde, maar niet klagen dorst. Nu had Strobbe niet meer durven wedden dat hij het huis blindelings zou gevonden hehben. Hij zou het zelf niet meer gewaagd hebben, al had men hem nog een koppel oogen erbij gegeven,

Het werd middag. Zij doolden nu reeds eene uur rond zonder eenen enkelen haring te hebben gezien. Het werkvolk vulde de straten. Met het blikken keteltje aan de hand stapten zij haastig naar 't noenmaal. De meisjes kwamen spelend en lachend uit het fabriek, het haar gekamd naar de mode. Hunne blokken kletterden op de straatsteenen, en als zij den hoed in 't zicht kregen, kende hunne vreugde geene palen meer. De groepen die hij statig was voorbij gekomen, keerden zich, om hunne opmerkingen na te sturen. Gelukkig dat er geen sneeuw lag of hij had pijnlijke oogenblikken beleefd. Nooit verwekte hij zooveel opziens. Duizend oogen bekeken hem nieuwsgierig, en trachtten hem vruchteloos in verband te brengen met den dag van heden. Hij echter vervolgde statig zijnen weg onbewust van de omwenteling die hij in alle deze gemoederen veroorzaakte. In hoevele huisgezinnen zal hij het onderwerp der gesprekken niet geweest zijn dezen noen, hoevele hebben hem sinds met de oogen der verbeelding niet gezien merkelijk verhoogd en vermeerdeerd in de verhalen van hun die hem ontmoet hebben.

De noenstond oefende zijnen invloed op het verkeer. Nu waren de straten haast zonder voorbijgangsrs, en de goede lieden gingen nog.

Draaiden zij niet immer den zelfden teerling rond? Waren het immer dezelfde straten niet die zij doortrokken? 't Docht beiden dat zij deze huizen vandaag reeds twee driemaal hadden gezien, maar zij dorsten elkaar de opmerking niet maken, om zich de laatste hoop niet te ontnemen die hun overbleef. Och het is niet volstrekt noodig Colombus te heeten, en eene wereld aan 't zoeken te zijn, om de wanhoop, en de vertwijfeling u te voelen

overmeesteren. Waarom hadden zij geen mast met een matroos erin op kijkuit, die hem ieder oogenblik hopen deed zijn ‘Land’ neen, zijn ‘Haring’ te laten vernemen.

't Was verbeelding hunner zinnen? Kwam daar iemand inderdaad, als van God gezonden op het rechtte oogenblik, om hen op den rechten weg te zetten?

Dreunend galmde zijne stem door de eenzame straten, en bood hij zijn waar te koop die op een lang steekwagentje lag uitgestald.

Haring! hollandsche haring! haring en schôôôl....

En zoolang rekte hij het laatste woord, en zoo statig was zijn geroep, dat hij 't van den generaal scheen afgeleerd te hebben als deze op de algemeene wapenschouwing aan duizende soldaten zijne bevelen geeft.

Hetzelfde gedacht overviel de echtelingen! Zij hadden hunnen matroos gevonden, het land was nabij. Zij vlogen den man op gelijk Robinson deed, als hij het geluk had menschen te ontmoeten, na 15 langjaar zijn eigen evennaaste, te zijn gewreest.

- Och vriendschap toch gemoet ons uit den nood helpen.

- Believe het u man, ge moet een werk van bermhertigheid doen, voegde er Ufra bij de tranen, in de oogen.

- De koopman had den tijd niet te vragen welk een van de zeven het wel zijn mocht om zich desnoods te verontschuldigen als men de ‘dorstigen laven’ bedoelde.

- Ge moet ons 'ne keer zeggen waar ge uwe haringen koopt....

- Zeg aan dien mensch Strobbe dat wij gedeeld hebben, verbeterde Ufra, die ondanks al haren goeden wil, maar weinig klaarheid in 't gesprek wierp.

De haringvent stond daar nog immer tusschen de tramen zijner steekkar, zoo onnoozel op de vreemdelingen neerziende als een buitenmensch op het geraamte van den walvisch in de Antwerpschen dierentuin.

- Wilt gij ons 't plezier doen met mij en de vrouw een glas te drinken?

Dat scheen de man beter te verstaan. Dat was nu eens een aanbod, welk anderen dan haringleurders zelfs zouden aanveerd hebben.

- Ja, als 't maar dat 'n is.

Glimlachend over deze zonderlinge avontuur, bracht hij zijne kar eenige huizen verder.

Wij zullen maar bij Selvie gaan 't is daar uit den kelder.

‘Gelijk ge wilt man.’ Gedwee volgden de zoekenden hunnen geleider, 't geen hun 't uitzicht gaf als deden zij hier hunne eerste pratijke les op in koopmanschap.

‘Tot Selviets’ werd de Gentenaar op de hoogte gebracht van 't geen men van hem verlangde, en daarbij kwam hij te weten, hoe zij gedeeld hadden, hoe 't gedacht van den haringhandel in Strobbe's zin gekomen was, en nog eene massa omstandigheden erbij, die hem in staat stelden ware hij schrijver geweest de zeer trouwe levensschets dezer twee brave lieden uit te geven.

Het drietal verstond zich opperbest. De Gentenaar stelde zich ten hunnen dienste, en zou hen brengen waar zij zijn moesten. Hij ook was aan 't mededeelen geraakt, en welhaast kenden zij elkanders zaken: Hadden zijn wijf en jongens hunnen voet nevens de zijnen willen zetten, hij reed nu al met kar en peerd. De commercie was goed geweest maar was nu gansch ten gronde gelegd door de ‘konkrentie’ en den slechten tijd, 't eenigst wat nu nog deugde was bakken en beenhouwen.

Nadat de weerdin nog verscheidene malen in den kelder was gedaald, (klappen is dorstig) stelde de man voor dat het tweetal hem volgen zou, hetgeen Strobbe en zijne vrouw deden, met de deftigheid van lieden die eene ernstige bladzijde in hunne levensgeschiedenis schrijven willen.

Als het karreken eindelijk stil hield, na een zestal straten te hebben doorreden, stonden de reizigers, ontroerd en verbaasd, voor het huis dat volgens Strobbe blindelings te vinden was.

- Hoe is 't mogelijk Ufra!
- Dat wil nu lukken Strokke!
- Zeker is 't hier. Ziet eens die manden, en die Mijnheer ken ik nog.

Die Mijnheer ontving ze aan den toogbank en vernam het doel hunner reis.

Nu waren zij voor goed aan land. Gelukkig en tevreden wierp Strobbe eenen blijk van vriendschap, in 't rond, als op eenen kring van bekenden; en als zij een kwartier later den loopjongen vergezelden die de mand aangekochte koesteringen naar de spoorhal droeg, waren zij zoo verheugd als twee kinderen die met hunne St. Nikolaasmand naar huis trekken.

En alleenlijk op het spoor dachten zij aan eten; de ontroering der reis had hun ‘appetijt’ ontroofd. 't Is ook mogelijk dat ‘Silviets uitzet’ daar iets toe had bijgedragen.

Zoo deed de firma Strobbe en Hoed haren eersten stap in de handelswereld, en verwarden de echtelingen de tonen der levensklok, die voor hen het uur van rusten sloeg, met de aankondiging van 't aanvangen der werkzaamheden.

De huwelijksboot leert zware stormen kennen.

Het sloeg 5 ure op 't horlogie dat de reizigers gisteren deed te laat komen. Men was in de maand waar volgens Snoecks almanak dag en nacht even lang zijn, en de zon schitterde nog maar door hare afwezigheid: deze schittering zelfs aan de zwartste duisternissen eigen. De krakende en piepende zoldertrap verried aan 't oor, dat de helft van 't huisgezin de legerstede was ontweken, en als het kraken ophield stond Strobbe aan de zolderdeur. Hij had zich den tijd niet gegund zokken aan te trekken, en nogtans was het koud in de kleine keuken, waar de buitenlucht door de spleten van deur en venster hare intree deed. Alles had nog eene onduidelijke grijze tint in het kraaknet huisken. De schimmen van den nacht oefenden hier wel geene volstrekte heerschappij meer uit, maar hadden de plaats toch nog niet geheel opgegeven. Een nauw hoorbaar geritsel, overtuigde de man dat eene muis de bewoners der mand reeds met een bezoek had vereerd, en nu door de wissen heen nader kennis zocht te maken. De eerste klient liet te wenschen in solvabiliteit! Het gerucht dat de man met de pook maakte om den indringer zijn verdiend loon te geven, deed de vrouw haar leger verlaten, en de muis tot het hare vluchten. Welhaast ronkte de stoof haar dagelijks liedje, en verwarmde zij de lucht van 't klein vertrek.

- ‘Ge zijt zoo vroeg op Strobbe’ had Ufra hem toegevoegd, als de trap ook voor haar zijn gekraak had doen vernemen.

- En dat nog op uwe bloote voeten!

De man hoorde nog zag. Hij had het mandeken geopend en betaste de bovenliggende haringen als wilde hij hun den pols voelen.

- Er zat al eene muis aan, Ufra.

Zij had hem zokken doen aantrekken, zijne sleffers van boven gehaald met zijnen werkjas, en nu was de goede sukkel waarlijk tevreden haar man zoo gelukkig te zien.

- 't Zijn al melken, Ufra.
- Allemaal?
- Bijkans allemaal.

Zij ook moest ze nu eens van nabij zien. Strobbe wilde maar onmiddellijk demand op de tafel omkeeren, maar hiertegen verzette zich de ingeboren netheid, die de vrouw aan haren landaard was verschuldigd.

- Wacht nog wat Strobbe. Wij zullen ze dan samen uitkiezen en *sorteeren*, als wij koffie gedronken hebben, 't zal ondertusschen wat klaarder geworden zijn.
- Ge weet wat die heer gezegd heeft: er zijn er van stuivers, en van kluiten en....

En van eens en half....

- En wij moeten ze zetten waar 't droog is....
- En waar de muizen er niet aankunnen....
- Heeft die mijnheer dat ook gezeid?
- Neen, maar wij moeten 't toch doen.
- Ja en wij zullen daar iets moeten maken dat zij ze van de straat zien....
- En als 't goed gaat koopen wij een karreken om rond te rijden....
- Ja.... een *steek*karreken.

De boterhammen werden nu toebereid en verorberd bij gedurige bespiegelingen over de toekomst.

Eensklaps scheen de man van iets te schrikken gedurende het maal.

- Ufra, ‘wat zijn wij toch onvoorzichtig,’ sprak hij, zonder zich den tijd te gunnen, eerst de doorknabbelde kost die hij nog tusschen de tanden had naar binnen te zenden.
- Van wat man?
- Van zonder blafeturen te slapen!
- Och Strobbe, 't is nu al een en veertig jaar....
- Ja maar nu is 't een verschil, wat helpt het den put te vullen als 't kalf verdronken is, en eens de vogel gaan vliegen zou'en we staan zien gelijk een uil in een ankergat.
- Als Kiekens om de pacht komt....

- Niet te doen van een verzet komt een belet, ga zeg hem vandaag nog dat wij de blafeturen willen toedoen, en vraag waar de bouten zijn.

- Wij hebben ze gehad....

- En waar zijn ze?

- Wel 't is veertig jaar geleen dat ik ze niet meer gezien heb, zei de vrouw.

Was het die muis die 's mans voorzichtigheid optrommelde, of hadden de briefkens reeds zorgen en angstige droomen doen ontstaan?

Dus zouden de luiken t' avond voor de eerste maal gesloten worden, en de inbrekers opmerkzaam maken dat er daar waarschijnlijk iets te stelen was. Dus voor de laatste maal was het dat de zonne haren blik vrij en vrank in de keuken wierp, gelijk op welk oogenblik het haar beliefde de vorstpan van het voorenstaand huis te vergulden.

Nieuwsgierig richtte zij hare stralen in het vertrek der Strobbegs, en zag man en vrouw in bezigheid verslonden de haringen schikken volgens prijs en verdienste.

Op de tafel met eene gazet bekleed lagen de personen van stuivers, een stoel met een doek erover, werd de plaats waar de dieren van kluiten eenen stond bezit van gingen nemen, en in de mand moes ten deze van eens en half blijven. 't Was als in de samenleving de rijken, de burgerij, het volk.

Gelijk vader Adam zaliger de beesten voor hem liet verschijnen, en hen elk een naam gaf werden hier deze gekaapt zeeburgers eene plaats gegeven in de samenleving.

Ware een menschenkenner aanwezig geweest, hij zou welhaast eene opmerking gemaakt hebben.

De man bejaagde de groote winst; gedurig wilde hij kluitenaars in de gilde der stuivers smokkelen, en geen enkel dier scheen hem klein genoeg om aan anderhalve cent te worden afgeleverd.

De vrouw integendeel hield eene misschien te groote eerlijkheid in 't oog, en dat zal er haar wellicht toe gehebben, de visschen voor minder te aanzien als zij inderbracht daad waren.

Geen enkel dier ging 't getal der rijken vergrooten, of zij vond hem eene ondeugd waardoor hij wel eenen sport had mogen dalen, en nederiger betrekkingen in de firma

vervullen. Geheel waarschijnlijk berekenden de echtelingen de grootte van eenen haring, op de grootte van hun respectieven persoon.

- Maar als wij ze al aan cens en half geven, waar zal onze winst dan zijn??
- Eene kitte aan 'nen stuiver Strobbe.
- Een kitte gelijk 'ne walvisch.
- Ge zult uwe haringen mogen zelf eten man.
- Wat zal ik?
- Uwe haringen mogen zelf eten.
- Kijkt ze..... omdat ge nu alzoo begint..... een..... twee..... drie..... dat zijn er nu ook van kluiten.

Hij had in de mand gezocht en drie van de meeste cens en halven bij de halve stuivers gevoegd.

- Wel O.L. Heer toch, dat 'n is niet meer menschelijk Stobbe.
- Gaat ne keer naar Snoecks, met al uwen tater, voor een kluit ge hebt maar 'ne stekeling en ze hebben dan nog koppen gelijk beren.
- Dien moet ge toch weer leggen.
- Die melke?
- Die kitte Strobbe.....
- Die kitte, dat hier 'n kitte?!
- Dat hier 'n melke?!
- Neen 't zal een kitte zijn!!
- Hij nam zijn mes en sneed meester haring den buik open, hem alzoo doende getuigenis geven dat hij en niet zijne vrouw gelijk had.
- Is 't nu eene kitte of wat is? beet hij haar toe. Beiden waren opgewonden en de vrouw beging het ongelijk niet te willen bekennen dat zij gemist was.
- Als gij ze al opensnijdt zullen wij voorzeker aan ons geland komen.
- Wie snijdt ze al open.
- 't Is ik niet.
- Waarom moet gij zeggen dat het eene melke is?
- En deze hier bij de stuivers? Deze hier!!

Haar vinger wees een haring, met de verontweerdiging die een generaal zou overvallen, indien hij een eerste communicant in de gelederen der grenadiers zag staan.

- 't Zal zeker weer eene kitte zijn?

Zonder antwoord te geven keerde zij bedaard haren

voorschoot, ging voor het spiegelken staan, bracht hare vingers aan den mond, streek ze vervolgens aan heur haar en trad tot de kas waar de kleeren hingen.

- Waar gaat gij naartoe?

- Naar de kerk Strobbe.

De man kruiste de armen. Hij wierp eenen vlammenden blik op zijne vrouw die haren mantel omsloeg, vervolgens op de haringen, en dan weder op zijne wederhelft. Zichtbaar zocht hij een woord om de verontweerdiging uittedrukken die hij gevoelde.

- En ge laat mij hier alleen met al dat werk?

- Als dat al alzoo moet gaan.

- 't Is goed vrouw, 't is goed!

Zij dacht haar man bedroefd te hebben en voelde reeds spijt over hare haastigheid. Strobbe had zich op eenen stoel gezet, de gekruiste handen tusschen de knieën gedurig pinkoogend schuifelde hij een lied tusschen de tanden de blik op den hoek der keuken gericht, als hing er daar een vogeltje dat hij moest leeren zingen. Zoo trachtte hij zijn boezem te ontlasten, alsof het een overstoomde ketel ware geweest.

De man bemerkte niet dat Ufra's mantel reeds onthaakt was, en op 't oogenblik zelf zijne plaats in de kas zou hernemen.

Welk een booz duivel gaf haar toch 't gedacht in *complimenten* aan hare overgaaf te maken? Waarom willen buiten gaan, met 't gedacht voor te wenden dat het slecht weer haar deed beslissen t'huis te blijven, als het integendeel haar goed hert was dat Ufra deed overkomen.

't Opentrekken der deur deed bij den echtgenoot 't kruid ontvlammen, en 't schot afgaan.

- ‘Daar ze’ schreeuwde hij, terwijl hij zich van eenen haring bediende als van een open mes, ‘'k wenschte dat al deze haringen in kattejongen veranderden.’ En met drift wierp hij den visch tegen den grond, gelijk men inderdaad met kattejongen doet, als de geest der vermenigvuldiging, hun moedersbed al te overvloedig begunstigd heeft.

De vrouw trad weer in huis bij dezen ongewonen uitval.

- Wensch maar man, wensch maar 't zal u geluk bijbrengen.

En boosaardig werden de mantalhaken weer toegeklon-

ken: die zilveren haken die Strobbe over een en veertig jaar zijn liefje geschenk had gedaan, als hij de blozende en schuchtere speldewerkster aan hare ouders ging afvragen.

Kluchtige Schurken.

Er zat eenen boozen duivel in de haringmand verdoken, die van den eersten dag, zoo men gezien heeft, zijne kwade perten speelde. Hoe zal hij toch te weten zijn gekomen dat hij daar in dat vreedzaam huisgezin twist en tweedracht zaaien kon? De overeenkomst die er zoo lang, weelderig had getierd, en hoopte deze brave ouderlingen de oogen te sluiten, zag hare plaats ingenomen door dezen ongeluksvogel die hier welhaast heer en meester speelde en zijne kwade plannen met goed gelukken doordreef.

Och, hoe gevaarlijk is toch de huwelijkszee, waar men na een en veertig jaar varens nog onbekende klippen ontmoet. De hoed keek verbaasd op twee gestoorde wezens, de eerste maal dat men hem, na de gezamentlijke reis, uit de doos haalde. De vrouw zat voor haar speldewerkkussen, met een aangezicht van eene el, de oogen op haar werk gericht, als vreesde zij zijn blik, als dchutte zij dat hij haar ondervragen zou. En na het afloopen der begraving terwijl de dragers het gewoon afscheidborreltje dronken met familie en kennissen, vernam hij dat Strobbe, met de gebruikelijke klachten over de vrouwen instemde, en het zijne bij bracht om ze te bevestigen.

Had de hoed ooren gehad, hij zou ze niet geloofd hebben! 't Was daarvoor dat Ufra's hand hem niet meer borstelde: eene streeling waaraan vele jaren hem verwend hadden; 't was daarvoor dat Strobbe alleen naar Snoecks ging, zelf in de week, en nu op zijnen ouden dag nog uit pinten leerde drinken! 't Was daar de reden waarom de vrouw bij Strobbes afwezigheid lange alleenspraken opzei, als bereidde zij zich voor eenen prijskamp van uiterlijke welsprekendheid.

En als de vrede weer hersteld scheen, was het genoeg de haringkwestie aanteraken om ze terstond weer gestoord te zien. De handel leed van den algemeenen crisis. Alleen de cens en half waren uitgevochten geweest, een bewijs te meer vond tie man, dat men ze te goedkoop had

afgeleverd. Zelf beweerde hij, bij 't overzicht der ontvangst dat de vrouw moest gemist hebben, en stukken van kluiten afgeleverd aan den leegsten prijs.

Daarvoor had hij maar besloten te huis te blijven, en zelf 't betuur der zaken op zich te nemen. Dat verbeterde den toestand niet. De vrouw die zoo dikwijls gewenscht had haren man gedurig aan hare zijde te hebben, vondt zich na beleedigd door zijne aanwezigheid, en als de echtgenoot zich voor een oogenblik verwijderde, vond zij nieuwe reden tot klagen, want zij was zeker dat hij bij Snoeck aan de toogbank stond, en den laatsten huiselijken twist besprak en uitlegde.

Och waarom waren hier geene kleinkinderen!

De kant vorderde niet meer. Zij brak wel tien maal zoo veel draden als vroeger, en gedurig wipte haar kussen op en af de knieën: zij zette het op den stoel, zonder te weten waarom, en nam het een oogenblik later weer op om gedachteloos voort te werken. Hare gepeizen waren in de overeenkomst, waar zij Strobbe duchtig de les spelde, de opmerkingen die zij zelf aanvoerde opvolgentlijk bestreed en immer zegevierend uit het ingebeeld strijdperk trok. Nu waren het de haringen, die de stomme rol van Strobbe vervulden, dan de ajuinen, ofwel de schaal waarin men ze woog.

Men ziet, 't begon hier meer en meer aan eenen winkel te gelijken, en ware het niet geweest van de huiselijke krakeelen, die de macht verhinderen, welke uit de eendracht spruit, wie weet tot welke aanzienlijke hoogte de firma zou gestegen hebben.

Was het wel zeker uit de haringmand dat de booze duivel kwam? Och er zijn zoovele booze duivels dat zij van overal kunnen komen, en nergens huizen er meer dan tusschen jeneverflesschen en bierglazen. Daar waar de overeenkomst als schild boven de deur stond, smeedde men er de hatelijkste plannen tegen, en besloot men met goed gevolg haar uit nummer 21 te verdrijven, de sterkste vesting die zij eens bezeten had

Er zijn lieden met een boos hert die, om hunne slechte inborst te verbergen, hunne misdrijven verschuilen onder den dekmantel der scherts.

Zij zijn het niet die in 't diepste van den nacht de openbare hoven beschadigen, de bellen krommen en de dorpels

der huizen besmeuren. Onder dat oogpunt zijn zij eerlijke lieden want de policie is te waakzaam. Maar eenen werkman jenever betalen tot dat hij smoordronken is, terwijl zij ten duit weigeren aan eenen blinden grijzaard, dat valt geheel en al in hunnen aard. Den zelfden werkman zijn halm wegstoppen waarmede hij zijn brood verdienen moet, en centen in de handen van kinders leggen om den zwijmelenden duts te doen struikelen, ziedaar nog van hunne heldendaden. Waar zij eenvoud zien richten zij liefst hunne slagen. Alles word aangewend om de jaloezie of de onvrede in de huisgezinnen te doen ontstaan, en hebben zij eene hersenpan ontdekt die eenigszins gebarsten schijnt, zij zullen hunne pogingen niet opgeven voor de man eindelijk in het zinneloosgesticht is opgesloten.

In dat alles is een duizendste scherts, het overige is boosheid, beredeneerde boosheid. Deze menschen hebben hun hert verloren. Hoevele dompelaars hebben zij niet ongelukkig gemaakt, hoevele hoofden op hol gebracht, hoevele tranen doen storten, hoevele kwade driften opgewekt! En dat zou kluchtigheid zijn, al dat overlegd werk van duivels, al deze venijnige schichten in de zielen geplant?! Schande over hem die speelt met het geluk van zijnen evenmensch. Vloek over hem die eens den werkman het glas toereiken dorst om zijne zinnen te benevelen. Vloek over hem die tweespalt zaaien dorst in een huisgezin. De heerd is heilig! Niemand mag het bestaan den glenster uittedooven die God daar gloeien deed om twee herten te verwarmen, en hij die zijne verstandelijke overmacht jegens zijnen naasten misbruikt, gelijkt den ellendigen die zijnen blinden broeder, bij den rand des afgronds aan zijn lot overlaat.

Plotseling besluit.

Sedert eenigen tijd stond roste Mane in geur van heiligheid bij de echtelingen Strobbe. Aan den toog van ‘de overeenkomst’ gaf hij den gewezen wolslager goeden raad over den handel, en zelfs als de man het wel voor had, was hij het die 't eerste gedacht van de haringkwestie had ondersteund en doorgedreven.

Van eenen anderen kant had hij de vrouw menigmaal

een bezoek gebracht als zij alleen 't huis was. Hij vond het zeer natuurlijk dat zij met den handel min was ingenomen, en had haar beloofd Strobbe te bewilligen de stokken maar weer aan te vatten.

Zij hadden hem altijd slecht beoordeeld, dat bekenden zij onder hun als de duivel der tweespalt voor een oogenblik van hunne zijde was geweken. Nu was hij een man van aanzien geworden, op wiens oordeel beiden zich beriepen, en hunne ellenlange twisten van iederen dag. De inventaris die na den uitverkoop der eerste mand gemaakt wierd gaf bedroevende uitlaagen. Hij teekende een verlies van fr. 7.60 aan. Daar gelaten de visschen door het hoofd der firma zelf verslonden, het ‘te goed’ van klienten, die hunne binders gezonden hadden met de belofte dat moeder dan ging betalen en die fr. 1,36 bedroeg, en de waar nog in magazijn of beter ‘in mand’ twee stukken van stuivers door de muizen den rug uitgeëten.

't Was weinig aanmoedigend.

Daarbij bracht Ufra nog 't volgende in: de koopvrouw had laten verstaan dat hare kanten aan netheid te wenschen lieten, sedert het aanschaffen der haringsmand, waarop de man antwoordde dat zij maar beter hare handen wasschen moest.

Neen, geene peerden waren bekwam hem van zijn gedacht af te brengen; hij verwierp gram en bitsig de bewijsredens zijner vrouw, en vond middel haar den slechten uitslag toe te schrijven.

- Alle beginsels zijn moeilijk, daarbij als gij maar aan iedereen borgt goed kome het uit.

- De vrouw speldewerkt zwijgend voort op dezen gedenkweerdigen voormiddag en lost eenen diepen zucht voor alle antwoord.

- 'k Zou zuchten vrouw, gij zijt stijf te beklagen.

- Uwe oogen zullen wel opengaan man als 't telaat is.

- Ja wij weten wel dat de vrouwen al 't verstand hebben.

- En uwe daguur die gij nu mist sedert zulk 'nen langen tijd?

- 't Is juist, 'k en heb nog niet genoeg gewrocht van mijn leven...

- Spreekt Mane...,

- Ja, spreekt Mane....

- Mane zegt....

- Mane 'n zegt dat niet, hij zou ter contrarie een peerdeken houden....

- Mane?!

- Of toch een ezelken. Wij hebben het te zaam nog uitgerekend gisteren tot Snoecks....

- Wel man doet wat gij wilt met uw geld, 't is 't uwe als 't op is 't koken is gedaan.....

- Ge zoudt gij toch ne mensch bleed doen spuwen met uwe venijnige tong..... 't is 't uwe, 't is 't uwe..... ik 'n wil dat niet meer hooren.....

Doorgaans als de twist tot deze hoogte geklommen was nam de vrouw haren mantel en ging ten huize uit.

'Ziet gij ze gaan,' beet de man haar dan toe, 'als ze mij genoeg op de teenen getrappeld heeft, en kwaad gemaakt is zij te vreden.

Deze maal echter stelde hij zich voor de deur en versperde haar den weg.

- Dat moet eindigen.....

- 't En zal niet lang meer duren, gij zult mij wel dood krijgen' en de handen aan 't gezicht, liet zij zich op eenen stoel vallen en snikte luidop haar verdriet uit.

- Strobbe ontstelde, hij die zoo even meende dat Ufra hem dood wilde, wierd nu zelf van deze snoodheid beschuldigd. En die goede sukkel, Ufra die daar nu zat te krijschen! ook zijne keel wierd belemmerd en 't eenigste dat hij zeggen kon was:

- Daar ze, daar ze.....

De vrouw snikte voort.

Al zijne gramschap was verdwenen, verdronken in de tranen zijner vrouw. Waarom had zij van de eerste maal dat Strobbe haar onbeleefd bejegende niet geweend?

- Wij hebben wat haastig geweest vrouw.....

De droefheid van Ufra groeide nog aan.

- *Ik* heb wat haastig geweest. Eenen traan kwam nu ook in zijne oogen.

De vrouw schudde het hoofd, zij kon niet spreken; maar Strobbe verstond toch wat zij zou gezegd hebben: Ik ook ben plichtig..... en zwijg maar.....

Grijze haren kwamen verwilderd uit Ufra's zwarte muts kijken. De tijd schoot Strobbe te binnen dat hij ze pek zwart geweten had. En geen enkel dezer lokken lag op zijn geweten: De jaren alleen hadden ze verzilverd, en nu

zou hij haar verdriet aandoen, deze trouwe gezellin van zijnen ouden dag?!

't Was uit met den handel op 't oogenblik zelve!

Hij zocht een woord dat haar zijn plotseling besluit kenbaar maakte, vergiffenis vroeg voor het aangedane leed, en haar weer die onverstoorbare vrede voorspiegelde die hen gedurende een een veertig jaar vergezeld had.

Hij zocht vruchteloos, aanzag zijne vrouw die hare roodgeweende oogen op het kruisbeeld had geslagen, en insgelijks weenend, op eenen stoel vallend stiet hij uit:

- Die vervloekte haringen!!

Wat er verder nog voorviel.

Het ophouden niet moer dan 't ontstaan der firma ‘Strobbe en Hoed’ werd in 't staatsblad afgekondigd.

De stokken kwamen weer in eere, en de dag dat de wolslager er wederom klabetterde, scheen het hem dat er verjongd bloed door zijne aderen liep.

Het geld was in zekere handen, niet in den bank die springen kon, niet in eene kous, waar het kon geroofd worden, maar bij Mane, die zelf zijne diensten aangeboden had. Mane hun trouwe gebuur, hun onveranderlijke vierde man geworden aan de jastafel van vroeger, bij 't lieterken en van den Zondag avond.

Gelukkig tweetal! Voor een boos mensch die zij in geheel de wereld kenden, had hij zich bekeerd of beter neen, hij had maar bestaan in hunne verbeelding.

Al de geburen bemerkten omtrent dezen tijd, dat Mane eenen deel moest hebben gedaan, of 't geen aannemelijker was ergens een rijke de keel afgesneden: Hij werkte omtrent niet meer sinds Strobbe den arbeid weer had aangevangen, dronk eene goede pint, en ging gekleed, zeide zijne kennissen, als een rauwe ajuin. Deze levenswijze duurde twee jaar omtrent na welken Mane deed als vroeger.

Alleen de menschen uit 21 zagen niets, zij leefden rustig op den ouden voet voort, en hun dertigdaagsche handel, was de laatste schrikkelijke droom, dien zij hier op deze aarde deden.

En na den volbrachten arbeid bespraken zij de kleine voorvallen van den dag en sloten doorgaans hun onderhoud bij 't naar 't bed gaan met eenen lofzang op Mane, en de hoop die zij stelden in hun appelken tegen den dorst.

De overtuiging dat zij het nog bezaten verschafte hun tien maal meer genoegen als het gebruik ervan. Nu waren zij inderdaad rijk, zonder een enkel der ongemakken van den rijkdom te ondervinden.

Zij waren gelukkig als de gierigaard van de fabel daags voor hij den diefstal van zijnen schat ontdekte.

Had de Heer dezen Harpagon een min achterdochtig gemoed gegeven, men zou de diefte maar na zijn overlijden hebben bestatigd, tenware hij zwijgend zou gestorven zijn, en zijn geest gelijk de geest van alle geldverduikers de uilen verhuisd zou gevonden hebben.

En de man zou tot het laatste zijner dagen, in blijdschap en geluk voortgeleefd hebben door het zalig gepeis aan eenen gestolen schat.

Dat is de mensch! De mensch in 't volle bezit van zijn verstand, in de volle ontwikkeling zijner geestvermogens die maar niet begrijpen kan hoe een kind eene pop kan minnen.

Na drie jaar van vernieuwd huiselijk geluk trof Strobbe de zwaarste slag zijns levens. De hoed volgde een lijk in plaats van het te dragen. De trouwe levensgezellin van den wolslager werd ten grave gebracht!

Zij was kalm ingeslapen, en de Heer zal hare ootmoedige en zachtmoedige ziel in genade ontvangen hebben, en aan de deugden die hij bijzonderlijk aanleerde onmiddellijk erkend.

Als Mane een Onze Vader bij het lijk gebeden had, ging hij Strobbe vinden, die vernietigd en dood bedroefd in de keuken beneden, het voorwerp der vertroosting van een half dozijn gebuurvrouwen was.

- Hij bracht de weduwenaar in eenen hoek der plaats en fluisterde hem in 't oor:

- Als gij bij geval.... ge verstaat wel....

- Dank u Mane.... zij heeft mij gisteren avond gezeid waar haar beurzeken was.... Mane, Mane, 'k zal er de dood van doen, en hij weende, de oude duts, als een kind dat zijne moeder komt te verliezen.

- 't Past wel, zei Mane, als hij weer op straat was, 't

past wel want....

En inwendig peisde hij de begonnen zinsnede 't einden.

Weinige maanden nadien droeg men ook den matrasslager ten grave. Hij werd begraven door de zielkens met den hoed, en niemand anders dan Mane nam de riemen op die Strobbe voor altijd liet vallen.

De hoed ook eindigde hier zijn bestaan. Hij ontging den opkooper niet die tijdens de vereffening van 't sterfhuis door de straat trok. Dat was zijne manier van sterven. Zoo leefde deze firma uit, zonder eenig spoor na te laten van haar bestaan tenzij in de vriendelijke gedachtenissen van al hare geburen. Mane vaarde er het beste bij. Door een testament werden hem de drij duizend franks bezet, 't geen hem aardig genoeg geen spier veranderen deed van levenswijze. De meubels en 't klein geld in huis gevonden, gingen in missen tot lafenis der zielen gelezen, en door geheel de gebuurte bijgewoond.

- - ‘'t Past wel zei Mane weer, als men hem geluk wenschte met het “*appeltje tegen den dorst*” want.....’

Hij bezon zich sprak niet verder en trachte de gesprekken af te brengen van dit onderwerp.

Of Mane inderdaad eene onrechtvaardigheid heeft gepleegd, weet God en 't is genoeg; alleen dat mag met reden gezegd worden: nooit bestolenen werden min beschadigd.

Kortrijk, *Juli* 1889.

RENÉ VERMANDERE.

Poëzie.

Lofdicht
op Z.M. Leopold II

ter gelegenheid zijner vijf-en-twintig jarige regeering.

Gunst baart Kunst!

O, Lier, hoe vaak heb ik, ontstemd,
U tegen mijne borst geklemd,
Daar 'k poogde een kloeker toon te ontlokken aan uw snaren,
Vergeefs! steeds doffer klonk uw stem:
Zij miste gloed, zij miste klem,
En helsche twijfelgeest me in 't harte kwam gevaren.

En zoude, daar 'k met wankle schrêen
In 't heilig woud thans ben getrêen,
Waar 't Vlaamsche bardenkoor de loftrompet gaat steken,
De geestdrift, als een ritsig ros
Mijn zang doen steig'ren stout en los?
Volharding vindt haar loon! Laat wijze rechters spreken!

***

Na eeuwenlangen, zwarten nacht
Van willekeur en woeste macht,
Had eindlik 't vrijheidsuur voor 't Belgisch volk geslagen:
Een grootsche Grondwet werd zijn loon
En Leopold besteeg den troon,
En jaren vloden heen, bij wakker staatsbouwschragen.

Dit gedicht werd door de jury der K. Vl. Akademie volgenderwijze beoordeeld: n° 2 is uit oogpunt der versificatie tamelijk goed; er zit eenige harmonie in de verzen; doch de gebruikte strophe-vorm (zes verzen, 2 drielingen, eindigende opeen vrouwelijk rijm) is te zwak en te eentoning voor eenen lierzang. De taal is ook niet feilvrij.

De schrijver heeft, zonder het geheel in het minst te wijzigen, zijn stuk hier en daar een weinig gekuischt en het ons zoo ter opname aageboden. Onze lezers zullen oordeelen of wij richtig hebben gehandeld met aan 's schrijvers aanbod gevolg te geven.

DE REDACTIE.

En weer was 't rouw in huis en hoef:
Men droeg den koning naar de groef,
Die nooit een enk'le wet of vrijheid had geschonden,
Die 't volk als vader had bemind
En 't heil van zijn aanbeden kind
Met oud-Romeinsche trouw aan 't zijne had verbonden.

Doch dra werd rouwen.... vreugdegloed....
In woorden, rein als zijn gemoed,
Bezwoer de zoon op 't spoor des vaders steeds te treden:
'Voor uwen voorspoed en uw heil
Heb ik mijn beste krachten veil;
'k Ben Belg van hart en ziel!' Zoo klonken gouden eeden.

Want nimmer werden zij beschaamd!
Door daden werd het woord beaamd:
't Gewrocht van 's lands Kongres is steeds in kracht gerezen;
De troon staat vaster dan een rots:
Hij tart en tergt het golfgeklots
Van wufte wentelzucht - en moet geen rampen vreezen.

En reis nu rond van Zuid tot Noord:
De welvaart heerscht in ieder oord,
Daar wijze werkzaamheid ellende en kommer bande
'Vooruit!' blijft steeds der Belgen kreet;
Hij galmt alomme luid en breed:
Hier teelde vrede kracht, zij 't elders zwakte en schande.

Schouw rond, schouw rond, van Oost tot West!
De sterke wal en breede vest,
Die ieder Stedemaagd den boezem wreed verwrongen,
Als rest van vroeger dwinglandij,
Herschapen zijn ze in laan en lei,
En parken, lust des volks, der steden kart en longen.

Waar Vlaand'rens vlakte, rijk getooid,
In 't Waalsche heuvelland vervloeit,
Waar St. Michiel den draak ten gronde houdt geklonken,
Daar rees een puik juweel omhoog,
Gerechtigheid ten zegeboog,
Waarbij Germaan en Brit in eerbied blijft verzonken.

En wijl een halfeeuw zelfbestaan
Ons hoofd met lauw'ren kwam belâan,
Zou hier een reuzenhal des vreemden blik verbazen,
Een reuzenhal voor kunst en vlijt,
De schim der vaderen gewijd,
Onze eeuw ten aureool, ten spijt van blinde dwazen.

Daar, waar aan Schelde's breedste bocht,
Een kanten zuil rijst in de locht,
Daar groeide een groote stad door wijdsche havenwerken,
Daar werd een hooger kunstgesticht
Op vasten grondslag ingericht,
Daar mocht het Vlaamsche lied den Vlaamschen geest versterker.

En op denzelfden stedegrond,
Waar eens de tirannij 't bestond
Het vrije volksgevoel door wal en wand te knellen,
Daar schoot een tempel naar het zwerk,
Een nijverheids- en handelsperk,
Waar 't menschdom werd genood ten vredeskamp te snellen.

En door den Waeschen lusthof heen,
Langs nijvre vlekken, noeste stêen,
Brengt u het stoomend paard aan Artevelde's erven,
Waar goedbegrepen vorstenplicht
Ontwierp een hooger Taalgericht,
Waar ook eens 't Vlaamsche volk een hoogcschool zal werven.

Herinnert ge u den zegetoon,
Die klonk door elke Vlaamsche woon,
Toen op het Markteplein der oudste zusterstede,
Bij der kartouwen holle bons,
De sluier viel van 't duurzaam brons
En eind'lik was voldaan aan Vlaand'rens vuur'ge bede.

Daar daagden zij de koene twee,
Het land ten schut in leed en wee,
De voorsten in de rij van onze burgerhelden,
En Brugge praalde in glans en gloor,
En plechtig klonk het hoogtijdskoor
Ten zegen van den strijd der Kortrijkzaansche velden.

Maar beter dan die pronk en praal!....
De koning roemde in Dietsche taal,
Het vroede staatsbeleid van onze vrome vaderen,
En spoorde 't kroost van zulk geslacht
Tot mannenmoed en mannenkracht,
Opdat het schaamtevrij, zijn graven blijve naderen.

Nooit word, het land ons dan te klein,
Vooral, wanneer een liefde, rein
Als 't gouden uchtendgloeien, vorst en volk blijft snoeren,
Wanneer die vorst, geen ijdlen droom
Bemint, maar mêeroeit met den stroom
Der eeuw, en op zijn schild: Exelsior! wil voeren.

Wat baat een rijk toch, wereldgroot,
Wanneer het volk vergaat van nood
En m' elken vrijheidskreet versmacht in bloed en tranen,
Wat baat een leger, ongeteld,
Als 't wuiverd koren op het veld,
Wen zwarte ellende onwalmt zijn wapperende vanen.

Neen, 'k stem geen lier voor laffen lof:
Een koning is van de eigen stof,
Waarin elk menschenkind op aarde wordt gezonden,
Zing ik den koning, 'k zing het volk,
Waarvan hij vaandrig is en tolk,
En 'k vloek den aterling, die 't volkenrecht durft wonden.

Doch Gij, o vorst, gij zocht een roem,
Zoo vlekloos als de leliebloem,
Gij vondt geen heilgenot in stadig landveroveren;
Den vinger overzee gericht
Riept Gij, als Jova: ‘'t worde licht!’
En 't Afrikaansche strand biedt U onwelkbre looveren.

Aan andren, spraakt Ge, zij 't genot,
Het geld te aanbidden als een God,
Te sluiten, vrekkig têer, in sterke kist en koffer;
Aan mij, den arbeid en de kunst
Te steunen door mijn vorstengunst,
En al wat ik bezit te brengen 't land ten offer.

Geboorte voerde U tot den troon:
Doch ware een rieten hut uw woon,
Een koning zoudt Gij zijn door de ongeschatte gaven,
Die ge in uw hart en brein vereent,
Dus zal een faam, die niet verkleent,
Op 't rein historieblad uw zielegrootheid staven.

Dès, zingt mijn lier U lof en eer!
Wees lang nog hoofd van 't landbeheer,
En Belgie blijft een les, het voorbeeld van de volken,
In eensgezindheid schrijdt het voort,
Daar geen verzuchting wordt gesmoord,
Daar m' alle zielsgedacht er vrijlik mag vertolken.

JOHAN VAN DAM.

II
Ons hoveken.

Ons hoveken achter het huisken
Is nauw maar een voorschootje groot.
Maar 't ligt er - 't is 't werk van mijne vrouwe,
Geen duimbreed van bloemen ontbloot.

Langs het muurken slingert een wingerd,
En bevleugelt het venster met groen;
't Is een kleed over de woning gehangen,
Geweven uit geurend festoen.

Van zoodra de stralende zonne
Der lente het hoveken streelt,
Wordt meteen er een leger geboren,
In de donkerste hoekjes geteeld.

't Zijn muggen, en horzels en krekels,
Een koningsken smukt er in zijn nest;
En diep in de zode verborgen
Der mieren krioelend gemeenebest.

't Is wiekengegons en gekwetter
Van 's morgens tot den avond laat,
Wis eene dankbede om de gastvrijheid
Die zoo mild er ons hoveken laat.

De musschen vooral verkiezen
Een plekje in het jeugdige rijs,
Om onder elkaar te krakeelen,
Als ging het waarachtig om prijs....

Ik en mijn vrouw, wij bespieden
Dit wereldje van uit het raam,
En luistren naar 't roerend hosannah
Aangeheven door al dat volkje te zaam!

VICTORIEN VAN DE WEGHE.

III
Twee Liefdeliederen van eertijds.

1
Morgengroet.

Elken morgen, als de stralen
Van de lieve lentezon
Mild op de aarde nederdalen,
Frisscher dan de helle bron:
Als het jonge groen der weide
't Hart van hope kloppen doet,
Dan, o lieve, roep ik blijde:
‘Duizend duizendmaal gegroet.’

Elken morgen als de tonen
Van den nachtegaal vergaan;
Als het eerste licht de kronen
Van 't gebloemt doet opengaan,
Dan reeds ben ik aan het denken
En ik roep u blij te moed',
Wen mijn ziel en hart u wenken:
‘Lieve, duizendmaal gegroet.’

Als des windjes morgenbaren,
- Toen mijn vensters opengaan, -
Snel mijn kamer binnenvaren.
Gansch met vreugde en hoop belaân
Dan laat ik mij overtuigen.
Dat gij, immer zacht en goed,
't Hoofdje liefdevol wilt buigen
En aanvaarden mijnen groet.

30 *Mei* 1881.

2
Des avonds, als ik slapen ga.

Des avonds, als ik slapen ga,
Dan komt de naam der lieve dra
  Uit mijnen mond gevloeid.
Mijn harte klopt van vreugde en vreê;
Alsdan vergeet ik smart en wee.
  Die naam alleen mij boeit.

Eerbiedig zend ik dezen naam
Door 't droeve en koude vensterraam
  Van mijne stille woon.
'k Verbeeld mij, dat de snelle wind
Hem mede op zijne baren zwindt
  Tot haar zoo zacht en schoon.

Van denken ben ik eindlijk moe,
Ik sluit weldra mijn oogen toe
  En slaap allengskens in,
Terwijl ik smachtend nog eens zeg:
'O Nacht, neem leed en kommer weg
  Van haar die ik bemin.'

AL. VANNESTE.

17 *Februari* 1881.

De graveerkunst en hare verschillige Werkwijzen.

De oudste volkeren schijnen de Graveerkunst gekend te hebben, 't is te zeggen de kunst om bij middel van ingesneden lijnen, de voorwerpen die hen omringden, op steen, hout, enz. af te beelden. Tot heden nog ontdekt men beenderen van voorhistorische dieren en zelfs bewerkte vuursteenen, waarop met opzet gemaakte strepen te bemerken zijn. De Egyptenaren, de Grieken, de Etrusken hebben ons goudwerk en verbroken vaten van allen aard nagelaten, die het gebruik van de graveerkunst in hunne streken bewijzen. Eindelijk is het een voldongen feit, dat Romeinen zegels bezigden, die in metaal en fijne edelgesteenten gesneden waren.

De graveerkunst is dus geene uitvinding der moderne beschaving; integendeel vele eeuwen zijn verloopen alvorens men, door den druk, de werken op een enkel exemplaar gesneden, kon vermenigvuldigen.

De kunst, vrucht dezer uitvinding, is bij uitbreiding, graveerkunst genoemd, zoodat men hedendaags door dit woord al de bewerkingen aanduidt, die tot het voortbrengen eener print vereischt worden.

In de graveerkunst onderscheidt men hoofdzakelijk twee doenwijzen. Deze in welke men de omtrekken der geteekende voorwerpen doet uitspringen en waarvan de houtsnede de type is, en deze waarin de schaduwen, halve tinten, enz. door ingesneden lijnen verbeeld zijn.

Van deze verschillige wijzen van graveeren is de houtsnede de oudste. Het juiste tijdstip gepalen waarop zij hier werd ingevoerd, ware moeilijk: dan, reeds in de eerste helft der XVe eeuw, vindt men ze in onze streken aangewend. Talrijke kunstenaars, waaronder men voornamelijk den Duitschen meester Albrecht Dürer moet vermelden, hebben de houtsnede beoefend.

Ziehier waarin ze bestaat. Op een effen stuk hout maakt men eene teekening, welke men derwijze uitsnijdt, dat al de lijnen in relief uitkomen, en dus met inkt op papier kunnen afgedrukt worden. Aanvankelijk gebruikte men meestal het hout van den pereboom voor de houtsnede; thans wordt dit algemeen vervangen door palmhout, dat men, overkant rechtstaande, uitsnijdt. Daar de lijnen eener teekening voor houtsnede een tamelijk relief moeten hebben en, voor de zuiverheid der trekken, zoowel naar den rechter als naar den linker kant behooren gesneden te worden, begrijpt men licht dat er eene groote be-

hendigheid noodig is om dergelijke plaat uit te voeren.

Eene gansch eigenaardige toepassing der houtsnede, enkel aangewend bij het vervaardigen van meubelpapieren en het drukken van weefsels, is deze van Heilmann. In plaats van in het hout te snijden, brandt men er in met eene stift die door twee glasvlammetjes of door eene electrieke zuil gloeiend gehouden wordt.

De *Camaïeu* of tintendruk is een soort van graveering die, tijdens de XVIe eeuw, in Duitschland en Italië merkelijk veel bijval genoot. Om ze uit te voeren, bezigt men twee platen, op gelijke wijze gesneden, en waarvan de eene tot het afdrukken der lichte, de andere tot het weergeven der donkere tinten van eene zelfde kleur dient. Lucas Cranach, Dienecker, Hans Baldung, enz. muntten er in uit.

De graveering in relief, waarover wij tot nu toe gesproken hebben, wordt ook op metalen en steenen gedaan, en heeft aanleiding gegeven tot menigvuldige toepassingen, waarvan eenige hieronder vermeld worden.

Bij het eerste opzicht zou men meenen, dat het zeer gemakkelijk is eene plaat in relief te maken, als men eene ingesneden koperen plaat beziet: men kan inderdaad deze laatste als vorm gebruiken, er gesmolten metaal in- en over gieten en derwijze eene gelijke plaat in relief bekomen. Bij nadere overweging begrijpt men echter al spoedig, dat zoo iets niet zijn kan. Immers, opdat eene plaats in relief bruikbaar zij, wordt noodzakelijk geëischt dat *al de lijnen even hoog zijn.* Nu, indien men vloeiend metaal in eenen vorm gote, waarvan sommige lijnen diep en andere ondiep zijn, zou men een relief verkrijgen waarin eenige lijnen veel meer zouden uitspringen dan andere, zoodat ettelijke gedeelten den inkt zouden aannemen, terwijl andere hem zouden weigeren.

In de vorige eeuw had J. Hoffmann, een kunstenaar oorspronkelijk van Schelestadt (Elzas), het gedacht opgevat een effen stuk metaal met zeker hard vernis te bestrijken, er eene teekening in te maken en zoo het metaal bloot te leggen. Dan duwde hij een zachter metaal in deze soort van vorm, in de overtuiging, dat op de nieuwe plaat, al de lijnen even hoog zouden zijn. En inderdaad, Hoffmann had dus, op eene zeer schrandere wijze het problema der der even hooge lijnen, dat ook in de typographie eene zeer voorname rol speelt, opgelost.

Elders overwon men de moeilijkheid op eene andere manier. Met een vet potlood teekende men op eene effen koperen plaat en goot er dan sterkwater op, om het koper te doen bijten en de lijnen, door de vette stof van het potlood bevrijd, op dezelfde hoogte te houden.

Zoo heeft het vraagstuk der even hooge lijnen ten minste twintig verschillige oplossingen gekregen de eene al ver-

nuftiger dan de andere, en waarvan talrijke zelfs de nieuwere uitvindingen op het gebied der barnkracht, tot grond hebben. Het zou ons te ver leiden, moesten wij al de uitgedachte stelsels aanhalen en ophelderen; echter kunnen wij niet nalaten er een te vermelden, al ware het enkel om de eigenaardige denkbeelden van sommige uitvinders te doen uitschijnen. De doenwijze, welke wij bedoelen, is die van Jones. Met eene stift van zuiveren zeilsteen teekent hij op eene stalen plaat, waarover hij daarna fijn ijzervijlsel werpt. Ten gevolge van de magneetkracht, hecht zich dit vijlsel zoo vast op de getrokken lijnen, dat men met behulp eener lithographische pers en gebruik makende van zeker chemisch papier zeer schoone dingen kan vervaardigen.

Alhoewel het buiten ons bestek valt, zullen wij alvorens over te gaan tot de tweede soort van graveering *door insnijding*, ook maar eenige woorden zeggen over het *graveeren op glas*. Eertijds wierd het glas gegraveerd met een wiel of beter geslepen, doch, nu men, sedert een vijftigtal jaren, een zuur ontdekt heeft dat het glas bijt evenals het sterkwater de metalen, is de vroegere handelwijze van lieverlede in onbruik geraakt. De prachtige en kunstige ornamenten, die wij thans op de splegelruiten zien, zijn alle met het *acide fluorhydrique* vervaardigd.

Onlangs heeft een Amerikaan, Tilghmann van Philadelphia, nog eene andere manier uitgevonden om op glas te graveeren. Hij had bemerkt dat de ruiten, welke aan den zeewind blootgesteld waren, door 't gestadig vliegen van het zand, na een aantal jaren teenemaal mat wierden. Hij kwam daardoor op het denkbeeld van, met bijzondere blaasbalgen, fijn zand op glas te jagen en de uitslag, welke men alzoo bekomen heeft, is opperbest. De plaatsen, die men bevrijden wil, worden met gom elastiek of vischlijm bestreken.

De *Kopersnede (gravure en taille-douce*,) is de kunst om eene koperen plaat in te snijden, zoodat de ingesneden groeven den inkt ontvangen en op het papier afdrukken. Zij is, van de verschillige manieren van graveeren verre weg de moeilijkste, want zij vergt niet alleen lange jaren studie en eene knappe en vaardige behandeling der werktuigen, maar tevens eene groote bekwaamheid in het teekenen. Meestal graveert men op eene plaat van rood koper met eene stift van goed getemperd staal, waarvan de punt, *bek* genaamd, schuins algeslepen is; het werktuig is voorzien van een half bolvormig handvatsel of hecht, in hout vervaardigd. De graveerstiften nemen verschillige vormen aan, volgens het gebruik dat de kunstenaar er van maakt. Men houdt de stift met den duim en de drie laatste vingers, terwijl de wijsvinger op het staaf-

je rust en de bolvormige hecht in het binnenste der hand zit.

Als nu de plaat geheel gesneden en met inkt bestreken is, behoeft ze zorgvuldig afgevaagd te worden, opdat de inkt enkel in de groeven of ingesneden lijnen blijve zitten, vanwaar hij op het papier gedrukt wordt.

Sedert de uitvinding der lichtteekening (*photographie*) en der verscheidene werkwijzen, die er van afgeleid en op gesteund zijn, is de kopersnede veel verwaarloosd. Zij is te kostelijk en eischt te veel tijd en stemt bijgevolg niet meer overeen met de hedendaagsche zeden, die het Engelsch spreekwoord: *Time is money*, meer en meer toepassen. De *sterkwatergraveering* was reeds lang door de wapensmeden gebruikt, eer men ze in de drukkunst aannam.

Ziehier, in het kort, hoe men eene sterkwaterplaat vervaardigt. Men neemt een rood koperen plaat, die men tamelijk verwarmt en dan bestrijkt met een stuk was, waar een lapje zijde rond gewonden is, zoodat het eene soort van prop *(tampon)* vormt. Wanneer de plaat koud en het was stijf geworden is, berookt men de waslage met smook eener lamp. Vervolgens maakt men de vereischte teekening in het was, bij middel van eene naald of van eene fijne stift, goed zorg dragende het koper niet te kerven. Is de geheele teekening in het was gesneden en alles met een zachten borstel wel afgevaagd, dan omringt men de kanten der plaat met deeg of was, zoodat er een boordje rond staat, en spreidt er sterkwater over van ongeveer 40 graden; mocht dit vocht te hard bijten, zoo dient men het met water uit te landen. Als men oordeelt dat het koper genoeg gebeten is - natuurlijk behoeft hier eene groote ondervinding - dan giet men het sterkwater weg en wrijft met terpentijn het was van het koper. Het is hoogst noodig bij deze bewerkingen vingerlingen van gomelastiek te dragen, om de huid tegen het sterkwater te beveiligen. Indien hier of daar nog iets zou haperen (hetgeen schier altijd gebeurt) dan doet men de noodige verbeteringen met de droge stift (*pointe sèche*). Is de koperplaat nu geheel zuiver, dan strijkt men er den inkt over. Evenals over de gegraveerde plaat, moet echter de inkt hier ook voorzichtig afgevaagd worden, zoodat hij enkel in de groeve blijve voor het overdrukken.

Hoe eenvoudig dit alles ook schijne, is de zaak nochtans allermoeilijkst en behoeft hier, gelijk overigens in alle kunsten, eene groote ondervinding met eene wezenlijke behendigheid gepaard te gaan.

Rembrand was zekerlijk, in vroegere eeuwen, onder de *aquafortisten* de meester der meesters. De kunstenaars, die na hem in dit vak de meeste befaamdheid genieten

zijn: Daubigny, Jules Jacquemart, Tissot, Lalande, Félicien Rops, Gilbert, enz.

De *Niellure* werd, in het midden der XVe eeuw, door den Florentijn Finiguerra ontdekt en, na hem, het meest in Italië uitgevoerd. De zaak biedt in haar eigen niets bijzonders aan. Ziehier waarin ze bestaat. Men maakt op eene der vroeger aangehaalde manieren, eene gravure in eene zilveren plaat, vervolgens strooit men een mengsel van koper, lood, borax en sulfer in de groeven en stelt het alles bloot aan eene groote hitte, zoodat deze stoffen goed smelten en de plaat bedekken. Na afkoeling poliert men de plaat en bekomt zoo eene zwarte teekening op eenen zilveren grond. Op deze manier zijn menigvuldige merkwaardige plaatjes gemaakt geworden, die, door den zonderlingen keus der onderwerpen alsook hunne keurige uitvoering en hunnen rijkdom, niet zelden aan eenen Oostenschen oorsprong doen denken.

Er bestaan zooveel soorten van graveering dat het volstrekt onmogelijk zou wezen ze hier alle te beschrijven. Het zij voldoende te zeggen, dat de meeste op de sterkwatergravure berusten en er slechts hier en daar van afwijken in de eene of andere manier van bewerken. Zoo wordt b.v. de staalgraveering zelve met sterkwater gedaan, nadat men het staal, door gloeiing en trapwijze afkoeling, zacht genoeg gemaakt heeft om door het sterkwater aangerand te worden.

Evenmin kunnen, de *Heliogravure*, de *Phototypie,* de *Photoglyptie* enz., al kinderen eener zelfde moeder, de *Photographie*, afzonderlijk en uitvoering behandeld worden, willen wij de ruimte niet overschrijden, die ons hier redelijker wijze toekomt. Wij stappen dus die geheele familie met eenen algemeenen groet voorbij, om enkel eenige oogenblikken stil te blijven bij een der jongste telgen, de *Photogravure*, die reeds eene merkelijke befaamdheid geniet en denkelijk de graveering der toekomst zal worden.

Het is een zekere Fox Taldot, die in 1852, de *Photogravure* ontdekte. Reeds in 1826, had Niepce eenige waarnemingen gedaan die tot grondslag van deze kunst verstrekten; daarna bemerkte Scamoin dat de glazen ruiten, waarop de lichtteekening uitgevoerd was, niet gansch effen bleven, maar dat bij nauwkeurig onderzoek van den gedroogden vischlijm, de klaarten hooger bleken te zijn dan de schaduwen. Uit dit verschijnsel, gevoegd bij de volgende waarneming, wist Talbot zeer behendig nut te trekken om zijn doel te bereiken. Den vischlijm vermengende met *bichromate van potasch,* had hij bevonden, dat dit mengsel gemakkelijk oplosbaar was in warm water, maar dat het integendeel die smeltbaarheid teenemaal verloor, zoodra het aan het daglicht blootgesteld werd.

Op deze twee eigenschappen steunende, schiep Talbot nagenoeg de *photogravure* zooals ze thans bestaat en ziehier hoe hij dit aan boord legde. Hij nam een dun blad papier, waarop hij eene teekening met inkt maakte, plakte ze op eene plaat die met het bovengemelde mengsel bestreken was en stelde ze in de heldere zonnestralen. Waar zich de lijnen der teekening bevonden en de zon door den inkt niet had kunnen dringen, waren natuurlijk, bij het afnemen van het papier, die plaatsen smeltbaar gebleven. Na de plaat gewasschen te hebben, zag hij met voldoening dat meest al de bijzonderheden der teekening zeer wel in den vischlijm uitkwamen; de minder, juiste trekken worden met sterkwater verbeterd en zoo verkreeg Talbot eenen vorm die alleszins volmaakt mocht geheeten worden.

De zaak eens gevonden, werden de toepassingen aldra zeer veelvuldig. Ook ware het onmogelijk de verschillige soorten van photogravure in dit artikel te beschrijven en te verklaren, te meer daar, voor dezelfde soort, niet zelden verscheidene wijzen van uitvoering bestaan. Wij bepalen ons dus bij de *photoglyptie*, naar de manier van Woodburg, een stelsel dat tegenwoordig veel bijval vindt.

In plaats van met een photographisch toestel, als naar gewoonte eene lichtteekening op glas te maken, doet men het op eene plaat van hard metaal die met hooger vermengd mengsel bedekt is en bekomt alzoo een *cliché* met klaarten, halve tinten en schaduwen. Deze plaat wordt vervolgens in warm water gedoopt en, naar aanleiding van hetgeen wij hooger zegden, zal de vischlijm hier wegsmelten en daar behouden blijven, naarmate de lichtstralen in het photographisch toestel hunne werking op die zelfstandigheid uitgeoefend hebben. Door het afwasschen ontstaat dus een wezenlijke vorm, waarop de klaarten, halve tinten en schaduwen merkelijk in hoogte verschillen.

Hier dient opgemerkt dat de vischlijm door drogen zoo hard wordt dat hij, zonder ooit beschadiging te ondergaan door drukking in andere voorwerpen kan overgebracht worden. Om dus met de bekomen plaat eenen vorm te vervaardigen, behoeft men er enkel een blad metaal op te leggen, zooals dat waarvan men drukletters maakt, (een mengsel van lood en spiesglas), en alles te onderwerpen aan de sterke drukking eener waterpers (*presse hydraulique*).

De aldus verkregene vorm kan slechts met bijzondere voorzorgen tot het afdrukken gebruikt worden. Zoo moet b.v. de inkt, die met vischlijm bereid wordt, doorschijnend wezen, het papier behoeft opzettelijk tot het doel vervaardigd, en alles behoort met eene handpers gedrukt te worden. Het afdrukken zelf is van het hoogste belang en allermoeilijkst; daarenboven kosten de gereedschap-

pen en werktuigen nog al aanzienlijke sommen. Maar als de zaak wel verzorgd en uitgevoerd is, zijn de afdruksels, welke men door de photoglyptie verkrijgt, zoo schoon en schooner zelfs dan deze der photographie; zij hebben overigens op deze laatste veel vooruit, omdat zij niet van de grillen der zon afhangen en bijgevolg, voor de klaarte of donkerheid der tinten, geen verschil aanbieden.

Om dit kort overzicht van de graveerkunst te eindigen, meenen wij eenige woorden te moeten zeggen over de steendrukkunst en den kleurendruk. die heden zoo algemeen verspreid zijn, dat men hunne voortbrengsels tot zeis in de nederigste hutten wedervindt.

De steendrukkunst (*lithographie)*, uitgevonden door den Bohemer Senefelder, is de kunst om met een vet potlood op eene soort van kalksteen (*pierre lithographique*) te teekenen en daarna de teekening op papier over te drukken. De beste steenen worden nabij Solenhofen, in Beieren gevonden en zijn zeer fijn van korrel. Het potlood, uit eene zeer vette, zwarte stof vervaardigd, moet tegen de hand, d.i., van onder naar boven gescherpt worden, in tegenstelling der gewone potlooden, die men van boven naar onder snijdt. Ziehier hoe eene *lithographie* gemaakt wordt. Als men met het vette potlood *(crayon lithographique*) op eenen effen geslepen steen geteekend heeft, wascht men deze af met gomwater waarin men een weinig sterkwater gegoten heeft. Deze bewerking heeft tot doel de teekening vast te zetten en het gedeelte van den steen, waarop zich geene trekken bevinden, in de onmogelijkheid te stellen den inkt te vatten. Vervolgens wascht men den steen goed af met eene natte spons en rolt er den inkt over, die zich enkel op de getrokken lijnen aanzet, van waar hij op het papier overgedrukt wordt.

De kleurendruk *(chromolithographie*) is de kunst om op verschillige steenen, vijf of zes b.v., dezelfde teekening te maken, vervolgens op elken steen eene enkele kleur te leggen en dan al deze kleuren op een en hetzelfde papier over te drukken om er eene gekleurde print van te maken.

De kleurendruk is zeer goed voor het wedergeven van mozaieken, geschilderde handschriften, enz., maar men heeft ongelijk hem te willen aanwenden tot het kopiëeren van schilderijen. Nooit inderdaad zal de chromlithographie de rijkheid en harmonie der kleuren van het schilderpalet kunnen weergeven en daarom ook zal zij altijd boven of beneden de waarheid zijn.

G. VALLAEYS.

Uit het visschersleven.
Schets.

I.

De avond begint te vallen.

Langzaam verdwijnen in 't verre Westen de laatste stralen der ondergaande zon.

De zee is kalm; eene plechtige stilte, slechts gestoord door het geruisch der baren, die zuchtend over het strand rollen, heerscht over de geheele vlakte. De duisternis neemt toe; hier en daar pinken reeds sterren aan den hemel, terwijl de maan zachtjes van achter de wolken verschijnende, alles met een tooverend licht bedekt.....

In de verte komen twee menschen aangetapt: een jonge sterkgebouwde visscher en een meisje: zij kunnen beiden de twintig jaren bereikt hebben.

Sprakeloos vervorderen zij hunnen weg; van tijd tot tijd echter werpt de visscher haar een vurigen blik toe en zucht dan diep.....

Het meisje schijnt haastig te wezen, want zij is den jongeling reeds eenige stappen vooruit.

Zich omkeerende zegt zij half ongeduldig: ‘Maar Pieter haast u toch een weinig, vader zal ongerust zijn over mijn lang wegblijven.

‘Ja, Elsje, is het antwoord.

Hij herneemt zijne plaats aan hare zijde en beide gaan weder stilzwijgend voort.

Nog eenige oogenblikken en zij naderen het huisje waar Elsje woont. Als hadde hij een uiterst besluit genomen, blijft de visscher eensklaps staan, grijpt het meisje bij de handen en terwijl hij zijne van liefde glinsterende oogen op de hare houdt gericht, zegt hij met bevende stem: ‘Elsje,.... Elsje,.... ik..... min u!....

Het meisje, dat hem eerst met bange verwondering aanstaart, slaat bij deze plotselinge bekentenis de oogen schuchter neêr, terwijl een vurig rood haar voorhoofd kleurt, en zwijgt.

‘Elsje, herneemt hij, hare handen vaster in de zijne klemmende,.... ik min u,.... uit al de krachten mijner ziel,.... zonder u is het leven mij niets!.... Zeg, Elsje, wilt gij mijne vrouw worden?

Zij geeft geen antwoord, doch laat het lieve hoofdje op de borst zakken.

‘Gij zwijgt, Elsje,.... gij mint mij dan niet?.... Wellicht hebt gij een ander lief’, vervolgt hij met bittere scherts.

Een ander lief, zij!.... O! indien hij wist!.... maar zij durft niet spreken; enkel heft zij hare blauwe oogen tot hem op, als om hem dit gezegde te verwijten; maar hij ziet dien liefderijken blik niet en gaat in vervoering voort:

‘Een ander, o zie Elsje, moest dit zóó zijn, ik ware in staat..... maar ik dwaal..... het is niet waar!.... zeg dan toch dat het niet waar is?.....

Hij is als waanzinnig; zijne vurige blikken schijnen in 't diepste haars harten te willen doordringen.

‘Neen Pieter, is het stille antwoord, en tranen rollen over hare wangen.

Die tranen brengen hem tot het bewustzijn terug.

‘Ach, Elsje, zegt hij met smeekende stem, kunt gij mij vergeven?..... Ik weet niet wat ik zeg;.... ik ben ruw, onbeschoft,.... maar ik heb u toch zoo lief!....

‘Het is niets Pieter, antwoordt zij fluisterend en drukt hem zachtjes de handen.

‘O dank, Elsje, dank!....

‘Doch, gaat hij met bange stem voort, haar langzaam tot zich trekkende; mij,.... mint gij mij dan?....

‘Ja Pieter, lispelt zij bijna onhoorbaar en verbergt het blonde hoofdje beschaamd tegen zijne borst.

Ja!....

Een luide vreugdekreet weêrgalmt en terwijl eene innige omhelzing beider liefde bezegelt, fluisteren zij zachtjes: ‘eeuwig, eeuwig!....

II.

Vóór het huisje zit een oude visscher.

Lange jaren heeft hij op zee doorgebracht, doch eindelijk, door ouderdom en ziekte gedwongen, heeft hij het visschersleven vaarwel gezegd.

Des avonds zit hij buiten een pijpje te rooken; daar waait de frissche lucht hem tegen, hij hoort het bruischen

der zee, het geklots der golven..... en dit zijn zoete herinneringen die hem bijblijven, hem troosten, want de arme man is blind.

In de deur staat eene jonge vrouw te breien: 't is Elsje.

Met welgevallen aanschouwt zij een knaapje, struisch en gezond, met blozende kaakjes en blonde krullende haren, dat aan hare voeten ligt te wroetelen in het zand.

Zie, de kleine bengel is het spelen moede en doet nn vergeefsche pogingen om op grootvaders knie te kruipen; eindelijk is hij er in gelukt: welke vreugde!.... Doch de kleine guit wil nog meer; op grootvader's schouder moet hij zitten!.... Het kruipen begint op nieuw, hij grijpt hem bij den baard, trekt, klautert, stampt, en spant zijne jonge krachten in om hooger te geraken...

De oude visscher verdraagt dit alles met stille lijdzaamheid; het is zelfs zijn grootste vermaak alsdus met den kleine te spelen.

‘Vader, zegt Elsje, ik geloof dat het tijd wordt om naar het strand te gaan, ik zie ginder reeds veel volk dat er zich naartoe begeeft.

‘Ontlast mij dan eerst van dien kleinen deugeniet, want ik kan mij onmogelijk verroeren, antwoordt al lachende de grijsaard.

‘Kom Hartje, zegt zij, kom, wij gaan vader tegen.

Op een omzien glijdt het knaapje naar beneden en vliegt in moeder's armen.

Eenige stonden daarna verlaten zij het huisje; Elsje gaat in het midden en leidt grootvader met den arm; aan den anderen kant loopt Bartje aan hare hand.

Welk leven op het strand!

Hier een groep visschers, over de vangst en het weder sprekende, dáár vrouwen, eenige met zuigelingen aan de borst, over het huishouden en den duren tijd koutende, verder jonge visschers en meisjes lachende en jokkende, en beneden aan de zee, een hoop kinderen, die kleine bootjes laten varen of in 't water plonsen en spelen....

Allen zijn dáár om vaders, broeders en vrienden af te wachten en de blijde terugkomst te vieren.

Eensklaps roept een visscher ‘daar zijn ze!’

Allen loopen bijeen en zien reikhalzend naar een zwart punt dat in de verte verschijnt.

‘Zij hebben den wind meê, zegt een andere visscher, binnen een kwaart uurs zijn zij hier.’

Langzamerhand wordt het punt grooter, zij naderen snel; zie men kan ze reeds herkennen; de hoeden zwaaien, vreugdekreten weergalmen.

‘Bartje, zegt Elsje, die den kleinen op den schouder heeft gezet, zie, ginder staat vader!’

‘Va, Va, roept de kleine en steekt juichend de armkens vooruit.’

Eindelijk ligt de schuit stil.

Daar nadert Pieter, door het water badende. Elsje vliegt hem weenende om den hals.....

Daarna is het de beurt zijns zoons; hij overlaadt het knaapje met kussen. tilt het in de hoogte, lacht en jubelt, terwijl Bartje aanhoudend: Va, Va lief, roept.

Eensklaps ontwaart Pieter zijnen vader; snel zet hij den kleine op den grond en ijlt naar den ouden visscher, die hem ontroerd de hand drukt.

‘Kom, zegt Elsje, laat ons gaan, het avondmaal staat te wachten.

Welnu dan, vooruit! antwoordt Pieter.’

Hij plaatst Bartje op den schouder en fier als een koning stapt hij met zijn gelukkig gezin huiswaarts!

III.

Het stormt.

Donkerzwarte wolken bedekken den hemel en hullen den omtrek in eene halve duisternis. Nu en dan doorklieven vurige bliksemstralen de lucht, opgevolgd door ratelende donderslagen, die door den weergalm oneindig verdubbeld, onophoudelijk voortdreunen.....

De zee staat verschrikkelijk hol: door een fellen noorderwind gezweept, verheffen de baren hunne schuimende kruin tot verbazende hoogten, vallen huilend neêr, bonzen tegen elkander, of beuken met woest geweld tegen de rotsen.....

Op het strand zijn reeds vele visschers vergaderd: eenige houden zich bezig met eene reddingsboot klaar te maken; andere staren angstig op de woedende zee en

toonen elkander een vaartuig, dat ten speelbal aan de golven op ontzettende wijze heên en weêr wordt geslingerd: 't is de schuit, waarop Pieter en zijne manschappen zich bevinden!

Een weinig verder staat een groot zwart houten kruis, rond hetwelk kinderen, vrouwen en grijsaards, God's bescherming over de ongelukkigen afsmeeken.

Niettegenstaande nu en dan overgroote baren zich met ruw geweld tegen het kruis opwerpen, blijven zij kloek in hun gebed volharden.

Eindelijk is de reddingsboot klaar; vijf visschers stappen er in, zij gaan hun leven wagen om hunne makkers te redden; de grijze priester geeft hen zijnen zegen en moedig steken zij in zee.

Nu eens verschijnen zij op den top der golven, dan weêr ploffen zij in de diepte; reusachtige baren werpen de boot met wilde kracht vooruit of duwen hem weder terug.. zòò strijdende, naderen zij langzaam het vaartuig.

Intusschentijd schijnt de storm een weinig te bedaren; eene zoete hoop daalt in aller hart.... indien zij de schuit kunnen bereiken, zijn allen gered!

Eensklaps, als hadde hij in die rust nieuwe krachten geput, breekt de storm heviger dan ooit los, eene nare kreet stijgt van het strand op.... De schuit en de reddingsboot zijn aan aller oog onttrokken!

Rond het kruis is niemand meer; de baren slaan er zoo geweldig over heen, dat het roekeloos zijn zou daar nog langer te blijven bidden.

De vrouwen verlaten langzaam het strand en gaan te huis hun gebed voortzetten. Elsje is eene van de laatste; zij werpt nog een angstvollen blik naar de zee en keert dan met de diepste wanhoop in het hart huiswaarts.

Daar knielt zij weder met grootvader en Bartje voor het kruisbeeld. Hoe wilder de orkaan woedt, des te vuriger stijgen hunne smeekingen ten Hemel....

De gewijde waskaars is reeds ten halve opgebrand en nog steeds zijn zij in gebed verslonden.

Langzamerhand begint de storm te bedaren; het regent nog wel hard doch de wind is fel verminderd; dit verlicht hun bang gemoed.

Opstaande zegt Elsje tot den kleine:

‘Bartje, ga maar slapen kind, gij zult vermoeid zijn, niet waar?’

‘Ja moeder, antwoordt de knaap, doch hij laat er met vragenden blik op volgen:’ Zal Deezeken wel te vreden zijn moeder?

‘Zeker lieve, gij hebt genoeg gebeden. Hij zal vader wel beschermen.

‘Anders zou Deezeke niet wijs zijn, hé moederken lief, want ik heb Hem zoo vurig gevraagd vader te sparen?

‘Wees maar gerust Bartje, zegt grootvader, als goede brave kinderen zooals gij aan God iets vragen, dat weigert Hijnooit.

Aldus sprekende, heeft Elsje den kleine ontkleed; op zijne bloote voetjes gaat hij tot den grijsaard, die hem zijnen zegen geeft.

‘Slaap wel, grootvader.’

‘Slaap wel, Bartje.’

‘Moederken lief, slaap wel; en hij slaat de beide armkens haar om den hals.

‘Slaap gerust lieve schat, antwoordt zij, ontroerd en drukt den knaap vurig tegen de borst.

Daarna legt zij hem in zijn beddeken, waar de kleine steeds biddende, insluimert.

Nu Bartje weg is kan zij een vrijen loop aan hare smart geven; zij laat zich weenende op eenen stoel vallen en roept wanhopig uit:

‘Vader, vader, wat zal er van ons geworden!

De oude visscher, die zich zalven moet bedwingen om niet in tranen los te bersten, antwoordt eenigzins berispend:

‘Maar Elsje, hoe kunt gij zoo spreken, wie zegt u dat er een ongeluk zal gebeuren? Pieter heeft immers meer dan eens zulk eenen storm onderstaan; kom, kom, wees nu toch redelijk.

Ja vader, gij hebt misschen gelijk; het is kinderachtig al wat ik mij voorstel, doch er prangt mij iets om het hart, ik ben zoo beangst,.,. ik gevoel het vader.... Pieter zal niet meer terugkeeren; en weder ontrolt een nieuwe tranenvloed hare oogen.

God zal zulk niet gedoogen Elsje, laat ons op zijne barmhartigheid hopen, kind.... Hoor, de storm is voorbij; Pieter zal zich wel uit den slag redden, hij staat immers als de beste zeeman bekend..., Heb nu maar goeden moed, morgen vroeg zijn zij reeds hier.

Zoo sprekende tracht de grijsaard haar geschokt gemoed een weinig op te beuren, alhoewel onzeggelijken angst zijn eigen hart vervult.

Kom. Elsje, herneemt hij na een kort stilzwijgen, laat ons gaan slapen, de nachtrust zal u goed doen.

Ja, vader, antwoordt zij op stillen droeven toon, ik zal trachten.'

Eenige oogenblikken later is alles stil: de grijsaard slaapt, Bartje droomt dat hij op vader's schouder zit; slechts Elsje is nog wakker. Zij kan onmogelijk rust vinden; in hare verbeelding ziet zij Pieter tegen de golven kampende, zij hoort zijn hulpgeroep..... zijn laatst vaarwel.... en dan,... niets meer; de zee heelt hare prooi ingezwolgen!...

Zoo beult zij zich af zoekt te vergeefs troost in het gebed: altijd komt dit akelig verschijnsel terug en martelt haar onophoudelijk.....

Bij de eerste morgendschemering is Elsje, vergezeld van haar grootvader en Bartje, op weg naar het strand. Angstig blikt zij naar de zee en stapt haastig voort.

Wat staat haar te wachten: het gelukkige wederzien of eene eeuwige scheiding? Gruwelijke vraag!....

Eensklaps aan een hoogen duin gekomen, laat zij beiden los en klimt naar boven....

Een blijde kreet stijgt uit hare borst op en zonder omzien ijlt zij vooruit naar het strand: de schuit ligt aan!

Talrijke visschers en vrouwen zijn reeds vergaderd; doch in plaats van luidruchtig te kouten en te lachen, zijn allen stil bijeen geschaard.

De vrouwen klagen en weenen, de mannen staren somber ten gronde.... zij mompelen van moed, zelfopoffering... ongeluk, terwijl zij nu en dan een bangen blik op den weg werpen, die naar het dorp leidt.

Wat is er gebeurd?....

In de verte komt Elsje met jagenden boezem aangesneld; een zalige glimlach straalt op haar wezen. Nauwelijks heeft men haar bemerkt of twee mannen verlaten den hoop en gaan haar te gemoet.

'Waar is Pieter, vraagt zij met hijgende stem?

De beide visschers zwijgen en blikken ten gronde,

Welnu, waar is Pieter, herhaalt zij met meer kracht?

Vrouw, zegt een der visschers, gij moogt niet verder gaan!'

Eene ijskoude rilling doorloopt haar lichaam, terwijl eene doodsche bleekheid zich over haar gelaat verspreidt; zij deinst terug en staart de visschers een poos met opengesperden mond en dwazen blik aan, eindelijk stottert zij:

'IK..... mag..... niet..... verder..... gaan?....

'Neen vrouw' is het droeve antwoord en zij willen haar vastgrijpen; maar eensklaps als met reuzenkracht begaafd, duwt zij de mannen van zich af en ijlt vooruit!.... Niemand kan haar weerhouden!..... Eene razende gelijk, baant zij zich een weg door den dichten hoop en staat plotseling.... voor het ontzielde lichaam van Pieter!.... Een akelige kreet weergalmt en als ontzind stort zij op het dierbare lijk neêr!....

Jammerkreten vervullen de lucht, terwijl hier en daar een visscher eene traan wegpinkt.

Daar komen grootvader en Bartje welgemoed aangestapt: de knaap heeft ook de schuit herkend.

'Ongelukkige Neel, zeggen de visschers!

'Arme kleine, roepen de vrouwen!

Die klachten dreunen als een doodvonnis in des grijsaard's ooren.

'Wat is er voorgevallen, vraagt hij met verkropte stem, terwijl hij wankelende op Bartje's schouder rust?

'Een droevig ongeluk, vriend, antwoordt een visscher,.... Pieter is....

'....Dood! roept de grijsaard, en zakt in de armen der omstaanders.

Bartje is intusschen weenend tot bij zijne moeder geloopen en knielt neêr; vurig zoent hij beider voorhoofd, terwijl hij op hartverscheurenden toon uitroept:

'Moeder!.... Vader!....

Met een zijner gezellen te willen redden, was Pieter het slachtoffer van zijnen moed geworden: hij had in de golven den dood gevonden!...

Arme moeder!.....

Arme kleine!....

Antwerpen.

G. DIELEMANS.

Dood van Mevrouw Courtmans.

Te Maldegem is, op 22 September, te 9 uren 's morgens, Mevrouw Courtmans overleden.

Die tijding heeft in het Vlaamsche land eene wezenlijke droefheid verwekt. Dezer dagen was mev. Courtmans ongesteld geworden; men had nochtans hoop op hare genezing behouden. De algemeene wensch was de achtbare vrouw, die zooveel schoons heeft geschreven, te behouden om haren 80e verjaardag feestelijk te vieren.

Mev. Courtmans werd geboren den 6 September 1811, te Audegem, in Oost-Vlaanderen Haar vader was van 1819 tot 1830 burgemeester van Mespelare. Zij heette naar haren familienaam Joanna-Deseria Berchmans.

Op 25jarigen ouderdom trad zij in den echt met den heer J.B. Courtmans, eerst onderwijzer te Gent, later professor van Vlaamsche taal- en letterkunde bij 's Rijks Normaalschool te Lier. Courtmans was zelf een verdienstelijk Vlaamsche schrijver. Het was hij die zijne vrouw, wier opleiding in eene Fransche kostschool was geschied, lessen gaf in de moedertaal.

Moeten wij herinneren wat al heerlijke gewrochten deze vrouw heeft geschapen? Zij zijn verzameld in 22 boekdeelen. Onlangs verscheen het laatste deel harer verzamelde werken bevattende hare gedichten, waaronder er velen zijn vol gloed en geestdrift voor de taal en het geboorteland, velen vol verheven denkbeelden, meest allen in sierlijken, treffenden vorm uitgedrukt. Wat in hare werken het meest treft is de gezondheid, ik zou haast zeggen de mannelijkheid der gedachte, en tevens de beschaafdheid en de gepastheid van uitdrukking. En dan, hoe lief en behoorlijk wist zij natuur schoonaf te schilderen.

Diep kende zij het menschelijk hart, vooral der nederigen der werkers, der buitenlieden, in wier midden zij leefde, Zij eerbiedigde en beminde degenen, die hard slaven om het dagelijksch brood, en, uit loutere liefde voor hen, legde zij soms hunne fouten en gebreken bloot, om gelegenheid te hebben hen door wijze wenken en raadgevingen te verbeteren en gelukkiger te maken. Haar heele werk is vol goeden raad, aanschouwlijk overtuigend voorgesteld.

Herinner u, om een voorbeeld te noemen, hare verstandige waarschuwingen in *Het geschenk van den Jager* tegen den Berg van Barmhartigheid dien ‘afgrond welke alles verzwelgt.’ Ah, het heerlijke boekje *Het geschenk van den Jager*, waarmede zij den vijfjaarlijkschen prijs van letterkunde behaalde! Welk fijn meesterstukje!

‘Al had mevrouw Courtmans slechts dat eene verhaal geschreven, zegden wij in 1883, toch zou zij verdienen

gehuldigd te worden als eene onzer beste romanschrijfsters.

En dan de *Bloem van Cleyt*, *Griselda*, de *Gezegende Akker*. Maar genoeg! Wij zouden de lange lijst der werken van de uitmuntende schrijfster moeten aanhalen, allen zoo vol juiste beschrijvingen van natuurtafereelen, waarover zij de zoetste poëzie wist uit te strooien; allen zoo vol van naar 't leven geteekende menschenbeelden: geschiedenissen van lijders en strijders, zoo aantrekkelijk verteld, in eene taal smakelijk als het zuiverste tarwemeel.

Het leven der groote Vlaamsche schrijfster, over wie Vlaanderens Maagd thans treurt, is niet zonder beproevingen voorbijgegaan.

Was zij niet in 1856 weduwe gebleven met acht kinderen, waarvan nog geen enkele in staat was iets te winnen? Zij moest Lier verlaten om een bestaan voor haar en haar kroost te zoeken. Zij ging zich te Maldegem vestigen, en opende er eene kostschool. Zeggen wij niet welken harden strijd zij heeft doorstaan om hare school recht te houden. Zij moest ze echter sluiten, en zette zich dan met moed aan den letterkundigen arbeid, die ook in Holland bekend en gewaardeerd geraakte en geld opbracht.

Zij beleefde nu, dank aan hare werkzaamheid en hare rijke geestesgaven, vele jaren vrij van druk. Maar eilaas! op het einde van haar leven moest zij nog zorgelijke dagen kennen en verdriet hebben. Maar zwijgen wij daarvan!

Herinneren wij heden nog de schitterende huldebetooging, waarvan zij den 14 Mei 1883 het voorwerp was, van wege heel de Vlaamsche bevolking.

Welke onvergetelijke dag was die Zondag, als wij, met honderden uit Gent, opgetogen naar Maldegem trokken, om de gevierde schrijfster haar geschilderd portret, haar borstbeeld, een kostbaar album vol teekeningen en gedichten, aan te bieden, als mede de opbrengst eener inschrijving - eene soort van schuldbetaling voor de diensten, die de moedige en begaafde vrouw aan de Vlaamsche bevolking had bewezen.

Dien dag werd zij ook vereerd met het eereteeken van ridder der Leopoldsorde. Welke geestdrift ontstond er onder de duizenden vereerders, als de burgemeester der gemeente, de heer De Meyere-De Vildere, het telegram las, waarbij de toenmalige minister van binnenlandsche zaken, de heer Roliu-Jaequemijns, berichtte, dat Mev. Courtmans verheven was tot ridder der Leopoldsorde. Zij zat op eene estrade, voor hare nederige woning opgericht. De kinderen van Maldegem, in 't wit gekleed, boden haar den eersten bloemtuil aan; dan volgden diegenen der commissie die het feest inrichtte, vervolgens de tuilen der Gentsche damen, enz., enz.

Er waren uit Gent niet min dan negen verschillende maatschappijen opgekomen om de dichteres hulde te

brengen; er waren ook maatschappijen van Roubaix, Brussel, Brugge, Antwerpen, Ieperen, Saventhem.

Den Zondag 24 Juni 1883 werd aan Mevrouw Courtmans te Gent een banket aangeboden,

Voor de huldebetooging aan Mev. Courtmans-Berchmans hadden liberalen en katholieken zich vereenigd, de partijtwisten vergetende, om slechts talent en kunst, edelhartigheid, gevoel, moed in tegenspoed en beproeving, werkzaamheid en taal- en vaderlandschliefde in eene begaafde vrouw te vieren en te vereeren.

Het leven der dichteres is uit. Maar hare werken blijven. Zij zullen nog lang allen, die Vlaamsch lezen, opbeuren. verkwikken, troosten, stichten, in geestdrift zetten en het harte goed doen! Welke weldaad is haar werk! Dat haar naam gezegend, bewaard en vereerd blijve bij heel de Vlaamsche bevolking!

Begraving van mevrouw Courtmans.

Op Woensdag, 24 September, begaven wij ons, in gezelschap van eenen talrijken groep letterkundigen en Vlaamsche vrienden, naar Maldegem, dit schoone lieve dorp, waar wij, in 1883, feest vieren ter eere van de toen 73 jarige dichteres, mevrouw Courtmans, ter gelegenheid harer benoeming tot ridder der Leopoldsorde.

Een viertal jaren geleden, begaven wij ons voor de tweede maal naar de schilderachtige woonst der gevierde schrijfster, om haar met een vijf en twintigtal leden der letterkundige vereeniging de *Snellaertskring*, van Gent, het lidmaatschap van verdiensten aan te bieden.

Nooit zullen wij vergeten, hoe verkwikkend hare woorden ons in de ooren klonkon toen zij ons, met haar helder, verstandig oog aanstarend, bezwoer standvastig te blijven in den strijd voor Vlaanderen en de Dietsche taal, in dien strijd zoo moedig gestreden door onzen patroon Dr Snellaert, nog een taaien Vlaming, dien zij onder de levendigste kleuren afschilderde, als een der knapste leiders waarop het Vlaamsche leger ooit mocht bogen.

Neen, nooit vergeten wij die stonden van zalig kunstgenot gesleten in gezelschap dier vrouw die gansch hart en tevens gansch geest was.

De derde maal dat wij den dempel harer nederige woonst betraden, was voor ons min aangenaam.

Een treurige plicht riep ons weêr naar de grensstad van Oostvlaanderen, naar Maldegem. Het gold immers aan het stoffelijk overschot der waarde en waardige vrouw een laatste blijk van hulde, achting en waardeering te brengen.

Toen wij de straten van Maldegem instapten, waren wij waarlijk verbaasd over de algemeenheid, waarmede men den rouw had aangenomen om den wille der gevierde Vlaamsche schrijfster.

Uit alle straten en wegen, zag men personen voortstappen, die zich allen naar het wezenlijk schilderachtig verblijf der aflijvige begaven.

Welke tegenstelling: Dinsdag was het volop feest; aan al de huizen wapperden vlaggen en wimpels, een prachtide historische stoet reed door de straten, die krioelden van eene bonte en luidruchtige mengte, en thans, Woensdag, heerscht er stilte en ingetogenheid; de vlaggen hangen halfmast en eene ongeveinsde droefheid staat op het gelaat van al wie men ontmoet, te lezen.

Het is half drie; de klokken der kerk zenden hunne treurige klanken door de lucht en melden den ingezetenen van Maldegem het Getrouwe, dat de stoffelijke overblijfselen der geleerde vrouw naar hunne laatste rustplaats gaan gedragen worden.

Wij begeven ons ten sterfhuize: in de voorkamer rechts die gansch in het zwart is gehangen, staat op eene met zwart laken omhangen tafel, eene eenvoudige, eikenhouten kist met een bronzen Kristusbeeld op het deksel.

Aan het hoofdeinde staat een kruisbeeld omringd van brandende kaarsen.

Aan het voeteinde bemerken wij twee kronen welke de duurbare afgestorvene in 1883 ontving en waaraan zij dan ook zeer veel hield. De eene werd haar geschonken door den *Snellaertskring* van Gent en de andere door de Normaalschool van Lier. Wij bemerken ook op de lijkkist twee parelkronen met Fransche opschriften (welk gedacht?) die de familie Berchmans l'Hoest heeft gezonden.

Na de drie zonen van mevrouw Courtmans en hare twee broeders gegroet en ons rouwbeklag afgelegd te hebben, begeven wij ons weêr naar buiten, want daar binnen is het te drukkend; men ademt vrijer onder de weelderige takken der sparreboomen die voor het huisje der doode geplant staan en veel bijdragen tot het poëtisch uitzicht van dit nederig kunstenaarsverblijf.

De vrienden, vereerders en kennissen, de Vlaamsche letterkundigen en kunstenaars komen in massa aan en scharen zich voor het huisje.

Wij bemerken onder de honderden aanwezigen de volgende heeren: Em. Hiel, bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Akademie; Frans de Potter bestendige sekretaris derzelfde koninklijke instelling; rechter Julius Obrie, doktoor Amand De Vos (Wazenaar) en Jan Broeckaert allen leden der Akademie; hoogleeraar De Ceuleneer; Is Teirlynck, Reim, Steyns, Julius Sabbe, Van Oye, voorzitter van het handels- en nijverheidssyndikaat te Brussel; Van der Weghe, letterkundige; Deseyn-Verhougstraete, K. Bogaerd, Lod. De Vriese, sekretaris van het *Courtmans-komiteit*; Vercouillie, voorzitter van den *Zetternamskring*; Ed. Fabri, voorzitter van den *Snellaertskring*; Is. Danneel,

van Eekloo, Pieter Heckers, toonkundige laureaat in den prijskamp van Rome; De Schepper Fhilips, letterkundige; De Ceulenaere, burgemeester van Maldegem, met de schepenen en al de leden van den gemeenteraad; geneesheer Van Mullem en de Schepper, leden van den provincieraad; Leo Van Gheluwe, toonkundige, Joz. Van Hoorde, Vikt. de Lille, Cabuy, enz. enz.

Een aantal maatschappijen zijn bij deze vaderlandsche lijkplechtigheid vertegenwoordigd. Wij noemen het *Davidsfonds* van Gent, het *Vlaamsch Grievenkomiteit* van Gent, *De Zanglust* van Gent, de *Wijngaard* van Brussel, de *Noordstar* vnn Brussel, de *Fanfarenmaatschappij St. Cecilia* van Maldegem, het studentengenootschap *'t Zal wel gaan* van Gent, den *Zetternamskring* van Gent, vertegenwoordigd door haren voorzitter en den *Snellaertskring* van Gent, vertegenwoordigd door eene afvaardiging van tien leden, bestaande uit de heeren J. Obrie, Ed. Fabri, Karel Lybaert, j^{te}, G. De Meyer, G. De Moor, De Backer, De Ceulenaere, G. Van Loo en E. de Beule.

Van al deze maatschappijen zijn er maar drie die met een vaandel of eenen kartel naar Maldegem zijn gekomen.

Deze zijn: *De Wijngaard*, van Brussel, de *Snellaertskring*, van Gent en de *Fanfarenmaatschappij St-Cecilia*, van Maldegem.

Het slaat drie uren, en de geestelijkheid voorafgegaan van kruisbeeld en vanen en gevolgd door de fanfaren *Ste-Cecilia*, verschijnen op den dorpel van het huis; de eerw. heer pastoor leest de gebeden der dooden, en het lijk wordt buiten gebracht. Het kruis der Leopoldsorde, waarmede mevrouw Courtmans over zeven jaren vereerd werd, is op den pelder gehecht; een viertal kronen op de lijkkist gelegd en de rouwstoet, omtrent 500 man sterk, begeeft zich, onder het zingen van lijkzangen en het spelen van treurmarschen, naar de kerk.

In de kerk grijpt de gebruikelijke plechtigheid plaats. De offerande duurt bijna drie kwaart uurs.

De kerk was stampvol.

Na de plechtigheid in de kerk begeeft de stoet zich naar Maldegemkerkhof, dat op eenige boogschoten van de kuip des dorps gelegen is.

Thans is de stoet verdubbeld; er zijn ten minste wel 1000 personen die achter het lijk stappen.

Men verdringt zich letterlijk op het kerkhof.

De eerste redenaar die hulde brengt aan de betreurde aflijvige, is de heer rechter Julius Obrie.

Hij spreekt in naam van den *Snellaertskring*, waarvan hij eere-voorzitter is.

Wij laten hier letterlijk zijne korte redevoering volgen:

> ‘De letterkundige vereeniging *De Snellaertskring* te Gent, die de eer had mevrouw Courtmans onder hare leden van verdiensten te mogen tellen, droeg mij de taak op hier ook uit haar naam een laatste

woord van hulde te brengen aan de edele vrouw, die haar zoo mild toebedeelde, voortreffelijke gaven van hart en geest aan het heil van taal en volk trachtte dienstbaar te maken.
Onder hare talrijke gewrochten is er geen enkel te vinden, waarin niet de zucht doorstraalt om mede te werken tot de verhooging van het zedelijke peil, of tot de verbetering van den stoffelijken toestand van het vernederde Vlaanderen.
Dat zij bij hare lezers steeds de rechte snaar wist te doen trillen, dat zij tot het diep te hunner ziel wist door te dringen, dankt zij voor een groot deel aan den eenvoudigen, bevattelijken en toch altijd zoo zuiveren en zwierigen stijl, waarin zij hare doorgaans roerende, immer gemoedelijke verhalen wist in te kleeden.
Wat daartoe echter het meest bijdroeg, was zeker de innige oprechtheid des harten, die uit al hare werken zoo krachtig spreekt: zij schreef zoo als zij dacht.
Zij, die haar van nabij mochten kennen, zij die het voorrecht mochten genieten zich met haar over Vlaanderen en over zijne toekomst te onderhouden, kunnen het getuigen wat al schatten van edele menschenliefde, van diepe gehechtheid aan onze schoone moedertaal hare ziel bevatte. Van haar kan men zeggen: Zij was eene goede schrijfster, omdat zij tevens een goed mensch was.
Ook zal, zoolang Vlaanderen zal bestaan, haar naam door elken rechtgeraarden Vlaming met een gevoel van eerbied en dankbaarheid herdacht worden.’

De tweede redenaar was de heer Em. Hiel, die het volgende gedicht voordroeg:

Geboren in het dichterland,
Het heerlijk Dendermonde!
Hebt ge in het hert uws volks geplant
De waarheid, de gezonde.

Gij, brave vrouw, gij, kloeke vrouw,
Gij, allerliefste moeder,
Gij droegt door 't leven leed en rouw,
Gij zwoegdet als behoeder.

Niet eenmaal schonkt ge uw' kinderen 't licht,
Maar duizend, duizend malen,
Des zweeft ge voor ons zielezicht,
Een beeld der idealen,

Uw dichtergloed, uw scheppingskracht
Schonk aan de schoonheid leven,
Schonk aan de liefde vreugd en macht
Om naar de deugd te streven.

Geen weeklijkheid, geen zieklijkheid
Teelde uw dichterbronne....
Gij hebt voor 't volk den troost verspreid
Gelijk een heldre zonne.

Gelijk de moeder hadt ge 't lief,
Het edelst volk der aarde....
Uw Vlaanderen! dat zoo menig dief
Bestool en diep ontaarde!

En streedt ge voor uw huisgezin,
Waar nood soms kwam gezeten,
Gij kondet, met uw diepen zin,
Uw volk toch niet vergeten.

Ge schonkt zoo mild uw herte gansch,
Zoo mild uw' zielegaven....
Wij weenen stille tranen thans,
Terwijl wij u begraven.

En Vlaanderen, Vlaanderen lief weent meê,
Terwijl de loovers vallen..,.
In elke hut, in elke stee
Hoort men uw troostwoord schallen.

En 't Nederlandsche volk weent mee,
't Bestrooit uw graf met bloemen....
En over land en over zee
Zal het u eeuwig roemen.

Na hem trad de heer Dr Amand De vos vooruit, en las eene prachtige lijkrede voor, waarin hij op de allergemoedelijkste en dichterlijke wijze het talent der begaafde vrouw besprak en wees op de vriendschapsbetrekkingen, die hij lange jaren met haar had. Wij laten dit puik, dichterlijk stuk hier letterlijk volgen:

Eerwaarde Taalgenoote, Betreurde Kunstvriendin!

Ik bezocht u meermaals in uw leven, met eenig vriend of bloedverwant, en ben altijd onder uw dak zoo hartelijk welkom geweest. Sedert maanden hebt gij mij geduldig maar vergeefs gewacht. Want eigen krankheid, velerlei beslommering en bekommering weerhielden ons naar u te komen. En ook, wij rekenden op uwe taaie gezondheid, op uwe levenskracht en uwen levensmoed, en dachten, zij zal ons nog niet ontvallen, wij zullen haar nog lang behouden mogen: wij zullen haar wat later, - wat later - nog eens de hand gaan drukken en hare gulle gastvrijheid genieten.

En thans ben ik hier, verzeld van meer vrienden dan ooit, het beloofde bezoek eindelijk, en toch zoo onverhoeds nog, komen afleggen. Opgeschrikt uit onze gerustheid, vloog op electrische vleugels de vreemde, wreede maar ons toe, dat Mevrouw Courtmans, die sinds lang nooit meer uitging, uit hare eenvoudige, haar zoo onmisbaar geworden woonst van 't einde den sparrewegel, eensklaps nu wegtrok en voor altijd verhuizen moest. Akelige, droeve verhuizing! Hare ziel, met al de schatten van heur talent, met rijken geest en hare weelderige verbeelding, zou alleen de groote reis ondernemen in de onmeetbare verten des hemels, terwijl haar afgesloofd lichaam neerzonk op het rustbed, waar het lange, lange nachten slapen zal. Die wisseling van bestaan, dat noodlottig heengaan, dien diepen sluimer heeten wij sterven.

Maar dat gij geheel gestorven zijt, geëerde vriendin, ware pijnlijk hard voor mij te moeten gelooven. Dat nietelingen en kwaden vergaan in het Niet, zulke vrouwen als gij moeten onsterfelijk wezen. Ik spreek u dan ook persoonlijk toe, dwars door de vastgeschroefde planken uwer kist, mij voorstellende, dat uwe schim nog niet van hier wegvlood, dat zij nog een wijle dicht bij ons bleef, omdat het scheiden zoo scheurend niet wezen zou. Het is, alsof gij naar onze stem nog luistert, als toen wij in uw gezellige ontvangstkamer samen zaten over onze dierbare Taal en Letteren te spreken.

Ach! verschoon en vergeef het ons. Wij mogen uw minzaam antwoord op onze toespraak niet meer hooren. Uwe deur en uwe lippen zijn toe.

Echter troost het ons dat wij, toen het nog tijd was, u trouw bemind en vereerd hebben en onlangs nog zoo heerlijk gevierd; in de thans bedrogen hoop, eerlang u nieuwe kransen om den tachtigjarige schedel te vlechten, - hier, in dit zelfde dorp, waar nu de rouwkroon

ritsel ten het *Miserere* klaagt over uwe lijkbaar. Gij zijt ons nog veel te vroeg ontrukt.

Uwe herinnering ten minste blijft immer met ons meeleven in uw talrijke werken, waarvan gij 't laatste deel, ten teeken van uw volbrachte taak, nog voor uw einde verschijnen zaagt: en welke zelf eenen lof u verkonden, uit onze mond bij uw graf overbodig.

Ook onze dagen snellen voorbij, de ouderdom sluipt nader voor menigeen hier om uw groeve geschaard, en het geheimzinnig uur komt, misschien veel eer dan wij vermoeden, waarop ook wij het matte hoofd neer zullen leggen in den moederschoot der Aarde, dat weldra met hare sneeuwblanke winterdekens of haar bloemig lentekleedsel u dekken zal.

Dan zij het ook onze vrijgemaakte zielen gegeven, dat wij de afgebroken samenspraak met u hernieuwen, en te gader weer, op de wiek der idealen drijvend, van onze kleine planeet weg, omdwalen door de grenzenlooze ruimte des firmaments, in der eeuwigheden oneindigheid.

Gelief ons en uwe schreiende kinderen te verbeiden in 't beloofde land, engelachtige schim der onvergeetbare doode.

Ondertusschen tobben en stromtelen wij, wellicht nog eenige jaren hier voort, rondom uw zwijgende grafstee.

Vooralsnu, aleer wij dezen treurigen kerkhofgrond verlaten, groeten wij u, o geliefde, beweende kunstenares, o liefdevolle moeder, vaarwel tot wederzien!

Thans trad de heer Viktor De Lille, opsteller van het '*Getrouwe Maldegem*' vooruit en sprak de volgende lijkrede uit:

'Het zal niet gezegd worden dat Mevrouw Courtmans in den schoot der aarde daalde, zonder dat een kind van Maldegem haar het aatste vaarwel hebbe toegesproken.

Gelijk weleer de naam van Maldegem vastgehecht werd aan den reuzenstrijd der Vlaamsche gemeente in de middeleeuwen, zoo zal hij voor het komende geslacht bewaard blijven, in die andere, heerlijke geschiedenis der Vlaamsche beweging, als zijnde vereenigd met dezen van Mevr. Courtmans, de gevierde Vlaamsche Letterkundige, die al hare meesterstukken op onze gemeente heeft onderteekend.

Gedurende de 34 jaren die zij in ons midden doorbracht, was zij met ons dorpsleven zoo vereenzelvigd geworden, dat men als wezentlijk bij het lezen harer verhalen de lucht onzer geboorteplaats inademt. Dan nog, bij elke gelegenheid, in rouw of vreugd, daalde zij van hare hooge stelling af, die zij op den Vlaamschen zangberg had ingenomen, om als de bard van het dorp vooruit te treden. Geene plechtigheid die zij onbezongen voorbij liet gaan en aan dewelke zij niet door hare meesterlijke pen een karakter gaf, dat ons de eer en de bewondering van gansch het land verwierf.

Zouden wij dan niet ondankbaar zijn geen treurtoon aan te heffen op het graf van deze die eens van ons te vroeg ontrukten kunstschilder zong:

> O Zoon van Maldeghem, hoe duurbaar zijt ge ons allen!
> Fier ben ik dat ik 't dorp bewoon,
> Waar ik de onsterfelijke kroon
> Zie op uw schedel nedervallen!

En hebben wij die gloedvolle ziel begrepen? Ach laat haar zelve spreken:

..... de dichterlijke ziele
Wordt nimmer hier beneen verstaan,
Dat zij in vreugd of rampen kniele,
De wereld ziet haar spottend aan....

O, de goede vrouw verstond het zoo goed. Luistert hoe zij verder troost:

> Gij, die mij nimmer hebt misdreven,
> Ik heb zoo gaarne 't u vergeven,
> Ofschoon ik bij 't herdenken ween....

Maar heilvolle dagen ook mocht de onbegrepen dichteres in ons midden beleven. Of was het feest van 14 Mei 1883 niet de belooning van hulde en eerbied van gansch een volk? En was die ingetogene menigte, die in groepen haar doodsbed bezocht, en zijn nu die honderde feestvlaggen bij de mare van hare dood halftop geheschen, en zijn die lantaarnen met rouwkrip omhangen, en hier, rond dien gapenden kuil, die welhaast haar stoffelijk overschot gaat inzwelgen, al die bedrukte wezens, geen bewijs dat de laatste zuchten der oude zangeres, die zij zoo meesterlijk als van haarzelve schildert, begrepen zijn?

> Vanwaar dat koude zweet, dat op mijn voorhoofd parelt!
> Strekt reeds de dood zijn handen naar mij uit?
> Vat moed, mijn zangster, stem uw afscheid aan de wereld,
> Vat stervend nog de Vaderlandsche luit.
> Misschien zal de aarde naar uw laatste zuchten luisteren.

O ja, goede vrouw, de aarde heeft naar die zuchten geluisterd en bewijst hier door tranen wat zij vroeger niet in woorden kon....

Vaarwel!..... Tot weerziens!....

> ..... in het oord waar m'elken zang verstaat
> Ginds waar de zon nooit ondergaat.....

Vaarwel!....

> 'k Zie reeds ver boven 't stargewemel,
> Ginds, waar de geest des lichts in al zijn luister troont,
> De harpenaren van den Hemel
> Met stralen van zijn glans omkroond,
> En, door hun zangen opgetogen,
> Vliedt mijne ziele mee ten hoogen.
> Waar de Almacht aan de vrouw een nieuwe schoonheid geeft,
> En zij noch jeugd, noch grijsheid heeft....

Na den heer De Lille kwam de heer Cabuy, insgelijks van Maldegem aan de beurt:

MIJNE HEEREN,

Als oude vriend en vereerder der diepbetreurde Mevrouw Courtmans, vervul ik met innige droefheid den laatsten plicht, dien de vriendschap en de vereering verlangt.

Wie had het gedacht, dat ons feestvierend dorp eensklaps in den rouw zou gedompeld worden, en dat wel door het overlijden zijner eerste burgeres. Mevrouw Courtmans. De brave overledene was de kroon van ons dorp, waar zij door eenieder geacht en bemind werd; hare nederigheid en haar gouden hart hadden al de gemoederen voor haar gewonnen, en niet één werd in ons midden gevonden, die geen traan voor haar over had.

In gansch het Vlaamsche land wordt de edele vrouw beweend.

Onze nationale letterkunde, waar zij eene gansch bijzondere, wel afgeteekende plaats bekleedde, verliest in haar een der flinkste beoefenaars en der ieverigste voorstanders. Met den beroemden Concience stond zij op den eersten rang onzer schrijvers, en overal nog worden hare frissche werken met genoegen gelezen. In ieder harer verhalen heeft zij gansch haar edel hart uitgestort, dat beminnend hart, overstroomend van liefde voor volk, land en taal. Zij behartigde

het lot van den minderen man, zijne zedelijke en stoffelijke armoede bedroefde haar, zijne goede eigenschappen schilderde zij met onbewimpelde vooringenomenheid in hare sierlijke, eenvoudige taal. Daardoor heeft zij de volksliefde gewonnen in Vlaanderen, daardoor ook hebben hare schriften in Nederland ingang gevonden.

Dat Vlaanderen onze aangenomene dorpsgenoote hartelijk lief had, konden wij bestatigen toen wij voor eenige jaren met heel het Vlaamsche volk eene betooging ter eere van Vrouwe Courtmans inrichtten. Van alle kanten daagden de vereerders op, die aan de verdienstvolle schrijfster den tol kwamen brengen hunner waardeering en innige vriendschap.

Als voorzitter der toenmalige plaatselijke feestkommissie bracht ik dank aan de goedhartige vrouw, de uitdrukking der innigste vereering van het getrouwe Maldegem, dat fier was zulke vrouw in zijnen kring te tellen. Geheel Vlaanderen juichtte mede met ons toen Mevrouw Courtmans van hooger hand het ridderskruis der Leopoldorde ontving op dien heugelijken dag.

En hebben wij dien dag gejubeld en feest gevierd, thans moeten wij treuren,

Die edele ziel, die schat van opoffering, die trouwe volksvriendin, Vrouwe Courtmans is niet meer!

Voor eeuwig zal die fiere spruit van Vlaanderen in den Vlaamschen bodem rusten, zacht als een kind in moeders armen. Naast het nederige torentje van ons Maldegem zal de groote vrouw den eeuwigen slaap sluimeren onder het groene gras, te midden van dit schoone veld dat zij zoo lief had en waar de bloemen zoo lustig geuren en fleuren.

Zij rust hier thans als eenzame bewoonster niet ver van het huisje, waar zij met hare kinderen zooveel jaren heeft gesleten.

En wij, die hier op aarde gebleven zijn, zullen haar dankbaar indachtig wezen. Wij moeten hare gedachtenis vereeren als die van een geheiligd wezen.

Hare schim die in ons midden nog lang zal blijven, moeten wij met den diepsten, met den innigsten eerhied omringen.

Vrouwe Courtmans! met gebroken hart roepen wij u een laatste vaarwel toe. Vaarwel, verhevene ziel, vaarwel tot in het eeuwig leven, waar men eeuwig juichtonen aanheft en waar alle harmonie is! Vaarwel, vaarwel!

Na deze met gevoel voorgedragen lijkrede, trad de heer Karel Bogaerd, letterkundige te Brussel vooruit en hield, namens het *Willemsfonds* van Brussel, de volgende redevoering.

MIJNE HEEREN,

Door het *Willems-Fonds* is mij de treurige zending opgedragen, hier een laatste vaarwel, een hulde- en afscheidsgroet te brengen aan Vlaanderens beroemde romanschrijfster, aan de vereerde dichteres, de kloekmoedige, edeldenkende, verlichte, vrijzinnige vrouw, de voorbeeldige moeder die wij hier ten grave brengen.

In elk ander land, bij ieder ander volk, dat zijne groote mannen en vrouwen weet te eeren en te schatten, zooals zij het verdienen, zou de talentvolle vrouw, die wij hier ter ruste voeren, een gelukkig en kommerloos bestaan gevonden hebben voor haar en hare kinderen; en wat vond zij, de dierbare doode, als vergelding van haar machtig talent?

Indien ik wilde, welke sombere bladzijden zou ik hier kunnen aanhalen uit het leven der beroemde vrouw! Maar het is hier de plaats van ‘vergeten en vergeven.’ Doch eens zal de Geschiedenis, die strenge Rechter, de gebeurtenissen en de mannen der zes laatste jaren onverbiddelijk beoordeelen en haren vloek, als eene verpletterende vermaledijding, naar het hoofd slingeren dier fanatieke misdadigers,

die de laatste levensjaren van Vlaanderens letterkoningin vergalden, haar wreed en lafhartig vervolgden, tot zelfs in den persoon harer kinderen on kleinkinderen! omdat zij in hare onsterfelijke meesterwerken als *De hut van Tante Clara*, *de Gemeenteonderwijzer*, *het Geschenk van den Jager*, en zoovele anderen de verkankerde wonden dorst aantoonen, waaraan ons arm, verachterd, verfranscht en verkwezeld Vlaanderen lijdt.

Zulke vermetelheid moest gewroken worden, en hoe zij gewroken werd, op eene weerlooze vrouw en hare onschuldige kinderen, is genoeg gekend en geweten. De Geschiedenis zal dat later aan onze meer verlichte nakomelingen verhalen, als een gruwel, waartoe enkel de laagste en verachtelijkste slaven in staat zijn!

Gij, vereerde kunstzuster, zult leven in het hart van uw volk, bemind en gezegend door alle tijden heen!

Ruste uw stoflijk omhulsel zacht in den grond van het getrouwe Maldegem!

Uw geest leeft voort over het graf, als de trouwe beschermengel van ons gezonken, maar nog niet verloren Vlaanderen!

Nu dat de taak, mij door het *Willems-Fonds* opgelegd, volbracht is, nog een laatste woord aan de oude trouwe kunstvriendin door den vriend die, reeds voor vele jaren, de volgende getuigenis schreef:

> Aan vier vrouwen, Vlaandren's kunstvorstinnen,
> Moet ik alles danken: aan hun hand
> Trad ik de eerebaan der kunsten binnen
> En hun trouwe vriendschap bleef bestand....

Meer dan dertig jaren heeft de vriendschap dier vier beroemde vrouwen, als een weldoende zon ook donkere dagen mijns levens verlicht. En hu, waar zijn zij? - Drie van hen heb ik, bij het ingaan der eeuwige reis, vaarwel gezegd: Maria Doolaeghe, Mevr. Tijdgadt, Mathilda Van Peene, en nu de vrierde, de laatste, Mevrouw Courtmans! En als ik nu rondzie naar vier gewesten waar ik, sedert dertig jaren, de trouwe kunstvriendinnen mijn jaarlijksch bezoek bracht, vind ik nog enkel vier gesloten, stomme graven en bevind mij alleen in den nacht, alleen maar toch met hun gezegend aandenken, als een schat in het hart bewaard.....

Wat mij troost bij dit graf, is de hartelijke en algemeene deelneming der Maldegemsche bevolking, bij het onherstelbaar verlies, dat niet alleen Maldegem maar gansch Vlaanderen treft.

De Heer Lauwers improviseerder in naam van de *Noordstar* van Brussel, eenige woorden rechtstreeks uit het hert vloeiende en de heer Butts sprak ook namens den *Wijngaard* van Brussel, een diep gevoeld vaarwel uit.

Tot slot werden prachtige kronen neergelegd door de *Noordstar* van Brussel, den *Wijngaard* van Brussel, den *Snellaertskring* van Gent, met opschrift: *De Snellaertskring van Gent*, *aan zijn lid van verdienste Mevrouw Courtmans*, 24 *September* 1*890*, en eene even prachtige kroon van het *Courtmanskomiteit* met het volgende opschrift: *Het Courtmanskomiteit aan Vlaanderens overheerlijke schrijster*, 24 *Sept.* 1890.

Bijlage.

Lijst der werken door Mevrouw Courtmans geschreven, voorafgegaan door eene korte levensbeschrijving. (Deze

lijst is getrokken uit het '*Biographisch Woordenboek der Noord en Zuid Nederlandsche letterkunde.* (bladz, 176.)

COURTMANS-BERCHMANS (J.D.), eene burgemeestersdochter uit Oudegem in Oost-Vlaanderen, waar zij, den 6 September 1811 geboren werd. Zij huwde in 1836 met den Gentschen onderwijzer Jan Bapt. Courtmans, waardoor zij met Snellaart, van Duyse en andere werd bevriend. In 1840 schreef zij haar eerste gedicht voor het Nederduitsch Jaarboekje en zij werd meermalen bekroond. Na den dood van haren echtgenoot, bleef zij nog eenigen tijd te Lier, later vestigde zij zich te Maldegem.

Zij schreef: Het blind Meisje, aan den weldadigen oogmeester van Beirvelde, M.J. Fierens, Gent, 1841: Maria Theresia, lierzang, Gent 1842, bekroond te Veurne in 1841; Karel van Poucke (bekroond te Dixmuide), 1842; Philippina Van Vlaanderen, idem: Karel Van Mander, historisch verhaal, idem: Pieter de Coninck, bekroond te Eekloo 1842; Margaretha van Braband (1354) in 6 zangen. Gent 1843; Tuiltjes voor Godvreezenden, Mechelen 1845; Belgie's eerste Koningin, bekroond te Poperinge, Lier 1851; Marnix van St-Aldegonde, bekroond door de 'Olijftak' te Antwerpen, 1855: Karel de Stoute, Jacob van Artevelde Belgie's Koningin. dichtstukken: Eene handvol gedichtjes voor brave kinderen, Doornik 1855; Helena van Leliëndal romantisch verhaal, Gent 1855; Poets wederom Poets, tooneelstukje, Lier 1855: Twee weken in de kostschool, idem., Lier 1855; De Rentmeester, tooneelstuk in drie bedrijven, in 1856 te Antwerpen bekroond door het Nederlandsch Kunstverbond; Vlaamsche Poëzij, een bundel gedichten, Lier 1856; Het Pausdom, gedicht, Roeselare 1858; De Vlaamsche Burgemeester van 1819, Gent 1861; Anna de Bloemenmaagd, Gent 1862; Edeldom, romantisch verhaal, Gent 1862; De gemeente onderwijzer, romantisch verhaal, Gent 1862; 2^{e} stuk 1863; Griselda, Gent 1863; Drie Novellen; de Bloem van Cleit, de zoon van den Molenaar, de Bondgenoot, Gent 1863: De Hut van Tante Clara, Gent 1864; de gekeerde Kazak, Kortrijk 1864; Livina, Gent 1864; De Zwarte Hoeve, Gent 1864; Het geschenk van den Jager, bekroond met den 5jaarlijkschen prijs van Nederlandsche Letterkunde (1860-64) Gent 1864, 2^{e} druk 1866; Drie Testamenten, Gent 1865; Genoveva van Brabant, Brussel 1866; Het plan van Heintje Barbier, Gent 1866; De Schuldbrief, Dordrecht 1866; De Zaakwaarnemer, Antwerpen 1867; Tijdingen uit Amerika, Dordrecht 1868: Moeder Daneel, eene geschiedenis onzer dagen, Antwerpen 1868; Nicolette, geschiedenis eener vondelinge, Thielt 1868; Moeders spaarpot, Dordrecht 1869; Eén is genoeg, Dordrecht 1869; De Zoon van den Mosselman, Dordrecht 1870: Bertha Baldwin, geschiedkundige roman uit de XIVe eeuw, Antwerpen 1871; Cristina van

Oosterwei, 's Gravenhage 1872; Tegen Wil en Dank, Dordrecht 1872; De Wees van het Rozenhof, Antwerpen 1872; Het Rad der Fortuin, eene geschiedenis onzer dagen, Antwerpen 1873; De Koewachter, Dordrecht 1873; De verscheurde bladen, Dordrecht 1874; De gezegende Akker Dordrecht 1876; Karel de Klepperman, Dordrecht 1878, Rozeken Pot, Dordrecht 1879; De Hoogmoedige, Gent 1882. - Deze werken werden herdrukt onder den titel: Verhalen en Novellen, Roeselare 1883-1890 in 22 deelen, en zijn heden nog te verkrijgen.

Het volgende gedicht werd niet uitgesproken op het graf, maar verscheen in de *Volksbode* van Maldegem.

Op het graf
van Mevrouw Courtmans, geboren Berchmans.

Treur, Vlaamsche Volk! de lier ontviel heur handen,
De lier wier toonval in uw hart weerklonk;
Een rouwnaar vloog langs Lei- en Scheldestranden:
De star verschoot. die glans- en roemrijk blonk:
Zacht doofde zij aan Vlaandrens Letterhemel -
Een scheppingsvonk in 't aardsche stofgewemel,
Waar alles wordt, opdat het eens verga -
Doch als de poolstar, die, aan 's hemels banen,
Haar stralenbundel schiet, om grootsch te tanen,
Laat ze ons den indruk harer grootheid na.

Ween, Vlaamsche jeugd, de moeder is bezweken!
De Vlaamsche moeder, liefdrijk, vroom en vroed,
Die zooveel goeds uw hart wist in te spreken,
U minnen leerde in zuivren liefdegloed.
Haar wijsheid mocht uw ziel verfrisschend spijzen,
Haar woord en schrift, u boeiend onderwijzen,
Door edel schoon zoo kwistig uitgespreid.
Vereer de dichteres, beween de vrouwe!
Gij jong en oud van *Maldegem* '*t getrouwe*',
Plengt op haar graf een traan van dankbaarheid.

Rouwt lang nog West en Oost, en Zuid en Noorden:
Want de eedle zangster zong haar zwanenzang!
Zij zingt niet meer, doch hare zoete akkoorden
Vergalmen niet, als treurmaar droef en bang
Op d'adem van de winden voortgedreven,
Maar blijven in ons hart weergalmen, leven,
Zoolang dat hart voor 't heil van Vlaandren slaat.
Zacht dekke u de aard, vereerde, vrome grijze....
Dat op deez plek weldra een eerzuil rijze
Een naam vermeldend, die den tijd weerstaat.

HIPP. LEDEGANCK.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- Onder den naam van *Tooneelschrijversbond*, is eene maatschappij tot stand gekomen, die haren zetel te Gent, en luidens art. 1, van hare grondstellingen, voor doel heeft:

'1° Het handhaven van de belangen der tooneelschrijvers en komponisten, deel makende van den Bond, of hunner rechthebbenden, waar het de op- of uitvoering geldt van tooneelwerken in de Nederlandsche taal geschreven of vertaald:'

'2° Het innen der schrijversrechten voor de opvoering dier zelfde tooneelwerken.'

Dusvolgens roepen wij uwe bijzondere aandacht op de artikels 4, 5, 6 en 7 van ons reglement, luidende als volgt:

'Het schrijversrecht, mits voorbehoud der rechten gewaarborgd door artikel 1 der wet van 27 Maart 1886, voor bezoldigde tooneeltroepen en reizende tooneelmaatschappijen, wordt bepaald als volgt:

Voor een tooneelstuk van 1 & 2 bedrijven 1%
Voor een tooneelstuk van 2 & 4 bedrijven 3%
Voor een tooneelstuk van 3 en daarboven 4%

op de onzuivere opbrengst.

Liefhebbersmaatschappijen betalen:

Voor een tooneelstuk van 1 & 2 bedrijven fr. 2,50
Voor een tooneelstuk van 3 & 4 bedrijven fr. 6,00
Voor een tooneelstuk van 5 en daarboven fr. 7,50

Een schrijversrecht zal gevorderd worden voor alle tooneelstukken, geprimeerd of niet.'

'De bezoldigde troepen zullen jaarlijks, binnen de drie eerste maanden van het tooneeljaar, eene vertooning geven ten voordeele van den Bond, of, binnen denzelfden termijn ter vergoeding, eene door den Algemeenen Agent te bepalen som te storten.'

Onze Bond is vast besloten altijd en overal, door de tusschenkomst van den Algemeenen Agent, de vastgestelde schrijversrechten te doen innen. Er is dan ook een advocaat aangesteld om, in het voorkomend geval, de belangen der leden voor de rechtbanken te verdedigen. Ten einde echter zooveel mogelijk aan de Maatschappijen het inrichten harer vertooningen te vergemakkelijken, hebben wij in onze grondstellingen het volgende opgenomen:

'De Algemeene Agent is gemachtigd met de liefhebbersmaatschappijen een verdrag aan te gaan, dat hun het recht zal geven alle stukken op te voeren, mits het betalen eener bepaalde som, die niet min dan 25 frank

per jaar zal bedragen en die naar het getal opgevoerde bedrijven tusschen de belanghebbenden zal verdeeld worden.'

Het Hoofdbestuur heeft voor Algemeenen Voorzitter M. Pieter GIEREGAT, en voor Algemeenen Secretaris-Penningmeester, M. Isidoor ALBERT, beiden te Gent.

- In den tooneelprijskamp, uitgeschreven door den Bond der Werkersgenootschappen van België, zijn de volgende stukken ingezonden geworden:

1. *Vaderliefde*, tooneelspel. Kenspreuk: Eerlijkheid duurt het langst. - 2. *Babbelkous*, tooneelspel. - 3. *De dankbare Pleegzoon*, tooneelspel. Aan alle wonderen kan ik thans gelooven. - 4. *De twee Zusters*, tooneelspel. Geen schooner kroon dan eigen schoon. - 5. *De Schijnvriend*, comedie. Er zijn dan toch wel vrienden? - 6. *De Dochter der Visschersweduwe*, tooneelspel. Een kwaad heeft al veel goeds gesticht. - 7. *Florette*, comedie. Het leven is een zonderling iets. - 8. *Manke Free*, tooneelspel. Slecht gezelschap leidt totmisdaad. - 9. *Frans Ackerman*, tooneelspel. Vrie ende vroo. - 10. *Eendracht maakt Macht*, blijspel. Hoop doet leven. - 11. *De Familie Bernier*, drama. Jaag naar rust, maar door evenwicht, niet door stilstand uwer werkzaamheid. - 12. *De Erfenis*, tooneelspel. Tooneel is eene school voor 't volk. - 13. *Misstap en Wroeging*, drama. Indien de zondaren u aanlokken, en bewillig niet. - 14. *Levensstrijd*, tooneelspel. De wereld is een schouwtooneel, elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel. - 15. *Kreupele Liefde*, tooneelsp. Pertransiis benefaciendo. - 16. *De drie Broeders*, tooneelspel. Vergeet het verleden.

- In de *Revue des deux Mondes* schrijft de heer Van Keymeulen, van Antwerpen, eene schoone studie over de Vlaamsche dichters Ledeganck, Van Rijswijck en Van Beers.

De Fransche letterkundigen zullen derwijze weten, dat dat het Vlaamsche volk ook beroemde mannen telt op letterkundig gebied.

- Bij den uitgever van dit tijdschrift is verschenen: *Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticon* door August Rutten, bekroond door en uitgegeven op last van de Zuidnederlandsche maatschappij van Taalkunde. Het is een lijvig boekdeel van 320 bladzijden, over twee kolommen gedrukt en voorafgegaan door eene voorrede en eene inleiding van 16 bladz. Aan allen die de Indioticons van Schuermans en van De Bo bezitten, zal dit werk stellig welkom zijn. Het kost 5 frs.

[Nummer 10]

In het Spel Gewonnen.

I.

Het is zeldzaam, dat wij in ons land over de Russische zeden en gewoonten redetwisten en wel ongetwijfeld, omdat onze betrekkingen met het kolossaal keizerrijk de Russische ongewoon gering zijn. Daarom is het niet te denken, dat hoogere kringen er te minder belangrijk om zijn en dat men in de omgeving des keizers zich minder dan elders door de grilligste buitensporigheden laat medesleepen.

Nergens, bij voorbeeld, wordt zooveel gespeeld als in Rusland, en de drift tot het spel neemt toe, naarmate men in de hoogere standen der maatschappij opklimt. Een officier, die niet speelt, wordt ook niet geacht; een aanzienlijk persoon, 't zij hij behoort tot het bestuur of tot het leger, die zich van tijd tot tijd niet als een gekke waaghals in gevaar stelt, zich met de kaarten tot den bedelzak te brengen, wordt voor eenen aartsgierigaard gehouden en zal onder zijne gelijken maar zeer weinig genegenheid vinden. Men kent treurige gevallen van zulke spelers, die begonnen te spelen, om der mode een offer te brengen; door de gewoonte smaak in de kaarten vonden en eindigden met alles aan de duivelsche drift voor het spel op te offeren: vermogen, bediening, eer, toekomst en het leven zelfs, dewijl er hun niets anders meer te wagen bleef. Doch het was ons voorbehouden een minder gewoon verschijnsel te leeren kennen.

Het is nu reeds zeer lang geleden.

Op zekeren dag was ik met mijnen vriend S... te St. Petersburg op een officiëel bal, waar een oude diplomaat onzer kennissen ons welwillend ingeleid had en waar wij aan de hoogste aristocratie der Russische hoofdstad voorgesteld werden.

De diplomaat toonde ons onder andere eene reeds bejaarde vrouw.

- Dat is de prinses Augustinoff, zegde hij, en, met iets geheimzinnigs in de stem voegde hij erbij:

- Haar gemaal heeft haar in het spel gewonnen. Zou het u aangenaam zijn, dat ik u aan haar voorstelle?

Waarom niet? Eene in het spel gewonnen edele dame was zonder twijfel nog al eene zienswaardige zeldzaamheid opdat zij bij ons den lust deed onstaan kennis met haar te maken. Wij wierden haar dus voorgesteld en tot hare eer moet ik bekennen, dat zij alsdan geen zier van de belangstelling verloor, welke de zonderlinge woorden van den diplomaat bij ons hadden doen onstaan. De prinses was inderdaad eene nog bekoorlijke vrouw, die, ondanks haren hoogen ouderdom, door de bevalligheid van haren fijnen geest zoowel als door de voortreffelijkheid harer houding en harer handelwijze nog aangenaam wist te zijn. Zij telde reeds meer dan zestig jaar en nochtans was hare lichaamsgestalte slank en sierlijk, hare kleur die van een jong meisje.

Heure witte haren omlijsten als een zilverkrans heur fijngesneden aangezicht, waarin twee nog schitterende oogen blonken en meer kracht gaven aan den glimlach, die gedurig op hare lippen speelde.

Eensklaps begon de muziek eene wegsleepende wals, zoodat wij aan onze bedenkingen op de prinses ontrukt wierden. Welhaast zagen wij haar tot den dans uitgenoodigd en in bedwelmende vaart rond de groote zaal draaien. Voorwaar, niet eene jonge juffer moet dezen avond meer verwondering, meer aanmoediging verwekt hebben.

De oude diplomaat nam ons alsdan onder den arm en zegde:

- Komt met mij een weinig ter zijde. Ginds in den hoek van dat salon zullen wij ons alleen bevinden, en daar kan ik u op mijn gemak de geschiedenis der prinses vertellen. Zij is overigens eene groote dame in den vollen zin des woords. Reeds de vier vijfden van haar aanzienlijk fortuin wierden lustig opgemaakt; er blijft haar nog een vijfde over om tot haar einde te leven, doch ik vrees dat zij niet zal toekomen, indien zij hare uitgaven niet vermindert.

Wij gingen op de aangeduide plaats nederzitten en dan begon onze vriend de volgende vertelling, terwijl de wals vooruitging:

- Maria Feodorowna, geboren prinses Desiderow, werd om reden harer schoonheid gehuwd. Ofschoon rijk,

was zij toch eeredame van het hof en het was haar gelukt welhaast de gansche genegenheid te winnen, der keizeinr aan wie zij ook oprecht verkleefd was. Op achttienjarigen ouderdom nam zij tot gemaal den prins Tscherezoff, die haar enkel uit oprechte liefde ten huwelijk vroeg.

Tscherezoff stond geboekt als een voorbeeldig officier. Generaal-majoor aan eenen ouderdom, waarop anderen gewoonlijk luitenant zijn, was hij adjudant des keizers, die dezen ernstigen en behendigen krijgsman met zijne grootste achting vereerde. Hij was met de beste hoedanigheden begaafd en men kende in hem slechts een gebrek: hij speelde nooit. Dikwijls hadden de andere officieren het hem spottend verweten en de keizer zelf zegde hem op zekeren dag:

- Nu, generaal, gij speelt zoo nimmer? Kom, doe met mij eene pártij piket.

Zoo groot was Tscherezoff's afkeer voor het spel, dat hij er nauwelijks de eerste regelen van kende en zich dus bij den keizer verontschuldigen moest.

- Welhoe, gij kunt niet piketten? zegde de keizer schertsend. Gij moest het leeren, mijn vriend, wilt gij u op de hoogte van het hof houden. Dit weet gij immers wel, niet waar? Zie, daar is Augustinoff, die meester in het piketten geworden is en u voorzeker met welwillendheid eenige lessen van zijne kunst zal geven.

Er behoefde niet meer dan het bevel des keizers om Tscherezoff tot het kaartspel over te halen.

Augustinoff was de beste speler van het hof. Voorzichtig, behendig en meester van zich zelf, verstond hij beter dan iemand de kunst om zijne partij te geleiden, zich te matigen en goede slagen uit brengen. Hij won niet altijd, doch meesttijds. Het verlies vond hem ongevoelig; de winst gaf hem geen schijn van voldoening. Hij was zeer rijk, een der grootste grondeigenaars van gansch Rusland en daarbij nog zeer milddadig, zoodat niet kon gezegd worden, dat hij uit eigenbaat speelde. Hij verteerde op waarachtig koninklijke wijze zijne onnoemlijke inkomsten, die hij met eene zeldzame begaafdheid wist te besturen. Zijne boeren waren de gelukkigste van het keizerrijk en ik twijfel, dat hunne zaken heden beter gaan, nu dat zij van lijfeigenen vrije mannen geworden zijn. Dikwijls, wanneer hij veel gewonnen en zijn tegenstrever boven zijn ver-

mogen gespeeld had, keerde zich de kans tegen hem en hij verloor in eenen slag alles wat hij in den nacht gewonnen had. Doch hij wist het steeds zoo aan te leggen, dat men hem nooit verwijten kon de eigenliefde des winners te willen kwetsen.

Augustinoff mocht dus als een volmaakte *gentleman* aanzien worden. Ook kon Tscherezoff geen beteren leeraar hebben.

Sedert eenigen tijd speelde Augustinoff minder dan naar gewoonte. Hij verscheen niet eenmaal meer in de kringen, waar hij der bekoring had kunnen toegeven. Hij speelde nog slechts in de bijeenkomsten van het hof, wanneer hij door den keizerlijken wil daartoe aangespoord wierd. Zels in dit geval toonde hij zich verstrooid en zijne gedachten waren niet bij het spel. Men hield hem voor verliefd. Hij was het misschien ook, doch hij toonde zich te moedig en veel te bescheiden om het te laten blijken. Merkwaardig aan te stippen is het, dat hij in dien geestestoestand het ambt van leeraar bij Tscherezoff met grooten iever waarnam en dat hij in korten tijd een voortreffelijken speler van hem maken kon. Zijne koelbloedigheid en bedaardheid echter stonden niet goed ovren tegenover het karakter van zijnen leerling.

Tscherezoff was een heethoofd en speelde volgens ingeving. Dit systeem, een gevolg der geaardheid, deed hem partijen winnen, die beroemd gebleven zijn. Hij verloor er eenige, die er ver van verwijderd waren het evenwicht in zijne zaken te herstellen en toch bleef hij eindelijk de grootste overwinnaar van dit wintergetijde.

Het ware voor hem beter geweest, hadde hij gedurig verloren.

Hij zou zich misschien getroost en aldus geene drift opgevat hebben voor het spel, dat hij zoolang gezwicht had. Doch de eerste uitslag bedwelmde hem; hij geloofde aan zijne gelukster en zag zich reeds te midden van den ondergang zijner tegenstrevers den rijksten en machtigsten eigenaar van Rusland. De eigenliefde moeide zich met de speeldrift en Tscherezoff bracht het welhaast zoover, dat de kaarten voor hem de hoofdbezigheid zijns levens wierden.

Hij had zijne aanvallen van speelkoorts, die hem in zekere uren als eene immer terugkeerende geesteskrank-

heid aangrepen en gedurende dewelke hij alles vergat. Dan was hij van eene echte woede aangetast en zou den tegenstrever, die hem het genoegen verschafte met hem te spelen, daarvoor betaald hebben. Maar dit uiterste middel om speelgenooten te vinden is in Rusland nimmer noodzakelijk. Het ontbreekt don spelers nooit aan zulken, die de drift tot het einde drijven. Eene uitdaging, hoe uitzinnig ook, blijft zelden onaangenomen en de buitensporigste voorstellen van dezen aard hebben de meeste kans beantwoord te worden.

II.

Het eerste seisoen, dat hij speelde, was dus voor Tscherezoff met groote winsten geëindigd en met ongenoegen zag hij de zomermaanden aankomen. St. Peterburg, evenals de andere hoofdsteden wordt des zomers verlaten door de rijken, die de heete dagen op hun buitengoed te midden hunner landerijen en boeren gaan doorbrengen. Tscherezoff moest dus voor eenigen tijd van het doel zijns levens afzien. Ook een der laatsten verliet hij St. Petersburg, om met zijne jonge gemalin zijne landgoederen te bezoeken en verders op zijn kasteel de lange dagen te slijten.

Het was zichtbaar, dat het buitenleven de aantrekkelijkheid van vroeger voor Tscherezoff verloren had. Hij verveelde zich aan de zijde zijner bekoorlijke vrouw, te midden zijner boeren bij wie hij vroeger zooveel aangename uren gesleten had. De prinses bemerkte met droefheid dat zij van haren gemaal met dezelfde vriendelijke gevoelens niet meer bejegend wierd. Dit pijnigde hare ziel, doch zonder eenig verwijt, en met eene vale hoop in de toekomst verkropte zij haar harteleed.

Eindelijk, na een eeuwenlangen zomer van verveling en voor de prinses van droefheid en stille tranen, kwamen allengskens de winteravonden terug. Een der eersten had Tscherezoff zijn kasteel verlaten om naar St. Petersburg terug te keeren en met koortsige drift bezocht hij de kringen, waar gespeeld werd. In weinig tijds sprak de gansche Russische hoofdstad van dien stouten waaghals.

Op zekeren avond zat men reeds twee uren aan de speeltafel. Tscherezoff had niet opgehouden te winnen. Reeds meer dan honderd duizend roebels lagen voor hem opgehoopt, zonder die twee honderd duizend roebels te reke-

nen, die hij van speelgenooten op het eerewoord gewonnen had.

- Ik speel voor mijne gansche wist van heden avond in ééns weg, sprak hij eensklaps, uitdagend. Wie durft aanvaarden?

- Voor hoeveel? riep de kalme stem van iemand, die juist op dit oogenblik binnentrad.

Iedereen wendde zich verwonderd om en men zag Augustinoff aan den ingang der zaal.

- Driehonderd duizend roebels in ronde som, hernam Tscherezoff zonder zich de moeite te geven naar den binnentredenden persoon op te zien.

- Ik aanvaard den inzet, hernam Augustinoff zonder aarzelen,

Ofschoon men aan groote partijen, gewoon was trok deze toch de aandacht van allen op zich, omdat zij een geheel buitensporig karakter vertoonde. Driehonderd duizend roebels, veel meer dan een millioen frank! De inzet was dus overgroot en de tegenstrevers, de aanzienlijksten des rijks; eindelijk had Augustinoff sedert eenigen tijd niet meer gespeeld en slechts uitzondering gemaakt om dezen zijne behendigheid aan te leeren, wiens uitdaging hij aangenomen had. Men zou nu leeraar en leerling tegenover elkander zien.

De partij bleef eenigen tijd lang onbeslist; de kansen en de krachten hielden elkander in evenwicht. Eindelijk behaalde Augustinoff de overwinning.

Tscherezoff schoof traag en gerust als ware er niets gebeurd, de honderd duizend roebels, die voor hem opgehoopt lagen, tot voor zijnen tegenstrever en zegde dan tot de toeschouwers, welke rond de speeltafel geschaard stonden:

- Passaroff, gij zijt Augustinoff de vijftig duizend roebels schuldig, die gij mij verloren hebt. Gij, Novolith, zult hem de dertig duizend uitbetalen.

Hij wendde zich aldus opvolgend tot al zijne schuldenaars en gaf hun last de door hem nog te ontvangen sommen op Augustinoff over te dragen.

Nadat hij dit alles vereffend had, keerde hij tot het spel terug.

- Mijne wederpartij, zegde hij, terwijl de kaarten in zijne handen door elkander slingerden.

- Voor hoeveel nu? vroeg Augustinoff.

- Nog voor driehonderd duizend roebels!

- Maar.....

- Is het te veel?

- Ik vind integendeel, dat het niet genoeg is. Gij hebt tot nu toe nog niets verloren; want de inzet, dien gij verspeeld hebt, was slechts de winst van dezen avond. Gij moest er nog een weinigsken bijvoegen.

- Zooals gij verlangt; ik zet er dus nog honderd duizend roebels bij.

- Dit is nog al de moeite waard, dit maakt ten minste een redelijken inzet.

Men speelde stilzwijgend de partij voort. Augustinoff verloor.

- Daar blijven wij niet bij, zegde deze onverschillig. Ik zet vijfhonderd duizend roebels.

- Aanvaard, antwoordde Tscherezoff even onverschillig, terwijl hij de opgehoopte waarden voor zich trok.

Ditmaal was de kans hem niet gunstig. Zij bleef hem evenmin getrouw bij de volgende partij met denzelfden inzet.

Het spel had lang te midden eener volkomene stilte voortgeduurd.

- Verloren! zegde Tscherezoff, die moeite had om zijne stem tot kalmte te dwingen. Want zijn koortsaanval was begonnen en deed zijne handen en zijne stem sidderen.

- Eene andere partij!

- Gelijk gij wilt, antwoordde Augustinoff met gansch natuurlijke bedaardheid. Zullen wij nog immer voor vijfhonderd duizend roebels spelen?

- Ja, ik aanvaard den inzet.

- En gij zult hem verliezen. zegde Augustinoff met iets spottends, uitdagends in de stem, als met opzet om zijnen tegenstrever op te hitsen.

- Dat zullen wij zien. Gij geeft de kaarten.

Augustinoff deed met snelheid de kaarten dooreen wemelen.

- Ik ben nu in gang, sprak hij lachend. Mij dunkt dat eenige glazen Champagne goed zouden zijn om ons te verwarmen en de goede luim te behouden.

Tscherezoff was het met hem daarover eens, want hij gevoelde, dat het meer dan noodig werd zich een weinig

op te beuren. Hij dronk meer Cliquot dan er vereischt was om zijne krachten weer te vinden, doch echter niet genoeg om zijne goede luim terug te roepen. Hij werd somberder en twistzieker, naarmate het spel voortuitging. Augustinoff zette hem eene onverstoorbare koelbloedigheid tegen. Hij won slag op slag en tergde zijnen tegenstrever door zijne ongelooflijke zelfbeheersching. Ofschoon Tscherezoff vijf of zes millioen in roebels en landgoederen bezat, toch kon men voorzien, dat, indien het spel zoo voortduurde, hem welhaast geen enkele kopek meer zou overblijven.

Intusschen scheen het geluk zich een oogenblik langs den anderen kant te willen draaien. Tscherezoff had opvolgentlijk twee partijen gewonnen en een millioen roebels hernomen. Men raadde hem aan het spel voor zulke groote som niet langer meer voort te zetten. Doch, de goede raad was slechts olie op het vuur. Zijne speelkoorts klom er nog hooger door.

- Gij lacht er zeker mede, was zijn bitsig antwoord. Ik zou mij van het spel terugtrekken op het oogenblik, dat het geluk mij wederkeert. Ik sta van mijnen zetel niet op vooraleer de dag aanbreekt.

- Ik neem dezelfde verplichting, zegde Augustinoff met zekere plechtigheid.

De partij herbegon met nieuwen moed. De kampingen hadden het vreeslijk uitzicht van een tweegevecht om leven of dood. Elke speler sloeg nijdig zijnen tegenstrever gade en zocht in zijne oogen het geheim te ontdekken van den slag, dien hij uitvoeren wilde. Eene begane misgreep was niet meer goed te maken en met wreedheid in de ziel trachtte men elkander te verrassen en te vernietigen. Men berekende de slagen, onderzocht er in den geest de gevolgen van en voerde ze met raschheid uit ten einde den tegenstrever uit zijne zekerheid te werpen. In angstige stilte duurde de worsteling voort..... Eindelijk kreeg de eene een aanval van woede, hij wankelde en hij lag voor goed ten onder. Het was gedaan; de partij was verloren.

III.

En zoo lag Tscherezoff in dien onvergetelijken nacht ten gronde. Eer het morgenrood zich in de wateren der reus-

achtige Neva spiegelde, had hij alles verloren, wat hij bezat: zijn huis in de Moskowastraat, zijne schoone bezittingen in het middenpunt des rijks en zelfs zijn prachtig kasteel in Ukraine, waar hij de beste paarden van gansch Rusland opkweekte en met zijne jonge vrouw een koninklijken trein voerde, wanneer hij des zomers met haar zijne lijfeigenen en zijne eigendommen ging bezoeken.

Doch welke speler gelooft, dat hij alles verloren heeft, zoolang hij nog iets verliezen kan. Tscherezoff kon nochtans voor de diamanten zijner vrouw niet spelen; zijne eigene diamanten waren reeds op de speeltafel gekomen, alsook de briljanten zijner eereteekens, tot zelfs een schoone steen, dien hij van de Keizer ten geschenke gekregen had en immer aan den vinger droeg. Alles was door het spel weggerukt.

Gansch bedwelmd stond hij op, nam een glas, dat hij verschillige keeren zonder ademhalen vulde en ledigde, wandelde eenen tijd lang in wanhopig nadenken de zaal heen en weder en zette zich dan tegenover Augustinoff, die met eene onachtzame hand de kaarten dooreen schoof in afwachting, dat zich een nieuwe kamper aanbood om de partij voort te zetten. Als hij Tscherezoff zijne plaats zag hernemen, stond Augustinoff van zijnen kant op.

- De dag is nog niet aangebroken, zegde de verliezer bitsig, waarom verlaat gij de speeltafel?

- Omdat gij niet meer spelen kunt, dewijl gij geen kopek meer bezit.

- Wat weet gij daarvan?

- Hebt gij misschien verborgen schatten?

- Ja, ik heb er, antwoordde Tscherezoff en voegde er op bijna onhoorbaren toon, met heesche stem en doodsbleek gelaat bij:

- Gij bemint mijne vrouw.

Augustinoff sprong van zijnen zetel op, alsof hij een hevigen schok gevoeld had.

- Wie heeft u dat gezegd? grinnikte hij half luid.

- Niemand, ik weet het, mijne oogen hebben mij niet bedrogen, en daar ik niet genoeg meer bezit om haar te onderhouden, zet ik haar tegen u in, tegen alles wat gij dezen nacht gewonnen hebt. Ik wil alles terug hebben of er mijn dierbaarsten schat nog bij verliezen. Aanvaardt gij mijn voorstel?

Augustinoff's oogen fonkelden eensklaps met een zonderlingen glans en voor de eerste maal schitterde door zijn ondoordringbaar masker een straal der ziel.

- Ik aanvaard de partij, zegde hij.

Zijne stem sidderde echter evenveel als deze zijns tegenstrevers. Het woord, door de ontroering teruggehouden, drong met moeite tusschen zijne lippen door.

Na eene poos, gedurende dewelke hij zijne gemoedsaandoeningen trachtte te overmeesteren, sprak hij voort:

- Doch eer wij spelen stel ik twee vooorwaarden. Vooreerst is de inzet van mijnen kant niet groot genoeg. Ik voeg er nog vijfhonderd duizend roebels bij. Vervolgens zult gij, zoo gij verliest, zelve de echtscheiding laten uitspreken en alle verantwoordelijkheid op u nemen. De prinses is zonder vlek; wat er ook gebeure, zij moet zonder vlek blijven; geen argwaan mag ten opzichte dezer zaak op haar wegen.

- Ik neem die voorwaarden aan, antwoordde Tscherezoff. De eerste is vleiend voor mijne vrouw, de tweede is het voor mij.

De omgeving wilde tusschenkomen om die zinnelooze partij te beletten, doch er viel niet te redeneeren. Men was vrij van te spelen voor wat men wilde. Het was besloten, men kon op de zaak niet terugkeeren.

- Aan u te geven, riep Tscherezoff kort af om een einde te stellen aan de opmerkingen der vrienden.

Op het oogenblik dat Augustinoff de kaarten in de hand nam, werd hij door eene zonderlinge, vreesbarende gemoedsbeweging aangegrepen. Hij aarzelde eenen strijd te herbeginnen, waarvan de inzet immers diegene was, welke hij beminde. Hij vreesde, dat misschien de stoute, fiere prinses het geluk zijner overwinning door eenen enkelen ‘neen’ in haren mond kon vernietigen. De gedachten vlogen snel en verward door zijnen geest en ontnamen hem een deel der natuurlijke koelbloedigheid, welke hij gewoonlijk in het spel toonde.

De partij begon en nam van het eerste oogenblik af het uitzicht van eenen kamp om leven of dood.

Diepe stilte heerschte in de zaal. Iedereen hield zijnen adem in en men hoorde niets dan het geruisch der kaarten, die de eene na de andere als doodelijk getroffen soldaten nedervielen. Nauwelijks liet men van tijd tot tijd

een geluid hooren om de verkregen punten aan te kondigen. Bij iedere uitdeeling der kaarten hielden beide tegenstrevers in als kampers, die hunne machteloosheid willen overwinnen en voor de nederlaag sidderen. Langs de twee kanten had men nog dertig punten te maken. Het spel stond dus gelijk en gaf voor de twee spelers dezelfde hoop. Tscherezoff beproefde een moedigen, maar gewaagden slag, die hem tot de overwinning voeren kon, doch tot zijnen volledigen ondergang uitviel.

Eerst nu nam de man, dien de koorts sedert tien uren niet verlaten had, eene waardige, edele houding. Hij boog zich voor Augustinoff, die opgestaan was, groette hem op de manier der duellisten na het tweegevecht en zegde kort af:

- Mijn woord zal ik houden.

- Dank, daar reken ik op.

Zij drukten elkander de hand. Doch in éénen stond was Tscherezoff bijna onkennelijk geworden. Aan de bleekheid zijns gelaats; aan den sluier, waarmede zijne oogen bedekt schenen; aan het smartelijk samentrekken zijns monds en zijns voorhoofds kon men raden, welken dwang hij zich oplegde en welke folteringen hem het hart verscheurden.

- Ik zal dit schouwspel nimmer vergeten, zegde onze verteller. Ik geloofde, dat de ongelukkige als van den donder geraakt op elk oogenblik zou nederploffen.

Voor 't overige werden de aangegane verplichtingen punt voor punt vervuld. Tscherezoff liet zich van zijne vrouw scheiden en nam al het ongelijk op zich. Het ergste was zeker zijne alom geëerde gemalin in eene kaarten-partij verspeeld te hebben. Men weet, dat in Rusland de verantwoordelijkheid eens echtgenoots, die door zijne schuld het huwelijk doet verbreken, zeer zwaar is. Hij vervalt niet alleen in eene geldelijke boete, maar zelfs zijne vrijheid komt in gevaar. Strenge maatregels werden wel is waar, tegen den lievelings-adjudant des keizers niet genomen; maar hij vroeg en bekwam de in dien tijd groote gunst om den veldtocht in den Caucasus mede te doen. Hij vertrok en nimmer zag men hem terug.

En wat er met de prinses gebeurde, laat zich gemakkelijk begrijpen. Men bemerke, dat zij zich aan de gevolgen van het verlies haars gemaals met veel wijsbegeerte on-

derwierp en dat zij gretig den naam van Augustinoff voor den haren aannam. In het hof des keizers fluisterde men zich elkander stil in het oor, dat het haar niet moeilijk gevallen was zich naar de omstandigheden te schikken. Een man, die haar meer dan vijftien millioen frank schatte, moest ongetwijfeld hoogere achting voor haar gevoelen en in zijn hart meer liefde dragen, dan hij, die haar op onwaardige wijze de grillen van het kaartspel aan geofferd had.....

***

De dans had reeds lang opgehouden, toen onze vriend de diplomaat zijn verhaal eindigde. Juist op dit oogenblik kwam een zijner kennissen op ons toe om te vernemen, waar wij zoolang vertoefden. Wij gingen met hem in de groote zaal. Daar werd ik vervolgd door eene bekoring waaraan ik onmogelijk kon wederstaan. Ik waagde het de prinses Augustinoff, dien schat van vijftien millioen frank, ten dans uit te noodigen. Met een bereidwilligen glimlach stond zij mij de eerstkomende wals toe. Eene zonderlinge rilling doorliep mijne ziel, toen ik onder het dansen dacht, dat ik op dit oogenblik misschien de hoogst geschatte, edele dame der gansche wereld in mijne democratische armen wiegelde!

Kortrijk, 1890.
AL. VANNESTE.

Poëzie.

I.
Moeder.

Er straalde een hemelsch vuur van uit haar donker oog,
Een blik van moedertrots op 't kind, dat aan haar boezem
Gesnoerd lag, wonderschoon en tenger als een bloesem,
En rein, zooals 't azuurblauw aan den hemelboog.

Ik zag haar minnend hart van heil en wellust jagen,
Ik zag haar rozig wicht, dat naar de bronne zocht,
Waaruit het helder vloeit, dat goddelijke vocht:
Het moedermelk, die nectar uit aloude sagen.

Het lei zijn handjes rond de volle, blanke borst,
En richtte bei zijn oogjes naar die zijner moeder,
Zooals de mensch omhoog blikt naar den Albehoeder
Wen in de woestenij zijn regen lesch den dorst.

Zij zegde niets. En toch, zoo schoon gelijk haar wezen,
Zoo rein had nooit mijn oog ter wereld iets ontwaard,
Dat sprak van 't onuitsprekelijkste zoet op aard,
Waarop zooveel geluk en liefde stond te lezen.

Mij roerde diep dat beeld. Ik zag 't verleden weer
En droomde mij zoo klein. Stil, over mijne lippen
Liet ik een dankgebed voor ‘Moederlief” ontglippen,
En murmelde dat woord zoo langzaam, eindloos teer.

Zie, daar scheen uit de zee een ander beeld gerezen....
Een moeder met haar kind.... Ik knielde stille nêer,
Ontblootte 't hoofd, en bad, en weende en zei niets meer.
Die moeder..., het waart gij, mijn lieve, nooit volprezen.

JAN VAN MENTEN.

Scheveningen.

II.
Verzwonden droomen.

(Sonnet).

Mijn dichterhart wou naar iets hooger streven,
En als de vlinder zweefde ik - in gedachten -
Door 't blauwe luchtruim, 'k bande droeve nachten
Uit 't jeugdig brein..... Ik vloog naar 't heil van 't leven!

Maar toen het loon mijn pogen stond te wachten,
Werd ik door haat en jaloezij omgeven;
Ik zag den nijd aan 's vijands lippen kleven.....
'k Vloog immer voort, - 'k verloor noch moed, noch krachten!

Doch naast het heil, dat voor mijn oog mocht glimmen,
Dreef'dra een' wolk van grauwe, duistre schimmen.....
Mijn een'ge hoop - de gulden - werd me ontnomen!

Een nacht brak aan..... 'k Viel - loodzwaar - naar beneden;
De strijd was uit..... ik had genoeg gestreden!....
Ik werd vertrapt..... Verzwonden zijn mijn droomen!

IS. ALBERT.

III.
Ziet! Alle meisjes minnen rozen.

(Rondeel).

Aan Virginie!

Ziet! alle meisjes minnen rozen,
't Symbool der reine deugd en pracht.....
De hand van hem, den vlekkeloozen,
Plukt roosjes, lief als fijne vacht.....

Met wangjes die van liefde blozen
Schenkt hij zijn liefje een bloemenvracht;
Ziet! alle meisjes minnen rozen,
't Symbool der reine deugd en pracht!

Hij weet zijn hartedief te koozen,
Drukt haar aan 't herte, zoent heur zacht.....
Hij kent niet meer dien lijdensnacht
Toen baar omringden vele boozen.....
Ziet! alle meisjes minnen rozen!

IS. ALBERT.

IV.
Den heere Paul Verschoore

Bevelhebber der Burgerwacht van Kortrijk, bij zijne benoeming tot Ridder der Leopoldsorde.

De Burgerwacht van onze stad
Was sedert lang reeds diep gevallen
Te prooi der spotternij van allen.
't Gevoel, dat haar geschapen had:
‘De liefde voor het Vaderland
Voor orde en plicht’ liet men hier hoonen,
Men zag er volop onwil tronen
En ons belachen t'allen kant.

Dan kwaamt gij aan ons hoofd met 't vuur
Der geestdrift om ons te bezielen.
De Wacht, die gij hadt zien vernielen,
Mocht reeknen op een beter uur.
Een reuzenwerk hebl gij verricht.
Men zag u tijd noch moeite sparen
Om alle man rond u te scharen
Voor Wet, voor Vaderland en Plicht.

En orde en tucht na weinig tijd
Vertoonden zich weer in onz' rangen.
Dit was uwe eer en uw verlangen,
De vrucht van goedheid, recht en vlijt....
Thans juichen wij met blij gemoed,
Dat onze Vorst u decoreerde,
Daar 't kruis, waarmee hij u vereerde,
Een rechte borst vereedlen moet.

AL. VANNESTE.

Kortrijk 27 *Juli* 1890,

Help u zelven.
Hubert Howe Bancroft, de boekverkooper-historicus en zijn werken.

Acht en dertig jaar geleden werd een jongman, nauwelijks twintig jaar oud, met beperkte middelen, maar vol moed en met een krachtigen ondernemingsgeest naar Californië gezonden, om zijn fortuin te zoeken. Het jeugdige land was, door de kort te voren gedane ontdekking van het edele metaal, nog door de gouddorst aangetast, en de bevolking, voor het grootste gedeelte ruw, ongebonden kerels, dacht aan niets dan aan het zoeken naar goud. Slechts weinig rust gunde men zich en die oogenblikken werden hoofdzakelijk aan de dobbeltafel of in twist en dronkenschap doorgebracht. Zij die met iets anders ter markt kwamen dan levensbehoeften of middelen om de laagste hartstochten van den mensch te voldoen, hadden onder deze omstandigheden niets dan treurige vooruitzichten; maar de jeugdige man had den moed het in eene andere richting te beproeven en zijn vertrouwen op het betere in den mensch te stellen; ondanks zijne omgeving toch opende hij een boekhandel. Voor iemand met een minder krachtig gestel zouden de goudvelden inderdaad de meest hopelooze vooruitzichten geboden hebben, maar de jonge Hubert Howe Bancroft, afstammeling van een echt Puriteinsch ras, had op de vaderlijke hoeve geleerd hard te werken; en wel verre van zich door zijne magere vooruitzichten te doen nederslaan, verzamelde hij al zijne kracht, in de vaste overtuiging alle moeilijkheden te boven te komen. Langzaam maar zeker vestigde hij zijne zaken. Door zijn zwager George H. Derby, iemand uit eene gunstig bekende uitgeversfamilie, in wiens zaak Bancroft vier jaar als leerling was werkzaam geweest, was hij van dat vak op de hoogte en langzamerhand begon hij zich daaraan te wijden. Hij gaf een aantal lokale handboeken uit en bij dezen arbeid kwam hij er toe de boeken die over Californië, Oregon en de Pacificstaten handelden, uit zijnen winkel te nemen en afzonderlijk te bewaren. In korten tijd wies deze verzameling boeken tot eene bibliotheek van

7000 deelen aan, terwijl hij door aankoop van alles wat op dit gebied onder zijn bereik kwam, zijne bibliotheek belangrijk uitbreidde. Toen begon hij aan het samenstellen van eene soort bibliografie van de geschiedenis der kunst, eenen arbeid die hem echter tot de ontdekking bracht, dat wat hij verzameld had, niet, zooals hij dacht, bijna alles bevatte wat over de kunst geschreven was, maar integendeel zoo groote leemten had, dat zijn verzameling niet meer dan het begin was van hetgeen hij zich had voorgesteld.

Toen zijne zaken vooruitgingen, legde hij zich meer in ernst op het volledigen toe en kocht elk boek, manuscript en kaart, gedrukt of geschreven, zoo het slechts op zijn land betrekking had. Hij maakte eene reis naar Europa, bezocht de grootste steden, waar hij zijn onderzoek voortzette, en stelde er bezoldigde agenten aan. In zes jaar had hij zoodoende 10.000 deelen bijeen, waaronder verscheidene oudere en alle nieuwere standaardwerken, een groot aantal gedrukte documenten en vele origineele manuscripten. Voortgaande met het verzamelen, begon B. hetzij zelf, hetzij door anderer tusschenkomst, de pioniers en de staatslieden, die aan de geschiedenis van zijn land eenig aandeel gehad hadden, over hun ervaringen te ‘interviewen,’ en zoodoende kwam hij in het bezit van eenige duizenden manuscripten, met verhalen en beschouwingen van nog levende ooggetuigen, alle oorspronkelijk en nergens anders voorkomende. Nog voegde hij aan zijne verzameling afschiften toe van stukken uit de archieven van steden, staten en de Unie, terwijl bergen van documenten werden verkregen uit andere verzamelingen en van afstammelingen van oude Spaansche families, wier leden te eeniger tijd in Amerika eene rol hadden gespeeld. De aldus verzamelde documenten werden in groote folianten gebonden en vormen een onwaardeerbaar materiaal voor de geschiedenis.

Het op deze wijze bearbeide gebied omvat een belangrijk deel der aarde, maar waarschijnlijk zijn bij menschenheugenis, de oudste geschiedbronnen eener natie nooit zoo volledig, zoo nauwgezet en zoo talentvol verzameld.

In het belang van de veiligheid dezer schatten deed Bancroft in 1881 in de Valenciastraat te San Francisco een brandvrij gebouw oprichten, twee verdiepingen hoog,

waarin alles werd overgebracht. Aldus was het werk van het verzamelen of liever het scheppen zijner bibliotheek volbracht; want een groot gedeelte werd door hem zelf in het leven geroepen, terwijl een ander deel der schatten, wel niet door hem gemaakt werd, maar toch voor hem en zonder hem in de vergetelheid verloren zou zijn gegaan.

Met ten koste legging van een onmetelijken arbeid en moeite, tijd en geld, is aldus door één man, zonder eenigen steun van een genootschap of de regeering, een onafzienbare hoeveelheid kennis van menschelijke ontmoetingen en ondervinding bijeengebracht, een arbeid, die in de toekomst de menschheid van onnoemelijk voordeel kan zijn.

Ware dit alles wat Bancroft gedaan had, men zou veilig kunnen zeggen, dat hij een van de moeielijkste opdrachten die een mensch aanvaarden kan, met het beste gevolg had uitgevoerd. Maar daarbij bleef het op verre na niet. Het tot dusver verrichte was slechts een voorbereiding tot nog grootere ondernemingen.

In den omslachtigen vorm, waarin de oorspronkelijke stukken de kennis van zijn land bewaarden, konden zij voor de groote menigte geene practische waarde hebben; het verzamelde moest bewerkt, het kaf van het koren gescheiden worden,

Naast tijd en geld is er meer noodig om geschiedenis te schrijven: of Bancroft de bekwaamheid had, moest nog blijken. Hij zelf wist het niet; hij had een onweerstaanbaar verlangen het te doen, want het schrijven van geschiedenis beschouwde hij als een der hoogste dingen, die de mensch ondernemen kan.

Zoo besloot hij het te beproeven.

Zijn hoofdwerk is de geschiedenis van de Pacific Staten, maar daarnevens verschenen werken over de oorspronkelijke bewoners, over mythen en talen, over oudheden, schetsen over het leven enz. 37 deelen zijn thans verschenen, een 38^{e} is ter perse, terwijl het 39^{e} en laatste deel ‘Literary Industries’, de geschiedenis van zijn letterkundigen arbeid, in Januari zal verschijnen.

Reeds 10 jaren was B. aan het verzamelen geweest voor hij het plan vormde zijn onschatbare bronnen te gaan bewerken, maar eens er toe besloten, vatte hij het denk-

beeld aan, met al de energie die in hem was. Tot dusver had hij, zonder zijn eigen tijd en reiskosten er bij te rekenen, 300.000 dolars uitgegeven en het schrijven en zetten zijner werken zou behalve lange jaren van noesten arbeid en zelfverloochening, hem op een uitgaaf van nog 400.000 dolars komen, ongerekend de drukkosten. Het was dus zeker wel de belangrijkste arbeid, ooit door eene bijzondere op dit gebied ondernomen.

Na rijpe overweging tot het werk besloten, droeg hij het beheer zijner uitgebreide en bloeiende zaak aan zijnen broeder A.L. Bancroft over, doch bleef er finantieel in betrokken.

Hij nam een twintigtal medewerkers aan en toog aan het werk. In de eerste plaats werd op de 50.000 deelen zijner bibliotheek een klapper gemaakt, zooals men van een een enkel boek een inhoud bewerkt. Zes personen brachten hier tien jaar mede door en alleen dit werk kostte 80.000 dolars, maar er was geen andere weg om de verschillende gegevens onder het bereik van den schrijver te brengen en het materiaal behoorlijk te ordenen.

Een ander stel medewerkers vereenigde de gegevens voor de verschillende afdeelingen, en zoo kreeg men ruw materiaal, voor verdere bewerking geschikt. Gedeeltelijk werd dit aan andere, meer bekwame helpers toevertrouwd die de tot één onderwerp behoorende gegevens schikten en verwerkten, soms in hoofdstukken verdeelden, en deze laatste zelfs schreven. Op deze wijze dus reeds in zekeren vorm gegoten, kwamen de stukken in handen van Bancroft die de gegevens verder uitwerkte of het geschrevene omwerkte en verbeterde. Verschillende meer belangrijke gedeelten, zelfs geheele deelen, vertrouwde hij niet aan anderen toe; zelfs het schiften van het materiaal nam hij voor die gedeelten zelf op zich.

Het is onmogelijk een flauw overzicht te geven van al wat er gedaan moest worden, welke middelen men toepaste, welke proeven men nam en op hoeveel teleurstellingen men stuitte, eer men naar wensch slaagde. Een groote hinderpaal was steeds de moeilijkheid om geschikte medewerkers te vinden; van de honderd waarmede B. het beproefde, was maar één geschikt volgens het algemeen plan, dat zich na jaren arbeid uit de omstandigheden ontwikkeld had, mede te werken.

Een niet minder tijdroovend iets, was het onderzoeken en vergelijken van onder den arbeid uitkomende nieuwe werken van andere schrijvers; soms werden maanden besteed, om een gedeelte dat gereed, zelfs al gezet was, te veranderen. Een ander denkbeeld van het omvattende van dezen reuzenarbeid kan men zich vormen, als men weet, dat elk gezet gedeelte, vóór het afdrukken, door bijzonder daarvoor aangewezen helpers, nog eens aan de origineele stukken getoetst werd. In een woord, onder den arbeid moest men door de herhaaldelijk voorkomende bezwaren, naar middelen tot verbetering van het stelsel van werken zoeken, en slechts door zulk een stelsel of een dergelijk was het mogelijk het werk te voltooien. Herhaaldelijk leed zijne gezondheid onder den arbeid, maar zijn ijzeren gestel hield hem er boven op, tot de voltooiing van het reuzenwerk verzekerd was.

Den 30 April 1886 verwoestte een felle brand het gebouw waarin de zaak van zijnen broeder gedreven werden bij deze ramp ging alles, wat in de magazijnen geborgen was, verloren, waaronder de stereotyp-platen van negen deelen van Bancroft's werken en een groot getal afgedrukte deelen.

Het verlies dat Bancroft hierbij leed, door vernieling van schier onmisbare zaken, was reusachtig, en de schok zou iedereen verlamd hebben, behalve iemand met zijne onvergelijkelijke toewijding aan wat zijn levenstaak geworden was. Zonder aarzelen of weifelen ging hij voort met al de volharding en energie, door hem gedurende het geheele werk getoond. Zijne eerste gedachte was het herstellen van de afdeeling der zaak, die met de uitgave zijner werken belast was en geen offer was hem daarvoor te groot.

En nu de vraag of het werk der nasporing, dat zoovele jaren arbeid en zulk een schat van geld vereischt had, dat alles waard was, zoo ja of het werk goed werd verricht.

Op de eerste vraag kan het antwoord niet dan bevestigend luiden. De geschiedenis is een monument van moeitevolle nasporingen, van groote waarde voor alle toekomstige archeologen van de Pacific-kust, en alle beoefenaars dier wetenschap zullen in de lijst van bronnen en in de noten van Brancroft's werken, een uitstekenden wegwijzer

vinden in het materiaal, waarop men jaren zal kunnen voortwerken.

Wat den arbeid van den geschiedschrijver betreft, het ziften en regelen der bouwstoffen, het verhalen van gebeurtenissen en het beoordeelen van personen, - bevoegde beoordeelaars hebben zich daarover reeds verklaard.

Vóór alles moet de lezer van Bancrofts werken getroffen worden door zijne onpartijdigheid, want al moge men verschillen over B's oordeel over personen en gebeurtenissen, de eerlijkheid zijner bedoelingen zal, zegt een zijner beoordeelaars, door niemand betwist worden.

Het badmeisje.
Eene schets.

Dien avond wandelde de vreemdelingen, die in de Vlaamsche badstad verbleven, in talrijke groepjes langs den helder verlichten zeedijk. Vóór de duinen was het strand verlaten en niets kwam er de eenzaamheid storen dan het rollen der immer rustelooze zee. Ginds hoog blikte het maantje lieflijk en zacht en duizend sterrekens schenen in het onmetelijk ruim te dansen.

Een rijk gekleede jongeling, een dier talrijke vadsen, die slechts aan zee de schoone dagen gaan slijten om er schandelijk te luibuizen en te genieten, slenterde langs de duinen en sloeg soms ongeduldig mot zijn rieten wandelstokje in het zand. Hij verbeidde het blonde badmeisje, dat hem, sinds een drijtal weken, bijna elken avond in de afgelegene en onbezochte duinen vervoegen kwam. De geilige jonker had ze vóór eene maand het eerst bemerkt, hare schoonheid bewonderd en de edele vormen haars lichaams onder hare eenvoudige badkleedij geraden.

Elken morgen ging Leitje[1] in zee met bange vrouwen en schuchtere juffertjes, die niet alleen durfden baden, en zij wist de vreesachtigen door hare koelbloedigheid, hare kwinkslagen en haar lustig spelen gerust te stellen, alsof ze reeds lang met de baren vertrouwd was, alhoewel ze eerst dezen zomer, als geleidster, in den badendienst was aanvaard geworden.

En 't was op eenen helderen middag, toen Leitje een zenuwachtig mevrouwtje op hare kloeke armen naar het badwagentje terug gedragen had, dat de rijke wellusteling door hare schoonheid getroffen, het meisje aansprak, belang in haar scheen te stellen en eindelijk zoo lang veinsde dat hij, bij middel van een geschenk, - valsch kleinoodje, waarmede de vrouwen zoo licht te vangen zijn - het argelooze kind verleid had.

Ze was nu gansch de zijne!

In haren nog schier kinderlijken eenvoud, beminde zij

(1) *Leitje* wordt op sommige plaatsen onzer kust, als volksnaam' voor *Leonie* gebruikt.

hem vurig en geloofde aan de rechtzinnigheid zijner gevoelens voor haar! Zij snakte naar het oogenblik, waarop zij hem in de eenzame duinen ging opzoeken en verrassen, eene wijl bij hem mocht vertoeven en naar zoete - helaas, ook bedrieglijke! - woorden luisteren.

De korte stonden, welke ze daar met hem, op de glooiing eener duin in het mullige zand doorbracht, verwekten bij het liefdedronken meisje eene aandoening, eene gewaarwording, waarvan zij zich geene rekenschap geven dorst, misschien niet geven *kon*. 't Was zoo iets aardigs, haar tot dan onbekend!

En als hij, in het terugkeeren, haar elken avond aan de eerste villa van den zeedijk verliet, om zich in speel- en danszaal verder te gaan vervelen, en het meisje zich langs eenen zijweg huiswaarts spoedde, scheen het haar eensklaps zoo ledig in het hart, alsof haar iets ontviel en zij haren minnaar voor de laatste maal behoord had.

- 'Leitje,' had hij gezegd, terwijl hij haren ronden arm vaster tegen zich sloot en hare roode wangen streelde 'morgen avond zal ik niet kunnen komen en de volgende dagen evenmin; ik weet niet hoe lang het duren zal. Mijne zuster komt herwaarts. Zij is eenigszins ziekelijk en gaat eenige zeebaden nemen om hare verzwakte gezondheid te herstellen. Ik zal haar gedurende dien tijd moeten vergezellen. Wat geduld, liefste, en wij hernemen dra onze avondwandelingjes langs het strand.'

- 'Mijnheer Paul,' vroeg ze met trillende stem en hij zag dat hare oogen vol tranen schoten; zult gij dan niet met haar afreizen, maar hier nog eenigen tijd verblijven? Ik ben zoo gaarne bij u!...

Hij lachte om zooveel eenvoudigheid en natuurlijke openhartigheid. Hij stelde het meisje gerust.

Eene koortsige omarming, een paar vurige kussen en beiden verdwenen in eene verschillige richting.

***

Bij zonnig, heerlijk zomerweer geniet men 's middags een ongewoon schouwspel op den zeedijk. Duizenden wandelaars in bonte, schilderachtige, soms echt belachelijke kleederdracht kuieren heen en weer, deze doelloos, gene om te zien, andere om bewonderd te worden. Ernstige

bejaarde lui, schoone juffers, levenslustige jongelieden, stoeiende knapen en meisjes, die de muffe schoolzalen ontloopen zijn, afgeleefde grijsaards, die misschien hun laatste seizoen aan zee doorbrengen, lodderige kindermeiden, lichtekooien, voornaam gekleede grofspelers of bedriegers, slenteren en wemelen er dooreen, praten, lachen, giegelen, zuchten, zonder zich om elkaar te bekommeren en vormen een treffend tafereel van het kostelijke niets doen en van 's werelds onbezonnenheid of ijdelheid.

Maar beneden den dijk, tusschen het *Kurhaus* met zijne grauwe, blauwende boogvormige daken en koepels, en het losjes grillig gebouwde koninklijk zomerverblijf, is de drukte niet minder. Honderden genummerde badwagentjes wachten, in lange rijen, op het strand en worden, bij beurte, vooraan in 't kabbelend water gevoerd. En baders en baadsters springen uit de karretjes en storten zich verder in den woelenden vloed, waar zij plassen, plonzen, ploeteren, spelen en in een gonzend blij gewoel hun stemgejoel met het dof en eentonig geraas van het rusteloos barenspel vermengen.

Hier huppelen de golfjes over het zand; ginds rukken, in statige kalmte, de breede golven met hare witte schuimkroon, als door eene inwendige onrust voortgezweept, naar voren, vermengen zich met elkander en komen op het strand nachteloos en uitgeput wegsterven. Het schouwspel is grootsch, indrukwekkend, verkwikkend voor lichaam en geest, prachtig en aantrekkelijk voor den toeschouwer, die oog en hart voor natuurschoon open heeft.

***

Behoedzaam en traag dalen twee baadsters, Leitje en eene bleeke juffer, in het water, terwijl eene bejaarde vrouw ze van den trap des wagentjes natuurt. Gedwee en eenigszins verschrikt, laat de juffer zich voor de eerste maal in zee brengen en schijnt slechts onverschillig te luisteren naar het vroolijk gepraat van het badmeisje.

Welke tegenstelling tusschen de geleidster en de rijke baadster! Gene, in hare eenvoudigheid, is levenslustig en blij te moe; zij is een kind der blonde duinen; 't is de frissche zeewind, die met zijne kussen hare wangen rood

gekleurd heeft, toen zij, nog kind zijnde, langs het water dwaalde om schelpjes te zoeken. En nu is ze tot eene kloeke Vlaamsche deerne opgegroeid. met gezonde en golvende borst, die zich onder het jakje afteekent, met ronde en malsche armen, met forsche dijen die zich onder het spannend badbroekje laten raden.

De andere is eene spichtige juffer, die in hare prachtige badkleedij, onder den adem van den koelen zeewind bibbert; eene lange tengere spruit, zonder eene enkele bevallige golving op het schriele lijf, met hoekige vormen, magere knoken aan armen en beenen.

En Leitje vond het akelig met eene baadster, op wier bleeke wezenstrekken misnoegdheid of ontmoediging te lezen stond, in 't water te wandelen, zonder eens te mogen loopen, springen, elkaar vervolgen, zonder te kunnen worstelen, met volle handen water gooien of zich door eene breede baar te laten overstroomen.

Maar eensklaps verhelderde het gelaat der juffer en hare dunne vaalroode lippen plooiden tot een lachje. Terwijl ze op het strand, tusschen de badwagentjes, eenen jongeling aanwees, vroeg ze gejaagd:

- 'Ziet ge ginds dien heer, die naar iemand schijnt te zoeken?'
- 'Mijnheer Paul.....'
- 'Welhoe! Gij kent hem dus?....'
- 'Ja; en gij zijt gewis zijne ziekelijke zuster, waarvan hij mij gesproken heeft, juffrouw?'
- 'Maar, meisje, hoe heeft hij u dat verteld? Mijnheer Paul heeft geene zuster. Ik ben dus diegene niet, welke gij meent vóór te hebben, alhoewel ik Mijnheer Paul sinds lange jaren ken en met hem zeer bevriend ben. Maar, hoe komt het dat *gij* dien jonker kent? Gauw! laat ons terugkeeren; ik zal hem te gemoet gaan; ik ben zeker dat hij hier voor mij gekomen is.'
- 'Och zeer aardig, juffrouw, "en het badmeisje bloosde bij hare bekentenis: Ik bemin dien jongen heer....."
- Gij?....
- Ik ben sedert drij weken zijne minnares! " bevestigde ze met zekere fierheid." Toch begrijp ik niet, waarom hij mij gisteren avond van zijne ziekelijke zuster sprak "en Leitje's gelaat versomberde bij eene plotselinge achterdocht," daar hij geene zusters heeft, zou hij mij

misschien bedrogen hebben en van zijn geld en van zijnen maatschappelijken stand miskruik gemaakt hebben, om arme meisjes in 't verderf te storten? Gevloekt!....'

- 'Bedaar u, meisje, "streelde de verschrikte juffer" dat is stellig laster; Mijnheer Paul is de zoon eener brave kristelijke familie; hij is zelfs verloofd en is niet zoo zedeloos! Ge hebt het zeker mis, kind! Kom, uw hoofd brandt.....

- "Verschooning, Juffrouw, hij heeft mij zelf gezegd, dat wij gedurende eenige dagen niet meer zouden bijeenkomen, zoolang zijne ziekelijke zuster aan zee zou verblijven. Gij ziet wel dat zijne kristelijke opvoeding, waar gij op steunt, hem geene waarborg is van zedelijkheid en eergevoel! In mijne onwetendheid van de wereld en hare gevaren, beminde ik hem en geloofde aan zijne rechtzinnigheid....."

De bleeke juffer glimlachte lichtjes bij die klacht; maar Leitje, nog meer verontwaardigd over die vrouwelijke onbeschaamdheid, ging opgewonden voort:

"Ik had moeten begrijpen dat hij mij bedroog en hij slechts op genot jacht maakte, wanneer hij mij eene borstspeld schonk, om mij tevreden te stellen, misschien om mijn stilzwijgen af te koopen. In dat juweel zag ik een bewijs zijner goedhartigheid; het was slechts de koopprijs mijner zwakheid. Maar gij, die den jonker innig schijnt te kennen, hem verdedigt en zelfs weet dat hij verloofd is, zijt *gij* misschien *zijne* verloofde?"

De bleeke jonkvrouw onstelde zichtbaar op die onbescheidene vraag, en zich omkeerend om het water te verlaten, antwoordde ze toornig: "Genoeg! Het lust mij niet u zulks te bekennen."

Doch het badmeisje sneed haar den weg af. In hare oogen fonkelde de glans der jaloerschheid, die haar verteerde en dreigend sprak ze:' Mijn vermoeden bedroog mij dus niet! Toch dank ik het toeval, dat ons samen brengt en dat mij toelaat dien lagen bedrieger te ontmaskeren. Voor u was dus zijne liefde, voor mij enkel zijne driften!.... Gij waart mijne mededingster! Daarom haat ik u!.... Noch gij nog ik zullen hem ooit behooren.....

En eer de in onmacht vallende juffer eenen hulpkreet slaken kon, sloeg Leitje haar de sterke armen om het magere lijf en drukte het te pletten. Zij sprong met hare

prooi vooruit en liet zich door eene breede aanrollende golf overstroomen.....

Wraak en wanhoop! Moord en zelfmoord!....

Noch de dartelende baders en baadsters, noch de wachters in hun dobberend bootje, vermoedden dat de zee twee slachtoffers meer in haren schoot verborg.

Tongeren.

MEDARD VERKEST.

De inkt
Zijne samenstelling en behandeling.

Er bestaat wellicht, behalve voedsel en kleeding, geen artikel dat van des menschen vroegste jeugd tot aan zijn hoogsten ouderdom, zoo dikwijls en aanhoudend gebruikt wordt als inkt, en toch heeft men van dit artikel en zijne samenstelling over het algemeen een zoo onbeduidend en vaag begrip, dat ik zoowel in het belang van de fabrikanten als in dat van de verkoopers en gebruikers meende te handelen, door onlangs het aanbod te doen, voor de lezers van dit maandschrift daarover een en ander mede te deelen.

Het is mogelijk dat de vraag gesteld wordt, of het wel verstandig is, om, door ook over de samenstelling te schrijven, een gedeelte der geheimen van eigen vak prijs te geven. Maar tegen over den leek die zulks mocht gelooven en den vakgenoot die dit mocht vreezen, antwoord ik: ‘lieb Vaterland kannst ruhig sein.’ Evenmin als iemand die weet dat b.v. voor de papierfabricatie o.a. lompen of andere vezelstoffen behooren gebruikt te worden, daarom een goed papierfabrikant zal zijn, evenmin is hij, die enkele hoofdgrondstoffen van inkt kent, alleen daardoor een goed inktfabrikant. Vooral bij dit artikel geldt de spreuk: probeeren gaat boven studeeren, en alleen door met theoretische kennis, een zeer ruime hoeveelheid practische ervaring te vereenigen, kan men het daarin tot eene zekere hoogte brengen.

Wanneer iemand, die met verschillende inktfabrikanten zaken doet, zoude afgaan op het eindelooze aantal namen, waaronder de verschillende firma's hunne fabrikaten in den handel brengen, dan zoude hij tot de conclusie komen, dat het aantal inkt*soorten* ontzaggelijk groot is. Toch zoude hij zich daarin zeer vergissen. Niettegenstaande het aantal étiquetten met inkt*namen* zoo groot kan gemaakt worden als de verbeeldingskracht der fabrikanten slechts uitdenken kan, en niettegenstaande er ook nog enkele andere soorten dan die ik zal behandelen *kunnen* gemaakt worden, komen er echter, wanneer men de inkten wil rangschikken naar de hoofdgrondstoffen waaruit zij vervaardigd worden, in den handel nagenoeg niet meer dan *drie soorten* voor, namelijk: de Aniline inkten, de Houtextract-inkten en de Galnoten-inkten. Deze drie soorten worden natuurlijk in verschillende betere en mindere kwa-

liteiten gemaakt, al naar mate de prijs is die daarvoor betaald wordt.

Hoewel eerst van betrekkelijke jonge vinding, kent bijna eenieder de fraaie verfstof, die de chemische wetenschap uit een zoo onoogelijk product als de teer is, weet te verkrijgen, en die onder den naam van Aniline in iederen verfwinkel te vinden is. Uit deze fraaie verfstof is op betrekkelijk eenvoudige wijze een inkt te verkrijgen, die wat dunvloeibaarheid en heldere aangename kleur betreft, aan alle billijke eischen voldoet. Aniline-inkt heeft echter het groote nadeel dat hij tegen licht en lucht niet bestand is, langzamerhand verbleekt en ten slotte geheel verdwijnt; en, zoolang dus de wetenschap het middel niet gevonden heeft, om deze verfstof, ook voor dit doel, lichtecht te maken, kunnen de aniline-inkten niet op de plaats rekenen die zij anders zouden innemen, omdat ze, zooals zij thans gemaakt kunnen worden en worden, voor kantoorgebruik en over het algemeen voor geschriften, die slechts een *eenigszins* langen tijd bewaard moeten blijven, *geheel* ongeschikt zijn.

Als gewone zwarte kantoorinkten worden ze dan ook weinig inden handel gebracht. Daarentegen bewijst de aniline voor andere doeleinden, o.a. voor de fabricatie van gekleurde inkten, stempel-inkten en hectographen-inkten, uitmuntende diensten.

Van oneindig grooter belang is de tweede categorie, namelijk de inktsoort uit Campêche-hout gemaakt. Uit deze houtsoort wordt een extract getrokken, dat met de noodige zouten en zuren bewerkt en naar behooren behandeld, een inkt geeft, die in de flesch gezien tegen het licht, eene nuance heeft, welke, al naar gelang der behandeling, die eerst het extract en later de inkt tijdens de bereiding heeft ondergaan, afwisselt tusschen donker-paars, rood-paars en zeer donkerrood, en fraai violetzwart, somtijds zelfs bijna *geheel* zwart, uit de pen vloeit. Hoewel deze inktsoort van nog betrekkelijk jongen datum is, is het gebruik daarvan echter zeer belangrijk. Het is vooral deze soort die onder de meest uiteenloopende namen in den handel voorkomt. Ieder fabrikant maakt haar met van elkaar meer of minder beduidende kleur-, kwaliteit- en vooral naamafwijkingen en brengt haar dus onder verschillende namen in den handel. Toch kan ieder, die slechts let op de hierboven aangegeven kleuren, in verreweg de meeste gevallen zien of een merk tot de Campêchehout-inktsoorten behoort of niet.

Dat het gebruik dezer, onder tallooze namen in den handel voorkomende inktsoort, zoo groot is, is te danken aan de omstandigheid dat de fijnere galnoteninkten nog niet zeer lang in zulke voortreffelijke kwaliteiten gefabriceerd worden als in de laatste jaren het geval is, maar

inderdaad ook aan de goede eigenschappen dezer inktsoort zelf. Behalve dat hij in fraai donker-paarse, dikwijls zwart-schijnende kleur uit de pen vloeit, is hij ook vrij dunvloeiend en ten opzichte der duurzaamheid staat hij verre boven de aniline-inkt. Hoewel hij, zooals ik later zal trachten duidelijk te maken, voor geschriften die zeer lang moeten bewaard worden, *niet* met gerustheid kan aanbevolen worden, is hij echter, ook wat duurzaamheid betreft, voor alle geschriften van gewonen aard, zeer voldoende.

Deze inkt laat zich door toevoeging van daarvoor geschikte zuren zoo donker fabriceeren, dat hij dan direct gitzwart uit de pen vloeit. Is hij echter al te zwart, dan heeft hij 'les défauts de ses qualités,' en schrijft hij niet alleen iets dikker dan aan velen wenschelijk is, maar grijpt hij ook de pen en het papier sterker aan, dan wanneer hij iets minder zwart schrijft en dus minder bijtende bestanddeelen bevat. Het moet erkend worden dat velen aan een inkt die *dadelijk* zwart schrijft de voorkeur geven. Voor ouden van dagen en gezichtszwakken en ook voor hen die weinig schrijven en dus voor een keer *dat* ze schrijven zoo noodig, telkens een nieuwe pen nemen kunnen, is dadelijk-zwart-schrijvende-inkt dan wellicht ook de meest geschikte. Iemand die echter veel schrijft en een geheele proefweek wilde doormaken met dadelijk-zwarte-inkt, en een volgende geheele proefweek met een goed bereide fijnere galnoteninkt, zal zich in de meeste gevallen bij laatstgenoemde soort, niettegenstaande ze dadelijk iets minder zwart schrijft, bepalen, omdat ze dunvloeiender is en blijft en de pen lang zoo spoedig niet aangrijpt.

Er is geen inkt ter wereld of er zijn menschen die hem uitmuntend en weêr anderen die hem ellendig vinden. Dit ligt nu eenmaal inden aard der menschen, maar ook in den aard van het artikel, dat groote speelruimte aanbiedt aan verbeelding en luim. Maar *zeker* is het, dat klachten over wat te dikke, en de pen en het papier te veel aangrijpende inkt, in hoofdzaak ontstaan door dat, ook door den fabrikant, *te* veel rekening wordt gehouden met de eischen van dat gedeelte van het publiek, dat nu eenmaal wil dat inkt direct koolzwart schrijven moet.

Er zal nog heel wat inkt verschreven moeten worden, voordat het publiek te maken is zooals men het gaarne hebben wil, maar juist daarom is het goed, dat de verkoopers van inkt de *bron* kennen van nu en dan bij hen inkomende klachten, over eene of andere soort die weêr andere afnemers uitmuntend vinden, en daarom resumeer ik: Campêchehout-inkten, mits goed en zorgvuldig bereid, verdienen inderdaad voor vele doeleinden aanbeveling, en worden, dus niet zonder reden, zoo veelvuldig gebruikt. Maar hij, die eens eene fijne galnoteninkt *gewoon* is, zal zich om de

hierboven reeds opgegeven redenen, daarbij langer bepalen en minder spoedig met een ander merk eens een proef willen nemen, dan hij, die met eerstgenoemde soort, onder een der vele namen waarin deze in den handel voorkomt, schrijft.

Alvorens tot de derde categorie: de galnoteninkten, over te gaan, wensch ik een oogenblik stil te staan bij kopieerinkt. Hoewel kopieerinkt evengoed uit galnoten als uit houtextract kan gemaakt worden, worden de uit laatstgenoemde grondstof gefabriceerde qualiteiten het meest gebruikt. Kopieerinkt in goede qualiteit te maken, is niet liet gemakkelijkst deel van ons vak, omdat hij eenerzijds zoo geconcentreerd moet zijn dat hij verfstof genoeg bevat om het geschrevene, *na* het kopieeren, op den brief *en* in het kopieboek duidelijk en krachtig leesbaar te doen zijn, en anderzijds toch niet te dik uit de pen moet vloeien.

Vroeger - en zelfs geschiedt dit ook thans nog door enkele fabrikanten die het niet beter weten te doen - werden gewone kantoorinkten in kopieerinkten veranderd door aan eerstgenoemde tijdens de bereiding eenvoudig wat suiker toe te voegen. Inderdaad worden de inkten, mits het geschrevene niet lang blijft liggen, door deze toevoeging kopieerbaar, maar tevens zoo veel dikker en vettiger dan wenschelijk is, dat zij die deze primitieve methode thans nog bezigen, daarvan weinig genoegen zullen smaken.

Men mag van een goeden kopieerinkt eischen: 1° dat hij *na* het kopieeren zoowel op het origineel als in het kopieboek in duidelijk en krachtig schift leesbaar zij; 2° dat hij niet vettig of kleverig is en daardoor, ongekopieerd, bij de minste aanraking vloeit of vlekt; en 3° dat hij niet alleen *dadelijk* na het schrijven maar ook nog vele uren en zelfs dagen na het schrijven, goede en duidelijke kopieën geeft.

Hoewel goede kopieerinkt door zijne meer gecompliceerde samenstelling en enkele krachtiger werkende bestanddeelen, de pen spoediger aangrijpt en dus vaker een nieuwe pen noodig maakt dan bij goede niet-kopieerende inkten het geval niet is, moet de inkt zelf niet dik worden maar steeds dunvloeiend blijven.

Dat echter over kopieerinkten, die bepaald deze eigenschappen hebben, toch nog klachten komen, is een gevolg van de omstandigheid, dat velen niet met kopieering weten om te gaan, of liever, er onder alle omstandigheden op gelijke wijze mêe omgaan.

Terwijl niet-kopieerende schrijfinkt zoodanig moet gefabriceerd worden, dat hij na verloop van zeer korten tijd, niet meer *kan* gekopieerd worden, moet kopieerinkt *niet* spoedig hard worden; maar, zonder kleverig of vettig te zijn, het vermogen om een gedeelte zijner bestanddeelen af te geven, een langeren tijd blijven behouden. Het spreekt

echter van zelf, dat het schrift in verschen toestand dit vermogen in grootere mate bezit en dus vochtiger is, dan wanneer het een dag of nog langer gelegen heeft, en hieruit volgt dus, dat, hoe korteren tijd na het schrijven men gaat kopieeren, hoe minder nat het kopieboek moet gemaakt worden en hoe korteren druk onder de kopieerpers noodig is; terwijl, naar mate het schrift langer gelegen heeft, *meer* bevochtiging van het kopieboek en langeren druk der kopieerpers noodig is.

Ook gelieve men er op te letten, dat men, schrijvende op zeer hard en sterk gelijmd papier, gemakkelijker en dus met minder bevochtiging en drukking een kopie verkrijgen kan, dan van slecht gelijmd en week papier, dat een gedeelte van den inkt in zich opneemt en niet zoo gemakkelijk weêr loslaat. Het spreekt voorts van zelf, dat men aan geschriften, die gekopieerd moeten worden, even den tijd moet geven van zelf droog te worden, maar daar voor geen vloeipapier bezige, omdat vloeipapier, wanneer het althans goed is en zuigkracht bezit, niet zelden dat gedeelte van den inkt in zich opneemt, dat het kopieboek had moeten ontvangen en daardoor het latere kopieeren onmogelijk of althans onvoldoende maakt.

Door met deze voorschriften, - die, hoe eenvoudig ze zijn, dikwijls geheel uit het oog verloren worden - rekening te houden, zal menigeen minder sukkelen met kopieerinkt, dan thans, door achteloosheid of gedachtenloosheid te dien opzichte, geheel noodeloos het geval is.

Laat ik thans tot de galnoteninkten overgaan.

Het zal velen die ‘den goeden ouden tijd’ nog zoo kwaad niet vinden, genoegen doen te vernemen, dat hier nu eens sprake is van een artikel, dat, reeds voor 2000 jaren in sommige opzichten, even goed gemaakt werd als tegenwoordig. Toch is het verschil tusschen het toenmalige maaksel en het tegenwoordige, misschien even groot als dat tusschen den ouden en nieuwen tijd. Ten opzichte der duurzaamheid, lieten namelijk ook de ouderwetsche galnoteninkten niets te wenschen over, en aan deze voor inkt inderdaad hoogst belangrijke eigenschap danken wij het, dat zoovele eeuwen en eeuwenoude documenten en geschriften in uitmuntenden staat tot ons zijn gekomen; hetwelk men over duizend jaar en over honderd jaar zelfs, omtrent vele documenten die met sommige *moderne* inkten geschreven zijn, beslist *niet* zal kunnen zeggen; maar wat dunvloeibaarheid, heldere kleur en verdere eigenschappen betreft, die een goede inkt in onzen veel-schrijvenden tijd moet hebben, kan de vroegere met de tegenwoordige kwaliteit in de verste verte niet vergeleken worden. Van de vroegere kon men zeggen dat hij ‘des Guten zu viel’ bevatte. Evenals eertijds vele rechtgeaarde huismoeders haar eigen bier brouwden, dat somtijds ja! misschien

smakelijk, maar in elk geval voor het gezin voldoende was, zoo maakten toen ook vele niet minder rechtgeaarde huisvaders, hun eigen galnoteninkt, die, het moet erkend worden, degelijk en solide was en voor eigen gebruik niet ongeschikt, maar in dezelfde verhouding tot de tegenwoordige fabriekmatig bereide fijnere galnoteninkten staan, als het vroegere eigen gebrouwen bier tot het tegenwoordige Münchener

Men liet destijds de galnoten met een paar andere grondstoffen, waarvan meestal veel te veel genomen werd, maar waarvan immer de verhouding tot elkaar geheel onjuist en verkeerd was, een korteren of langeren tijd aftrekken, en wanneer zij dan lang genoeg getrokken hadden, dan kwam er een praeparaat voor den dag, dat.... erg kleurloos was, veel te dik uit de pen vloeide, spoedig in den inktkoker verdikte. na korten tijd de pen sterk aangreep, en in enkele maanden, soms weken reeds, schimmelde.

Men wist echter raad, en schepte (niet zuinig) de schimmel er flink af, goot er (niet minder royaal) weêr wat regenwater ter verdunning bij, en..... men was weêr geholpen..... tot zoo lang zich dezelfde verschijnselen weêr herhaalden.

De tegenwoordige goede galnoteninkten hebben, bij gelijke duurzaamheid, geen dezer kwalen. Vooral in de laatste 25 jaren is men hierin met reuzenschreden vooruit gegaan, en is door verschillende fabrikanten die hun vak verstaan, dit artikel tot een zekere volmaaktheid gebracht. Niet alleen toch dat het voor de hand ligt, dat iemand die als fabrikant de vervaardiging van een belangrijk artikel tot zijn beroep heeft gemaakt, veel beter dan leeken op de hoogte is of althans behoort te zijn, omtrent de hoedanigheid der verschillende grondstoffen die hij gebruikt, en de verhouding waarin zij tot elkaar behooren te staan om een goed geheel te vormen, maar de nieuwere wetenschap heeft tevens een paar grondstoffen weten te vinden, die, bij de oude gevoegd, de inkt de vroegere duurzaamheid doen behouden en hem daarbij de dunvloeibaarheid, fraaie heldere kleur enz. verleenen, die men zoo gaarne wenscht.

De verkoopers en gebruikers van inkt, kunnen ook deze soort meestal aan de kleur reeds kennen. Terwijl de kleur der houtextract-inkten afwisselt tusschen donker-paars, paars-rood en donker-rood, hebben de moderne fijne galnoteninkten eene kleur, die, in de flesch gezien, afwisselt tusschen donker- en iets lichter-blauw en blauwgroen. De Engelschen noemen deze inkten, naar de kleur die eerst wat blauwachtig is en later zwart wordt, blue-black-inks; de Duitschers, naar de plaats van waar goede galnoten aangevoerd worden, Aleppotinten; mijne firma brengt deze soort sinds jaren in den handel, naar den naam der plaats waar zij gefabriceerd wordt, als Davo-inkt (Deven-

ter-inkt). Zoowel deze buitenlandsche soorten als de onze, schrijven in het begin, blauwachtig. Wanneer men echter de inktkoker slechts eenige dagen laat openstaan, trekt het blauwachtig gedeelte der kleur langzamerhand op, om plaats te maken voor eene fraaie blauw-zwarte kleur. Maar in elk geval, hoe blauwachtig deze inkten in het begin ook schrijven, men kan er *zeker* van zijn, dat het schrift spoedig zwart wordt en zwart *blijft.*

Zij, die eens met deze in 't begin blauwachtige nuance vertrouwd zijn en ze slechts eenige dagen blijven *door*gebruiken, zullen, omdat deze inkten de pen bijna niet aangrijpen, steeds dun blijven en hoogst aangenaam schrijven, op den duur veel minder klagen en tot veranderen van soort geneigd zijn, dan zij, die de direct-zwart-schrijvende en dus te veel zuren bevattende inkten gebruiken. Om aan sommiger verlangen te voldoen, zijn door verschillende fabrikanten ook galnoteninkten in den handel gebracht, die niet blauwachtig maar nog al tamelijk zwart uit de pen vloeien. Deze soorten hebben, in de flesch gezien, een groenachtig-zwarte of grauwachtig-zwarte kleur, maar ze zijn in het schrijven iets dik-vloeiender, en houden de reputatie der fijnste kwaliteiten galnoteninkten, over het algemeen, niet *zoo* goed, als de blauwachtig schrijvende, die in *ieder* opzicht aan *alle* billijke eischen voldoen.

In Duitschland is in de laatste jaren het gebruik van fijne galnoteninkten belangrijk grooter geworden sinds de regeering daaromtrent bepalingen vastgesteld heeft voor het gebruik in hare bureelen. Men schijnt daar namelijk omtrent de duurzaamheid van andere soorten minder aangename ervaringen opgedaan te hebben. Een speciaal voor deze aangelegenheid te Berlijn bijeengeroepen regeerings-commissie, die zich deskundigen had toegevoegd, kwam althans tot een resultaat dat de regeering aanleiding gaf officieel vast te stellen, dat voor alle geschriften, die slechts een eenigszins langen tijd moeten bewaard blijven, op alle bureelen der rijks- en gemeente-administratie, geen ander dan galnoteninkten mogen gebruikt worden, terwijl de campêche-extract-inkten alleen voor stukken en geschriften van minder gewicht mogen gebezigd worden.

In Denemarken is men zelfs nog een stap verder gegaan. Daar heeft de regeering niet alleen hetzelfde besluit genomen als in Duitschland, maar men heeft daar zelfs eenige fabrikanten die goede galnoteninkten maken, met name aangewezen als degenen, wier producten voor de rijks-admistratie uitsluitend mogen gebruikt worden.

In ons land zoude niemand zulk een bevoorrechting van eenige fabrikanten ten koste van de anderen durven aanraden, maar hoogst wenschelijk, ja noodig, is het dat ook onze regeering hare aandacht op deze wezenlijk belangrijke aangelegenheid vestige. Thans doet men half werk. Im-

mers, terwijl bij de rijks-aanbestedigen van papier, sinds de houtpapieren tot bloei zijn gekomen, zeer terecht, zekere eischen worden gesteld die waarborgen opleveren, dat het te leveren papier bestand is tegen den tand des tijds, gebruikt men echter op verschillende onzer officieele bureelen nog hout-extract-inkten, dus kwaliteiten die volstrekt geen waarborg voor voldoende duurzaamheid aanbieden.

En toch, wat heeft men binnen 100 of 500 jaren aan dokumenten, waarvan het papier nog in uitmuntenden toestand is maar waarvan het schrift verbleekt of onleesbaar is?

Het behandelde samenvattende, heb ik dus getracht duidelijk te maken:

1º welke inktsoorten tegenwoordig in den handel hoofdzakelijk voorkomen en welke hoofdgrondstoffen voor hunne samenstelling gebruikt worden.
2º De kleuren waaraan, in de meeste gevallen althans, deze soorten te erkennen zijn.
3º De verschillende eigenschappen, waardoor deze soorten zich van elkander onderscheiden, en de gronden waarop deze verschillen berusten.
4º Op welke wijze men kopieerinkt behandelen moet, om daarmee de best mogelijke kopieën te krijgen.

Ten slotte zij het mij vergund, nog de twee volgende wenken te geven omtrent de behandeling van inkt, die hoe eenvoudig en aan velen bekend ze wellicht ook zijn, toch nog wel eens in herinnering gebracht mogen worden.

a. Wanneer men een goede houtextract- met een goede galnoten-inkt vermengt, dan ontstaat (zooal niet dadelijk, dan toch langzamerhand) uit de vereeniging dezer twee goede inkten..... één slechte. Hieruit volgt dus: dat men iedere inktsoort à part moet houden, en de eene soort niet met de andere, of met overblijfels of bezinksels van andere, moet vermengen.

b. Men zorge *wel* dat in den inktkoker zoo min mogelijk stof of vuil kome, maar overigens mag een inktkoker gerust open blijven staan. Bij inkten die uit bunnen aard wat blauwachtig of althans niet zwart schrijven, zal dit toetreden der lucht in vele gevallen zelfs ten gevolge hebben dat de nuance, langs natuurlijken weg, dus zonder bijtmiddelen, zwart of althans zeer donker wordt.

Wanneer de verkoopers van inkt met het bovenstaande rekening houden, dan zullen velen de bemerkingen, die hun van tijd tot tijd gemaakt worden, met eenige kennis van zaken hunnen beoordeelen, aan billijke grieven te gemoet komen en onbillijke weêrleggen, hetwelk zoowel in het belang van den gebruiker als in dat van den verkooper en van den fabrikant is. Met het oog daarop zijn deze regelen geschreven, en wanneer zij aan dit doel beantwoorden, zal ik mijne moeite ruimschoot beloond achten.

Deventer, October, 1890.

P. VAN SON.

Boekbeoordeeling.

I.
Gedichten van Arnold Sauwen, Antwerpen, L. Dela Montagne, Uitgever, 1890.

Vooreerst een woord van lof en dank aan den drukkeruitgever, die de geesteskinderen van Sauwen in een kleedje heeft gestoken, zoo lief, zoo frisch, zoo netjes verzorgd, dat het al aanstonds uwe ‘sympathie’ opwekt. Dat noem ik eer halen van zijn werk. Een bravo! voor Dela Montagne.

Sauwen's muze zingt van liefde. Zijn immer jeugdig gevoel wordt nog even warm den indruk gewaar, als de lente zalige liefdedroomen in het hart verrijzen doet; als de vogeltjes zingen van minnen, genieten; als bij sterrengeflonker en maneglans, wandelende paartjes dat eeuwig, eeuwig tooverwoord vervoegen: beminnen! - Wij moeten den dichter prijzen, omdat hij niet meegegaan is met sommige *erotiekers*; maar zijne tafereeltjes zoo heeft geschilderd, dat zij geene reine ziel besmeuren zullen.

Hij waarschuwt u allen, lieve deernen, tegen de gevaren, die uwe onschuld bedreigen: Lily - zingt hij - trad de wereld in met fieren hoofde; doch schuldige drift roofde haar de schoonste perel van heur maagdenkroon en thans:

> ‘Den spot en hoon der wereld prijsgegeven,
> Sleept gij alleen, verlaten, 't jonge leven,
> Met schande en vloek - en met gebroken harte’

Wel klinkt er iets bemoedigends in zijn woord, wanneer hij zingt: dat heur hert nochtans d'ontrouwe niet vergeet, dat zijn beeld, met rouw omhuld, nog dierbaar blijft als te voren; toch is haar hoogste roem, de schoonste droom der vrouw voor immer, immer heen; toch, wen zij zich baadt in al 't genot der moederliefde, zij is.... en blijft als vrouw onteerd! En of ook de dichter - uit innig medelijden wellicht - een woord van troost haar toezingen wil en ons den laffen verleider haten en verachten doet: de indruk zijner boven aangehaalde verzen verdwijnt niet en..... 't meisje is..... geen meisje meer.

Dan, ook die vrouw zoo aangebeden; die liefde, bronne van zooveel heil slaat ook diepe wonden in 't harte des jongelings.

‘Wie, liefde, telt de wonden al
Die gij reeds hebt geslagen,
De tranen, die gij storten deedt
In stil en hooploos klagen?’

Eens aan den arm der beminde scheen het leven als een Eden; doch die glans, die lach des levens verdween; de eeden, die de vrouw hem zwoer werden valsch vertreden; vergif en valschheid waren verborgen onder de bloemen der liefde en de dichter bevindt

‘.....’ - dat uw hert, o vrouwe
‘een raadsel is, nog nooit verklaard!’

Zoo heeft ieder het zijne en moet gij minnende jongens en meisjes beiden tevreden zijn.

Doch ook voor u die teerder mint, wien de doornen nog onbekend zijn, die, eilaas! ook op het pad der liefde groeien, zingt dichter Sauwen als in: *Kens du de wondre liefste mijn*; *Bij 't houten Brugsken; Kom*, *nu slapen al de vogels; Door 't open kamervenster*, dat wel een pereltje van 't zuiverste water mag heeten, en het zoo innige: *Vaderhuis*, enz.

‘Gij, de bloem der meiden,
Knap, van leden struisch,
Wilt gij met mij wonen
In mijn vaderhuis?’

Treffend van waarheid en keurig schoon zijn de beschrijvingen die de dichter ons te genieten geeft: Lees: *de Zaaier*, *Morgen op de Hoeve*, *Landschap*, *Het Gehucht*; *Mazelandschap*, *Het Dorp* en ge zult met mij bekennen dat zij uitmunten, door de levendigheid der voorstelling, de waarheid in de opvatting, de goede keus der bijhoorigheden, die ze allen kenmerken. Na ze gelezen te hebben betreurt men enkel, dat ze daar zoo alleen staan en niet in dichterlijke verhalen passend zijn ingevlochten.

De meeste dier beschrijvingen zijn in vorm van Sonnetten behandeld. 't Is dus hier de plaats om den dichter geluk te wenschen over het - dunkt ons - onbetwistbare meesterschap, die hij in dezen zoo gewaardeerden vorm ten toon spreidt. Zoo door zangerigheid, als rijken

woordenkeus munten deze Sonnetten uit en het zou ons niet verwonderen, moesten wij sommige van hen later in bloemlezingen of voorbeelden van stijl en letterkunde tegenkomen.

Een enkel stuk van langeren omvang: '*Stille Liefde*' in rijmlooze verzen geschreven, komt in den bundel voor. Met ware voldoening lazen wij die dorpsydille, zoo frisch, zoo rein van opvatting en uitvoering. Dat is schildering, dat is poëzie, dat te lezen is genieten!

'Vlaanderens Helden' is eene enkele proeve van Vaderlandsche poëzie. Oordeel er over door deze strofe:

> Eeuwen kwamen, eeuwen vloden.....
> Vreemd geweld en dwinglandij
> Hebt gij, Vlaanderen, 't hoofd geboden;
> Band en jok verschoptet gij -
> Gravenmacht en burgtslotkruinen
> Ploften neder in het zand.
> Leest uw grootheid in die puinen
> Zonen van Oud-Vlaanderland!

Er is iets verhevens in die poëzie; zij doet eene rilling door de zenuwen varen en verwarmt het hart door den gloed, dien zij uitstraalt.

En zoo, lezer, heb ik getracht, naar mijn gering vermogen en voor zoo ver eene gewone beoordeeling het toelaat, u een gedacht te geven over den bundel poëzie, het letterlievende publiek aangeboden. Veel, doch niet alle goeds - om nog maar te spreken van de zoo zuivere, rijke taal; de welluidendheid van den vorm en verdere hoedanigheden, waardoor zij uitmunten - heb ik er van gezegd in de volle overtuiging van mijn geweten.

Aan u, Lezer, den dichter aan te moedigen door u zijn werkje aan te schaffen. Dichters worden wel geerne met lauweren gekroond; doch zij kunnen daarom de vruchten van den broodboom niet ontberen!

Ten slotte, na nogmaals den heer Sauwen mijne gelukwenschen te hebben geboden, vergunne hij mij de toelating hier een enkel stukje over te drukken.

Zomeravond.

> Traag klept het Angelus uit gindschen toren,
> Wijd over 't veld, in zilverhellen klank,
> Drijft elke galm, gelijk een vredezang
> Die 't dal omruischt in 't rozig avondgloren.

En huiswaarts keert de boer met moeden gang,
Langs 't smalle voetpad, kronklend tusschen 't koren,
En vouwt om 't lot, zijn ouden dag beschoren,
De stramme handen saam ten vromen dank.

O! Welkom is hem iedere avondsterre
Die pinkend, hem naar 't huisje wenkt ginds verre
Waar 't avondbrood hem wacht bij 't liet gezin:

Waar, als de veldbloem, aan den dauw zich lavend,
Zijn hert zich sterkt aan huislijk heil en min,
Zoo kalm en troostend in zijn levensavond.

II.
De vlaamsche gemeenten, Opkomst, Strijd, Bloei en Ondergang. Gedicht in vier zangen door Hippoliet Ledeganck. Brussel. Drukkerij J.B. Schouwmans, Deshystraat, 74. 1889.

In eenen letterkundigen prijskamp, uitgeschreven door ‘de Vriendschap’ van Roeselare, werd aan dit gedicht een Eereprijs toegekend: Hoogst vleiende onderscheiding, waarover wij den dichter gelukwenschen.

Zonder eenigszins de uitspraak van den keurraad des prijskamps te willen beknibbelen, moeten wij toch zeggen, dat wij, in de meeste gevallen, niet hoog oploopen met de dichterlijke voortbrengselen, die hun ontstaan aan zulke prijskampen verschuldigd zijn. De uitschrijvende maatschappij immers begint gewoonlijk met den dichter aan banden te leggen, waarvan hij zich niet mag losrukken op boete van uitgesloten te worden. Het onderwerp, het getal versregels, waarin ge dat onderwerp zult ontwikkelen, enz. enz., worden u opgelegd; men zou u haast de dichterlijke pap - verschooning! - in den mond geven! Al die bepalingen maken veeltijds echte bezieling en dichterlijke vlucht onmogelijk. Wij zouden wel eens de meesterstukken willen zien opgeven, die na in prijskampen te zijn bekroond geweest, ook de proeve van den tijd hebben doorstaan, en nu nog in aanmerking komen.

Dichter Ledeganck's werk getuigt van ernstige studie. De verzenbouw is gemakkelijk en zwierig, doch mist die kracht in de uitdrukking, die in het opgegeven onderwerp nochtans van pas kwam. Wij stieten ook hier en daar op

onjuist gebruik van woorden, b.v. aan een juk *geklonken* zijn en een licht dat in de zielen *zinkt*, enz.

Het gedicht is in alle geval zeer lezenswaard en doet ons met grond verhopen, dat de naam ‘Ledeganck’ zoo dierbaar aan elk Vlaamsch hart, met zulken luister in de letterwereld bekend, andermaal prijken moge onder nieuwe scheppingen, die onze vaderlandsche letterkunde tot eeuwigen roem verstrekken zullen.

III.
Een hoekje van Zuid Vlaanderen, Oudenaarde, Ronse en omstreken, door Omer Wattez. Uitgave van het Willemsfonds N° 120 - 1890.

Nog onder den indruk van een al te kortstondig bezoek, eilaas! - dat ik voor weinige weken in dat hoekje van Zuid-Vlaanderen bracht, las ik het werkje van den Heer Wattez met een waar genoegen. Ik betreurde alleen het niet vroeger gekend te hebben; het ware mij een uitmuntende gids op de reis geweest. - De schrijver bemint niet zonder reden de streek, die hij ons schetste. Echt schilderachtig en vol poëzie zijn de lachende Scheldeboorden en een bezoek overwaardig. Het boekje geleidt u vriendschappelijk koutend door gansch de streke, die zich uitstrekt van tegen de Henegouwsche grens; waar ge op den kluisberg het prachtigste vergezicht geniet, tot aan het vlakke Gaver, waar treurige doch ook roemrijke herinneringen u van vroeger lijden en strijden spreken.

De schrijver maakt u opmerkzaam op de natuurschoonheden, die zich voor uwe oogen ontrollen, de merkwaardige oudheden, de belangrijke historische feiten, waarvan de plaatsen die gij doorloopt de getuigen waren.

Zijn werkje is vol verdiensten en zal zeker in elken lezer den lust ontsteken om die ‘vlaamsche Ardennen’ te bezoeken. De schrijver heeft zijn doel bereikt van harte; Proficiat!

E. VAN LANGENHOVEN.

De kunst in Antwerpen.

Antwerpen had dezer dagen verscheidene tentoonstellingen van schoone kunsten en er valt verder een en ander te vermelden op het gebied der kunst.

Een kort overzicht van dit alles zal ongetwijfeld den lezers van den *Kunstbode* aangenaam zijn.

Beginnen wij met eenige woorden te zeggen van de 23e Tentoonstelling van den kunstkring *Als ik kan.*

Vooruitgang, groote vooruitgang schetst in een woord wat in het oog moest springen van den minst ingewijden bezoeker. Wil dit nu zeggen dat deze hier voor eene reeks meesterstukken stond waarop niets te weerleggen viel? Dat niet, doch er was op die tentoonstelling niet alleen veel goeds te zien, maar meer dan een der jonge kunstenaars van den kring heeft plaats genomen tusschen onze goede schilders en mag met genoegen en zelfvoldoening op den afgelegden weg terug blikken.

Houden wij, bij voorbeeld, een oogenblik stil bij de gewrochten van Henri Luyten. Wat kracht in het malen, wat levendige kleuren, juiste teekening! en dit alles eenvoudig kwistig op het doek gegooid! *De Spoelsters* vooral brachten op ons een levendigen innruk te weeg, schoon wij daarom, behalve de doode natuur, de zes andere stukken niet weerleggen.

Een vriend en een geducht mededinger in het schoone is voor Luyten, Hendrik Rul, een landschapschilder die het ver kan en zal brengen. *Op 't hof Calesberg* is eene buitengewoon flink geborstelde schilderij, vol dichterlijk gevoel, spel en kleur. De andere schilderijen van Rul, ofschoon van veel minderen omvang zijn even kunstig en smaakvol.

Wat schoon zicht is toch *Een dok te Antwerpen*, van Romain Steppe. Hoeveel waarheid, juistheid van toon, spel in die dooreenliggende schepenmassa. Ook de acht landschappen in Vlaanderen, te Castel, zijn overziens waardig. Een drietal van die stukjes zijn echte pereltjes. Laat ons het zelfde zeggen van de schilderijen door Boudry ten toongesteld. Flink geteekend en geborsteld zijn; *Een kerel onzer kaaien* en *Lustige Drinkers; Binnenzicht in Vlaanderen* is wat min goed.

De le Haye schildert zorgvol, teekent schoon en niets komt uit zijne handen waaraan het laatste borsteltrekje niet gegeven is. Ook bekwam zijne *Binnenplarts uit den tijd van Lodewijk XV* eenen welverdienden bijval.

Zeer geestig en kunstig geschilderd de *Ruilbuiters* en de *Oude boekenkramer* van Karel Mertens, een jonge kunstenaar, die uitmuntend kleur, groepering, door-

zichtkunde en alle bijzaken kent, maar een weinig tegen het teekenen zondigt. Boland schildert nette hondjes maar verliest én geestigheid én eigenaardigheid wanneer hij zich verder waagt. De *Setter* en de *Pointer* van Pieter Van Engelen zijn twee prachtige doeken. Eene zeer nette schilderij vinden wij in de *vlasraapsters* Van Proost en eene niet minder schoone in de *Meeloenen en Druiven* van Van de Roy.

Een jonge kunstenaar die zeer goed vooruit wil is De Pooter. *In den Zomer* en *Zoneffect* stonden ons zeer goed aan. Door veel werken in de natuur na te gaan zal de schilder het ver brengen. Willem Albracht mist teekening. Rosa Leight, Gorge, Larock, Pieters Evert, gaan weinig of niet vooruit. Fritz Hanno heeft een flink *Binnengezicht* en Baseleer, een nieuweling, twee schilderijen, net van toon. Van Chappel en Verbrugge zullen wij maar liefst niets zeggen: wat zij ten toon stellen kan voor hen niet in aanmerking komen.

De beeldhouwkunst was vertegenwoordigd door drie zeer goede werken van den recht gevierden Van Beurden. Het portret van H. Kokken is treffend van gelijkenis en fijn getoetst.

Er hadden verder nog tentoonstellingen plaats in den Kunstkring en het Oud Museum der Venusstraat. Wij zullen er in een toekomend nummer van gewagen.

C.B.

Kroniek.

Koninklijke Vlaamsche Akademie.

- In zitting van 17 September laatstleden heeft de heer P. Génard, eenige mededeelingen gedaan over de vertooning in open lucht, gegeven op de Groote Markt van Antwerpen den 14 Septemb. van het blijspel van Willem Ogier: *De Boerengeck.*

M. Alf. Janssens, briefwisselend lid, geeft lezing van een uitgebreid gedicht, *De Koning*, in alexandrijnen geschreven.

M. Edw. Van Even, behandelt den schilder Erasmus Quellin als Vlaamsch dichter; terwijl M.P. Génard eene studie over oude Naamvalsbuiging der Nederlandsche eigennamen voordraagt.

Letter- en tooneelkunde.

- Hélène Swarth heeft bij J.M. Roldanus, te Edam, een veertiental kleine verhaaltjes laten verschijnen, onder den titel *Uit het Meisjesleven.* Het is geschikt voor meisjes van 14 tot 17 jaar. *Annie* en *Fanny Maartje* munten onder de verhaaltjes vooral uit.

- Een nieuw deel van den vierden druk van Jonckbloets's *Geschiedenis der Nederlandsche Letteren* is dezer dagen verschenen. Zooals men weet, wordt deze uitgave herzien en tot den tegenwoordigen tijd bijgewerkt door den heer G. Honigh.

Dit deel bevat de achttiende eeuw en de inleiding tot de negentiende eeuw. met Tollens en zijne school.

Beeldende kunsten.

- Een onzer meestbegaafde beeldhouwers Juliaan Dillens, heeft op de internationale tentoonstelling van schoone kunsten te München de groote gouden medalie behaald.

Drie werken waren door hem aldaar tentoongesteld; het model van het marmeren standbeeld van den schilder Bernard van Orley, dat op den Kleinen Zavel, te Brussel, is opgericht; het ontwerp voor het bas-relief, dat de gevel van het gasthuis te Ukkel siert, en een bronzen beeldje, getiteld Melancholia, dat te München door eenen liefhebber is aangekocht.

Toonkunde.

- De Vlaamsche muziekkunst mag zich sedert einde September te Antwerpen in eenen verblijdenden bijval verheugen. Bij den Nederlandschen Schouwburg werd een operagezelschap gevoegd, bestaande uit de beste muzikanten der stad, die alle weken eene lyrische voorstelling geven, waarbij de tooneelzaal telkens te klein is om het publiek te bevatten. Zoo werd reeds zes maal het lyrisch drama *Charlotte Corday*, van Peter Benoit met den grootsten bijval ten tooneele gevoerd.

Ook het lyrisch tooneelstuk *Stella de Zigeunerin*, woorden van Teirlinck-Styns, muziek van den te vroeg gestorven Hendrik Waalput mocht veel bijval inoogsten.

Deze onderneming verdient door alle rechtgeaarde Vlamingen ondersteund te worden.

- Zondag had in het paleis der Academie te Brussel de uitvoering plaats der cantate *Sinaï*, van P. Lebrun, verleden jaar bekroond met den 1^{en} tweeden prijs van toondichtkunde. De Brusselsche pers is het eens om de cantate te loven en deze uitstekend te noemen. De uitvoering was onberispelijk.

Vlaamsche belangen.

- Bij ministerieel besluit van den 6^{n} October 1890, is de heer Obrie (Julius), rechter bij de rechtbank van eersten aanleg zetelend te Gent, en lid der Vlaamsche Academie, zonder bezoldiging, belast bij de rechtsfaculteit der hoogeschool te Luik met den facultatieven leergang, in de Vlaamsche taal, van strafrecht en der grondbeginselen van de strafrechtspleging.

Onze beste gelukwenschen aan den degelijken Vlaming en rechtsgeleerde.

- Het Kinkergenootschap van Luik heeft onlangs in zijn lokaal *Café Anglais*, zijne werkzaamheden hervat met het goedkeuren van het jaarlijksch verslag, van de rekening over 1889-90 en van de begrooting voor het aanstaande dienstjaar 1890-91.

De kostelooze Vlaamsche volksboekerij, door het Kinkersgenootschap ingericht ten behoeve der 25,000 Vlamingen, die te Luik en in de aanpalende dorpen verblijven, is gevestigd Ste-Barbaraplaats 9, en is open alle Woensdagen van 7 tot 9 uren 's avonds, en alle Zondagen van 10 tot 12 uren 's morgens.

Wat al opofferingen en tijd, goeden wil en geld er noodig zijn om die Vlaamsche volksboekerij (zonder eenige ondersteuning van het stadsbestuur) te Luik in stand te houden, zal iedereen wel raden. Daarom richten wij eenen oproep tot onze vrienden in Noord en Zuid,

opdat zij die Vlaamsche volksinstelling in 't hartje van 't Wallanden met hunne gitten in boeken of penningen steunen zouden.

Sterfgeval.

- De Vlaamsche kunst heeft weer een groot verlies ondergaan. De heer Karel Verlat, onze beroemde schilder, is overleden, na eene langdurige ziekte, in den ouderdom van slechts 66 jaar. Hij was geboren op 25 November 1824, te Antwerpen.

Hij muntte uit in al de vakken der schilderkunst: geschiedenis, dieren, godsdienst, bloemen, doode natuur, enz. Wie kent niet zijne apenschilderijen, waarin hij tooneelen van het menschdom voorstelde op zulke gelukkige wijze? In dit vak was hij, met het penseel, een echte de Lafontaine.

Verlat was bestuurder der koninklijke Academie van Schoone Kunsten, die zijn verlies ten zeerste zal ondervinden en betreuren. Als mensch telde hij enkel vrienden, zooals hij, als kunstenaar, slechts bewonderaars had. De overledene kunstschilder was commandeur der Leopoldsorde, officier van het Eerelegioen, enz.

Donderdag, 23^{n} October, ontsliep de geachte kunstschilder, des morgends om 12 1/2 ure. De teraardbestelling is buitengewoon plechtig geweest. Zij werd op de kosten der stad gedaan. De gemeenteraad heeft den naam van Verlat aan eene der nieuwe straten van Antwerpen gegeven.

- H.J. Flemmich, uit Duitsche ouders te Antwerpen geboren, is te Freiburg in Duitschland overleden. Hij was een vriend en bewonderaar onzer Vlaamsche dichters. Eene menigte stukken werden door hem vertaald, onder andere van Jul. de Geyter en vooral van Pol de Mont. De *Vlaamsche Kunstbode* heeft er destijds meer dan een medegedeeld. In 1888 verscheen van hem een boek van 220 blz.: *Aus Flandern und Brabant*, bevattende eene heele reeks vertalingen van gedichten van Pol de Mont.

Nieuwe Uitgaven.

- Dit es Abezouch van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den here vor Sinte Verrilden Kerke te Gent (1306), uitgegeven en toegelicht door Mr. Jhr. Napoleon De Pauw, 4^{e} reeks, n^{r} 9. Uitgave der Maatschappij der Vlaamsche Bibliophielen. LXXI en 64 blz.
- Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticu door Aug. Rontten. Bekroond door de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde. Groot 8°, XVI en 320 blz. over 2 kolommen. Antwerpen, drukkerij Jan Boucherij.
  Prijs: fr. 5.00.
- *Een hoekje in Zuid-Vlaanderen*: Oudenaarde, Ronse en omstreken, door Omer Wattez. Uitgave n^{r} 120 van het Willemsfonds. Gent, J. Vuylsteke.
- *Gedichten* van Arnold Sauwen. Bundel van 160 blz. klein 8° Antwerpen, Drukk. L. Dela Montagne.
  Prijs: fr. 2.00.

- *Jacob van Maerlant*, door A. Vermast. Volksboekje n^{r} 9, uitgegeven door het Willemsfonds. 60 blz. Gent, Jul. Vuylsteke.

[Nummer 11]

Een heiden.

Daar zijn te midden onzer menschlievende eeuw, te midden 't christene, rijke Vlaanderen, nog vele arme schepsels, die niets bezitten van 't geen een mensch behoeft, om eerlijk tot zijn einde te komen.

Noch jaren, noch ouders, noch ambacht, noch geleerdheid, noch vriendschap, noch gezondheid zeer dikwijls. 't Zijn ongelukkigen, op wie de rampspoed van de eenzaamheid reeds drukt, voor zij eenen enkelen stap in het leven stelden: dezen gevaarlijken weg, waar ondervinding en broederliefde voor zoo vele hinderlagen dienen te waarschuwen. 't Zijn Gipten, neen duizendmaal slechter: de Gipten hebben eene familie, eigene zeden en wetten, en 't paleis van hun koning door eenen muil getrokken, heeft de gendarmerie van gansch Europa als geleider gekend; nauw heeft de vervolging vier en twintig uren opgehouden, of zij stichten eene stad, die 's anderendaags met de morgenkoelte weer opgevouwen wordt, en overleveringen, en godsdienst en vaderland, bergen zich daar, tusschen de plooien van hunne gescheurde, besmeurde tenten.

Niets van dat alles hebben sommige doolaars, die te midden hunner broeders, en rond hunne wieg, de ware verstootelingen zijn der samenleving. De burgerlijke overheid heeft ze met een nummer bestempeld, maar dat nummer zal slechts te pas komen, als zij het recht hebben misdaan, dat recht welk niemand hun leerde eerbiedigen, of als zij optrekken moeten, om de samenleving, waaraan zij niets schuldig zijn, drie jaar vrijheid en zweet, tien jaar leven en dood af te staan.

De kerk heeft ze gedoopt, en hun naam opgeteekend, maar buiten voor hun huwelijk somwijlen, komen zij er slechts na hunne dood weder. Zelfs dat huis, 't huis van iedereen, wordt door de onwetendheid voor hen gesloten gehouden. Hetgeen hun meest troost verschaffen moest, gedurende den bangen nacht van 't leven, dient hun maar als zij op de wereld komen, of reeds in eene betere getreden zijn.

Voor zulke wezens vraag ik eene broederhand die de hunne drukt, een mensch die hun belangloos toespreekt, een wezen dat hun plichten leert kennen, en de aalmoes doet van een druppelken water voor hunne dorstige geest en ziel.

Ha! men heeft niet alles voorzien in onze verwaande, hooveerdige eeuw, die den vooruitgang denkt uitgevonden, en overbodig gemaakt te hebben! Er zijn ongelukkigen, die noch gasthuis, noch weezenschool, noch ouderlingen-toevlucht aanveerden willen, omdat zij noch wees, noch ziek, noch oud zijn, en die nochtans zoo gelukkig zouden mogen heeten, een dezer ongelukken te beleven.

Leest deze regelen, wiens eenige verdienste bestaat in waarachtig te zijn tot in de minste bijzonderheden, en buiten deze omstandigheid al te zeer van weerde ontbloot zijn, om een oogenblik recht te hebben op uwe aandacht. Leest; en als medelijden over 't lot van den ouderloozen knaap uwe herten ontroert, zal God het uwe kinders vergelden.

***

Waar hij juist geboren is, weet er misschien niemand, buiten zijne moeder; althans, hij werd ingeschreven op het doopboek van O.L. Vrouw kerk te Kortrijk, en weinig belang levert het op, juist te weten wanneer. Over zijne moeder, in betrekking met zijne eerste jaren, weet hij niets te vertellen. Natuurlijk, hij was een last voor haar, en gezien zijn grootvader, die hem aangenomen had, aan iedereen vertelde dat hij den kleinen met zoete melk had moeten opbrengen, mag men veronderstellen dat hij zich het schepselken had aangetrokken, vóór het nog de moederborst ontberen kon.

De moederzijdsche grootvader, wiens naam hij door de omstandigheden zijner geboorte droeg, was een mensch die bedelen ging, sinds hij niet meer werken kon. Hij telde rond de zeventig, en woonde in een huisken, hem door de Armkamer kosteloos ter inwoning gegeven. 't Ging den jongen daar goed. Als er maar eten was voor een, vastte grootvader. 't Was bijzonderlijk te lande dat de man zijnen voorraad opdeed, en bedelaar, niet van de ware, maar van de goede soort, maakte een boterham eer

dan een cent hem gelukkig: hij was schooier, uit noodzakelijkheid, niet van ambtswege.

Waarmede men hem bijzonder gelukkig maken kon was, met hem een oud kleedingstuk te geven: liefst een ondervest, daaraan hield hij machtig. De uurwerkzakjes vervingen de voorouderlijke kous, en daarin was het dat de oude zijnen schat dook: de duiten die hij voor nonkel Pé bestemde, nonkel Pé die onder de soldaten lag.

Er kwamen dagen, dat de jongen de straffende, de kastijdende hand van grootvader ontmoette. 't Was als deze bemerkte dat zijn schat verminderde, en zelfs zekeren dag geheel weggetooverd was. De knaap liet zich slaan terwijl hij beweerde ‘dat hij het niet gedaan had’ maar, toen wat later de patatten verdwenen waren, die grootvader, kluts bij kluts, op de pachthoeven van 't omliggende gekregen, of ge.... vonden had, bekende de jongen dat moeder ze was komen halen. Nu werd het gemakkelijk tot de ontdekking van den duitendief te geraken.

Moeder was ondertusschen verhuisd, getrouwd met eenen vent, die zekeren tijd bij grootvader had gewoond, als hij dezen zijnen nood was komen klagen. Hoe min men heeft, hoe gemakkelijker men er een deel van afstaat. Alle vier leefden zij daar met 't ambacht der musschen tot broodwinning, en, zonder dat er veel manna bedierf van den dag te voor, hadden zij toch daar of omtrent genoeg. 't Was een plezierige dag geweest voor Gustaaf, dat huwelijksfeest: hij kreeg eenen nieuwen naam, en zonder dat de jongen daar iets van ondervonden heeft, haalde men hem van tusschen de onwettelijkheid waarin hij versukkeld lag, en fabrikeerde de dienaar der wet, *stante pede* eenen vader voor hem. Maar boven eenen vader, kreeg hij nog *sukla*, en hoewel maar eene bijzaak, had zulks hem zoo geweldig en aangenaam getroffen, dat de andere weldaden van dezen dag over het hoofd werden gezien.

Grootvader en kleinkind bleven bij elkander. Het is niet prijsbaar de boot te overlasten met onnoodig gereedschap. De knaap werkte reeds voor zijnen kost, want ondertusschen was hij zes zeven jaar geworden. In 't goed seizoen bracht hij tot vier korven kolen naar huis, die hij aan de spoorhal of aan de schepen zamelen ging.

En zingen kon hij als een lijster. Hij had eene fijne lijzige stem, die aan een jong meisje scheen te behooren, en zonder te weten waar hij deze liederen had opgedaan, zong hij: De *Valske liefde*, *den hongersnooi*, en *Rosalia bemind u moeder.* Onder zijne makkers had hij eene bijzondere vermaardheid verworven. Als hij maar zingen wilde vulde men zijnen korf voor hem: en menig geldstuk viel hem ten deele, van wege voorbijgangers, die daar een oogenblik vertoefden, en dat koolzwart manneken aanzagen, als begrepen zij niet, hoe de engel der melodie, met zoo eenen verworpeling gemeens wilde hebben.

Zijn naam groeide nog aan; des Zondags achternoen gaf hij *auditiën* op straat, recht over zijne poort, om er in te wippen en langs de vestingen te verdwijnen, als er een schabeletter langs het een of ander eind der straat opdaagde. Want ondanks de protestaties der ouders, die genoegen vonden in des jongens heldere sopranostem, scheen de policie bijzonder op hem gebeten, en bejegende zij den kleinen kunstenaar zoo stiefvaderlijk, als publiek en pers met zijne groote confraters doen. De jongen bracht de gekregen centen trouw bij grootvader aan, die ze in 't een of ander vestzakje borg, en als er eenige te zaam waren, hen den weg tot Nonkel Pé 's ransel liet nemen. Meer dan eens echter, gaf moeder eene andere richting aan de duiten, als zij bij een bezoek de kans had, de bezochten niet t'huis te vinden.

Eene gebeurtenis die grooten invloed op 's jongens verderen levensloop maakte, viel een jaar of twee achter moeders huwelijk voor. Bij 't naarhuiskomen met den gewoonlijken korf, vond hij gansch de kazernepoort in ontroering. De Armmeester was daar geweest, en had aan al deze ongelukkigen hunne woon opgezegd. Men denke nu niet dat deze huisjes paleizen geleken: hunne lage verhuring, (men woonde er immers aan den prijs van 't Gasthof, ‘Blauwen hemel’) zal daar of omtrent 't eenig voordeel zijn welk zij aanboden.

In al deze huizen te zaam, er waren er zes of zeven, zaten wellicht geene zes of zeven ruiten meer, en beter dan boeken en sermonen, waren zij in staat de onmacht van de officieele weldadigheid te bewijzen.

Laat ons Londen en zijne misdadige armbuurten niet al te gruwzaam doemen. Wie weet wat er hier voor den dag komen zou, indien wij eenen Dickens hadden. Min mist, min stoom voorzeker, maar betrekkelijk evenveel gruwelen misschien, evenveel lijden, verlatenis en ontoereikende hulpmiddelen, als in de schaduw van Sint Paulus koepel.

Zoozeer waren deze huizen vervallen, dat, volgens het schijnt, den afbreker, en honderd franks toegekend werd boven de bouwstoffen.

't Is moeilijk aantenemen dat men ze uit menschlievenheid staan liet, tot er zekeren dag gevreesd werd, dat de cholera die in een naburig land verschenen was, daar wel nest hadde kunnen maken.

't Beet den ouden man toch in 't hert, 't deed hem weenen van spijt, in zijnen ouden dag onder den blooten hemel te staan. Hij had gevraagd waar hij, en zijne geburen naar toe moesten, en of de armmeester andere huizen voor hen had; er werd hem geantwoord, dat men er over spreken moest met de heeren. Maar als eindelijk het dak van zijne woon genomen werd, begreep de oude dat 't antwoord van ‘men’ te laat zou komen.

Een verhuiswagen was hier gansch overbodig, met een goed dozijn kleedingstukken onder den arm, en zijn kleinkind aan de hand, stond hij zekeren morgen, voor de deur van zijne dochter en zijnen schoonzoon.

Men werd er maar halvelinge wel aanveerd. Er waren daar ondertusschen twee kinders toegekomen..... en nu nog twee. De deelen van het dagelijksch brood wierden al te klein. Daarbij grootvader was ziekelijk, en vader dronk tegen sterren en wind. In veertien dagen was de toestand daar onuitstaanbaar, en er werd naar eene nieuwe verblijfplaats uitgezien.

Nonkel Pé, grootvaders broer, woonde aan de Brugpoorte-Molenwal. Hij maakte houten spellen, die hij vervolgens aan de wasscheressen verkoopen ging. Beiden werden daar aanveerd, en de jongen raapte kolen zooals vroeger.

Maar de ziekte van grootvader nam toe, en zekeren dag was hij in het gasthuis.

Bij zijn vertrek, weende Gustaaf voor de eerste maal zijns levens, zonder geslagen te zijn.

De man bleef zes maanden in 't ziekengesticht, en tweemaal

ging de koolrapen hem bezoeken. De eerste maal, droeg hij grootvader vijf centen tabak mede, bij wijze van lekkernij, en kreeg vijf centen terug voor suikerbollen te koopen. De zieke, vertelt de jongen, lag op een zeer net bed, en als hij nieuws had van zijn broer - over zijne ouders wist Gustaaf niets te zeggen - begon hij maar weer van zijn huisken te klappen, 't geen hij dagelijks deed vertelden de zusters, en in zijne ijlhoofdigheid beweerde hij dat zulks de oorzaak van zijne dood zijn zou. Hij beval den jongen braaf te zijn, en goed op te passen, 't geen het kind met den krop vol beloofde.

De tweede maal dat het den jongen gegeven werd, tot den zieke te naderen, was hij bijkans stervend. Hij haalde moeielijk adem, en hield een paternoster in de hand, zonder de beiers te verschuiven, bemerkte de bezoeker. Eene non die den jongen zag weenen, omdat de man onverschillig bleef aan zijne groeten en ondervragingen, leidde Gustaaf stillekens naar de deur, terwijl zij hem aanmaande veel voor grootvader te bidden, opdat hij mocht naar den hemel gaan,

Eenigen tijd daarna, op eenen kouden zwarten wintermorgen, werd de man naar de Madeleene gedragen. Nonkel Pé had zijnen dienst geëindigd, den zelfden dag dat de oude stierf, en geerne had hij zijn vader nog eens gezien, maar 't kon niet, het lijk lag reeds in 't doodkotje. Geheel de poort was in de begraving, en nonkel Pé ook, in soldaten kleeren, de eenigste die hij bezat; alleen de aangetrouwde schoonzoon bleef slapen.

Dien dag raapte de knaap met een benepen hart kolen. De eenigste mensch, die hem eens vriendelijk had aangesproken, was nu ook heengegaan, en vruchteloos zocht Gustaaf de gansche wereld af om iemand te vinden, die hem in de verste verte vervangen kon.

Zes maanden na ‘grootjes’ begraving zegde nonkel Pé, nonkel Pé's peter ‘dat het niet meer en koste zijn voor zijn klutske kolen’ en de jongen ging naar zijne moeder, omdat hij toch ieverst zijn moest. Moeder en wettelijke vader, hadden hunnen zoon liefst op zekeren afstand, genegenheid en liefde bewezen, en hoe klein hij zich maakte, misgunden allen hem toch de plaats die hij besloeg. Om de minste reden, onder het lichtste voorwendsel, werd hij baldadig ge-

slagen door den echtgenoot zijner moeder, en al ontbraken voorwendsels en redens geheel en al, men kastijdde hem maar voor de misdrijven van morgen. Twee, drie maal moest de policie er tusschen komen, om aan deze baldadigheden een einde te stellen, en eindelijk, dorst de knaap maar ‘zijn huis’ meer naderen, als hij zeker wist dat ‘zijn vader’ afwezig was.

De laatste maal dat hij er sliep, had de vrouw haren man wijsgemaakt dat Gustaaf weg was; maar even als in ‘klein duimken’ zal de schelm menschenvleesch geroken hebben. Hij greep den huilenden knaap bij de haren, sleepte hem de trappen af, neep zijn hoofd tusschen de deur, dat het volgens den jongen ‘zoo zacht was als pap’ en wierp hem nauw gekleed buiten.

Dezen nacht sliep hij voor den eersten keer onder den blauwen hemel. Vroeger had hij toch altijd nog hier of daar een dak ontmoet. Van zijn huis baldadig verjaagd, gelijk eene duif die den kijker van haren vroegeren bezitter getrouw wil blijven, stond hij zoo alleen in de wereld, als de laatste wolf van een uitgeroeid woud. Hoe weinig hij bezeten had, hij had toch veel verloren, en zijne verlatenis en wilde toestand, baarden eer afschuw dan medelijden.

't Was zomer gelukkiglijk. Benauwd van de kwaaddoeners was hij niet maar wel eenigszins van de spoken, wiens kennis hij op de keldermonden had gemaakt. Hij zette zich ergens op een dorpel, las een Vader ons, om door de nachtwacht niet naar huis gebracht te worden, en geraakte in slaap. Als hij ontwaakte was het te midden van den nacht, er viel een fijne stofregen, en des jongens leden waren stijf van de hardheid zijns legers en de nachtkoelte. Hij stond op, en vond een zeer ongeschikt verblijf, in eene plaats, die even als de pomp der volksbuurten gemeenzaam gebruikt wordt, en waar hij het overige van den nacht doorbracht

's Anderendaags ging het hem beter; hij trof een jongen, Remi, die hem eene betere schuilplaats wees: Bij de nieuwe brug, in den meersch, stond er een strooihoop. Er werd strooi uitgetrokken voor de matras, nog een koppel schooven voor de dekens, en de twee verlaten wezens rustten ‘onder de vriendelijke, de moederlijke’ kappe des hemels’ met lichten zoo schoon bezaaid; en beiden door

't stroo uitpiepend, wezen elkander de sterren aan die dom genoeg, van den hemel op de aarde vielen. Zoo geraakten zij in slaap, hand in hand, en elkanders beste vriend hier beneden, hoewel over twee uren elkander vreemd.

Van dan af kon een huis gemist worden, Gods lieve wereld gaf hun geerne wat zij aan den vogel, aan den worm afstaat. Als er geene regenvlagen op handen waren, legde de jongen zich neer, omtrent waar hij zijnen laatsten boterham had gekregen, en sliep, 't zij alleen, 't zij met Remi, of met eenen anderen zwerver, die even als hij uit den omgang der menschen was gebannen. De jongen bedelde, natuurlijk, hoe zou hij anders nu nog leven. Hij hield peerden vast aan de afspanningen, kocht met de centen die hij kreeg, muntenbollen of vuurpijlen, cigaren dikwijls ook, en kreeg van de bezorgde huismoeders, nu en dan een kleedingstuk, als er te vreezen viel dat zijne naaktheid, de oogen hunner dochters beleedigen zou.

In volksspelen haalde hij neusdoeken of peluwmutsen van den mast, liep op eene gezeepte spar, achter konijnen, en viel ten minste honderd maal per zomer, in ‘zwart en wit’ veel meer om zwart en wit te zijn, en 't volk met hem te hooren lachen, dan om het krentenbrood te verdienen dat er mede te winnen was.

En zoo leefde hij jaren voort, zijn eigen meester en eigen God; aan eenen ouderdom waarop andere kinders door hunne moeder ter ruste worden geleid, hunne moeder, die aan eene mug, eene vlieg, den toegang tot de kinderkamer ontzegt, en bidt over den ingeslapen lieveling, en stil op hare teenen de kamer verlaat, bang, hem door eenen kus, in zijne gulden droomen te storen.

De herfst kwam voor de tweede of derde maal, sinds zijn zwerversleven. De jongen hield er geen notenboek op na: zijn bestaan scheen anderen zoo weinig belang in te boezemen. dat hij er onmogelijk een groot gedacht over hebben kon.

Wat wist hij van de berekeningen en banden, waarmede men den tijd afmeet. Als het sneeuwde was het winter, als hij zwemmen ging was het zomer, en niemand had er zich eens op toegelegd den jongen Sint Niklaasdag aangenamer te maken dan de eerste de beste Asch- en Goede Vrijdag.

Remi was weg: Frankrijk in; hij was 14 jaar en kloek genoeg om werkend zijn brood te verdienen. Gustaaf was er elf, maar teer, mager, klein, 't gevolg van slechte opvoeding en onreinheid.

De plaatsen waar hij zijn eerste nacht doorbracht werden zijne gewone slaapsteden, en als hij 't geluk had een voermanswagen aantetreffen, nam hij er eenen nacht bezit van. Hij wikkelde zich in de matten, die doorgaans op zulke voertuigen te vinden zijn, en sliep voor zooveel de koude het hem toeliet. Maar 't gebeurde dat de wagen vroeg weg moest, en hij er baldadig van geworpen werd, en den duisteren nacht ingejaagd, bij regen, bijtenden wind, of stormende vlagen. En stijf waren des anderendags zijne leden en hij ging met stramme schreden en gebogen rug als, ware hij een afgeleefde grijzaard geweest; Aan elf jaar!

's Winters ging het erger nog: Hij had de eerste maal eene plaats aangetroffen over ‘De Drie Duikers’ waar er benevens een dak ook stroo voorhanden was. 't Lag daar hekeldik van 't stroo, gelijk de jongen zelf zegde, maar zekeren avond was de ingang tot dat aardsch paradijs afgesloten. In dat warm nachtverblijf stond er nu een kalfken, wel voor de koude beschut en met eenen vollen eemer zoete melk, achter zijne moeder te beurlen. O! er zijn bewaarengels voor arme verlaten wezens, die hen van de rivieren en de stroppen afhouden; en ze in slaap wiegen, met schoone vertellingen over andere engels, die in de wereld rondwandelen, en Naastenliefde en Moederliefde heeten!

Als deze engels inderdaad bestaan, en dat inderdaad vertellen, zal de jongen dikwijls gewenscht hebben zoo eenen hemelgeest, eens van verre te mogen zien.

't Was een strenge, strenge winter dees jaar. De sneeuw, bij wiens verschijning andere kinders zoo juichen, joeg hem uit alle schuilhoeken, als spande zij met de menschen mede, en zekeren morgen, na eenen slapeloozen nacht, zag de jongen met afgunst en begeerlijkheid een gloeiend stoofken staan, in een ingesneeuwd huisken. Een oud moederken zat er te bobijnen, met een ronkend spinnewiel. Hij kende dat vrouwken, het heette Toria. Zou hij het wagen binnentegaan? Eerst toch klopte hij op het ven-

ster, knikte de oude goeden dag, en als hij zag dat de bobijnster de vuist niet opstak, trad hij stout in 't huisken.

- Hebt ge nog goed bobijnsel Toriatje. vroeg hij op diplomatieke manier?
- En zijt ge nog altijd nieverst?
- Neen ik Toriatje, en 'k heb zoo koud gehad dezen nacht.

En bij 't snorrende wielken en 't blozende stoofken viel hij in slaap, voor den eersten keer sedert vele maanden, onder een dak, in eene menschenwoning.

- Alla, zei Toriatje hem bij 't wakker worden eenen ‘paander’ toereikend. Als ge fraai zijt, en uw beste doet, moogt ge hier blijven.

En de jongen beloofde 't, en bracht voor den noen nog een paander kolen aan.

De kosten van inwoning voor dien dag waren betaald, en hij kreeg recht benevens de gezamentlijke tafel, op eene ouden soldatenfrak, van Leo, Toriatjes echtgenoot, tot dekking.

Twee maanden bleef hij daar, en deed met immer goeden uitval den handel in kolen. En des Zondags zong hij als vroeger: ‘*Den hongersnooi*’ ‘*Rosalia bemint u Moeder*, en *de Valske Liefde*’

Was 't zijne schoone stem of zijne volle korven die de begeerlijkheid opwekten van eenen gebuur zonder werk? Altijd zeker is het dat er een komplot gesmeed werd, tusschen den gebuur en den knaap. Achterblijven en niets zeggen, dat wilde de jongen op geener wijze, maar hij volgde den raad van zijnen nieuwen beschermer, en twee dagen lang was hij in werkstaking.

't Was slecht gehandeld, en recht, dat deze manier van doen onaannemelijk geoordeeld werd, en de sodatenfrak, zekeren nacht weer op de ouderlingen hun bed lag, terwijl de jongen nu onder dezen sliep van den samenzwerenden gebuur.

Dat is voorzeker de schoonste trek uit 's jongens geschiedenis niet, maar jaren verlatenis, kunnen edelmoedigheid en erkentenis uit het hert verbannen, gelijk ze door den omgang met brave menschen ontstaan, en aangroeien.

Overigens heeft hij er berouw over, en de straf is onmiddellijk op de misdaad gevolgd. Er zij hier nog bijgevoegd

tot zijne verontschuldiging, dat zijn nieuw huisheer van zijnen ledigen tijd gebruik maakte om vogels te vangen, en Gustaaf beloofd werd, mede te mogen gaan.

Veertien dagen later, door 't uitvallen van den grond eens emmers, viel hij zelf uit zijn post.

Bij Toriatje ronkte nog altijd het wielken, en brandde de stoof rood van schaamte over des jongens slechte daad. Maar daar dorst of wilde hij niet meer aankloppen, al moest het altijd winter blijven. En hij ging weer op den dompel, de wijde wereld in, zonder eens te denken dat hij eene moeder bezat, zoo weinig rekende hij op de hulp die hem daar wachtte. Deze maal ging de zon niet onder op zijn nieuw ongeluk zonder hem vertroosting aan tebrengen.

Had zijn laatste meester hem zijne acht dagen niet laten uitdoen, hij gunde hem ten minste vier en twintig uren, om den wreg te bepeinzen die hij inslaan zou.

Wie weet of hij zelfs niet rustig sliep dezen nacht. Als het kalfken van over de Drie Duikers opgeëten was, en nog door geen ander vervangen, had hij kans zijn oud bed, hekeldik ‘van stroo’ aan te treffen. En dan, de zomer was aanstaande, aangezien de kevers reeds werden verwacht, en een zomer aan twaalf jaar is dat geene eeuwigheid?

Nuchtersmonds slenterde hij 's morgens de straat op, en alleen aan 't gemis van korf, kon men zien dat er eene verandering in zijnen maatschappelijken toestand was gekomen. Hij ging gelijk de dichter zegt:

> Sans me plaindre ou m'effrayer,
> Je vais où vont toutes choses,
> Où va la feuille de rose,
> Et la feuille du laurier.

De wind, neen zijn bewaarengel, bracht hem bij eene goede ziel, eene kinderlooze moeder, die in eene afgelegen buurt voortleeft, bij 't geen haar tachtigjarige man met vragen verdienen kan.

- Wat doet ge daar, vroeg de goede sukkel, als ze in den vooravond van denzelfden dag, den jongen tegen haren muur zag staan?

‘Niets’ antwoordde Gustaaf ‘'t is voor den wind.

En daar de vrouw hem nog immer achterdochtig bekijken bleef, vond de zwervende dat hij een andere reden uitzoeken moest.

- ‘Mag ik een *tusken* water hên, als 't u belieft, vrouwe!’

- Hij én heeft niet gevraagd om te blijven, maar hij blijft er toch ‘zegde onlangs de vrouw tegen iemand, die in haren beschermeling belang stelt. Wij hebben hier nog zoo een van vijf jaar, die al vier jaar en half achter is in betaling..... Maar wat moet ge doen..... daarbij om 't een te zeggen gelijk het ander; de damen komen hier, en mijn man heeft goede klanten’

Och ja Melia, wat moet ge doen?

Uwen plicht, niet waar, tegenover den ouderloozen zwerver, tegenover dat arm schamel vogelken, moedernaakt uit den nest gebannen, en misschien zoo dikwijls reeds doodgewenscht!

‘Gustaaf is nog immer tot Meliaats’ en het weinige wat hij van godsdienst weet, is hij deze goede vrouw verschuldigd. Mocht hij eindelijk aan 13 jaar, deze hand ontmoeten, die in 't begin dezer regelen voor hem werd afgesmeekt: Mocht hij de aalmoes ontvangen waaraan iedereen recht heeft: onderricht en bereiding tot de eerste communie. Mocht men hem eene schuilplaats verzekeren tegen de boosaardige winternachten, mocht zijn open geest het voordeel genieten van eenige regelen der geleerdheid, mocht zijn neerstig karakter aangewend worden tot het leeren van een ambacht. De tijd die tot het schrijven dezer regelen werd gebezigd, zou niet verloren zijn voor Gustaaf, noch voor zijn weldoener, noch voor iemand anders.

Daar zijn te midden onzer menschlievende eeuw, te midden 't rijke, kristene Vlaanderen, nog vele schepsels, die niets bezitten van 't geen een mensch eerlijk tot zijn einde komen doet.

Nawoord.

In 1887 geschreven, is deze bespiegeling, zal ik maar zeggen, ruim drie jaar oud. Voor hen die de zaak belang inboezemt zij gezegd, dat de gevraagde hand, eenige weken naar 't verschijnen dezer, gevonden werd. Ik wil dat aan mijne pen niet toeschrijven, ten eerste, omdat ik nog niet heel zeker ben dat de Kortrijksche gazetten ge-

noeg gelezen worden, om dezen uitslag voor gevolg te hebben, en tweedens omdat het nu juist *die hand* niet was welke ik bedoelde. Immers zij kwam uit de mouw van een policieagent, die zonder den jongen nog los te laten, hem voor 't gerecht bracht, en verders begeleidde tot dat de hooge muren van Ruysselede's verbeteringsschool, het bedrijven van gelijk welke euveldaad bij Gustaaf onmogelijk hadden gemaakt. Heeft hij nooit de streelingen eener moeder gekend, hij heeft nu toch 't geluk als misdadiger behandeld te worden. Ik wensch dat de kinderen mijner vrienden (onder de zelfde voorwaarden) zoolang als hij, zonder dat de verbetering van noode was, over den weg mogen komen!

Borgerhout 1890.
RENÉ VERMANDERE.

Poëzie.

Landschappen.

I.
Mazelandschap.

Stroomop, in de avondzonne, vaart de spitsbek,
het Limburgsch schip, getrokken door het lijnpaard,
dat stap voor stap, door 's drijvers zweep en vloekwoord
gespoord, het jaagpad volgt. In 't blauwe wambuis,
het vaartuig richtend, staat aan 't roer de schipper,
een ruwe borst, voor wind beducht noch zonne.
Een knaapje speelt op 't dek; de grijze spitshond
loopt blaffend heen en weer langs 't smalle gangboord,
en uit de roef, in 't groen geverfd, kijkt lachend
door 't raam, een jonge meid, een vlasblond kopken.

Den wilgenstok in hand, een deuntje zingend,
drijft ginds een knaap de koeien uit de weide
ter drenkplaats.
Langs den oever ligt, stildroomend,
het dorp. Met opgestroopte mouwen, badend
tot aan de knie, staat dáar, gebogen over
het nat, een deern die 't blanke linnen opwascht.
De schijn der zonne tintelt, danst op 't water,
dat ruischend van genot, in gouden kringen
om 's meisjes voeten spoelt, en mollige armen
en hals bespat in duizend roozge droppen.

II.
Het veerhuis.

Naast den landweg die, in olmenschaduw,
dwars door 't veld van 't dorpje naar den stroom leidt,
nauw een boogscheut van het ruischend water,
ligt het veerhuis. Wingerdranken slingren
rond den gevel en omkransen lieflijk
't kleine raam, dat uitzicht op den stroom biedt.

Uitgewreven schier is thans het landschap,
't stroomgezicht - de veerschuit op het water -
bonte schildring, die een boven 't deurken
't oude hangbord sierde.
Van den steenen,
witbestrooiden dorpel treedt, schoorvoetend,
de waardin en reikt het glas den vreemdling,
die, voor d'overtocht naar 't Hollandsch dorpken,
bij een frisschen dronk een poos nog uitrust
op de zitbank.
En terwijl de jongling.
in de hand der spraakzame bazinne,
stuk voor stuk 't gepaste geld traag neertelt,
stapt, met loome schreden de oude veerman
naar de pont, die aan de zware ketting
schommlend langs den oever, naar zijn komst wacht.

III.
De beukendreef.

Trotsch en statig als een tempel,
stont op reuzenzuilen steunend,
rijst daar boven weide en akker
de eeuwenoude beukendreef.
Door de bladerrijke kruinen,
waar de wilde tortel nestelt,
schiet de zon haar laatste stralen,
kussend als met gouden lippen
't loover dat van wonne ruischt.

Grillig dartelt door de twijgen,
langs de stammen, 't scheidend zonlicht,
stroomt als goud langsheen den mosgrond,
en omstraalt met tooverglansen
't rimpelig gelaat der oude,
die den strammen rug ginds neèrbuigt,
rapend, voor het avondvuurken,
één voor één de dorre takken
die de wind den kruinen roofde.

Koelte dauwt op de akkers neder,
nu de zon verdwijnt in 't westen.
Onder 't breedgewelfde loofdak,
of de dreef in droomen wegzonk,
wordt het langzaam stil en donker.

Stil en donker als in 't herte
dat, wen 't liefdezonken schuilgaat,
droef zich sluit voor 't licht der blijheid,
en het zoet verleên herdenkend,
zich in tranen hult en zwijgen....

In de verte klept het klokje.
Zilvrig galmt het, kalm en plechtig
in de stilte des valavonds,
als een stem, die uit het dorpken
over 't wijde, duistrend landschap
heendrijft en het landvolk weerroept
naar de zoete vreê der haardsteê.

En terwijl, het hoofd gebogen,
de oude ginds de vrome handen
samenvouwt, en 't *Ave* preevlend,
op haar bos van dorre takken,
onder 't zwijgend loof der beuken
knielt als in een heiligdom, -
schijnt langs d'ingang van de dreve
de avondster ten wijden hemel,
pinkend zacht gelijk de godslamp
tusschen sombre tempelwanden,
vóor het outer in den nacht.

IV.
Het dorp.

Fier duikt de koopren weerhaan van het kerkje
op uit het loof der hooge populieren
die 't boerendorp omruischen. Vreedzaam ligt daar
in bonte kleurschakeering voór uw blikken,
bij 't binnentreên, de breede, zonnge dorpsstraat,
met huizen wederzijds en groene tuinen,
vol bloei en lentegeuren. Hennen drentlen
van stoep tot stoep, verloren korrels pikkend,
of wentlen zich in 't stof langsheen de doornhaag.

Vòor 't raadhuis, met zijn voorlgeeuwschen gevel,
bloeit de oude linde. Blanke bloesemvlokken
spreidt zij de huizen langs als geurge meisneeuw,
en in haar kruine zingt een zoete stemme,
als droomde zij van 't verre, grijs verleden.

Frisch, achter lommrige olmen schuilt de smidse.
Met onbeslagen hoef, de manen schuddend,
wacht in den noodstal 't jonge ruinpaard, trappelend
van ongeduld. In 't zwartberookte werkhuis
staat, de armen bloot, het schootsvel voór de knieën,
bij 't vuur, de smid en zwaait den zwaren hamer,
die dreunend neervalt op het ijzren aambeeld
en gloênde sprankels in het rond doet spatten
op wand en ruiten.
In de hand den emmer,
keert van de bron de deerne. Langzaam zet zij
het druipend schepvat neder op den huistrap,
en op haar borst de rozige armen vouwend,
schouwt, droomend, zij de straat langs, naar den speelman,
die ginds, voor 't ijzren traliehek van 't landhuis,
te midden van een kindergroep, op 't orgel
een deuntje draait, eene oude melodije.

ARNOLD SAUWEN.

Antwerpen.

Het Landjuweel van Antwerpen in 1561.[1]

In het midden der XVIe eeuw had Antwerpen het toppunt van rijkdom en welvaart bereikt. Langzamerhand had onze stad zich ontwikkeld; langzamerhand was zij, dank aan hare voordeelige ligging en aan het karakter harer inwoners, de wereldberoemde koophandelsstad der XVIe eeuw geworden. De prachtige stroom, waaruit zij ontstaan was en die vroeger het plekje waar eenige visschershuiten stonden, bespoelde, bracht haar nu de schatten van alle landen der wereld aan. In hare muren ontmoette men vertegenwoordigers van alle natiën met wie zij handel dreef en die haar, in ruilling der gulle gastvrijheid welke zij er genoten, weelde en voorspoed aanbrachten.

Met den koophandel en den rijkdom vergrootte gestadig de bevolking en ontwikkelden zich al de takken der nijverheid. De schoone kunsten bloeiden er met ongemeenen luister; reeds hadden de voorgangers en meesters van Rubens de Antwerpsche schilderschool eenen onsterfelijken naam tusschen de volkeren gegeven; reeds hadden hare beeldhouwers, hare bouwmeesters, hare boekdrukkers en hare letterkundigen het hunne bijgebracht om de Antwerpsche gloriezon over gansch Nederland te doen stralen. En te midden van al die grootheid, van die ongemeene weelde en rijkdom had Antwerpen steeds zijnen eigen aard, zijne eigene zeden, zijne eigene taal weten te bewaren. In zijne ontwikkeling had het steeds door eigene middelen op den weg der beschaving voortgewandeld. Dit bewijst ons, terwijl het terzelfdertijd van den bloei en den vooruitgang onzer moedertaal op elk gebied getuigt, het groot letterkundig feest, welk in Augusti 1561 hier gevierd werd, en waarvan wij zullen trachten eene korte beschrijving te geven. Doen de verhalen der plechtige intreden van Keizer Karel en Philips II, en van zoovele andere feestelijkheden in de XVIe eeuw, met al de pracht der verschillige natiën opgeluisterd, ons aan de Oostersche weelde droomen en met fierheid op onze voorouders nederzien, het verhaal der plechtigheden van het Landjuweel van 1561 verheugt ons het Vlaamsche hart,

(1) De bijzonderheden in deze verhandeling opgenomen, zijn getrokken uit: *Spelen van Sinne*, gedrukt te Antwerpen, bij W. Silvinus, in 1562, en uit het schoone werk van Ed. Van Even: *Het Landjuweel van Antwerpen in* 1561, gedrukt te Leuven, in 1861.

omdat wij daarin de gehechtheid onzer voorouders aan hunne moedertaal terugvinden en kunnen bestatigen, dat zij door hunne moedertaal aan het hoofd der beschaving in Europa gekomen waren.

De rhetorijkkamers waren vereenigingen van geleerde mannen, die zich op de taalstudie toelegden en de tooneel- en dichtkunde beoefenden. Deze vereenigingen bestonden van alouds in ons vaderland en hebben de grootste diensten aan onze letterkunde en aan onze nationale taal bewezen. Zij hielden zich meest onledig met het opvoeren in het openbaar van tooneelspelen, waarin zij op eene ernstige of op eene boertige wijze de gebreken der menschheid voorstelden, en, door ieder zijne plichten te leeren, de zeden trachtten te verbeteren. In het begin waren het enkel godsdienstige gezelschappen, onder de leiding der geestelijkheid, welke op de Heiligdagen Mysteriespelen uit het leven van Jezus-Christus en uit de geschiedenis der H. Kerk vertoonden. Doch allengs hadden zij zich aan de voogdij weten te onttrekken, en zelfs in de XVIe eeuw was het in de leden dor rhetorijkkamers dat Philips II en de hertog van Alva de hevigste bestrijders van hun onvaderlandsch bestuur aantroffen.

De meeste rederijkkamers werden in het begin der XVIe eeuw door stads- en staatsbestuur aangemoedigd en hadden van hunne vorstelijke beschermers voorrechten en privilegiën verkregen.

De oefeningen of tooneelspelen hadden dan in het openbaar plaats en daartoe werden andere kamers of gezelschappen aangevraagd, bij middel van kaarten, die de uitgenoodigde maatschappij door hare boden in de steden en gemeenten liet ronddragen. Op die kaarten stonden vermeld, het onderwerp der vertooning van het zinnespel of gedicht, behoudende de solutie op de gestelde vraag, den prijs die daarmee te verdienen was, alsook de prijzen voor de schoonste intrede, den schoonsten kerkgang, het schoonste blazoen, het vermakelijkste zottenspel, enz., verders nog de dag der bijeenkomst voor de plechtige intrede en alle maatregelen, die er genomen waren.

De intrede der rederijkkamers geschiedde met veel pracht en luister; de oefeningen werden *Landjuweelen* genaamd voor de maatschappijen der groote steden en *Haagspelen* voor de maatschappijen van minderen rang en van dorpen. Zoo was op het feest te Antwerpen in 1561 een Landjuweel en een Haagspel.

Dit feest wras zoo belangrijk onder alle oogpunten, en bijzonder voor wat onze letterkunde aangaat, dat alle schrijvers, die over de Nederlandsche letterkunde gehandeld hebben, er over spreken en het eens zijn om te

bestatigen, dat het de schoonste herinnering is onzer nationale poëzij van dien tijd.

Om te toonen hoe groot de genegenheid onzer vaderen tot deze geestoefening was en hoe deze door de vreemdelingen werd beoordeeld, zij het ons toegelaten eenige woorden in te lasschen van eenen Spaanschen schrijver, don Juan Christoval Calvete de Estralla, die in de Nederlanden in 1549 de inhuldiging van Philips II bijwoonde:

'De oefening van Rhetorica is gansch Brabant en Vlaanderen door eene oefening van manslieden, bestaande in het opstellen en vertoonen van tooneelstukken en kluchten in de Vlaamsche taal. Eene Rhetorica of Rederijkkamer heeft gilden, kenteekenen en wapenschilden gelijk al de andere oefeningen en is over het algemeen zeer geacht in de voornaamste steden, dorpen en vlekken dezer landen. De rederijkkamers hebben veel meer voorrechten en vrijheden dan andere maatschappijen. Onder alle beschouwt men hunne liefhebberij als de heilzaamste oefening tot beschaving. Ook daarom telt men vele lieden die er zich mede bezighouden. Zij verlustigen het volk met kluchten en tooneelstukken, welke zij samenstellen en opvoeren ter gelegenheid van feesten, op dagen van vreugde en bij het onthaal van vorsten. De rederijkers vervaardigen mede andere stukken van zedelijken of godvruchtigen inhoud, welke zij tijdens den vasten vertoonen en in welke de ondeugden veracht en de deugden geroemd worden. In een woord, zij stellen het menschelijke leven voor het oog der menigte, gelijk de Atheners en de Romeinen het in hunne Grieksche en Latijnsche tooneelstukken deden.'

Tot daar het oordeel eens vreemdelings. Het laat ons den grooten invloed beseffen, welke de rhetorijkkamers op de beschaving en de geestontwikkeling onzer voorouders uitgeoefend hebben.

Te Antwerpen telde men drie bijzondere rederijkkamers: *de Violiere*, tot zinspreuk voerende; *Wt jongsten versaemt*, in 1400 opgericht; *de Olijftak*, met zinspreuk: *Ecca gratia*, en de *Goudbloem*, tot zinspreuk voerende: *Groyende in deugde.*

In 1480 was de rhetorijkkamer *de Violiere* aan de bekende *Gilde van St. Lucas* vereenigd geworden en telde alzoo onder hare leden vele beoefenaars der schoone kunsten. In de voornaamste wedstrijden of Landjuweelen hadden onze Violieren lauweren geplukt.

In 1541 had *de Violiere* onder anderen den opperprijs in een Landjuweel te Diest behaald en het was de gewoonte dat de kamer, die zulken prijs won, op hare beurt

een Landjuweel uitschreef. Aan dit oude gebruik wilde onze Violieren ook getrouw blijven; maar het was slechts twintig jaren later dat zij van het staatsbestuur de noodige toelating konden bekomen. De onrustwekkende bewegingen, die reeds het vreeselijk orkaan dat over onze gewesten moest losbarsten, deden voorzien, hadden het staatsbestuur doen vreezen dat een zoo groote toeloop van rederijkers, waarvan eenige de nieuwe leeringen niet ongenegen waren, tot onlusten zou aanleiding geven. Doch, daar niet slechts de rhetorijkkamer, maar ook het stadsbestuur van Antwerpen er ten sterkste op aandrong het Landjuweel te mogen houden, als om eene eereverplichting tegenover de andere Brabantsche maatschappijen en steden te vervullen, werd na vele onderhandelingen de toelating verleend; maar met de bepaling dat enkel de kamers van Brabant er op zouden uitgenoodigd worden. De talrijke rhetorijkkamers van Vlaanderen en andere Nederlandsche provinciën werden diensvolgens niet gevraagd.

Margaretha van Parma, landvoogdes der Nederlanden, antwoordde aan het magistraat van Antwerpen door eene apostille, waarbij, na gelet te hebben op het verslag van den raad van Brabant over deze zaak, zij in naam des konings Philips II, aan die van Antwerpen toestond dat de *Gilde van St. Lucas*, genaamd ‘de Violiere’, een Landjuuweel zoude beleggen op den door hen gestelden datum. Van de 24 verschillige onderwerpen door hen opgegeven, mochten zij slechts een dezer drie aannemen: *Weder experientie oft geleertheyt meer wysheyt bybrengt*? *Hetwelck den mensche meer verwect tot cunsten? Waerom een ryck ghierich mensch meer rijkdom begeert?* - Verder werd hun opgelegd: dat zij aan de door hen uitgenoodigde kamers zouden berichten, dat deze in hunne spelen van sinne, *Esbattementen* of gedichten geen enkel woord tegen den godsdienst, de geestelijkheid of het staatsbestuur zouden inmengen, zoo niet dat zij niet alleen den prijs dien zij konden verdienen, zouden verbeuren, maar ook gestraft worden en van hunne voorrechten en privilegiën beroofd: dat die van Antwerpen moesten zorgen dat gedurende de feesten de stad goed bewaakt wierde en er geene onlusten konden voorkomen. Op deze voorwaarden werd de kanselier van Brabant uitgenoodigd aan die van Antwerpen bezegelde brieven te verleenen tot het opstellen van een Landjuweel.

Deze brieven werden denzelfden dag in 's konings naam uitgevaardigd en verleenden een vrijgeleide van veertien dagen vóór den aanvang tot veertien dagen na het einde des Landjuweels aan alle lieden die het zouden willen bijwonen, ter uitzondering van ‘alle ballingen, moordenaers, straetroovers, ende andere criminele personen,

midsgaders 's koning openbaere vijanden, ende die rebellen ende wederspannigen ende andere wesende in den ban des heylichs Rijcxs.'

Wij hebben gezien dat van de onderwerpen van spelen aan 's lands bestuur opgezonden, er drie werden aangeduid waaronder de uitschrijvende kamer dan eene beslissende keus te doen had. Om te toonen hoezeer onze rederijkers zich met wijsgeerige en staatkundige vraagpunten van allen aard onledig hielden, laat ik hier de vier en twintig onderwerpen, die zij opgegeven hadden, volgen:

1. Wat sake dat Roomen dede triumpheren?
2. Wat dat Roomen meest dede declineren?
3. Weder experientie oft geleertheyt meer wijsheyt bybrengt?
4. Hetwelck den mensche meer verwect tot cunsten?
5. Dwelk 't voetsel der cunsten is?
6. Waeromme den mensche van tydelycke dinghen zoo begheerlijk is?
7. Waer deur des menschen dagen meest vercort worden?
8. Waer deur des menschen dagen verlengt worden?
9. Waerom dat matige rijckdom 't meeste geluck der waerelt genaemt wordt?
10. Dwelck den meesten voorspoed in deser waerelt is?
11. Dwelck den meesten tegenspoed in deser werelt is?
12. Hoe compt dat dagelix alle dingen verdieren?
13. Oft een ghierich mensch kan versaegt worden?
14. Waerom een ryck ghierich mensch meer rykdom begeert?
15. Waerom dat ryckdom egeen gierichеyt en blust?
16. Waerom dat d'eynde der blysschappen ongenucht volcht?
17. Waerom dat wellust berouw voortbrenght?
18. Waerom dat wellust hare straffinghe medebrengt?
19. Waar deur dat Roomen tot zoe groote prosperiteyt quam?
20. Dwelk de monarchie van Roomen in voorspoed hiel?
21. Wat cunste eldernootelykste in een stad is?
22. Wat der wereld meer rust inbrenct?
23. Waer deur de mensche meest compt tot hoocheyt der werelt?
24. Waer deur men den woeker best zoude mogen extirperen?

Van de drie onderwerpen, welke haar waren overgelaten, koos onze rhetorijkkamer het volgende: Hetwelke den mensche meest verwect tot cunsten?

Het was dus op deze vraag dat de mededingende kamers in hun tooneelspel of spel van zinne antwoord of solutie moesten geven.

Onze rhetorijkkamer *de Violiere* telde te dien tijde de be-

roemste mannen van Antwerpen, wier namen ons door de geschiedenis bewaard zijn, aan haar hoofd. Haar Prins was Melchior Schetz, schepen van Antwerpen, verlicht en mild begunstiger van kunsten en wetenschappen: haar Hoofdman was Anthonis Van Stralen, buitenburgemeester der stad, die eenige jaren later op bevel van Alva te Vilvoorde onthoofd werd. De dichtmeester of facteur der kamer was de bekende letterkundige Willem Van Haecht; de schilders Frans Floris en Marten De Vos, alsook de bouwmeester Corneel Floris, en vele andere kunstenaars, wier namen minder bekend zijn, telde men onder hare besuurleden.

Na de bekomene toelating legde zich dadelijk en rhetorijkkamer en stadsbestuur er op toe het groot letterkundig feest zooveel luister mogelijk bij te zetten. Eene berijmde uitnoodigingskaart werd opgesteld, waar het onderwerp van den prijskamp en de te winnen prijzen op vermeld stonden.

Den 23 April werd deze kaart in bijwezen van Melchior Schetz en Antoon Van Stralen door den burgemeester Nicolaas Rockox, ten stadhuize van Antwerpen, aan vier gezworene boden overhandigd, die gelast werden dezelve aan al de rhetorijkkamers van Brabant over te brengen en ze tevens tot het Landjuweel uit te noodigen. Deze boden reisden op stadskosten en trokken eerst naar Loven, als de oudste stad van Brabant.

Overal werd de tijding van een Landjuweel te Antwerpen met ongemeene blijdschap ontvangen en onze boden zeer kostelijk onthaald.

Korts daarna kregen de kamers die geantwoord hadden aan den wedstrijd deel te nemen, eenen omschrijfbrief, waarin zij aanzocht werden een hunner leden af te vaardigen om de beurtloting der optredingen bij te wonen en de oefeningen te beoordeelen, en tevens werd hun bekend gemaakt dat de twee Antwerpsche kamers *de Olijftak* en de *Goudbloem* aan de *Spelen van sinne* en de *Esbattementen* om prijs te winnen, maar aan de intrede, den kerkgang en het schoonste vieren enkel uit liefhebberij zouden deel nemen.

Terwijl in de meeste steden van Brabant de rederijkers zich onledig hielden met het opstellen en aanleeren van tooneelspelen en gedichten, het vervaardigen der zegewagens en het schilderen der blazoenen, bleef men te Antwerpen niet werkeloos.

De Gildebroeders der *Violiere* hadden prachtige nieuwe en gelijksoortige kleederen, op voorstel van Melchior Schetz, laten vervaardigen om de vreemde kamers te gaan afhalen.

Op de Groote Markt was een sierlijk speeltooneel opgetimmerd, volgens de teekeningen van C. Floris; er waren

ook zitbanken voor de hooge personagiën en de beoordeelaars opgeslagen.

Alom heerschte drukte en levendigheid; ieder burger wilde het zijne bijbrengen om de vreemde gasten met alle mogelijke pracht en rijkdom te ontvangen. Het stadsbestuur had langs zijnen kant de noodige maatregelen genomen. Aan alle inwoners der straten langs welke de rederijkers zich zouden begeven, was het geboden de straten te reinigen en alle stellaadjes of uitpakkingen die den doortocht belemmerden, weg te ruimen.

Ieder wachtte met ongeduld op den 3 Augusti, dag waarop de plechtige intrede zou plaats grijpen en de spelen van het Landjuweel beginnen.

De 3 Augusti 1561 is inderdaad een heugelijke dag in de Antwerpsche geschiedenis. Onze stad had haar gewaad der groote feestdagen aangetrokken; aan de gevels der huizen, vlaggen, wimpels en festoenen; op de openbare plaatsen sierlijke praalbogen in den weelderigen stijl der hergeboorte. In die wonderbare XVIe eeuw hielden onze voorouders er aan bij zulke gelegenheden eene pracht ten toon te spreiden die, om zoo te zeggen, onze gedachtvermogens te boven gaat. Overal heerschte vreugde en leven. Talrijke vreemdelingen doorkruisten onze straten; allen, vreemdeling en inboorling, waren het eens om tusschen dat gewoel en gedrang de beste orde te handhaven.

Om 2 ure 's namiddags kwamen de Gildebroeders der *Violiere* bijeen, om gezamentlijk naar de Keizerspoort de deelnemende kamers te gemoet te rijden. Zij waren ten getalle van 65 op prachtig uitgedoste paarden gezeten, in hunne kostelijke eenskleederen. Deze bestonden in purpere zijden tabbaarden, doorstreept met wit satijn of zilveren laken, witte wambuizen, doorstreept met rood, witte kousen en laarsjes, purpere hoeden met roode, witte en purpere vederen. Aan de Keizerspoort (later Berchemsche poort genaamd en thans verdwenen) werden de vreemde deelnemende kamers plechtig ontvangen. Zij waren 14 in getal en onder het geklank der klaroenen en het gejuich der menigte, deden zij hunne intrede in Antwerpen, om zich langs de Huidevetterstraat, Eiermarkt en Melkmarkt naar de Groote markt voor het Stadhuis, te begeven.

De stoet was grootsch en indrukwekkend; nimmer had men soortgelijken in onze Nederlanden gezien. Zonder de Gildebroeders op de wagens, de blazoendragers, schildknapen, lakeien, trompetters, trommelslagers en andere speellieden te voet, beliep het getal rederijkers te paard

uit al de steden tot 1393, dat der praalwagens tot 23 en der andere wagens tot 197.

Wij denken het niet zonder belang beurtelings eenige woorden aan de intrede van elke kamer, aan het getal harer leden en dezer kleedij toe te wijden.

Na de uitschrijvende kamer *de Violiere* kwamen de twee Antwerpsche kamers, die zooals gezegd is niet om prijs te winnen, maar '*uut goeder minnelycken broederschap*' aan de intrede deel namen.

1. *De Goudbloem van Antwerpen.* - De leden dezer kamer waren 48 in getal te paard en droegen roode mantels met groen gevoederd, roode hoeden met witte pluimen, witte wambuizen, kousen en laarsjes. Verder waren in den stoet trompetters, schildknapen en voetknechten in dezelfde kleedij, en een sierlijk allegorische zegewagen.
2. *De Olijftak van Antwerpen.* - Er waren 47 leden dezer kamer te paard, gekleed met groene mantels wit gevoederd, groene hoeden met witte vederen, witte wambuizen en kousen. Het getuig der paarden was groen met witte kwispels. De kamer had ook eenen praalwagen.
3. *De Vreugde-bloem van Bergen-op-Zoom.* - Dit was de eerste der vreemde kamers. Zij telde 54 leden te paard in lichtbruine kleedij, met roode hoeden met witte en zwarte pluimen, roode wambuizen, zwarte kousen en witte laarsjes. Er waren twee allegorische speelwagens en 12 andere wagens, op welke gildebroeders met toortsen en vuurpannen.
4. *De Peoene van Mechelen.* - Van deze kamer waren 326 leden te paard. Hunne kleedij bestond uit roode mantels met geel passement geboord, roode hoeden met gele vederen, gele wambuizen en kousen, zwarte laarsjes. Benevens zeven speelwagens prachtig opgesierd en allegorische personagiën verbeeldende, waren er nog zestien andere wagens overdekt met rood laken en met blazoenon versierd. De leden reden twee en twee, dragende beurtelings toortsen en peoenbloemen. Met de voetknechten en de gildebroeders op de wagens waren er ten minste 600 personen in dezelfde kleedij.
5. *De Groiende Boom van Lier.* - Deze kamer telde 108 leden te paard, met groene mantels met wit geboord en roode sluiers, groene hoeden met roode en witte pluimen, witte wambuizen en kousen, zwarte laarjes. Er waren verder twee allegorische speelwagens en 15 andere wagens, overdekt met groen laken, waarop gildebroeders met toortsen en vuurpannen.
6. *De Lisbloem van Mechelen.* - Er waren 46 leden te paard, elk met eene lisbloem in de hand. Zij droegen blauwe mantels met wit passement geboord, blauwe hoeden met witte pluimen, roode wambuizen en kousen en

zwarte laarsjes. Er waren nog vier wagens met gildebroeders.

7. *De Kauwoerde van Herenthals.* - Van deze kamer waren er 51 leden te paard, met bruine mantels en violette sluiers, groene hoeden met witte pluimen, roode wambuizen en kousen en zwarte laarsjes; verder acht wagens met gildebroeders dragende toortsen.
8. *De Goudbloem van Mechelen.* - Deze kamer telde 40 leden te paard met groene mantels en roode sluiers, roode hoeden met witte pluimen, witte wambuizen, roode kousen en zwarte laarsjes; eenen allegorischen speelwagen en 16 andere wagens, waarop gildebroeders met toortsen en vuurpannen.
9. *De Leliebloem van Diest.* - Er waren 25 leden te paard, in bruine kleedij met roode sluiers, groene hoeden met witte en gele pluimen, roode wambuizen, zwarte kousen en witte laarsjes; verder 8 wagens overdekt met bruin laken.
10. *Het Leliken van den Dale van Leeuwe.* - Deze kamer telde 40 leden te paard, dragende bruine mantels, bruine hoeden met witte en roode pluimen, roode wambuizen, gele kousen en zwarte laarsjes; verder zes wagens met gildebroeders en vuurpannen.
11. *De Christus-oogen van Diest.* - Van deze kamer waren er 38 leden te paard, dragende elk eene toorts, en gekleed in goudgele mantels met groene sluiers, roode hoeden met witte pluimen, blauwe wambuizen, roode kousen en witte laarsjes; een allegorische speelwagen en 20 overdekte wagens met gildebroeders en vuurpannen.
12. *De Roos van Leuven.* - Van deze kamer waren er 40 leden te paard, gekleed in lijfvervige mantels met wit geboord en roode sluiers, zwarte hoeden met roode en witte pluimen, zwarte kousen en wambuizen en witte laarsjes; verder vijf wagens, waarop gildebroeders met toortsen en vuurpannen.
13. *De Vurige Doorn van 's Hertogenbosch.* - Deze kamer telde 125 leden te paard. Zij droegen groene mantels met gouden passement geboord en roode mouwen; roode hoeden met witte pluimen, roode wambuizen en kousen, zwarte laarsjes. Er volgde een zinnebeeldige wagen en tien andere wagens met gildebroeders.
14. *Het Maria-kransken van Brussel.* - Deze kamer deed de laatste hare intrede en besloot op eene schitterende wijze den prachtigen stoet. Ik laat hier de beschrijving volgen, welke de Engelsche zaakgelastigde Richard Glough aan zijnen meester Thomas Gresham over deze intrede maakte en wiens getuigenis, mits hij vreemdeling is, geen wantrouwen kan inboezemen. Na over de andere rhetorijkamers gesproken te hebben, komt hij aan de intrede van die van Brussel.

‘Maar de bijzonderste van al was Brussel; deze dacht mij een droom te zijn. Ten eerste kwamen zij in met eene ontzaggelijke menigte trompetters, herauten, voetknechten, standaard- en wapendragers, en verscheidene soorten van officiers. Na deze volgden 7 praaltooneelen, welke door 150 man werden gedragen, en zoodanig waren opgetooid met jonge kinderen in gouden laken, zilver en satijn van alle kleuren, zoodanig geborduurd en bewerkt en in zoo goeden smaak, dat ik niet weet wat er van te schrijven. Rond elk praaltooneel reden 4 man te paard, met toortsen in de hand en gekleed in lange tabbaarden, op de Poolsche wijze van karmozijn satijn, geboord en geborduurd met goud en zilver; roode hoeden, opgeschikt als de overige, met witte veders, witte satijnen wambuizen en witte laarsjes, breede gordels van gouden taffetas met zwaarden van gelijke. Achter elk dezer 7 praaltooneelen kwamen 76 wagens allen overdekt met rood laken met wit geboord en rondom behangen met wapenschilden. In 21 dezer wagens zaten zeer fraaie personaadjes, sommige in harnas, andere als nonnen, andere als monniken, priesters, bisschoppen, kardinalen en alle slach van geestelijke personen met wonderlijke zinspreuken, welke ik niet goed kon vatten, want het was twee ure na middernacht eer zij binnen kwamen, zoodat ik het niet wel kon onderscheiden, zelfs bij het fakellicht.

Achter deze wagens kwamen 360 man te paard allen in karmozijn satijn, geborduurd met goud en zilver, zooals de anderen; daarna hun kapitein met 24 voetknechten allen in karmozijn satijn; witte laarsjes en wambuizen van gelijke; en eindelijk volgden 25 wagens overdekt met rood en geladen met kisten en bagaadjen. Ik schat dat er 600 ruiters waren, allen in karmozijn satijnen 130 wagens; zoo dat, met degenen die te paard zaten en degenen die in de wagens lagen en de kinderen op de tooneelen, ik denk dat er 1000 personen in zijde gekleed waren, en dat er alles te zamen ten minste 1000 paarden waren.

Dit was de vreemdste zaak die ik ooit gezien heb en die ik denk ooit te zullen zien; want de intrede van koning Philips II in Antwerpen met de bekostigingen van al de natiën samen voor den toestel, was niet te vergelijken bij de kosten door de stad Brussel gedaan. En zij zullen met dit al niets meer winnen dan eene zilveren schaal van zes onsen! Ik wilde wel, bij God, dat eenige onzer edellieden van Engeland dit hadden gezien (ik meen degenen die zich inbeelden dat de wereld van havermeel is); het zou doen gelooven dat er anderen zijn als wij, en zoo voorzien in de toekomst; want zij die dit kunnen, kunnen meer doen.’

Tot daar het schrijven van Richard Glough. Men staat verstomd bij het lezen van zulke tafereelen; en onze

beschaafde eeuw kan zich van zulke pracht en rijkdom voor een letterkundig feest, door eene tooneelmaatschappij uitgeschreven, geen denkbeeld vormen.

Als men nagaat dat al dat volk met paarden, rijtuigen en reisgoed gedurende eene maand moest geherbergd worden, kan men beseffen tot welken graad van weelde en voorspoed Antwerpen in de XVIe eeuw geklommen was.

Verschillige der zegewagens en der geschilderde blazoenen die door elke kamer in den stoet werden gedragen, waren meesterstukken van smaak en vinding en toonen ons den vooruitgang, welken onze voorouders toen in de beeldende kunsten gemaakt hadden.

Terwijl de prachtige stoet de bewondering der toegestroomde menigte verwekte, werd deze door de grappen en aardigheden der zotten of narren van elke kamer in luimige stemming gebracht. Deze personaadjes waren destijds in elke rhetorijkkamer onmisbaar. Waren hunne zotternijen of kwinkslagen altijd geene fijne boerten of geestige zetten, zij bereikten meestal hun doel: de menigte vervroolijken en doen lachen; ze zouden het ook in alle geval staande houden tegen de zedeloosheid en dubbelzinnige zinspelingen door onze hedendaagsche hansworsten op het tooneel uitgekraamd, Een bewijs van het belang dat door de rhetorijkkamers aan de zotten of narren werd gegeven, vinden wij hierin dat tusschen de uitgeschrevene prijzen op het Landjuweel er drie bestemd waren voor ‘het innocentelijcst of onnooselijcst den zot te maken’.

Het was laat in den nacht toen de plechtigheden van den eersten dag een einde namen. Over het huisvesten en voeden van zooveel duizende mannen en paarden vinden wij geene bijzonderheden in onze geschiedenissen of kronijken, hetgeen ons doet vermoeden dat alles zonder belemmering en in de beste orde is afgeloopen.

Daags daarna, 4 Augusti, is er in tegenwoordigheid der heeren Burgemeester, Schepenen en Raadsleden der stad, en der Prinsen, Hoofdmannen, Dekens en Facteurs der verschillige kamers, door de beëedigde beoordeelaars van den prijskamp overgegaan tot de beurtloting der optredingen.

Den 5 Augusti deden de kamers, met niet minder pracht en luister dan hare intrede, haren plechtigen en figuurlijken kerkgang in de kathedrale kerk van O.-L.-Vrouwe van Antwerpen.

Denzelfden dag 's namiddags speelden *de Violieren* hunnen welkom aan de Brabantsche kamers. Deze bestond in een tooneelstuk, vervaardigd door den facteur der kamer, Willem Van Haecht, en Rhetorica voorstellende, die lang geslapen hebbende en heel verkoud zijnde, nochtans in den schoot van Antverpia is bewaard geworden en in naam der kunst en poëzij gewekt door *de Violiere* verbeeld door

drie Nymphen, welke de eene in het wit, de andere in het rood en de derde in het violet of purper gekleed waren.

Den 6 Augusti had de zot der *Violieren* al zijne makkers der andere kamers uitgenoodigd om op het speeltooneel vóór het stadhuis den langsten teug te komen drinken. Daar bedreven zij dan ook vele belachelijke kluchten en aardigheden.

Den 7 Augusti heeft het stadsbestuur al de Prinsen, Hoofdmannen, Dekens, Facteurs en bijzonderste bestuurleden van elke kamer op een kostbaar banket uitgenoodigd, hetwelk door het voordragen van gedichten en het uitvoeren van muziekstukken werd opgeluisterd.

Den volgenden dag begonnen de kamers op hunne beurt hunne ‘spelen van sinne’ te vertoonen ter oplossing der vraag: ‘Dwelck den mensch aldermeest tot conste verweet?’

Het zou ons te verre leiden al deze tooneelspelen te ontleden; wij zullen ons vergenoegen met het antwoord of solutie van elke kamer mede te deelen.

Deze waren als volgt:

De Olijftak van Antwerpen*: Den Gheest Gods.*
De Goudbloem van Antwerpen: *Loflijke fame mits eerlijk gewin.*
De vurige Doorn van 's Hertogenbosch: *Den gheest Gods der wijsheydt die door de liefde werct.*
De Vreugde-bloem van Bergen-op-Zoom: *De Liefde.*
De Leliebloem van Diest: *Den loon prijsweerdich.*
Het Lelike van den Dale van Leeuwe: *'T is Gods Geest die den mensche tot conste verwect.*
De Goudbloem van Vilvoorde: *Natuerlijk verstandt door des gheest inspiratie.*
De Christus-oogen van Diest: *De liefde.*
Het Maria-kransken van Brussel: *Den oirboir.*
De Peoene van Mechelen: *Dbevroedsaem aenmercken van d'exellencie der consten.*
De Groeyende Boom van Lier: *Hope van gloriën onsterflijck hemels ende aertsch.*
De Kauwoerde van Herenthals: *Dnatuerlijck ingheven dat tot kenissen strect.*
De Roos van Leuven: *Lof*, *eere ende prijs.*
De Lisbloem van Mechelen: *De Waerheyt.*

Deze antwoorden kwamen voor in het slot van elk zinnespel en werden door de verschillige (meestal zinnebeeldige) personagiën, die op het tooneel verschenen, voorbereid.

Benevens deze spelen van zinne, die doorgaans 700 verzen besloegen, had elke kamer nog voor te brengen: een *Referein* op het blazoen der kamer van viermaal 12 verzen; een *Poëtelyk-Punt* van viermaal 14 verzen; een *Prologe der Esbattement* van 200 verzen, eene *Factie* of kluchtspel en een *Liedeken.*

De tooneelstukken en gedichten die hier werden opge-

voerd en voorgedragen, zijn de schoonste gedenkteekens der Nederlandsche letterkunde van dien tijd; zij werden, zoowel als die van het Haagspel, waarover wij nog eenige woorden te zeggen hebben, het jaar nadien, 1562, door den koninklijken drukker Willem Silvius, te Antwerpen, in het licht gegeven en vormen eenen vrij zeldzaam geworden bundel, die de meeste waarde bezit, zoowel voor de geschiedenis onzer letterkunde als voor die onzer dierbare moedertaal.

De oefeningen van het Landjuweel duurden schier eene gansche maand en werden door onze bevolking met de grootste belangstelling gevolgd. Alle handelszaken werden verwaarloosd; men dacht aan niets dan feesten en de talrijke vreemde gasten gulhartig te onthalen.

Den 23 Augusti werden de prijzen als volgt toegekend:

De ‘opperprijs van 't schoonste en triumphantste incomen van de groote steden’ aan 't *Maria-Kransken* van Brussel.

De ‘tweede prijs van 't schoonste incomen der mindere steden’ aan den *Groeyende Boom* van Lier.

De ‘opperprijs van 't figuerlijckste en dmoralijcst incomen, bediedende hoe dat men wt jonsten zal versamen ende minnelijck scheyden’ aan 't *Maria-kransken* van Brussel; de tweede prijs aan de *Peoene* van Mechelen.

De ‘opperprijs van 't schoonste blazoen oft devijse’ aan de *Peoene* voornoemd; de tweede prijs aan 't *Maria-kransken* Brussel.

De opperprijs van den schoonsten kerkgang aan den *Groeyenden Boom* van Lier; de tweede prijs aan de *Vreugde-bloem* van Bergen-op-Zoom.

De opperprijs van 't schoonste vieren aan 't *Maria-kransken* van Brussel; de tweede prijs aan de *Peoene* van Mechelen.

De opperprijs van ‘'t beste esbattement’ aan den *Vurigen Doorn* van 's Hertogenbosch; de tweede prijs aan de *Lisbloem* van Mechelen; de derde aan de *Goudbloem* van Antwerpen; de vierde aan de *Leliebloem* van Diest; de vijfde aan de *Christus-oogen* van Diest; de zesde aan de *Roos* van Loven.

De opperprijs van het ‘spel van sinne’ op de vraag: ‘d'welck den mensch aldermeest tot conste verwect’ aan de *Roos* van Leuven; de tweede prijs aan den *Groeyenden Boom* van Lier.

De opperprijs van de ‘Prologhe’ in welk gesteld werd ‘Hoe oirboirlijck den menschen zijn, cooplieden die rechtveerdelijck handelen’ aan het *Leliken van den Dale* van Leeuwe; de tweede prijs aan de *Peoene* van Mechelen.

De eerste prijs van de beste personagie aan de *Lisbloem* van Mechelen; de tweede prijs aan den *Groeyenden Boom* van Lier.

De ‘opperprijs van 't poëtijckelijk punt: dwelk elke kamer voor zijn logijs stelden, 's daechs eer zij speelden, waeraf zy den zin en bediedinghe met vier × XIIII regelen pronuncierden,’ aan het *Leliken van den Dale* van Leeuwe; de tweede aan de *Roos* van Leuven.

De opperprijs van ‘'t innocentelijcst of onnooselijcsden sot te maken’ aan de *Vreugde-bloem* van Bergen-op-Zoom; de tweede prijs aan het *Leliken van den Dale* van Leeuwe; de derde prijs aan de *Kauwoerde* van Herenthals.

Deze prijzen bestonden in zilveren voorwerpen van min of meer gewicht; onder andere woog de opperprijs voor het beste esbattement ‘Landjuweel’ geheeten, welke naam daardoor aan die feesten was gegeven, 42 onsen zilver.

Aldus eindigde dit glansrijk Landjuweel, Men bereidde zich om den volgenden dag, 24 Augusti, de vier Rhetorijkkamers van minderen rang, die aan het Haagspel kwamen deel nemen, plechtig te ontvangen.

Het Haagspel was om zoo te zeggen eene volledigingof sluiting van het Landjuweel. Met zulken wedstrijd werd aan de kamers van minderen rang ook de gelegenheid gegeven, zonder overdrevene kosten, hunne verkleefdheid aan de moedertaal, en hunnen vooruitgang op het gebied der dicht- en tooneelkunst te betoonen en tevens menigen schoonen prijs mede te dragen. Onze Rhetorijkkamer ‘*de Violiere*’ had dan ook, na het groote Landjuweel en om alle kamers van Brabant de gelegenheid te geven de feesten bij te wonen, een Haagspel uitgeschreven. Op eene berijmde uitnoodigingskaart, de kamers toegezonden, was eene reeks prijzen, te zamen 90 onsen zilver, uitgeloofd.

Vier kamer hadden den oproep beantwoord en deden den 24 Augusti 1561 hunne plechtige intrede in Antwerpen.

Het waren:

De *Jenetten-bloem* van Lier,
Het *Heibloemken* van Turnhout,
De *Bloeyende Wijngaart* van Berchem bij Antwerpen en
De *Koren-bloem* van Brussel.

Zij werden door de *Violieren* aan de Keizerspoort afgehaald, op dezelfde wijze als voor het Landjuweel, en tot op de Groote Markt begeleid onder de toejuichingen der toegestroomde menigte, die de letterkundige vermaken nog niet scheen moede te worden. Hoewel bij de intrede voor het Landjuweel niet te vergelijken, was de intrede voor het Haagspel niettemin prachtig en luisterrijk. De leden der kamers waren ook in kostelijke eenskleederen, vele te paard en gevolgd van een aantal sier-

lijke zege- en reiswagens. De *Wijngaert* van Berchem telde niet minder dan 121 ruiters, eenen algorischen speelwagen en 22 reiswagens; de *Jenettenbloem* of de *Ongeleerden* van Lier hadden het smaakvol gedacht den speelwagen te vervangen door een meisje te paard verbeeldende de Rhetorica, en rijdende onder een antiek paviljoen dat gedragen werd door vier gildebroeders.

Den 28 Augusti openden de *Violieren* den wedstrijd met eenen welkom te vertoonen; de volgende dagen speelden de mededingende kamers.

Den 2 September gaven de *Violieren* in een tooneelspel hunnen vaarwel of ‘adieu’ en werden de prijzen toegewezen.

De vraag op welker solutie het ‘spel van sinne’ moest vertoond worden, was de volgende: ‘Welck handwerck oirboirleicst is van doene, en eerlijcst nochtans seer cleyn gheacht.’

De antwoorden der kamers waren eenerlei; namelijk: ‘Kerwerck, landwinninghe oft landbowinghe’.

De prijzen werden als volgt toegekend:

De eerste prijs van het luisterrijkst inkomen van de steden aan de *Jenettenbloem* van Lier; de tweede prijs van de vrijheden en dorpen aan het *Heibloemken* van Turnhoùt.

De prijs van ‘'t schoone blasoen oft devijse’ aan den *Bloeyenden Wijngaert* van Berchem.

De prijs van ‘'t versoek’ aan het *Korenbloemken* van Brussel.

De opperprijs van het beste Esbattement aan de voornoemde kamer; de tweede prijs aan de *Jenettenbloem* van Lier.

De opperprijs voor de vrijheden en dorpen aan den *Bloeyenden Wijngaert* van Berchem; de tweede prijs aan het *Heibloemken* van Turnhout.

De opperprijs van ‘'t spel van sinne’ op de vraag: ‘Welk handwerck oirboirlijcst is?’ aan het *Heibloemken* voormeld: de tweede prijs aan 't *Korenbloemken* van Brussel; de derde prijs aan de *Jenettenbloem* van Lier.

De prijs van de beste personagiën aan 't *Korenbloemken* van Brussel.

De prijs van den Prologhe ‘hoe elck behoort gherust te zijn in zijn deel’ aan de *Jenettenbloem* van Lier.

De opperprijs van 't schoonste vieren aan den *Bloeyenden Wijngaert* van Berchem; de tweede aan de *Jenettenbloem* van Lier.

De prijs voor het kluchtspel of de ‘boertelijcste en belachelijcste Factie’ aan de *Jenettenbloem* voornoemd.

De eerste prijs van het ‘onnooselijcst of innocentelijcst den sot te maken’ aan het *Heibloemken* van Turnhout; de tweede aan de *Jenettenbloem* van Lier; de derde aan den *Bloeyenden Wijngaert* van Berchem.

Met het Haagspel liep het groot vaderlandsch feest, door

de *Violieren* ingericht, ten einde. Het had eene gansche maand geduurd, en, volgens de kronijkschrijvers, zoowel aan de stad als aan de rhetorijkkamers fabelachtige sommen gekost.

Het ‘Adieu’ dat tot het sluiten der feestelijkheden door onze *Violieren* gespeeld werd, was, in plaats van een tot wederziens, een eeuwig vaarwel. Nooit zal men zulke feesten meer in de Nederlanden bijwonen.

Wel is waar, bleven onze rhetorijkkamers bestaan en in hunnen schoot werd nog de liefde voor de vrijheid, de liefde voor oude zeden en gebruiken, de liefde voor de moedertaal gekweekt; maar de feesten die zij konden geven, waren slechts schimmen van het verleden, gensters die uitdoofden, zonder eenig licht te verspreiden.

Burgeroorlog, beeldstormerij en dwangbestuur kwamen beurtelings onze moederstad den gloriekrans van rijkdom en kunst, die haar omgeven had, afrukken.

Onze nationale taal, door onze voorouders zoo bemind, ging in Zuid-Nederland bijna langzamerhand verloren. Eeuwen lang werden wij door vreemde besturen beheerscht: eeuwen door werd alles aangewend om onzen eigen aard, onze zeden en taal te verbasteren. Het gevoel van eigenwaarde, de liefde voor eigen schoon moet wel diep in het hart van het volk geworteld zijn geweest, om, trots allen tegenspoed, die grondbeginsels van nationaliteit eeuwen door ongeschonden te bewaren.

Bij onze noorderbroeders vond onze moedertaal eene schuilplaats; daar werd zij van den hoogsten stand tot den minderen in eere gehouden en hare beoefenaars, door en voor haar bezield, schiepen meesterstukken die hunnen naam, naast andere vaderlandsche beroemheden, onsterfelijk hebben gemaakt.

In 1815, toen na den slag van Waterloo, de Nederlanden onder een koninkdom werden vereenigd, scheen ons vaderland nog schoone dagen te zullen beleven; maar een nieuw staatsorkaan brak los, en bracht onze heropkomende moedertaal den gevoeligen slag toe, waartegen zij nog heeft te worstelen.

Eene halve eeuw is sedert verloopen; door taaien moed en onophoudend strijden heeft zij veel herwonnen. Wij hebben thans volle vertrouwen dat zij op letterkundig gebied haren alouden luister en op staatkundig gebied volkomen hare rechten zal verkrijgen. De taal maakt het volk; zonder de moedertaal is de beschaving, de vooruitgang, het bestaan van een volk onmogelijk. Door de moedertaal en door haar alleen kunnen wij, in kunst en wetenschap, die hoogte bereiken, welke wij onze voorvaderen benijden en welke door andere volken benijd werd.

HENDRIK CLAES.

Algemeene tentoonstelling van beeldende kunsten te Brussel.

Onze Vlaamsche bevolking, waarvan een groote Fransche schrijver zegde, dat elke Vlaming kunstenaar geboren wordt, is al te kunstminnend om onverschillig te blijven aan het pogen en zwoegen eener talrijke schaar begaafde mannen, die toch niets anders beoogen dan den roem en den luister van het schoone, dichterlijke land, waar Van Eyck, Memling, Metsys, Rubens, Van Dyck, De Craeyer, Paelinck, Wiertz, Gallait, De Keyzer en meer anderen, het eerste daglicht aanschouwden.

Geen land ter wereld mag met meer fierheid wijzen op eene zoo lange reeks wijd beroemde kunstenaren als wij; geen land levert, in evenredigheid zijner bevolking, meer mannen van talent op dan de rijke landouwen, bespoeld door Leie, Maas en Schelde; maar ook wordt nergens een land aangetroffen, waar de kunstenaar meer gewaardeerd wordt dan hier, waar hij, die de verhevene gave der schilderkunst bezit, wezenlijk het bedorven kind van het volk is.

En nu maar dadelijk den stier bij de hoornen gevat, met de deur in huis gevallen en in drie woorden ons algemeen oordeel gezegd over deze kunstuitstalling: De huidige tentoonstelling is flauw, heel flauw en kan den vergelijkenden toets niet onderstaan met hare voorgangsters.

Er zijn weinig, zeer weinig uitstekende meesters op eene hunner waardige wijze vertegenwoordigd, en dan nog zijn vele der goede werken oude kennissen, welke wij reeds opvolgentlijk in de drijjaarlijksche tentoonstellingen te Gent en te Antwerpen ontmoetten.

Integendeel krioelt het er van middelmatige producten, die best nooit onder de oogen van het publiek zouden komen. Maar, komaan, wat wil men; elk meent dat zijne kat een haas is en denkt iets geleverd te hebben dat *fureur* zal maken in de kunstwereld.

De jury handelde, stoffelijk gesproken, door het gewillig aanvaarden van al wat werd aangeboden, heel menschlievend, doch wij vragen ons af, wanneer toch die dutsen, die nooit gefoeterd zullen zijn behoorlijk eenen neus of een oor te teekenen en twee tonen nevens een te leggen die niet tegen elkander vloeken, toch begrijpen zullen, dat zij veel beter doen zouden een ambacht te leeren dat hun toelaat wat boter op het roggenbrood te smeren, dan kunstenaar te blijven op rantsoen van water en drogen brood.

Alwie een paar teekeningen naar het groot plaatser heeft gemaakt en meer of min een penseel in de hand kan houden, wil schilderen, en zoo komt het dat men in de huidige Brusselsche tentoonstelling zulk groot getal tafereelen aantreft, waarvoor de bezoekers de schouders ophalen en medelijdend zuchten: schilderen in geen ganzen wachten!

In de eerste zaal is er meer dan een specimen van dergelijke kroeterij te zien.

De schilder (indien men hem zóó noemen mag) die echter de krone spant, is Henry De Groux, een jonge Brusselaar die al zijne krachten heeft ingespannen om eene schilderij te leveren die slecht, archislecht is onder oogpunt van samenstelling, kleur, schildering en teekening bijzonderlijk.

Zijn onderwerp, *Kristus aan het volk getoond*, was wel, gelooven wij, geschikt om den kunstenaar te begeesteren en hem naar de volmaaktheid te doen streven. Het tegenovergestelde schijnt zich te hebben voorgedaan; de teekening is zoo slecht, dat al deze hoekige en wilde lijnen woest en gek door elkander geslingerd met moeite eenen vorm weêrgeven, die aan den mensch doet denken.

Waarlijk, de proefstukken van Fransken uit *Hoe men schilder wordt* van H. Conscience zijn, er bij vergeleken, wezenlijke meesterstukken.

Misvormde armen, bovenmate lange lijven, hoofden zonder proportie, scheeve gezichten, belachelijke gelaatsuitdrukkingen, ziedaar zoovele kenmerken die als teekening opeens onwederroepelijk het werk onder de kindervoortbrengselen klasseeren.

Wat de schildering betreft, wel, mijn God, onder dat opzicht, steekt er geene de minste verdienste in.

De kleuren zijn ongemengd op het doek gewreven, net gelijk zij uit de tuben geduwen worden; de zucht naar de grootste, de hevigste schelle legenstelling van schreeuwende kleuren, schijnt de eenige bezorgdheid van den kunstenaar te zijn geweest.

Er wordt niet weinig gelachen met dien kleurmengelmoes, waarin men gezichten aantreft in Berlijnsch blauw, in gelen oker, in bister, in Engelsch rood, in Napels geel, en groene aarde; en waarom zou men niet eens lachen, zooveel te meer daar er kunstkritici gevonden worden, die, in die gekke barakschildering, een groot talent zien wemelen, en de welwillendheid zóó ver drijven, dat zij niet aarzelen te schrijven, dat de aanvaarding van dit werk eene blijvende bladzijde is in de geschiedenis onzer nationale kunst, ja er zelfs bijvoegen, dat de samenstelling hoegenaamd niet konventionneel is.

Wij zien in de aanvaarding van dit werk hoegenaamd geene blijvende bladzijde onzer nationale kunstgeschiedenis; wij meenen er alleen verregaande toegevendheid in te zien vanwege den aanvaardingsjury die rekening gehouden heeft van den *strijd om het bestaan*, die door sommige kunstenaren meer dan door wie ook gestreden wordt.

Wat aangaat de hoedanigheid van volkomen gemis aan konventionalisme, welke de kritikus Vurgey er meent te moeten in prijzen, wij gelooven dat wij hier voor een door en door konventionneel werk staan, daar het volkomen afwijkt van de natuur en van de wezenlijkheid. Nu, als men de menschen en de voorwerpen anders voorstelt en weergeeft dan zij werkelijk zijn, dan maakt men iets dat niet deugt en is men konventionneel!

Doch, genoeg daarover, wij hielden ons reeds te lang bezig met dit werk, dat waarlijk zooveel aandacht niet verdient; maar wat wilt gij, 't is *la pièce amusante du salon*, dat elk in eene vroolijke stemming brengt.

Een mijner vrienden, die met mij de tentoonstelling bezocht en door het langdurig kijken en wandelen, de losse hoofdpijn had gekregen, werd van zijne kwaal genezen, toen hij een paar minuten dit uithangbord, dat zeer geschikt zou wezen voor eenen verfwinkel, had aangekeken, dus....

Genoeg, kijken wij liever naar eenige schilderijen, die oneindig meer verdienste en tevens oneindig min pretentie verraden.

De *Schapen* van C. VAN LEEMPUTTEN, van Brussel, zijn mollig en wollig weêrgegeven, alleen vinden wij zijne schilderij wat zwart en kleurloos.

Het *Arabisch kamp* van KAREL LEFEBVRE van Brussel, is een stuk dat zeer korrekt is geteekend en schitterend van effekt heeten mag, alhoewel het onder oogpunt van kleur niet van hardheid vrij te pleiten is.

De *Vlaamsche Processie* door JAN MAGNÉ van Brussel is een doek dat niet van verdiensten ontbloot is en dat door zijne realistische opvatting het oog van eenen goeden ziener verraadt, alleen zijn sommige typen een weinig gechargeerd.

De *Dorpssmis* van C. DE BRUYCKER van Gent, herinnert ons de goede tafereelen der romantieke school; kortom, verdienstelijke burgerschildering,

De schilderij: *Welkom vrienden*, van GUSTAAF MATTHELÉ van Gent, is een treffend gelijkende weêrgave van twee ons goed bekende gezichten. Warm van toon en verzorgd als teekening, ziet men in deze schilderij eene ongemeen goed geslaagde stoutheid van wege dezen kunstenaar die ons, tot nog toe, enkel vergaste op genre- en bloemstukken van kleineren omvang. Zijn ander doek *Verwachting des genoodigden,* hangend in zaal 6, is een klein juweeltje, dat als toonwarmte aan de school der oude meesters doet denken. Lief salonstukje.

De *Hof eener hoeve* van mej. VALENTINE DUMONT van Gent, is eene schilderij, die ontegensprekelijk goede hoedanigheden bezit, maar die toch, behalve hare droge schildering, ook als faktuur getuigt van eene blijkbare aarzeling.

De *Kristus* van VAN DYCK van Brussel, is een der weinige godsdienstige onderwerpen, die men in de tentoonstelling aantreft, die goed behandeld zijn.

Korrekte teekening, kloeke schildering, eigenaardigheid in de samenstelling en harmonievolle eenheid van kleur, waarop het oog des toeschouwers zich met welgevallen laat rusten.

Het *Koeltje* van KAREL DOUDELET, een Gentenaar, is een werk dat ook meedingt voor den prijs Godecharles. Het is dood eenvoudig eene verzorgde teekening, heel eigenaardig van opvatting, een weinig mager behandeld en ter nauwernood gekleurd. Er steekt echter veel gedacht in dit stuk.

De portretten van HH. MM. den Koning en de Koningin van België, bij de groote wapenoefeningen, is een groot doek, waarop al de opperofficieren van ons leger met eene gewetensvolle nauwgezetheid zijn weêrgegeven.

De groepeering is aangenaam, en, zonder overdrijven, mag men

zeggen, dat niet alleen onze doorluchtige vorsten, maar zelfs al de personen, die zich op het doek, dat uitnemend juist van toon is, bewegen, sprekend van gelijkenis zijn.

FRANS DE BEUL, van Brussel, levert zeer goede schapen onder den titel van *Novembermorgend in de Limburgsche Kempen.* Men ziet dat dit werk in de open lucht gestudeerd is; ook is het zeer waar van toon.

De *Hollandsche type* van WILLEM ALBRACHT van Antwerpen, mag aanzien worden als een verdienstelijk werk, dat onder oogpunt van teekening en koloriet de Antwerpsche school tot eere strekt.

Een kunstenaar, die toont een voortreffelijk opmerker te zijn, is LOUIS ANTHONISSEN, van Parijs. Zijn *Werkhuis der Strijksters* en ook wel *De Wasch* zijn twee werken die goed verzorgd zijn en realistisch, in den goeden zin werden behandeld.

VITAAL KEULLER, een jonge Brusselsche artist, laat ons een opkomend talent bewonderen in zijn werk: *Dood eener jonge Kristene.* Alleen vinden wij zijne schilderij wat kleurloos.

GUSTAAF MICHEL, van Gent, stelt stroobloemen en twee portretten ten toon, die uitnemend fijn van toon en met distinktie behandeld zijn.

Zijne wijze van schilderen wordt stouter en stouter. en zijne schildering min droog en veel molliger; kortom, wij zien met groot genoegen dat de hardheid, die wij in sommige zijner voorgaande werken, tot ons spijt bestatigen moesten, thans volkomen verdwenen is. Alleen vinden wij iets af te dingen op het portret van mevr. D.C. dat ons min goed schijnt gelukt te zijn dan dat van mevr. J.

De Schelde te Breskens, van ALF. COGEN, van Gent, is eene oude kennis, die wij reeds in vorige tentoonstellingen bespraken.

Een ander Gentsche kunstschilder, GUSTAAF GOEMANS, heeft een voortreffelijk landschap ingezonden. Zijn *Zicht te Meirelbeke*, mag, onder opzicht van lokale kleur, eene wezenlijke photographie naar de natuur genoemd worden. Tot nog toe zagen wij weinig schilderingen van dezen onvermoeibaren kunstenaar, die ons beter bevielen dan deze.

Een jonge kunstenaar, van wien men zeggen mag: hij is dichter geboren. is J. COPPENS, van Antwerpen die in zijn werk: *Legende der Heilige Veerle*, het sprekend bewijs levert een veel belovend teekenaar, een stoute borstelaar te zijn en een gevoelig hart te bezitten, trillend van poëzie en mysticisme. Wij roepen den jongen kunstenaar moed en volbarding toe op het doornige pad der schilderkunst.

De *Kristus*, van EMIEL BERCHMANS, van Luik, verraadt een wezenlijk kunstenaarstemperament, alhoewel zijne schilderij geene veropenbaring heeten mag onder opzicht van oorspronkelijkheid.

De voortreffelijke Brusselsche bloemschilderes, mej. GEORGETTA MEUNIER, heeft een paar schilderijen ingezonden, die terecht de aandacht der bezoekers tot zich trekken. Van de twee, verkiezen wij echter haar: *Wees gegroet*, *Maria*, omdat de kunstenares in dit laatste werk meer talent aan den dag heeft gelegd.

Als schildering, is haar *Wees gegroet*, *Maria* een voortreffelijk

stuk, dat misschien wel is waar een weinig plat is en wat burgerlijk werd opgevat, doch dit belet niet, dat er uitmuntend veel harmonie in steekt, en dat de eenvoud in de schikking der weêrgegeven voorwerpen, gevoegd bij de zilveren fijnheid der tonen en de frischheid der kleur een aangenaam geheel vormt en van dit werk een sterk in 't oog springend doek maakt.

Kortom lief, allerliefst tafereel.

In het werkhuis des beeldhouwers, door J. ROSIER, van Antwerpen, is een der gewetensvolste en tevens meest kennisverradende genrestukken van gansch de tentoonstelling. Men zegge wat men wil, met het maar dat noemen wij vorm en schildering. De spotters die gedurig overmatig gebruik van den dasborstel schermen, kunnen door hunne kleingeestige aanvallen zulken werker niet schaden.

De koestallen van JAN STOBBAERTS van Antwerpen, zijn, gelijk altijd, hobbelige, knobbelige, doch kleurrijke schilderijen, waarop de verf waarlijk met het truweel gemorteld is en die als toon en lokale kleur zeer veel verdienste bezitten. Of die schilderij gezond realisme heeten mag, valt sterk te betwijfelen; dit belet echter niet dat het een doek vol hoedanigheid is, vol warmte en harmonie van kleur.

De landschappen van mej. EUPHRASINA BEERNAERT van Brussel: *Ingang van Schildes klooster*, *Aan den zeeoever te Jersey* en *In het park van Bondchêne* (Esneux) zijn drie werken, die uitblinken door hunne frischheid van toon; alleen vinden wij dat onder opzicht van faktuur, hare landschappen wat gelijk vormig, ja laat ons zeggen te eenzijdig, en te fijn grijs behandeld zijn. Evenwel brengen wij eene welgemeende hulde aan het schoone talent der onvermoeibare, begaafde schilderes, die ontegensprekelijk een der sieraden onzer Belgische schilderschool is.

In de derde zaal hangt eene schilderij, die sterk de aandacht der bezoekers tot zich trekt. Wij bedoelen het groote doek van den heer KAMIEL VAN CAMP, van Brussel. Dit tafereel stelt eene bladzijde voor uit de feestelijkheden die plaats grepen in 1880 (16 Oogst), ter gelegenheid van den vijftigsten verjaardag der Belgische onafhankelijkheid. Deze schilderij waarin, om de waarheid te zeggen, niet veel hoedanigheden van schilderstalent uitblinken, is verblindend schel onder opzicht van koloriet.

De samenstelling is ongezocht, natuurlijk en bevallig, doch herinnert, als opvatting, wat veel de illustratiën van den beroemden teekenaar Heyndrickx, die, tot over weinige jaren, meest al de vaderlandsche werken die in België verschenen illustreerde.

Kortom, het stuk heeft verdienste; alleen is het jammer dat het weinig meer is dan de voorstelling van menschelijke contours die met kleur opgevuld zijn.

De Kollebloemen, van Mej. EMMA DE VIGNE, van Gent, zijn wat te steenroodachtig van kleur; zij zijn daarenboven wat prozaïsch of burgerlijk weergegeven. Waarom die eenvoudige, doch bevallige bloemen niet met wat meer distinktie behandeld.

De *Belgische Landverhuizers* van LODEWIJK VAN ENGELEN, van Antwerpen, is een doek dat, als behandeling, eene realistische, goede en getrouwe weêrgave heeten mag van hetgeen de Antwerpenaren wekelijks in hunne haven te aanschouwen krijgen.

Koloriet steekt er niet veel in, en, onder opzicht van teekening, achten wij de figuurtjes te slank en tevens wat houtachtig. Die wijze van schilderen bevalt ons weinig voor stukken waarvan de figuurtjes betrekkelijk maar klein zijn en waarop, een al te grove toets op het gezicht van de eene of andere personagie de gelaatstrekken volkomen misvormt.

Het portret onzer koningin door L. MAETERLINCK, van Gent, bespraken wij reeds vroeger. Zijn *ex-voto in Vlaanderen*, is eene groote studie, waarin een zweem van poëzie veel bijdraagt om de belangstelling der bezoekers voor deze biddende vrouw af te dwingen.

Alleen vinden wij dat het onderwerp wat onbeduidend is om zoo groot behandeld te worden; ook zagen wij graag sommige deelen wat meer gestudeerd.

De Joden in de middeneeuwen, door KAREL OOMS van Antwerpen, is een puik doek, flink geteekend en schitterend van koloriet, dat eenen ervaren en kennisvollen teekenaar en eenen kleurrijken schilder verraadt. Wij moeten echter bekennen dat de schildering wat porceleinachtig is en de algemeene toon, alsook de verlichting, volkomen konventionneel of valsch dient genoemd. Dit belet echter niet dat wij vol eerbied het hoofd ontblooten voor dergelijke meesters die, misschien wel de eerste zouden wezen om te bekennen, dat hun werk niet de natuur maar enkel eene schoone, streelende en tevens machtige verbeelding weêrgeeft, maar tevens met reden zouden kunnen opwerpen dat het beter is goed en kundig konventionneel werk te leveren dan brutaal en terugstootend realisme.

Wij treden zaal IV binnen. Nauwelijks hebben wij den drempel dezer groote zaal overschreden, of wij krijgen een aantal doeken in 't oog die getuigen van ongemeen talent.

De *Voorhistorische tijd*, van JULIUS VAN BIESBROECK (vader), van Gent, is eene krachtige samenstelling, eene verzameling van gespierd menschenvleesch die wel is waar klassiek van opvatting is, maar die toch mag, ja moet aanzien worden als een stuk vol uitdrukking en gedacht, waarin de vorm de hoofdrol speelt.

De werken, welke de zoon dezes kunstenaars, de heer Julius Van Biesbroeck, junior, ingezonden heeft, zijn drie in getal. Het voornaamste dezer drie is het *Van stapel loopen van den Argo*. Deze schilderij stelt een hoop krijgslieden voor, die zich bereiden om het vaartuig in beweging te brengen met houten rollen en sterkgedraaide koorden, aan den voorboeg vastgemaakt. Meer dan dertig naakte mannen staan daar in trekkende houding, zwierig en levendig door elkander geslingerd.

Elk figuur trekt, elk doet zijn best, elk beijvert zich om het schip vlot te krijgen. Kortom, er is eenheid in de handeling van dien met kunst gegroepeerden menschentas.

Elk figuur is daarenboven goed gestudeerd en laat de veelzijdige vormkennissen des jongen kunstenaars zien. De kleur is wat droog en zelfs wat eentoonig en enkele figuren zagen wij liever wat min slank, wat min gerekt.

Wij vergeten nog te zeggen dat deze schilderijen verscheidene meters hoog en lang zijn en dat al de figuren die er op afgebeeld staan

meer dan levensgrootte zijn. Maar, eene bijzonderheid die wij hier meer dan elders niet mogen verzwijgen, is dat de kunstenaar die het waagde in breede en grootsche lijnen zoo een moeilijk onderwerp op een doek van zulke groote afmetingen te behandelen, nog geene zestien jaren oud is, en met zijne korte kinderbroek en Spaansche muts, nog volkomen het uitzicht heeft van eenen scholier, die naar de prijsdeeling wacht om voor de eerste maal de weinig schiderachtige lange pijpbroek te mogen aanschieten.

Het ligt niet in onzen aard *au miracle!* te roepen, wanneer een piepjonge kunstenaar iets maakt dat het middelmatige overtreft; wij zijn geen vaporeuze enthousiast; maar hier kunnen of mogen wij onze bewondering niet onderdrukken. Zonder in geene deele den jongen kunstenaar te willen verhoovaardigen of hem het hoofd op hol te brengen, toch verklaren wij ronduit, hier voor een doek te staan, vervaardigd door een kind, maar dat zonder overdrijving, een werk mag heeten, waarover een beslagen kunstenaar niet zou hoeven te blozen.

Gaat die jonge Van Biesbroeck zoo voort, dan mogen wij alweer eenen knappen kunstenaar te meer op het kunstenaarsboek aanteekenen.

De *Woede van Ajax*, van denzelfden kunstenaar, bevalt ons min, omdat in die nachteffekten de vorm te veel kan en wezenlijk te veel wordt geëscamoteerd.

Zijn derde doek, eene studie, getiteld: *De vrouw voor den spiegel,* is eene getrouwe, kleurrijke weergave van den menschelijken vorm in al zijne verhevene lijnen. Hier t*o*ont de kunstenaar niet alleen een gewetensvol teekenaar, maar ook een kolorist te zijn, die zijne kleuren zoodanig weet te modelleren, dat zijn figuur eene begoochelde nabootsing van het vleesch mag genoemd worden.

(Wordt voortgezet).

KAREL LYBAERT, J^ste^

Boekbeoordeeling.

Joost van den Vondel, studiën over het Leven en de Werken van Nederlandsch grootsten dichter, door Gustaaf Segers.

De befaamdheid van Vondel moet in zijnen tijd wel groot geweest zijn: zijn naam, zijne werken zelfs waren tot in onze Kempische heidorpen doorgedrongen. Het was geene zeldzaamheid, vroeger in oude familiën eenige van zijne treurspelen aan te treffen, en menige eenvoudige ambachtsman - die wellicht nog nooit het woord poëzie had hooren uitsproken - wist toch te vertellen, dat Vondel een man moest geweest zijn, die *geweldig* goed rijmen

kon. Meer dan eens wist hij zelfs rijmpjes aan te halen, die men ten rechte of onrechte aan Vondel toeschreef. Hetzelfde verschijnsel kan men aangaande de persoonlijkheid van Rubens waarnemen. Menschen, die nog nooit eene schilderij van Rubens gezien hebben, kennen toch zijnen naam als de verpersoonlijking van de schilderkunst.

Leefde Vondels naam aldus nog in de dankbare herinnering onzer landgenooten voort, de studie zijner werken was door de begoede standen fel veronachtzaamd. Als men al eenige zijner werken bij naam kende, misschien eenige zijner treurspelen in zijne boekerij te pronken had staan, op zijn beste genomen een stuk van Vondel in de eene of andere bloemlezing gelezen had, dorst men *meepraten*, waar er over Neerlands grootsten dichter gesproken werd.

Het dwaas en onvaderlandsch onderwijs, dat ruim eene halve eeuw aan de leerlingen onzer middelbare en hoogere scholen werd opgedischt, mag de groote schuld van zulken toestand op zich laden.

Fransche '*littérature*', fransche '*gloires littéraires*' met den bussel! Van eigen roem, van eigen grootheid zoo weinig mogelijk. Corneille, Racine, Lamartine, Hugo, zelfs Boileau en anderen tot in de wolken verheven en van den genialen dichter van 'den Vos Reinaarde', van Maarlant, Vondel, Antonides, Bilderdijk, Helmers, om van geene nieuwere te gewagen, niets; ofwel, hen als '*blekken Peerkens*' tegenover de '*étoiles brillantes*' van den franschen letterhemel vergeleken. Aan zulk verbasterend en vernederend werk hebben hier de eigene zonen van den lande jaren lang de hand geleend!

Was ook hier de '*poésie à la mode*' aan het orde van den dag, heeft men ook gedweept met bleeke en graatmagere dichters, die geene andere dan suffige en teringachtige personen konden opvoeren: die tijd is gelukkig voorbij. Gelijk dichter Claeys het zoo te recht en prachtig deed uitschijnen: Men keert tot Vondel terug.

Verschillende volledige uitgaven van Vondels dichtwerken werden ook hier te lande verspreid; lezenswaardige artikelen in letterkundige tijdschriften, riepen de aandacht op den ouden Joost terug. Doch wat ons meer dan dat alles overtuigt, dat het komende geslacht, Vondel niet alleen bij naam zal kennen, maar hem met kennis van zaken, in al de schoonheid van zijne verhevene dichtergaven zal kunnen genieten en waardeeren, is de kort opeenvolgende verschijning van 'Vondels meesterstuk' *Lucifer* taal- en letterkundig verklaard; *Jozef in Dathan*, door A.M. Verstraeten en eindelijk '*de Studiën over Vondel*' door Gustaaf Segers, die wij hier te bespreken hebben.

Die studiën, de vruchten van jarenlangen, ernstigen omgang met Vondels werken, vormen een prachtig boek-

deel van bij de vier honderd bladzijden, schoon van druk en als uitgave, onder alle opzichten bijzonder verzorgd.

Het zal niet ongepast zijn hier de opschriften der verschillende studiën mede te deelen. Zij zullen den lezer toelaten zich eenigszins een gedacht over het besproken werk te maken. Wij vinden dus opvolgentlijk eene verhandeling over: 1° *Vondel als humorist*; 2° *Vondel als kunstvereerder;* 3° *Vondel en zijn Tijd;* 4° *Vondel als dichter en als mensch;* 5° *Het Karakter van 'Lucifer'*; 6° *Vondel en Milton;* 7° *Vondel en Oldenbarnevelt;* 8° *Vondel de heldenzanger van Nederland;* 9° *Vondels Spreukschat;* 10° *Vondel en Bilderdijk;* 11° *Twee karakters uit Vondel;* 12° *Eenige schoonheden uit Vondels werken:* 13° *Het derde eeuwfeest van Vondels geboorte te Antwerpen.*

Eene innige liefde, eene diepe vereering voor Nederlands puikdichter, spreekt hier uit elke bladzijde. Segers is in geestdrift opgetogen voor de onvergelijkelijke schoonheden, die de dichter hem te genieten gaf; doch het is geen geestdrift door armzalig en dom 'chauvinisme' ingegeven - gelijk het bij onze Zuiderburen nu en dan wel eens gebeurt - neen, zijne bewondering is te innig, te hartelijk daarvoor: zij spruit voort uit ernstige studie, koele vergelijking en vaste overtuiging! Uit die verhandelingen rijst het beeld van Vondel op in al zijne dichterlijke schoonheid, in al den glans zijner buitengewone gaven, in al de frischheid en hartelijkheid zijner inborst, in de heerlijke schittering van dien onbezoedelden naam, waar geene enkele vlek op kleeft. Welk land, welke letterkunde weet ons nog zoo schoon een beeld aan te wijzen?

Segers zet geene enkele stelling lichtzinnig vooruit: hij kiest met goeden smaak de voorbeelden, die zullen bewijzen, wat hij beweert. En zoo wordt zijn werk als een lustprieel, waar men het fijnste, het kleurigste, wat de oude Vader eens zong, kan genieten. Verschilt hij soms van zienswijze met andere Vondel-verklaarders, Van Lennep o.a. hij weet zijne zaak zóó te bepleiten, dat hij er velen tot zijne meening zal winnen.

Het is bijna overbodig te doen aanmerken, dat de taal des schrijvers zoo zuiver, zoo gepast, zoo kleurrijk is, als het in deze omstandigheid vooral behoefde. Men zou mogen zeggen, dat het proza van Segers iets van de buitengewone buigzaamheid, van de ongeëvenaarde welluidendheid van de verzen des dichters heeft overgeërfd!

Moeilijk zou het ons vallen, moesten wij zeggen, welke dezer studiën den voorkeur verdient. Allen toch getuigen van zulke ernstige studie, van zulke nauwgezetheid, van zulke gepastheid met het onderwerp, dat allen ons om ter meest bevallen. Laten wij nochtans zeggen, dat het een bijzonder gelukkig gedacht was, een gedeelte van Vondels

rijken '*Spreukenschat*' mede te deelen. In andere landen zijne vele kernachtige en juist getroffen gezegden van groote dichters tot spreekwoorden geworden: geen Franschman of hij heeft er menige uit zijne puikdichters op de lippen. Ofschoon wij gelooven, dat dit vroeger hier te lande ook zoo zal geweest zijn(1) is het stellig - en wel ten gevolge van de omstandigheden, die wij hooger aanhaalden - thans het geval niet meer. Segers geeft er ons eenen prachtigen keus van te genieten en wij hopen met hem, dat eenige dier uitdrukkingen in de levende taal der '*Spraeckmaeckende gemeente*' zouden opgenomen worden.

Deze '*Studiën*' schijnen mij geroepen, om overgroote diensten te bewijzen, vooral aan de studeerende jeugd. Het is dan ook geen wonder dat de *Verbeteringsraad van het lager onderwijs* ze op de lijst der schoolwerken heeft aangenomen. Wie aan de hand van eenen leidsman als Segers met Neerlands grooten zanger kennis maakt, zal het bij eene eerste kennigmaking niet laten. Het zoo *sympathieke* beeld des verheven dichters zal eene onweerstaanbare aantrekkingskracht op ieder uitoefenen. Meer en meer zal men zich op de studie van Vondel toeleggen: zal men zijnen dorst gaan lesschen aan die zoo mild, zoo rein opborrelende bron van immer schoone en onnavolgbare poëzie.

Moge de Heer Segers, mogen alle liefhebbers en bewonderaars van stoute dichterlijke vlucht dit droombeeld in eene weinig verwijderde toekomst verwezentlijkt zien. Schoonere belooning zou de schrijver zeker niet kunnen verwachten. Weze het hem dus gegeven te zien, dat Vondels scheppingen bij velen die begeestering mogen opwekken, die zoo krachtig doorstraalt in de heerlijke verzen, welke dichter Schaapman, den ouden Joost eens toezong:

'Vondel! - zie de polsen zwellen
Van het warmer kloppend bloed.
In de handen beeft de veder
Die den naam hergeven moet.
Vondel! duizend, duizend stemmen
Geven 't antwoord, zingen 't lied
Dat den dichter roemt en huldigt
Als monark op 't kunstgebied!'

'Vondel! - Dichter boven allen,
Dichter met uw gansche ziel,

(1) Vader Cats b.v.b. hadden onze oukens dikwijls in den mond.
Ik heb ook wel eens gehoord van *antieke* snuif- en tabaksdoozen, waar eenige verzen van Vondel op of in gegraveerd waren: een bewijs dat het volk er veel belang moet in gesteld hebben.

Echo van het eeuwig loflied
Dat der Englen harp ontviel.
Dichter die in aardsche vormen
't Hemelsch ideaal hergeeft,
Waar de mensch, de wereldkoning
In verrukking henenstreeft!'

E. VAN LANGENHOVEN.

Kroniek.

Letter- en tooneelkunde.

- Het *Taalverbond*, dat vroeger reeds een jaarboek, bevattende de werken zijner leden, uitgaf, heeft thans besloten eene reeks afzonderlijke werken uit te geven.

Aan het hoofdbestuur werden reeds de volgende werken ter beoordeeling gezonden: een bundel *Novellen* van den heer Smits, onderwijzer te Antwerpen, waarvan men met ophef spreekt; een boek over *Geneeskundige Folklore in Vlaanderen*, van den heer A. De Cock, van Denderleeuw; en een *Vakwoordenboek der Meetkunde*, van den heer Hubert Langerok.

- M.J.A. van Droogenbroeck, als Vlaamsch letterkundige beter bekend onder den naam van Jan Ferguut, is ridder der Leopoldsorde benoemd. Wij wenschen den nieuwen ridder geluk mer deze welverdiende onderscheiding.

Alzoo is het uiterst klein getal Vlaamsche schrijvers, die de Belgische ridderorde waardig werden gekeurd, alweer met een vermeerderd.

- Onze medewerker Reimond Stijns, die te zamen met Isidoor Teirlick verscheidene romans en novellen in de wereld zond, is benoemd tot dienstdoende leeraar van Vlaamsche taal bij het atheneum van Brussel.

- Op 9 November herdacht de beroemde taalgeleerde en ontwerper van het Nederlandsch Woordenboek, prof. Dr. M. De Vries zijn zeventigsten verjaardag. In den geest van den jubelaris droeg de feestviering een zuiver huiselijk karakter. Toch waren de blijken van belangstelling en vereering, die den grijzen geleerde van veel zijden mochten ten deel vallen, hoogst talrijk en zullen zij ongetwijfeld de overtuiging bij hem hebben vernieuwd, in hoe groote mate hij zich mag verheugen in de sympathie, niet slechts van stad- en landgenoot, maar ook van allen die in hem de grijsheid eeren als een sierlijke kroon, bij uitnemendheid in den dienst der wetenschap veroverd.

Het meerendeel der professoren van de Leidsche Unuversiteit kwamen in den namiddag den grijzen - maar op het zoo eervol door hem bewandeld pad der geleerdheid niet vergrijsden - collega hun opwachtig maken; ook veel hoogleeraren van andere universiteiten, onder welke ook niet weinig uit den vreemde, lieten, hetzij door woord, hetzij door schrift, den feestdag niet onopgemerkt voorbijgaan. De academische senaat, tal van studenten en oud-studenten, kortom, alwie in den lande groote geleerdheid naar waarde weten te schatten, gaven mede blijk van belangstelling, hoogachting en vriendschap.

Een schat van prachtige bloemtuilen en andere sierlijke bloemstukken werd mede den jubilaris vereerd.

- De Koningin van Rumenië, beter bekend onder haren schrijversnaam, Carmen Sylva, verbleef eenige dagen te Weenen.

Van bevoegde zijde wordt bevestigd dat zij voor de artisten van het Burgtheater een drama heeft geschreven in vijf bedrijven, getiteld *Meister Manolly*, dat nog dezen winter zou opgevoerd worden.

Carmen Sylva heeft, in alle geval, de dames en heeren van het Burgtheater ontvangen en verscheidene uren met hen doorgebracht. De koninklijke schrijfster zou alsdan het drama hebben gelezen.

Het drama zal ook in Ivring's Lyceum schouwburg te Londen vertoond worden.

- De thans in Frankrijk vertoevende gewezen keizer van Brazillië, die bekend is als een letterkundige, legt thans de laatste hand aan eene vertaling der *Duizend en een Nacht* uit het Arabisch in het Portugeesch.

- Te Schweinfurt is het standbeeld van den dichter Friedrich Rückert, den patriotischen smeder der *Geharnischte Sonnette* en den zanger van den *Liebesfrühling*, feestelijk onthuld. Twee zoons en vijf kleinzoons van den dichter woonden de plechtigheid bij, alsmede een aantal belangstellenden, waaronder vele vertegenwoordigers van steden, hoogescholen, enz.

Hoofraad Beyer, uit Stutgart, hield de feestrede. Daarna werd een feestgedicht van Felix Dahn voorgedragen. Het beeld, dat het werk is van Ruemann en Thierich, stelt Rückert in zittende houding voor. Na de onthulling werd een feestelijke optocht gehouden.

- De bekende Amerikaansche geschiedschrijver H.H. Bancroft, over wien wij in onze vorige aflevering eene studie mededeelden, heeft zijn negentigsten verjaardag gevierd; zijne gezondheid is thans weder uitstekend.

- Voor den Zwitserschen novellenschrijver Heinrich Zschokke, wiens verhalen in den tijd door Dr. Heremans en door Van Driessche in 't Nederlandsch vertaald werden, zal te Aarau een standbeeld opgericht worden. Aan

de beeldhouwers Dover, te Baden (Zwitserland), en Lanz, te Parijs, is opgedragen een ontwerp te maken. Men rekent 30.000 frs. voor het beeld noodig te hebben en 25.000 fr. zijn al bijeengebracht.

Beeldende kunsten.

- De Mauve-tentoonstelling, door *Pulchri Studio* ingericht, heeft een buitengewonen bijval. Reeds werden van de 68 schilderijen, die te koop zijn, 14 verkocht, benevens 1 aquarel.

Verkocht zijn de n^{rs}.: 4. *Langs het koren;* 5. *Winteravond;* 9. *Avond aan zee;* 19. *Op de Larensche heide;* 21. *In Drente;* 27. *Winderig weer;* 31. *Vee onder het geboomte;* 32. idem; 38. *Boerenarbeiders;* 44. *Ploegland;* 82. *Koeien ouder de boomen*; 90. *Aardappelrooiers;* 98. *Ploegen* en 103. *Melkmeid*, benevens de aquarel no. 145. *Te Laren.*

Er zijn in het geheel 116 schilderijen van den kunstenaar, 32 aquarellen, 42 teekeningen en 7 etsen.

- Te Maastricht, in het Augustijnergebouw, zal eene tentoonstelling van Schoone Kunsten plaats hebben, van den 21 December tot 18 Januari, ingericht door de afdeeling Beeldende Kunsten van de Maatschappij *Momus* aldaar.

- De kunstschilder Const. Montald, prijs van Rome van 1886, heeft zijne eerste oorspronkelijk afzending te Antwerpen tentoon gesteld, onder den titel *Maatschappelijke Worsteting*, een doek van 14 meters lengte op 7 meters hoogte.

Dit kolossale werk werd door een talrijk publiek bezocht, waartusschen vele bewonderaars en ook vele afbrekers zich bevonden. De opvatting van het onderwerp is buitengewoon stout voor een jong kunstenaar, de groepeering verdient den meesten lof en het geheel verbaast en verbluft den toeschouwer door zijne groote afmetingen en ongewone en wel eenigszins gezochte toestanden.

Intusschen blijft het doel, dat de schilder zich heeft voorgesteld, zelfs voor den aandachtigen toeschouwer min of meer raadselachtig.

- Eene vleiende onderscheiding is den Gentschen beeldhouwer Dom. Vanden Bossche, te beurt gavallen op de tentoonstelling van schoone kunsten te Brussel. Zijn beeld: *De bedrukte Weduwe*, is door het Staatsbestuur aangekocht om in een museum der provinciën geplaatst te worden.

- De beroemde schilderij *De Angelus*, van Millet, welke verleden jaar door eenen Amerikaan gekocht, en in de groote steden der Vereenigde Staten tentoongesteld werd, is weer door eenige liefhebbers uit Parijs voor 750.000 fr^{s} teruggekocht. Het doek zal nog tot einde December in New-York blijven en dan voor goed naar Frankrijk terugkeeren.

- Op Zondag 2 November, werd te Weenen het stoffelijk overschot van den kunstschilder Hans Makart overgebracht naar het voor hem opgerichte praalgraf, dat terzelfdertijd plechtig onthuld werd.

- Er is spraak te Antwerpen eene tentoonstelling in te richten van al de werken van Karel Verlat, met de medewerking der stad en van de Akademie. Indien dit plan gelukt, mogen wij ons aan iets puiks verwachten.

De Kunstenaarskring *Als ik Kan*, die onlangs zijne 23e tentoonstelling hield, en die voor het meerendeel uit gewezen leerlingen van Karel Verlat is samengesteld, heeft besloten een standbeeld op te richten aan hunnen ouden meester en bestuurder der Antwerpsche Akademie.

- Een Belgische kunstliefhebber, te Parijs gevestigd, is de gelukkige bezitter geworden van twee echte schilderijen van Van Dyck, eene van Th. Wouwermans, eene kleine van Potter en twee van Teniers. Eene dezer laatste stelt eene binnenplaats voor met figuren op van 18 centimeters, en is waarlijk prachtig; de tweede is eene dorpskermis in den gewonen trant van Teniers. Het schijnt dat al deze werken van weerde in een oud kasteel van Schotland met nog andere weggestoken waren, en dat onze landgenoot door een echt toeval de gelukkige bezitter ervan geworden is.

- Voor het Broodhuis op de Groote Markt te Brussel, aan welks herstelling men sedert jaren werkzaam is, werden 12 nieuwe standbeelden besteld aan de beeldhouwers De Vigne, De Tombay en P. Dubois. Deze beelden stellen voor: Hendrik I, hertog van Brabant, Jan I, Maria van Burgondië, Karel V, en krijgslieden die de wapenschilden dragen der 4 gilden, namelijk de Groote Gilde der Schutters, de Kleine Gilde der Schutters of van St. Joris, de Gilde der Kolveniers en die der Schermers; eindelijk nog 4 symbolische figuren.

Toonkunde.

- Op 12 November werd in 's Gravenhage, door het toedoen en onder de leiding van M.W.F.G. Nicolaï, bestuurder der muziekschool aldaar, het geniale werk *De Rijn* van onzen meester Peter Benoit ten gehoore gebracht. Het algemeen muzikaal tijdschrift van Nederland *Caecilia* deelt in zijn nummer van 1 December een uitgebreid verslag mede van dit oratorio, dat volgens den verslaggever 'overvloeit van muziekale schoonheden' en dat steeds 'meer en meer zal gewaardeerd worden en eerst later in vollen glans zal gloren, wanneer het meerendeel der muziekwerken van deze periode reeds eene ongestoorde rust in het stof der bibiotheken zal gevonden hebben.'

Daarop wordt *De Rijn* breedvoerig ontleed en de verschillende muzikale deelen worden aangeduid en wijdloopig besproken.

Op hetzelfde concert werd ook *De Zweedsche Nachtegaal* van Nicolaï uitgevoerd, en viel een levendige bijval, zoowel van de zijde der uitvoerders als van het publiek, aan dit schoone gewrocht ten deel.

Met genoegen brengen wij een hartelijk woord van hulde en dank aan den heer Nicolaï, die zich geene moeite ontziet om de werken der Zuidnederlandsche komponisten in Holland bekend te maken.

Vlaamsche belangen.

- De Mechelsche afdeeling van het Willems-Fonds heeft sedert 31 October laatst eene reeks wekelijksche bijeenkomsten ingesteld, waar door een lid eene voorlezing gedaan of het een of ander onderwerd besproken wordt. Die eerste proef gelukte volkomen en de bijval, die aan de voorlezing van den heer Ch.L. te beurt viel, laat hopen dat ook de volgende bijeenkomsten, welke geregeld den Donderdag van iedere week, ten 8 1/2 ure des avonds, in het lokaal van het Willems-Fonds, *Salle de Paris*, zullen plaats hebben, druk zullen gevolgd worden.

- Op Zondag, 8 November, vergaderden te Brussel, in 't lokaal van den *Vlaamschen Bond*, afgevaardigden van talrijke Vlaamsche katholieke maatschappijen uit al de Vlaamsche streken van het land, om de standregelen van den *Vlaamschen katholieken Landsbond* te bespreken en vast te stellen.

Deze vergadering werd door den heer Frans De Potter voorgezeten.

- De heer G. Claeys, gelast met den Nederlandschen leergang van strafrecht aan de Hoogeschool van Gent, heeft een boekdeel van 300 blz. uitgegeven, getiteld: *De Wet Coremans betrekkelijk het gebruik der Vlaamsche taal in strafzaken (3^{n} Mei 1889).*

Het werk is door den schrijver aan den heer Coremans opgedragen. Op den rug der eerste bladzijde lezen wij: ‘Eerlang zal verschijnen: *Criminologie.* Studie naar den aard der misdaad en over de theorie der straf, door R. Garofalo, hoogleeraar te Napels. Vertaald met de toestemming des schrijvers en toegelicht onder Belgisch oogpunt.’

Sterfgeval.

- Te Oosterbeek (Gelderland) is dezer dagen overleden de kunstschilder J.W. Bilders, die in 1811 te Utrecht geboren werd.

Destijd werd hij op de tentoonstellingen van Brussel, Weenen en Philadelphia bekroond. In Holland wordt hij aangeduid als de vader van het realisme en van het impressionismus. Vooral zijne landschappen worden zeer geprezen.